DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ATATÜRK'ÜN YARATILIŞ VE DİN KAVRAMI ÜZERİNE
RESMİ BELGELERE VE EĞİTİM MÜFREDATINA YANSIYAN
GÖRÜŞLERİ VE EL YAZILARI

ATATÜRK'ÜN KALEMİNDEN YARATILIŞ VE DİN

FEHMİ İLKAY ÇEÇEN

YAZILESME

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ATATÜRK'ÜN KALEMİNDEN
YARATILIŞ VE DİN
FEHMİ İLKAY ÇEÇEN

ATATÜRK'ÜN KALEMİNDEN YARATILIŞ VE DİN

Fehmi İlkay ÇEÇEN

YÜZLEŞME

Yüzleşme Kitap: 61

Yayın Yönetmeni
Haldun ŞEKER

Editör
Haldun ŞEKER

Mizanpaj

Kapak
M. Zeyd KARAASLAN

1. Baskı: Ağustos, 2021

Yayıncı Adresi
ERİHA BASIM YAYIN MATB.
KİTAP VE TELİF AJANSI LTD.ŞTİ.
Mimar Sinan Mh. Selmanı Pak Cd.
No: 48/413 Üsküdar/İstanbul (535 479 79 90)
Yayıncı Sertifika No: 50502
yuzlesmeyayinlari
yuzlesmekitap.com / yuzlesmekitap@gmail.com

Dağıtım: Emek Kitap
Baskı ve Mücellit
Eriha Basım Yay. Matb.
Matbaa Sertifika No: 50502

Copyright © 2021, Yüzleşme Kitap

"Yüzleşme Kitap" Eriha Basım Yayın Matbaacılık Kitap ve Telif Ajansı Ltd. Şti.'nin markasıdır.

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında yazarından izin alınmadan çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Atatürk'ün Kaleminden
Yaratılış ve Din

Atatürk'ün Yaratılış ve Din Kavramı Üzerine Resmî Belgelere ve Eğitim Müfredatına Yansıyan Görüşleri ve El Yazıları

Fehmi İlkay Çeçen

YAZLESME

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İ Ç İ N D E K İ L E R

Okuyucunun Dikkatine 9
Ön söz 11

1. BÖLÜM

1- Atatürk'ü Konuşmak 21
2- Muhafazakâr Yalanlar, Kemalist Hurafeler 27
3- Atatürk'ün Doğal Hali ve Sansürcülük 34
4- Belgeler ve Kaynaklar 38
5- Hatıralar Güvenilir Belge Sayılır mı? 44
6- Atatürk'ü Etkileyen İdeolojiler 51
a) Fransız İhtilali ve Pozitivizm 52
b) Materyalizm 54
c) Darwinizm 58
7- Atatürk'e Göre Bilimsellik ve Bilgiye Ulaşma Yolları 60
8- Atatürk'ün Okuduğu Kitaplarda Neler var? 64
9- Atatürk ve Devrim Ajandası 71
10- Mustafa Kemal'in Atatürk'ten Farkı 80

2. BÖLÜM

1- Evrenin Oluşumu ve Yaratılışın Reddi 87
2- İnsanın Oluşumu ve Evrim 91
3- Okul Kitaplarında Darwinist Öğretiler 95
4- Atatürk ve Tanrı Kavramının İcadı 99
5- Atatürk ve Tanrısızlığın İlmihali 103
6- Atatürk ve Dinlerin Oluşumu 107

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

7- Dinler Nasıl Ortaya Çıktı? 110
8- Hürriyet Kavramının Doğuşu ve Din 112
9- Atatürk'e Sabetayist/Yahudi Veya Hıristiyan Diyebilir miyiz? 118
10- Dine Karşı Tavırlar ve Laiklik 122
11- Kemalist Laikliğin Kökleri 125
12- Atatürk'ün Dilinden Laiklik Tanımları 128
13- Kemalist Laikliğin Amacı ve Kapsamı 131
14- Laiklik İslam İle Bağdaşır mı? 137
15- Çatışan İki Kavram: Tevhid ve Laiklik 141
A- Kevni Hâkimiyet 141
B- Eşya Üzerinde Hâkimiyet 142
C- Uhrevi Hâkimiyet 143
D- Teşrii Hâkimiyet 145
16- Tevhid Denilince Ne Anlamalıyız? 147
17- Kemalist Sistemin Şeriat Değerlendirmesi 150
18- Laik Anlayışa Kur'an'dan Bakışlar 156
19- Öze Dönüş Hareketi 159
20- Büyük Islahatçı Muhammed (as) 161
21- Atatürk'ün El Yazılarında Muhammed (as) 166
22- Arabistanlı Zatla İşimiz Bitti 171
23- Atatürk ve Yalancı Peygamberlik 173
24- Gökten İndiği Sanılan Kitaplar/Safsatalar 176
25- Arapoğlunun Saçmalıkları 180
26- Muhammed ve Arapçılık ideolojisi 182
27- Bir Türk'ün Son Sözü Ne Olmalı? 188
28- Atatürk ve Öldükten Sonra Yaşam 190
29- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Son Mesaj Uydurması 195
30- Laiklik ve Diyanet İşleri Başkanlığının İşlevi 200
31- Tekkeler/Medreseler ve Atatürk'ün Öfkesi 205
32- Din ve Namus Anlayışı Kaldırılmalı 211
33- Atatürk ve İmamlar 216
34- Atatürk ve Mevlana 217

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

35- Atatürk ve Dini Bayram Tebrikleri 219
36- Atatürk Kimleri Tekfir Etti? 220
37- Kemalizm'in Kaldırdığı Ayetler 221
38- Kur'an Mü'mini Kemalistlerin Atatürk'ü 223
39- "Sofu Atatürk" Karakteri Nasıl Üretildi? 243
40- Hala İkna Olmadıysanız 246

3. BÖLÜM

1- Kemalizm'in Yeni Tanrısı 249
2- Kemalizm'in Kutsal Metinleri 254
3- Kemalist Şairlerin Dilinde Atatürk 259
4- Cumhuriyet Çocuğuna Anlatılan Atatürk 265
5- Atatürk Kutsanmaktan Rahatsız mıydı? 271

Genel Değerlendirme ve Sonuç 277

4. BÖLÜM
EK BELGELER

Ek Belge - 1: Atatürk'ün El Yazıları Hakkında Mahkeme Kararı 285
Ek Belge - 2: Atatürk'ün Türk Tarihinin Ana Hatlarına El Yazıları İle Yaptığı Düzeltmeler 295
Ek Belge - 3: Atatürk'ün El Yazılarında Tanrı İnancının Doğuşu 315
Ek Belge - 4: Atatürk'ün El Yazılarında Muhammed (as) 329
Ek Belge - 5: Atatürk El Yazılarında İslam (Medeni Bilgiler) 355
Ek Belge - 6: Türk Tarihinin Ana Hatları (İnsanlığın Evrimi) 365
Ek Belge - 7: Türk Tarihinin Ana Hatları (Tanrı ve Ahiret) 413
Ek Belge - 8: İlkokul Kitaplarında Darwinist Öğretiler 419
Ek Belge - 9: Ortaokul Kitaplarında Darwinist Öğretiler 423
Ek Belge - 10: Lise Tarih Kitaplarında Darvinist Öğretiler 451
Ek Belge - 11: Lise tarih kitaplarında Muhammed (as) 479
Ek Belge - 12: Atatürk ve Kur'an -1 489
Ek Belge - 13: Atatürk ve Kur'an -2 495

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

”

Bazı kitaplar
tehlikelidir...

OKUYUCUNUN DİKKATİNE

Atatürkçülüğün din ile ilişkisi konusunda mevcut inanışlarınızla huzur buluyorsanız ve hayallerinizin kâğıttan kuleler gibi yıkılmasından çekiniyorsanız lütfen bu kitabı okuyarak moralinizi bozmayın, aldığınız raftaki yerine yerleştirin. Elinizdeki bu kitabın şimdiye kadar bildiklerinden kuşku duymayan, bu yüzden de araştırma yapmaya gerek görmeyen ve belge sorma ihtiyacı hissetmeyenlere katacağı bir şey yoktur.

Kanıt arama ve inceleme yapma merakı gelişmemiş insanlar, hayal dünyalarında kendilerine ezberletilen kurgularla mutlu olurlar. Tıpkı anne karnındaki çocuğun dış dünyadan habersiz, kendisini güvende ve mutlu hissettiği gibi. Ancak bu kişiler hiçbir zaman gerçekler dünyasına doğamazlar, doğsalar da yaşayamazlar.

Bilinmelidir ki çoğunluğun büyüsüne kapılanlar gerçekleri göremezler. Yanlış bilgi doğrudan daha yaygın olabilir, çok fazla taraftar toplayabilir ama bu onu gerçeğe dönüştürmez. İstatistik veriler asla hakikatin ölçüsü değildir. Yalanlar virüs gibi yayılarak bulaştığı beyinleri zehirler. Etki sahası geniş diye masum ve zararsız sayılamaz, aksine daha yaygın olması tahribat oranını yükseltir. Öyleyse her hal ve şartta, ne kadar taraftar toplarsa toplasın yalan salgınına karşı kesin ve kararlı bir mücadele verilmelidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Araştırmacının tarihe montaj veya makyaj yapma hakkı olmadığı gibi, çeşitli kaygı ve beklentilerle ulaştığı hakikatleri olduğundan farklı göstermesi ya da sansürlemesi de düşünülemez. Unutulmasın ki bilimsel araştırmalarda araştırmacı, ortaya çıkabilecek sonuçların sakıncaları ile ilgilenmez, belli bir kesimi memnun etme ya da birilerinin sinirlerini yıpratma amacı taşımaz. Bu sebeple çalışmamızda, toplumsal hafızamızdaki ezberleri bozan ve zülfiyare dokunan satırlar, önemseyip saygı gösterdiğiniz kişilere tahammül sınırlarınızı zorlayan ağır ve sarsıcı eleştirilerimiz olabilir. Ancak ciddi, olgun ve serinkanlı okuyucu kitlemizi duygusal patlamalarla saldırganlığa değil "belgeyle cevap vermeye" davet ediyorum.

Bize ezberletilen, şartlandırıldığımız tüm düşüncelerimizi tekrar gözden geçirelim, soralım, kaynak isteyelim, derin tahliller yapalım. Araştırma yapmanın insana yüklediği en büyük külfetten birisi zaman harcayıp gayret göstermek, diğeri ise rahatımızı bozup ezberlerimize aykırı olsa da ortaya çıkan neticeyi kabul etmektir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖN SÖZ

Atatürk, hakkında en çok kitap yazılan ancak en az tanınan liderlerden biridir, belki de birincisidir. Atatürk'ü anlamak Kemalist ideolojiyi veya Atatürkçülüğü anlamaktır, onu anlamamak Kemalizm'i de anlamamaktır. Kemalizm'in çok tartışılan ama asıl belgelerine yeteri kadar başvurulmayan en çetrefilli konusu din ile olan ilişkisidir.

Bu konuda konuşup yazıyorsanız aşırı duygusal bağnaz tepkilerle[1], "Atatürk düşmanı, Atatürk karşıtı, falanın ajanı" gibi çeşitli yaftalama ve sataşmalarla karşılaşacağınızı aklınızdan çıkarmamalısınız. Bunun sebebi, sevgisini tabuya dönüştüren şartlanmış kişilere doğruları anlatmanın görme engellilere renkleri anlatmaktan daha güç olmasıdır. Gerçekten de Atatürk *"anlatılması zevkli ancak yazılması çok zor"*[2] bir kişidir.

On yedi yaşımdayken şu an okuduğunuz kitabın yazılma sebeplerinden sayılabilecek ve hafızamdan da hiç çıkmayacak gibi görünen bir olay yaşadım. Hatırlayamadığım bir mevzuda, iş yerindeki ustama "Atatürk yanılmış olamaz mı?" diye sorup karşılığında, bana kendimi idam mahkûmu gibi hissettirecek "Bunu başka yerde söyleme, seni asarlar!" cevabını alınca çok tuhaf olmuştum.

"Bir diğeri de şuydu; 2007 yılında askerliğimi yaparken komutanımın bana, "Atatürk hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorduğunu hatırlıyorum. O zaman kaynaklara ulaşamadığımdan ve emir altında bulunduğumdan münakaşaya giremedim. Ancak soruyu cevapsız da bırakmadım. Komutanımdan izin isteyip askeriyenin kütüphanesinden Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya isimli

1 Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kırmızı Yay., 2. Basım, s. 9.

2 İpek Çalışlar, Mustafa Kemal Atatürk Mücadelesi ve Özel Hayatı, Yapı Kredi Yayınları, 1. Basım, s. 7.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eserini getirdim ve -az sonra sizin de göreceğiniz- bir sayfayı açıp lütfen okuyunuz dedim. Komutanımın gözlerindeki ürpertiyle karışık o hayret dolu ifade ile kitabı sür'atle kapaması, yıllar sonra bu satırları yazarken bile hala gözümün önünde bir alev gibi parlıyor. Bu anıyı unutulmaz yapan ise onun, "Sakın bunu kimseye gösterme" sözlerine "herkesin haberi olacak komutanım" diye verdiğim cevaptır."

Elbette ki bir iki sıra dışı örnekten hareketle genellemeler yapmak mantıklı değildir ve bizi sağlıklı sonuçlara ulaştırmaz. Ancak zaman içinde yazılı/görsel basında karşılaştığım buna benzer bazı hadiseler, toplumda her ne kadar Atatürk sevgisi mevcutsa da zihnimizi yönlendiren asıl duygunun Atatürk korkusu olduğu kanaatine sahip oldum. İşte bu korkudur ki Atatürk'ü anlamayı da anlatmayı da engelliyor.

Bizce onun anlatılmasının zor olması, Türk toplumunun Atatürk'ü konuşmaya henüz müsait olmamasındandır. Bizler Atatürk'ü tartışmayız, onu tartışanları tartışıp onları mahkûm ederiz. Atatürk etrafında oluşan mitler; onu hatasız, kusursuz ve eşsiz kabul etmemiz "Atatürk'e iman"ı doğurmuştur ve hiç kimse imanını tartışmaya açmaz, açamaz. Buna giyotin gibi boynumuzun üzerinde bulunan Atatürk'ü koruma kanunu[3] da dâhil ettiğimizde, her an başımıza bir şeyler gelir endişesi ile sessiz kalmayı tercih ediyoruz, "çarpılmaktan" korkuyoruz.

Şimdiki görünüm maalesef bu.

Bütün bir Kemalist devrim, bu devrimi sahiplenenler ve temsil edenler varlık âlemine, ilerleme ve kalkınmaya Atatürk'ün penceresinden bakmaktadır, onun bakış açısı belirleyici konumdadır. Bu sebeple çalışmamıza **"Atatürk'ün Kaleminden Yaratılış ve Din"** adını verdik. Atatürk'ün yaratılış ve din kavramlarına getirdiği açıklamalar, yok sayılan ve sürekli üzeri örtülen el yazıları ve düşünceleri, eğitim müfredatı devlet yönetimi ve toplum

3 Toplumda bu isimle bilinse de kanunun asıl adı şudur: "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun veya 5816 sayılı kanun"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ramtey.org

üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu izleri araştırmak, belgeleriyle ortaya koymak yakın tarihimizi anlama, kapalı ve karanlıkta kalan yönlerini aydınlatma noktasında fazlasıyla öneme sahiptir.

Konu ile ilgili yıllar içinde pek çok eser kaleme alınmış ve bundan sonra yazılmaya devam edecektir. Bizim aynı konuyu işlememizi gerektiren sebep, Atatürk'ün dinle münasebeti hakkında önceki kitapların birbirinin tekrarı anılar -ki çoğu uydurma-, anlatılar ve yorumlar içermesidir. Biz bu tekrarın dışına çıkıp, geçmişin eleştirisini yapmak sureti ile asıl belgelere müracaat ederek konunu gözden kaçırılan yönlerini ortaya koymak istiyoruz. Bu eserin amacı öncekilerin tekrarı değil, yapılan tekrarın belgeler ışığında eleştirisidir.

Başlığı özenle seçtiğimizi ifade edelim; "Atatürk'ün Kaleminden" ney? Önce "Yaratılış" yani maddenin oluşumu ve gelişimi, sonrasında insan üretimi görülen kültürel bir kurum olarak "Din" kavramı gelir. Konu akışında bu sıralamaya sadık kalmaya çalıştık. Atatürk'e göre önce maddenin evrimi ve varlık âleminin oluşumu vardır, daha sonra canlıların evrimi ve insanın varlık sahnesine çıkışı gelir. Bütün bunların ardından insanlığın ekonomik, kültürel ve düşünsel alanlarda belli bir zihinsel gelişim düzeyine ulaşmasıyla eş zamanlı ortaya çıkan din adamları, tanrılar, dinler vardır.

Ona göre insan doğadan ayrı değil onun bir parçasıdır, doğanın bütünlüğü içinde ele alınmalıdır. Yine onun düşüncesi, insanın evrenin üzerinde ya da dışında yüce bir güç ya da güçler tarafından var edilmeyip tabiatın fizik ve şartlar doğrultusunda doğa tarafından yaratıldığı yönündedir. Atatürk dinlere insanların oluşturduğu sosyal kurumlar olarak bakar, zamanla dinlerin de evrilerek insanlın ayağına takılmış prangalara dönüştüğü, bu yüzden de ilerleme yolunda engel olduğu sonucuna ulaşır.

Atatürk düşüncesinde nebiler tarih içinde toplumsal şartların ürettiği reformist/inkılapçılardır. Ona göre Muhammed (as), Allah'ın elçisi değil ama devrinin en mühim yenilikçisi ve teo-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kratik imparatorluğun kurucusu olan Arap filozofudur. İslam'a "Muhammed'in neşrettiği din" diyen Mustafa Kemal'e göre İslam (ve diğer dinler) ihtiraslarının esiri olan yöneticiler tarafından art niyetli bir şekilde işgal hareketlerine zemin hazırlamak için kullanılmış ve nihayet miadını doldurmuş bir Arapçılık ideolojisidir.

Biz, çalışmamızda bu düşüncelere nasıl ulaştığını, nerelerde ilan ettiğini, Atatürk'ün yaratılış ve din kavramına yüklediği anlamların resmî yazışmalarda nasıl yer bulduğunu, eğitim müfredatı ve devlet yönetiminde bıraktığı etkilerin neler olduğunu belgeler ışığında tartışıp anlamaya çalıştık.

Uzun soluklu bu çalışma elbette kolay olmadı. İlerleyen kısımlarda daha de net göreceğiniz üzere ciltler dolusu kitabı inceleyip en sağlam kaynaklara ulaşmak için çok gayret gösterdik. Mübalağasız ifade edebilirim ki bazı kitapları 7-8 yıl aramam gerekti. Bu yüzden kitap yazmanın zihinsel anlamda bir gebelik süreci olduğuna ve her kitabın, yazarının sancılarla doğurduğu çocuğu olduğuna inanıyorum.

Burada elinizdeki kitabın yazımında nelere dikkat ettik, kısaca bahsetmek yerinde olacaktır:

- İlk kıpırdanmaları 2003 yılına kadar giden bu çalışma için öncelikle hangi kaynaklardan yararlanmamız gerektiğine karar vermeliydik. Atatürk'ün lehine ve aleyhine uydurmalar, çarpıtmalar ve tahriflerle dolup taşan kâğıt israfı ve birbirinin tekrarı sözüm ona kitapları belge olarak kullanamazdık. Bir araştırmanın namusu ve bilimselliği araştırılan kişi ya da kurumu karşıtlarının ağzından değil kendi eserlerinden tanımakla ölçülür. Atatürk'ün altına imza atmadığı ya da ağzından dökülmeyen hiçbir şey ona ait olmayıp, Atatürk'ü tanıma ve tanımlama noktasında asla delil teşkil etmez.

- Bu yüzden Atatürk üzerine yaptığımız çalışmada Atatürk'ün kendi ağzından çıkan ya da el yazılarıyla satırlara döktüğü ifadeler (Medeni Bilgiler, İslam Tarihi Notları, Türk Tarihinin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ana Hatları) bizim için ana kaynaktır. Yine temellerini attığı Tük Dil Kurumu, Tük Tarih Kurumu gibi ciddi müesseslerin kendisi hayattayken yayımladığı ilgili eserleri öncelikli tercihimiz oldu. Özellikle 1930'lu yılların başından ortalarına kadar eğitim müfredatında yer alan ders kitapları da (Yurt Bilgisi, Tarih, Biyoloji, Edebiyat, Kıraat, Sosyoloji vs.) bizim için güvenilir kaynak durumundadır. Okuyucu ilerleyen sayfalarda daha detaylı bilgilendirilecektir.

- Sadece Atatürk'ün yazdıkları ile yetinmedik; onun okuduğu eserleri, dikkatini çekip altını çizdiği kitapları da inceledik. Neticede okuduğu/altı çizilen bu satırlar Atatürk'ün zihnini şekillendirmiş, genç kuşakların eğitimi için eğitim müfredatına dâhil edilmiştir. Atatürk'ün düşünce dünyasını etkileyen yabancı filozof ve fikir akımlarına da ilgili başlıklar altında temas ettik.

Bahsi geçen belgeleri ilk gören biz değiliz, bizden önce de bu konuda yazanlar, okumalar yapanlar mutlaka vardır ve olacaktır. Bu sebeple konumuzla direkt ya da doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüz yüzlerce saat konferans, seminer, sempozyum, TV programını izleyip not almayı ihmal etmedik. Bu programların tamamı Kemalizm'e gönül vermiş ve Atatürk üzerinde araştırmaları olan düşünür, yazar ve gazetecilere aittir. Yine çalışmamızı yaparken Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşlarının eserlerine de müracaat ettik. Zira Atatürk'e hem tarih hem de düşünce olarak fazlası ile yakın olan, onu en iyi anlayan Kemalist devrimin en önde gelen isimlerinden faydalanmamak kitabın en büyük eksiği olurdu.

- Hakkında en çok yalan üretilen liderlerin başında gelen Atatürk'ün dine bakışını ele almak hakikaten zordur. Meselenin zorluğu, bulutun güneşi kapatması gibi yalanların konunun üzerini örtmesinden kaynaklanmaktadır. Yalanın karşısına belgeyle çıkılmalıdır. Biz; kıyıda köşede kalmış, tarihsiz, isimsiz, imzasız ve kaynaksız alıntılara/anlatılara kitabımızda yer vermemeye özen gösterdik. Zaten bilinen ama gündemde olmayan gerçekleri hatırlattık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- Bununla da kalmayıp "Ek Belgeler" bölümümüzde okuyucuya, alıntı ya da atıf yaptığımız kaynakların en can alıcı olanlarının ekran fotoğraflarını ekledik, okuyucunun belgelerle doğrudan muhatap olmasını istedik. Bize göre asıl olan Kemalist öğretinin kendi kendisini tanımladığı resmî belgelerdir. Araştırmalar bu belgeler üzerinden yapılmalıdır. Sürücüler için yön ve mesafe bildiren levhalar neyi ifade ediyorsa tarihçiler için de belge onu ifade eder. Yoldaki levhaları önemsemeyen sürücü gibi belgelere sadık kalmayıp kendimizin ya da birilerinin hayal gücüne güvenerek hareket edersek, kestirmeden hedefimize ulaştığımız zannı ile hakikatten fersah fersah uzaklaşır, başkalarını da gerçeklerden mahrum bırakmış oluruz.

Yeri geldiğinde göreceğiniz üzere kitabımızda Kemalist devrimin felsefesini, doğaya ve insana bakışını yansıtan bir de kaynak kitap listesi sunduk. Bu liste ciddi derlemeler, belgeler ve önemli notlardan oluşan, Kemalizm'in çok yönlü tahlillerinin yapıldığı kitaplardan oluşmaktadır. Okurlarımızın sadece bizim çalışmamıza bağlı kalması ve bize karşı bilinçsiz bir güven beslemesi amacımız değildir. Amaç Kemalizm'i, Atatürk ve çalışma arkadaşlarının eserlerinden özgün haliyle tanımaktır.

- Bizce, mevcut külliyatı olduğu gibi kabul etmek ve geçmişin tekrarını yapmak ürün vermek değildir. Bilimsel çalışmalar geçmişin, yerleşip kalıplaşan inançların eleştirisi ile ilerler, geçmişini eleştiremeyen toplumlar geçmişte kalır ve zamanla varlık sahnesinde etkisiz hale gelirler. Bu sebeple çalışmamızın içinde bol miktarda eleştiri de bulacaksınız. Bu eleştiriler hem Kemalist hem de anti Kemalist cenaha yöneliktir. Atatürk'ün lehine ve aleyhine üretilen ve yıllardır propaganda malzemesi olarak kullanılan pek çok uydurmanın tenkidi de eserimizde yer aldı. Çok tuhaf bir şekilde gördük ki Atatürk hakkında en yaygın uydurmaları dinci/muhafazakâr kesim değil kendilerini Atatürkçü olarak görenler üretmekte, yaymakta veya bunlara daha kolay inanmaktalar.

- Unutulmasın ki 2000'li yılların rahatlığı ile yazıp okuduğumuz olaylar (Cumhuriyet dönemi din-devlet ilişkileri) bir anda

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

yaşanmadı. Bir asrın muhasebesini bir kitaba sığdırmak neredeyse imkânsızdır. Anadolu halkının birbiri ardınca yaşamış olduğu ekonomik, siyasi, askerî bunalımlar derin inanç krizlerini de doğurmuştur. Bu nokta gözden uzak tutulmamalıdır. Şu an mezarlarında kendilerini savunamayacak durumda olan yakın tarihin aktörlerini incelerken insafı elden bırakmamalı; kim, neyi, neden ve hangi şartlara bağlı olarak yaptı derin derin düşünülmelidir. Kim bilir belki de tarih tefekkürden ibarettir.

Kısacası Atatürk'ü ve Kemalist öğretileri kendi kaynaklarından tanımak, uydurma ve iftira, seline kapılmamak için düşünce ufkumuzu bir hayli geniş tutmaya çalıştık. Tüm bunlara ek olarak birbiri ile bağlantılı bazı belge ve konuları kitap içerisinde birkaç kez tekrar etme lüzumu hissettik. Bu tekrarlar konunun tabiatı gereği kendiliğinden ortaya çıkmış, sıkıcı uzunlukta olmayıp okura konuların birbirini doğurduğunu ve aralarında güçlü irtibatın bulunduğunu hatırlatmak içindir.

Hemen ifade edelim ki insan ürünü olan hiçbir eser eleştiriden münezzeh değildir. Bütün bu uğraşımıza rağmen bir kitap yazımına gösterilen özen, gayret, sabır ve harcanan çalışma süresi o kitabı dokunulmaz ve kusursuz kılmayacağı gibi her yönü ile mükemmel doğrulukta olduğunu göstermez. Bu tespit bizim elinizdeki bu kitap için de geçerlidir.

Hatalı tespit yaptığımız -belgeli bir şekilde- ortaya konursa elbette ki sonraki baskılarda düzletme yaparız. Yine aynı şekilde çalışmamız içinde basım, sayfa, yayınevi, yazar vs. numara ve isimlerini hatalı olarak verdiğimiz görülürse tarafımıza bildirmenizi rica ederiz. Sonuçta gerçeğe ulaşmak (özellikle tarih araştırmalarında) yorucu ve uğraştırıcı bir süreçtir, kimse bu süreci kusursuz ve eksiksiz sonlandırdığını iddia edemez. İlimde son sözü ancak Allah söyleyebilir.

Bizi eleştirecek dostlarımızdan ricamız bizim gösterdiğimiz özen ve belgelere denk bir çalışma ortaya koymalarıdır. Eleştiriler eğer samimi ve gerçeğe yönelik bir niyet ile yapılırsa eleştirilen

Gerçeğe Yön Kitap Arşivi - http://kitap.gerceyonu.org

eseri/yazarı ve eleştireni daha da geliştirir, araştırmaların hak ettiği olgunluğa ulaşmasını sağlar.[4] Ancak eserimizi okumadan, atıf ya da alıntı yaptığımız Kemalizm ideolojisinin temel kaynakları/belgeler incelenmeden ve belgeye belgeyle cevap verme ilkesi dikkate alınmadan gelişi güzel yapılan eleştirileri ve hakaretleri ciddiye almıyoruz. Yorum ve eleştirilerde cevap önceliğini iletişim adresimize yazılı olarak gönderilen mesajlara vereceğimizi de ekleyelim.

Dört bölümden oluşan kitabımızın;

Birinci bölümünde Atatürk'ü konuşmanın gerekliliğine, risklerine ve sansürcülüğe; onu etkileyen fikir akımlarına ve kaynak olarak kullandığımız bazı eserlere değindik. Bu bölümde Atatürk'ün zihnin inşa eden eserleri ve düşünsel değişiminin safhalarını incelemeye çalıştık.

İkinci bölümünde ise Atatürk'ün kaleminden evrenin ve canlı yaşamının evrimi, Tanrı kavramı ve insan hürriyetinin doğuşu, Atatürk'ün Muhammed (as) ve İslam dini hakkındaki el yazıları, Atatürk'ün vahiy, din ve din adamlarına yönelik eleştirileri inceleyeceğimiz başlıklar olacaktır. Kemalist laiklik anlayışının felsefesi ve din ile olan ilişkisi ister istemez açılan ve üzerinde durmamız gereken bir konudur. Atatürk'ün din ile olan münasebetinin incelendiği bir kitapta "Laiklik-Atatürk-Din" üçlüsüne değinmemek çok ciddi bir boşluk doğuracaktır. Yine bu bölümde Atatürk'ün dine bakışı konusunda kasıtlı ya da kasıtsız yapılan yanlışları -bunları yapanlar Kemalist veya anti Kemalist olabilir- eleştirip kendi duruşumuzu netleştirdik.

Üçüncü bölümde ise Atatürk'ü kutsayan ya da mitolojisini üreten zihniyete temas edeceğiz. Burada Atatürk'ün nasıl ve kimlerce kutsandığını yine en ciddi belgelere başvurarak tartışacağız. Kitabımıza taşıdığımız belgeler elbette bizim de zihnimizde bazı sorulara ve sorgulamalara neden oldu, doğal olarak bizim de yo-

4 Ali Birinci, Tarihin Kara Kitabı, Tarihçiliğimizde Usul ve Ahlak Meseleleri, Hitapevi Basım Dağıtım, 2014, s. 239.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rumlarımızı göreceksiniz. Sonuçta mutlak objektivizm mümkün değildir. Ancak şu ölçüye çalışmamız boyunca uymaya gayret ettik; yorumlarımız belgelere yön vermemeli ve önüne geçmemeli, önce belgeler konuşmalı kişisel kanaatler ilgili belgeye göre şekillenmeli. Asıl kaynakları görmezden gelmek ya da eğip bükerek farklı görünmesini sağlamak apaçık çarpıtmadır, bilimsellik değildir ve gerçeklerden sapmadır.

Dördüncü ve son kısmında çalışmamızda atıf yaptığımız, bizzat Atatürk tarafından hazırlanan veya hazırlattırılan, Atatürkçülüğün dinler tarihine bakışını net olarak ortaya koyan fakat pek dillendirilmeyen belgeleri bulacaksınız. Bu belgelerde Atatürk'ün tarih kitabına yaptığı düzeltmeler, İslam, Kur'an, Muhammed (as) hakkında en net ifadeler mevcuttur. Ayrıca Atatürk'ün el yazılarının kendisine aidiyetini kanıtlayan mahkeme kararlarını ve Atatürk Araştırma Merkezi'nin raporunu okuyacaksınız. Bu bölümde bazı sayfaların satırlarını altı çizili hale getirdik. Asıl metinde olmayan bu çizgilerle vurguladığımız kısmı belli ettik.

Çalışmamızın Mustafa Kemal Atatürk'ün ve dolayısıyla Kemalist ideolojinin din ve tanrı kavramına nasıl baktığı konusunda araştırma yapanlara fayda sağlayıp bu alanda belge bulma güçlü çekenlere hatırı sayılır derecede yardımcı olacağını umuyorum.

Son olarak katkılarından ötürü Bülent Şahin Erdeğer'e teşekkür ediyorum. Eleştiri, öneri ve yorumlarınız için iletişim adresimiz:

fehmicecen40@gmail.com

4 Eylül 2021/ İstanbul

Fehmi İlkay Çeçen

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. BÖLÜM

1- Atatürk'ü Konuşmak

Adını tarihe bir şekilde yazdırmış bütün dini/siyasi önderlerin yaşantıları, özel hayatları, inanışları, tarihe ve insanlığa dair yorumları sürekli merak edilmiştir. Büyük değişimlere imza atmış liderler neye inanır, kimleri etkiler, kimlerden etkilenir ve yaşam felsefeleri nedir? Bu sorular her lider için sorulmuş ve suali mukadder olarak sorulmaya da devam eder. Tarihe damgasını vuran önderlerin izinden gidenler arttıkça ve fikirleri yayıldıkça onların yaşamlarına olan merak da aynı hızda artarak sürecektir.

Mustafa Kemal Atatürk, özel yaşamı en çok ilgi çeken liderler arasındadır. Atatürk'ün askeri/siyasi yönü ve devrimleri sürekli konuşulmuş, her fırsatta dile getirilmiştir. Ancak manevi dünyasına, din algısına ışık tutan anlatımlar sürekli tekrar edilen üç beş anıdan ibarettir. Oysa Atatürk Allah, Muhammed (as), İslamiyet ve yaratılış üzerine derin çalışmalar yapmış, el yazıları ile notlar tutmuş ve yazdırmıştır. O, bilinmesini istediği düşüncelerini yıllarca eğitim müfredatında okutup halka açıkça ilan etmiştir. Dolayısıyla bu konu özel/mahrem değildir, konuşmaktan çekinmemize gerek yoktur.

Falih Rıfkı Atay'ın tespitleri son derece gerçekçidir:

"Herkes gibi Atatürk'ün insanlığı iştahlardan, hırslardan, heyecanlardan, gurur ve öfkelerden, zaaf ve kuvvetlerden, iç varlığın düzlerinden, iniş ve çıkışlarından yoğrulmuştur. Eseri bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

insanlığın derinliklerinden gelme, kaynaklarından doğmadır. Atatürk'ü ayıklayarak değil, bir tabiat parçası gibi, toplu ve tam ele almalıdır."[5]

"Atatürk'ün inanç dünyası bizi ilgilendirir mi, bundan size/ bize ne?" gibi bir soruyla kesinlikle karşılaşacağız.

İnanç özel yaşamdır ve hiç kimsenin özel yaşamı tartışma konusu yapılamaz, özel yaşamı üzerinden birilerini tenkit etmek ya da övmek isabetli değildir. Bu noktada çok haklı ve yerinde bir soru. Ancak Atatürk, özelde İslam dini genelde diğer dinler, yaratıcı ve yaratılış hakkındaki fikirlerini gizli saklı tutmamış, herkesin öğrenmesini istemiş, edindiği kanaatler devletin eğitim ve bilim politikalarına yansımış, meclis kürsülerinden defalarca seslendirilmiştir, öyleyse ortada "şahsa özel" bir durum yoktur.

Kemalist düşünce yapısı Atatürk'ten bağımsız ele alınamayacağı için onun dinler hakkındaki düşüncelerini de konuşmamız gerekir. Kemalizm'in inançlara bakışı Atatürk'ün kendi el yazılarıyla yaptığı tespitlerin geliştirilmiş halidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün dinler tarihi üzerine yaptığı çalışmalar ve tuttuğu notlar dikkate alınmazsa Kemalist devrimin bu mevzudaki görüşleri net olarak kavranamaz ve sürekli eksik kalır. Dolayısıyla bu konunun bilinmesi zaruridir.

Atatürk ve çalışma arkadaşları "Din özel yaşamdır bundan bize ne ya da bizim neye inandığımızdan size ne?" demediler, dinler hakkındaki fikirlerini her ortamda yüksek sesle ifade etmekten çekinmediler. Cumhuriyetin ilk yıllarında kongrelere, okul kitaplarına, meclis konuşmalarına, hatıratlara giren değerlendirmeleri bugün konuşmak neden yanlış ya da yasak olsun?

İnsanların Atatürk'ün inanç dünyasını -ki devlet yönetimine yansımış- merak etmeleri ayıp mı, yasal olarak suç mu? Atatürk'ün ne tür kitaplardan etkilendiğini, hangi düşünürlerin görüşlerini benimsediğini ya da İslam hakkında neler söylediğini

5 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bates A.Ş., 1984 Basım, s. 13.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

incelersek veya onun inançlara bakışı ilgimizi çekerse hangi suçu işlemiş oluruz? Yoksa ezber bozan belgeleri paylaşmaya yasal bir engel mi var?

Atatürkçü düşünce sisteminin benimseyenlerin Uğur Mumcu'nun sözlerine kulak vermeleri gerekir:

> *"Atatürk'ü sevmenin ve saymanın yolu, bu olayları öğrenmekten ve tartışmaktan geçer. Öğrenmek, tartışmak için de araştırmak; bu konuları araştırmak için de hiçbir yasal engelin ve yasağın olmaması gerekir."*[6]

Atatürk ve din hakkında konuşmak madem bu kadar ayıptı (!) neden yıllarca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarına "Atatürk'ün İslam Dini Hakkındaki Görüşleri" ve benzeri başlıklar atıldı? Niçin Diyanet "Atatürk ve Din" başlıklı yayımlar yapıyor? Neden Atatürk'ün samimi bir dindar olduğuna dair konuşmalar, sempozyumlar, saatlerce süren TV programları, paneller yapıldı/yapılıyor? Atatürk ve din üzerine ciltler dolusu kalın kalın kitaplar, tezler ve uzun uzun makaleler neden yazıldı? Hani bu kimseyi alakadar etmeyen özel bir konuydu?

Cumhuriyetin kurucu kadrosunun İslam hakkında değerlendirmeler yapması ne kadar doğalsa sonraki nesillerin de Atatürk ve Kemalist ideologların dinler hakkında neler düşündüklerini, neler yazdıkları/söylediklerini ve topluma etkisini merak etmesi de o kadar doğaldır.

Atatürk sıradan bir vatandaş olsaydı yani sadece sokaktan geçen "Mustafa[7]" olarak kalsaydı neye inanıp inanmadığı bizi tabi ki ilgilendirmeyecekti, ancak o cumhuriyetin kurucusu "Atatürk"tür. Atatürk'ün dinler hakkındaki yorumları görüşleri aynı zamanda Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmî görüşü olduğundan devrimleri,

6 Uğur Mumcu, Uyan Gazi Kemal, Um:ag Vakfi Yayınları, 5. Basım, 2009, s. 392.

7 Küçük bir not sıkıştıralım araya; Atatürk, "Mustafa" isimden rahatsızdır, ancak tuhaf bir şekilde "Mustafa" adıyla belgeseli yapılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

özellikle de laiklik konusu her açıldığında onun din algısı da doğal olarak -istesek de istemesek de- gündeme gelip konuşulacaktır.[8]

Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri ile devletin resmî ideolojisi/laiklik arasında kopmaz bir bağlantı vardır.[9] Bunu ay ile deniz arasındaki gel-git etkisine benzetebiliriz, mesafe çok uzak gibi görünse de etki hissedilir boyuttadır. Aradaki bu bağı kurmak ya da görmeyi istemek neden yanlış bir şey olsun?

Bu, birilerinin özel yaşamını deşifre etmek değil bir sistemin oluşumunu ve temellerini anlama çabasıdır. Devrimleri ile adından söz ettiren ve örnekliğinde yaşamamız istenen bir önderden bahsediyorsak onu yakından tanımak hakkımız hatta görevimizdir.

Atatürk'e en büyük saygısızlık ve ihanet onun düşüncelerini sansürleyip halktan gizlemektir. Atatürk'ün açıkladığı görüşlerin, Atatürkçüler tarafından gizlendiğine ibretle şahitlik ediyoruz. Oysa ortada gizliliğin ifşası ya da özel yaşamın ihlali yoktur, devlet matbaalarında defalarca baskısı yapılmış, çoğu araştırmacının bildiği ama bahsetmek istemediği yığınla belge vardır.

Okuyucu unutmamalıdır ki; *Atatürk dilsiz değildir, mutlaka dinler hakkında görüşleri vardır. Atatürk hakkında en çok yalan din ile ilişkisi konusunda söylenir, en çok sansür bu konuda yapılır.*

Vefatından sonra Atatürk'ün dinler ve yaratılış üzerine yazdığı/yazdırdığı belgeler sansürlenip halktan gizlenmiş ve adeta unutturulmuştur. Peki, halktan saklanan ve hala saklanmakta olan bu görüşler neydi, ortada saklanacak ne vardı, Mustafa Kemal Atatürk'ün inanç dünyası gerçekte nasıl şekillenmişti?

Araştırmamızda Atatürk'ün din ve yaratılış hakkındaki el yazılarına sansürsüz yer verilecek ve okuyucunun yorumlarına

8 Okuyucularımıza bir soru; laiklik mevzu bahis olduğunda Atatürk'ün din hakkındaki sözlerine değinmeyen bir tane tarihçi/siyasetçi/araştırmacı/gazeteci vs. hatırlayabiliyor musunuz?

9 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 213, 5. Dipnot.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sunulacaktır. Şahsi kanaatlerimizi değil resmî belgeleri konuşturmaya özen göstereceğiz. Atatürk'ün manevi dünyasının -zaten açık olan- perdelerini aralayıp ön yargılarımız değil belgelerin bizi ulaştırdığı son yargılarımızı paylaşacağız.

İnanıyoruz ki tarih, geçmişle hesaplaşma ya da intikam alma alanı değildir. İntikamcı ya da kutsayıcı duygularla tarih okumaları yapanlar gerçeklerle değil hayal ettikleriyle karşılaşırlar. Özellikle tarihi figürleri incelerken bu yanlışa düşmemek için çok dikkat edilmelidir.

Okuduklarımızı yorumlarken tamamen duygusuz olamayız ancak duygularımızın hakikatle aramıza duvar örmesine de müsaade edemeyiz. Bütün körlük türleri kötüdür ancak hepsinden kötüsü "duygusal körlük"tür. Bir insanı duygusal körlükten tedavi etmek anadan doğma körlükten tedavi etmekten daha zordur. Bu hastalığa yakalananlar gerçekleri gördüklerini sandıklarından durumlarında şikâyetçi de değillerdir.

Resmî ideolojinin sorgulanamaz tabusu haline getirilen tarihi bir şahsiyet olarak Atatürk'ün fikirlerini analiz etmek, akademik bir konuyu aşarak siyasal bir gerilime girmek anlamına da gelmektedir. Atatürk'e olan ölçüsüz bağlılık ya da nefret, herkesin kendi Atatürk'ünü kurgulamasına sebep olmakta, bilinçsiz muhaliflerin sövgüleri ile mesele daha da kördüğüm olmaktadır. Artık "Deccal Atatürk" "Mehdi Atatürk" "Tasavvufçu Atatürk" "Türkçü-Turancı Atatürk" "Sosyalist Atatürk" ya da "Kur'ancı Atatürk" ile karşılaşmak bizi şaşırtmamaktadır. Arşivler kapalı kaldığı ve Atatürk kendi söylev ve demeçlerinden tanınmadığı sürece yüzlerce sahte Atatürk bu topraklarda yaşamaya devam edecek ve gerçeğini gizleyecektir.

İlave edelim ki Atatürk'ün sağlıklı anlaşılamamasının önemli sebeplerinden biri de onun insanüstü görülmesidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'e *"Allah, Peygamber, Allah'ın Oğlu, Allah'tan Büyük, Put, Yaratıcı, Türklerin Allah'ı, Türk Irkının Son Peygamberi, Devrim Tanrısı ve Atatürk Ekber"* şeklinde hitap

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

etmek çok normal ve yaygındı.[10] Atatürk'ü olağan üstü yüceliğe sahip kabul eden bu anlayış daha kendisi hayattayken aydınlardan, şairlere, gazetecilerden, ilkokul çocuklarına varıncaya kadar toplumun çoğu kesimine yayılmıştı. Atatürkçülükten asla taviz vermeyen Cavit Orhan Tütengil bu anlayışa esaslı bir eleştiri getirir:

> *"'Sen ölmedin!' edebiyatı ile Atatürkçülüğe ve Türk Milletine yaralı olunamaz. Atatürk'e yapılacak kötülüklerin en büyüğü onu bir evliya haline getirmektir. Basmakalıp, şekilci ve çıkarcı Atatürk sevgisi artık yerini gerçekçi, tenkidçi ve tamamlayıcı çalışmalara bırakmalıdır. Atatürk sömürücülüğüne bir son verilmelidir."*[11]

Zamanla oluşturulan "Mitolojik Atatürk", geçek Atatürk'ü öylesine bastırdı ki onun hakkında konuşmak, yazmak ya da en küçük eleştiri yapmak cesaret isteyen bir eyleme dönüştü. Atatürk'ü konuşurken kendimizi korku imparatorluğunda hissetmemizin ya da her an sözlü/psikolojik tacize uğrama kaygısını taşımamızın ana sebebi, toplumun şuur altında onun kendisine dokunanı yakan bir tanrı sanılmasıdır. Size dayatılan Atatürk karakterine en küçük eleştiri yaptığınızda ya da farklı basit bir kanaat ortaya koyduğunuzda, efsanelere iman etmiş şuuru doğruya ve metodik düşünmeye kapalı zihniyetin vahşi linçine maruz kalabilirsiniz.

Mete Tunçay'ın o dönemin analizini yaparken Grace Mary Ellison'dan bize naklettiği şu satırlar bunu fazlasıyla kanıtlıyor:

---

10 Şeref Kitabı, Cumhuriyetin XV. Yıl Dönümünde Türk Gençliğinin Duygu ve Düşüncesi, Cumhuriyet Matbaası İstanbul - Ankara, 1938, Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, , C.H.P. Fatih Halkevi, Onun İçin Yazılanlar Söylenenler, 1939. Kitabımızın 3. Bölümünde bu konuda örnekler verilecektir.

11 Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık Yayınları, 1975 Basım, s. 20-21.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Onun kusurları yoktur. Belki mizaç özellikleri olduğu söylenebilir. Ama bunlar suçlanabilecek şeyler değil, mutlak dürüsttür. Siyasal tutumundan ya da yurtseverliğinden kuşkulanılamaz... Ben onu eleştiremem bile. Buna hakkım yoktur. Hayatta değerli neyim varsa- ruhuma kendi ruhum deme özgürlüğümüz kadar- hepsini ona borçluyum... Her dürüst Türk, Gazi'den yanadır. Yaşadığı sürece ancak bir hain ona karşı oy kullanabilir."[12]

Atatürk hakkında sadece kendi kabullerini, kendisine ezberletileni duymak isteyen tabu çılgını zihniyetle onu konuşmanız mümkün değildir.

Ana mevzumuza geçmeden önce diğer bazı hususlara değinmeye devam edelim.

2- Muhafazakâr Yalanlar, Kemalist Hurafeler

Yalanların cazibesi, aydınlığı güneşten daha net olan gerçeklere iltifatı azaltmıştır. Aslında biraz düşünürsek şunu fark ederiz; tarihe, toplumlara mal olmuş önderleri, devrimcileri şeytan gibi göstermek isteyenler, sistemli karalama kampanyalarını her devirde sürdürmüşler, asılsız ithamlarla nefret ettikleri şahsiyetleri gözden düşürmeye çalışmışlardır.

Atatürk yüceltmek için üretilen yalanlar ve Kemalist hurafeler olduğu gibi ailesi hakkında üretilen iftiralar da onun aleyhinde uydurulan yalanlardır. Akla hayale gelmedik iftiralarla hakkında pek çok yalan ve uydurma kampanyası yürütülen Atatürk de itibar suikastından payına düşeni almıştır. Atatürk'e itibar suikastları ve iftiralar daha hayattayken başlamış, basın yoluyla hakkındaki ithamlara cevap vermiştir.[13]

12 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 324. G. Ellison bu sözleri bir başka Türk yazardan almıştır, buna benzer ifadeler çok fazladır.

13 Bkz. Bozkurt Mustafa Kemal ve Atatürk'ün Cevabı, Harold C. Armstrong, Kaynak Yayınları, 2017. İlgi çekici bir diğer çalışma için bkz. İsmet Görgülü, Atatürk'ün Özel Yaşamı Uydurmalar-Saldırılar-Yanıtlar, Bilgi Yayınları, 2. Basım, 2006.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Araştırıldığında, Türk ve İslam karşıtları tarafından tezgâhlandığı anlaşılan bu iftiralara en çok itibar edenler de maalesef muhafazakâr kesim ve bu kesime ait olan basın yayın organlarıdır. İftira kime atılırsa atılsın çirkin bir şeydir, iftira mağdurunun yanında olmamız için neye inandığını araştırmamıza gerek yoktur. Ancak ölümünden sonra da yalan üretimi durmamış aksine hız kazanmıştır.

Buna karşı tepki olarak Mustafa Kemal'i ölçüsüz seven kitleler de onu, olduğundan daha yüce ve üstün kabiliyetli gösterebilmek için hakkında övgü dolu yalanlar uydurmuşladır. Maalesef her iki taraf da bugün hala kendilerine müşteri bulabiliyorlar. Pek çok lider gibi Atatürk de her asırda ve coğrafyada görülebilen bu aşırı iki ucun sürekli mağduru olmuştur.

Uydurulan bazı efsaneler şunlardır:

- İngiliz kralının güya Atatürk'ün elin öpmesi,

- Atatürk'ün Tokyo'ya ve Paris'e cami yaptırması,

- Muhammed (as)'ın kabrini Vahhabilerden kurtarması,

- Filistin için kanımızı dökeriz demesi

- Che'nin çantasından Nutuk çıkması

"Söz konusu vatan ise gerisi teferruattır" , "Bir gün benim sözlerimle bilim çelişirse bilimi seçin" ve "Beni Türk hekimlerine emanet ediniz" demesi,

Atatürk'ün kendi cebinden para vererek Kur'an tefsiri yaptırması,

- Atatürk'ün hayatında 19 mucizesinin olduğu,

- Atatürk'ün sofrasında 90'ı aşan kral ve devlet başkanının olduğu vs[14].

Bunların tamamı uydurma olmakla birlikte Atatürk övgücülerinin ürettiği bazı örneklere temas etmek yerinde olacaktır.

14 Bu iddialar son derece yaygındır ama hiç birinin kanıtı yoktur ve içerikleri telifi imkânsız çelişkiler taşır. "İddia eden ispat ile mükelleftir" prensibi uyarınca ilgili maddelerden birisinin doğru olduğu kanıtlanırsa düzeltme yapacağımıza söz veriyoruz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Güya Atatürk şöyle demiştir:

"Efendiler, Biz tekke ve zaviyeleri din düşmanı olduğumuz için değil, bilakis bu tip yapılar din ve devlet düşmanı oldukları Selçuklu ve Osmanlıyı bu yüzden batırdığı için yasakladık. Çok değil yüzyıla kalmadan eğer bu sözlerime dikkat etmezseniz göreceksiniz ki: bazı kişiler, bazı cemaatlerle bir araya gelerek bizlerin din düşmanı olduğunu öne sürecek, sizlerin oyunu alarak başa geçecek, ama sıra devleti bölüşmeğe geldiğinde birbirlerine düşeceklerdir. Ayrıca unutmayın ki; o gün geldiğinde, her bir taraf diğerini dinsizlikle suçlamaktan geri kalmayacaktır."

Atatürk'le ilgili hiçbir resmî kaynakta ve arşivde bulunmayan, yakın çevresinden hiç kimsenin nakletmediği ve hatıralarında yer vermediği bu cümleler özellikle Atatürkçü bir kesim tarafından sonuna kadar kullanılmıştır.

Bu uydurma;

- Anıtkabir Derneği Başkanı Şadi Öner tarafından 2015 yılında Anıtkabir Dergisi'nde yer almış (yıl 15, sayı 57, Nisan 2015, s.1);

- Mehmet Türker tarafından "Atatürk'ün müthiş öngörüsü!.. başlığıyla 14 Eylül 2016 tarihli Sözcü'de yayınlanmış;

- Gazeteci Fatih Portakal tarafından 20 Temmuz 2017 günü Twitter'dan paylaşılmış;

- Aydın Milletvekili Hüseyin Yıldız tarafından "doksan yıl önce Atatürk bugünü görmüştü" açıklamasıyla 18 Aralık 2017 günü Meclis'te okunmuş ve CHP sıralarından alkışlanmış;

- 2017 yılı sonlarında CHP Milletvekili Haluk Pekşen tarafından Halk TV'de okunmuştur.

Bugüne kadar daha birçok yazar ve ünlü tarafından paylaşılmıştır.[15]

Sosyal medya sayfalarında binlerce paylaşım yapan ve beğeni alan bu efsane, halkımızın kaynak sorma merakının olmadığını,

15 Aydınlık Gazetesi - 15 Ağustos 2020 tarihli manşetten verdiği haber.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

yalanlara ne kadar çabuk inandığımızı, ciddi sayılabilecek kişi ve kurumların da insanları yanıltabileceğini ve bilimselliğin yerini duygusallık alırsa aldanmanın ve aldatmanın ne kadar kolay olduğunu fazlasıyla kanıtlamaktadır. Galiba burada şu soru sorulmalı; Atatürk ya da tarih kimlerden öğrenilmez? Pek çok yanıtı olan bu soruya en genel ve geçerli cevap şu olsa gerek; Atatürk, yakın tarih veya tarih -kaynak vermeyen, metin tenkidi yapmayan ve ideolojik hırslarının esiri oluş- sosyal medya yazarlarından öğrenilmez. Sosyal medya tarihçiliği yapanlar bu platformda gördüklerini gerçek zannedip kitaplarına taşıyarak hem kendilerini hem de okurlarını zehirlemiş olurlar.

Yine bunun kadar dikkat çeken bir uyduma da Atatürk'ün II. Dünya Savaşı'nın çıkacağını, tüm detaylarını bilmesi ve savaşı, sanki önceden izlediği bir filmi anlatır gibi Amerikan Genelkurmay Başkanı'na anlatmasıdır. Atatürk'ün -tahminlerinin aksi çıkmasına rağmen- onu *"Her şeyi bilen"* yapabilmek için üretilen, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'ne ve diğer ciddi çalışmalara[16] dahi girmeyi başaran[17] bu uydurma, bilgi kirliliğinin ulaştığı ürkütücü boyutları ortaya koymaktadır.[18]

---

16 Mustafa Bıyıklı, Mustafa Kemal Paşa'nın Dış Politika Konuşmaları, Hiperlink Yayınları, 1. Basım, s. 112-114.

17 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c. 3, 2. Basım, s. 94, (Derleyen: Nimet Arslan). Kültür Bakanlığı Yayınları -2, Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cumhuriyet Dönemine Ait 100 Belge, 1923-1938, c. 2, s. 77-79. (1981).

18 Aydın Keleşoğlu, Atatürk'ün Öngörüleri, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, s. 99-109. Kaynak Yayınları bu sözde görüşme iddiasını şöyle eleştirir: "Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Eylül 1932'de Amerikan Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'u kabulünden 19 yıl sonra, Gazi'nin "Rusya'nın ve Bolşevizmin hem Avrupa hem de Asya için büyük bir tehlike olduğuna" dair sözde görüşlerine yer veren bir görüşme metni imal edilmiştir. Bu metin ilk olarak Ağustos 1951'de Kafkasya (Der Kaukasus) dergisinde yayımlanmıştır. Türk Haber Ajansı tarafından yerli basına verilmiş ve 8 Kasım 1951'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır. Daha sonra Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III'te (Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayımları, Ankara, 1954, s. 92-94) yer almıştır. Oysa:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Somut bir örnek daha vermek istiyoruz. Atatürk'e büyük bir hayranlık duyan ve bu yüzden de Atatürk'ü sevmenin milli bir ibadet olduğunu düşünen eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ[19]" ne yazık ki aşırı duygusallıkla gerçeklerden kopmuş, Atatürk hakkında onu yüceltici gerçek dışı efsanelere kitabında yer vermiştir. İlker Başbuğ *"20. Yüzyılın En Büyük Lideri Atatürk I-II"* isimli eserinin ikinci cildinde, Şerafettin Turan'ın ilk basımı 2004 yılında yapılan Mustafa Kemal Atatürk isimli eserinin 658. sayfasından naklen şu iddiayı aktarır:

> *"18 Mayıs 2002'de İtalya'nın Perugia kentinde düzenlenen Türkiye ve Atatürk reformları toplantısında yaşlı bir Norveçli konuk şunları söyledi: "Norveç dilinde 'Mustafa Kemal Gibi Düşünmek', diye bir değim vardır... Herhangi bir problem karşısında çözümü imkânsız olduğu düşüncesi ile hemen kestirim-*

1- Görüşme metni, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal hayatta iken yayımlanmamıştır. 19 yıl sonra ortaya çıkmıştır.

2- Türkiye devlet arşivleri ve ABD arşivlerinde böyle bir metin yoktur.

3- Metnin ilk yayımlandığı Kafkasya (Der Kaukasus) dergisinde görüşme tarihi bile yanlış verilmiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ile General Mac Arthur'un 1931 yılında görüştükleri yazılmıştır.

4- Kafkasya (Der Kaukasus)'ta uzun bir görüşme yapıldığı ve görüşmenin 1 saat 20 dakika sürdüğü yazmaktadır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 27 Eylül günü Türk Dil Kurultayı'nın ikinci gün çalışmalarını izlemektedir ve Amerikalı misafirleri karşılamak üzere 16.50'de Kurultay'dan ayrılmıştır. General Mac Arthur'u saat 17.00'de kabul eder ve beraber Kurultay'a dönerler. General Mac Arthur, Kurultay'ın kapanış saati olan 18.20'de Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılır. Görüldüğü gibi Kafkasya (Der Kaukasus)'ta yazılanın aksine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve General Mac Arthur 1 saat 20 dakika süren uzun bir görüşme yapmamıştır.

5- Görüşmede öne sürülen fikirler Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in dış siyaset ilkeleriyle ve Sovyetler Birliği'ne dair fikirleriyle uygunluk taşımamaktadır." Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 26, s. 37. Ayrıca bkz. Cemil Koçak, Geçmişiniz İtinayla Temizlenir, İletişim Yayınları, 7. Basım, s. 47-50 ve Atatürk-Mac Arthur Görüşmesinin İçyüzü Bir Soğuk Savaş Yalanı, Cüneyt Akalın, Kaynak Yayınları. 1. Basım.

19 İlker Başbuğ, 20. Yüzyılın En Büyük Lideri Atatürk", Remzi Kitap Evi, 1. Basım, 2012, c. 2, s. 312.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

den teslim olma eğiliminde olan (...) zihin tembeli kişilere karşı söylenir bu söz."[20]

İlker Başbuğ bu alıntıyla -Şerafettin Turan'ın yapmak istediği gibi- Atatürk'ün tüm liderin örnek alması gerek üstün karakterli bir şahsiyet olduğunu ifade etmek ister... Ancak burada birkaç sorun vardır. Norveç dilinde böyle bir kullanım yoktur, Norveçliler öyle bir deyimi bilmezler. Tamamen hayal ürünü bu iddia 2002 tarihinden öncesine gitmez. Sormamız gerekenler şunlar: bu yıldan önce Norveç dili yok muydu? Norveç dilindeki atasözleri ve deyimleri 2002 yılına kadar Norveçlilerin bilmemesi sizce mantıklı mı? Ayrıca bir Norveçlinin kişisel kanaati -ne kadar gerçek bilinmez- tüm Norveç halkına, diline ve kültürüne mal edilemez. Fazla uzatmayalım İlker Başbuğ'un gelişi güzel aslını araştırmadan yaptığı bu nakil defalarca çürütülmüştür.[21]

Atatürk'ü -zaten ihtiyacının da olmadığı- gereksiz ve asılsız söylemlerle övmeye çalışırsak kendimizi ancak komik duruma düşürmüş oluruz. Atatürk'ü sevmenin milli ibadet olduğunu düşünenler şunu çok iyi bilsinler ki içine yalan ve uydurmanın bulaştığı hiçbir ibadet hiçbir dinde makbul değildir. Görünen o ki Atatürk hakkında gerçek dışı iddia/ithamlarda bulunmak ve uydurmaları yaymak sadece Atatürk muhaliflerinin değil, onu sevenlerin de kurtulamadığı bir durumdur.[22]

Bilime, akla ve sorgulama yeteneğine kimse pranga vuramaz, bilgi, birilerinin tekelinde değil tüm insanlığın hizmetindedir, ortak malıdır. "Sadece benim izin verdiğim istediğim kadar

---

20 İlker Başbuğ, 20. Yüzyılın En Büyük Lideri Atatürk", Remzi Kitap Evi, 1. Basım, 2012, c. 2, s. 279-280.

21 Bkz. Taylan Kara'nın "Atatürkçüler "Atatürk gibi düşünüyor mu?" ya da Norveççede "Atatürk gibi düşünmek" deyimi var mıdır?" isimli, 28.07.2017 tarihli makalesi, https://bit.ly/2LndA2i. Ayrıca: Benan Çetin, "Atatürk gibi düşün Norveç atasözü deyimi yok!" isimli, 21.08.2012 tarihli makalesi, https://bit.ly/3tuxdXw

22 Attila İlhan, Hangi Atatürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 21. Basım s. 164-165.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

düşün" talimatı veren "Bilim/İdeoloji Mafyaları"na ya da "Hurafe Tanrıları"na cesurca karşı tavır şarttır. Aksi halde yalanlar ve çarpıtmalar gerçeğin üzerine gece karanlığı gibi çöker.

Eğer Atatürk sadece asker ve devlet adamı olarak değil insani özellikleriyle anlatılsaydı, nelere kızdığı, nelere güldüğü, giyinirken, konuşurken, okurken, eğlenirken vs. nelere dikkat ettiği aktarılsaydı onu tanımamız daha kolay olurdu. Atatürk'ün doğal hali ile anlatılmaması ona karşı aşırı sevgi veya nefretin doğmasına neden olmuştur. Bu ölçüsüzlüğün baş mimarı da onu sansürleyip kendi hayallerinde süsleyerek anlatanlardır.

Şüphe yok ki insan tanıyamadığı şahsiyetler için kendi zihninde iyi ya da kötü roller biçer. Önemli kişiler hakkında hayali senaryolar üretmenin altında iki duygu vardır: sevgi ve nefret. Yani yalanlar tek değil çift kanatlıdır. Bu şekilde kanatlandırılan her tarihi şahsiyet buharlaşıp uçmaya, unutulmaya ya da yanlış anlaşılmaya mahkûmdur.

Şu da unutulmasın ki iftiraların ve yalanların yaygınlık kazanmasının en önemli sebebi gerçeklerin konuşulmaması ya da konuşturulmamasıdır. Tabiat boşluk kabul etmez, gerçeğin olmadığı yere yalanlar saltanat kurar. Atatürk hakkında gerçekleri konuşmayanların yalancılardan şikâyet etmeye hakları yoktur.

Hayallerimizdeki Atatürk ile bağdaşmayan belgelere "uydurma" diyerek bir kalemde silmek, uydurma damgası vurmak kolaycılıktır, gerçeklerden kaçmaktır. Araştırmacının yapması gereken ulaştığı bilgilerin sıhhatini incelemek, tarihteki yerine oturtmak ve Atatürk konusunda, kendi beyanları ve Kemalist ideolojinin resmî yayımlarına sadık kalarak yorum yapmaktır.

Hayallerimiz, temennilerimiz ve varsayımlarımız bizi doğruya ulaştırmaz, tarihçilikte asıl olan konuştuğunu ya da yazdığını belgelendirebilmektir. Atatürk'ün gizemli mitolojik bir kahraman olarak kalmaması için belgeli, bütüncül ve tarihsel akışa uygun olmak koşulu ile onun hakkında herkes, her şeyi konuşabilmelidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3- Atatürk'ün Doğal Hali ve Sansürcülük

Atatürk'ü sürekli asker ve siyaset adamı olarak tanıtmak, sürekli ciddi ve asık suratlı resmetmek ya da onu dokunulmaz erişilmez bütün evrenin kurtarıcısı mitolojik bir varlık gibi düşünmek Atatürk gerçeğini kavrayamamaktan ileri gelir. Devlet adamı olmasından önce hırslarıyla, istekleriyle, başarılarıyla, hatalarıyla, duygularıyla ve hayalleri ile o bir insandır. Annesinden asker ya da siyasetçi olarak değil etiyle, kemiğiyle ve duygularıyla insan olarak doğmuştur.

"Atatürk de kızıp darılır, barışıp gene bozuşur, bazan huysuzluğu, bazan keyfi tutar, bir müddet herhangi bir dedikodunun etkisi altında haksızlığa kadar gider, sonra pişmanlık duyar, üstelik alayı, şakayı sever, fâniliği size bana benzer tabiî bir insandı."[23]

"Atatürk hataları, yanılgıları, yaptıkları, yapamadıkları, başarıları ve başarısızlıklarıyla birlikte bir bütün olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Atatürk konusundaki duygusal, biçimsel, basmakalıp yaklaşımları bir kenara bırakıp, akılcı gerçekçi, nesnel ve bilimsel bir yaklaşımı benimsemeliyiz. Atatürk'ü ve düşüncelerini tabulaştırmaktan ve dogmalaştırmaktan kaçınmalıyız."[24]

Onu, sadece elinizdeki eserin konusuyla ilgili değil, kendisi hakkında yapılan tüm araştırmalarda -ideolojik ön yargıların esiri olmadan- doğal haliyle tanımak son derece önemlidir. Doğallıkta samimiyet vardır, gerçekler vardır, gerçeğe saygı vardır. Hakikatleri çarpıtılmadan, yaşandığı şekliyle gündeme getirilmesinden ancak gerçeklerden kaçanlar rahatsız olurlar. Doğruları sansürsüz, kimseden çekinmeden konuşmanın/yazmanın en temel şartı basım-yayın özgürlüğüdür. Bu noktada Kılıç Ali, Atatürk'ün en büyük idealini şöyle açıklar:

---

23 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 7.

24 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 83.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

"Milletten hiçbir hakikatın saklanmaması, vatandaşların daima hakikatle temasta ve devlet işleriyle alakalı bulunması, bunun için de tefekkür, vicdan ve teşebbüs hürriyetleri ile beraber söz ve matbuat hürriyetinin daima muhterem tutulması Atatürk'ün en büyük ideali idi."[25]

Atatürk özel yaşamının sansür edilmeden olduğu gibi bilinmek istemiştir, Falih Rıfkı Atay'dan okuyalım:

"Atatürk övülmekten hiç şüphesiz hoşlanmakla beraber, mesela, Türkiye'de yayınlanmasına izin verilmeyen Armstrong'un "Bozkurd"u kendi üzerine yazılmış eserler arasında en beğendiği idi.[26] *Bu kitabın haksız ve yanlış, hatta doğru da olsa yazılmasını*

25 Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, 1955, s. 52. Bu ideale ne kadar sahip çıkıldığı çok tartışmalı bir konudur.

26 Kılıç Ali bu eser hakkında Atatürk'ün şunları söylediğini iddia eder: "Armstrong ismindeki meşhur bir Türk düşmanının yazdığı kitapta, Atatürk'ün aleyhinde bazı kısımlar vardı ve bunun için de Hükûmet tarafından memlekete sokulması men edilmişti. Atatürk merak etti. Kitabı getirtti. Bir gece sofrada geç vakte kadar tercüme ettirerek okuttu, dinledi. Armstrong, Atatürk'ün herkesçe malûm içkisinden bahsediyor ve bunlara garazkârâne mütalâalarını da ilave ediyordu. Fakat bunları sayıp dökerken de, memleketin herhangi bir felâketi veyahut memleketini ve milletini alâkadar edecek herhangi mühim bir hadise zuhur etti mi, onun içkisini de, eğlencesini de bir tarafa bırakıp pençesini hadiselerin üzerine atarak arslan gibi kükrediğini de belirtip yazmayı ihmal etmiyordu. Atatürk kitabı sonuna kadar dinledikten sonra; 'Bunun ithalini menetmekle hükümet hataya düşmüş. Adamcağız yaptığımız sefahati eksik yazmış, bu eksiklerini ben ikmal edeyim de kitaba müsaade edilsin ve memlekette okunsun!' diye latife etmişlerdi." Son derece kuşkulu bu hatıra -eğer gerçekse- Atatürk kitapta bahsedilen kendi ifadesi ile "sefahate" itiraz etmemekle birlikte kendisi üzerinden Türk halkına yapılan rencide edici ithamlara da cevap vermiştir. Atatürk'ün hükümetin bu kararının altında imzası vardır, ancak bireysel kanaatinin serbest kalması yönünde olduğunu anlıyoruz. Bkz. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 11, Sayı: 33, s. 721-756, Kasım 1995; Bozkurt Mustafa Kemal ve Atatürk'ün Cevabı, Harold C. Armstrong, Kaynak Yayınları. Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 26, s. 60. Ayrıca bkz. Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, 1955, s. 78-79. Cemil Koçak aşırı demokrat bu hatıranın "asılsız bir efsane" olduğunu söyler. Cemil Koçak, Tek Parti Döneminde Muhalif Sesler, 4. Basım, s. 28, 6. Dipnot.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hoş bulmayacağımız tarafları olsa bile, Atatürk'ün şahsiyet ve karakter sırlarına hayli yaklaşan bir tarafı olmalı idi.

Hikâyeyi birçok kimseler bilir. Atatürk İzmir'e bir gidişinde Kordon boyundaki evinin salonuna büyük bir sofra kurulur. Davetliler tamam olup oturulacağı vakit, sokakta biriken halkın içerisini seyrettiğini istemeyen vali, perdelerin indirilmesini emreder. Atatürk der ki: - Vali bey, dışarıdaki halk acaba bizim ne yaptığımızı sanıyor? İçki içtiğimizden şüphesi yok. Fakat şimdi masa üstünde kadın da oynattığımızı ve kim bilir daha neler yaptığımızı zannedecekler. İçki içmekten başka bir şey yapmadığımızı görmeleri için perdelerinizi açtırınız. Sözlü, oyunlu ve kadınlı toplantılardan biri idi. Sofranın iki türlü dağılışı vardı. Ya Atatürk'e iyice uyku ve yorgunluk basar, arkadaşlarına izin verir ve yatak odasına çıkar yahut yabancı ve yarı bildiklerle vedalaşıp birkaç yakın arkadaşını alıkoyardı. Yemek odasında veya eğer bahar ve yaz günleri ise, köşkün bahçesinde kalanlarla biraz daha vakit geçirdikten sonra, hafifler ve ayrılırdı.

O gece bazı aşırıca sahneler geçti. Gülüşe oynaşa sabahladık. Atatürk benimle birkaç kişiyi sona bıraktı. Gece üstüne bir hayli dedikodu yaptık. Çıkıp gideceğimiz sıra kendisine dedim ki: -Şimdiye kadar sizin için yalnız yabancılar yazdı. Biz yanınızdayız. Sizi ve eserinizi daha iyi tanıyoruz. İzin verir misiniz? Yakup Kadri ile sizin için bir kitap hazırlasak... Ferah ve uyanık bir bakışla beni süzdü: - Dün geceyi yazacak mısınız? - Canım efendim, bu kadar hususiyetlerinize girmeye ne lüzum var? -Ama bunlar yazılmazsa ben anlaşılmam ki... Siz de başkalarının yazdıklarını tekrarlamış olursunuz.

Yaptığını saklamak riyakârlığından, kendi gibi, halkı da kurtarmaya çalıştı. Bir yaz ikindisi Dolmabahçe Sarayı'ndan bir motörle Kalamış Körfezi'ne kadar uzanmıştık. Koy sandal dolu idi. Ortalarına sokulduk. Herkesin gözü Atatürk'te ve hepsi put. Ses yok, kımıldanış yok. Atatürk garsona: - Bize bira getiriniz,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dedi. Getirdiler. Kadehini kaldırarak: - Şerefinize vatandaşlar... Deyince kimi yanı başında, kimi oturduğu yerin altında sakladığı içki kadehlerini: - Şerefine paşam... Diye kaldırıp içtiler. Bütün koy neşe içinde çalkalanıp durdu. Hatıralarımdan gizleme çabasına düşmeyişim, yalnız Atatürk'ün o sabahki öğüdünü tutmak için değildir. Atatürk kadar iç ve dış, özel ve resmî yaşayışı birbirine karışan, iç içe giren, hatta birbirinden ayrılmayan belki pek az tarih adamı vardır. İç yaşayışı üzerine hikâyeler yazılması doğru değildir diye görünebilir. Fakat onu anlamak ve o anlatmak için bunlar, devrimlerinden veya eserlerinden herhangi birinin cansız belgeleri kadar faydalı olsa gerek. (...)[27]

Az önce değindiğimiz gibi eğer ciddiyetten uzak ayağı yere basmayan, sağlam delile dayanmayan kurgularla Atatürk'ü tanımlamaya çalışırsak karşımıza insan sayısı kadar Atatürk çıkar. Cavit Orhan Tütengil bu durumdan şikâyetçidir:

"... Atatürk'ün kişiliğine ve görüşlerine bir dokunulmazlık, bir "tabu" havası getirmeye çalışanlar Kemalizmi dar kalıplara hapsedip Atatürk'ü de bir "evliya" haline sokmaktadırlar. Öze inmeyen tek bir davranış ya da tümceden yola çıkan yorumlar o kadar değişik ve karşıt Atatürk'lere varmıştır ki "Gerçek Atatürk"ü bulmak bir hayli güçleşmiştir."[28]

"Atatürk'ü bir "evliya" mertebesine yükselterek dokunulmaz hale getirenlerle kendi çıkarları doğrultusunda Atatürkçülükler yaratanlar, Atatürkçü düşüncenin özüne karşı olmakta birleşmektedirler. Gerçekte, çok "Atatürk"ler olmadığı gibi birden ziyade "Atatürkçü"lük de yoktur."[29]

27 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 12-13.

28 Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık Yayınları, 1975 Basım, s. 30-31.

29 Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık Yayınları, 1975 Basım, s. 174.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sansürcü zihniyet yüzünden Atatürk'ü doğal haliyle anlatan bir biyografi filmi yapılamamıştır. Bu üzücü durumu Murat Bardakçı'dan dinleyelim:

> *"Tek Parti döneminin Türkiye'si 1940'ların başında Emil Ludwig'i Ankara'ya davet etti ve o senelerde artık dünyanın en meşhur biyografi kabul edilen Alman gazeteciden resmî bir istekte bulunuldu: Atatürk'ün biyografisini yazması... Ludwig, tâ Birinci Dünya Savaşı yıllarından tanıdığı bu büyük ismin hayatını kaleme alıp almama konusunda karar vermek maksadıyla temaslarda bulunurken etraftan "Şöyle yaz, böyle de, şunu yaz ama bu konuya hiç temas etme." gibisinden akıl vermeler başladı ve netice: Yazar "Kusura bakmayın, ben böyle çalışmaya alışık değilim, yazamayacağım" dedi ve Türkiye'den ayrıldı. Bugün Batı dünyasında dört başı mamur bir Atatürk biyografisinin bulunmamasının en önemli sebebi, Emil Ludwig'e "Yeter yahu!" dedirten bu zihniyettir ve Atatürk'ü bir "fânî" olarak gösteren bir filmin hâlâ çekilememiş olmasının ardında da aynı zihniyet vardır."*[30]

Kısaca Atatürk kendisini nasıl anlattıysa, nasıl bilinmek istiyorsa öyle anlatılmalı, düşünceleri ve tüm insani yönleri sansürlenmeden, içine bir şey katılmadan ya da bir şeyler eksiltilmeden, özgün haline bağlı kalınarak, yaşandığı/olduğu gibi aktarılmalıdır. Sansürcü zihniyetin topluma sağlayabileceği hiçbir yarar yoktur.

4- Belgeler ve Kaynaklar

"Belge yoksa tarih de yoktur."

Leopold von Ranke'nin tarih anlayışını yansıtan[31] bu gayet isabetlidir ancak tarihi doğru okumak, eldeki belgeyi sağlık yo-

30 Murat Bardakçı, "Atatürk Biyografisi" isimli makalesi. Habertürk, 15.11.2010. (https://bit.ly/34AS554).

31 Aktaran Fatma Acun, Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı isimli sunumu, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler Ankara 18 - 20 Mart 2010, s. 67-74.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rumlayıp yansıttığı dönemin ruhuna uygun olarak anlamlandırmaya bağlıdır. Belgeyle konuşmaktan daha önemli olan belgenin bizimle ne konuştuğudur, neyi anlattığıdır. Belgelere yapılacak yanlış ve yanlı yorumlar bazen belgeyi gerçeğe ulaşmada en büyük engel olarak karşımıza çıkarabilir. Sadece belgelere sahip olmak yeterli değildir, eldeki mevcut belgelerin, belge kutsayıcılığına kapılmadan tenkidinin yapılması şarttır. Omurganın vücudu dik tuttuğu gibi tenkit usulü de tarih bilimini ayakta tutar, tenkitsiz tarih ve tarihçilik düşünülemez.[32]

Tenkit süzgecinden geçip sağlaması yapılmış belgeye karşı koymak akıntıya karşı yüzmek gibidir, nihayet akıntı kazanır ve boğulursunuz. Çok yönlü tahlil yapılmış, doğruluğundan emin olunmuş, yalanlanması mümkün olmayacak açıklıkta, herkesin her an ulaşabildiği ve test edebildiği belgeler susturucu kesin kanıt değeri kazanır.

Belgesiz, kaynaksız iddialar yeni olabilir ama gerçek olamazlar. Asıl olan yeni bir şey değil gerçeği ortaya koyabilmektir. Ancak belge ile öne sürülürse hem yeni hem de gerçek bilgilere ulaşmak mümkündür, bunda garipsenecek bir durum yoktur. Bu yüzden belge kuvvettir, en temel dayanaktır, savunulan tezleri ayakta ve canlı tutan asli unsurdur.

Çevrenize Atatürk'ü anlatan, onu yakından tanıyabileceğiniz eserler neler olabilir diye sorduğunuzda birçok kişi size Atatürk biyografisi, çeşitli hatırat kitapları ya da derleme makaleler vs. önerecektir, biz de az sonra önereceğiz. Ancak burada bir şeyi dikkatinize arz etmemiz gerekiyor. Atatürk'ü tanımak istiyorsak -zaten Atatürk'ün yazdığın 14 kitap varken-[33] neden onu kendisinden değil de bir başkasından okuyoruz, okullarda bunların okutulup tavsiye edilmesi gerekmiyor mu? Özellikle de tarihi bir

32 Belge kritiği/inkıdatın kısımları ve önemi için bkz. Zeki Velidi Togan, Tarihte Usul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, s. 75-121.

33 Bu kitapların isim ve özetleri için bkz. Zehra Kardeş, Atatürk'ün Okudukları ve Yazdıkları, Omca Yayınları, 1. Basım, s. 107-127.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şahsiyeti inceliyorsak, onun hakkında kendi el yazılarından daha güvenilir ve daha güçlü bir belge olur mu?

Öyle görünüyor ki Atatürk'ün yazdığı kitaplarda toplumun kalıplaşan kabullerine aykırı ifadeler mevcut olduğundan bu eserler tanıtılmamış ve bu yüzden varlıkları bile unutulmuştur. Üniversitelerdeki hoca/öğrencilerin sizce kaçının Atatürk'ün yazdığı kitaplardan haberi var, isimlerini sayabilirler mi? Türk halkı Atatürk'ü yazdığı kitaplarından değil hep başkalarından öğreniyor, bu da çok tuhaf bir çelişki.

Biz bu çelişkiyi gidermek için Atatürk'ün din konusundaki tahlillerini kendisinden nakletmekle birlikte, Atatürkçü düşünce sisteminin en önde gelen tarihçi, hukukçu, felsefeci ve siyasilerinin yorumlarından da faydalanacağız. Atatürk'ün dinler ve yaratılış hakkındaki düşüncelerine araştırdığınızda sizlerin de ulaşabileceği kaynaklar şunlardır:

• Atatürk'ün tüm yazdıkları *"Atatürk'ün Bütün Eserleri"* adıyla Kaynak Yayınları tarafından 30 cilt olarak basılmıştır. Bu çalışmayı edinme imkânı olmayanlara yine aynı yayınevinden çıkan, *"Atatürk'ün Bütün Eserleri"*nin özeti sayılabilecek 11 ciltlik *"Atatürk'ün Kaleminden"* serisini öneriyoruz.

• Atatürk'ün bir ekip çalışması olarak yürütüp onayından/tashihinden geçen *"Türk Tarihinin Ana Hatları"* kitabının bazı bölümleri.[34] Yine 1930'lu yılların başında Atatürk'ün görüş ve

34 Afet İnan Türk Tarihi'nin Ana Hatları isimli çalışmanın ortaya çıkış sebebini şöyle açıklar: ""1928 yılında İstanbul'da Fransız Notre Dame de Sion okulunda okuduğum derslerin arasında, bir coğrafya kitabında, resimlerle de gösterildikten sonra, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve 'secondaire', yani ikinci derecede kabul edildiği yazılı idi. Bu resim ve bilgiye göre etrafıma bakıyor ve bunun gerçeğe uygun olmadığını görüyordum. Atatürk'e kitabı gösterdim. O, sırada Prof. E. Pittard'ın "Irklar ve Tarih" (Les Races et l'Histoire Paris, 1924) adlı kitabını da almıştım. Ondaki bilgiler de bu coğrafya kitabına uymuyordu. Bir de ikinci konu, Türklerin uygarlık alanında vücuda getirmiş oldukları eserlerin incelenmesi ve tanıtılması idi. Çünkü Avrupa tarihleri, 'barbar' lakabını verdikleri Türkleri sadece bir istilacı kavim olarak kaydediyorlardı. Atatürk, bu iki endişeli sorum karşısında, "Hayır, böyle olamaz. Bunların üzerinde meş-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

el yazıları ile kaleme alınan *"Vatandaş İçin Medeni Bilgiler I-II"*, *"Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar Tarih I"*, *"Orta zamanlar Tarih II"* ve *"Orta mektep için Tarih I-II"* isimli ders kitapları.[35] Ve çalışmamız içinde belirttiğimiz devrin eğitim müfredatında yer alan diğer kitaplar.

• Atatürk'ün okuduğu ve altını çizdiği fikir dünyasına yön veren eserler. Bu eserler Anıtkabir Derneği Yayınları tarafından *"Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar"* adıyla 24 cilt olarak yayımlanmıştır. İleride göreceğimiz üzere Atatürk bunlardan bazılarını talimat vererek tercüme ettirip bastırmıştır.

• *"Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri"*, yazdığı çeşitli mektuplar, bazı meclis konuşmaları ve son olarak yerli ve yabancı yazarların Atatürk'ten naklettiği hatıralar.

• Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları tarafından basılan 12 ciltlik *"Atatürk'ün Not Defterleri"* serisi. Bir diğer kaynak eserimiz Genel Kurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 3 ciltten oluşan *"Atatürkçülük - Atatürkçü*

---

gul olalım" demekle kalmamış, derhal yeni kitaplar getirterek bizzat çalışmaya ve çalıştırmaya başlamıştı. Esas konu "Türklerin dünya tarihinde hakiki yeri ve medeniyet âlemindeki rolleri ne olmuştur" konusu idi. Bu çalışmaların yoğunluğu 1929 yılından sonradır. Atatürk, o sıralarda İstanbul Üniversitesi'nde verilen tarih notlarını da okumakta idi. Daha evvelce de, H.G. Wells'in Dünya Tarihi ile ilgilenmiş ve onları tercüme ettirmişti. Fakat asıl 1930 yılı, yeni kitapların getirtilmesiyle ve etrafındaki devlet ve bilim adamlarının da Türk tarihi üzerine ilgisini çekmek suretiyle geniş bir tarih araştırmaları devri açılmıştır. Atatürk, Türk tarihine ait konuları bizzat okuyor ve etrafındakilere görevler veriyordu" Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 256-257. Kanaatimizce Atatürk'ün tarih araştırmaları çok daha eskiye dayanmaktadır. Okuduğu kitaplar ve verdiği demeçler incelendiğinde Atatürk'ün düşünce dünyasında tarih araştırmalarının oluşumunun çok daha erken bir döneme tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Türk Tarih Tezi'nin amaç ve kapsamı için bkz. Nevzat Köken, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Eğitimi, (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, 2014 Basım, s. 81-111.

35 Bu eserlerin hem ilk baskılarını hem de günümüz Türkçesine aktarılmış son baskılarını belirterek kullandık.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Düşünce Sistemi" isimli çalışma. Bu çalışmanın ilk cildinde Atatürk'ün çeşitli konular hakkında yazdığı veya yazdırdığı düşünceleri, ikinci cildinde Kemalist düşünürlerin Atatürkçülük üzerine makaleleri ve son cildinde ise ilk ciltte yer verilen Atatürk'ün görüşlerini açıklayıcı makaleler bulunmaktadır.

Adı anılan bu kaynakları inceleyen herkes Atatürk ve çalışma arkadaşlarının dinler hakkındaki tahlil ve eleştirilerini görebilir. Bu çalışmalar esnasında Tanrı, yaratılış, evrim, ilk insanlar, vahiy, dinlerin başlangıcı, diller ve ırklar, İslamiyet'in doğuşu, Muhammed (as) ve Kur'an'ın oluşumu gibi pek çok konuya değinilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar masa üzerinde kalmayıp kitaplaştırılarak milli eğitimde kullanılmış ve devlet kütüphanelerinde/arşivlerinde muhafaza altına alınmıştır.

Atatürk'ün başkanlığında yürütülen çalışmalar özel dost sohbetleri olmayıp, onun kurduğu kurumlar tarafından basılıp şerhleri yapılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dinler, Tanrı ve yaratılış konusundaki resmî görüşünü yansıtmaktadır. Devlet matbaalarında yüz binlerce basılan ve Cumhuriyet dönemi ideolojisinin resmî tezini aktaran bu kitaplar yıllarca gençliğe ders olarak okutulmuştur.[36]

Yukarıdaki kaynaklara ek olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Kemalizm'in zihinsel arka planını keşfedebilmek ve Kemalist devrim felsefesini daha iyi analiz edebilmek için şu eserlere de müracaat edilebilir:

- Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı

- Atatürk'ün Usul ve Felsefesinden Cumhuriyet'in Resmî İdeolojisine, Hüseyin Aydın

36 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 20, 25; Etienne Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine, Tercüme: Ali Berktay, İletişim Yayınları, 3. Basım, s. 59-62 ve Nevzat Köken, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Eğitimi, (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, 2014 Basım, s. 81-83.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

- Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Şerafettin Turan

- Atatürkçü Düşüncenin Bilimsel ve Felsefi Temelleri, Nazife Güngör (Derleyen)

- Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Afet İnan

- Atatürk - Kurucu Felsefenin Evrimi, Zafer Toprak

- Atatürk'ten Düşünceler Enver Ziya Karal

- Atatürk'ün Düşünce Yapısı, Gürbüz Tüfekçi

- Atatürkçü Düşünce ve Atatürkçülük, Bekir Özen

- Atatürk Felsefe ve Yaşam, Yaman Örs - Burcu Baytemir

- Atatürk İhtilali (2 cilt), Mahmut Esat Bozkurt

- Atatürk Etki ve Yankıları, Sadi Irmak

- Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Utkan Kocatürk

- Atatürk ve Cumhuriyet, Anıl Çeçen

- Atatürk - Yakup Kadri Karaosmanoğlu

- Atatürk - Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Sadi Borak

- Atatürk ve Laiklik – Atatürkçü Düşüncenin Temel Niteliği, Özer Ozankaya

- Aydınlana Felsefesi, Devrimler ve Atatürk, Macit Gökberk

- Atatürk Öncesinde ve Sonrasında Kültürel Değişim, Şerafettin Yamaner

- Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden Altı Ok, Derleyen: Şaduman Halıcı-Murat Burgaç

- Atatürk Kimdir Serisi (7 cilt) Ahmet Bekir Palazoğlu

- Atatürk'ten Hatıralar, Hasan Rıza Soyak

- Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Mazhar Müfit Kansu

- Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Enver Behnan Şapolyo

- Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, Asım Aslan

- Tek Adam Serisi (3 cilt), Şevket Süreyya Aydemir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

- *Kemalist Devrim Serisi (8 cilt), Doğu Perinçek*
- *Hangi Atatürk, Attila İlhan*
- *İblisin Kıblesi, Cengiz Özakıncı*
- *Çankaya, Falih Rıfkı Atay*

Ayrıca ismi geçen yazarların ve diğerlerinin -ulaşabiliyorsak- Atatürk ve din konusuna direk ya da dolaylı yoldan temas ettikleri videoları/ses kayıtları da takip edilmelidir. Yazarların aynı konularda verdikleri seminerler, konferanslar ya da yaptıkları tartışmalar, açık oturumlar ve TV programları sosyal medya üzerinden taranıp izlenirse hem eser daha iyi anlaşılmış olur hem de yazarı biraz daha yakından tanımış oluruz. Ayrıca verilen bilgiler yazarın eserinde farklı mı ya da değiştirdiği/düzelttiği bir nokta var mı bunu da görme imkânımız olur. Bu konuda sadece yukarıda adı geçen kaynaklarla yetinilmemelidir.

Atatürk'ü ve devrimlerini, Atatürkçü düşünce yapısına gönül veren, savunusunu yapan yazarların/kurumların eserlerinde tanımak bize en sağlıklı bilgileri verecektir. Bu kitaplarda Atatürk'ün dine, topluma ve doğaya hangi gözle baktığına dair birçok neticelere ulaşılmıştır. En erken eserleri uzman araştırmacıların yorumlarıyla birlikte inceledikçe bize anlatılandan daha ciddi ve değişik bir Atatürk/Kemalizm portresi ile karşılaşıyoruz.

Hemen ekleyelim ki, adını andığımız eserleri Kemalist sistemi anlayabilmek için öneriyoruz yoksa her açıdan bunlara kefil olmamız veya onaylamamız söz konusu olamaz. Farklı yazarların kaleminden döküldükleri için değişik ya da bir diğerini nakzeden görüşlerin olması gayet doğaldır. Atatürk ve Kemalizm üzerine çalışmalar yapan yerli/yabancı pek çok araştırmacı mevcuttur. Tüm çalışmalar eleştirel gözle, Atatürk'ün el yazıları ile karşılaştırmalı analizler yapılmak sureti ile titiz bir okumadan geçirilmelidir.

5- Hatıralar Güvenilir Belge Sayılır mı?

Atatürk'ün din hakkındaki düşünce dünyasını yansıtan anılar da vardır ancak, anıların güvenilirliği konusunda çok dik-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

katli olmak gerekir, hepsini gerçekmiş gibi kabullenmek doğru olmadığı gibi bir kalemde silip atmakta isabetli değildir.[37] Atatürk ve din hakkındaki anıların/hatıratların cumhuriyetin kurucu kadrosunun eğitim, bilim ve din politikaları ile sağlamasını yapmalıyız. Eğer pratikte karşılığını görmüyorsak, tarihsel devamlılığı yoksa kesin delilmiş gibi öne sürmemeliyiz.

Falih Rıfkı Atay şu sitemde bulunmaktadır:

"1946, hele 1950'den beri Atatürk devri, onun içinde şöyle böyle bulunmuş olanların veya kendilerini olduklarından başka türlü sandırmak hevesine kapılanların elinde sömürülüp durmuştur. Yayınlanan hatıraların çoğunda ölüler tanık, bir ağızla iki kulak arasında, hiç kimsenin duymadığı fısıldaşmalar belge diye kullanılmaktadır. Tarihçi ise, gazete okuyucuları kadar kolay avlanmaz. Tarihçi, bu hatıraların doğruları ile sahteleri ve zorlanmışları arasında yanılmaktan kendisini kurtarmasını bilir."[38]

Atatürk hakkında üretilen uydurmaların en ciddi devlet kurumlarımızın eserlerine bile yer bulabilmesi yapılan sitemin ne kadar isabetli olduğunu gösteriyor. Bu haklı tespitin slogan düzeyinde kalmayıp zihinlere iyice yerleşmesi için dikkatini çektiğimiz sızıntıya bir örnek verelim. Atatürk 1936 yılında Eskişehir Hava Alayı'nın ziyaret edip uçak filolarını teftiş etmiştir.[39] Bu denetleme esnasında şu sözleri söylediği iddia edilmektedir:

"Bir gün insanoğlu uçaksız da göklerde yürüyecek, gezegenlere gidecek, belki de aydan bize mesajlar yollayacaktır. Bu mucizenin tahakkuku için 2000 yılını beklemeye hacet kalmayacaktır. Gelişen teknoloji bize daha şimdiden bunu müjdeliyor. Bize düşen görev ise batıdan bu konuda fazla geri kalmamayı temindir."

37 Hatıratlardan yararlanılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda Bkz. Ali Birinci, Tarihin Hududunda Hatırat Kitapları, Matbuat Yasakları ve Arşiv Meseleleri, Dergâh Yayınları, 1. Basım, s. 64-82.

38 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 7.

39 Mehmet Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 159.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Atatürk'ün müthiş öngörüsünün ve geleceği okuyabilme becerisinin kanıtı olarak ileri sürülen altı çizili ifadeler aslında kendisine ait olmayıp sonradan adına üretilmiştir. Kendisi hayattayken hiçbir dergi, gazete veya kitapta bu sözler yer almamıştır.[40] Bu iddianın sözde belgesi, kendi ifadesine göre ilk defa Atatürk'ün "önsezisinin ilahları kıskandırdığını" iddia eden (s. 34) S. Eriş Ergil tarafından Bütün Dünya dergisinin 2002/Kasım sayısı, s. 33'te yayımlanmıştır. İmza ve içerik incelendiğinde uydurma olduğu daha ilk bakışta anlaşılan bu sözde belge hiçbir ciddi kaynakta/arşivlerde bulunmamaktadır. İşin ilginç tarafı aynı dergi aslı olmayan uzay kehanetini -kaynak vermeden- 2020/ Nisan sayısının s. 31'de Kaya Boztepe tekrar yayımlamıştır.

Atatürk'ün uydurmalarla övülmeye ihtiyacı yoktur. Onu yüceltmek için sınırsız yalan uyduranlar güya ona hizmet ettiklerini düşünürler. İnsanlık zaten yüzlerce yıldır gök bilimleriyle meşguldür, bundan haberdar olan Atatürk'ün havacılık üzerine birtakım tahminler yürütmesi bizce gayet mümkündür.[41] Asıl problem onu kesin tarihler veren ve her kehaneti mutlaka gerçekleşen kâhin/ilah gibi görme arzusudur.[42] Bu zehirli arzu o kadar tehlikelidir ki sevip yücelttiği kişiler hakkında ile sayısız yalanı ibadet aşkı uydurmayı normalleştirir ve gün gelir "Atatürk Mars'a cami yaptırdı" dediğinizde buna bile inanacak hurafe sarhoşu bir kitle ortaya çıkar.

---

40 Bu uydurmanın tenkidi için bkz. Cemil Koçak, Tarih Büyük Harflerle Yazılmaz, Timaş Yayımları, 1. Basım, s. 17-22 ve Emre Kongar'ın bu konudaki makaleleri: https://bit.ly/3qOwLSM

41 Sabiha Gökçen, Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti, Anıları Kaleme Alan Oktay Verel, Türk Hava Kurumu

42 Yayınları 1982 Basım, s. 64.
Atatürk'ün "her şeyi önceden bilen tanrılar üstü bir varlık" olduğunu kanıtlamak için belge uydurmanın amacı ve mantığı nedir? Bu sorunun cevabını ve vicdani muhasebesini siz değerli okurlarımızın akl-ı selimine havale ediyoruz.
Hava Kuvvetleri Dergisi, İstikbal Göklerdedir Atatürk Özel Sayısı, Aralık, 1981, Sayı: 280, s. 25-42.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eğer, 'Uydurmadır, arşivlerde yeri yoktur, hiçbir ciddi kaynakta geçmez bütün uydurmalar gibi önemsizdir ve kenara itilip unutulabilir' diyorsanız gözden kaçırdığınız bir şey var; ya bu uydurmaları otoritesi yüksek, geniş kitlelere ulaşma imkânı olan resmî ve ciddi kurumlarımız yayıyorsa? O zaman işin rengi değişiyor tabi, artık merdiven altı üretimdir deyip boş veremiyorsunuz. Karizması yüksek kurumlar bir hurafeyi gerçekmiş gibi yayınca artık o uydurma hakikat kimliğine bürünüp kendisini gerçekmiş gibi kabul ettirip daha hızlı ve etkili bir şekilde yayılabiliyor.

Atatürk'e atfedilen uzay kehaneti;

- 22 Eylül 2004 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Türk Hava Kurumu Tüzüğü'ne (s. 6),

- Ankara Barosu'nun hazırladığı Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısına (s. 115-116)

Kokpit Dergisi, önce 2017, Ekim/Kasım/Aralık, 43. Sayısına (s. 1) daha sonra da 2018, Nisan/Mayıs/Haziran, 45. Sayısına (s. 18-19),

- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Çalışma Grubu Raporu'na, Ankara (2013), (s. 136)

- Sivil Havacılık Eski Genel Müdür Yardımcısı Oktay Erdağı'nın kaleme aldığı Hava'da Ahkâm 'Türk Sivil Havacılığına İçerden Bir Bakış -1' isimli eserin arka kapağına,

- Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi'ne, Bahar 2010/ Sayı: 11, (s. 67) ve daha pek çok çalışmaya benzer ifadelerle girmiş durumdadır.

Atatürk üzerine yoğun araştırmaları ile tanınan Orhan Çekiç de aynı uydurmayı "1938 Son Yıl" isimli eserine taşımıştır. Orhan Çekiç Atatürk'e ait olduğunu düşündüğü sözlere hayretimizi kat kat artıran şu yorumu yapmaktadır:

"Dediği aynen çıkmış, Rus Gagarin uzaya gönderilen ilk insan olmuş, 12 Nisan 1967 günü dünyayı uzaydan seyretmişti. Yani

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Atatürk'ün bu iddiayı ortaya atmasından sadece 25 yıl sonra... İnanılır gibi değildi... Ardından Amerikalı 3 astronot, Neil Armstrogn, Michael Collins ve Edwin Aldrin, 16 Temmuz 1969 günü uzay yolculuğuna başlamış, 20 Temmuz 1969 günü Ay'a ulaşmış ve saat 22:56'da Arsmtrong Ay'a ayak basarken dünyaya şöyle seslenmiştir:

"Bu benim için küçük, ama insanlık için büyük bir adım...

Neil Armstrong doğru söylüyordu ve Atatürk'ün 33 yıl önceden müjdesini verdiği bir gerçeği doğruluyordu..."[43]

Benzer bir yorumu da Sinan Meydan yapmaktadır, aynı uydurmayı kitaplarında defalarca tekrarlar, sanki Atatürk'ten önce kimsenin aklında aya gitme planı yokmuş gibi şunları söyler:

İnsanoğlunun Ay'a gidip oradan bize haber yollayacağını belirtmiştir. Bu öngörüsüyle Akl-ı Kemal, çağının çok ötesinde bir deha olduğunu bir kere daha göstermiştir."[44]

Oysa kendisinin de bildiği üzere asırlardan beri var olan Ay'a seyahat düşüncesi H. G. Wells'in yazdığı "Ay'daki İlk İnsanlar" ve Jules Verne'ün "Ay'a Seyahat" romanlarına konu olmuş, 1902 yılında (Le Voyage Dans La Lune) ismiyle filmi bile çekilmişti. Ay'a gidip oradan bilgiler getirme fikrinin olağan üstü dahi olmakla bir ilgisi yoktur. Atatürk'ü övmek için uydurulan anılar onu yüceltmez, uydurmacaları daha da komik duruma düşürür, Atatürk'e zarar verir. Neyse ki Atatürk hakkında hurafeler uyduran veya yayılmasına katkıda bulunan Sinan Meydan ve benzerlerine hak ettiği eleştireler yapılmıştır.[45]

Atatürkçülük üzerine yazılı/görsel yayın yapan en saygın kurumların ve uzmanların eserlerine bulaşan uydurmalar kim bilir

43 Orhan Çekiç, 1938 Son Yıl, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 268.

44 Sinan Meydan, Akl-ı Kemal, İnkılap Kitapevi, c. 4, s. 69.

45 Doğu Perinçek'in "Jules Verne Ay'a gidileceğini Atatürk'ten mi Öğrendi?" isimli makalesi, Aydınlık Gazetesi (28.01.2013).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

daha ne kadar süre gerçek sanılarak zihinlerimizi işgal edecek? Nedir bu Atatürk'ün Atatürkçülerden çektiği? Atatürk ile halk arasında en büyük engel -kasıtlı olmasa da- onun adına anılar ve sözler uyduranlar dersek hiç de yanılmış olmayız.

Kaynağı, ilk çıkış noktası belirsiz rivayetleri dayanak edinirsek hem kendimizi hem de bize güvenenleri yanlışa yönlendirmiş oluruz. Tarih incelemeleri gelişi güzel kulaktan dolma, efsanelerle süslenmiş anlatımlar üzerine yapılamaz. Bir konunun hakikatine ulaşmak istiyorsak ciddi alan taraması yapmalı ve ilk elden asıl kaynaklara ulaşmaya çalışmalıyız. Her önümüze konan esere basım tarihi eski diye ya da yazarı meşhur olduğu gerekçesiyle mutlak gerçek gözüyle bakamayız. Ahlaki ve mantıki açıdan olması gereken de budur.[46] En önemli hatıratların için bile tahrip gücü yüksek uydurmaların bulaştığını biliyoruz.[47]

Resmî yazı ve konuşmalara aykırı olan, sadece sözel olarak aktarılıp yazılı kaynaklarda yer almayan kafiyeyle süslenmiş kelamı kibar türünden veciz sözler ve anıların da kıymeti yoktur, ciddiye alınmamalıdır. Yine aynı şekilde aslına sadık kalınmadan sadeleştirilen/tercüme edilen hatırat kitapları ve belgeler de birer musibet olup kaynak değeri yoktur, delil sayılamazlar.[48] Ayrıca anılara intihal, sansür ve çelişkili anlatımların karışması da güvenilirliği sarsacaktır.

---

46 Tarih yazımında dikkat edilmesi gereken ilkeler ve bu ilkelerin nasıl çiğnendiğine ilişkin Ali Birinci'nin "Tarihin Kara Kitabı, Tarihçiliğimizde Usul ve Ahlak Meseleleri, Hitapevi Basım Dağıtım" isimli çalışmasını ısrarla tavsiye ediyoruz.

47 Örneğin daha önce değindiğimiz Atatürk'ün ikinci dünya savaşını Amerikan Genelkurmay Başkanı Mac Arthur'a güya bütün detayları ile anlattığı hurafesi, Kemal Arıburnu'nun, "Atatürk'ten Anılar" isimli eserinin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1969 Basım, s. 336-337. sayfalarında gerçekmiş gibi aktarılmıştır.

48 Sadeleştirirken yaşanan faciaları daha yakından görebilmek için bkz. Y. Hakan Erdem, Tarih-Lenk Kusursuz Yazarlar, Kâğıttan Metinler, Doğan Kitap, 9. Basım, s. 30-74.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Anıları kaynak olarak kabul etmenin şartları vardır. Hatıralar öncelikle asıl belgelere uygunluğuna göre kaynak olabilirler. Nakledilen anıların kaleme alındığı dönemde yazılan diğer hatıratlarla birlikte mukayeseli okunması, diğer görgü tanıklarıyla ya da aynı konuda diğer nakillerle desteklenip çelişmemesi gerekir. Uydurmaların önüne ancak bu şekilde geçilebilir.

Anlatılagelen anılar bahsi geçen dönemin kültürel ve siyasi ortamı ile uyumlu olmalı, hadiselerin doğal akışına muhalif olmamalıdır. Ayrıca anıların hangi ortam ve tarihte kimlere yönelik konuşmalar olduğu da önemlidir. Yani okuduğumuz bir anı için "Kemalist sistem bunu uyguladı mı, bu hatıranın Kemalist sistem içinde yaşama aktarılmış pratik karşılığı var mı?" diye sormalıyız. Unutmayalım ki fikirler ve inanışlar uygulamalarla hayat bulurlar ve varlıklarını sürdürürler.

Kemalizm'in resmî görüşleri ile çatışan hiçbir anı ya da hatırayı dikkate almadık, tekrar tekrar ifade edelim; Kemalizm ve din konusunda dikkate alınması gereken asıl belgeler Atatürk ve çalışma arkadaşlarının devlet görüşü olarak ortaya koyduklarıdır, bunlar bir önceki başlık altında gördüğümüz Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmî kurumlarının arşivlerinde bulunmaktadır.

Belirtmemiz gerekir ki; çokça tartışılan, içinde şüpheli, çelişkili ve ağır ithamlar bulunan Rıza Nur'un anılarını, orijinal el yazmalarını inceleme imkânımız olmadığı için kaynak olarak kabul etmiyoruz.[49]

Bu meyanda son olarak şunları da ilave edelim; Atatürk hakkında uydurmaları nakleden herkesi yalancı, intihalci ya da kötü niyetli olarak değerlendirmek isabetli değildir. Herkes yanlış aktarım yapabilir ancak herkesin amacı aynı olmayabilir. Bazıları kasıtlı olarak asılsız nakilleri yayarken bazıları da samimi ama eksik araştırma, belgelere ulaşamama neticesinde yanılmış ve karşısın-

49 Rıza Nur'un anılarının tenkidi için bkz. Cahit Orhan Tütengil, "Dr. Rıza Nur Üzerine", Üçler Yayını, (1965) ve Turgut Özakman, "Dr. Rıza Nur Dosyası", 1. Basım, Bilgi Yayınlar, (1995).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dakini de istemeden yanıltmış olabilir. Pek çok olasılık varken herkesi gelişi güzel yalanları yaymakla itham etmek isabetsizdir.

Araştırmacı ulaşamadığı belgeden ötürü değil ulaşıp da çarpıttığı belgeden ötürü kınanır. Eleştiri oklarımızın hedefinde bilinçli bir şekilde gerçekleri çarpıtanlar ve uyarıldıkları halde yanlışlarda ısrar edenler vardır, asıl sorumlu olan aldanan değil aldatandır. Aldananlar daha çok araştırma yapmakla mükellef, hakikat kendilerine sunuluncaya kadar da mazurdurlar.

6- Atatürk'ü Etkileyen İdeolojiler

Mustafa Kemal birden bire Atatürk olmamıştır. Onu devrimci yapan olaylar, okumalar ve askerî ve siyasi tecrübeler vardır. Bize göre akla, bilime ve deneysel gözleme vurgu yapan tüm akımların kendisi üzerinde az ya da çok etkisi olmuştur, bu etki her gördüğü yenilik üzerine eğilen Atatürk'ün araştırmacı karakterinin doğal sonucudur.[50]

Mustafa Kemal'in doğduğu asırda pek çok düşünce yapısı gelişmiş, hayata, tarihe ve insanlığa dair görüşlerini ortaya koymuştu. Atatürk'ün düşünce yapısının oluşmasında rol oynayan olaylar, kitaplar ve düşünürlerin bilinmesi konumuzun omurgasını oluşturmaktadır. Eğitim öğretim hayatı, okuduğu yüzlerce eser onun fikir dünyasına şekil verdiği gibi,[51] araştırmalarının neticesinde Atatürk'ün kaleminden kendine has üslubu ile dökülen satırlar da Kemalist devrime yön vermiştir.

Onun yazılarını/konuşmalarını incelediğimizde kendisinden önce ve çağdaşı olan düşünürlerin izlerini görmekteyiz.

---

50 Macit Gökberk, Aydınlana Felsefesi, Devrimler ve Atatürk, Cumhuriyet Gazetesi, s. 51; Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Basım, s. 10-12; Şerafettin Dönmez, Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı, Ayışığı Kitapları, 1998, s. 23-52 ve Atatürkçü Düşünce, Atatürk Araştırma Merkezi, 1992 Basım, s. 91-93 (Utkan Kocatürk, "Atatürkçülük, Atatürk İlke ve İnkılapları" başlıklı makalesinden).

51 Atatürkçü Düşünce, Atatürk Araştırma Merkezi, 1992 Basım, s. 643 (Abdurrahman Çaycı, Atatürk ve Çağdaşlaşma isimli makalesi).

Atatürk'ün zihni, incelediği kitapları özünü posasından ayıran kazan gibidir, süzüp elekten geçirdiği bu bilgileri geliştirilerek devlet yönetiminde, tarihi ve doğayı okumada kullanır.

Ancak diğer akımlara oranla Pozitivizmin,[52] ondan da öte vahyi ve fizik ötesi her bir kavramı reddeden, maddeyi önceleyen, bilimi ve aklı tek ölçü kabul eden Materyalizmin izleri daha fazladır. Okumuş olduğu Abdullah Cevdet gibi dinleri ağır bir şekilde eleştiren düşünürler ve şairler (bunların başında Tevfik Fikret gelir[53]) onun hayata, dinlere ve doğaya olan bakışını büyük ölçüde etkilemiştir.[54]

Kısaca Atatürk'ün dinler tarihi ve araştırmaları konusunda etkilendiği üç ana unsur vardır:

a) *Fransız İhtilali ve Pozitivizm*

b) *Materyalizm*

c) *Darwinizm*

Elbette başka fikir akımları ve hadiseler de zikredilebilir ancak biz bu üç ana unsurun daha baskın olduğunu Atatürk'ün ifadelerinden anlıyoruz.

a) Fransız İhtilali ve Pozitivizm

Her fikir akımı kendisinden önceki baskın akımın etkisi ile doğar ya da ondan beslenir. Her düşünce yapısının etki ettiği veya etkilendiği ideolojilerin olması kaçınılmaz bir gerçektir. Fransız

52 İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980 Basım, s. 4; Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, s. 12-14, Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap 1. Basım, s. 68 ve Anıl Çeçen Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, s. 98-100.

53 Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 11, Sayı: 33, s. 709-719, Kasım 1995.

54 Hüseyin Aydın, Atatürk'ün Usul ve Felsefesinden Cumhuriyet'in Resmî İdeolojisine, Akdeniz Üniversitesi Matbaası, 2017 Basım, s. 107-130 ve Mustafa Baydar, Anılarla Fikret ve Atatürk. Varlık Dergisi, Sayı: 708, 1967, s. 8-9.

ihtilalinin dinlerle hesaplaşan, inançlara ağır eleştiriler getiren yönü Kemalist kadroya aynen yansımıştır.

Atatürk şöyle der: *"Biz hepimiz, Fransa'nın kültür kaynağından içtik."*[55] bu sözüyle özellikle 1789 Fransız ihtilalinin kendisi ve arkadaşları üzerindeki etkisini ifade etmiştir. Atatürk'ün başka beyanları da mevcuttur:

> *"Fransa İhtilali bütün Cihana hürriyet fikrini neşheylemiştir/üflemiştir ve bu fikrin halen esas menbaı/kaynağı bulunmaktadır. Fakat o tarihten beri beşeriyet ilerlemiştir. Türk Demokrasisi Fransa ihtilalinin açtığı yolu takip etmiş, lakin has vasf-ı mümeyyizle inkişaf etmiştir. Zira her millet inkılabını içtimai muhitinin tazyikat ve ihtiyacına tabi olan ve hal ve bu ihtilal ve inkılabın zaman-ı vukuuna göre yapar."*[56]

Uzmanlar, Atatürk Fransız İhtilali ve Pozitivizm arasındaki ilişkiyi şöyle yorumluyor:

> *"Atatürk, 1789 Büyük Fransız İhtilali'ni yapanların anladığı biçimde, Aydınlanma Çağı'nın pozitivist felsefesine bağlıdır. O, pozitif bilim düşüncesinin, Türk insanının sosyal ilişkilerinde, toplum ve kâinat anlayışında kılavuz olmasını, gelenek yerini aklın almasını özlüyordu."*[57]

> *"Atatürk'ün düşünceleri, inanışları ve olaylara yaklaşımı onun pozitivist bir görüşe de sahip olduğunu göstermektedir. Aslında, aklı ve bilimi ilke olarak kabul eden bir kişinin pozitivist olmaması mümkün değildir. Laik olmak pozitivist olmanın bir gereğidir. Bilindiği gibi pozitivizm-olguculuk ya da uygulayıcılık- araştır-*

---

55 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 148.

56 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımı, Ankara 1997, s.120. Daha fazla detay için bkz. Bengül Salman Bolat, Fransız İnkılâbı'nın Türk Modernleşme Sürecine Etkileri, Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, c. 6, sayı, 1, s. 149- 167. Ayrıca; Şerafettin Dönmez Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 1998, s. 43-46.

57 Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, 2. Basım, s. 39.

malara, olgulara, gerçeklere dayanan, fizik ötesi açıklamaları kuramsal olarak olanaksız, pratik olarak yararsız gören, deneyle denetlenemeyen soruları sözde soru olarak niteleyen felsefi akım olarak tanımlanmaktadır."[58]

Kemalizm-Pozitivizm etkileşimi tartışmalı bir konudur. Kemalizm'in dini yorumlama noktasında pozitivizm ile akrabalığı vardır diyebiliriz ancak Kemalist anlayışın temelinde tamamen pozitivizmin olduğu iddia edilemez.[59]

b) Materyalizm

Materyalizmin Atatürk üzerindeki etkilerini tartışmadan önce kavram olarak Materyalizm neyi ifade eder bunu netleştirelim.

Yapılan tanımlamaların özeti[60] olarak diyebiliriz ki "Materyalizm; varlık âleminin özünde maddenin bulunduğunu savunup fizik ötesi varlıkları reddeden felsefi akımdır. Bu akıma göre madde kendisini geliştiren, evrimleşen ve kendi kendine var olan, sonsuz, ölümsüz ve öncesiz varlıktır. Kâinatta cereyan eden tüm hadislerin sebepleri ve sonuçları yine bu tabiatın içinde, tabiat/fizik kanunlarında aranmalıdır. Yine materyalizme göre

58 Şerafettin Yamaner, Atatürk, Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim- Değişim Felsefesi ve Toplumsal Özü, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2. Basım, s. 157.

59 Sina Akşin, Atatürk Devriminin Felsefesi, Bilim ve Ütopya dergisi, Mayıs, 2009, s. 18-21 ve Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-5/Kemalizmin Felsefesi ve Kaynakları, Kaynak Yayınları, 1. Basım, s. 59-65.

60 M. Rossenthal ve P. Yudin, Materyalist Felsefe Sözlüğü, Sosyal Yayınları, (Tercüme: Aziz Çalışlar), s. 318; Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, c. 12, s. 554-555, Emrullah Kılıç, Materyalizm Karşısında Ali Fuad Başgil, s. 25-26; Oliver Bloch, Materyalizm, Tercüme: Mine Küpçü, İletişim yayınları, 1. Basım, s. 21-23; Süleyman Hari Bolat, Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, 8. Basım, s. 275-293 ve Burhan Oğuz, Tarihi Gelişimiyle Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2. Basım, s. 88-89. Materyalizmin başlangıcından günümüze kadarki tarihi seyri için bkz. Friedrich Albert Lange, Materyalizmin Tarihi ve Günümüzdeki Anlamının Eleştirisi Cilt 1-2, Sosyal Yayınları.

varlığın ilk ve tek sebebi maddedir, bu noktada materyalizm tabiatüstü/ötesi güçleri kabul etmez. Bu yüzden doğayı yöneten evren üstü bir güç olmayıp var olan ve kendisini yenileyen tek gerçek maddedir. Daha ilk adımda Tanrı ile mücadele halinde[61] olan materyalizme göre tüm dinler insanların cehaletleri/korkuları sonucu ürettikleri kurumlardır. Ruh, cin, melek, Tanrı gibi kavramlar insan bilinci tarafından üretilmiş ve gerçekliği olmayan boş inanışlardır. İnsan için gerçek çözümler vahiyle değil doğanın içinde yer alan fen/fizik kanunlarının tespit ve tatbiki ile mümkündür. Bu anlayışı benimseyen kimseye "Materyalist" denilir.[62]

Atatürk'ün materyalist düşüncelere sahip olduğu tüm araştırmacıların bildiği bir gerçektir. Ancak bu gerçeğin üzeri örtülür[63] ya da Mete Tunçay gibi Atatürk'ün materyalist eğilimleri olduğunu dil ucu ile ifade ederler.[64] Türk Tarih Kurumu başkanlarından Enver Ziya Karal daha cesur bir ifadeyle Gazi'nin Tanrı'nın yerine doğayı koyduğunu açıkça söyler.[65] Falih Rıfkı'nın naklettiğine göre Diyarbakır'da Kurmay Başkanı İsmet Bey ile gezen Atatürk, İsmet beye *"Çabuk bana yeni bir din bul! Ağaç dini. Bir din ki, ibadeti ağaç dikmek olsun."* Demiştir.[66] Atatürk'ün materyalist bakış açısı ile evreni değerlendirip Tanrı'nın yerine tabiatın doğal sistemini kabul ettiğini Atatürkçü Düşünce Derneği kurucu üyeliği ve başkanlığı yapan Özer Ozankaya da aynı cesaretle uzun uzun anlatır.[67]

---

61 Jean-Paul Sartre, Materyalizm ve Devrim, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s. 9-11.

62 Aydın Topaloğlu, Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), Materyalizm Mad. c. 28, s. 137.

63 Ahmet Faruk Kılıç, Sosyo-Kültürel Faktörler Açısından Atatürk ve Din, Dem Yayınları, 1. Basım, s. 191-198.

64 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 213.

65 Türk Dil Kurumu Yayınları, Atatürk'e Saygı, 1969 Basımı, (Enver Ziya Karal'ın İnsan Olarak Atatürk başlıkla makalesi), s. 132.

66 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 526.

67 Özer Ozankaya, Atatürk ve Laiklik Atatürkçü Düşüncenin Temel Niteliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 143-160.

Şimdi sözü doğrudan Atatürk'e bırakalım, maddeci düşünce yapısını kendisinden dinleyelim:

"Evvela sosyalist olmalı, maddeyi anlamalı."[68]

"Hayat hayallere dayanmaz; hayat maddiyata dayanır."[69]

"Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, millidir; tamamıyla maddidir, hakikatperesttir."[70]

Kendimizi, tamamıyla hissiyattan maddiyata sevk ettik. Maddiyata dayandık..."[71]

Hayat için, muvaffakiyetler için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir, sapkınlıktır. Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini idrak etmek ve ilerlemelerini zamanında takip eylemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen tatbike kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir..."[72]

Atatürk yaşamın oluşumunda yaratılışı ve yaratıcıyı kabul etmez, ona göre yaşam tabiatın doğal döngüsü içinde kendi kendine başlamıştır:

"Hayat, herhangi bir tabiat dışı etkenin müdahalesi olmaksızın dünya üzerinde tabii ve zaruri bir kimya ve fizik seyri neticesidir."[73]

Yine Atatürk'e göre insana gelişim kazandıran ve kabiliyetler veren Allah değil parçası olduğu, her şeyden büyük olan maddi âlemdir:

---

68 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 1, s. 15.

69 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 57.

70 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 316.

71 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 136.

72 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 44.

73 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 18.

"Tabiatın, her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça tabiatın çocuğu olan insan, kendinin de büyüklüğünü ve haysiyetini anlamaya başladı. İşte, insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten sonradır ki tabiatın, insanda yarattığı bütün kabiliyetler, faaliyetlerini serbest olarak yapmak ve inkişaf etmek lazımdır; bu lüzum tabiîdir; tabiatın verdiği haktır, fikrine vardılar."[74]

Atatürk'ün dinler hakkındaki bütün yorumlarında dinlerle hesaplaşma içinde olan tanrı tanımaz ya da deist filozofların düşünceleri ile karşılaşırız. Bu açıdan şu tespitler son derece önemlidir:

"(...)Diyebiliriz ki, Kemalist Devrim'in önderlerini din konusunda en çok etkileyen filozoflar Jean Meslier ve D'Holbach olmuştur. Meslier'nin Allah'ı ve ilahiyatı güçlü ve mantıklı bir şekilde çürütmesi bu etkiyi açıklıyor. Öte yandan kitabın Türkçeye çevrilmiş olması da ikinci bir etkendir. Meslier'nin görüşlerini, Atatürk'ün kendi eliyle yazdığı Medeni Bilgiler kitabında buluyoruz. Tanrısız filozofun birçok saptaması, ortaokullarda okutulan ders kitabına, hemen hemen aynı ifadelerle aktarılmıştır: Dinlerin başlıca etkenleri, cehalet ve korkudur. İnsan Allah'ın yaratığı değil, doğanın ürünüdür. Dinler tahakküm aracıdırlar. "Hayır ve şer" (iyilik ve kötülük) Allah'tan gelemez. Ahiret uydurmadır. Cehennemin icat edilmesi, fenalığı engelleyemeyecek derecede saçmadır. Sözde mucizeler de saçmadır, kaynakları şüphelidir, kesinlikle kanıtlanamaz. Ahlak ve fazilet için dine gerek yoktur. Tarih öğretir ki, bütün dinler milletlerin cehaletlerinin yardımıyla ilahlar tarafından gönderildiğini söyleyen adamlar tarafından kurulmuştur. Yahudilik, Mısır dininden kaynaklanmıştır. Hıristiyanlık ve Müslümanlık da Yahudilik ve Arabistan'ın eski dininden oluşur. (...) Holbach, Allah kavramının, ilkel insanların doğa olayları karşısında duyduğu korku ve cehaletten doğduğunu açıklar. Dinin kökeni, çoğunluğun korkusu ve azınlığın yalanıdır. Atatürk'ün "Doğa insanı türetti, kendisine tap-

74 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 44-45.

tırdı da" el yazısıyla belirttiği görüşü, Feuerbach'tan alınmadır. Feuerbach'a göre madde yaratılamaz, sonsuzdan beri vardır ve sonsuza kadar da olacaktır. Doğanın nedenleri, doğanın kendisinden araştırılmalıdır. Doğanın ve yine doğa yaratığı olan insanın dışında hiçbir şey yoktur. Dinsel hayal gücümüzle yarattığımız varlıklar, bizim kendi öz varlığımızın hayali bir yansımasından başka bir şey değildir. Feuerbach, maddi dünyanın, ilke olarak bilinebileceğine de kanıtlandı; insanların gerçeği doğru olarak anlayacakları durumda olduğunu gösterdi. Atatürk'ün bilinmezciliği reddeden ve insan zekâsının her şeyi keşfedebileceğini belirten görüşleri, yalnız düşünce olarak değil, ifade olarak da Feuerbach'ı hatırlatmaktadır."[75]

Görüldüğü üzere madde üzerine yoğunlaşan Gazi Paşa ilerlemeyi, gelişmeyi ve yaşamın başlangıcını maddeci bir dille yorumlar ve materyalist düşünürlerin görüşlerini güçlü bir şekilde tekrar eder.[76]

c) Darwinizm

Darwinizmin Atatürk üzerinde etkileri son derece derindir:

"Cumhuriyet Devrimi'nin eğitimi, canlıların ve insanın oluşumunu Darwin'in teorisiyle açıklamıştır. Tarih ve Medeni Bilgiler kitaplarının ilgili bölümleri, Darwincidir. Kemalizm üzerine inceleme yapan herkes bu konuda görüş birliği içindedir. Atatürk'ün Darwin'in görüşlerini, Wells'in Cihan Tarihinin Umumi Hatları adlı kitabından notlar alarak ve altlarını çizerek dikkatle okuduğu görülüyor. Ders kitaplarındaki açıklamaların içeriği, bu not-

75 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-5/Kemalizmin Felsefesi ve Kaynakları, Kaynak Yayınları, 1. Basım, s. 41-44 ve 54-55. Ayrıca; Şerafettin Dönmez Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 1998, s. 46-52.

76 Atatürk ve Kemalizmin materyalist görüşlerinin detaylı analizi için bkz. Muzaffer Taşyürek, Kemalist Laikliğin Temelleri, İhtar Yayıncılık, 1994 Basım, s. 69-118. Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 152-156.

lardan yararlanılarak yazıldığını düşündürüyor. Cumhuriyet'in evrim teorisine ilişkin tavrı berrak ve vurguludur. Denebilir ki, Kemalizm dinsel dogmalara karşı mücadelesini özellikle yaratılışın reddinde yoğunlaştırmıştır."[77]

Yazar tespitlerinde hatalı olmadığı gibi yalnız da değildir. Atatürk'ün yaratılış yerine evrimci anlayışı koyduğu zaten bilinen bir gerçektir. Kemalist kadronun ideolojisini yansıtan resmî belgeleri, eğitim müfredatını, söylev ve demeçlerini inceleyen herkes bu durumu fark edecektir.

Sözü yine Gazi'ye bırakalım:

Hayat sıcak, güneşli, sığ bataklıkta başladı. Oradan sahillere ve denizlere yayıldı; denizlerden tekrar karalara geçti. İlk hayvan denizlerde balık ve karalarda muhtelif kemikli mahlûklar oldu; bunlar muhtelif uzun devirlerde şekilden şekile girerek geliştiler. Şimdi insanların nereden ve nasıl geldiği hakkındaki görüşü tespit edelim: İnsanlar sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan bugünkü şekline geldi. İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti milyonlarca ve milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık insan bugün tabiatın nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde kendi türünün mukadderatına gittikçe büyüyen bir irade ve şuur ile bakıyor."[78]

Fark edildiği gibi Gazi, insanın dünyaya gelişini yaratılışı dışlayarak anlatır, ona göre yaratılış yoktur evrim vardır. Şu ifadesi daha da nettir:

"İnsanlar, "kurtçuklar" gibi sulardan çıktılar önce... İlk atamız balıktır. İşler daha da ilerledikçe, o insanlar, primat[79] *zümresinden türediler. Bizler maymunlarız düşüncelerimiz insandır."*[80]

---

77 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-5/Kemalizmin Felsefesi ve Kaynakları, Kaynak Yayınları, 1. Basım, s. 52-53.

78 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 18.

79 Maymunları da içine alan memeliler takımı.

80 Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, s. 162.

Atatürk'ü etkileyen ve Kemalist devrime de yön veren üç unsura kısaca değindik.[81] Atatürkçülüğü kavramanın yolu, Kemalist ideolojinin zihinsel/felsefi temellerinin anlaşılmasında geçer, bu nokta hatırdan hiç çıkarılmamalıdır. Kitabımızın ilerleyen kısımlarında konu daha da genişletilip çok sayıda belge ve kaynak sunulacaktır.

7- Atatürk'e Göre Bilimsellik ve Bilgiye Ulaşma Yolları

Atatürk'e göre bilimsel bilgi edinmek için maddeyi ve tabiat kanunlarını incelemek ve işlemek gerekir. Fen ve fizik hayatı anlamada olmazsa olmazdır. Ona göre insan aklının/zekâsının açıklayamayacağı bir şey yoktur. Gerçek bilgiye ulaşmak, bilimsel sonuçlar elde etmek gözlem ve deneylerle mümkündür.

Bilimsel veriler, felsefi düşünce ve eleştirel akılla denetlenmeli, elde edilen sonuçlar pratik hayatla karşılaştırılmalı, yaşam koşullarına uygun olmayan ve çağın gerisinde kalan her türlü dinî inanç, eylem ve söylemden uzak durulmalıdır. Bütün bu araştırmalar yapılırken jeoloji, arkeoloji, ırk bilimi, dil bilimi, sosyoloji ve diğer bütün pozitif bilim dallarından eş zamanlı istifade edilmelidir.[82]

Atatürk'ün bilimsellikten anladığı ve anlatmak istediği budur. Yukarıda özetle verdiğimiz bilimsel anlayışı ifade eden pek çok sözü mevcuttur:

> *"Bilim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin her bireyinin kafasına koyacağız. Bilim ve fen için kayıt ve şart yoktur. Hiçbir mantıklı kanıta dayanmayan birtakım geleneklerin, inançların korunmasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi, çok güç olur;*

81 Atatürk'ün düşünce yapısının oluşumunda sadece dış kaynaklar değil iç kaynaklar da mevcuttur. Osmanlı'daki Materyalist ya da Pozitivist düşünürler gibi. Kitabımızın hacmini zorlamamak için buralara girmiyoruz. Bkz. Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, 2. Basım, s. 34-39. Ayrıca; Kemalizmin Fikri Kaynakları, Atilla Yargıcı, İttihad Yayıncılık.

82 Atatürkçülük, c. 3, Atatürkçü Düşünce Sistemi, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, 2. Basım, s. 107-117.

belki de hiç olmaz. İlerlemede, kayıt ve şartları aşamayan milletler, hayatı, akla ve pratiğe göre gözlemleyemez. Hayat felsefesini geniş gören milletlerin egemenliği ve esareti altına girmeye mahkûmdur."[83]

"... Zamanın gereklerine göre, bilim ve fen ve uygarlığın yarattığı her şeyden sonuna kadar yararlanmak zorunludur. Hepimiz itiraf etmek zorundayız ki, bu konudaki hatalarımız çok büyüktür."[84]

Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir."[85]

"Bizim; akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek şiarımızdır. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu hakikatin kanıtıdırlar."[86]

"Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının ifade etmeyeceği hiçbir şey düşünemiyorum. Akıl ve mantığın çözümleyemeyeceği mesele yoktur."[87]

"İnsanın vücudu bir kürsüdür; zekâ cevherinin mahfazası olan başı, üzerinde taşımak için kurulmuş bir kürsü!.. Çünkü esas zekâdır..."[88]

Anlaşılıyor ki Atatürk'e göre vahiy ve fizik ötesi kavramlar (ilham, vahiy, rüya, keşf, keramet vs.) bilimin kaynağı olmaz,[89] hayattaki tüm başarıların anahtarı, bilime sarılmak ve bilimin dışında yol gösterici aramamaktır. Atatürk, durağan kalmayı, değişmemeyi kabul etmez ve değişmeyen tüm kurumları şiddetle eleştirir. Atatürk'e göre değişmeyen Kutsal Kitaplar/Vahiy değişen

83 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 44-45.

84 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 110.

85 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 267.

86 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 149.

87 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 188-189, 280.

88 Ruşen Eşref Ünaydın, Atatürk'ü Özleyiş, Cumhuriyet Gazetesi,(1998), c. 2, s. 59,

89 Bekir Özen, Atatürkçü Düşünce ve Atatürkçülük, 3. Basım, s. 36.

yaşam koşulları karşısında asla yol gösterici olamaz, din de dâhil tün hayatımız, bilimin kontrolünde olmalıdır[90]:

> *Hayat için, muvaffakiyetler için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir, sapkınlıktır. Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini idrak etmek ve ilerlemelerini zamanında takip eylemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen tatbike kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir..."*[91]
>
> *"...Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak, hayat şartıdır. Bu yol üzerinde duraklayanlar veyahut bu yol üzerinde ileri değil, geriye bakmak cehalet ve gafletinde bulunanlar, medeniyetin coşkun seli altında boğulmaya mahkûmdurlar. Efendiler, medeniyet yolunda muvaffakiyet yeniliğe bağlıdır. Toplumsal hayatta, iktisadi hayatta, ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegâne gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve günlük işlere hâkim olan hükümlerin zamanla değişmesi, gelişmesi ve yenilenmesi zaruridir. Medeniyetin yenilikleri, fennin harikaları, cihanı değişimden değişime uğrattığı bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlikle mevcudiyeti muhafaza mümkün değildir..."*[92]

1920'li yılların ilk yarısına kadar din ve bilim birlikte anılırken (tabi burada da vurgu dine değil dinin bilime uygun olmasınadır) ikinci yarısında din-bilim karşıtlığı vurgulanmıştır:

> *"Dünyaca bilinmektedir ki, bizim devlet yönetimimizdeki ana programımız, Cumhuriyet Halk Partisi programıdır. Bunun kapsadığı prensipler, yönetimde ve politikada bizi aydınlatıcı*

90 Atatürkçülük, c. 2, Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, 3. Basım, s. 74, 33.

91 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 44.

92 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 288-289.

ana çizgilerdir. Fakat bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların doğmalarıyla asla bir tutmamalıdır. Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya yaşamdan almış bulunuyoruz."[93]

"Ben, manevî miras olarak hiçbir nassı kat'i[94] *hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım, bilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü güçlükler önünde, belki amaçlara tamamen eremediğimizi, fakat asla ödün vermediğimizi, akıl ve bilimi rehber edindiğimizi onaylayacaklardır. Zaman hızla dönüyor, milletlerin, toplumların, bireylerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve bilimin gelişimini inkâr etmek olur. Benim, Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar."*[95]

Yaptığımız nakiller ve yapamadığımız çok daha fazlası gösteriyor ki Atatürk'e göre dogma hiçbir anlayış, hiçbir değişmez "Kutsal Kitap" Türk insanı için rehber olamaz. Yine ona göre doğa ancak kendi kendisi ile açıklanır, insan aklının tabiatı disiplinli bir şekilde okuması ile her türlü sorunun çözümüne ulaşılabilir.

Halil İnalcık, Doğu ve Batı arasındaki rasyonellik/mistisizm konusuna değindikten sonra Atatürk'e göre modern olmanın gereğini şöyle açıklar:

"Atatürk'e gözlerimizi çevirelim. O, diyor ki: "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde bir mürşid aramak

93 Beşinci dönemin üçüncü yasama yılı açılış konuşması, (1 Kasım 1937), Millet Meclisi Tutanak Dergisi, c. 20, s. 3.

94 Nassı kat'ı: Ayet.

95 İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980 Basım, s. 13.

gaflettir, cehalettir, dalalettir." "Memleketler muhteliftir, fakat medeniyet birdir ve bir milletin terakkisi için de bu yegâne medeniyete iştirak etmesi lazımdır." Atatürk'e göre her hareketimize ilim zihniyeti, kültüre şekil veren temel prensip ve bir hayat görüşü olarak hâkim olmalıdır. Batı medeniyeti, bu insani-üniversal prensibin sonucu olduğu için birdir. Bunun içindir ki o, devlet ve toplum hayatında, dünyevi yaşayışımızda, mistik ve ilahi temele dayanan her türlü kurumun hakimiyetine son vermedikçe modernleşmenin mümkün olmadığına inanıyordu."[96]

8- Atatürk'ün Okuduğu Kitaplarda Neler var?

Okumak Atatürk'ün hiç vazgeçmediği tutkusudur. 'İlk olarak Zübeyde hanımdan doğan Atatürk, okuduğu kitaplar vesilesi ile tarih tarafından ikinci kez doğurulmuştur.' dersek yanılmış olmayız.

Kütüphanesinde çok sayıda yerli yabancı tanınmış, düşünür/filozofun eseri bulunmaktadır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalara göre *"4433 sayıda, 7338 parça eser saptanmıştır."*[97] Okuyup iade ettikleri ve tespit edilemeyenler de dâhil edildiğinde sayı tahminen 8000 parçaya yaklaştığını söylemek abartı olmayacaktır.[98]

Gazi Paşa çok dikkatli bir okuyucudur sadece okumakla kalmaz âdete okuduğu kitapla konuşur, tartışır. Okuduğu yerlere

96 Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, 2. Basım, s. 83

97 Atatürk'ün Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı, Aralık 2006, s. 15.

98 Bunların tamamını tüm sayfaları ile okuyup analiz ettiğini iddia etmek akla uzak görünüyor, neticede yoğun idari işler, toplantılar ve diğer devlet işleri ciddi bir zaman kısıtlaması getirmektedir. Öyleyse Atatürk bu eserlerin kiminin tamamını, bazılarının çoğunu veya özetini okumuş olabilir ya da sadece dikkatini çeken hususi bir başlığı incelemesi de mümkündür. Ayrıca Atatürk'ün meşhur sofrasına katılanlar da okudukları kitapları onunla paylaşıyorlardı. Sofraya o akşam hangi kitaplar ve konular müzakere edilecekse ona uygun konuklar davet edilirdi. Tüm kitapları tek başına okumuştur ifadesi hiç de mantıklı değildir. Bu konuda müstakil bir çalışma için bkz. Zehra Kardeş, Atatürk'ün Okudukları ve Yazdıkları, Ankara, 2020.

(XXX), (XX), (Müh.), (D.) ve başka işaretler koyar, iki ya da tek çizgilerle altlarını/yanlarını çizer, sürekli sayfa kenarlarına notlar düşer ve çok önem verdiği kitapları Türkçeye tercüme ettirir.

Sadi Borak yapılan işaretlemeleri şöyle yorumlar:

"Atatürk'ün okuduğu kitaplarda dikkatini çeken cümleler altına özel işaretler koyduğunu belirtmiştik. Şimdi bu işaretlerin anlamını açıklayalım:

"xx": Önemli,

"xxx": Çok önemli.

"müh.": Mühim.

"ç. müh.": Çok mühim.

"D.": Dikkat.

"?": Belirtilen fikri kabul etmiyor ya da şüpheli görüyor.

Cümlelerin altını bazen kırmızı, bazen da mavi kalemle çizmiştir. Kırmızı kalemle çizdikleri fikri kuvvetli bulduğu ve kendisinin de katıldığı mavi kalemle çizdikleri ise o fikri beğenmediği anlamına gelir."[99]

Atatürk'ün okuduğu kitapların neler olduğu, nereleri işaretlediği ve hangilerini tercümesini yaptığı konusunda çalışmalar yapılıp sayfalarına not düştüğü kitaplar derlenmiştir.[100]

Gazi Paşa *"Latince Türkçe Sözlük, Genç Kalmız, Barbarlar, Ordu Komutanı Napolyon, Yugoslavya'nın Doğuşu, Mücevherin Tarihi, Orhun Abideleri, Kadın ve Tanrı"* gibi pek çok türden kitabı okumuştur. Biz özellikle yaratılış, dinler tarihi ve İslamiyet hakkında okuduğu kitaplarda dikkatini çekip işaretlediği kısımları aktaracağız.

---

99 Sadi Borak, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 11, Sayı: 25, s. 83, Afet İnan, Atatürk'ten Hatıralar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1950 Basım, s. 53-54.

100 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, 24. Cilt. Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar - Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2 Cilt halinde.

İşaretlenen kısımlar Atatürk'ün dinler ve yaratılış üzerine düşüncelerini şekillendirmiştir, bu yüzden Atatürk'ün dinler üzerine ne düşündüğünü merak edenlerin öncelikle bu konuda onun neleri okuduğunu bilmeleri gerekir, onun zihin dünyasında neler olduğunu öğrenmek isteyenler kütüphanesine bakmalıdır.[101]

"Biyolojik ve Kültürel Evrim" konusunda Atatürk'ün, Ludwing Bünchner'in "Bilime Göre İnsan" kitabından ilgisini çeken satırlar şunlardır:

"Mükemmel bir maymun olmak, dejenere[102] bir Âdem olmaktan iyidir."[103]

"Bizimkisinden daha üst düzey ve daha mükemmel hangi şekiller halen uyuklama halindedir ve bu evrimin sonucunda hangi şekiller ortaya çıkacaktır bilemiyoruz. Ancak bilimin bizim kesin olarak bilmemize olanak tanıdığı bir husus, bu zamana kadar doğanın insandan daha üst düzeyde, daha mükemmel hiçbir şey üretmemiş olmasıdır"[104]

"Hayatın en iyi ve en doğru olduğu şu esnada insan artık tesadüfi bir eylemin yeryüzüne kaza eseri attığı bir varlık değildir; kurallı yasalara tabi olan gelişimi, yeryüzünün gelişimini ve yine yerkürenin genel düzenini takip etmiştir. Doğumundan itibaren kendisini taşıyan ağaca bağımlı çiçek veya meyveler gibi bağlı olduğu doğa ile büyük uyum içinde bir varlıktır."[105]

"Sağladığımız tüm paleontolojik ve jeolojik kanıtlar reddedilseydi dahi, sadece bu gelenekler ve Mısır'da üst düzey bir uygarlığın tartışılmaz şekilde mevcut olduğu olgusu bile bu zamana kadar kabul edilen ve insanlık tarihinin 6000 yıldan fazla olmadığına

101 Zehra Kardeş, Atatürk'ün Okudukları ve Yazdıkları, Omca Yayınları, 1. Basım, s. 75.

102 Dejenere: Yozlaşmış, soysuz, bozulmuş. (TDK).

103 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 193.

104 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 193.

105 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 130.

dayalı görüşün çarpıklığını göstermek için yeterli olurdu."[106]

Tüm organize varlıklar gibi insanın gelişimi de ağır ağır gerçekleşmiş, on binlerce yıl sürmüş ve bu esnada sayısız kuşak geçip gitmiştir."[107]

"... Avrupa'daki en eski atamızın yani ilkel insanın hem bedensel hem zihinsel açıdan günümüz insanına çok daha düşük düzeyli olduğu sonucuna varılabilir. Diğer bir değişle, bu insanın tamamen kaba ve neredeyse dilsiz vahşi bir varlık olduğu sanılmaktadır"[108]

"Belli başlı doğal olayları, coğrafi keşifleri ve iklim değişikliklerini, yabancı bir ırkın yaptığı akınları, işgalleri, savaşı, açlık, ikamet olarak kabul edilen bölgelerden kovulmak, göçler, ticari ilişkilerim başlaması, dilin aşamalı olarak mükemmelleşmesi ve nihayet siyasi veya manevi egemenliği ele geçiren daha yetenekli bazı bireylerin ortaya çıkmasını bu tip etkilere (insanı pasiflikten çıkmaya zorlayan etkiler) örnek olarak verebilirim. Bu tip karşılıklar olmasaydı, ilkel atamızın vahşi hali günümüze kadar devam edebilirdi."[109]

Yaşam da dünyada ezeli ve ebedidir, ancak çağar boyunca yer değiştirmektedir."[110]

"... İnsanların ve yarı insanların ataları olarak akla en yakın biçimde niteleyebileceğimiz yaratık, kinozoik dönem başlarında özellikle yerde yaşayan koşucu maymundu."[111]

---

106 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 149.

107 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 151.

108 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 154.

109 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 161.

110 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 23, s. 114. (Bu ifade Edmond Pierre'in İnsanlığın Evrimi Kollektif Sentez kitabında geçmektedir).

111 Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar - Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 84. (Bu son ifade Herbert George Wells'e aittir).

Atatürk evrime ilişkin bu görüşleri aynen benimsemiştir[112]. Evrim üzerine sadece bu çalışmalardan yararlanmamış daha farklı kaynaklara ve araştırmalara da başvurmuştur, kitabımızın hacmini zorlamamak için bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

"Dinler, Peygamberler ve Tanrı Kavramı" üzerine Gazi'nin dikkatini çeken -daha sonra kendisi ve arkadaşları tarafından benimseyip gözden geçirilerek okul kitaplarına girecek olan- bazı satırlar şunlardır:

"İnanılmaz mucizeler, bizi inandırmak için hangi şahitlerden bahsediliyor. Bunlara bizi inandırmak için binlerce seneden beri var olmayan, kendi hayal güçlerinin aldanmış olmalarından ve bunların gözleri önünde mahir sahtekârların yaptıkları hokkabazlıklara aldanmış olduklarından şüphe edilebilirdi. Fakat bu mucizeler, bir devamlı geleneği bize kadar gelmiş olan kitaplarda yazılıdır. Bu kitapları kim yazmıştır. Bunları nakleden ve destekleyen insanlar kimlerdir? Ya dinleri kuranlar yahut din kurucularının ümmetleri yahut alakadarlarıdır."[113]

"Bir mucize, kanıtlanmış bir gerçeğin açıklığını mahvetmeye yetkin midir? Bir adam bütün hastaları iyi etmek, bütün topalları düzeltmek, bir şehrin bütün ölülerini diriltmek, havalara yükselmek, güneşin ve ayın seyir ve hareketini durdurmak sırrına sahip olan bir adam, bütün delaletiyle iki kere ikinin asla dört etmediğine, birin üç olduğuna, üçün ancak bir olduğuna, genişlik ve büyüklüğü ile evreni dolduran bir Allah'ın, bir Yahudinin vücuduna girdiğine, ebedinin bir ölümlü adam gibi olabildiğine, değiştirilemez, her şeyi gören ve yüce olduğu söylenen bir Allah'ın dini hakkında bakış açısını değiştirebilmiş ve kendi eserini yeni bir vahiy ile ıslaha mecbur olabilmiş olmasına beni ikna edebilir mi?"[114]

112 Zafer Toprak, Atatürk Kurucu Felsefenin Evrimi, 1. Basım, 2020, s. 361-366.

113 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 398. İfadeler Jean Meslier'nin bütün dinleri ve Tanrı inancını çürütmek için kaleme aldığı "Le Bon Sens" isimli eserde mevcut olup değineceğimiz üzere eserin tamamı Türkçeye çevrilmiştir.

114 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 399-

"Fiilen halktan dinini almak ondan hiçbir şey almamaktır."[115]

"(Bütün dinler) Utanmaksızın Tanrı tarafından gönderildiklerini söyleyen adamlar tarafından kurulmuştur."[116]

"Gerek Hz. İsa, gerekse Muhammed, cahil ve her türlü yeniliğe düşman kimselerin arasında yeni bir din yaydılar. Eski ve yaygın bir kısım geleneklere saldırdılar. Oldukça büyük bir maneviyata ve maddiyata zarar verdiler." [117]

"Muhammed, peygamberlik görevi sırasında özel nedenlere dayanarak, İslamiyet'e Tevrat söylencelerini katmak istemiştir. Bir putperest tapınağı olan Kabe'nin kutsal bir kökeni olduğunu kanıtlamak amacına ulaşmak için İbrahim ve İsmail söylencesi Muhammed'e çok uygun göründü."[118]

"Muhammed'in olası ilham kaynaklarını, Arabistan'ın Hıristiyanlığı benimseyen yerleşikleri arasında değil, Yahudiliğe yönelen kimseler arasında aramak gerekir"[119]

"...Muhammed'in din konusunda özellikle yararlandığı haham edebiyatı ve İbrani edebiyatı..."[120]

İslam bilginlerinin bize, ilahi emrin Muhammed'e doğrudan doğruya vahiy aracılığıyla bildirmiş olduğunu göstermek istedikleri birçok şeylerin, ya yavaş yavaş bir gelişimin ürünü ya da peygamber tarafından belirsiz bir biçimde tespit edilmiş düşün-

---

400. Jean Meslier, "Le Bon Sens"

115 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 404. Jean Meslier, "Le Bon Sens"

116 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 404. Jean Meslier, "Le Bon Sens"

117 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 142. Leon Caetani "İslam Tarihi"

118 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 156. Leon Caetani "İslam Tarihi"

119 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 185. Leon Caetani "İslam Tarihi".

120 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 189. Leon Caetani "İslam Tarihi"

celerinin geliştirilmişi veya çoğu kez Muhammed'in hiçbir etkisi olmaksızın, daha sonraki zamanlarda ortaya konulmuş düşünceler olduğunu ortaya çıkarmıştır (...) Peygamberin ilk edebi ve dinin ürünlerinin bir kısmının kaybolmuş olduğuna kuşku yoktur..."[121]

"Var olan surelerden hiç birinin Muhammed'in ulaştığı vahiylerin kesin olarak ilki olduğu söylenemez. Bu sureler Muhammed'e, açık gökyüzünde ortaya çıkmış şimşek gibi, günün birinde birden bire gelmediler. Uzun bir çalışma ve dini düşünüşün ürünü olmuşlardır."[122]

"Allah tarafından özel bir görevi üstlenmiş olmak, bir Resulullah olmak düşüncesi, Muhammed'e ilk zamanlar yoktu. Bu, uzun bir manevi gelişimin en son neticesi olarak ortaya çıktı. (...) Muhammed'in edebi eserleri, bütün felsefi sözleri zamanla ve yavaş yavaş birer vahiy eseri haline geldiler (...) Resulullah olmak düşüncesi, peygamberin kafasında çok sonraları ortaya çıkmış bir sonuçtur. Bu, yaşamının sürdüğü durum ve koşulların, müşriklere karşı mücadelenin, taraftar ve dostlarının bağlılık ve özverilerinin bir etkisiyle olmuştur."[123]

"... Muhammed, kendi düşüncelerini vahiy biçiminde gösterdi..."[124]

"Tanrı, Musa'ya ve İsa'ya söylemiş olduğu yalanlardan çok daha fazla doğruyu Muhammed'e açıkladı. O halde Musa'ya ve İsa'ya hitap ederken Tanrı'ya ne olmuştu. Sarhoş mu olmuştu?"[125]

"Kur' an ne derin düşünceler, ne de yüce ve sürükleyici bir dilden çıkan şiirsel teoriler ihtiva eder. Ve başkalarından almadığı

121 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 190. Leon Caetani "İslam Tarihi"

122 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 208. Leon Caetani "İslam Tarihi"

123 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 3, s. 214. Leon Caetani "İslam Tarihi"

124 Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar - Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 341.

125 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 19, s. 33. Giorgia Quartara "Kadın ve Tanrı"

ve sembolik kılıf giydirdiği problemleri çözmeye de çalışmaz. İslamiyet belki de en sıradan ve en monoton bir dindir, aynı zamanda gelişmeye ve değişmeye de en az açık olandır."[126]

"Dinin en yoğun olduğu dönem ve bölgelerin çoğunlukla tarihten gelen deneylere göre çok sayıda ahlaki suçun sahasını teşkil etmiş ve etmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Neredeyse tüm dinlerin tarihleri, çok sayıda kanlı eylemle, son derece tüyler ürpertici sapkın olaylarla doludur."[127]

"Sürekli din ve bilim arasında bocalayan insanlık, bilime yakınlaştığı ölçüde zihinsel, ahlaki ve fiziksek gelişme göstermektedir."[128]

"Eğitimin temeli din değil, bilim olmalıdır. Kamu okullarında din sadece tarihi şekilde ele alınmalıdır."[129]

Örnekler burada aktaramayacağımız kadar fazladır, tekrar edelim; Gazi'nin önem verip işaretlediği satırlar kısa bir süre sonra içlerinden seçki yapılarak ders kitaplarında yerini alıp liseli, ortaokullu gençlere okutulacaktır.

9- Atatürk ve Devrim Ajandası

Atatürk'ün İslamiyet'i/Muhammed (as)'ı öven sözleri olduğu gibi vaaz verdiğini de biliyoruz. 07.02.1923 tarihinde Zağanos Paşa camiinde şehitlerin ruhlarına okunan mevlidi dinledikten sonra verdiği hutbenin[130] giriş kısmında şunları söylemiştir:

126 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 19, s. 99. Reinhart Dozy "İslam Tarihi Üzerine Deneme"

127 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 213 Ludwig Büchner "Bilime Göre İnsan".

128 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 214 Ludwig Büchner "Bilime Göre İnsan".

129 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 22, s. 213 Ludwig Büchner "Bilime Göre İnsan".

130 Burada bir düzeltme yapalım. Alıntıladığımız bu ifadeler Balıkesir Hutbesi olarak bilinir, hutbe kelimesi yanıltıcı olarak aklımıza Cuma günü ve Cuma namazını getirmektedir, oysa konuşmanın yapıldığı gün 07.02.1923/Çarşambadır, Cuma günü olmadığı için yapılan konuşmaya vaaz ya da sohbet demek daha isabetlidir. Mehmet Önder buna rağmen

"Millet! Allah birdir. Şanı büyüktür. Allah'ın selameti, iyiliği ve hayrı üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenabı Hak tarafından insanlara hakikatleri tebliğe memur ve resul olmuştur. Kanunu esasisi hepimizce malumdur ki, Kur'an-ı azimüşşandaki nususturdur (emir ve yasaklardır). İnsanlara feyz ruhu vermiş olan dinimiz, son dindir. Ekmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, hakikate tamamen uyuyor ve denk düşüyor. Eğer akla, mantığa ve hakikate uymamış olsaydı bununla diğer tabii ilahi kanunlar arasında zıtlık olması icap ederdi. Çünkü bütün tabiat kanunlarını yapan. Cenabı Hak'tır..."[131]

Atatürk'ün Kur'an'dan referanslar veren, Kur'an'ı anayasa kaynağı gösteren ve içinde hadisler barından konuşmaları şüphesiz ki vardır, bunları yok saymıyoruz, görmezden gelmemize gerek yoktur. [132] Cumhuriyet tarihinin akışı ve Kemalist devrimin aşamalı ilerleyişi içinde, Atatürk'ün İslam'a bağlılığını ifade etmiş -gibi görünen- söylemlerini o dönemin tarihsel ve kültürel şartlarını dikkate alarak incelesek, kapsayıcı ve açıklayıcı sonuçlar elde edebiliriz.[133]

İslam'a övgü dolu yaklaşım, onun içinde bulunduğu dönemsel koşulların zorunlu kıldığı, halkın desteğini alabilmek için o anki atmosferin gerektirdiği pragmatist manevralardı.[134]

Atatürk'ün o gün Cuma namazı kıldığını ardından da hutbe verdiğini iddia etmiştir. Bkz. Mehmet Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 66. Yorumu okuyucuya bırakıyoruz.

131 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 117.

132 Ali Sarıkoyuncu, Atatürk Din ve Din Adamları, Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Basım, s. 18-38.

133 Atatürk'ün din hakkındaki düşüncelere parçacı yaklaşmak ya da tezlerimiz zayıflar endişesi ile bazı kanaatlerini gizlemek ahlaki değildir. Atatürk'e parçacı yaklaşmak kendine Atatürk uydurmaktır. Tarihi ya da tarihi kişilikleri bütüncül değerlendirmemek, her yönü ile ele almamak ya bilgisizlik ya da iddialarının çürütülmesinden korkmanın sonucudur.

134 Pragmatizm çıkarcılık/yararcılık demektir. Pragmatistler hedefe giden yolda doğru olanı değil faydalı olanı tercih edip mevcut şartlar neyi gerektiriyorsa o şekilde tavır alırlar.

Atatürk'ün, mevcut durum neyi gerektiriyorsa ona uygun hareket eden pragmatist bir anlayışa sahip olduğu anlaşılmadan attığı adımları kavramak güçtür.[135] O dönemin şartları din kavramına önem vermeyi gerektiriyordu, dönem şartları değişince Atatürk'ün dine karşı tavrı değişip olumlu yaklaşımları din eleştirilerine dönüşmüştür.[136]

Tutum değişikliği dini terimlerin kullanma noktasında da kendini belli eder. Taha Akyol, Atatürk'ün dini kavram kullanımını yıllara göre nasıl terk ettiğini tablo halinde göstererek şu tespiti yapar:

> *İslami terimlerin zaferden sonra hızla azaldığını ve Hilafet kaldırıldıktan sonra artık istisna hale geldiğini görüyoruz (...) 1924 Martından sonra artık dini terimler siyaset alanından, Gazi'nin sözlüğünden hızla ve tamamen çekilmektedir."*[137]

Az bir araştırmayla fark edilecektir ki; Atatürk'e göre dine methiyeler "bir zamanlar lazımdı" ama inkılaplar başladığında artık dini söylemlere ihtiyaç kalmadı.

Bütün devrimcilerin zihinlerinde mutlaka bir ajanda vardır, hiçbir adım vaktinden önce atılmaz ya da vaktinden sonraya bırakılamaz. Ani ve düzensiz hamleler devrim amaçlarına ulaşmaya engel olacağından atılacak adımların zamanının önceden iyi düşünülmesi gerekir. "Devrim Ajandası" hassasiyeti Atatürk'te en zirve noktadadır:

> *"Hedefi mümkün olduğu kadar daraltmak, zamansız herhangi bir harekete kalkışmamak, işleri bir sıraya koymak, sıra o işe gelmeden ve bunun için koşullar olgunlaşmadan hiçbir aceleciliğe kapılmamak, mümkün olduğun kadar en geniş kitlenin deste-*

135 Bkz. Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 7-48, Taha Akyol, 'Atatürk Her Şeyden Önce Pragmatistti', Anlayış Dergisi, 67. Sayı, s. 24-29.

136 Tekin Güleçman, "Atatürk ve Dini Yüceltmek" isimli makale, Saçak Dergisi, 9. Sayı, Ekim 1984, s. 19-29.

137 Taha Akyol, Ama Hangi Atatürk, Doğan Kitap, 3. Basım, s. 547-549.

ğini kazanmaya çalışmak: İşte bunlar o zamana Mustafa Kemal tarafından izlenen politikalardır. Bu siyasi mücadele anlayışı, yapılan bütün konuşmalara damgasını vurmuştur"[138]

"Atatürk'ün bir bütün oluşturacak devrim için şöyle bir strateji uyguladığı ve devrimci atılımların bu aşamalardan geçerek uygulamaya konuldukları söylenebilir:

a) Düşünsel hazırlık,

b) Uygun zamanı seçmek ve gerekiyorsa zamana yaymak,

c) Çevreyi ve olabildiğince toplumu hazırlamak,

d) Kısa sürede sonuç almak, bunun için de eskiyi tümüyle kaldırmak,

e) Uygulamayı yakından izlemek, ayrıcalık tanımamak, gerekenlere yetki ile birlikte sorumluluk vermek."[139]

"Atatürk'ün giriştiği devrim aşamalarında dikkati çeken en büyük özelliklerden biri, girişimde bulunmak için en uygun zamanı seçmedeki yeteneğidir. Tasarladığı bütünün parçalarından her biri için uygun ortamın doğmasını beklemiştir. O zaman gelinceye kadar bunları yakın çevresine bile açıklamadan kendi deyimiyle bir "ulusal sır" olarak saklamıştır. Bu nedenle Söylev'inin başlarında 'Ben, ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiğim bütün gelişme ve yeteneği, bir ulusal sır gibi vicdanımda taşıyarak, yavaş yavaş bütün toplumumuza uygulatmak zorundayım' demiştir."[140]

Atatürk, zorlu savaş koşullarında Müslüman toplumun gücünden ve İslam'ın mücadeleci ruhundan sonuna kadar istifade etmiştir. Ancak 1920'li yılların ikinci yarısından 1930'lu yılların

138 Mehmet Bedri Gültekin, Laikliğin Neresindeyiz Kemalizm Laikliğinden Türk-İslam Sentezine, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 127.

139 Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, s. 470.

140 Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, s. 471.

sonlarına kadar adım adım buharlaşan methiyeler yerini tenkide ve materyalist değerlendirmelere bırakacaktır.

Atatürk'ün dinler hakkındaki görüşlerini 1924 öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmamız gerekir. 1924 yılına kadar uygun ortamın henüz oluşmadığını düşündüğünden ve sırası gelmediğinden dini kanaatleri kedisinde şekillense de devlet politikası olarak açıklamak istememiştir. Hem halk hem siyasi ortam hem de çalışma ekibi buna müsait değildi. Sadece 1924 öncesine bakılarak parçacı bir yaklaşımla Mustafa Kemal'in İslam ve diğer dinler hakkındaki düşüncelerine ulaşılma çabası sağlıklı değildir. Asıl fikir ve inanışlarını Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ortaya koymuş, resmî belgelere ve konuşmalarına yansımıştır.

Atatürk bu dönemini şöyle anlatır:

"Saltanat devrinden Cumhuriyet devrine geçebilmek için, herkesin bildiği gibi, bir geçiş devresi yaşadık. Bu devirde, iki fikir ve görüş, birbiriyle sürekli mücadele etti. O fikirlerden biri saltanat devrinin devam ettirilmesiydi. Bu fikrin taraftarları belli idi. Diğer fikir, saltanat idaresine son vererek cumhuriyet idaresi kurmaktı. Bu bizim fikrimizdi. Biz, fikrimizi açık söylemekte sakınca görüyorduk. Ancak görüşümüzün uygulanma kabiliyetini saklı tutup uygun zamanında uygulayabilmek için, saltanat taraftarlarının fikirlerini uygulama alanından uzaklaştırmak mecburiyetinde idik. Yeni kanunlar yapıldıkça, özellikle Anayasa yapılırken, saltanat taraftarları padişah ve halifenin hak ve yetkilerinin belirtilmesinde ısrar ederlerdi. Biz, bunun zamanı gelmediğini veya lüzum olmadığını bildirerek o yönü söylemeden geçmekte fayda görüyorduk."[141]

"Zamanında hiçbir şeyi kaçırmamak ve zamansız hiçbir şeye uzaktan yakından girişmemek, başlıca dikkatimizi oluşturmalıdır."[142]

141 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul Maarif Basımevi, 1960 Basım, c. II, s. 838 ve Atatürk'ün Bütün Eserleri, Nutuk, II, c. 20, Kaynak Yayınları, s. 316.

142 Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, c. I, s. 85.

"Bir işi zamansız yapmak o işi akamete uğratmak olur. Fikirlerinize muhalif değilim. Sadece zamansız olduğu kanaatindeyim... Her şey sırasında ve zamanında yapılmalıdır."[143]

"Muvaffakiyet için pratik ve sağlam yol, her safhayı vakti geldikçe uygulamaktı. Milletin gelişme ve yükselmesi için selâmet yolu bu idi. Ben de böyle hareket ettim."[144]

Anlaşıldığı üzere Atatürk -hangi konu olursa olsun- icraatlarını belli bir program ve aşamalılık esası içinde yapmaktaydı. Zamanı gelmeden, ortam oluşmadan ve gerekmedikçe ani çıkışlardan kaçınarak, amaçlarına yavaş adımlarla ilerlemekteydi.

Atatürk bu tutumunu şu örneklerle izah eder:

İzmit'te, İstanbul ve İzmit matbuat erbabıyla uzun bir görüşme ve hasbıhalimiz esnasında, muhataplarımdan bir zatın şu sorusuna maruz kaldım: "Yeni hükümetin dini olacak mı?" İtiraf edeyim ki, bu soruya muhatap olmayı hiç de arzu etmiyordum. Olumsuz, pek kısa olması lazım gelen cevabın o günkü şartlara göre ağzımdan çıkmasını henüz istemiyordum (...) Efendiler, gazeteci muhatabımın sorusuna, "Hükümetin dini olamaz!" diyemedim. Aksini söyledim. "Vardır efendim; İslam dinidir" dedim. Fakat hemen "İslam dini fikir hürriyetine sahiptir" cümlesiyle cevabımı açıklığa kavuşturmak ve yorumlamak lüzumunu hissettim. Demek istedim ki, hükümet, fikir ve vicdana riayetle kayıtlı ve mükellef olur. Muhatabım, verdiğim cevabı şüphesiz makul bulmadı ve sorusunu şu tarzda tekrar etti: "Yani hükümet bir dine bağlı olacak mı?" - "Olacak mı, olmayacak mı bilmem!" dedim. Meseleyi kapatmak istedim. Fakat, mümkün olmadı..."[145]

---

143 Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, c. I, s. 235. Atatürkçülük, c. 1, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, 3. Basım, s. 262.

144 Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 5. Basım, s. 204.

145 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 235-236.

Anlaşıldığı üzere Atatürk gerçek kanaatlerini zamanı gelmeden dile getirmek istemez. Mete Tunçay'ın ifadesiyle siyasal taktik icabı[146] ucu açık cevaplarla konuyu kapatmak ister. 1924 Anayasasında yer alan "Devletin dini İslam'dır ve din buyruklarının yürütülmesi" gibi ibareler hakkında, 1927 yılına gelindiğinde Atatürk şunları ifade eder:

> *"Kanunun, gerek 2. ve gerek 26. maddelerinde lüzumsuz görünen ve yeni Türkiye devletinin ve Cumhuriyet idaremizin asri karakteriyle bağdaşmayan tabirler, İnkılap ve Cumhuriyet'in o zaman için beis görmediği tavizlerdir. Millet, Teşkilatı Esasiye Kanunumuzdan bu fazlalıkları ilk münasip zamanda kaldırmalıdır!"*[147]

Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, onun bu tavrının bütün devrimlere yansıdığını anlatır:

> *"Fırsatı kollayan, zamanı seçmede yanılmayan ihtilaller başarı sağlarlar. Atatürk, bu cihetlere çok dikkat ederdi. Zamanı çok güzel seçer, fırsatı asla kaçırmazdı. Zamanı gelmedikçe, acele etmez, sabrederdi. Koruk sabırla helva olur. O kadar sabreder ki, yerinden kıpırdamayacak sanılırdı. Hakikatte prensiplerden bir zerresini feda ettiği görülmemiştir. O, sabreder; fakat bir de fırsatı ve zamanı ele geçirince, ihtilalin prensibini uygulama alanına koymakta dakika geçirmezdi. Prensip tatbikata girince, onun aksi olan eskiliğin yerinde yeller eserdi. (...) Şapka giymek, laik devlet, hep böyle oldu."*

Dini görüşlerini halka açmak, ders kitaplarına yansıtmak ve meclis kürsülerinden dillendirmek de yine aşamalı olarak ger-

146 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 213, 5. Dipnot. Bu konuda diğer bir örnek ve detay için bkz. Mehmet Bedri Gültekin, Laikliğin Neresindeyiz Kemalizm Laikliğinden Türk-İslam Sentezine, Kaynak Yayınları, s. 130-131.

147 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 236.

çekleşti, toplum psikolojisi dikkate alınarak,[148] acele edilmedi, halkın ve yakın çevrenin tepkisini çekecek konuşma ve yazışmalar yapılmadı. Beklenen zaman gelince de "Yaratılış ve Din" konusu üzerine çalışmalar ve tartışmalar başlatılıp elde edilen sonuçlar halka sunuldu.

Bozkurt şunları da ilave eder: *"Zamanı gelince işler böyle bitiverir", Zaman beklemek, fırsatı kaçırmamak; işte ihtilalcinin başarı tılsımları."* [149] Atatürk'ü incelerken öncesi ve sonrası ile tarihsel bağlamı kurmamak bizi eksik ve gerçek dışı sonuçlara götürebilir. Onun eylemlerindeki zıtlıkları anlayabilmek siyasi manevralarının bilinmesi gerekir:

> *"Atatürk üzerine şimdiye kadar yazılan eserlerin en çok eleştiriye açık tarafı, tarihi koşulların ve aşamaların göz önünde tutulmamasıdır. 1920'de TBMM'de Fahri Yaver-i Padişahi unvanıyla söylediği sözlerle, 1924'te hilafetin kaldırılması dolayısıyla söyledikleri arasında, tabii çelişkiler bulunacaktır. Bundan başka, Mustafa Kemal'in belli bir tarihte, belli bir amaçla uyguladığı siyasi strateji göz önüne alınmaksızın o dönem anlaşılamaz. Atatürk, yalnız büyük bir askerî stratejist değil, aynı zamanda usta bir siyaset stratejistidir. "Vatanı kurtarma': "milletin bağımsızlığını sağlama'', "milletin kayıtsız şartsız egemenliğini sağlama': "Türk milletini çağdaş medeniyet düzeyine ulaştırma'' uğrunda yaptığı siyasi mücadeleler, aynı zamanda bir iktidar mücadelesi niteliğindedir. Onun, tam iktidarı elinde tutmak, bu iktidara meşruluk kazandırmak için en uygun söylemleri seçen, siyasi manevralar yapan usta bir siyasetçi olduğunu unutmamak gerekir. Mustafa Kemal, son kertede, gayelerine ulaşmak için tehdide başvurmaktan da çekinmezdi."*[150]

148 Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, c. I, s. 85.

149 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 104-105. Atatürk zamansız atılımlara karşı Afgan kralını da uyarmıştır. Bkz. Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi ve İş Bankası A.Ş. 1973 Basımı, c. 1, s. 278.

150 Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, 2. Basım, s. 59-60.

Kısaca Atatürk ve Kemalist kadroların İslam, Muhammed (as) ve diğer dinler hakkındaki asıl düşüncelerini öğrenmek istiyorsak tüm konuşmalarına tarihsel bir sıralama yapıp 1924 yılını milat kabul etmemiz gerekir.[151] Devlet yönetiminde söz sahibi olunca kendilerine göre aydınlanmanın en önemli ayağı olan din konusunda konuşmak daha kolay ve samimi olmuştur. Önceleri "hurafeler dine aykırıdır" anlayışı dillendirilirken daha sonraları "din devrimlerimize aykırıdır" anlayışı benimsenmiştir. Bu süreçte dinin kaynağı göklerde değil yerde, toplumun içinde aranmaya başlanmış, Allah'ın elçileri sosyal devrimci olarak kabul edilmiş ve dinlerin işlerinin bittiği anlayışı hâkim görüş olmuştur.

Emre Kongar'ın tespitleri konuyu açıklayıcıdır:

"Atatürk dönemindeki hükümetler, dine karşı doğrudan tavır almak yerine, yararlanabilecekleri ölçüde, dinden ve din adamlarından yararlanmışlar, ancak kendi devrimlerini tehlikeye düşürecek durumlarda, dine doğrudan doğruya müdahale etmişlerdir."[152]

Tarihi geriye sardığımızda Atatürk'ün din algısında 1900'lü yılların başından 1930'lu yılların ortalarına gelinceye kadar evirilip netleşen ve çizgilerini kesin olarak belli eden bir sürecin yaşandığı görülür, onun dini kanaatlerinin şekillenmesini, bu alanda yaptığı okumaları, sözlü ve yazılı beyanlarını tek bir tarihe sabitlemek isabetli değildir. Ancak rahatlıkla söyleyebileceğimiz bir şey ki o da şudur; Atatürk, devrimleri için harekete geçmeden çok önce kendi zihninde din devrimini yapmış ve din ile olan bağlantısını askıya almıştır.

Tekrar edelim; Atatürk ve Kemalist ideologların din hakkındaki asıl kanaatlerini öğrenmek istiyorsak 1924 öncesi hatıralara değil bu tarihten 1930'lu yılların ortalarına kadar uzanan

151 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 21-27.

152 Emre Kongar, Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk, Remzi Kitabevi, 14. Basım, s. 307-308.

resmî yazışma/konuşmalara bütüncül ve sıralı olarak bakmalıyız. Atatürk ve din konusunu incelerken -bu diğer konularda da böyle olmalıdır- parçaların tümünü birleştirmek yeterli değildir, tarihsel bir sıralama ve sebep-sonuç ilişkisi de göz önünde bulundurulmalıdır.[153]

10- Mustafa Kemal'in Atatürk'ten Farkı

İlk bakışta tuhaf gelen bu başlık çok önemli bir gerçeğin ifadesidir. Birbirinden farklı "Atatürkler" ile karşılaşmamızın nedeni aslında Atatürk'ün kendisidir. Yaptığı konuşmalar, devrim sürecinde birbirini nakzeden demeçleri her dönemin farklı Atatürk'ünü ortaya çıkarmıştır. Onun konuşmalarından -tarihsel süreci ve amaçlarını- çıkarırsanız düşlediğiniz dünya görüşüne uygun yüzlerce Atatürk üretebilirsiniz. Peki, Atatürk'ü mü esas alacağız yoksa Mustafa Kemal'i mi, tarihi gerçekliğe uygun ve belirleyici olan figür kimdir?

Bu soruya Atatürk'ü Mustafa Kemal'den ayıran bir örnekle cevap vermek çok yerinde olacaktır. Mustafa Kemal, 1923 yılında Konya'da Hilaliahmer (Kızılay) Kadınlar Şubesi'nde yaptığı uzun bir konuşmada Batı tarzı giyimin tenkidini yapıp tesettürün gerekliliğine dair şunları söyler:

> *Memleketimizin bazı yerlerinde, en ziyade büyük şehirlerinde, giyinme tarzımız, kıyafetimiz bizim olmaktan çıkmıştır. Şehirlerdeki kadınlarımızın giyinme ve kapanma tarzında iki şekil tecelli ediyor; ya bu yönde ya karşıt yönde aşırılık görülüyor. Yani ya ne olduğu bilinemeyen, çok kapalı, çok karanlık bir harici şe kil gösteren bir kıyafet veyahut Avrupa'nın en serbest balolarında bile harici kıyafet olarak arz edilemeyecek kadar açık bir giyim. Bunun her ikisi kötü tesirden, hayatımıza fenalık yapmaktan geri değildir. Bunun her ikisi de şeriatın tavsiyesi, dinin emrinin haricindedir. Bizim dinimiz kadını o aşırılıktan da, bu aşırılıktan da tenzih eder. O şekiller dinimizin gereği değil,*

153 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 46-48.

muhalifidir. Dinimizin tavsiye ettiği tesettür hem hayata hem fazilete uygundur. Kadınlarımız şeriatın tavsiyesi, dinin emri icabınca tesettür etselerdi ne o kadar kapanacaklar, ne o kadar açılacaklardı. Şer'i tesettür kadınlar için müşkülata sebep olmayacak, kadınların toplum hayatında, iktisat hayatında, iş hayatında ve ilim hayatında erkeklerle işbirliği yapmasına mani bulunmayacak basit bir şekildedir. Bu basit şekil, toplumumuzun ahlak ve adabına aykırı değildir. Giyinme tarzımızı ifrata vardıranlar, kıyafetlerinde aynen Avrupa kadınını taklit edenler düşünmelidir ki, her milletin kendine mahsus ananesi, kendine mahsus adetleri, kendine güre milli hususiyetleri vardır. Hiçbir millet aynen diğer bir milletin taklitçisi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti dâhilinde kalabilir. Bunun neticesi şüphesiz ki hüsrandır..."[154]

1923 yılında geçen bu konuşmada Paşa başka toplumların gayri fıtri ve milli değerler ile çatışan giyim şeklini eleştirir. Yabancı toplumlara benzemeye çalışmanın sakıncalarını vurgulu bir dille izah eder. Ancak cumhuriyet kurulup inkılapların gerçekleştirilmesi sürecinde 1925 yılına gelindiğinde Atatürk'ün tesettür hakkında önceki söylemlerinden vazgeçtiği görülmektedir.

"Hanımlar da erkekler gibi şapka giymelidir. Başka türlü hareket etmemize imkân yoktur. İşte size bir misal: Bu başla medeni bir hanım Avrupa'ya gidip insan içine çıkamaz."[155]

3 Temmuz 1932 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi tarafından düzenlenen Türkiye Güzellik Yarışması'nda ilk Türkiye güzeli olan Keriman Halis Ece, aynı yıl Belçika'nın Spa kentinde yapılan Dünya Güzellik Yarışması'nda da "Dünya Güzeli" seçilmiştir. Atatürk bu durumdan memnuniyetini şu cümlelerle dile getirir:

"Türk ırkının asil güzelliğinin daima korunmuş olduğunu gösteren dünya hakemlerinin bu Türk çocuğu üzerindeki hükümle-

154 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 246-247.

155 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 324.

rinden memnunuz. Fakat Keriman Ece hepimizin işittiğimiz gibi söylemiştir ki, o, bütün Türk kızlarının en güzeli olmak iddiasında değildir. Bu güzel Türk kızımız, ırkının kendi mevcudiyetinde tabii olarak tecelli ettirdiği güzelliğini dünyaya, dünya hakemlerinin tasdikiyle tanıttırmış olmakla elbette kendini memnun ve bahtiyar saymakta haklıdır. Türk milleti, bu güzel çocuğunu şüphesiz samimiyetle tebrik eder. Cumhuriyet gazetesi bu meselede Türk ırkının diğer dünya milletleri içinde mümtaz olan asil güzelliğini göstermek teşebbüsünü takip etmiş ve bunu dünya gözünde muvaffakiyetle neticelendirmiştir. Ondan dolayı bittabi bu vesile ile de takdir ve tebriklerimize hak kazanmıştır. Şunu ilave edeyim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihi olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli seçilmiş olmasını çok tabii buldum..."[156]

Şimdi kimi dikkate alacağız tesettürün lüzumlu görüp Batı taklitçiliğini eleştiren Mustafa Kemal'i mi yoksa Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu düşünen ve Avrupa'nın Türk kızları hakkındaki beğenisi onaylayan Atatürk'ü mü? Değerlendirme yaparken ölçümüz ne olacak?

Elbette ki Cumhuriyet dönemi inkılap sürecindeki Atatürk'ün görüş ve düşünceleri belirleyici ve son sözü söyleyici olacaktır. Çünkü artık resmî politika, basın yayın, eğitim müfredatı, kültür sanat ekinlikleri bu düşünce ile şekillendirilmektedir. Artık köy-kasaba buluşmaları bitmiş, belli kurumların çatısı altındaki toplantılar sona ermiş ve görüşler yöresel-mahalli olarak sadece belli bir kitleye yönelik kalmamıştır. Son şeklini alan kanaatler artık resmiyet kazanarak toplumsal ilerlemeye hız verme amaçlı olarak uygulamaya konulmuştur. Kesin ve asıl düşünceler icraat olarak ortaya konan, devlet politikasına dönüşenlerdir.

Peki değişimi nasıl açıklayabiliriz? Önceki başlıkta değindiğimiz devrim ajandası burada da karşımıza çıkmaktadır. 1923 yılındaki ifadeler o günün şartlarının zorladığı söylemlerdir.

156 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 390.

Gerçekte Atatürk iktidara geldiğinde tesettürü kaldıracağını çok daha önce, 1919 yılında Mazhar Müfit Kansu'ya -o an için gizli kalması şartıyla- açıklamıştır:

"... (Atatürk): Defterin bu yaprağını kimseye göstermeyeceksin. Sonuna kadar mahrem kalacak...

(...) (Mazhar Müfit): 7 - 8 Temmuz 1919. Sabaha karşı. Tarihi sayfanın üzerine yazdığımı görünce:

- Pekala, yaz !. Diyerek devam etti:

- Zaferden sonra şekli hükümet Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz münasebetiyle söylemiştim. Bu bir.

İki: Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.

Üç: Tesettür kalkacaktır.

Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir.

Bu anda gayri ihtiyari kalem elimden düştü..."[157]

Bundan da önce 1918 yılında tedavi için gittiği Karlsbad'da günlüğüne şunları yazmaktadır:

"...Kadın meselesinde cesur olalım. Vesveseyi bırakalım. Açılsınlar onların dimağlarını ciddi bilim ve fenle süsleyelim. İffeti, fenni sağlıklı olarak açıklayalım. Şeref ve haysiyet sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim. Sonra şahsi ilişkiye gelince, doğa ve ahlakımıza uygun karı arayalım ve onunla evlenme şartlarımızı açık ve kesin kararlaştıralım..."[158]

1916 yılında ise Tesettürün kaldırması hakkında Kurmay Başkanı ile görüştüğünü hatıralarında kaydeder.[159]

1937 yılına gelindiğinde ise "Baş Dansöz Valeria", altında Atatürk'ün imzasının bulunduğu Bakanlar Kurulu kararı

157 Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, c. I, s. 131-132.

158 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 2, s. 190.

159 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 2, s. 66

ile Türkiye'ye davet edilmiş[160] daha sonra ikamet süresi iki kez uzatılmıştır. Bu kararın çıkış serüvenini, köşesine taşıyan Murat Bardakçı'dan dinleyelim:

> *"İçişleri Bakanlığı 16 Şubat 1937'de Başbakanlık'a bir yazı göndermiş, Paris Operası'nın "Nansen Pasaportu" taşıyan ve aslen Rus olan "baş dansözü" Valeria Ponatchevnaia Ellanskaia'nın Ankara Palas'ta bir ay müddetle program yapabilmesi için hükümet kararnamesi çıkartılmasını istemiş, Bakanlar Kurulu konuyu hemen ertesi gün ele almış, gereken kararname hazırlanmış ve "Reisicumhur" Kemal Atatürk tarafından da imzalanarak yürürlüğe girmesinin ardından "baş dansöz" Valeria memleketimize gelmiş!"*[161]

Anlaşıldığı üzere Atatürk tesettüre karşı aslında hep olumsuz bir düşünceye sahipti. Ancak bunu birden bire açıklamamış, uygun şartların oluşmasını beklemiştir. Şu sözlerini tekrar hatırlayalım:

> *"Muvaffakiyet için pratik ve sağlam yol, her safhayı vakti geldikçe uygulamaktı. Milletin gelişme ve yükselmesi için selâmet yolu bu idi. Ben de böyle hareket ettim."*[162]

Cumhuriyet öncesi konuşmalarında yer alan dini yüceltici tüm ifadeleri de işte böyledir. Bir kez daha vurgulayalım; tarihin belli bir kesiminde din hakkındaki konuşmasını yapıldığı ortamdan kırpıp çıkararak Atatürk'e dilediğinizi söyletir, siz de hayallerinizi süsleyen -tarihsel Atatürk ile hiçbir alakası olmayan-Atatürk ve Atatürkçülük modelleri geliştirebilirsiniz.

---

160 https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Belge Özeti: Ankara Palas için 1 aylığına angaje edilen Paris Operası başdansözü Valeria Ponatchevnaia Ellanskaia'nın Nansen pasaportuyla gelmesine izin verilmesi. Yer Bilgisi: 72 - 13 – 19 Dosya Ek: Belge Tarihi: 17.02.1937.

161 Detaylar ve yorum için bkz. Murat Bardakçı, "Ankara'ya 1937'de hükümet kararnamesi ile 'dansöz' getirmiştik!" 14.01.2017/Gazete Habertürk.

162 Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 5. Basım, s. 204.

Atatürk'ün gerçek düşüncelerine, onun eylemlerini tarihsel sıralama, kültürel ortam, devletin resmî belgelerine yansımalar, Cumhuriyet öncesi ve sonrası gibi hususlar incelendiğinde ulaşılabilir. Atatürk'ün zihin dünyasına inmeden neyi, nerede, hangi tarihte ve ortamda, kime yönelik söylediği, araştırılmadan, sonradan değişen fikirleri olup olmadığı, en başından beri neyi tasarladığı dikkate alınmadan onun hakkında yapılacak yorumlar kapsayıcılıktan uzak olacağı gibi zihinlerde sürekli boşluklar bırakacaktır.

2. BÖLÜM

1- Evrenin Oluşumu ve Yaratılışın Reddi

Atatürk, maddenin dışarıdan müdahale olmaksızın kendi kendisini var edip geliştiği anlayışına sahip olup, "yaratılış" kavramını kabul etmez aksine bunu çürütmek için gayret gösterir. O; evrenin, ilk insanların ve diğer canlı hayatın tabiat şartları içerisinde kendiliğinden oluştuğu kanaatindedir. Kemalist rejim evrenin ve insanın oluşumunu yaratıcı ve yaratılış kavramlarını dışlayarak materyalist bir anlayışla izah etmiştir.

Atatürk'e göre evrenin kendisi bizatihi güçtür, ezici/boğucu en büyük kuvvettir, evren kanunlara tabidir, insan her şeyden büyük olan evrenin bir parçasıdır:

> *Tabiatın en büyük kuvvet olduğunu keşfeden, binlerce sene evvel yaşamış eski insanlardır."*[163]
>
> *"Tabiata egemen olmasını bilemeyen yaratıklar, varlıklarını koruyamamışlardır. Tabiat, onları kendi unsurları içinde ezmekten, boğmaktan, yok etmekten ve ettirmekten cuda*[164] *çekinmemiştir."*[165]
>
> *"...Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına tabidir..."*[166]

163 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 19.

164 Asla. (TDK)

165 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 27, s. 200.

166 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 43.

"Tabiatın, her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça tabiatın çocuğu olan insan..."[167]

Gazi paşaya göre tabiatta hiçbir şey yok olmaz, tabiat bütün eylemleri kendi içinde barındırır. İnsanlık tabiatın sırlarına ulaştıkça onu arşiv gibi kullanıp geçmişte kalan verilere ulaşabilecektir:

"Tabiatta, bilirsiniz ki, hiçbir şey yok olmaz. Ne bir ses, ne bir söz, ne bir hareket... Olduğu çağ ne kadar eski veya yeni olursa olsun, bütün bu oluşlar, oldukları anda gibi tabiat içindedir. Bu dalgalanmada, zaman ve uzaklık kavramı yoktur. Bugün dünyanın herhangi bir köşesinde söylenen sözü veya yansıyan hareketleri, yine dünyanın herhangi bir köşesinde aynı anda işitmek, dinlemek, kaydetmek mümkün olduğunu görüyoruz. Yarın bizi saran tabiat unsurları içinde, binlerce ve binlerce sene evvel söylenmiş sözleri, olduğu gibi toplayıp tespit etmek imkânına elbette varılacaktır. Tabiatın, bugün için esrar dolu sinesine gireceği kesin görülen insan zekâsı, beklenilen hakikatleri ortaya koyacaktır..."[168]

Atatürk'e göre kâinat hakkındaki bilgi kutsal kitaplardan değil arkeoloji ve jeoloji gibi bilim dallarından elde edilir, başka türlü açıklamalar temelsizdir:

"... İnsan zekâsıdır ki, beklediğimiz sonucu elde etmemiş olmakla beraber, bugünkü araştırıcı zekâları tatmin edecek ve tarihi aydınlatacak yeni yöntemler ve bilimler bulmuştur. İşte arkeoloji ve antropoloji, o bilimlerin başında gelir. Tarih bu son bilimlerin bulduğu belgelere dayandıkça temelli olur."[169]

Atatürk'ün bu yorumları genişletilerek/geliştirilerek Türk Tarihinin Ana Hatlarına aktarılmıştır:

---

167 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 44-45.

168 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 28, s. 152-153 ve Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 277-278.

169 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 28, s. 152-153.

"Anlaşılıyor ki kâinatın zaman içindeki sonsuz sürekliliğini kavrayışımız yakın zamanlarda mümkün olabilmiştir."

"Artık bugün milyonlarca seneler uzak, nihayetsiz bir maziye kemali cesaretle bakabiliyoruz. Feza, nihayetsiz bir boşluktur."

"Görebildiğimiz yıldızılar, güneş âleminden, yüzlerce milyon kilometre daha ötelerde kalır. Arada ve yıldızların arasında hayatsız, soğuk, karanlık, boş bir saha.. Nihayetsiz boşluk, bunun içinde deveran eden yıldızlar, güneş âlemi, bütün bunların hepsi düşünüldüğü zaman, zihnimizde hâsıl olan mefhum kâinat kelimesi ile ifade olunur. Kâinatın varlığı, bu payansız büyüklük, bir hayal veya bir düşünüş değildir; hakikî, şe'nî varlıkların birliğidir. Bu varlıkları, birbirine ve her birini ayrı ayrı hepsinin birden yaptığı birliğe bağlayan, aralarındaki ahengi uyduran zarurî daimî, umumî kanunlar vardır. Kâinatın varlığından anlaşılan kuvvet, kudret, hareket; kâinatın kanunlarına tâbidir. İşte tabiat, hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem aynı zamanda, kâinatın kanunlarına tâbi, hareket ve kudrettir. O halde, tabiat, hem kanunların sahibi, vazıı, hâkimidir; hem de aynı kanunların tabiidir. Nasıl ki millet devlettir; bu itibarla kanunların sahibidir; onları infaz eden kuvvettir; fakat aynı zamanda bu kanunlara tâbidir. Bütün varlıklar, tabiatta dâhil ve onun kanunlarına tâbi olunca, zihayat mahlûklar, insanlar dahi şüphesiz bundan hariç ve müstesna olamazlar. Filhakika, insan, tabiatın mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiata tâbi olmaktır. Tabiatta, hiçbir şey eksilmez ve hiçbir şey artmaz. Yalnız tabiatı vücude getiren varlıklar, tabiatın kanunları icabı olarak şekillerini değiştirir. Arzı ve hayatı mütalea ve tetkik ederken, bu hakikati müşahede edeceğiz. Fakat ondan evvel şunu söyleyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekâsı eseridir. Zekâ tabiî olan dimağdan çıkar. Bundan, tabiatı anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi, tabiatın fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için saniadan[170] başka bir şey olmayacağı meydana çıkar."[171]

170 Uydurma. (TDK)

171 Türk Tarihinin Ana Hatları, Tük Tarih Matbaası, 1930, s. 6-7, 9-10. Sa-

Türk Tarihinin Ana Hatlarına göre tabiat kanunlarını koyan yine tabiatın kendisidir, hiçbir şeyin artıp eksilmesi söz konusu olmadığı gibi sonsuz geçmişe ve sonu olmayan geleceğe sahiptir.[172] Burada anlatılmak istenen doğanın birisi tarafından yaratılmadan, kendi koyduğu kanunlarla kendisini yenileyip gelişmesidir. Kâinatın oluşumu ve gelişimi kendiliğinden oluşan fiziksel kanunları içinde açıklanır.

Yukarıdaki açıklamaları lise tarih kitabında da görüyoruz:

"Anlaşılıyor ki, kâinat ve onun sonsuz genişliği, yani feza, hakkındaki fikrimiz yenidir.

KAİNAT: Bugün kainat dediğimiz zaman, nihayetsiz genişlik ile bunun içinde dönen yıldızları, güneş âlemini ve bütün bunların hepsi birden düşünülünce zihnimizde hasıl olan mefhumu, ifade etmiş oluruz. Kâinatın varlığı, bu payansız büyüklük, hakiki, şe'ni varlıkların birliğidir. Bu varlıkları, birbirine bağlayan, aralarındaki ahengi uyduran zaruri, daimi, umumi kanunlar vardır. Kâinatın varlığından anlaşılan kuvvet, hareket kâinatın kanunlarına tabidir.

TABİAT: İşte, tabiat, hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem ayni zamanda, kâinatın kanunlarına tabi hareket ve kuvvettir. O halde tabiat hem kanunların sahibidir, hem de ayni kanunların tabiidir. Nasıl ki, millet devlettir; bu itibarla kanunların sahibidir ve onları infaz eden kuvvettir; 'fakat ayni zamanda kendi de bu kanunlara tabidir. Bütün varlıklar, tabiatte dâhil ve onun kanunlarına tabi olunca, hayat sahibi olan her nevi mahlûklar, insanlar dahi şüphesiz bundan hariç ve müstesna olmazlar.

TABİATİN BÜYÜK KANUNU: Filhakika, insan, tabiatin mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiate tabi olmaktır. Tabiatte hiçbir şey yokolmaz ve hiçbir şey yoktan varolmaz. Yalnız ta-

---

deleştirme için bkz. Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 28-30.

172 Sonsuz geçmişi olduğunu iddia etmek yaratılışı, sonsuz geleceğe sahip olduğunu iddia etmek kıyameti reddetmektir.

biati vücude getiren varlıklar, tabiatın kanunları icabı olarak şekillerini değiştirirler. Arzın ve hayatın mütalea ve tetkikinde bu hakikat pek açık görülür.

ZEKÂ: Fakat şunu söyleyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekası eseridir. Zeka tabii olan dimağdan çıkar. Bundan, tabiati anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi tabiatin fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için kendi tarafından uydurma şeylerden başka bir şey olmıyacağı meydana çıkar."[173]

Evrenin her hangi bir yaratıcısı olmadığı ve kendi kendine var olduğu çok net ifadelerle vurgulanır:

"Her halde şunu kabul etmek lazımdır ki, hayat tabiatın dışından gelmiş değildir. Hayat tıpkı suyun buhar olması, bazı cisimlerin billur hale geçmesi, hararet tesiriyle toprağın ısınması gibi zorunlu bir tabiat hadisesidir ve ortaya çıkması için gereken tabii sebepler mevcut olduğu zaman kendiliğinden olmuştur..."[174]

Mustafa Kemal'in el yazılarından çıkıp Türk Tarihinin Ana Hatlarına aktarılan, buradan da lise tarih kitaplarına özetlenerek konulan kâinatın oluşumu bahsini incelediğimizde görüyoruz ki, Gazi'ye göre yaratıcı ve yaratma eylemi insanların uydurduğu kavramlardır, evren hiçbir var edicisi olmaksızın kendi kendini var eden ve kendi işleyiş kanunlarını koyandır.

2- İnsanın Oluşumu ve Evrim

Evrenin oluşumunu materyalist bir dille anlatan Atatürk ve çalışma arkadaşları aynı dili insanın oluşumu için de kullanır. İnsanın ilk oluşumundan günümüze kadar geçen sürede geçirdiği evrimin anlatıldığı açıklamada bir yaratıcıya yer yoktur:

173 Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, Tarih I, 1932, s. 2.

174 Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, Tarih I, 1932, s. 5.

"Malumdur ki umumiyetle hayat hakkında bugün kabule şayan görülen nazariye (görüş) şudur: Hayat, herhangi bir tabiat harici amilin müdahalesi olmaksızın dünya üzerinde tabii ve zaruri, bir kimya ve fizik seyri neticesidir. Hayat sıcak, güneşli, sığ, bataklıkta başladı. Oradan sahillere ve denizlere yayıldı; denizlerden tekrar karalara geçti. İlk hayvan denizlerde balık ve karalarda muhtelif kemikli mahlûklar oldu; bunlar muhtelif uzun devirlerde şekilden şekle tekamül ettiler (evrimleştiler). Şimdi insanların nereden ve nasıl geldiği hakkındaki nokta-i nazarı tespit edelim: İnsanlar sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan bugünkü şekline geldi. İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti milyonlarca ve milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı..."[175]

Kendi el yazılarında şu satırları okuyoruz:

Malumdur ki, insan tabiatın mahlûkudur. Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına tabidir. Bu sebeple insan ilk önce tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına, sebeplerine, etkenlerine bağlıdır. Mesela, dünyaya gelmek veya gelmemek, insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, tabiatın ve birçok mahlûkatın zebunudur (esiridir)."[176]

Bu el yazıları, Atatürk'ün talimatı ile yayımlanan "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli kitaba benzer şekilde kopya edilmiştir[177]:

"Gerçekte insan tabiatın mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiata tabi olmaktır. Tabiatı oluşturan varlıklar, tabiatın kanunları gereği şekillerini değiştirir. Yeryüzünü ve hayatı inceler. Ve araştırırken bu gerçeğe tanık olacağız. Fakat ondan evvel şunu söyleyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları insanın zekâ

175 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 277-278.

176 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 43.

177 Bkz. Bu kitaptaki, Ek Belge: -6.

eseridir. Zekâ tabii olan dimağdan[178] çıkar. Bundan, tabiatı anlamakta zekânın, en büyük cevher ve etken olduğu anlaşıldığı gibi, tabiatın üstündeki ve dışındaki bütün kavramların, insan dimağı için uydurmadan başka bir şey olamayacağı ortaya çıkar."[179]

Aynı eserde şu ifadelere de rastlıyoruz:

"Her durumda hayatın, herhangi bir tabiat harici etkenin müdahalesi olmaksızın, dünya üzerinde tabii ve zaruri, bir kimya ve fizik seyri neticesinde olduğunu kabul etmek gerekir."[180]

Görüldüğü üzere Atatürk insanı tabiatın mahlûku saymakta ve tabiat kanunlarının işleyişi içinde zaruri olarak kendiliğinden ortaya çıktığını savunmaktadır. Ona göre tabiatın üzerinde ve dışında birisi tarafından yaratılma eylemi yoktur, bu türlü inanışlar uydurmadır.

Atatürk evrim konusunda gayet net konuşur:

"İnsanlar, "kurtçuklar" gibi sulardan çıktılar önce... İlk atamız balıktır. İşler daha da ilerledikçe, o insanlar, primat[181] zümresinden türediler. Bizler maymunlarız düşüncelerimiz insandır."[182]

Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan, Birinci Türk Tarih Kongresi'nde hayatın başlangıcını tıpkı Atatürk gibi Darwinist bir anlayışla açıklar. İnan'a göre hayatın ortaya çıkışında ana etken ya da asıl güç Allah yaratma fiili değil fizik yasaları ve güneş kaynaklı radyo aktif kuvvettir, canlıların yüz milyonlarca yıllık evrimini özetledikten sonra şunları söyler:

"Hayatın yeryüzünde belirdiği zamana gelince onu tahmini dahi tayin etmek mümkün değildir. Ancak, bugünkü ilim sayesinde, hayatın tamamen fizik ve şimdiki hadiselerin neticesi olduğu-

178 Zihinden.

179 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 30.

180 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 33.

181 Maymunları da içine alan memeliler takımı.

182 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 28, s. 152-153.

nu düşünmek hususunda, kendimizi selahiyetdar görebiliriz. Her halde, hayatın belirmesi için lazım gelen şartları doğuran amil, milyonlarca sene evvel güneşin malik olduğunu çok büyük radiyo aktvitenin ültraviole şuaları ile yerin de o uzak zamanlarda haiz olduğu radiyo aktiv kuvvettir."[183]

Sürekli alkışlar eşliğinde konuşmasına son veren Afet İnan'dan sonra ilerleyen oturumlarda söz alan Dr. Şevket Aziz Bey de aynı vurgularla evrimi savunur ve insanın, hayvanların tekâmülünün sonucunda ortaya çıktığını ifade eder:

"Dünyada insanın bir tekâmül mahsulü olduğu ve bu tekâmül silsilesinin hayvanlardan insana kadar geldiği malumdur."[184]

Atatürk'ün Darwinist olduğu ve bu konuyla yoğun bir şekilde ilgilendiği bütün araştırmacıların bildiği bir hakikattir. Onun Darwinist anlayışının arkasında ünlü tarihçi ve roman yazarı Herbert George Wells vardır.[185] H. G. Wells'in "Esquisse de l'Histoire Universelle" isimli eserini "Cihan Tarihinin Umumi Hatları" adıyla 5 cilt halinde Fransızcadan Türkçeye tercüme ettirmiş, bu ciltlerin hepsini okuyup önemli gördüğü yerleri işaretlemiştir.[186]

Wells'in çalışması Atatürk ve Kemalist aydınları öylesine etkilemiştir ki insan türünün oluşumunu Darwinci bir bakışla açıklamışlar, gelecek nesillere de böyle anlatmışlardı.[187] Hatta H. G. Wells Türkiye'deki Darwinizmin gizli kahramanıdır dersek yanılmış olmayız.

183 Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Münakaşalar, (Afet hanımın, Tarihten Evel ve Tarih Fecrinde isimli konferansından) Maarif Vekâleti, 1932, s. 19.

184 Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Münakaşalar, (Üçüncü Oturum, Konuşmacı: Doktor Şevket Aziz bey) Maarif Vekâleti, 1932, s. 48.

185 Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap 1. Basım, s. 360-362.

186 Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar - Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, s. 73-162.

187 Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1977, Enver Ziya Karal, Tanzimat'tan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz, s. 257-258.

Son olarak Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşı ve Cumhuriyet dönemi Adliye Vekili (Adâlet Bakanı) Mahmut Esat Bozkurt'tan bir alıntı yapalım: *"İnsan maymunun tekâmülüdür"*[188] (gelişmiş halidir).

3- Okul Kitaplarında Darwinist Öğretiler

Bir devletin en güçlü ideolojik propaganda aracı eğitim sistemidir. Küçük yaşlardan itibaren verilen ve sürekli tekrar edilen bilgiler yıllar geçtikçe kemikleşir ve sağlam bir inanç haline gelir. Kemalist yönetim "Ağaç yaş iken eğilir" gerçeğinin farkındadır. Bu sebepledir ki Atatürk eğitimde köklü değişimin ve gençliğe kazandırmak istediği milli karakterin sinyallerini daha harf inkılabından çok önce, 1921 yılında vermiştir:

> *"Şimdiye kadar takip edilmiş tahsil ve terbiye usullerinin gerileme tarihinde en mühim bir etken olduğu kanaatindeyim. Milli bir terbiye programından bahsederken, eski devrin bütün hurafelerinden sıyrılmış, doğudan ve batıdan gelen bütün yabancı tesirlerden uzak ve milli karakterimizle orantılı bir kültür kast ediyorum. Milli dehamızın gelişmesi ancak böyle bir kültür ile mümkündür. Yabancı kültür, eski usullerin yıkıcı tesirini artırır. Yaratacağımız kültür, milli kültür zeminiyle; o zemin ise milletin karakteri ile orantılı olmalı. Çocuklarımız ve gençlerimizi yetiştirirken, birliğimize ve varlığımıza taarruz eden her kuvvete karşı müdafaa kabiliyeti ile donanmış bir nesil yetiştirmeye muhtaç olduğumuzu unutmayalım. Yeni neslin ruhuna bu vasıfları ve kabiliyeti aşılamak lazımdır."*[189]

eski devrin bütün hurafeleri..." ifadesinden kasıt hemen şimdi göreceğimiz üzere yaratılış inancıdır.

Bilimsel gelişmelerin, önceki kanaatlerden şüphe duyup onların eleştirilmesi ile ilerlediğini hatırladığımızda, eğitim sisteminde bili-

188 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 2003 Basımı, s. 99.

189 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 11, s. 236-237.

min en son tespitlerine yer verilmesinde yadırganacak bir durumun olmadığı anlaşır. Bu açıdan bakıldığında Darwinist anlayışa okul kitaplarında yer verilmesi[190] suç ya da ayıpmış gibi yansıtılamaz. Ancak Kemalist eğitim anlayışının Darwinizme bu kadar sıcak bakmasının tek sebebi bilimsellik kaygısı olmayıp yaratıcı ve yaratılış öğretisi ile açık bir mücadeleye girişmesi de önemli bir gerekçedir.

Kemalist ideolojiye göre insanların oluşumu ve çoğalması evrimin bir gereğidir, yani yaratılış yoktur, "insanın milyonlarca yıl süren aşamaların ardından maymundan türeyişi" vardır, eğitim müfredatında yaratıcıyı yok sayan anlayış hâkim konumdadır.[191] Bu yüzden insanın topraktan yaratıldığını anlatan dini inanışların tamamı özenle çürütülmeye çalışılmıştır. Atatürk ve çalışma arkadaşlarının evrimci fikirlerinin ilkokul beşinci sınıf ders kitaplarına aktarımı şu şekildedir:

> *"... Çok, çok uzun zamanlar içinde dünyanın karaları, denizleri değişmiş, eski otlar, hayvanlar yerine yavaş yavaş yeni cinsleri geçmiş, insanımsı maymunlardan sonra da insanlar meydana çıkmıştır..."*[192]

Ortaokullar için hazırlanan kitapta evrim daha güçlü vurgularla anlatılır:

> *"... Hayat sıcak, güneşli, sığ bataklık suda çamur veya kum üzerinde başlamış, oradan açık sulara, denizlere yayılmıştır. Hayatın ilk başladığı yer, denizlerin sahilleri boyunca ilk teşekkül eden göller ve bataklıklar olabilir. (...) Hayat zincirinin son halkası insandır. Öteki memeli hayvanlar gibi insanın da daha basit bir hayvan cinsinden çıkmış olması lazım gelir. İnsanların ve büyük maymunların müşterek bir cetleri vardır. Bu cet dahi, daha basit*

190 Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -9 ve -10 Bununla birlikte İstanbul Devlet Matbaası, Büyük Adamlar Serisi'nin 9 numaralı eseri olarak "Darvin (Charles Darwin)"nin basımını yapmıştır. (1931)

191 Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap 1. Basım, s. 351-371.

192 Tarih - V. Sınıf, İstanbul, 1945, Maarif Matbaası, s. 5.

şekilli bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılır. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvandan ve nihayet bu da balıklar geliyor ve bunların hepsi, geriye doğru gittikçe, ilk hayat şekli olan iptidai hücreye dayanıyor."[193]

Bu anlatıma göre insan türünün yeryüzüne çıkışı yaratılışın değil evrimin sonucudur. Yaratılışın dışlandığı bu anlatıma göre insan ve maymunun ortak bir soyağacı vardır. Lise kitaplarında da durum aynıdır, yaratılış/yaratıcı açıkça reddedilir ve insanın zaman içinde evrimleşerek son halini aldığı anlatılır:

"Her halde şunu kabul etmek lazımdır ki, hayat tabiatın dışından gelmiş değildir. Hayat tıpkı suyun buhar olması, bazı cisimlerin billur hale geçmesi, hararet tesiriyle toprağın ısınması gibi zorunlu bir tabiat hadisesidir ve ortaya çıkması için gereken tabii sebepler mevcut olduğu zaman kendiliğinden olmuştur. Gördük ki hayat zincirinin son halkası insandır. Bu zincire göre insanın diğer memeli hayvanlar gibi, daha basit sınıfa ait atalardan geldiği kanaatine varılır. Gerçekten genel olarak iddia olunuyor ki, insanın ve büyük maymunların ortak bir ataları vardır. (...) İnsan doğmadan evvel, vücudun geçirdiği pek çok garip safha vardır ki, onları bilinecek olursa, bu iddianın sağlamlığını kabul etmemek mümkün olmaz. Gerçekten embriyo halindeki hayat ile cenin hayatı devirlerinde insan evvela bir balık olacakmış gibi başlar; yerde sürünen hayvanları hatırlatan birtakım şekillerden geçer; basit memeli hayvanların bünyelerini tekrarlar; hatta bir müddet için kuyruğu da vardır. (...) Kısacası insanlar, sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan, çok yavaş yürüyen bir evrimle bugünkü şekle geldiler."[194]

Biyoloji ve İnsan Hayatı -1 ders kitabında yaratılış düşüncesine açıkça meydan okunur ve insanın toprak kökenli olduğu kabul edilmekle birlikte yaratılmadığı ifade edilir:

193 Ortamektepler İçin Tarih I, Devlet Matbaası, 1934, s. 5-6.

194 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 5-6.

"İnsan topraktan yapılmıştır Bu sözün manası nedir? Etimiz, kanımız ve narin sinirlerimiz topraktaki kaba maddelerden çok farklıdır, yalnız kemiklerimiz bir dereceye kadar taşlara benzeyebilir. Eski efsanelerdeki, topraktan yaratılıp da sonradan kendisine "ruh" verilen Âdem hikâyesinin biyoloji ilminde hiçbir kıymeti yoktur, yani insan topraktan yaratılmış değildir. Bununla beraber insanın aslının toprak olması sözü pek doğrudur: ve insanın yapılışı keyfiyeti, bu keyfiyetin birçok taraflarını mükemmelen anladığımız halde bilen yine bir mucize kadar harikadır. "İnsanın aslı topraktır" çünkü bedeninin her bir cüz'ü diğer her yaşayan mevcudun bedeninin her bir cüz'ü gibi, doğrudan doğruya veya dolayısı ile topraktan, sudan, havadan – yani içinde bulunduğumuz madde âleminde- gelir. Bedenimizi yapan gıda doğrudan doğruya diğer hayvanların veya nebatların bedeninden gelir."[195]

Yapılan izahta yaratılış inancı özenle reddedilmiş insanın varlık aşamaları ve tarih sahnesine çıkışı materyalist bir anlayışla içinde yaşadığımız madde âleminde aranmıştır. İslam, Yahudilik, Hıristiyanlık ve hatta ilk insana ruh üflenerek yaratıldığını savunun bütün diğer dini anlayışlar "efsane, hikâye ve kıymetsiz" ilan edilmiştir.

Zafer Toprak, Darwinist iddiaların okul kitaplarında yer alma serüvenini şöyle özetler:

"Türk Tarih Tetkik Kurumu tarafından 1931'den itibaren basılan dört ciltlik tarih kitapları ilk evrede liseler için tasarlanmıştı. O tarihlerde ortaokullar için yeni tarih tezi doğrultusunda alternatif bir ders kitabı yoktu. Dört cilt Tarih ortaokullarda da okutuldu. 1933'ten itibaren ortaokullar için kısaltılmış versiyonları çıkmaya başladı. H. G. Wells'ten esinlenen Darwinist içerik, "Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar" adını taşıyan orta birinci sınıf kitabında somut olarak görülecekti. Anahtar sözcük ise "hayat zinciri'ydi. 1930'lu yıllarda, ilk, orta, lise, tüm ders

195 Biyoloji ve İnsan Hayatı -1, İstanbul Devlet Matbaası, 1933, 2. Basım, s. 103.

kitaplarında yer alacak olan "hayat zinciri" evrim kuramının ta kendisiydi."[196]

Atatürk'ün vefatının ardından evrimci görüşler yavaş yavaş kitaplardan kaldırılmıştır. Bu şekilde Atatürkçü eğitim anlayışından ilk vazgeçenler Kemalistler olmuşlardır.

4- Atatürk ve Tanrı Kavramının İcadı

Atatürk'e göre insanı "Allah" yaratmamış aksine, insanlık tarih içerisinde Allah'ı yaratmıştır.[197] Bu doğrultuda şekillenen Kemalist ideoloji bize şunları söyler; gerçekte "Tanrı yoktur", Tanrı inancına bağlı olarak ortaya çıkan vahiy, cin, melek, ahiret gibi metafizik kavramlar, şirk-tevhid kavgası insan zihni tarafından üretilip geliştirilmiştir.

Atatürk çok tanrıcılığın evrim geçirerek zamanla teslise dönüştüğünü ve nihayet günümüzdeki "tek Allah" inancına ulaşıldığını düşünür. Atatürk bu dinsel evrimi el yazılarında Mısır tarihi örneğinde anlatır:

İptidai insanlar tabiatın kuvvetlerinden korkarlardı. Bir de iptidai insanlar, adeta hayvanlarla birlikte yaşarlardı. Konuşmayan fakat birçok şeyler anlayan bu mahlûklar, onlarca esrarengiz ve mukaddes oldu. Taptıkları mabutlar ve hayvanlar arasında hayırhah ve bedhah olanları vardı. Hayırhahlara tapmaktan maksat onlardan yeni nimetler istemekti. Ötekilere ise fenalıklarından korunmak için tapınılırdı. Mısırlıların, ulûhiyet hakkındaki itikatlarının menşe ve safhaları tetkik olunursa şu neticelere varılır; Sami-Hami Mısırlılar, Mısırda ilk medeniyet kuran Türk uruklarının adeta, bayrak gibi, uruk birliği alameti olan, doğan, kurt gibi hayvan timsallerini ki şüphesiz Türklerce de mukaddes idi. Hususi ilahlar mertebesine çıkardılar. Bir taraftan da Türk'lerin, en büyük gördükleri kâinatın bütün kuv-

196 Zafer Toprak, Cumhuriyet ve Antropoloji Darwin'den Dersime, Doğan Kitap, 1. Basım, s. 362.

197 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 43.

vetlerine taptılar. Bilhassa güneş onların allahı oldu. (...)Fakat güneş (Osiris) battıktan sonra korkunç karanlık basıyor. O da Allah olmak lazım (Seth)... Bu karanlık allahının, karanlıklarını aydınlatan (ay), onuda Allah zannetmişler (İsis)... Ertesi gün, ufuktan çıkan güneş (Osiris)'in oğlu, kabul etmişler, güneş (Horüs) Karanlık allahının fenalığı, ayın ışığı ile bertaraf olunca, ortada itibara şayan güneş (Horüs) ve ay (İsis) fakat Horüs'ün babası Osiris ki kayıplardadır, onu da unutmamak lazımdır. İşte, hayvanlardan ve tabiatın kuvvetlerinden yüzlerce Allahlara, insanları taptırmak, maskaralığını anlayan papazlar, belli başlı olanlarını üçe indirmişlerdir. Baba (Osiris), Oğul (Horüs), Ana (İsis). Teslis denilen itikadın esası budur."

Atatürk, Türk Tarihinin Ana Hatları'nda insanların atalarına ve vahşi doğaya karşı olan korkularının "kabile Allah"ı korkusuna dönüşümü uzun uzun anlatır:

"... Ata korkusu idrak edilemeyecek bir seyirle "Kabile Allah'ı korkusuna" dönüştü. Dimağları, bu düşünceyi geçmeyen insanlar, kâinatı da aile çerçevesi içinde gördü. İnsanlarda ata korkusu tehlikeli hayvanlara karşı olan korkuyla karıştı Bu şekilde Allah kavramının başlangıç hali olan yüceltilmiş ataya hayvani bir şekil verilmesi, bir aşama oldu."[198]

Atatürk buradan hareketle şu yorumu yapar:

"Masum ve cahil insanları, yüzlerce allaha taptırmak veya, Allahları, muayyen gruplar da toplamak ve en nihayet bir Allah kabul ettirmek, siyasetin doğurduğu neticelerdir. (...)Mahalli mabut ile güneşi bir yaptılar(Ataum-Ra=Amon-Ra) allahını icat ettiler ve papazlar herkese anlattılar, öğrettiler ve tedris ettiler ki, Amon-Ra en büyük allahtır; diğer allahları, insanları ve her şeyi yaratan O' dur."[199]

198 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 52.

199 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 42-43. Atatürk'ün orijinal el yazıları Anıtkabir Kütüphanesi'nde, Fotokopisi

Savunulan teze göre cahil ve aşırı korkak olan ilk insanlar, din ve Allah konusunda fikir sahibi değillerdir ancak daha sonraları sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ve açıklayamadıkları doğal hadiselerin etkisi ile "Allah" kavramını icat ettiler. Başka bir ifadeyle yüzlerce insanüstü tanrıcık yüzyıllar boyunca süren kültürel evrimle evren üstü tek varlığa/Tanrı'ya dönüşmüştür. Kısacası Allah inancını insanlar üretmişlerdir.[200]

Benzeri ifadeler lise tarih kitaplarına da aktarılmıştır:

"Masum ve cahil insanları, yüzlerce allaha taptırmak veya Allahları, muayyen gruplar da toplamak ve en nihayet bir Allah kabul ettirmek, siyasetin doğurduğu neticelerdir..."[201]

İnsanların korku ve zayıflık hisleri, beynin son ve çok yeni yeni ilmi keşiflerle aydınlanması sayesinde gittikçe azaldı. Ve insanlar gerçeği bundan sonra daha açık görmeye başladılar. İnsan, benliğindeki kuvveti ve ferdi olduğu cemaatin toplumsal kuvvetinin önemini anlamaya başladı. Artık onun için her türlü gelişme, huzur ve emniyet kaynağı cemiyettir."[202]

Bu anlayışa göre insanın sigortası ve huzur kaynağı Allah değil toplumdur. Tabi bu neticeye aydınlanmanın sonucunda varılmıştır. Allah inancının insanlar tarafından üretildiği iddiası sıklıkla tekrar edilir. Dikkat çekici bir diğer örnek şudur:

"Tanrısallık kavramını bulan ve o kavramın sınırlarını keşfeden ve bugün dahi keşfetmeye devam eden insan zekâsıdır."[203]

Türk Tarih Kurumu'nda, Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı'nda ve Aydınlık Gazetesi Arşivinde'dir.

200 Enver Benan Şapolyo, Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi isimli seminer tebliği, 1972, s. 49.

201 İstanbul Devlet Matbaası, "Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar Tarih I", 1932, s. 121.

202 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 21.

203 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 55.

Bu düşünce ortaokul kitaplarına geliştirilerek aktarılmıştır, bu aktarıma göre ilk insanlarda inanç yoktur, günümüz tabiri ile ilk insanlar bir tür tanrı tanımazdır:

"İlk insanda tanrı ve din hakkında hiçbir düşünce ve inanç yoktu."[204]

Atatürk'ün "Allah inancının ortaya çıkışı" hakkındaki buram buram materyalizm kokan ifadeleri lise tarih kitabına da eklenmiştir.[205] Kemalist yönetim Allah inancını çürütmek için daha önce de açıkladığımız gibi ateist/materyalist filozoflardan fazlaca istifade etmiştir. Atatürk'ün İslam'a hizmet ettiğini, dini hurafelerden arındırdığını iddia eden ve "Atatürk ile Allah Arasında" isimli kitabın yazarı şunları söylemekten kendisini alamamıştır:

"Görüldüğü gibi Atatürk, insanın varlığı konusunda dinlerin değil, pozitif bilimin açıklamalarını kabul etmiş; insanın tabiatın bir ürünü olduğunu ve Allah kavramının ilkel insanın korkularından doğduğunu belirtmiştir."[206]

Gazi Paşa'ya göre kendi Allah'ını yaratan toplum, modernleşip aydınlandıkça Allah'tan vazgeçmiştir:

"İnsanlar ilk devirlerinde pek acizdi. Kendilerini koruyamıyorlar, hiçbir hadisenin de sebebini bilmiyorlardı. Kendilerini koruyacak bir kuvvet aradılar. Nihayet insanlık vicdanında bir kuvvet yarattı. O da işte Allah'tır. Her şeyi ondan istediler. Hastalıktan, felaketten korunmayı hep Allahlarından istediler. Fakat modern çağlarda insan her şeyi Allah'tan beklemedi ancak cemiyetten bekledi. Her şeyin koruyucusu insan cemiyetidir. Bizi koruyan, refah içinde yaşatan cemiyettir."[207]

---

204 Ortamektepler İçin Tarih I, Devlet Matbaası, 1934, s. 23.

205 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 21-24,.

206 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım s. 27, 247.

207 Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Rafet

Atatürk değerlendirmelerinde, "tanrıların" evrim geçirerek "tanrı"ya dönüştüğünü, görünür pek "çok tanrıcığın" yok olup yerini "tek tanrı"ya bıraktığını ifade eder. Yine bu ifadelere göre tanrı görünürden görünmeze geçmiş, yeryüzünden de gökyüzüne taşınmıştır ve yavaşça ortadan kaybolmaktadır. İnsanlık yeni bilimsel keşifler yaptıkça buzun suya dönüşüp sonra da buharlaşıp yok olması gibi Allah inancı da bir gün insanlığın hafızasından kendiliğinden silinecektir. Kemalist düşünürlere göre "Allah" kavramı anlamını kaybetmiştir, "Allah" artık tarihe karışmıştır.[208] Bu anlayış resmî ideolojinin görüşü olarak[209] okullarda ve akademik toplantılarda dile getirilmiştir.

5- Atatürk ve Tanrısızlığın İlmihali

Jean Meslier'nin bütün dinleri ve Tanrı inancını çürütmek için kaleme aldığı "Le Bon Sens" isimli eser 1928 yılında Dr. Abdullah Cevdet tarafından Atatürk'ün talimatı ile Arapça harflerle "Aklı Selim" adıyla Fransızcadan Türkçeye çevrildi. On birinci basımı 2016 yılında "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali" adıyla Kaynak Yayınları tarafından yayımlandı. J. Meslier aslen bir papazdır ancak daha sonraları din sömürüsü yapanlara tepki olarak din karşıtı bir tavır almıştır.[210]

Özellikle de Fransız ihtilalinden sonra din karşıtı pek çok kitap yazılmışsa da bu kitabın konumuz açısından müstesna bir yeri vardır. Mütercim Abdullah Cevdet tarafından "Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine" cümlesi ile ithaf edilmiş ve kendi

---

Zaimler Yayınevi, 1958, s. 304-305. Bu ifadeler geliştirilerek ders kitaplarına da eklenmiştir. Bkz. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler -1, Maarif Vekaleti, Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 7.9.1931 tarih ve 2197 sayılı kararı, İstanbul Devlet Matbaası, 1931, s. 61-63.

208 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 2003 Basımı, s. 116-117.

209 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 19.

210 Bkz. Kaynak yayınları, Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", 16. Basım.

elleri ile M. Kemal'e sunmuştur. Atatürk bu eserin ilk basımını okumuş, dikkatini çeken yerleri işaretlemiştir. Eser Atatürk'ün onayı ile 1929 yılında Latin harfleri ile Milli Eğitim Bakanlığı'nca ikinci kez bastırılmıştır. Çankaya Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesinde eserin örnekleri bulunmaktadır.[211]

Atatürk'ün önemli bularak altını çizdiği yerlerden bir tanesi şudur:

> *"Tarih bize öğretir ki, bütün dinler, milletlerin cehaletlerinin yardımıyla utanmaksızın tanrısallık tarafından gönderildiklerini söyleyen adamlar tarafından tesis edilmiştir."*[212]

"Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali" kitabının bölüm başlıklarında din karşıtı ifadeler oldukça fazladır:

- *"Bir tanrıya inanmak gereksizdir, en doğrusu onu hiç düşünmemektir." s. 79*
- *"Her din bir saçmalıktır." s. 81*
- *"Tanrıların tümünün kaynağı vahşettir. Bütün dinler dipsiz cehalet, hurafe, kan dökücülük abideleridir ve yeni dinler yeniden gençleşmiş eski deliliklerdir." s.240*
- *"Dini geleneklerin tümünde ahmaklık ya da barbarlık ziyafeti vardır." s. 242*
- *"Cehennemin icat edilmesi, kötülüğe engel olamayacak kadar saçmadır." s. 337*
- *"Din ahlakı felce uğratır." s. 345*

  Tanrı ve din, hayal gücünün ham hayallerinden başka bir şey değildir." s. 363
- *"Her dinin temeli olan bir Tanrı'nın varlığı daha kanıtlanamamıştır." s. 365*
- *"Dinin ne kadar aykırı ve kötü olduğu ne kadar tekrar edilirse ve kanıtlanırsa azdır." s. 399*

---

211 Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", Tercüme: Abdullah Cevdet, Kaynak Yayınları, 11. Basım, s. 45.

212 Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", Tercüme: Abdullah Cevdet, Kaynak Yayınları, 11. Basım, s. 389.

Atatürk bu kitap içerisinde benzeri başka yerleri de işaretlemiştir. Sinan Meydan bu durumu şöyle yorumlar:

"... Altını çizdiği bu yerlerden, onun açıkça dinleri, kutsal kitapları, peygamberleri ve mucizeleri eleştirdiği görülmektedir."[213]

Atatürk'ün el yazıları, Kemalist ideolojinin resmî tezlerini yansıtan eserler, dinler hakkında basılmasına onay verdiği kitaplar ve lise ders kitaplarındaki yorumlar incelendiğinde bu tespit isabetli görünüyor.

Mustafa Kemal'in dikkatini çeken bir diğer bir kitap da Giorgia Quartara'nın "Kadın ve Tanrı" isimli eserdir. Şu satırları çok önemli bulmuştur:

"Tanrı, Musa'ya ve İsa'ya söylemiş olduğu yalanlardan çok daha fazla doğruyu Muhammed'e açıkladı. O halde Musa'ya ve İsa'ya hitap ederken Tanrı'ya ne olmuştu. Sarhoş mu olmuştu?"[214]

"Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali" ve benzerleri kitaplar din ve Tanrı eleştirisi yapmakla birlikte devlet desteği ve onayı ile dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'nca bastırılması, Atatürk ve çalışma arkadaşlarının dini inanışlara nasıl baktıklarını bizlere gösteriyor. Kemalist idarenin amacı, İslam'a, İslam'ın dışından eleştirel gözle bakmaktır.

Burada aklımıza takılan bazı noktaları okuyucumuzla paylaşmak istiyoruz; Atatürk'ün Buhari ve Kur'an tercüme ettirdiğini ve parasını kendi cebinden karşıladığını iddia edenlerin,[215] dinleri kıyasıya eleştiren "Akl-ı Selim" ya da yeni adıyla "Tanrısızlığın İlmihali" isimli eseri tercüme ettirmesi karşısında derin bir sessizliğe gömülmeleri gerçekten çok ilginçtir.

---

213 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım s. 253.

214 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 19, s. 33. Giorgia Quartara "Kadın ve Tanrı"

215 Yaşar Çolak, Atatürk ve Din, "Din, Bilim, Uygarlık ve Atatürk", Diyanet İşleri Başkanlığı süreli yayınları, Basım: Nisan 2007, s. 83.

Şurası çok açıktır ki Kemalist idare dinlerin hepsine insanların cehaletleri ve korkuları neticeleri sonradan uydurulmuş sosyal kurumlar olarak bakar. Ciltler dolusu tefsir, hadis şerhleri, İslam tarihi çalışmaları olan yetkin kişilerin bu durum hakkında tek kelime etmemeleri çok garip. Yine Kemalist ideolojinin yaratıcıyı dışlayan evrimci anlayışının, ilahiyat camiası tarafından ciddi kritiğinin yapılmaması da ayrı bir tuhaflık.

İlave edelim; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren din, dinin istediği şekilde değil Kemalist idarenin arzusuna göre ve izin verdiği kadar anlatılmıştır, bu yüzden Kur'an'ın bazı bölümleri -özellikle de toplumsal yaşamı düzenleyen emir ve yasakları- sansürlenmiştir.

Mesela Muallim Abdulbaki (Gölpınarlı)'ya ilkokul 3, 4 ve 5. sınıflar için hazırlatılan "Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri" isimli eserin talimatnamesinde şu yazılıdır: "*Yalnız tarihi hakikatler söylenecek, mucizelerden ve harikulade menkıbelerden bahsolunmayacaktır.*"[216]

Yani Kur'an'ın her yeri değil sadece resmî ideolojinin müsaade ettiği kısımlar -laik anlayışa uygun bir şekilde- çocuklara aktarılmıştır. Kemalist anlayışla verilen bu din dersleri daha sonra aşamalı bir şekilde kaldırılmış, 1935 ile 1949 yılları arası 14 yıl boyunca okullarda din eğitimi yapılmamıştır.[217]

Madem Kur'an anlaşılsın diye tercüme edildi, Türk halkına gerçekten İslam öğretilmek isteniyordu, öyleyse, materyalist anlayış tüm eğitim sistemini kaplarken din dersleri neden kaldırıldı? Kur'an'ı sansürlemek İslam'a hizmet midir? İlahiyat camiamızın önde gelen isimleri bu konularda niçin susuyorlar ve nasıl oluyor da hala Atatürk ve çalışma arkadaşlarını İslam'ın hizmetkârı olarak görebiliyorlar?

---

216 Muallim Abdulbaki (Gölpınarlı), Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri, s. 9-13.

217 Mehmet Bedri Gültekin, Laikliğin Neresindeyiz Kemalizm Laikliğinden Türk-İslam Sentezine, Kaynak Yayınları, s. 171-173.

6- Atatürk ve Dinlerin Oluşumu

Bu başlığı incelerken bir yanılgıyı düzelterek başlamak isabetli olacaktır. Atatürk'ün dindar olduğunu ispat sadedinde şu sözler ondan nakledilir:

- *Din lüzumlu bir müessesedir,*
- *Din vardır ve lâzımdır,*
- *Bizim dinimiz en makul ve en tabiî bir dindir,*
- *Türk Milleti daha dindar olmalıdır,*[218]
- *Din, toplumsal bir müessesedir.*[219]

Bu ve benzeri ifadelerden mutlak anlamda İslam dininin önemsendiğini ve İslam'ın pratik hayata yön verici bir noktaya taşındığını düşünüyorsanız derin bir yanılgı içindesiniz. İnkılaplar öncesinde söylenen veya sadece dinin toplumsal pozisyonunu anlatan bu sözler Atatürk'ün ya da Kemalist ideolojinin dinler hakkındaki resmî görüşü değildir. Alıntıları tarihsel sıralama ve dönemin şartları göz önünden tutulup bütüncül olarak okuduğumuzda asıl tablonun ne olduğu o zaman karşımıza çıkmaktadır. Atatürk'ün dinden neyi kastettiğini kendisinden dileyelim:

> *"Evet, ben de bilirim ki, insan dinsiz olmaz. Fakat Türk'ün dini tabiattır."*[220]

> *Türk, soydan gelme Müslüman değildir; çobanlar sadece güneşi, bulutları ve yıldızları tanır; yeryüzündeki bütün köylüler aynısını bilir, çünkü mahsul havaya bağlıdır. Türk, tabiattan başka hiçbir şeyi kutsal tanımaz."*[221]

Bu, Atatürk'ün evrenin üzerinde bir yaratıcıyı kabul etmemesi ve ondaki inanç duygusunun yerini tabiat bilimlerinin

---

218 Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün İslam'a Bakışı Belgeler ve Görüşler, Editörler: Mehmet Saray-Ali Tuna, 2005 Basım, Ethem Ruhi Fığlalı, Atatürk ve Din makalesi, s. 198.

219 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 232.

220 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 298.

221 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 269.

almasının doğal sonucudur, çünkü yaratıcıya yer vermeyen bir anlayış için geriye sadece doğayı kutsamak kalacaktır, şu sözler de kendisine aittir:

> *"Natür (Doğa) insanları üretti onları kendine taptırdı da. Ancak insanların dünyada yaşayabilmeleri için onların tabiata egemenliğini de şart kıldı. Tabiata egemen olmasını bilemeyen yaratıklar, varlıklarını koruyamamışlardır."*[222]

İfadelerin ilk bakışta sanki İslam dininin çağrıştırıyor gibi görünmesi normaldir ancak Kemalist idarede bunun hiçbir pratiği yoktur, Atatürk'ün İslami ilimleri ihya etmek ya da daha dindar toplum inşa etme amacı olmamıştır. Atatürk'ün din hakkındaki sözleri onu toplumsal bir hareket olduğuna ve dinin toplum tarafından üretildiğine atıf olarak söylenmiştir.

Kitabımızın ilerleyen sayfalarında okuyacağınız üzere anayasadan "resmî din İslam'dır" ibaresi çıkarılmış, mecliste dinlerin işleri bittiği söylenmiş, tüm dinlerin insanlar tarafından uydurulduğu ve Allah'ın olmadığı iddiası okul kitaplarına dâhil edilerek genç nesillere materyalist anlayışa uygun eğitim verilmiştir. Ayrıca göreceğiz ki Atatürk, İslam'ı Arap ideolojisi saymakta, İslam'dan ve tüm dinlerden vazgeçme fikrine de çok makul bakmaktadır.

Atatürk bütün din ve ideolojilerin kaynağını insan aklı olarak görür:

> *"Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının ifade etmeyeceği hiçbir şey düşünemiyorum."*[223]

Atatürk ve Kemalist yöneticilere göre; dinler vahiy kökenli değil, insan zekâsının ürünü olup sosyal, siyasal, tarihsel ve kültürel hadiselerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Nitekim ilk insanlarda din ve Allah fikri yoktur, zamanla olgunlaşıp şimdiki halini almıştır. Her din ortaya çıktığı kültürel, tarihsel ve siyasal ortamın

222 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 27, s. 200.

223 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 188-189.

özelliklerini içinde taşır. İnsanlar tarih boyunca korkuları ve arzularının tetiklemeleriyle çeşitli dinler üretmişler çok tanrıcılıktan teslise oradan da tek tanrı inancına varmışlardır. Çok tanrıcılıktan tek tanrıya kadar geçen süreç bu "dinlerin evrimi"dir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sosyoloji kitaplarında dinlerin gelişimi ve ortaya çıkışı materyalist dil ile açıklanır:

"Dinin ilk ve en sade şeklini aramak için en iptidai cemiyetlere baktığımız zaman görürüz ki buralardaki ilk din sosyal teşkilatın bir şeklinden ibarettir. Din kudreti, din kaygusu bizzat cemiyetten çıkan manevi bir kudretten başka bir şey değildir. (...) En iptidai cemiyet olarak gördüğümüz soplarda, en eski din olan totem inanı vardır. Bu farklılaşmamış cemiyetlerdeki din inanları, tıpkı sosyal bünye gibidir. Hususi ilahlar şeklinde şahsileşmiş din yoktur. Bu cemiyetlerde ulûhiyet, tabiattır. Yalnız birtakım hayvanları veya nebatları "totem" sayarlar. Bu hayvanlar ve onlara dokunan her şey mukaddestir. Totemin eti yenmez, totem avlanmaz. Fakat bu kudsilik onlara dışarıdan takılma bir sıfat değildir. Bunlar kendilerinden mukaddes sayılırlar. Cemiyetler büyüdükçe bu kudsiyet sıfatı eşyadan ayrılır. Artık kendiliğinden mukaddes hayvanlar, nebatlar yoktur. Bu dini kuvvetler ayrıca ilahlaştırılır.. Yavaş yavaş "ervah" ve ilahlar mefhumu vücut bulur. Bu ilahlar istedikleri yerde otururlar. Kutsiyetlerini diledikleri gibi şu veya bu mahlûka verebilirler. İlk safhada Allah fikri, bu surette biraz daha mücerret şekil alır, fakat gene Allah, tabiatın içindedir, insanların hayatına karışır. Aşiretlerdeki din bu safhadadır. Cemiyetler büyüdükçe site (il) dışına çıkar. Bu devrede ulûhiyet fikri daha yüksek ve tabiatüstünde bir hal alır..."[224]

Kemalist tarih tezlerinin bu iddiasına göre; dinler, insanlar gibi doğarlar, büyürler ve ölürler, evrensel olamazlar aksine geri kalıp insanlığı da geri bırakmışlardır. İlerleme, yükselme ve gelişimin kaynağı din değil toplumdur, insanlığı ayakta tutan

224 Necmettin Sadak, Sosyoloji, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937 Basım, s. 106-107.

toplumsal ilerlemedir öyleyse her şey toplumdan beklenmelidir. Tabiatın incelenmesi sonucunda bilimsel gelişmeler arttıkça, teknoloji ilerledikçe, din ve tanrı anlayışı sis gibi dağılarak insanlığın gündeminden çıkacaktır.[225]

Şimdi biraz detaya girelim.

7- Dinler Nasıl Ortaya Çıktı?

Atatürk'ün başkanlığında, onun kontrolü ve yazdırması ile hazırlanan[226] "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli eserde din kavramının insanlığın gündemine nasıl girdiği şöyle izah edilir:

> *"Atalara saygı ve ondan korku duyguları, erkek ve kadın arasındaki bağ, bulaşıcı hastalıklardan kurtulma arzusu sihir aracılığı ile kudret ve başarı temini hasat zamanlarında kurban kesilmesi gibi etkenler birçok inançlar ve kuruntularla karışarak girift bir kül[227] teşkil ediyordu. Bu olay insanların hayatında özel bir yer tuttu ve aralarında zihni ve hissi birtakım bağlar doğurdu ve insanlarda ortak düşünce ve ortak harekete sebep oldu. İşte bu olaya biz "Din" adını veriyoruz."*[228]

Dikkat edilirse dinin vahiy kökenli olduğu ve Allah'tan geldiği gerçeğine hiç yer verilmez, tamamen pozitivist bir anlayışla dinlerin toplumsal bir hareket olarak ortaya çıktığı savunulur ve eklenir:

> *"İnsanların hayatına ait her şeyde olduğu gibi dini meselelerde de bir olgunlaşma olayı görülür, ilkel insanda Allah ve din hakkında hiçbir fikir, kanaat yoktur. Bu kadar genel ve kapsamlı görüşlere, insanın dimağı ancak yavaş yavaş alıştırıldı. Din fikri insanlar cemiyet hayatına açıkça atıldıkça genişlemeye başlar."*[229]

---

225 Cemil Koçak, Resmî Tarihe Meydan Okuyorum, Timaş Yayınları, 2. Basım, s. 193-194.

226 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 22.

227 Kül: Bütün.

228 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 54.

229 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 54.

İlk dinlerin nasıl icat edildiği, insanların korkuları ve din adamlarının dinlerin oluşumuna etkisi ve Kemalizm'in dinlere bakışı detaylıca anlatılır.[230] Dinlerin ortaya çıkışı hakkındaki iddialar liseler için yazılan tarih kitabına da aktarılmıştır, burada yazanlara göre din ve Tanrı kavramlarını insanlar üretimidir:

> *"Görülüyor ki insanlar cemaat halinde yaşamaya başladıktan sonra, diğer toplumsal kurumlar gibi din kurumunu da vücuda getirmişlerdir. Tanrılık vasfı kavramını bulan, bu kavramın sınırlarını keşfeden bugün dahi keşfetmeye devam eden insan zekâsıdır."*[231]

Haramlar ve mekruhlar da yine insanlar tarafından üretilmiştir.[232] Burada verilmek istenen mesaj açıktır; dinlerin kökenlerini göklerde değil insan zekâsında arayın, insan kendi ürettiği yasakların ve din adamlarının esiri olmuştur.

Kemalist ideolojiye göre toplum hurafe inanışlardan ve bunların kaynağı olan din duygusundan yani dinin kendisinden de tamamen arındırılmalıdır. Atatürk el yazılarında din adına üretilen hurafeleri eleştirdiği gibi dinin kendisini de eleştirir, onun zihninde "dinin özünde vardır ya da yoktur" diye bir ayrım bulunmaz. Ona göre dini emir ve yasaklar insanların korkularının ürünü olmakla birlikte, az sonra tekrar değineceğimiz üzere Allah'ın elçileri insanlara özgürlük değil esaret getirmiştir:

> *"İptidai (ilk) insan kümelerinde, ata korkusu ve nihayet, büyük kabile ve kavimlerde, ata korkusu yerine kaim olan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız memnular (yasaklar) yaratmıştır. Memnular ve hurafeler üzerine kurulan birçok adet ve an'aneler, insanları düşünce ve harekette çok başlamıştır. (...)İnsan evvela tabiatın esiri idi; buna, semadan*

230 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 51-55.

231 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 24.

232 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 24.

kuvvet ve salahiyet alan birtakım adamlara esir olmak zammoldu (eklendi)."[233]

Atatürk'e göre insanda ilk oluşan duygu/his "korkudur[234]" "Din ve Allah" kavramları da korku hissinin tetiklemeleriyle insanlar tarafından üretilmiştir bu yüzden Hıristiyanlık, Budizm ve İslam'dan vazgeçilerek yeni ve daha özgürlükçü bir dünya dini kurulabilir:

"Baylar, bütün insanlığın görgü, bilgi ve düşünüşte yükselip olgunlaşması, Hıristiyanlıktan, Müslümanlıktan, Budizm'den vazgeçerek yalınlaştırılmış ve herkes için anlaşılacak bir duruma getirilmiş katkısız ve lekesiz bir dünya dininin kurulması ve insanların, şimdiye değin, kavgalar, pislikler, kaba istek ve iştahlar arasında bir aşağılık yerde yaşadıklarını kabul ederek, bütün gövdeleri ve akılları ağılayan yangı tohumlarını yenmeye karar vermesi gibi koşulların gerçekleşmesini gerektiren "Birleşik Dünya Devleti" kurma düşünün tatlı olduğunu yadsıyacak değiliz."[235]

Dinlerin evrimini benimseyen Atatürk, Yunan, Roma, Eski Mısır ve Arap putperestliğinin tarih içinde geride kaldığını ve etkisi kaybettiğini düşündüğü için, İslam'dan vazgeçilmesini teklif etmesi ya da böyle bir teklife olumlu bakması kendi açısından normaldir. Ona göre İslam, Budizm ve Hıristiyanlık zamanla terk edilmiş şehirler gibi tarih sayfalarındaki yerini alacaktır.

8- Hürriyet Kavramının Doğuşu ve Din

Bağımsızlığına, özgürlüğüne son derece düşkün olan Atatürk'ün belki de en çok kullandığı kelime hürriyettir. Hürriyeti elde etmek denilince akla ilk önce doğal olarak düşmanı yurttan

233 Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Basım, s. 51-52.

234 Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Basım, s. 50.

235 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 234.

atmak, iktisadi ve siyasi anlamda bağımsız olmak ve ülkemizde kendi dilimizi, kültürümüzü serbestçe yaşayabilmek gelir. *"Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir"*[236] diyen Atatürk yapısal olarak birilerinin tahakkümü altında kalmayı, esaret altında yaşamayı reddeder.

Atatürk'e göre Türk halkının ana karakteri de böyle de olmalıdır:

> *Bugün muzaffer Türkiye, bütün medeni milletlerin sahip olduğu siyasi ve iktisadi hürriyetleri kimseden müsaade talep etmeksizin kendisi kazanmıştır."*[237]
>
> *"Türk halkı hürriyetine öyle bir ihtirasla bağlıdır ki, onu himaye etmek üzere her türlü fedakârlığı yapmaya hazırlıklıdır."*[238]
>
> *"... Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi, bütün cihanda tam manasıyla medeni bir toplum olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin mevcudiyeti, kıymeti, hürriyet ve bağımsızlık hakkı, sahip olduğu ve yapacağı medeni eserlerle orantılıdır. Medeni eser vücuda getirmek kabiliyetlinden mahrum olan kavimler, hürriyet ve bağımsızlıklarından tecrit olunmaya mahkûmdurlar..."*[239]
>
> *"Türk, istibdat ve esaret zincirlerini parçalayabilmek için, dâhili ve harici düşmanlar karşısında hayatını ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi; sayısız fedakârlıklara katlandı; muvaffak oldu; ancak ondan sonra hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet Türkün hayatıdır. Artık Türkiye'de "her Türk hür doğar, hür yaşar"*[240]

---

236 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 44 ve Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Basım, c. 3, s. 24.

237 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 22.

238 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 24.

239 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 288.

240 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 47.

Ancak bütün bunların ötesinde "Hürriyet" kavramının Atatürk'te çok daha özel felsefi bir anlamı vardır. Atatürk hürriyeti kendi el yazılarında şöyle tanımlar:

"Hürriyet, insanın düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir. Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş manasıdır.

Ve hemen ardından böyle bir hürriyetin teknik olarak imkânsızlığını dile getirir:

İnsanlar bu manada hürriyete hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü malumdur ki, insan tabiatın mahlûkudur. Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına tabidir. Bu sebeple insan ilk önce tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına, sebeplerine, etkenlerine bağlıdır..."[241]

Atatürk'e göre ilkel insanları korkuları evirilerek Allah korkusunu doğurmuş, bu korkuyu kullanan Allah'tan yetki aldığını söyleyen kişiler sayısız yasaklar uydurarak insanlığın düşünce ve özgürlük alanını kısıtlamıştır:

"İlkel insan kümelerinde ata korkusu ve nihayet büyük· kabile ve kavimlerde ata korkusunun yerini alan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız yasaklar yaratmıştır. Yasaklar ve hurafeler üzerine kurulan birçok adetler ve ananeler, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki, şahsi düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak kavramı malum olmamıştır. Cemaatlerin başına geçebilen adamlar, cemaati Allah namına idare ederdi. Her türlü hak ve salahiyet onlarda idi. Ferdin hakkı, hürriyeti söz konusu değildi. Buraya kadar olan fikirlerimizi şöyle bir neticeye bağlayabiliriz: İnsan, evvela tabiatın esiri idi; sonra, buna, semadan kuvvet ve salahiyet alan birtakım adamlara esir olmak eklendi."[242]

Bu anlatıya göre dini anlayışlar, Allah korkusu ya da dini emir-yasaklar vahyin değil ilkel insanların korkularının ürünü-

241 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 43.

242 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 44.

dür. İnsanlık varlık sahnesine ilk çıktığında "doğanın" sonra kendi ürettiği "Allah korkusu"nun ve daha sonra da içlerinden çıkan "Tanrı elçisi" olduğunu iddia eden kişilerin esiri olmuş, kişisel düşünce ve hürriyet algısı gelişmemiştir. Atatürk'ün düşüncesine göre dini anlayışın hâkim olduğu yerde özgürlükten bahsetmek söz konusu olamaz.

Hürriyet kavramı ile Tanrı kavramını birbiriyle çatışır bulan Atatürk'ün görüşleri Dostoyevski'nin *"Tanrı yoksa her şey mubahtır", "Tanrı varsa insan özgür değildir", "İnsan özgürse Tanrı yoktur"* gibi önermeleri ile paralellik arz eder.[243]

Gazi'ye göre insanlık genişleyip devletler oluştukça kutsal kabul edilip tanrılaşan yöneticiler insanları Tanrı adına teokratik bir şekilde yönetip hürriyet kavramından mahrum bırakmışladır:

> *"İnsan cemiyetleri büyüdükçe ve devlet haline geldikçe, fertler üzerindeki yük o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı sınırsız, kayıtsız, şartsız, mutlak bir kudret olarak kabul ediliyordu. Devletin şekli imparatorluk veyahut cumhuriyet olsun, bunun ehemmiyeti azdı; ferdin şahsi bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda insanların yapabildikleri medeniyetlerinin en yüksek devirlerinde vaziyet böyle idi. Ferdin hakkı, hükümdarın menfaatine olarak ilahi hak içindeydi. Bu hakka dayanarak, hükümdar, tebaasının hürriyetine istediği gibi tasarruf edebilirdi; bu, ferdin hakkına tecavüz sayılmazdı. Hükümdarın kudreti için dinlerden çıkan sınırdan başka bir sınır tanınmıyordu. Hükümdarın yapmaması lazım gelen şey, Allah'ın yasakladığı şey olacaktı."*[244]

İnsanlığın idrak kabiliyeti geliştikçe kendisine hükmeden güçleri sorgulamış, kendi ürettiği tüm korkulardan kurtulmuş ve doğanın tek gerçek olduğunun farkına varmıştır. Atatürk bu düşünce evrimini şöyle açıklar:

243 Vefa Taşdelen, Varoluş Felsefelerinde Varoluşun Özden Önceliği Sorunu, Beytülhikme Felsefe Dergisi, 2011, c. 1, s. 37.

244 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 44.

"İnsanlar fikri gelişmede ilerledikçe, kendi kökenlerini daha açık düşünmeye başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlamaya ve takdir etmeye muktedir oldular. Tabiatın her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça, tabiatın çocuğu olan insan kendinin de büyüklüğünü ve haysiyetini anlamaya başladı. İşte insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten sonradır ki, "tabiatın insanda yarattığı bütün kabiliyetlerin faaliyetlerini serbest olarak yapması ve gelişmesi lazımdır; bu lüzum tabiidir; tabiatın verdiği haktır" fikrine vardılar. Artık bundan sonra fert ile hükümdar ve devlet arasında hak davası ve hak mücadelesi başlar..."[245]

Ona göre Allah'tan yetki aldığını söyleyen her sistem ya da inanç teokratik özellik taşır. Dolayısıyla dinler ve Allah'ın elçiliği (risalet) tamamen teokratik kurumlardır. Allah inancı ya da korkusu zihinsel tutsaklığa neden olup insanın ferdi hürriyetini engeller. Çok açık bir fikirsel münakaşa mevcuttur; egemenliğin kaynağı Allah mı yoksa insan aklı mı? İnsan dünyevi icraatlarında kendi zekâsını mı yoksa ilahi iradeyi mi esas alacaktır?

Atatürk'e göre hâkimiyetin Allah'a ait olduğu inancı uydurma olduğu gibi, bu inanış hiçbir hak ve özgürlük tanımayan zorbaların dayanağı olmuştur:

"Kralların ve padişahların istibdadına[246] *dinler dayanak olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar; etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle ilahi hukuka dayanmışlardır. Hâkimiyetin bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu teorisi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allah'a karşı mesuldür. Kudret ve hâkimiyetinin sınırı yalnız din kitaplarında aranabilir."*[247]

245 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 45.

246 İstibdat: Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm (TDK).

247 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 30-31.

"16. asırda ileri sürülen fikirler şöyle idi: Hükümdar, emirleriyle, kanunlarıyla ilahi hakkı olduğu gibi tabii hakkı da bozamaz. Tabii hakkın dahi, Allah tarafından tesis olunmuş gibi kabul edilmesi lazımdır. Hareket noktası bu fikir kaldıkça, hükümdar kudreti sınırının temelini ulûhiyet fikri ve ilahi irade teşkil etti. Çünkü tabii haklar da aynı temele bağlanmıştı. Hükümdar bu sınıra riayet ediyor idiyse, bu riayeti dini bir vazife kabul ettiğindendi; yoksa ferdin hükümdara karşı talepte bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Ferdi haklar teorisi, tabii hak fikri, ulûhiyet fikri temelinden, semadan koparılarak arz üzerine indirildikten sonra meydana çıkabilmiştir."[248]

Son cümleye dikkat ediniz... Bu anlatıma göre özgürlük, hak ve hukuk kavramlarının ulûhiyet fikrinin semadan koparılması ile geliştiği vurgusu yapılıyor yani göklerin ötesinde emir ve yasaklar vaaz eden bir tanrı anlayışı insan bilincinden var olduğu sürece gerçek anlamda hürriyetten söz edilemez ve teokratik yönetimlerin sonu gelmez. Dolayısı ile tanrı ya da tanrısallık kavramı zihinlerden kazınmalıdır ki insan özgürlüğe ulaşabilsin.

Gazi, Muhammed (as)'ın da teokratik bir lider olduğunu ifade eder:

Muhammed sonunda Teokratik bir imparatorluğun reisi mutlakı, bütün dünyaya hâkim olma iddiasını besleyen muharip bir dinin müessisi sıfatı ile terki hayat eyledi. Bu iki netice münhasıran kendisinin manevi ve fikri kuvvetinin mahsulü idi."[249]

Mustafa Kemal Paşa'ya göre İslam, Muhammed (as) tamamen kendi düşüncesinin ürünü olarak ortaya çıkmış teokratik bir sistemdir, dolayısı ile teokratik sistemlere yönelik yapılan eleştirilerin tamamı İslam için de geçerlidir.

Netice olarak, Atatürk hürriyet ile din korkularını birlikte inceler ve Allah korkusu/Allah adına idarenin olduğu yerde öz-

248 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 45.

249 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 9, s. 62.

gürlüğün olamayacağı sonucuna varır. Dini sosyal kurum olarak kabul eden Kemalist anlayışa göre Allah korkusu ile bir şeyleri yasak saymak ya da Allah'ın emri ile idare yapmak ilkel devirlerde kalmış teokratik anlayıştır.

9- Atatürk'e Sabetayist/Yahudi Veya Hıristiyan Diyebilir miyiz?

Atatürk'ün Yahudi ya da Hıristiyan olduğuna dair iddialar mevcuttur. Ancak bu mümkün görünmemektedir. Çünkü Atatürk tüm dinlerin en önemli inanç esası olan tanrı kavramını eleştirmiştir. Hıristiyanların Baba-Oğul-Kutsal Ruh diye tabir ettikleri ve "Teslis" olarak adlandırdıkları inançlarına özel eleştirileri de vardır.

Atatürk eski Mısır'da Tanrı kavramının doğuşunu/ortaya çıkışını izah ederken teslisin de bu süreçte icat edildiğini söyler:

> *"Mısırlıların, ulûhiyet hakkındaki itikatlarının menşe ve safhaları tetkik olunursa şu neticelere varılır; (...) hayvanlardan ve tabiatın kuvvetlerinden yüzlerce Allahlara, insanları taptırmak, maskaralığını anlayan papazlar, belli başlı olanlarını üçe indirmişlerdir. Baba (Osiris), Oğul (Horüs), Ana (İsis). Teslis denilen itikadın esası budur."*[250]

Atatürk'ün teslis hakkındaki yorumları Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na[251] girdiği gibi Lise Tarih kitaplarında[252] liseli gençlere okutulmuştur. Teslisi ve Tanrı kavramını eleştiren Atatürk'ün Hıristiyan olması düşünülemez.

Atatürk'ün Yahudi olduğu iddiası da aynı gerekçeyle imkânsızdır. Ayrıca Atatürk Yahudilerin iman ettiği Tevrat'ın yaratılış bölümünü eleştirmiş, bilimsel bulmamıştır:

---

250 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 42-43.

251 Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 184.

252 Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 121.

"Hazreti Âdem ile Hazreti Havva'nın nasıl yaratıldığına dair olan teoriler birbirine uymaz."[253]

"Dünyayı dümdüz zannettikleri zaman, bu anlayışta olanlar onun beş altı bin senede vücuda geldiğini zannetmişlerdi.! Hâlbuki dünyanın mahiyeti meydana çıktıktan sonra anlaşıldı ki, dünya beş altı bin senede değil, ancak milyonlarca seneler zarfında meydana gelebilmiştir."[254]

Atatürk burada Tevrat'ı, Tevrat üzerinden de Kur'an'ı eleştirir. Atatürk'ün daha sonra ders kitaplarına yansıyacak görüşlerine göre evrenin ve insanın yaratılışı Tevrat ile değil bilimsel verilerle açıklanmalıdır. Türk Tarihinin Ana Hatları kitabının yazılış amaçlarından bir tanesi de Yahudilik ve Tevrat eleştirisidir. Kitabı hazırlayan Kemalist yönetim, ön sözünde bunu açıkça ifade etmiştir:

"... Bir maksadımız da kâinatın teşekkülüne, beşerin zuhuruna ve beşer hayatının tarihî devirlerden evvelki mazisine dair, yakın zamanlara kadar itibarda bulunan yanlış telâkkilerin önüne geçmektir. Yahudilerin mukaddes saydıkları efsanelerden çıkan bu telâkkiler membaların tenkidi ile ve son zamanların ilmî keşifler ile artık tamamen kıymetini kaybetmiştir. Tenkidi tarihe ve tabiî ilimlere dayanılarak kurulan faraziyeler elbette Sifrittekvinin[255] *haberlerinden daha ilmîdir."*[256]

Tevrat'ın eleştiren Kemalist yönetim, Lise Tarih kitaplarında Tevrat'ın yaratılış kısmından açıkça "hikâye" diye bahseder:

"Dünyanın kuruluşu, insanların yaradılışı hakkında Tevrat hikâyeleri..."[257]

253 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 67.

254 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 67.

255 Sıfrittekvin: Tevrat'ın yaratılış bölümü.

256 Türk Tarihinin Ana Hatları, Tük Tarih Matbaası, 1930, s. 2.

257 Tarih IV. İstanbul Devlet Matbaası, 1931, s. 243.

Yine aynı şekilde Allah'ın Musa (as)'ı Firavun'a göndermesi ve daha sonrasında gelişen hadiselerin anlatımına *"Tevrattaki efsaneye göre..."* denilerek başlanır.[258] Netice olarak diyebiliriz ki Tanrı ve yaratılış kavramını eleştiren, kutsal kitapların verilerini bilimsel saymayan Atatürk'e Sabetayist/Yahudilik[259] ve Hıristiyanlık isnadı geçerli olmadığı gibi Deist ya da Agnostik olduğu da iddia edilemez.

"Atatürk'ün dini neydi?" sorunun cevabını kendisinden dinleyelim:

> *"Benim bir dinim yok ve bazen bütün dinlerin denizin dibine batsın istiyorum. Yönetimi ayakta tutmak için dini kullanmaya gerek duyanlar zayıf yöneticilerdir, adeta halkı bir kapana kıstırırlar. Benim halkım demokrasi ilkelerini, gerçeğin emirlerini ve bilimin öğretilerini öğrenecektir. Boş inançlar gitmeli..."*[260]

Grace Ellison'un ifadelerini doğrular nitelikte resmî belge de mevcuttur. Atatürk'e derin bir hayranlık ve muhabbeti ile tanınan

---

258 Tarih IV. İstanbul Devlet Matbaası, 1931, s. 158.

259 Atatürk'e Selanik doğumlu olması, Mesih olduğunu iddia eden Sabatay Sevi'nin Selanik'teki faaliyetleri ve hocası Şemsi efendinin Yahudi olması dolayısıyla "Sabetaycı Yahudi" yakıştırması yapılmakta, bu iddialar bazı hatıralarla desteklenmeye çalışılmaktadır. Hepsi delilden ve belgeden mahrum magazin tarzı uydurmalara itibar edilmemelidir. Ciddiye almadığımız için asılsız ve maksatlı bu uydurmaya uzun uzun cevap vermeyi gereksiz görüyoruz. Tarih belgeler ışında incelenir fısıltı ve söylence üzerine inşa edilen tarihçilik, tarih üzerine dedikodudan öte bir şey değildir.

260 Grace Mary Ellison, Turkey To-day, Hutchinson, Londra, 1928, s. 24. Bu ifade dine aşırı duygusal bir itirazdır, resmî devlet görüşü olmamakla birlikte Atatürk'ün dinden uzak durma konusunda ne kadar kararlı olduğunu gösterir. Detaylar için bkz. Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 219, Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 95. Grace Ellison Atatürk dostu, onunla mülakat yapan bir yazardır. Atatürk'ün ağzından çıkmayan sözleri kendisine atfetmemeye özen gösterir ve şunları söyler: "Türk dostuyum, Mustafa Kemal söylemediği bir şeyi yazmayacağım muhakkaktır." Bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 192 ve 380.

İngiliz[261] Büyükelçisi Sir Percy Loraine Atatürk'ün ölümünde 15 gün sonra 25 Kasım 1938 tarihinde ülkesine gönderdiği ve 40 yıl boyunca açıklanmayacak damgası vurulan 6 sayfalık mektubunun 12. maddesinde *"Born a moslem and become an atheist/ Müslüman olarak doğmuş ve bir ateist olmuştur."* değerlendirmesinde bulunur.[262]

Yabancı gazeteciler ve devlet adamları Atatürk'ün dine olan bakışını çeşitli rapor, konferans ve makalelerinde defalarca dile getirmişlerdir. İlgili ifadeler o zamanki Dâhiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) tarafından Cumhuriyetin on beşinci yılı münasebetiyle derlenerek kitaplaştırılmıştır.[263]

Bu derlemeden bir örnek vermeden bahsi kapatmayalım. Atatürk tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda kabul edilen[264] dönemin Fransa Meclis Başkanı ve daha öncesinde üç kez Fransa Başbakanı seçilen Édouard Marie Herriot ülkesine döndüğünde

---

261 Atatürk din kavramına ilişkin düşüncelerini İngiliz yazar ve devlet adamlarının beyanlarına ihtiyaç bıraktırmayacak kadar net bir şekilde ortaya koymuş, çevresindekilerle ve halkla paylaşmıştır. İlgili rapor da işte bu paylaşımlar göz önünde tutularak hazırlandığından "İngiliz uydurması" diyerek bir kenara itemeyiz. İngiliz fobisine kapılmamıza ya da "İngilizler söylüyorsa kesin iftiradır" paranoyasına düşmemize gerek yoktur. Belgeye, karşı belgeyle cevap verilir ırkçılık kokan önyargılarla değil.

262 Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerine Atatürk, (1934-1939), c. 8, 2006 Basım, s. 561. Ancak bu ifadeler metinden çok daha farklı bir şekilde Türkçeye tercüme edilmiştir. Kuva-yı Medya Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 83, 10 Kasım 1997, s. 5 ve Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 95'te "... Din karşıtı olmuştur" yazarken Orhan Çekiç Sir Percy Loraine'in raporunda geçen "... an atheist..." ifadesini, aynı yayın evinden çıkan kendi eserine "... Yobazlık karşıtı olmuştu..." şekline dönüştürerek alıntılamıştır. Bkz. Orhan Çekiç, 1938 Son Yıl, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 80. Yorumu okuyucuya bırakıyoruz.

263 Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si, Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü, 1938. Söylemeden geçmeyelim, Batılı araştırmacılar Atatürk konusunda sözüm ona Atatürkçülerden çok daha objektif ve tarafsızdır.

264 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 26, s. 219.

yaptığı gözlemleri ve Atatürk cumhuriyetini anlatırken şu cümleyi kurar:

"İslamlık İstanbul'dan kayboldu. Yeni bir Türkiye doğdu."[265]

10- Dine Karşı Tavırlar ve Laiklik

Atatürk'ün konuşmalarına bakıldığında laiklik ilkesi bilim, sanat, hukuk, iktisat, siyasi ve kültürel alanlarda ülkeyi kalkındırmak için şarttır, bu maksatla pek çok adım atılıp yasal düzenlemeler yapılmıştır.[266] Ancak bütün bunlarında ötesinde laiklik, dinin, eğitim hukuk ve ülke yönetimi üzerindeki tesirini kaldırmak için vardır. Atatürk 22 Ocak 1923 günü Bursa'da çok dikkatli bir dil kullanarak şunları söyler:

"Yeni Türkiye, ne zamanı, ne de ihtiyacı göz önünde tutmayan Mecelle'nin hükümlerine bağlı kalamaz. En medenî milletler derecesinde hukuk hükümlerimizi de düzelteceğiz. Yüz sene, beş yüz sene, bin sene evvel yaşayan bir toplum için yapılan kanunlarla, bugünkü toplumları idareye kalkışmak, gaflettir, cehalettir."[267]

İki yıl sonra bir başka konuşmasında benzer ifadeleri kullanır:

"Büsbütün yeni kanunlar getirerek eski hukuki esasları temelinden kaldırmak teşebbüsündeyiz."[268]

Bu konuşma ile kastedilen dine dayalı hukuk anlayışını reddetmektir. Nitekim 1926 yılında Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt medeni hukuka geçişin gerekçesini açıklarken mecliste şunları söyleyecektir:

---

265 Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si, Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü, 1938, s. 75.

266 Atatürkçü Düşünce, Atatürk Araştırma Merkezi, 1992 Basım, s. 129-147 (Turhan Feyzioğlu, Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik isimli makalesi).

267 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 365.

268 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 18. Basım, c. 14, s. 118.

İnsanlık yaşamı, her gün, hatta her an köklü değişimlerle karşı karşıyadır. Bunun değişimleri, yürüyüşü, hiçbir zaman bir nokta çevresinde saptanamaz ve durdurulamaz. Yasaları dine dayalı devletler kısa bir zaman sonra yurdun ve ulusun isteklerini karşılayamazlar. Çünkü dinler, değişmez kurallar kapsarlar. Yaşam yürür; gereksinimler hızla değişir; din yasaları, her ne olursa olsun ilerleyen yaşamın karşısında, biçimden ve ölü sözcüklerden ileri bir değer, bir anlam taşıyamazlar. Değişmemek, dinler için bir zorunluluktur. Bu nedenle dinlerin yalnız bir vicdan işi olarak kalması, çağdaş uygarlığın temellerinden ve eski uygarlıkla yeni uygarlığın en önemli ayırıcı niteliklerinden biridir. Köklerini dinlerden alan yasalar, uygulandıkları toplumları ilkel çağlara bağlarlar ve ilerlemeleri engelleyici belli başlı neden ve etkenler arasında bulunurlar. Türk ulusunun alın yazısının, bugünkü çağda bile ortaçağ düzen ve kurallarına bağlı kalmasında, dinin değişmez kurallarından esinlenen yasalarımızın en güçlü etken olduklarından kuşku duyulmamalıdır."[269]

Görüldüğü gibi Kemalist laik anlayışa göre dinler; işleri çoktan bitmiş, gerileme nedeni ve çağdışı sistemlerdir. Mahmut Esat'ın 1926 yılında yaptığı bu açıklama aslında Atatürk'ün üç yıl önceki aynı konuyla alakalı yaptığı konuşmanın açılımıdır. Kemalizm'in en güçlü temsilcileri bu iddialarını Meclisi kürsülerinde sürekli dillendirmişlerdir, bazıları şunlardır:

"Dinler işlerini bitirmiş vazifeleri tükenmiş yeniden uzviyet ve hayatiyet bulamayan müesseselerdir (Okay sesleri, alkışlar)."[270]

"... Lâiklikten maksadımız dinin memleket işlerinde müessir ve amil olmamasını temin etmektir. Bizde laikçiliğin çerçevesi ve hududu budur."[271]

---

269 Adliye Vekili/Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 2, c. 22, İçtima: 57, 17.02.1926.

270 Dâhiliye Vekili/İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya T.B.M.M Zabıt Ceridesi, Devre:4, c. 25, İçtima: 4, 03.12.1934.

271 Dâhiliye Vekili/İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya T.B.M.M Zabıt Ceridesi,

Dikkat ediniz, bu konuşmalar M. Kemal'in bulunduğu ve yönettiği mecliste yapılmaktadır. Kemalist düşünürlerin laiklik yorumlarının özünde din eleştirileri vardır, din adına üretilen hurafelere ya da din adamlarının taşkınlıklarına değil, daha da öte dinin kendisine eleştiri yapılmaktadır. Kemalist düşünürlerin makalelerinde de benzer ifadelere rastlıyoruz, bir örnek:

> *"Hakiki medeniyet bahsinde, yani cidden ilerlemek ve yükselme meselesinde dinler olumlu rol oynamamışlardır ve oynayamazlar; dinler medeniyet ve ilerleme bahsinde olsa olsa ancak olumsuz unsurlar vazifesi görürler, yani daha ziyade muhafazakâr olurlar ve akıllara belirli klişeler halinde kurallar ve adetler telkin ve tesis etmek suretiyle hatta insan fikrinin ataletine bile sebep olurlar."*[272]

Kemalist düşünceye göre din ilkel zihniyetli insanların korkularının, ümitlerinin, cehaletlerinin yüzyıllar içinde oluşturduğu hurafelerden başka bir şey değildir. Dolayısıyla dinden kaynaklanan eğitim, hukuk, bilim vs. ilkel olacaktır. Hurafeye tavır almak, aslında dinin bizzat kendisine tavır almayı gerektirir. Bu anlayışta geri kalmışlığın nedeni dine yamanan hurafeler değil bizzat dinin kendisidir.

Kemalist laiklik zannedildiği gibi dini vicdan işi olarak bırakmamış, hayatın her alanından ve vicdanlardan tamamen dışarı atmak istemiştir. Cumhuriyet döneminde kendisi ile en çok hesaplaşılan, çürütülmeye çalışılan ve eleştiri bombardımanına tutulan din, İslam dini olmuştur.[273] Hatta iş o noktaya varmıştır ki İslami değerleri açıkça ve en ağır ithamlarla aşağılayan müstehzi ifadeler ders kitaplarına okuma parçası olarak girmiştir.[274]

Devre:4, c. 16, İçtima: 2, 05.02.1937.

272 Yunus Nadi (Abaoğlu)'nun "Din Medeniyeti Yoktur!" isimli makalesinden, 7 Temmuz 1925/Cumhuriyet Gazetesi, Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden Altı Ok, Derleyen: Şaduman Halıcı-Murat Burgaç, Kaynak Yayınları, 1. Basım, s. 792. Bu kitapta cumhuriyet dönemi gazetelerinde laiklik denilince ne anlaşıldığına dair pek çok makale bulabilirsiniz.

273 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım s. 1249-1250.

274 Mustafa Nihat, Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi / Lise Kitapları

Öbür taraftan Kemalist iradenin, "Milliyetçilik Dini, Tabiat Dini, İnsanlık Dini ve Kemalizm Dini" gibi Atatürk'ün takdirlerini alan yeni dinler üretme gayretleri de oldukça fazladır. Kemalist kadrolar din kavramını çürütüp tarihin derinliklerine göndermek için yoğun çaba harcamıştır. Bu konuya tekrar değineceğiz.

11- Kemalist Laikliğin Kökleri

Kemalist İdeolojinin Fransız devriminden etkilenerek "Laiklik" prensibini keşfettiği yaygın ama hatalı bir iddiadır. Şüphesiz ki Fransız ihtilalinin Kemalist devrime etkisi vardır hatta denilebilir ki dinlerle hesaplaşma içinde olan Fransız tipi laiklik daha makbul görülmüştür.[275] Ancak Atatürk'ün laiklik anlayışının Batı Avrupa kökenli görmek son derece yanlıştır. Atatürk, laikliğin Türk tarihi içerisinde izlerini sürmüş, konu açıldıkça dile getirmiştir.

Gazi'nin laiklik konusundaki fikirlerinin temelinde Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in olduğunu[276] Türk Tarihinin Ana Hatları'na aynen yansıyan[277] kendi el yazılarından okuyalım:

> *"... O zamanlar Irak'ta "Ali-Buveyh" devlete hakim bulunuyordu. Tuğrul Bey Bağdat'a bir sefir gönderdi ve Müslümanları zulüm ve baskıdan kurtaracağını vaat etti. Tuğrul Bey "Ali-Buveyh"*

III. Sınıf, Devlet Matbaası, 2. Basım, 1934, s. 183, 190-191. Yine Bkz. Ahmet İshak Demir, Cumhuriyet Dönemi Aydınlarının İslam'a Bakışı, Ensar Neşriyat, 1. Basım.

275 Umut Azak, Türkiye'de Laiklik ve İslam, İletişim Yayınları, 1. Basım, s. 23-24.

276 Din ve devlet işlerinin ayrılması düşüncesi insanlık tarihinde Selçuklu ile başlamış olmaz. Hz. İsa'ya İncil'de isnat edilen "... Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" sözü doğrudan laikliği içermese bile din ve devlet ayrımının 2000 küsur yıl önce insan zihninde var olduğunu gösterir. Bu noktada laikliği benimsemekle onu icat etmek aynı şey değildir.

277 Türk Tarihinin Ana Hatları, Tük Tarih Matbaası, 1930, s. 6-7, 9-10. Sadeleştirme için bkz. Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 394-395.

idaresinde Müslüman Meya'ya geçti; Hemedan ile Rey şehirlerini aldı. (...) Bu sıralarda, Halife Kaimbiemrillah Tuğrul Bey'e mektup yazarak Irak'ı fethetmesini ve kendisini Fatımilerden ve "Ali-Buveyh"in boyunduruğundan kurtarmasını rica ettiğinden Tuğrul, kuvvetli bir orduyla 1055'te Bağdat'a hareket etti. {Ali-Buveyh hükümetine sonuncu Halife, Tuğrul Bey'i hususi merasimle kabul etti. Halife bir ferman okudu ve Tuğrul' un başına iki taç giydirdi. Bu alamet iki iklim sultanı olduğuna işaretti. [Fermanda Tuğrul Bey'e bütün Müslümanların yüksek hükümdarı deniyordu. Tuğrul, halifenin kızıyla evlendi. Halifenin Tuğrul'a bu unvanı vermesi, İslâm âleminin idaresi vazifesinin resmen halife tarafından Türklere verilmesi demekti. Daha evvel şehinşah lakabını kullanan Selçuk padişahları bundan sonra İslam Sultanı oldular. Bütün Müslüman dünyası bir bütün sayılıyor ve halife dini reis tanınıyordu. İslam Sultanı, dünyevi saltanatı halifeden alır kabul olunurdu. Tuğrul, dini riyaseti kabul etmeyerek laik bir devlet reisi kaldı."[278]

Mahmut Esat Bozkurt şunları söyler:

"Günün birinde Nys adında meşhur bir hukuk-u düvel müellifinin eserini okuyordum. Bu zata göre layik devlet teşkilatını ilk tanıyan ve tatbik edenler Türk milletleridir. Leon Cahen diyor ki; Cengiz, Müslüman, Hıristiyan, Buda ulemasını huzurunda münakaşa ettirmekten çok hoşlanırmış, Fakat hepsini müsavi görür, bir tarafın diğerine tahakkümüne müsaade etmezmiş. Hele dini devlet işlerine asla karıştırmazmış. Fakat hilafetin Türklere intikalinden sonra bu sistem gitgide ihmal edilmiştir..."[279]

278 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 66-67, 203. Benzer bir açıklama için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 83 ve Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 21, s. 327-338.

279 Mahmut Esat Bozkurt, "Laiklik Nedir?" isimli makalesinden, 23 Mart 1933/Yeni Asır Gazetesi, Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden Altı Ok, Derleyen: Şaduman Halıcı-Murat Burgaç, Kaynak Yay., 1. Basım, s. 865.

Her akım ve düşünür bir diğerini etkiler, Atatürk'ün Fransız ihtilalinden etkilenmesi her yeniliği/reformu ilk orada gördü demek değildir. Bize göre Atatürk Türk tarihinin derinliklerinde gördüğü laiklik uygulaması ile kendi çağındaki fikir akımlarını tahlil edip Türk toplumuna uygun hale getirmeye çalışmış ve ortaya kökeni Selçuklu[280] uygulaması, yarı Batı tarzı dininin sosyal yaşam üzerindeki etkisini kıran "Kemalist Laiklik" anlayışı çıkmıştır. Ülkenin toplum yapısı ve diğer fikir akımlarının etkisini de bu değerlendirmeye dâhil etmek gerek.

Eklenmesi gereken bir diğer husus da şudur: Laiklikten ilk olarak Anayasa'ya eklendiği tarih olan 5 Şubat 1937 yılında bahsedilmemiştir. Atatürk çeşitli konuşma ve yazılarında çok önceki tarihlerde de laiklikten bahsetmiş,[281] tanımını yapmıştır.

Laikliğin Osmanlı'dan önceki Türk devletlerinde var olduğu 1931 baskılı Cumhuriyet dönemi Lise -4 ders kitaplarında açıkça yazılıdır:

"DİNİN DEVLETTEN AYRILMASI (LAİK DEVLET)

Türk tarihinin en eski devirlerine bakılırsa görülür ki, Türk Milleti din ve itikat ile devlet ve siyaset işlerini biribirinden ayırmak lüzum ve ehemmiyetini çok erken anlamıştır. Bu, büyük bir fikri tekâmül eseri idi. Orta Asya'da, Çinde ve ila... milattan binlerce yıl evvel kurulan Türk devletlerinde, herkes dininde, itikadında serbest idi. Eski zamanlarda Avrupaya geçmiş Türklerden, nispeten yakın sayılabilecekler arasında, mesela Hunların, Kumanların, Avarların ila ... istila ettikleri sahalar halkını dinlerini değiştirmeğe zorladıkları veya din ile devleti biribirine karıştırdıkları görülmemiştir. Gerçi zaman zaman muhtelif devirlerde dini siyasete alet gibi kullanmak cereyanları baş göstermiş,

280 Bu konuda bkz. Mete Akyol, Dede Irası Laiklik, Bütün Dünya Dergisi, Aralık 2014, s. 3-5, aynı sayı, Cengiz Özakıncı, Atatürk Devrimleri, s. 39-46.

281 Cengiz Özakıncı, Dolma kalem Savaşları, 3. Basım, Otopsi Yayınları, s. 203-228.

hükümdarların yabancı kültürlere uyarak devlet reisliği yanına bir de ruhani reislik kattıkları, kendilerini ilahların vekili ve hatta bizzat ilah sattıkları olmuştur. Fakat bu dalalet, bu akılsızlık er geç milli felaketler getirmiş, böyle davalara alet edilen devletlerin batması ile nihayetlenmiştir."[282]

Görüldüğü gibi Türk laikliğinin temelleri Fransız ihtilalinde değil kadim Türk devletlerinde aranmıştır.

12- Atatürk'ün Dilinden Laiklik Tanımları

Laiklik denilince kabaca din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devletin tüm dinlere ve dindarlara eşit davranıp vatandaşlarını vicdani tercihlerinde hür bırakması, din tacirlerinin ve din istismarı yapanların önüne geçilmesi anlaşılır. Bu tanıma göre devlet vatandaşlarıyla ilişkisini din üzerinden kurmaz, dini inançlarına karışmaz, inançların toplum düzenini bozacak şekilde kullanımına müsaade etmez, vatandaşların ibadet etme ya da inanç değiştirme haklarını kısıtlayamaz.

Ancak Kemalist yönetimin laiklikten anladığı/anlattığı sadece bu değildir, yukarıdaki tanıma ek olarak dinin hukuka, ekonomiye, kültüre ve eğitime egemen olmaması için de tedbirler alınmıştır.

Atatürk şöyle der: "Her fert, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz. Vicdan hürriyeti, mutlak ve taarruz edilmez ferdin tabii haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır. Medeniyetin geri olduğu cehalet devirlerinde fikir ve vicdan hürriyeti tahakküm ve baskı altında idi. İnsanlık bundan çok zarar görmüştür. Bilhassa din muhafızlığı kisvesine bürünenlerin hakikati düşünebilenler, söyleyebilenler hakkında reva gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde

282 Tarih IV, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Matbaası, 1931 Basım, s. 203.

daima kirli facialar olarak kalacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'nde, her reşit dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin merasimi de serbesttir; yani ayin hürriyeti dokunulmazdır. Tabiatıyla ayinler, asayiş ve genel adaba aykırı olamaz; siyasi gösteri şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere artık Türkiye Cumhuriyeti asla tahammül edemez."[283]

Cumhuriyet Halk Fırkası Programı'nı yazarken laiklikten ne anladığını da açıkça ifade etmiştir:

"Fırka, devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir. Din anlayışı vicdani olduğundan, Fırka, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin muasır ilerlemede başlıca muvaffakiyet etkeni görür."[284]

Atatürk burada dinden ayrılması gereken üç unsuru zikreder; devlet, siyaset ve dünya. Öyleyse Atatürk'ün zihnindeki laiklik sadece din ve devlet ayrımı olmayıp sayılan diğer iki unsurunda dinin etkisinden arındırılmasını kapsar. Benzer diğer ifadeler şunlardır:

"Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes Allah'a istediği gibi ibadet eder. Hiç kimseye dini fikirlerinden dolayı bir şey yapılmaz. Türk Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur. Türkiye'de bir kimsenin fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsaade edilmez..."[285]

"Din ve mezhep, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi ne bir din, ne de mezhep kabulüne zorlayabilir."[286]

---

283 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 49.

284 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 154.

285 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 58-59.

286 Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, 1955, Sel Yayınları, s. 55.

"Medeni hukukta aile hukukunda takip edeceğimiz yol ancak medeniyet yolu olacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar). Hukukta idare-i maslahat ve hurafelere bağlılık, milletleri uyanmaktan men eden en ağır bir kâbustur. Türk millet, üzerinde kâbus bulunduramaz! (Şiddetli alkışlar)."[287]

"Biz din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmıyoruz. Millet ve devlet işlerinin Kâbesi, millî egemenliğin belirdiği Büyük Millet Meclisi'dir. Din işlerinin mihrabı ise insanların, şahısların vicdanlarıdır."[288]

"...Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya yaşamdan almış bulunuyoruz."[289]

Bahri Savcı, Atatürk'ten naklettiğimiz son sözüne açıklama sayılabilecek şu yorumu yapar:

"Atatürk laikliğinin amacı: Laiklik anlayışı kişilerden-yani davranışlarını, kaynağı fizik ötesi öğelerden, göksel buyruklardan almayıp, modern bilim verilerinden alan kişilerden- kurulu laik bir toplum yapısı kurmaktır. Atatürk laikliğinin gerçek anlamına gelince: Bu da işte böyle bir toplum içindeki kişisel ve toplumsal ilişkileri; genel olarak ibadet dışındaki yaşayışımızın her yönü ve dolayısı ile siyasal hayatımızı da fizik ötesi öğeleri, göksel buyrukların, bir kelime ile, din kurallarının etkisinden kurtarmak; onun yerine modern müspet ve insanlıkla ilgili bilimlerin verilerini egemen kılmaktır." "... Laik insancıl düşünce şundan ibarettir: İnsanın insanla, doğa ile, eşya ile, toplumla ilişkilerini, göksel nitelikteki ön inançlarla değil, bilimsel araştırmaların verilerine, bilimsel algılara (idraklere) göre kurma, geliştirme, ayarlama..."[290]

---

287 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 229.

288 Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 5. Basım, s. 226.

289 Beşinci dönemin üçüncü yasama yılı açılış konuşması, (1 Kasım 1937), Millet Meclisi Tutanak Dergisi, c. 20, s. 3.

290 Türk Dil Kurumu Yayınları, Atatürk'e Saygı, 1969 Basımı, (Bahri Sav-

Sonuç olarak Atatürk'ün idealindeki laiklik anlayışı için *"dinden arındırılmış devlet, siyaset ve dünya düşü"* dersek yanılmış olmayız. Bunu biraz daha açalım.

13- Kemalist Laikliğin Amacı ve Kapsamı

Kemalist laiklik Atatürk'ün görüş ve düşüncelerine göre şekillenmiştir, Kemalist akademisyenler, entelektüel kesim, hukukçular vs. Atatürk'ün açıklamalarını geliştirip/genişletip laikliği din ve devlet işlerini ayrımı olmaktan çıkartarak, toplumsal ve bireysel yaşantıdan dinin tasfiye edilip uzaklaştırılması şeklinde yorumlamışlardır:

• Necmettin Sadık (Sadak): *"Laiklik, ahlaki sahada hayır ve şerrin kaynağının insani olduğunu kabul etmektir. Ahlak, din korkusuyla fenalıktan kaçmak değil, toplumsal vicdanın bir mahsulüdür; pozitif usullerle incelenen bir mevzudur. Ahlaki kaideler, ilahi iradenin insana tecellisi değil, toplumsal ve ortak vicdanın tezahürüdür. Bunun içindir ki, insanlar arasındaki medeni ve toplumsal muameleleri, münasebetleri idare eden kanunlar, eski asırlarda olduğu gibi, ilahi kanunlar, şer'i hükümler değil, toplumsal kanunlardır. Bunlar da dini dogmalardan değil, milli iradeden çıkar."*[291]

• Metin Günday: *"Atatürk devrimlerinin temelini oluşturan laiklik, insanların çok büyük bir kısmı Müslüman olan ve asırlardır teokratik bir devlet düzeninde yaşayan bir toplumda gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Atatürk laikliğinin amacı, İslam dinini toplumsal işlevinden soyutlamak, kişilerin iç dünyalarına, vicdanlarına sokmak ve kişilerin iç dünyalarından dışa yansımalarını önlemek olmuştur. Bir başka anlatımla, Atatürk laikliğinin özü, İslam dininin kişiselleştirilmesidir."*[292]

---

cı'nın "Atatürk Lâikliğinin Gerçek Amacı ve Anlamı" isimli makalesinden), s. 175, 186.

291 Necmettin Sadık (Sadak)'ın "Laiklik Ne Demektir" isimli makalesinden, Aralık 1933/Ülkü, sayı: 11, Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden Altı Ok, Derleyen: Şaduman Halıcı-Murat Burgaç, Kaynak Yayınları, 1. Basım, s. 792.

292 Abdurrahman Eren, Laik Cumhuriyetin Gerekleri, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 55. Yılı Anısına 55 Yıl 55 Makale, Nisan 2017, s. 991-992.

• Halil Nimetullah Öztürk: *"Büyük Türk Devriminin temel taşı laikliktir. Din olanla olmayanı ayıran temel ilkedir. Toplumu oluşturan bütün kurumlar, varlıklarını ulusal kültürden alırlar. Bunu da din etkisinden kurtaran laiklik sağlamış ve devrimci, demokratik yaşama neden olmuştur."*[293]

• Bülent Daver: *"Kemalist laiklik ilkesi Türkiye'de batıda olduğundan bir bakıma daha değişik kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Atatürk'ün laiklik anlayışı, din ve devlet işlerinin resmî ve basit ayırımından ibaret değildir. Atatürk'e göre laiklik ilkesi esas olarak toplumun yabancı kültür sistemlerinin baskısından kurtarmayı ve milli toplum içinde özgür bireyi yaratmayı amaçlıyordu. Bu anlayış bilimsel ve pozitivist özde olup gelenekçiliğe dinsel kurumlaşmaya karşı idi."*[294]

• Enver Ziya Karal: *"Laiklik romantik ve metafizik kaynaklardan doğmamıştır. Hürriyetler, ferdin akıl ve iradesinin rehberliğine dayanarak kendi kaderini kendi çizme yoludur."*[295]

• Mümtaz Soysal: *"Türk toplumunun özel durumu ve Kurtuluş Savaşından sonra geçirdiği devrim, laiklik ilkesine, sayılanlar dışında değişik bir unsurun daha eklenmesini zorunlu kılıyor. Bu da dinin toplum işlerinden, toplumsal görevlerden sıyrılıp 'vicdanlara itilmesi' kişilerin iç dünyalarından dışarıya taşmayan bir inançlar bütünü sayılabilmesi."*[296]

• Bahri Savcı: *"Laik toplum salt insancıl ve bilimsel temellere göre yönetilen, ilişkileri bu temellere göre düzenlenmiş bir toplumdur. Dinin denetlemediği bir toplumdur."*[297]

---

293 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 52.

294 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 52.

295 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 54.

296 Abdurrahman Eren, Laik Cumhuriyetin Gerekleri, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 55. Yılı Anısına 55 Yıl 55 Makale, Nisan 2017, s. 992.

297 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi

• Yekta Güngör Özden: *"Laiklik yalnızca dinin devlet, devletin din işlerine karışmaması, yansızlığı, dinsel yaşamı denetleme görevi değil, kişi olmaktan ulus olmaya dek duygu ve düşüncede yönetim ve yaşamda uygar tutum, bilimsel yöntem, ussal (akılcı) davranıştır. Kişinin kendi yaşamında din ve dünya ayrımını gözetmesidir. Kısaca laik olmak insan olmak demektir."*[298]

• Doğru Ergil: *"Laiklik her şeyden önce, toplumun üyelerinde benimsenmiş din veya dinlerden bağımsız bir doğal ahlak sisteminin varlığını gerektirir. Böyle bir ahlak sisteminin ilkelerini belirleyen, aşkın güç ya da toplum üstü bir otorite değil, onu uygulamaya kararlı bireyler topluluğudur."*[299]

• Tarık Zafer Tunaya: *"Laiklik yalnızca din devlet ayrılığı değil, devletin dini çevreleri kontrol altına almasıdır."*[300]

• İhsan Akay: *"Laik devlet, insanoğlu ile birlikte toplumu da dinden ayırma gereğini güder. Laiklik, ahlakın dinden üstün olduğunu savunan bir akılcılıktır."*[301]

• Reşat Kaynar: *"Atatürkçü laiklik sadece din devletin ayrılması ile yetinmez. Dinin devlet işlerine karışmaması için din çevrelerini denetlemeyi amaçlar."*[302]

• Ahmet Taner Kışlalı: *"Laiklik -en genel tanımı ile- din ile devlet işlerinin ayrılmasıdır. Toplum ve devlet yaşamının akla ve bilime daya-*

Yayınları, s. 51.

298 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 45.

299 Doğru Ergil, Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temeli Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 6 /Mart 1990/Sayı: 17, s. 250.

300 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 50.

301 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 51.

302 Atatürkçülük, c. 2, Atatürk ce Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, 3. Basım, s. 34.

tılmasıdır. Toplumun din adına ve binlerce yıl önce konmuş, o günün sorunlarına çözüm getiren kurallara göre yönetilme zorunluğunun kaldırılmasıdır. Aklın iman karşısında özgürleştirilmesidir."[303]

• Niyazi Berkes: *"Laik toplumun kimi özelliklerini de şöyle özetleyebiliriz; (a) Yanılgısız ve kutsal bir üst otorite yokluğu: (b) toplum kurullarının ve değerlenin bölüşümlü ve otonom olması; (c) özel kişi için davranma ve karar verme özgürlüğü, yararlık ölçülerine uygun ölçülerin benimsenmesi; d) gelenek kavramı karşıtı olarak değişme kavramının üstünlüğü. Şu halde, toplumbilim açısından laiklik toplumsal yasamın çeşitli alanlarının en üstün kural ve değer ölçüleri sayılan din kavramlarından kurtarılmasından başka bir şey değildir. (...) Laiklik tabiriyle, genel olarak ve kısaca din işleriyle dünya işlerini ayıran bir rejim kastedilir. Bununla birlikte, laiklikle kastedilen şey sadece devlet içinde din ve dünya işleriyle ilgili otoritelerin birbirinden ayrılması değildir. Sosyal hayatın birçok cepheleriyle din arasındaki ilişkinin çözülmesi kastedilir. Nitekim bizde laiklik dendiği zaman yalnız siyasal ve dinsel otoritenin ayrılması değil, eğitimin, ailenin, ekonomik hayatın, hukukun, hatta görgü kuralları, kıyafet vesairenin değişmez din kurallarından ayrılarak zamanın ve hayatın gerek ve zorunluklarına göre tayin ve tanzim edilmesi anlaşılır."*[304]

• Bozkurt Güvenç: *"Laiklik din ve devletin ayrılmasıyla bitmiyordu. Ayrılma sadece siyasi bir sonuçtu. Felsefe, eğitim-öğretim ve güzel sanatlar alanlarında, laiklik için, inanç yerine aklın, kelam yerine düşüncenin, kitap yerine bilimin egemen olması gerekiyordu. "Hayatta en güvenilir yol gösterici bilimdir" sözü bu yolu çiziyordu. Günlük işlerimizin, Tanrı buyruğu olan değişmez kurallarla, şeriata göre değil, zamana ve duruma göre değişebilen insan yapısı kanun, tüze ve kurallarla görülmesi gerekiyordu."*[305]

303 Ahmet Taner Kışlalı, Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi, İmge Yayınları, 7. Basım, s. 36.

304 Niyazi Berkes, Teokrasi ve Laiklik, Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım, s. 28, 105-106.

305 Bozkurt Güvenç, Laikliğin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış, isimli

• Aydın Tekin: *"Türk Laikliğinin bir diğer özelliği de, din-devlet ayrılığını iki taraflı karışmamazlık olarak algılamamasıdır. Burada din ve devlet iki ayrı özerk alan değildir. Din, devlet işlerine karışamaz, ama devlet din işlerine karışabilir, bunları düzenleyebilir ve denetleyebilir."*[306]

• Turhan Feyzioğlu: *"Laik devlette, devletin siyasî yapısını, hükümet ve idarenin işleyişini, toplumun yaşayışını düzenleyen kanun ve kuralları, dinî prensipler değil, akıl, mantık, ihtiyaç ve hayatın gerçekleri tayin eder. Lâiklik, bu yönü ile din ve devlet işlerinin ayrılması, dinin devlet idaresine karıştırılmamasıdır."*[307]

• Toktamış Ateş: *"Laiklik... Egemenliğin kaynağının Tanrı değil, halk olması demektir. Yönetenlerin, "yönetme yetkisini" Tanrıdan değil halktan alması; yasaların kaynağının "Tanrı buyruğu" değil, halkın özgür iradesi olmasıdır."*[308] *"Yüzlerce kez yazdım. Yüzlerce kez daha yazacağım. Laiklik sadece 'Din ve devlet işlerinin ayrılmasıdır' gibisinden, fazla bir anlam da taşımayan cümleyle tanımlanamaz. Laiklik, 'yönetme yetki ve hakkını' Tanrıdan aldıklarını iddia eden monarklara karşı 'egemenliğine sahip çıkmak isteyen' halkın, bu talebiyle birlikte ortaya çıkmış bir anlayıştır"*[309]

• Anıl Çeçen: *"Atatürkçü laikliğin amacı... Amaç çağdaş bilimin verileriyle yetişmiş insanlardan oluşan bir toplum yaratmaktır. Gerçek anlamı ise, böyle bir toplumdaki, kişisel ve toplumsal ilişkileri, yaşan-*

sunumundan. Bkz. "Eğitimde Laiklik" Hazırlayan: Mahmut Adem-Kasım Karakütük, Türk Eğitim Derneği XIV. Eğitim Toplantısı 29- 30 Kasım 1990, s. 8.

306 Aydın Tekin, Kemalizm ve Düzenin Laikleştirilmesi I: Teorik Bir Bakış, Atatürk Dergisi, 2013, sayı: 2, c. 2, s. 76.

307 Turhan Feyzioğlu, Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik isimli makalesinden, Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008 Basım, s. 139.

308 Toktamış Ateş, Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Ümit Yayıncılık, 4. Basım, s. 142.

309 Toktamış Ateş, Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Ümit Yayıncılık, 4. Basım, s. 162.

tının her yönünü ve siyasal düzeni fizik ötesi ögelerin ve din kurallarının etkilerinden kurtarmak tüm yaşamı çağdaş bilimin verilerine dayanarak yeniden düzenlemektir."[310] *"Laik toplum, salt insancıl ve bilimsel verilere göre yöneltilen ilişkileri bu temellere göre düzenlenmiş bulunan bir toplumdur. Bu toplumda artık din alanının ve din kaynağının tüm gerçekleri kapsamasına izin verilmez. İnsanın; insan, doğa ve eşya ile tüm ilişkileri yalnızca bilimsel yorumlarla açıklanabilecektir."*[311]

• Mustafa Solak: *"Laiklik 'din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması"ndan daha geniştir. Laiklik Atatürk, Şükrü Kaya, Mahmut Esat Bozkurt gibi Cumhuriyet'i kuran devrimcilerin belirttiği gibi 'din ve dünya işlerinin ayrılığı'dır. Laiklik, maddi hayatın gelenek, din gibi değişmez kurallara göre değil günün gereklerini, maddi zorunlulukları göz önünde tutarak düzenlenmesidir."*[312]

• Gürbüz Tüfekçi: *"Atatürk devrimlerinde laiklik, dinle devlet işlerinin ayırılması olarak başlar, ama burada bitmez. Atatürk düşünüşünde laiklik çağdaş bilim verilerinin insanlar tarafından bir bütün olarak benimsenmesinin anahtarıdır. Akla ve mantığa uygun bir düşünce biçimdir. Kısa bir deyişle insan aklının özgürlüğüdür."*[313]

Yukarıdaki ifadeler Kemalizm üzerine ciddi araştırmalar yapan uzmanlara aittir. Temellerini Atatürk'ün söylemlerinden ve icraatlarından alan bu ifadelere göre din, ancak kişiye ve toplumsal yaşama yön vermeyecek ve etki etmeyecek şekilde vatandaşın iç dünyasında kalabilir. Bazıları *"laiklik prensibi dini korur, Atatürkçü laiklik anlayışı dine müdahale etmemiştir"* dese de durum böyle değildir. Dine dokunulmuş, dinin hükümlerine karşı tavır alınmıştır:

---

310 Anıl Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, s. 178.

311 Anıl Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, s. 179-180.

312 Mustafa Solak, "Laiklik sadece din ve devlet işleriyle ilgili değildir" isimli, 05.02.2018 tarihli makalesi, bkz. https://bit.ly/2Dg669L

313 Gürbüz Tüfekçi, Atatürk'ün Düşünce Yapısı, 3. Basım, 156.

"Türk inkılabı, vazettiği kanunlarla sadece dinin dünyevi hâkimiyetine itiraz etmiş(tir)..."[314]

Yapılan tanımlardan anlaşılıyor ki din denetlenebilir ama denetleyemez, ahlaki ilkeleri belirlemede ölçü olmaz, toplumu dinin buyruklarından kurtarmak gerekir, toplumsal, bireysel davranışlarımızın ve ahlak kurallarımızın kaynağı din değil, toplumdur. Kemalist laikliğin nihai amacı dinin yönlendirmesinden arındırılmış *tanrısızlaştırılmış*[315] bir toplum oluşturmaktır.

14- Laiklik İslam İle Bağdaşır mı?

Konu açıldığında ister istemez gündeme gelecek bu soruya uzmanların cevabı:

• Zeki Hafızoğulları: *Laik bir toplum/hukuk/devlet düzeninde, dinin hukukta bir kaynaklık değerinin bulunmaması gerekir. Gerçekten, hukukun asli kaynağından hukuka vücut veren iradenin çıktığı yer anlaşılmaktaysa bu anlamda hukukun nihai kaynağı hukukun olduğu ulusun vicdanıdır; hukuki temel çizgilerinde, dil, sanat, diğer ifade biçimleri, töreler vs., gibi içinden çıktığı toplumun ruhunun bir ürünüdür. Böyle olunca, dinin hukukta bir kaynaklık değerinin bulunmaması gerekmektedir, çünkü din, mahiyetinin gereği olarak, ulusun yarattığı bir ürün değildir."*[316]

• İlber Ortaylı: *"Din ile devletin ayrılması Yahudilik ve Müslümanlıkta imkânsızdır. Çünkü her iki din, insanların yirmi dört saatini ayarlar. Sadece devletle olan ilişkilerini değil özel hayatlarını, nasıl yiyip içeceklerini, nasıl temizleneceklerini, karı-koca arasındaki ilişkiyi ve tabii ki devletle olan ilişkiyi belirler."*[317]

---

314 Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962, s. 10.

315 Salih Akdemir, Kur'an ve Laiklik, Form Yayınları, 1. Basım, s. 14.

316 Zeki Hafızoğulları, Laiklik, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, s. 19-20.

317 İlber Ortaylı, Tarihin İzinde, Cep Boy, 2. Basım, Profil Yayıncılık, s. 193.

• Turhan Feyzioğlu: *"Din ile devletin, din ile hukukun ilişkileri ve Türkiye'de lâikliğin anlamı incelenirken, İslâm âlemini başka dinlerin hüküm sürdüğü ülkelerden ayıran büyük bir fark unutulmamalıdır: İslâm şeriatı sadece İnanç ve ibadetle ilgili kurallar koymakla yetinmemiştir; toplum hayatının çeşitli yönlerini, hatta özel hukuk ilişkilerini düzenleyen çok sayıda kurallar da koymuştur."*[318]

• Mümtaz Soysal: *"Özellikle İslam dininin temel niteliği, dinsel inançlarla toplum düzeni arasında kesin bir ayrım yapmaya elverişli değil."*[319] *"Atatürk`ün uygulamak istediği laiklik politikası, dini 'toplumsal` olmaktan çıkarıp 'kişisel`leştirirken, Müslümanlığın temel niteliklerinden birine de dokunmuş oluyordu. Laik devlet, yalnız mezhepler arasında ayrım gütmeyen, resmî bir dini olmayan, dinsel kurallarla iş görmeyen bir devlet olmakla kalmamalı, aynı zamanda dinin vicdanlara itilmesi için gerekli tedbirleri de alabilen devlet olmalıydı."*[320]

• Ergun Özbudun: *"İslamiyet sadece inanç ve ibadet hususlarını düzenleyen bir kurallar bütünü değil, aynı zamanda devlet ve toplum düzenini egemenliği altına almak isteyen, kapsayıcı bir kurallar bütünüyse o zaman elbette bunun laik devlet anlayışı ile bağdaşmaması muhakkaktır."*[321]

• Anıl Çeçen: *"Müslümanlığın çıkmasından sonra kurulan İslam devletlerinin hiçbirisi laik değildirler, çünkü İslamiyet laikliği kabul etmez.*

---

318 Turhan Feyzioğlu, Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik isimli makalesinden, Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008 Basım, s. 146.

319 Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, 11. Basım, s. 175.

320 Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, 11. Basım, s. 172.

321 Bozkurt Güvenç, Laikliğin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış, isimli sunumundan. Bkz. "Eğitimde Laiklik" Hazırlayan: Mahmut Adem-Kasım Karakütük, Türk Eğitim Derneği XIV. Eğitim Toplantısı 29- 30 Kasım 1990, s. 64-65.

İslam, toplumsal yaşamı olduğu kadar devlet düzenini de kurmak ister. İslamiyet her konuda düşünce ve ilke getiren total bir dindir. Bütün dinlerde olduğu gibi İslamiyet de yeryüzünde Tanrı buyrukları doğrultusunda bir düzeni gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır."[322]
"İslam dini, özü bakımından toplum ve devlet yaşamlarını düzenleyen bir dizge kurmaktadır. Bunun sonucu olarak da, din tüm devlet yönetimini egemenliği altına almış, siyasal yaşamı tümüyle sınırlamıştır. Dinin aynı zamanda topluma egemenliği, tüm ahlak ve insanlık değerlerine egemen olması sonucunu doğurmuştur. İslam dini geniş yapısı nedeniyle kişilerin tüm davranışlarını, aile içindeki ilişkilerini, iş yaşamını yönlendiren değer yargılarını da göstermektedir."[323]

• Mustafa Aygün: *"İslam Hukuku bir dinsel hukuk sistemi olarak, çağdaş toplumun gereksinimlerini karşılayamamıştır. (...) "Türkiye'de Atatürk'ün yapmak istediği iş 'şeriatçılığı' ortadan kaldırmaktır (...) Atatürk devrimleri ile yapılan iş, hukuk, özellikle özel hukuk alanında, şeriattan ayrı, tamamen laik düzenlemeler getirmektir."*[324]

T.C. Resmî Gazetesi'ndeki açıklamalar ve laikliğin ansiklopedik tanımı tüm görüşleri özetler gibidir:

> *"Lâiklik, dinsellikle bilimselliği birbirinden ayırmış, özellikle dinin, bilimin yerine geçmesini önleyerek uygarlık yürüyüşünü hızlandırmıştır. Gerçekte lâiklik din-devlet işleri ayrılığı biçiminde daraltılamaz. Boyutları daha büyük, alanı daha geniş bir uygarlık, özgürlük ve çağdaşlık ortamıdır. Türkiye'nin modernleşme felsefesi, insanca yaşama yöntemidir. İnsanlık idealidir. Lâik düzende özgün bir sosyal kurum olan din, devlet kuruluşuna ve yönetimine egemen olamaz. Devlete egemen ve etkin güç, dinsel kurallar ve gerekler değil, akıl ve bilimdir."* [325]

322 Anıl Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, s. 184.

323 Anıl Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, s. 178.

324 Mustafa Aygün, Özel Hukuk Açısından Hukuk Devrimi, isimli makalesi, Atatürk ve Adalet Reformu, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1981 Basım, s. 159-160.

325 Resmî Gazete, 22 Şubat 1998, Sayı: 23266, s. 257-258.

"Laikliğin felsefi, siyasi ve hukuki anlamları aynı değildir. Felsefi bakımdan laiklik, iman ve inanç yerine aklın hâkimiyetini kabul eden bir anlayıştır. Bu anlayışa göre devletin dinden uzaklaşması hatta dine karşı çıkması gerekir. Siyası açıdan laiklik, siyasi iktidarın dini kudretten ayrılmasıdır. Laikliğin hukuki anlamı soyut olarak devlet ile dinin birbirine karışmaması şeklinde ifade edilebilir."[326]

Bütün yorumların birleştiği ortak nokta şudur: Kemalist laiklik vahiyle ilişkisini kesmiş, dinin kendisini, dinsel duygu ve uygulamaları, dinin kabul ettiği değişmez doğruları hayattan dışlamıştır. Laiklikte din hürriyeti yoktur dinin denetlenmesi vardır. Din ya da dindar sadece kendine çizilen sınırlar içinde özgür olabilir. Böyle bir anlayışın Müslümanın tüm yaşantısını düzenleyen, İslam dini ile taban tabana zıt olduğu ve bağdaşmasının mümkün olmadığı konunun uzmanlarınca ifade edilmiştir.

Ahmet Hamdi Başar bu anlayışın sonuçların gözler önüne serer:

"Laikliğin bizde anlaşılmaya başlanan şekliyle tatbiki dinsizlikten başka bir şey değildir. İslamlıkta din ile dünyanın ayrılması dinsizliğin ifadesidir. Bu vaziyette bütün yaptıklarımıza din muhalefet edecek; şapka giyeceğiz, din gâvur oldunuz diyecek. Yeni harfler, yeni kanunlar, hulasa yenilik namına her ne yaparsak hepsi dinin dışında olacak. Bunları yapan adam kâfir sayılacak. Eğer halk dine inanırsa, hükümet ve devlete inanmayacak. Halk ya hükümetsiz veya dinsiz kalacak. Hem hükümeti hem dini kavrayan ve kabul eden bir cemiyet olamayacağız. Hâlbuki Hıristiyanlıkta bu, oluyor. İslamlıkta olamıyor. Laiklik inkılabını şimdi anladığımız şekliyle kabul edince ve İslamlığı fedaya kalkınca ortaya o mahiyette koyacak hiçbir şey bulamayacağız ve koyamayacağız. Halk parçalanmış, hayvanlaşmış insan sürüleri haline gelecek. Belki maddi eserler göreceğiz; belki çok ilerle-

326 Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, c. 12, s. 186.

miş olacağız fakat hayvanca, maddece bir ilerleyiş. Bizde dini cemiyetin dışına atmak değil, bilakis inkılabın emrine vererek yaşatmak lazımdır..."[327]

15- Çatışan İki Kavram: Tevhid ve Laiklik

Toplumsal yaşamın vahyin kontrolünde olmasını istemeyen, sosyal yaşamın vahyin emir ve yasaklarına göre tanzim edilmesine karşı olan laikliğin, İslam ile neden bağdaşamayacağını görebilmek için tevhid inancının çok iyi bilinmesi şarttır.

Tevhid; dünyada ve ahirette kurtuluşu ve huzuru sadece ve sadece Allah'tan beklemeyi ifade eder. Bu inanç hayatın her anını ve alanını Allah'ın emir ve yasaklarına göre düzenlemeyi, gerekli kılar.

Kâinatın her bir zerresinde hâkimiyet Allah'a mahsus olduğu gibi bireysel ve toplumsal yaşantımızda emirler/yasaklar vermek, cezai müeyyideler belirlemek ya da hükümler koymak sadece Allah'a mahsustur, bu alanda da hâkimiyet yalnızca Allah'a aittir. Kur'an'da bu gerçeği ifade eden pek çok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlere Allah'ın hâkimiyet türlerini sıralayarak değinmek konuyu daha da netleştirecektir.[328]

A- Kevni Hâkimiyet

Kur'an, göre göklerin ve yerin yaratıcısı Allah'tır. Bu noktada hiçbir ortağı, yardımcısı olmadığı gibi kâinatı hiç kimseye ihtiyaç duymadan kendi iradesi ile yaratmıştır. Tabiat kanunlarını koyan, yağmurlar yağdıran, mevsimleri değiştiren ve canlı hayatın devamını sağlayan O'dur. Kur'an baştan sona Allah'tan başka yaratıcı olmadığını anlatır:

---

327 Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, 1945 Baskısı, s. 51.

328 Bu bölüm 2017 yılında tarafımızca kaleme alınıp Süleymaniye Vakfı Yayınları'ndan çıkan "İmanlarına Şirk Bulaştıranlar" isimli eserimizin 1. Basımının, 98-102. Sayfalarının yeniden düzenlenmiş halidir.

"Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmüyor musunuz? Dilerse sizi giderir-yok eder ve yeni bir halk getirir." (İbrahim, 19).

"Gökleri ve yeri hak ile yarattı: O, müşriklerin şirk koştukları şeylerden yücedir." (Nahl, 3).

"İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Peki, gösterin bakalım O'ndan başkası ne yaratmış! Doğrusu, o zalimler besbelli bir sapıklık içindedirler." (Lokman, 11).

"Eğer yer ile gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, bunların ikisi de muhakkak fesada uğrar yok olurdu. O halde Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırmakta oldukları şeylerden beridir, münezzehtir." (Enbiya, 22).

Allah'tan başka yaratıcı olduğunu söyleyen müşrik sayısı yok denecek kadar azdır. Fakat bu iddia yine de şirktir ve sakınmak gerekir. Ayrıca olağan dışı yollardan kurtarıcılık yapmak, doğa olaylarına hükmetmek, tabiat yasalarını koymak, kulların imdadına yetişmek yine Allah'a mahsus özelliklerdir. Bu nitelikleri başkalarında görenler de Kur'an'a göre müşrik olurlar.

B- Eşya Üzerinde Hâkimiyet

Kulları yaratan Yüce Rabbimizdir; nelerin bizim için iyi ya da kötü, çirkin ya da güzel, haram ya da helal olduğuna da ancak O karar verir. Eşya üzerinde emirler verici ya da yasaklar koyucu sınırsız egemenlik Allah'a mahsustur. Bize fıtrat kazandıran O olduğu için bizim lehimize ve aleyhimize olan şeyleri yine en iyi O bilir. Allah'ın yarattığı bu evrende hiç kimsenin haram-helal belirleme hakkı yoktur. Keyfi olarak haram helal belirlemeye çalışanlar Allah'ın eşya üzerindeki hâkimiyetine ortak koşanlardır.

Helal olan bir şeye haram demek, haram olan bir şeye de helal demek şirktir. Bu şekilde kişi kendisini haram-helal belirleyici noktada/ilah konumunda görmüş olur. Kendi hevasına göre

haramlar ve helaller uyduranlar aynı zamanda Allah'a iftira atmış olurlar. Allah haram-helal sınırlarını çizmiş ve bizi uyarmıştır:

> *"Yalan düzerek Allah'a iftira etmek için, dillerinizin uydurma nitelendirmeleriyle 'Şu helaldir, şu da haramdır!' demeyin. Yalan düzerek Allah'a iftira edenler kurtulamazlar."* (Nahl, 116).

> *Allah'ın yarattığı yiyecek ve giyecekleri başkalarına keyfî olarak haram sayanlarla Allah hesaplaşacaktır: "De ki, 'Baksanıza, Allah sizin için nice rızıklar indirdi, siz onlardan bir kısmını haram, bir kısmını helâl yaptınız'. De ki: 'Size Allah mı izin verdi, yoksa siz Allah'a iftira mı ediyorsunuz?' Allah'a yalanı iftira edenler kıyamet gününü ne sanıyorlar? Allah, insanlara çok ihsanda bulunmuştur, lâkin insanların çoğu şükretmezler."* (Yunus, 59-60).

> *"De ki: 'Allah'ın kulları için çıkardığı zinetleri ve tertemiz rızıkları kim haram kılmış?' De ki: 'Bunlar, bu dünya hayatında inananlar içindir, kıyamet gününde de yalnız onlara mahsustur'. İşte böylece biz âyetleri bilen bir topluluğa uzun uzun açıklıyoruz."* (A'raf, 32).

Allah'ın koyduğu helal-haram standartlarını kabul edenler ona kul olmuşlardır, O'na yakın diye başkalarının helal-haram diye koyduğu kuralları kabul edenler ise şirk içerisindedir.

C- Uhrevi Hâkimiyet

Kur'an'a göre yüce Allah din gününün sahibidir yani öte dünyanın da tartışmasız tek hâkimidir. Allah'ın hâkimiyeti ölülere ve dirileri, bu dünyayı ve öldükten sonraki yaşamı da kapsar nitelikte sınırsızdır. Ahirette -Allah'a en yakın melekler ve nebiler bile olsa- birilerinin kendilerini kurtaracağını iddia edenler şirk koşmaktadır:

> *"O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar"* (Yasin, 23).

"Allah'ın astından kendilerine zarar vermeyecek ve yararları dokunmayacak şeylere de kulluk ederler ve: 'Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir' derler. De ki: 'Siz, Allah'a, göklerde ve yerde bilmediği bir şey mi haber veriyorsunuz? O, sizin şirk koştuklarınızdan uzak ve yücedir." (Yunus, 18).

"Ey iman edenler! Kendisinde hiçbir alışverişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı gün gelmeden önce, size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcayın. Kâfirlere gelince, onlar zalimlerdir." (Bakara, 254).

Müşriklerin şefaat edeceklerini zannettikleri varlıklar o gün hiçbir işe yaramayacaktır:

"Andolsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geldiniz. Size verdiğimiz dünyalık nimetleri de arkanızda bıraktınız. Hani hakkınızda Allah'ın ortakları olduğunu zannettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz? Artık aranızdaki bağlar tamamen kopmuş ve (şefaatçi olduklarını) iddia ettikleriniz, sizi yüzüstü bırakıp kaybolmuşlardır." (En'am, 94).

"Hakkında azap kesinleşmiş olanı, ateştekini, sen mi kurtaracaksın?" (Zümer, 19).

"Yemin olsun, kendilerine elçi gönderilenleri muhakkak hesaba çekeceğiz; gönderilen elçileri de mutlaka hesaba çekeceğiz." (A'raf, 6).

"De ki: 'Allah'tan beni kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınacak bulamam. Benim yapabileceğim, sadece Allah'tan size duyuru yapmak ve O'nun elçilik görevlerini yerine getirmektir.' Artık kim Allah'a ve onun elçisine başkaldırırsa, ona içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır." (Cin, 22-23).

Allah ile birlikte şeyhleri, nebileri, melekleri şefaatçi edinmek onlardan medet ummak şirktir. Okuduğumuz ayetler bunu net olarak ortaya koymaktadır. Allah'ın yanında başkalarını da koruyucu-şefaatçi edinmek insanı müşrik yapar. Kur'an şöyle der:

> *"Gerçek şu ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; diriltir ve öldürür. Sizin Allah ile birlikte veliniz ve yardımcınız yoktur."* (Tevbe, 116)

Ayeti dikkatlice incelediğimizde görüyoruz ki "Dostunuz-kurtarıcınız Allah'tır" denmiyor, bundan da öte "Allah'tan başka dostunuz ve kurtarıcınız yoktur" uyarısı yapılıyor. Yani Allah'a en yakın değerli kullar bile bizim için kurtarıcılık yapamazlar. Allah bizim en büyük kurtarıcımız değil "tek kurtarıcımız"dır.

D- Teşrii Hâkimiyet

Uzmanlara göre laiklik ile İslam'ın zıtlaştığı alan tam de burasıdır. Kur'an'a göre Allah tüm toplumsal yaşamı ilgilendiren hukuk ve yargılama sistemi koymuş, buna tabi olunmasını emretmiştir. Allah'a rağmen başkalarının insanlar üzerinde kanun koyma, sevk ve idare etme yetkisi olmaz. Toplumsal ve bireysel yaşamı düzenleyen yasalar Allah'ın emir ve yasakları ile çelişemez, Kur'an'a göre böyle bir çelişki Allah'ın hâkimiyet alanını ihlal ve şirk olur.

Yüce Allah bir konuda hükmettiğinde, Allah'ın koyduğu bir kural bize tebliğ edildiğinde "İşittik ve itaat ettik." demek mü'min olmanın gereğidir. Mü'min, Allah'ın varlığına inanandan öte O'nun verdiği hükümleri tartışmasız kabul edendir:

> *"Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Resulüne çağırıldıkları zaman, mü'minlerin sözü, ancak 'İşittik ve itaat ettik' demekten ibarettir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir."* (Nur, 51).

Yüce Allah bir hüküm vaaz ettiği zaman imanlı erkek ve kadınların aksi beyanda bulunmaları düşünülemez, hayatın her alanında hâkimiyet Allah'a mahsustur:

"Allah ve resulü bir işte hüküm verdiklerinde, inanmış bir erkekle inanmış bir kadının, işlerini kendi isteklerine göre belirleme hakları yoktur. Allah'a ve resulüne isyan eden, açık bir sapıklığa batıp gitmiş demektir." (Ahzab, 36).

Allah'ın hükmetme konusunda hiçbir ortağı yoktur. Allah'ın kanunlarını çağdışı, önemsiz-gereksiz görüp dışlamak açıkça küfürdür:

"O hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez." (Kehf, 26).

"Hüküm veren Allah'tır, O'nun hükmünü bozacak hiç kimse yoktur. O'nun hesaplaşması pek çabuktur." (Rad, 41).

"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin, zalimlerin ve yoldan çıkmışların ta kendileridir" (Maide, 44-47).

"Yoksa cahiliye devrinin hükmünü mü arıyorlar? Gerçeği görebilen bir toplum için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim vardır?" (Maide, 50).

"Sonra seni, iş ve yönetimde bir şerîat/bir yol, yöntem üzerine koyduk. Artık ona uy! Bilmeyenlerin keyifleri ardınca gitme!" (Casiye, 18).

Müslüman Allah'ın hükümleri arasında seçicilik yapamaz, bazı hükümleri kabul edip bazılarını reddetmek, dinin dünyaya yönelik bazı düzenlemelerine itiraz etmek küfrü gerektirir:

"...Yoksa siz, kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında rezillik ve kepazelik, ahirette de acıklı azaptan başkası değildir. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 85).

Kur'an'ın hükümlerine rağmen atalarının yolunda yürümekte kararlı olanları Allah şöyle uyarır:

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun' dendiğinde: 'Hayır! Biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız.' derler.

Peki, ataları bir şeye akıl erdiremiyor, doğruya ve güzele ulaşamıyor idiyseler!..." (Bakara, 170).

"Onlara: 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiğinde: 'Hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız' derler. Şeytan onları dehşetli ateşin azabına çağırıyor olsa da mı?" (Lokman, 21).

Özetle Kur'an ayetleri ortaya koyuyor ki; İslam, insanlığın ahlaki, ekonomik, siyasi, bireysel vs. yaşantılarını düzene koyan yaşam biçiminin adıdır, bölünme ve parçalanma kabul etmez. Allah'ın koyduğu hükümleri kabul etmeyenler, beğenmeyenler yerine kimin hükümlerini koyuyorlarsa o kişiyi Allah'a ortak koşuyorlar; Allah'tan başka ilah arıyorlar demektir.

Hâkimiyet türlerinin hepsi dikkatlice incelendiğinde görülecektir ki Allah varlık âlemini yaratıp başıboş bırakmayıp sevk ve idareyi kendisi yürütmektedir. O'nun hükümlerini hayattan dışlayan anlayış şirktir, tevhid inancı ile zıtlık gösterir.

16- Tevhid Denilince Ne Anlamalıyız?

"Tevhid inancı" Allah'ın hiçbir sıfatında eşi-benzerinin olmadığını, kendisindeki özelliklerin hiçbir yaratılmışta bulunmadığını, tek egemen/otoriter güç olduğunu kabul etmektir. Yüce Allah'ın ölçülerini, kanunlarını, emir ve yasaklarını görmezden gelmek ve karşı tavır almak O'nun otoritesini reddetmektir ve tevhidi ortadan kaldıran bir durumdur. Tevhid inancının sloganlarından olan "Allah'tan başka ilah yoktur", "Allah tektir" ve "Tek büyük, Allah'tır" dediğimizde şunları anımsamalıyız:[329]

• Allah'ın eşi-benzeri, ortağı, yardımcısı ve bir dengi yoktur, kulları ile arasında hiçbir aracı yoktur, O herkese ulaşır, isteyen herkesi de kendisine ulaştırır, O hiçbir şeye benzemez ve hiçbir

329 Bu bölüm 2017 yılında tarafımızca kaleme alınıp Süleymaniye Vakfı Yayınları'ndan çıkan "İmanlarına Şirk Bulaştıranlar" isimli eserimizin 1. Basımının, 375-378. Sayfalarının yeniden düzenlenmiş halidir.

şey de O'na bezemez. O'nu tanımlayacak hiçbir örnek yoktur, O kendisini nasıl anlattı ise öyledir. (Furkan, 1-3; Hadid, 1-6; Haşr, 22-24; Bakara, 255).

• Allah'tan başka yaratıcı ve evrenin yöneticisi yoktur, kâinatın tasarrufu sadece O'nun elindedir tüm doğa olaylarının oluşumuna ve gelişimine sadece O müdahale eder. Tabiat yasalarını koyan ve hükmeden tek güç O'dur. (Tevbe, 116; Bakara, 255; Fatır, 40-41; Kasas, 70-73; Rum, 19-27).

• Allah'tan başka duaları kabul eden, canlıları düştükleri zor durumdan kurtaran ve olağanüstü yollarla yardım gönderip imdatlarına yetişen sadece Allah'tır. Varlıkların en gizli hallerini, gönüllerde saklı bulunan her düşünceyi ve içinde bulunduğumuz tüm duyguları eksiksiz bilir. (Al-i İmran, 29; Fatır, 13-14; Neml, 59-65; En'am, 17-18; A'raf, 191-198).

• Cezalandırma ve mükâfatlandırma sadece O'ndan gelir, O'nun olmasını emrettiği her şey olur, olmasını engellediği hiçbir şey olamaz. Allah bizim sahibimizdir, tüm sahip olduklarımızın asıl sahibi yine O'dur. İbadetleri tek hak eden O'dur. Din sadece O'nundur, yani itikadi esaslarımızı, tüm hayatımıza yön veren emir ve yasakları, kanunları, ilkeleri, haram-helal ve mübah sınırlarını sadece Allah belirleyebilir. Kaynağını Kur'an'dan alan bu din anlayışına "Dini Allah'a Halis Kılma", O'nun tek söz sahibi, ortağı olmayan otorite kabul etme denilir. (Furkan, 2526; Nahl, 49-54; Zümer, 3,11-15, 46; En'am, 95-106).

• O'ndan başka şefaatçimiz, kurtarıcımız, rabbimiz, ilahımız, melikimiz, koruyucumuz, rızkımızı veren, korktuğumuz, velimiz, yardımcımız, vekilimiz, yol göstericimiz, sığınağımız, aydınlık kaynağımız, O'na rağmen kanun koyucumuz ve medet umduğumuz hiçbir kimse yoktur. Melek ya da nebi de olsa O'na yakın hiç kimse bu özelliklere sahip değildir. (Zümer, 19, 43-44; En'am, 51; Lokman, 33 Neml, 59-65).

• Yaşantımızı düzenleyen emir ve yasakları yalnız O koyar, sorgulanamayan ve ilkeli hareket eden yüce Allah'ın hükümleri

her şeyin üzerindedir. Allah'ın hüküm verdiği bir konuda itirazsız gönüllü itaat şarttır. O'nun kanunlarını ve ilkelerini kabullenmeyen ya da başkalarını da O'nun gibi sorgulanamaz kabul eden, asla Müslüman olamaz. (Tin, 8; Maide, 43-47; A'raf, 54; Nisa, 65; Nur, 46-53).

• Her zaman en yüce olan O'dur, her zaman doğruyu söyler, her şeyi bilir ve görür, gaybı yalnız O bilir, hayat veren de O'dur, hayattan alan da ve diriltecek olan da. Tüm varlıklar O'na muhtaçtır, O kimseye muhtaç değildir. Tüm canlı ve cansız her şey, varlığını O'nun koyduğu tabiat yasalarına göre sürdürür ve sonlandırır. Bütün varlıkları şekillendiren, ölçülendiren ve onların varlık amacını belirleyen O'dur. (Enbiya, 18-29; Taha, 1-8; Yasin, 81-83; En'am, 2; Kamer, 49; Yunus, 104-109).

• Merhamet edenlerin en merhametlisi O'dur. İnsana her şeyden daha yakındır ve insanın tek dostudur. Güvenilmeyi, sonsuz sevilmeyi, ilgi gösterilmeyi, özlenmeyi, kendisi uğruna yaşanmayı ve ölünmeyi herkesten fazla hak eden tek varlık Allah'tır. Tek kutsal, övgüyü ve teşekkür edilmeyi tek hak eden O'dur. (Mü'minun, 116-118; Kaf, 16; Tevbe, 111; En'am, 1, Bakara, 161-165).

• Din gününün sahibi O'dur, hiç kimseyi hiçbir sıfatına ortak etmez, göklerde ve yerde, dünya da ve ahirette iktidarda olan tek egemen O'dur. Dünyada ve ahirette yargılamayı sadece O yapar. Hiçbir kimse O'nun verdiği kararı bozamaz, değiştiremez ve değiştirmesi için etki edemez. (Al-i İmran, 26-27; Mü'min, 15-21, 61-68; İnfitar, 17-19; Fatiha, 3-4).

"Tevhid" derken, aslında yukarıda dile getirilen hususları kastederiz. Durum böyle olunca vahyi dolayısıyla onun sahibi olan Allah'ı sosyal hayattan dışlayan laiklik ya da başka bir ideolojik anlayışının İslam ile uyuşmayacağını düşünen uzmanlara aynen katılıyoruz.

Sadece İslam değil ilahi olduğu iddiası taşıyan hiçbir din denetlenmeyi kabul etmez. İlahilik iddiası inancın kökenin-

de Allah vardır anlamı taşır, Allah'a "Sen buraya karışamazsın, burada senin dediğin olmaz" şeklinde direk ya da dolaylı yoldan yapılan herhangi bir itiraz hangi dinden olursa olsun, kişi kendi dininin dışına iter.

17- Kemalist Sistemin Şeriat Değerlendirmesi

Bütün Kemalist düşünürlerin üzerinde ittifak ettikleri deyimdir: *"Laiklik prensibini benimseyen Kemalist düzen şeriatın karşısındadır"*

Bu deyim tam olarak neyi ifade eder, şeriatın karşısında olmak neyin karşısında olmaktır? "Kahrolsun şeriat ya da şeriat istemiyoruz" gibi sloganlarla ne kastediliyor? Atatürk şeriat kavramına kanun anlamı vermiştir.[330] Peki, şeriat kimin kanunlarıdır? Bunu netleştirebilmek için şeriatın tanımı incelememiz gerekir.

Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi "Şeriat" maddesi:

"Şeriat. Su içilecek yere gidilen yol, umumiyetle takip edilmesi gereken vazıh yol, mü'minlerin gitmesi gereken yol, İslam dini; tabir olarak Allah'ın emirlerinin bütünü manalarına gelir"[331]

Türk Dil Kurumu "Şeriat" maddesi:

"Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku."[332]

Cumhuriyetin ilk yıllarında TBMM'de de yine aynı anlamda kullanılıyordu:

"Malûmdur ki İslamiyet'te Kur'an metni şeriattır."[333]

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi "Şeriat" maddesi:

---

330 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 234-235.

331 Milli Eğitim Bakanlığı, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, 1993, s. 429.

332 Bkz. TDK.

333 TBMM Zabıt Cenderesi, Devre: 2, İçtima Yılı: 1 (3.3. 1340), İçtima: 2, s. 42.

"İslâmî değerler bütününü ifade eden ve İslâm düşüncesinde merkezî bir konuma sahip olan şeriat ve şer' kavramları klasik kaynaklarda tarih boyunca din kavramından daha çok vurgulanmıştır (...) Şeriatla Allah tarafından insanlar için din olarak öngörülen hükümler bütünü kastedilmektedir..."[334]

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Dini Kavramlar Sözlüğü Dini Kavramlar Sözlüğü "Şeriat" maddesi:

"Şeriat kelimesi, "ş-r-a" kökünden gelmekte olup türevleriyle birlikte Kur'ân'ın dört ayrı yerinde geçmektedir. Sözlükte "su yolu, bir ırmak veya herhangi bir su kaynağından su içmek ve almak için gidilen yol, doğru yol, hak din yolu, büyük ve geniş cadde, aydınlık ve ışık" gibi manalara gelmektedir. Toplumlar için amelî hükümler, emir ve yasaklar anlamına gelen şeriat, bütün ilâhî dinlerde peygamberlerin aracılığıyla gönderilen ortak bir unsurdur: "Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma." (Câsiye, 45/18), "(Ey ümmetler) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi, sizi tek bir ümmet yapardı..." (Mâide, 5/48). İslâm bilginlerinin bu ayetlere getirdikleri yorumlara göre din; esasa ilişkin inanç, usul ve prensip, şeriat ise her peygamberin kendi devrinde bu usule dayalı olarak ortaya koyduğu amelî kurallar ve tatbikatın adı olmuştur."[335]

Meydan Larousse Ansiklopedisi "Şeriat" maddesi:

"Kur'an'daki ayetlerden, hadislerden çıkarılmış dini esaslara dayanan Müslümanlık yasası, İslam hukuku (...) Şeriat, İslam dininin doğuşundan ve Kur'an ile hadislerin dünyayı, insan bayatını düzenleyici ilkeleri ortaya koymasından sonra düzenlenen dini bir kurumdur. Ana konusu İslam dininin ileri sürdüğü genel kurallara göre Müslümanların davranışlarını tespittir. İnsanla

334 TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 38, s. 574.

335 Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Yeni Şafak Kültür Armağanı, s. 539.

insan, insanla toptum, insanla Tanrı arasındaki bütün ilişkiler şeriatın kapsamı içindedir. Kur'an'da hüküm ve buyruk niteliği taşıyan ayetlerin yorumlanması (tefsir) Hz. Muhammed'in yine Kur'an hükümlerine dayanarak söylediği sözlerin (hadis) incelenmesi, şeriatın konusudur (...) Şeriatı imana dayandıranlar için Kur'an ve hadislerin dışında şeriata temel olacak bir kaynak yoktur. Kur'an, tanrısal bir kanundur, bütün insan eylemlerinin, davranışlarının ona dayanması, bütün hukuk kurallarının, sosyal düzenlerin ona bağlanması, onun gösterdiği yolda gitmesi gerekir. Kur'an ve hadislerle bildirilen hükümler kesin olduğuna, hiç bir zaman değişmeyeceğine göre, şeriat kuralları da zaman üstüdür, genel geçerliği vardır ve değişmez, değiştirilemez."[336]

"İslam dini kurallarına göre düzenlenen ve kaynağını Kur'an hükümleriyle hadislerde bulan hukuka İslam hukuku denir. Müslümanların toplum içinde, birbirlerine, devlete, devlet kurumlarına, komşu ülkelerle olan bağlantılarına karşı nasıl davranacaklarını gösteren kurallar bütünü olan İslam hukuku medeni bir topluluğun gerek bütün, gerekse fert olarak uyması gereken yasaları Allah'ın emir ve yasaklarına göre, dünya ve ahiret hayatını göz önünde bulundurarak düzenleyen dini nitelikte bir hukuktur. Kendi bütünlüğü içinde itikat, amel, ibadet, miras, nikâh, zekât, ceza, nafaka gibi topluluk hayatını ilgilendiren birçok bölüme ayrılır. Dini bir nitelik taşımasına karşılık bu hukuk, daha çok dışa dönük, dünya işleriyle ilgili insan davranışlarını konu edinir."[337]

Yukarıdaki tanımlardan Şeriatın bir Müslümanın hayatını düzenleyen Allah tarafından gönderilen emir-yasaklar ve Kur'an'da geçen ilahi yasalar/hükümler olduğunu anlıyoruz. Şeriat aynı zamanda din manası da taşımaktadır:

336 Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, c. 16, s. 510.

337 Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, c. 10, s. 27.

"Arapça kökenli bir kelime olan din sözlükte "örf ve âdet, ceza ve karşılık, mükâfat, itaat, hesap, boyun eğme, hâkimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, millet, şeriat" gibi çeşitli anlamlara gelir (...) Kur'ân-ı Kerîm'de din kelimesi doksan iki yerde geçmekte, ayrıca üç âyette de değişik türevleri yer almaktadır. Kur'an'da bu kelimenin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür: "Yönetme, yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslâm, şeriat, hudud, âdet, ceza, hesap, millet."[338]

Şeriat kavramı temelde Kur'an hükümlerini ihtiva etmekle birlikte zaman içinde genişleyerek çok çeşitli kültür ve geleneklerin etkisi ile hurafe ve artık geçerliliği olmayan uygulamaları da kapsar şekilde anlaşılmıştır. Elbette ki bu bir kavram yozlaşmasıdır. Ancak Kemalist idare şeriatı değerlendirirken kavram analizi ve ayrım yapmamıştır, Kemalizm tanrısal hukuku ve Kur'an'ın sosyal yaşamı düzenleyen tüm uygulamalarını laiklik esası ile toplumdan soyutlamıştır.

Atatürk şöyle der: "... Türkiye din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar. Mazinin gafletleri, paslı ataletleri, Türkiye halkının beyninden silinmiş olduğundan şüphe ve tereddüde mahal yoktur."[339]

Kemalistlerin laiklik ve şeriat değerlendirmeleri şu şekildedir:

• Yılmaz Aliefendioğlu: *"Kemalist uygulama, dinsel ilişkilerin ve dinsel düzenlemenin esas olduğu tutucu bir toplumda, bilim ve batı hukukunu benimseyerek, laik toplum yaratmayı uygar olmanın gereği saymıştır. Böylece Kemalist devrim, kişiler arasındaki ilişkilerde ve devlet yönetimine esas olan dinsel kuralları, bu kurallardan kaynaklanan, yasaları, gelenekleri, kısaca din esasına dayalı düzeni 'ortadan kaldırarak' onun yerine batının siyasal kurumlarını almayı,*

338 Diyanet İşleri Başkanlığı, İlmihal -1, İman ve İbadetler, s. 1-2.

339 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 110.

bilim ve tekniğin en son ilkelerine dayanan ulusal ve çağdaş bir devlet kurmayı amaçlamaktadır"[340]

• Yekta Güngör Özden: *"Laiklik... Şeriatı ezer...*[341] *Şeriat laiklikle yıkılmıştır. Bilimle bağdaşmayan, uyuşmayan şeriat atılınca çağdaş düşünce düzeyine ulaşan bir tümlük ve birlikte gerçek bağımsızlık sağlanmıştır."*[342] *"Laiklik, çağdaşlaşmanın zorunlu sonucu hatta koşuludur. Dinsel kuralların etkisinden arındırılmış yönetim biçimdir."*[343]

• Vural Savaş: *"Şeriata göre, üstün olan ilahi kanunlardır. T.C. Anayasası'na göre Anayasa ve kanunlardır. "Şeriat" kurallarına göre "milliyetçilik" benimsenmemesi gereken bir görüştür. T.C. Anayasası'na göre "Atatürk milliyetçiliği" esastır. "Şeriat" kurallarına göre, tüm Müslümanlar, Kur'an hükümlerinin hem kendi hayatına, hem de toplum hayatına hâkim kılmakla mükelleftir. T.C. Anayasası'na göre, "Hiçbir düşünce ve mülahaza... Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında koruma görmez..."*[344]

• Mümtaz Soysal: *"İslam dini, din ile devlet ilkelerini ayırmak şöyle dursun, bunlarda tam bir kaynaşma getiriyor. Din, insanların iç dünyaları kadar, devlet konusundaki davranışları da kurallara bağlamak amacını gütmektedir. Bu alanda laikleşmeye doğru atılan her adım, eninde sonunda dinin kendisiyle çatışmaya kadar varıyor."*[345]

---

340 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 33.

341 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 60.

342 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 78.

343 Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, Anayasa Mahkemesi Yayınları, s. 84.

344 Vural Savaş, Refah Partisi İddianamesi ve Mütalaası, Fast Yayıncılık, 1. Basım, s. 33.

345 Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, 11. Basım, s. 173.

• Nur Sertel: "Kurandaki esaslardan hareketle İslam'ın demokrasiye açık olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Kuran'ın bireyi inanç konusunda özgür kıldığı ve demokrasiye açık olduğu yolundaki ifadeler ise, demokrasinin nitelikleri dikkate alındığında son derece yetersiz kalmaktadır. Zira üzerinde esas durulması gereken husus bireyin özgürlüğü değil, devletin yönetim biçimini ve hukuku belirlemedeki tercihlerinde dogmalardan bağımsız olup, olmadığıdır. İslam devleti ise kendi varlığını korumak ve vahyin gerektirdiği sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuksal düzeni kurmak için Allah'ın sözü olarak kabul ettiği Kuran'la bağlıdır."[346] "Kuran'daki her hükmü, değişmeksizin yaşama geçirmek isteyen siyasal İslamcılar, sadece Kuran'daki ahlaki normları değil; 14 yüzyıl öncesinin Arap örflerini de Türk insanına dayatmayı amaçlamaktadırlar ki, toplumdaki laik-islamcı çatışmasının temelinde yatan gerçek de budur."[347]

• Toktamış Ateş: "Şeriat, Tanrının kullarına gönderdiği hükümlerdir ki, bunlar bir nebi (peygamber) tarafından bildirilmiştir. Bu hükümler davranışlarla ilgili olursa 'feri' ve 'amelî' hükümler adını alırlar. Bu gibi hükümler 'fıkıh' tarafından incelenir. İnanç (itikat) alanına giren hükümler 'asli'dir Bunları da 'kelam' adı verilen bilim inceler. Şeriat sözcüğü Arapçada değişik anlamlara gelir. Bunlar arasında yol, kaynak vb. sayılabilir. Şeriatın kaynakları Kuran, Hadis, Kıyas ve İcma'dır. Kimi mezhepler son iki kaynağı şeriat dışı sayarlar. Kuran, Tanrının kitabı ve İslamiyetin temel kaynağıdır..."[348] "Atatürk, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasının ancak 'batılılaşma! Olabileceğine inanmış ve batı modeli bir cumhuriyet kurmuştu. Tanrı egemenliğine dayanan monarşik, daha sonraları meşruti-monarşik şeriat düzeninin yerine, halk egemenliğine dayanan laik cumhuriyet düzeninin getirmiştir."[349]

---

346 Nur Serter, Dinde Siyasal İslam Tekeli, Sarmal Yayınevi, s. 75.

347 Nur Serter, Dinde Siyasal İslam Tekeli, Sarmal Yayınevi, s. 82.

348 Toktamış Ateş, Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Ümit Yayıncılık, 4. Basım, s. 101.

349 Toktamış Ateş, Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Ümit Yayıncılık, 4. Basım, s. 79.

Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi kararı tüm Kemalist düşünürlerin yorumlarını özetliyor:

> *"Demokratik düzen ise, dinsel gerekleri egemen kılmayı amaçlayan şeriat düzeninin karşıtıdır. Dinsel gereklere yönetimde ağırlık veren bir düzenleme demokratik olamaz. Demokratik devlet, ancak lâik devlettir."*[350]

18- Laik Anlayışa Kur'an'dan Bakışlar

Vahyin müdahil olmadığı, sınırlar çizmediği veya yönlendirmeler yapmadığı bir alan yoktur. İslam dini, ceza hukukundan, boşama ve evlilik hukukuna, doğal çevrenin korunmasından gayri Müslimlerle ilişkilere, Müslümanların günlük/haftalık/aylık/yıllık, bireysel ve topluca yapmaları gereken ibadetlerine kadar hayatın her anını ve alanını tanzim ettiğinden din ve devlet ayrımından söz edilemez. Kur'an'ın düzenleme yaptığı bazı alanları hatırlamak yerinde olacaktır:

- *Gayri Müslimlerle ilişkilerimiz (Mümtehine, 8-9; Maide, 5).*
- *Yönetici-yönetilen arasındaki ilişki (Nisa, 58-65; Şura, 38)*
- *Evlilik ve boşama hukuku (Bakara, 226-242; Talak, 1-7)*
- *Ev içi mahrem hayat (Nur, 58; Bakara, 184)*
- *Komşuluk ilişkileri (Nur, 27-29)*
- *Savaş/esir hukuku (Bakara, 190-195; Muhammed, 4)*
- *Ceza hukuku (Maide, 32-50; Nur, 1-2)*
- *Adalet duygumuzun işlevi (Nisa, 135; Maide, 8)*
- *Ekonomik hukuk (Bakara, 275-279)*
- *Borçlar hukuku (Bakara, 282-283)*
- *İşçi-işveren hukuku (Hud, 84; Mutaffifin, 1-3)*
- *Bireysel ve toplumsal ahlak (İsra, 22-39)*
- *Miras hukuku (Nisa, 8-14; Bakara, 180-182)*

350 Resmî Gazete, 5 Temmuz 1989, Sayı: 20216, s. 30.

- *Çocuk eğitimi/ana-baba hakları konusu (Lokman, 13-19; Ankebut, 8)*
- *Gıda maddelerinin kullanımı (Maide, 90-91; Nahl, 115)*
- *Terör suçlarının cezaları (Hucurat, 10-11; Maide, 33)*
- *Giyim kuşam konusu (A'raf, 31-32; Nur, 30-31)*
- *Eğlence anlayışımız (Tevbe, 64-65; Hucurat, 11)*
- *İbadetlerimizi ve iman esaslarımız (Bakara, 177; Nisa, 136)*
- *Arkadaşlık/dostluk ilişkilerimiz (Furkan, 27-29; A'raf, 27)*

Bu listede sayılanların tümü ve diğer Kur'an hükümleri "Şeriat"ı oluşturur. Görüldüğü gibi bir Müslümanın ömrünün her bir gününü nasıl yaşaması gerektiği Kur'an tarafından tafsilatlı bir şekilde belirlenmiştir. İslam, hayatın her alanını kuşatıp dünyaya hitap eden, Müslümanların bütün yaşamına yön veren bir dindir. Dinin bir hükmüne itiraz etmekle tümüne itiraz etmek arasında hiçbir fark yoktur.

Bu gerçekler İslam ile laikliği bağdaştırmaya çalışanların gözünden kaçmaktadır. Belki kendi zanlarınca dini belli bir yere oturtup ona özgürlük tanıyorlar. Ancak, dinin laik sınırlandırmaya ne tepki vereceği hiç hesaba katılmıyor. Burada asıl sorulması gereken soru şudur "Din şuraya karışsın, buraya karışmasın" şeklinde yapılan yorumları Kur'an onaylıyor mu?

Bu sorunun cevabını Mehmet Pamak'tan dinleyelim:

"Kur'an hükümlerine göre İslam, Allah'ın kulları için seçip uygun gördüğü tevhid dininin adıdır. Tevhid akidesi hayatın tümünü kuşatan bütüncül bir muhtevaya sahiptir. Allah, İslam dininin son kitabı Kur'an'da hayatın bütün alanlarını kuşatan, ekonomik, sosyal, siyasi, hukuki ve tüm sahaları düzenleyen, bireysel ve toplumsal tüm ilişkilere çekidüzen veren temel ilkeler, esaslar, kurallar, naslar vaaz etmiştir. Allah kulları olan insanlara da, Kur'an ve onun pratiği olan sahih sünnette yer alan dinin tamamına hiçbir taviz vermeksizin, hiçbir bölümünü veya ayetini dışta bırakmaksızın, bir bütün olarak iman etmelerini bireysel

ve toplumsal hayatlarını da bu esas, ölçü ilke, kural, nas ve değerlere göre düzenlemelerini emretmiştir.

(...) Kur'an bireysel imanı, ahlakı ve ibadeti düzenleyen hükümlere yer verdiği kadar insan-insan, insan-toplum, insan-devlet, insan-eşya ve doğa ilişkilerini de dâhil toplumsal hayatı ve kamu alanını da düzenleyen temel naslar vaaz etmiştir. Borç hukukundan medeni hukuka, miras hukukundan ceza hukukuna, ticaret hukukundan idare hukukuna kadar tüm hukuk alanını, siyasi hayatı, ekonomik ve sosyal hayatı uyulması mecburi naslarla çerçevelemiştir ki, bunlara "hududullah" denilmektedir. Ve hiçbir Müslümanın bunların çok küçük bir cüz'ünden vazgeçmesi mümkün değildir."[351]

Pamak'a katılıyoruz zaten Kur'an'ı inceleyen bir kişinin inansa da inanmasa da başka bir sonuca ulaşması düşünülemez. İslam dini kadar toplum yaşamını ya da canlı hayatı düzenleyen başka bir din yoktur. Dini denetim altına almak isteyen laiklik prensibi ile bağdaşması en imkânsız din İslam'dır dersek yanılmış olmayız.

Laiklik her ne kadar ruhban sınıfının karşısında olsa da ve bu yönüyle İslam ile uyuşma gösterse de temelde vahyin sosyal yaşama yön vermesine de itiraz ettiğinden İslam'ın tam olarak karşısındadır. Laik toplum yapısında yasaları yine toplum belirler oysa Kur'an'a göre tek yasa koyucu, hüküm kaynağı, bir ismi de El-Hakim olan Allah'tır. Toplum idarecileri -Kur'an'a aykırı olmamak kaydı ile- ancak ikinci dereceden kanunlar çıkarabilirler. Allah'a ve elçilerine iman etmekle birlikte Şer'i hükümlerini kabul etmeyenler hakkında Kur'an şöyle der:

> *"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin, zalimlerin ve yoldan çıkmışların ta kendileridir"* *(Maide, 44-47).*

351 Mehmet Pamak, Kemalizm - Laiklik - Şehitlik, Ma'ruf Yayınları, 2. Basım, s. 211-212.

"Allah'a ve Muhammed (as)'a inanıyorum ancak Kur'an hükümleri geçmişte kaldı, çağa aykırı ya da din hayata karışamaz, Kur'an ile hükmedilmesi yanlıştır." diyenlerin durumunu düşünün.

19- Öze Dönüş Hareketi

Atatürk, dinlerin hepsinin sosyoloji, tarih, siyaset ve kültür bilimleri ışığında nasıl ortaya çıktığı ile ilgilenir yoksa İslam'ın Kur'an'dan okunması, İslam hakikatlerini hayata taşıma ya da İslami ilimleri ihya etme çabası yoktur. Atatürk'ü din devrimcisi görmek derin bir yanılgıdır o bir din ıslahatçısı değildir ve Martin Luther gibi olmaya da niyeti yoktur.[352] Mehmet Bedri Güntekin'in ifadesi ile *"Mustafa Kemal'de ona mal edilmek istenen 'İslamiyet'i eski yüceliğine kavuşturmak' gibi bir görüşün izine dahi rastlanmaz"*[353]

İslam'ı hurafelerden arınmış bir şekilde Kur'an'dan okumanın yadırganacak bir tarafı yoktur, bir Müslüman için olması gereken de budur. Atatürk'ün de bu doğrultuda dini özüne döndürmeye çalıştığı ya da daha iyi anlaşılması için çaba sarf ettiği iddia olunur. Ancak onun öze dönüşten anladığı bu değildir. Atatürk'ün düşüncesinde "öze dönüş", dinin vahiy kökenli olmayıp tamamen insanların ürettiği bir kurum olarak kabul edilmesidir ya da dini doğru anlamak Allah'tan gelmediğini kavramaktır.

Bırakın İslam'ı hayata taşımayı, insanlığın İslam'dan ve diğer tüm dinlerden vazgeçerek yeni bir dinin kurulduğu dünya hayal etmektedir. Ona göre mevcut dinler kaldırılıp yerine yeni ve daha temiz bir din kurulabilir:

> *"Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı geçecektir."* [354]

352 Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 17. Basım, c. 3, s. 472.

353 Mehmet Bedri Gültekin, Laikliğin Neresindeyiz Kemalizm Laikliğinden Türk-İslam Sentezine, Kaynak Yayınları, s. 89.

354 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 26, s. 144.

"Efendiler, bütün insanlığın tecrübe, malumat ve düşüncede yükselmesi ve olgunlaşması; Hıristiyanlıktan, Müslümanlıktan, Budizmden vazgeçerek basitleştirilmiş ve herkes için anlaşılacak hale konulmuş dünya çapında saf ve lekesiz bir dinin kurulması (...) tahayyülünün tatlı olduğunu inkâr edecek değiliz."[355]

Gazi'ye göre dini en iyi anlamanın yolu tarihin zaman tüneline geri dönüp ilk insanlardan günümüze nasıl evirilerek geldiğini ve hangi aşamalar sonucunda tek tanrı inancına ulaşıldığını bilimsel araştırmalarla tespit etmektir. Atatürk "Din vardır ve lazımdır" sözüyle toplumları bir arada tutan asli unsurlardan birisinin de din olduğunu anlatır, bu açıdan kültürel birleştirici olarak toplumlara lazımdır. Bununla dinin vahiy kaynaklı ve insanlığa yol gösterici özelliğe sahip olduğunu kastetmez.[356]

Atatürk tarihsel ve kültürel açıdan dinlerin nasıl oluştuğunu anlatmıştır ve bu anlatıda dinin Allah'tan geldiği reddedilir, dini üreten de geliştiren de ve nihayet çürüten de insandır. Dinin sosyal hayatta var olduğunu ve toplumsal yaşama etkilerini kabul etmekle birlikte ilahi bir kökeni olduğu iddiası kabul görmez.

Atatürk'ün Türkiye'yi dindar ya da dinsiz yapma gayreti yoktur. Ayrıca Atatürk din düşmanı ya da kendisini tüm dinleri ortadan kaldırmaya adayan birisi de değildir. Pratikte bu mümkün olmadığı gibi tarih, sosyoloji ve insan psikolojisi üzerine okuma yapan herkes -ve Atatürk de- kabul eder ki dinler yasayla ortadan kaldırılamaz. O, dinlerin oluşumunu, gelişimini inceler, kaynağını göklerde değil yeryüzünde, insan zihninde ve doğada arar. Aklı başında hiçbir devrimci sosyal geçek olan din duygusuna düşmanlık etmez.[357]

355 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 234.

356 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 59-60.

357 Toplumsal gerçeklere düşman olmak cehalet belirtisidir. İnsanlara uyumalarını, konuşmalarını yasaklayamadığınız gibi, mevsimlerin oluşumunu durduramadığınız gibi dini de yasaklayamazsınız, "inançlı olma" gerçeğini yasakçı kafayla ele alamazsınız. Dine karşı verilen savaştan her

Kemalist bakış açısına göre dinler, dilin, kültürün ve insan zekâsının gelişimiyle paralel olarak, ekonomik/sosyal şartların ve çevresel faktörlerin de etkisi ile oluşturulmuş insan ürünü toplumsal kurumladır. İnsanlar kutsal kurumlar olarak kabul ettikleri dinleri ve bu dinlere ait unvan, sembol ya da ziyaret yerlerini zaman içinde kendileri oluşturup nesiller boyu aktarmışlardır. Elbette bu aktarım sırasında din anlayışında çeşitli kırılmalar ve farklılıklar olmuştur ancak bütün bu değişimler kâinatın ötesinde bir varlığın değil bizzat insanın eseridir. Yani insanlar kendi kutsallarını/dinlerini/inançlarını kendileri yaratırlar. Dinlerin kaynağı evrenin dışında değil insan psikolojisinde ve toplumun içinde aranmalıdır.

Türk Tarihinin Ana Hatları'ndaki ifadeler aynen şu şekildedir:

"Din içtimai bir müessesedir. Her içtimai müessese gibi din de ait olduğu kavmin fikri ve medeni tekâmüllerine (gelişimine) hemahenk (uyumlu) olarak inkişaf etmiştir (meydana çıkmıştır)."[358]

20- Büyük Islahatçı Muhammed (as)

Atatürk ve çalışma arkadaşları Muhammed (as)'ı icraatlarından ve inandığı davada sebat etmesinden ötürü övüp, devrinin en zeki insanı görmüşlerdir. Muhammed (as) müthiş kabiliyetli ve inkılâpçı "bir Arap filozofu" kabul edilmiştir.[359] Atatürk, Muhammed'in (as) döneminin en büyük devrimcisi ve reformist hareketin önderi olarak kabul eder ve bu yönüyle sürekli takdir eder. O, Muhammed (as)'ı kabiliyetsiz ve sürekli başkalarının yönlendirmesine muhtaç zavallı birisi olarak gösteren tarihçiler hakkında şu ifadeleri kullanır:

---

zaman din galip çıkar. Öyleyse düşmanlık değil araştırma ve tercih yapılmalıdır.

358 Türk Tarihinin Ana Hatları, Methal Kısım, İstanbul Devlet Matbaası, 1931 Basım, s. 44.

359 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 132-159.

"Muhammed'i bana, cezbeye tutulmuş sönük bir derviş gibi tanıttırmak gayretine kapılan bu cahil adamlar, onun yüksek kişiliğini ve başarılarını asla kavrayamamışlardır. Anlamaktan da çok uzak görünüyorlar. Cezbeye tutulmuş bir derviş, Uhud Muharebesi'nde en büyük komutanın yapabileceği bir planı nasıl düşünür ve tatbik edebilir. (...) Tarih, hakikatleri değiştiren bir sanat değil, belirten bir ilim olmalıdır. Bu küçük harpte bile askerî dehası kadar siyasî görüşüyle de yükselen bir insanı cezbeli bir derviş gibi tasvire yeltenen cahil serseriler, bizim tarih mesaimize katılamazlar. Muhammed, bu harp sonunda çevresindekilerin direnmelerini yenerek ve kendisinin yaralı olmasına bakmayarak galip düşmanı takibe kalkışmamış olsaydı, bugün yeryüzünde Müslümanlık diye bir varlık görülemezdi."[360]

Bu ifadeler lise öğrencilerinin seviyesine uygun bir dil kullanılarak tarih kitaplarına aktarılmıştır:

"Muhammet namuskâr ve menfaat fikrinden ari olarak ortaya atıldı. Onun gayesi, muhitinin ahlakını, dinini ve içtimai hayatını ıslah etmekti. (...) Aralarında yaşadığı insanların manevi menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücadeleye atıldı. Sonunda cihanşümul bir dinin müessisi oldu. Muhammedin neşrettiği din, insanların kalbinde derin bir ihtizaz uyandırdı."[361]

"Muhammedi ve onun nasıl bir din müessisi ve dini bir devlet reisi olduğunu anlıyabilmek için onun bilhassa askerî faaliyetlerini tetkik etmek lazımdır. Aksi takdirde Muhammedi, her şeyi bir melekten alan ve aynen muhitine tebliğ eden ümmi, cahil, hissiz hareketsiz bir put derekesine indirmek hatasından kurtulmak mümkün olmaz. Halbuki Muhammet denilen şahsiyet bizatihi mütehassis, mütefekkir, müteşebbis ve muasırlarının en yükseği olduğunu yaptığı işlerle ispat etmiş bir varlıktı."[362]

---

360 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 62.

361 İstanbul Devlet Matbaası, "Ortazamanlar, Tarih II", 1931, s. 91.

362 İstanbul Devlet Matbaası, "Ortazamanlar, Tarih II", 1931, s. 93-94.

Atatürk bir Alman gazeteci ile yaptığı söyleşide *"Kur'an'ı şimdi ilk defa Türkçe bastırıyorum, ayrıca Muhammed'in hayatını da tercüme ettiriyorum"* diyor.[363] Tercüme ettirilen bu kitap Atatürk tarafından okunup incelenen[364] Reşat Nuri Güntekin'in çevirisini yaptığı, Emile Dermenghem'in "La Vie de Mahomet/ Muhammed'in Hayatı" isimli çalışmasıdır.[365] Bu eserde de Muhammed (as) için şunları söyler:

> *Muhammed'in mümkün olduğu kadar hakikate uygun bir portresini çizmek; onu, kitap sahifelerinde ve sadık arkadaşlarının canlı ruhlu yaşadığına bakarken nasıl anladımsa öyle anlatmak istedim. Her hayatın içinde bir ders bulunduğunu, her insanın alın yazısında başka insanlar için bir ibret saklı olduğunu kabul edersek, gökten getirdiği haberle insanlığın büyük bir kısmını yaşatan insanlardan bir ile karşılaşmanın ne kadar heyecanlı ve istifadeli bir şey olacağını söylemeğe bilinmem lüzum kalır mı?"*[366]

Emile Dermenghem'in çalışması ile "Ortazamanlar, Tarih II" kitabında Muhammed'e (as) ilişkin bölümler karşılaştırmalı incelendiğinde aralarında ciddi benzerlikler görüyoruz. Bu benzerlikler lise tarih kitapları yazılırken esin kaynakları olan kitaplar hakkında da fikir vermektedir.[367]

Atatürk'e göre Muhammed (as) gerçekten dahi bir insandır. Kendi toplumunun refahı için elinden geleni yapmış ilerici bir

---

363 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 269.

364 Atatürk'ün Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı, Aralık 2006, s. 104-105.

365 Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk Kimdir?, c. 4, Atatürk'ün Milliyetçiliği, 1. Basım, s. 276-277.

366 Emile Dermenghem, La Vie de Mahomet/Muhammed'in Hayatı, (Tercüme: Reşat Nuri Güntekin), İstanbul Devlet Matbaası, 1930 Basım, s. 1-2.

367 Örn: İstanbul Devlet Matbaası, "Ortazamanlar, Tarih II", 1931, s. 91 - Emile Dermenghem, La Vie de Mahomet/ Muhammed'in Hayatı, s. 81-82. İki çalışmanın verilen sayfaları karşılaştırıldığında Muhammed (as)'ın kavminin ıslahı için derin tefekkürlere daldığından ve hakikat arayışından -aşırı bir benzerlikle- bahsedilir.

ruha sahip siyasetçi ve askerdir.[368] Bununla birlikte Atatürk'ün kanaatine göre bütün dinler doğup gelişen ve çağa uyumunu kaybedip kabuğuna çekilen toplumsal kurumlardır, İslam bu düşünceden istisna değildir. Ona göre İslam, zamana, bilime ve yeni keşiflere yenik düşmüş, yenilikçi ruhunu kaybetmiş ve siyasilerin istedikleri gibi kullandıkları eskimiş dogmalar bütünü haline gelmiştir.

Kemalist yönetim, İslam'a ve Muhammed'e (as) Kur'an penceresinden değil pozitivist bir gözle bakmıştır[369], onun peygamberliği ya da vahiy almasıyla değil yaptığı toplumsal devrimin sebepleri ve günümüze kadar uzanan sonuçları ile ilgilenmişlerdir. Kur'an'ı rehber edinmek bir yana vahiy kaynaklı olmadığını, Kur'an'ın, Muhammed isimli bir dâhinin icat ettiğini ve İslam'ın tarihte kalmış bir Arap ideolojisi olduğunu defalarca tekrar etmişlerdir.

Kur'an bu Arap ideolojisinin meyvesi olarak tarih içinde Muhammed'in (as) şahsi gayretleri ile kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Yine onlara göre Muhammed (as) samimi heyecanlara kapılmış, Arapların ıslahı için derin tefekkürlere dalmış ve sonunda kendisini Allah'ın elçisi sanarak teokratik imparatorluğunu tesis etmiştir.[370]

Burada ilginizi çekebilecek bir detayı atlamayalım. Atatürk'ü okuduğu[371]İkinci Türk Tarih Kongresi bildirilerinden İsmail Hakkı İzmirli'nin tebliğ konusu *"Peygamber ve Türkler"*dir. İsmail Hakkı İzmirli Muhammed (as)'ın Türklerle ilişkisini anlatırken şu iddialarda bulunur:

368 İstanbul Devlet Matbaası, "Ortazamanlar, Tarih II", 1931, s. 118.

369 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 2003 Basımı, s. 132.

370 Onu Allah'ın elçisi olarak görmediklerinden övgülerini materyalist bir anlayışla yaparlar.

371 Uluğ İğdemir, Yılları İçinden, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976 Basım, s. 36

- Peygamber kuvvetli bir ihtimal ile oruk itibariyle Türk olabilir.

- Evs ve Hazrec kabileleri de Türk oruğundan gelebilirler.

- Peygamber'in eshabı arasında malum olan üç Türk vardır.

- Peygamber ramazanda bir Türk çadırında itikaf etmiştir.

- Peygamber Türkçe bir mektup yazmıştır.

- Peygamber'in Türkler hakkında hadisi vardır.

- Kur'an'da Türkçe kelimeler vardır.

- Malum olan Türk yüksek âlimi Mübarek oğlu, sahabe derecesindedir.

- İmamı Azam Türk'tür. İçtihatları da Türk ideolojisine uygundur.

- İmamı Azam kadınlara hâkimlik vermiş, Kur'an'ı manadan ibaret görmüştür.

Muhammed'in (as) Türk olduğunu ispat etmeye çalışan İzmirli hızını alamamış olacak ki İbrahim (as) ve İsrailoğulları olan Yahudilerin de Türk olduğunu iddia etmiştir.[372] Bütün bu aşırılıklar o devrin, 'her yere medeniyet götüren Türklerdir, dünyaya medeniyeti Türkler ihraç etmiştir' anlayışının uzantısı olarak bütün ıslahatçı önderler Türk olmalıdır algısı ile yapılmaktadır. İsmail Hakki beyin iddialarının altında kuvvetle muhtemel Atatürk'ün yeryüzünde en önemli icatları yapanların, insanlık tarihinde ilk defa medeniyet kuranların Türkler olduğunu ifade eden şu sözleri vardır:

"Maden devirlerinden, muhtelif madenlerden, kemiklerden yapılan eserler her nevi aletler ve süs eşyası idi. Çamurdan tuğla, çanak, çömlek ilk insanların yaptığı eserlerdendir. Hayvanları ehlileştirmek, onlardan muhtelif suretlerle istifade etmek, hayvanları sürüler halinde bulundurmak, insanların ilk yaptıkları işlerdendir. Ziraat da böyledir. Bundan başka insanlar bulundukları mıntıkaya göre kerpiçten, tuğladan veya taştan binalar

372 Türk Tarih Kurumu Yayınları, İkinci Türk Tarih Kongresi, 20-25 Eylül 1937, s. 1013-1026.

da yaptılar. Kanallar açarak bataklıkları kurutmak, muhtelif tarzda sulama usulleri de insanların ilk buldukları şeylerdendir. Güneşi ve yıldızları müşahede [gözlem] sayesinde takvimin esasını koyan, tabiatın en büyük kuvvet olduğunu keşfeden binlerce sene evvel yaşamış eski insanlardır. Gemi inşa eden ve denizlerde dolaşmak kabiliyetini de gösteren, ticaret etmesini öğrenen bu insanlardır. İlk demokrasi esasına müstenit [dayanan] cemiyet ve devlet müesseseleri [kurumlarını] vücuda getiren de onlardır. Bütün bu saydıklarımız dünyada ve bütün beşeriyette [insanlıkta] ilk medeni eserlerdir. Bu medeni eserleri, bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar Türk ırkındandır. Türklerin ana yurdu Orta Asya yaylasıdır."[373]

Medeniyetinin Türkler tarafından icat edildiği, yazıyı mucidinin ve ilk kullananların Türkler olduğu ve toplumsal yaşam için gerekli olan en temel araçların ilk olarak Türkler tarafından üretildiği iddiaları lise tarih kitaplarına taşınmış olsa da[374] daha sonraları bu anlayıştan vazgeçilmiştir.

21- Atatürk'ün El Yazılarında Muhammed (as)

Atatürk el yazılarında Kur'an'ın, Allah'ın kelamı olmayıp Muhammed'in (as) yıllarca süren düşüncelerinin ürünü olduğunu savunur.[375] O, Muhammed'i (as) kendi kurduğu ve İslam ismini verdiği devrimci hareketin lideri sayar ancak Allah'ın elçisi olarak görmez:

---

373 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 279.

374 Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, Tarih I, İstanbul Devlet Matbaası, 1931, s. 25-53.

375 Bu el yazılarının Atatürk'e ait olduğu zaten bilinmekle birlikte mahkeme kararı ile daha da kesinleştirildi. Bkz. İkibin'e Doğru Dergisi, 18-24 Ekim 1987, Sayı: 43, s. 26, Saçak Dergisi, Aralık 1987, Sayı: 4, s. 31-36 ve Şemseddin Güler, M. Kemal ve Din, Kişisel Yayınları, s. 14-15. Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -1.

"Kuran sureleri, Muhammed'e açık semada peyda olmuş bir şimşek gibi günün birinde, birdenbire bir taraftan inmiş değillerdir. Muhammed'in beyan ettiği sureler, uzun bir devirde dini tefekkürlerinin mahsulü olmuştur. Muhammed bu surelere birçok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebi bir şekil vermiştir."[376]

Ona göre Kur'an Muhammed'in (as) kendi yazdığı bir kitaptır, Kur'an'ın asıl yazarı ve sahibi Allah değil Muhammed (as)'dır. Atatürk'ü İslam'ın hizmetkârı olarak gören Sinan Meydan bu alıntı için şu yorumu yapar:

"Çok açıkça görüldüğü gibi burada da bilinen şekliyle "vahye" itiraz edilmekte, Kur'an surelerinin Hz. Muhammed'in çalışmalarının ürünü olduğu belirtilmektedir"[377]

Atatürk'ün bu düşüncesi eğitim müfredatında aynen yer almıştır. Atatürk liselerde okutulan İslam tarihinin önemli bölümünü kendisi yazar/yazdırır ve tamamını kontrol eder[378]. Orta zamanlar Tarih II ders kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

"Muhammed uzun bir devirdeki düşünüşlerinin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre bildiriyordu."[379]

---

376 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 62. Atatürk'ün orijinal el yazıları Anıtkabir Kütüphanesi'nde, Fotokopisi Türk Tarih Kurumu'nda, Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı'nda ve Aydınlık Gazetesi Arşivinde'dir. Demek ki Atatürk "gökten indiği sanılan kitaplar..." derken Kur'an'ı kastediyormuş. Bu konuya ilerde daha detaylı değineceğiz. Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -4.

377 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım, s. 258.

378 Uluğ İğdemir, Cumhuriyetin 50.yılında Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Basım, s. 8-9 Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, s. 739.

379 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 91.

Kur'an'ı Muhammed'in (as) kendi düşünceleri olduğu vurgulu bir şekilde tekrar edilir, iddiaya göre Kur'an hükümlerini Allah değil Muhammed (as) koymuştur:

"Muhammed'in koyduğu esasların toplu olduğu kitaba Kur'an denilir"[380]

Muhammed (as)'ın elçiliği Kur'an ayetleri ile değil sosyolojik, tarihsel ve kültürel açıdan izah edilir. Kemalist anlayışa göre Muhammed (as) nebi değil halkını daha medeni ve uygar hale getirmek isteyen bir devrimcidir. Bu sebeple yıllarca düşünerek vahiy aldığı iddiası ile kendisini Allah'ın elçisi ilan etmiştir:

"Tarihi açıdan incelendiği zaman görülüyor ki: Muhammed birden bire "Allah'ın Resulüyüm" diyerek ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlak ve adetlerinin pek kötü, pek ilkel, iyileştirilmeye muhtaç olduğunu anlamış, bunları iyileştirmek için tenha yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca düşündükten sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur."[381]

Atatürk vahiy ve İslamiyet'in doğuşunu el yazılarında şöyle açıklar:

"Muhammed'i harekete geçiren bir amil samimi heyecanları olmuştur. Muhammet daha sonra irticalen dini hitabede bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten nebiliğe, nebilikten de nihayet allahın Resulü haline geçti. İçinde yaşadığı insanların manevi menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücahedeye atılmış olan Muhammet, sonunda dini bir imparatorluğun mutlak reisi bütün dünyaya hakim olmak iddiasını besliyen muharip bir dinin müessisi sıfatı ile ömrünü bitirdi. Bu iki netice münhasıran Muhammedin kendi manevi ve fikri kuvvetinin mahsulü idi."[382]

---

380 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 90.

381 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 91.

382 Atatürk'ün orijinal el yazıları Anıtkabir Kütüphanesi'nde, Fotokopisi

Bu düşünceye göre bir anda meleğin vahiy getirmesi diye bir olay yoktur, Muhammed (as) vahyin yönlendirmesi ile değil kendi fikri kuvvetiyle Kur'an'ı ve İslam dünyasını ortaya çıkarmıştır. Kur'an'ın Muhammed (as)'ın düşünsel gücünün ürünü olduğu iddiası Akliyye mezhebinin görüşleri adı altında benimsenerek, Atatürk'ün hazır bulunduğu Türk Tarih Kongresi'nde de (şiddetli ve sürekli alkışlarla) tekrar edilmiştir:

"Kur'an mahsulü ilhamdır. Binaenaleyh Allahın değil Peygamberin kelamıdır"[383]

Kemalist öğretiye göre o Allah'ın görevlendirdiği bir elçi değil muharip bir imparatorluğun devrim önderidir. İslam'ı Muhammed'in (as) icat ettiği sürekli vurgulanır:

"Muhammed, Mekke'de müşriklik muhitinde ve etkisinde büyümüş olmasına rağmen dini meseleler ve dini düşünceler pek derin bir surette zihnini işgal ediyordu. Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilan ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı."[384]

Atatürk'e göre elimizdeki Kur'an eksiktir, bazı ayetler kaybolmuştur:

"Muhammed'in peygamberliğinin başlangıcına dair çok eski rivayetler vardır. Bunlar artık efsanelere karışmıştır. Hakikatte peygamberin ilk söylediği Kur'an ayetinin ne olduğu malum ve belki mazbut (kayıtlı) değildir."[385]

Türk Tarih Kurumu'nda, Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı'nda ve Aydınlık Gazetesi Arşivinde'dir. Ayrıca bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 65.

383 Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Münakaşalar, (Şemseddin beyin, İslam Medeniyetinde Türklerin Mevkii isimli konferansından) Maarif Vekâleti, 1932, s. 295.

384 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 89.

385 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 91.

Kemalist ideolojinin hazırladığı tarih kitabında Kur'an ayetlerini uydurulmuş masallar olduğu iddia edilir. Mesela Kâbe'nin yeri ve işlevinden bahsedildikten sonra şu değerlendirme yapılır:

> *"Arapların aralarına yayılan bu rivayete göre İbrahim, karısı Hacer ile oğlu İsmail'i buraya getirmişti; Zemzem de onlar için fışkırtılmıştı; İbrahim, oğlu İsmail'le birlikte Kabe'yi inşa etmişti. Cebrail kendilerine o zaman Haceriesved'i getirmişti; bu taş sonradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. Bunların hepsi doğal olarak sonradan uydurulan masallardır."*[386]

Mustafa Kemal Atatürk'ün el yazılarında ve lise ders kitaplarında bu ve benzeri pek çok anlatım bulunmaktadır. Hatta Muhammed'in (as) Kur'an'ı kendisinin icat ettiği iddiaları edebiyat derslerinde okuma parçası olarak da okutulmuştur.[387] Atatürk İslam tarihini yazarken en çok da ünlü oryantalist Leone Caetani'den[388] etkilenip onun görüşlerini tercüme ettirerek ders kitaplarına koydurmuştur. Atatürk'ün kaleminden dökülen ifadeler ile L. Caetani'nin İslam tarihi çalışmalarını karşılaştırdığımızda aynen kopya edildiği hemen fark edilir.

Samsun milletvekili Ruşeni Barkın'ın 1926 yılında yazıp Mustafa Kemal Atatürk'e sunduğu *"Din Yok Milliyet Var"* isimli çalışmasına Atatürk "Aferin, Alkışlar" şeklinde notlar düşerek tebrik etmiştir. Bu çalışmada Muhammed'in (as) ne kadar büyük bir yenilikçi olduğunu anlattıktan sonra şu satırlara yer verir:

"Eğer Muhammed, o parlak muciz ifadesiyle yalnız hayatın ıslahına çalışsa ve eski peygamberlerin oyunlarına dalmasaydı daha nice binlerce sene beşerin muhterem bir siması olarak kalacaktı.

386 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 85. (Bkz. Bakara, 127, Âl-i İmran, 96-97 ve Hac, 26-28).

387 Mustafa Nihat, Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi / Lise Kitapları III. Sınıf, Devlet Matbaası, 2. Basım, 1934, s. 78-80.

388 Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Basım, s. 39-45. Leone Caetani, İlk dönem İslam tarihçisi oryantalisttir. Doğum: 1869, Roma, İtalya, Ölüm: 1935, Vancouver, Kanada.

Maalesef, Muhammed, zamanın modasına uyarak peygamberlik basamağına çıktı ve oradan Allah'ın elçisi sıfatıyla insanları ıslaha çalıştı. Aynı zamanda seleflerini taklit ederek mütemadiyen yalan ve efsane savurdu. Yalan ve efsane savurdukça kendi de inandı ve bu surette zekâsını o güzel şeylerini de yalan içinde boğdu..."[389]

22- Arabistanlı Zatla İşimiz Bitti

Atatürk'e göre Türkler, İslam'dan önce de tek tanrı inanışına sahipti ve ilahi takdir gereği ahlak ve kimliklerini kaybetmediklerinden bir peygambere de ihtiyaçları yoktur. Yine ona göre Türkler Müslüman olmasaydı İslam yayılamazdı.

"Yüce Tanrı, Türk ülkelerine ve milletine bir peygamber gönderme gereği duymamıştır. Çünkü Türk milleti İslamiyetten çok zaman önce vahdaniyet (tek tanrı) inancına sahipti ve hiçbir devirde ahlak yapısını bir peygambere muhtaç olacak kadar kaybetmedi. İnsanoğlunun yaptığı putlara da tapmadı. ( ) Biliyorsunuz ki biz Türkler, İslamiyeti vahdaniyet inancı getirdiği için kabul ettik ve onun dünyaya yayılmasını kafa ve kılıcımızla biz sağladık. Eğer Türkler Müslüman olmasaydı, İslamiyet, Musevilik gibi bölgesel bir din olarak kalırdı. İslam âlemine bu gerçeği anlatmak gerekir. Araplar, topraklarına üç semavi din peygamberinin gelmesiyle övünürler ve üstünlük iddia ederler. Bizi de böyle bir nasipten mahrum olduğumuz için küçümserler. Aslında bu bizim ahlak ve insanlık benliğimizi, hiçbir devirde bir peygambere muhtaç olmayacak kadar kaybetmemiş olmamızın ilahi takdir ve tasdiğidir..." [390]

---

389 Özgün belge, Çankaya Atatürk Kitaplığı'nda, No: 2. Fotokopisi, Atatürk'ün bütün eserleri ve Aydınlık gazetesi arşivinde. Aktaran: Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 377. Ayrıca bkz. Bilim ve Ütopya Dergisi, Ruşeni'nin Atatürk'e Sunduğu Kitap: "Din Yok Milliyet Var", Şubat 2000, sayı: 68.

390 Düşünce ve Davranışları İle Atatürk, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2. Basım s. 70.

Atatürk'ün sözlerinden çıkan neticeye göre İslam, Türklere artı bir fazilet katmamıştır çünkü Türklerde tek tanrıcılık ve ahlaki olgunluk zaten mevcuttur. Muhammed (as) ve İslam hakkındaki bu yaklaşımın, yönetici kadrodan yönetilen tabana doğru yayıldığını görebiliyoruz. Grace Ellison 1928 yılında kaleme aldığı ve Atatürk'ün de okuduğu[391] "Turkey Today" kitabında Konya'dan Adana'ya geçerken bir okul müfettişinin kendisine şunları söylediğini yazar:

"Bizim peygamberimiz Gazi'dir: Arabistanlı zatla işimiz bitti Muhammed'in dini Arabistan için gayet iyiydi, ama bize göre değil. Ellison sorar: Fakat sizin hiçbir inancınız yok mu? Müfettiş: Var, Gazi'ye, ilme, ülkemin geleceğine kendime inanıyorum..."[392]

Aynı dönemde Kemalist yönetimi memnun etmek için Allah'a küfreden hocalara (!) bile rastlayabiliyoruz.[393] Bu durum Kemalist ideolojinin din ve yaratılış hakkındaki eğitim anlayışının doğal sonucuydu. Arabistanlı zatla işleri bitince doğal olarak onun tebliğ ettiği dinle de işleri olmayacaktı. Atatürk'ün katıldığı laiklik hakkında bir tartışmada şu sözler sarf ediliyordu:

"İslamlık, devrini yapmış, fayda ve zararlarını ortaya koyarak eskimiş, ömrünü yitirmiş bir şeydir. O müesseseyi ne korumağa ne de yeniden bir aşı yaparak gençleştirmeğe niyetimiz yoktur. Zaten böyle bir teşebbüs, kurumuş eski ağaca hayat vermeye çalışmak gibi beyhudedir."[394]

Atatürk tarafından takdir edilip övgüyle karşılanan "Din Yok Milliyet Var" isimli kitabında Ruşeni Barkın çok daha sivri bir dil kullanır:

---

391 Atatürk'ün Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı, Aralık 2006, s. 107.

392 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım, s. 323.

393 Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, 1945 Baskısı, s. 51-52.

394 Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, 1945 Baskısı, s. 49.

"... Eğer Muhammet'in amacı, kendi gününde milletini, bulunduğu halden çıkarıp, görece daha iyi ve daha mutlu bir hayata kavuşturmak idiyse, bizim de kendi günümüzde milletimizi yoksulluktan çıkarıp mutlu milletlere ulaştırmaya çalışmamız, aynı amaç ve aynı felsefedir. Tersine Muhammet'in dini, 1300'ü aşkın yıl önce, sefil bir çölde kendi çıplak aşiretini yönetmek için ortaya koyduğu değişmez kurallara bağlı kalmaktan ibaretse, bu Türk milletini hala on dört yüz yıl geri çekmek ve o zamanki efsanelere tapındırmaya çalışmak cinnet ve cinayet olur..."[395]

"Arabistanlı zatla işimiz bitti" anlayışının detaylarına sonraki konu başlıklarında detaylıca değineceğiz.

23- Atatürk ve Yalancı Peygamberlik

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Bayburt'ta peygamberlik iddiasında bulunan bir şahıs ortaya çıkıp zaten işgal edilmek üzere olan ülkede daha fazla kargaşaya ve probleme neden olmuştur. Peygamberlik iddiasında bulunan Eşref isimli şeyhin çıkardığı sorun o kadar büyümüştür ki, ordu müdahale etmek zorunda kalmıştır. Atatürk yaşanan bu hadise hakkında şu bilgileri verir:

"Muhterem efendiler, İstanbul'un temas ve izahında bulunduğumuz can sıkıcı vaziyetiyle uğraşırken, memleketin doğu ucunda da, bir yalancı peygamberin ortaya çıkardığı mühimce ve kanlı bir vaka cereyan ediyordu. Buna dair 15. Kolordu Kumandanlığı'ndan birçok raporlar geliyordu. Bayburt'a dört saat mesafede Hart köyü[396] *vardır. Bu köyde oturan Eşref namında bir şeyh, Şiilik telkinlerinde bulunuyormuş. Buna üzülen Bayburt Müftüsü ve uleması, Şeyh'i çağırtarak sorgulamak için teşkil eyledikleri bir heyeti Hart'a göndermişler ve mahalli hükümet namıma Şeyh'i davet etmişler... Şeyh bu davete icabet etmemiş. Mahalli hükümet 50 kişilik bir müfreze göndermiş.*

395 Bilim ve Ütopya Dergisi, Ruşenî'nin Atatürk'e Sunduğu Kitap: "Din Yok Milliyet Var", Şubat 2000, sayı 68, s. 15.

396 Hart köyü: Bayburt'un bugünkü Aydıntepe ilçesi.

Buna büsbütün kızan Şeyh, müritleriyle birlikte müfrezenin silahlarını ve mühimmatını almış ve efrat ve subaylarını esir ve bazılarını şehit etmiş... Bunun üzerine, civardan bazı kıtalar Bayburt'a sevk olunmakla beraber, meselenin kan dökülmeksizin, barış yoluyla halli tercih edilmiş... Şeyh nezdine ulema ve üstsubaylardan meydana gelen birkaç heyet gönderilmiş... Hükümete itaat etmesi için nasihatlerde bulunulmuş... On altı gün bu suretle kaybedilmiş. En son giden Erzurum Karlısı heyetinin de ricası Şeyh Eşref üzerinde tesirli olmamış. Bilakis, Şeyh bunlara hitaben: "Hepiniz kafirsiniz! Kimseyi tanımam, itaat etmem, harp edeceğim. Allah, bana şeriat ilanına memursun dedi" tarzında bir ültimatom vermekle beraber, bir taraftan da köylere, "sahibi şeriat" ve "mehdi-i muntazar" imzalarıyla birtakım beyannameler göndererek halkı aldatarak ve kendisine katılmalarını temin ederek isyan etmiş... Bunun üzerine, bizzat Bayburt'a gelip 9. Fırka'nın kumandasını alan Kaymakam Halit Bey, 25 Kânunuevvel [Aralık] 1919 günü, kâfi kuvvetle Hart'a hareket eder. Şeyh, topladığı asilerle müdafaaya karar verdiğinden, topçu ve piyade kuvvetleriyle çarpışmaya ve muharebeye ihtiyaç hâsıl olur. Bu esnada, Şeyh'in müritlerinden birtakımları da Hart'a yardım etmek üzere civar köylerde toplanırlar. Nihayet, Kaymakam Halit Bey'in doğrudan doğruya Bayburt'tan, bana gönderdiği 1 Kânunusani [Ocak] 1920 tarihli şifresinde dediği gibi, "Hart meselesi, yalancı peygamberin ve oğullarının ve adamlarından bazılarının itlafı ve Hart'ın teslimiyle neticelenmiştir." Halit Bey, bu şifresinde, mebuslarla alakalı bazı malumat da verdiğinden, kendisine I/2 Kânunusani [Ocak] 1920 tarihinde şu şifreyi yazdım:

Hart hadisesinde elde edilen siz biraderimin muvaffakiyetini tebrik ve mebusların Ankara'ya gelmesi hakkında sarf buyurulan mesaiye teşekkür ederim."[397]

397 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 19, s. 259-260.

Ancak burada gözlerden kaçmış ve temas etmemiz gereken önemli bir husus vardır. Atatürk'e göre bilimsellik evrenin kendi içinde keşif ve gözlemlerde bulunmaktır, bilgi ancak bu şekilde elde edilir dolayısıyla vahiy ve vahyeden birisi olmadığı gibi kâinatın ötesinden başka değişik yollara gelen bir bilgi türü de yoktur. Ona göre vahiy sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerle insanların ürettiği bir kavramdır, hiçbir nübüvvet iddiasının gerçekliği ve geçerliliği olamaz. Durum böyle olunca Atatürkçü düşünce sistemi açısından yalancı olan ya da olmayan peygamber ayrımı yapmak isabetsizdir. Atatürk şöyle der:

"İlkel insan kümelerinde ata korkusu ve nihayet büyük· kabile ve kavimlerde ata korkusunun yerini alan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız yasaklar yaratmıştır. Yasaklar ve hurafeler üzerine kurulan birçok adetler ve ananeler, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki, şahsi düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak kavramı malum olmamıştır. Cemaatlerin başına geçebilen adamlar, cemaati Allah namına idare ederdi. Her türlü hak ve salahiyet onlarda idi. Ferdin hakkı, hürriyeti söz konusu değildi. Buraya kadar olan fikirlerimizi şöyle bir neticeye bağlayabiliriz: İnsan, evvela tabiatın esiri idi; sonra, buna, semadan kuvvet ve salahiyet alan birtakım adamlara esir olmak eklendi."[398]

Gökten vahiy alma iddiası insanların korkuları, arzuları ve yönetme/yönetilme duygularının tezahürü sonucu ortaya çıkmıştır. Onun bu düşüncesi altını çizerek okuduğu şu satırların geliştirilmiş halidir:

"Tarih bize öğretir ki, bütün dinler, milletlerin cehaletlerinin yardımıyla utanmaksızın tanrısallık tarafından gönderildiklerini söyleyen adamlar tarafından tesis edilmiştir."[399]

398 Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Basım, s. 51-52.

399 Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", Tercüme: Abdullah Cevdet, Kaynak Yayınları, 11. Basım, s. 389.

Bu mantıktan ötürüdür ki, cumhuriyet dönemi lise tarih kitaplarında, "Müseylimetül Kezzap"ın övüldüğünü görürüz. Vahiy mefhumunu kabul etmeyen Kemalist anlayış Müseylime'yi nübüvvet bağlamında ele almamış, ona yalancı peygamber dememiş, İslam karşısında başarısız bir hareketin lideri olarak görmüştür.[400]

24- Gökten İndiği Sanılan Kitaplar/Safsatalar

1 Kasım 1937 tarihinde Atatürk beşinci dönem üçüncü yasama yılı açılış konuşmasında mecliste şunları söyler:

> *"Dünyaca bilinmektedir ki, bizim devlet yönetimimizdeki ana programımız, Cumhuriyet Halk Partisi programıdır. Bunun kapsadığı prensipler, yönetimde ve politikada bizi aydınlatıcı ana çizgilerdir. Fakat bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların doğmalarıyla asla bir tutmamalıdır. Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya yaşamdan almış bulunuyoruz."*[401]

Atatürk'ün konuşması tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık olmasına rağmen "gökten indiği sanılan kitaplar" ifadesi ile Kur'an'ı kastetmediği, içi hurafelerle dolu olan başka kitaplardan bahsettiği iddia olunmaktadır.[402] Oysa O, "gökten indiği sanılan kitaplar" derken Kur'an'ı kastettiğini isim vererek açıkça söyler:

> *"Kuran sureleri, Muhammed'e açık semada peyda olmuş bir şimşek gibi günün birinde, birdenbire bir taraftan inmiş değillerdir. Muhammed'in beyan ettiği sureler, uzun bir devirde dini tefekkürlerinin mahsulü olmuştur. Muhammed bu surelere birçok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebi bir şekil vermiştir."*[403]

---

400 İstanbul Devlet Matbaası, "Ortazamanlar, Tarih II", 1931, s. 111-112.

401 Beşinci dönemin üçüncü yasama yılı açılış konuşması, (1 Kasım 1937), Millet Meclisi Tutanak Dergisi, c. 20, s. 3.

402 Oktan Keleş, Atatürk'e Atılan İftiralar, İlgi Kültür Sanat Yayınları, 1. Basım, s. 52.

403 Atatürk'ün orijinal el yazıları Anıtkabir Kütüphanesi'nde, Fotokopisi

Ortaokul ve lise ders kitaplarında da yer alan bu anlatım gösteriyor ki, Atatürk'e göre, Kur'an'ın semadan yani gökten, vahiyle geldiğini sanmak doğru değildir, Kur'an, Muhammed'in (as) kişisel çabası ile ortaya çıkmış bir kitaptır.[404] Yine kendi kontrolünden geçen Lise tarih kitabında çok daha ağır olarak Kur'an için "uydurulmuş masallar" ifadesi kullanılır.[405] Durum böyle olunca "şunu kastetti, bunu etmedi" gibi bir ayrıma gitmek gereksizdir. Meclis konuşmasının devamına bakıldığında ne demek istediği fazlası ile ortaya çıkar:

> *"Geçen yıl içinde, parti ile hükümet kuruluşunu birleştirmekle vatandaşlar arasında ayrılık tanımadığımızı fiilen göstermiş olduk. (Var ol sesleri) Bu olayın bizim, devlet yönetiminde kabul ettiğimiz, "Kuvvet birdir ve o ulusundur" gerçeğine uygun olduğu ortadadır.(Alkışlar) Gücün tek kaynağı olan Türk Milletinin seçkin vekillerini, büyük mutlulukla, eğilerek selamlarım.(Bravo, yaşa sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)."*[406]

Görüldüğü gibi pozitivist bakış açısı ile hareket eden Atatürk'e göre gücün/kuvvetin tek kaynağı toplumdur. Toplumu ıslah edecek ilkeler yine toplumun içinden çıkarılmalıdır vahiyden ya da gaipten veya gökten beklenmemelidir. Tekrar edelim Atatürk din adına üretilen hurafe inanışları reddettiği gibi dinin kendisini de ölçü olarak kabul etmez, hayata yön veren değer olarak görmez.[407] Bu durumda gökten indiği

---

Türk Tarih Kurumu'nda, Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı'nda ve Aydınlık Gazetesi Arşivinde'dir. Aktaran: Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 303-305.

404 Ortamektep İçin Tarih II, Devlet Matbaası, 1934, s. 56-59.

405 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 85. (Bkz. Bakara, 127, Âl-i İmran, 96-97 ve Hac, 26-28).

406 Beşinci dönemin üçüncü yasama yılı açılış konuşması, (1 Kasım 1937), Millet Meclisi Tutanak Dergisi, c. 20, s. 3.

407 Atatürk'ün görüşlerine uygun olarak Kültür Bakanlığının emri ile tercüme edilen ve liselerde felsefe derslerinin yardımcı kitapları arasında yer

sanılan kitaplar derken gerçekte vahye yani Kur'an'a gönderme yaptığı ortadadır.

Atatürk sözünü, Allah'tan geldiği iddia edilen bütün kitapları kapsayacak şekilde söylemiş ve Kur'an'ı istisna etmemiştir. Zaten ona göre Kur'an, bir ilkel ve cahilî bir safsatadır ve Araplar bu safsata ile Türk muhitlerinde tahribata neden olmuşlardır:[408]

> *"Arabistan yarımadasının kumsal çöllerinden; (İkra, Bismi, Rabbi) safsatasını esas tutmuş olan Araplar, uygar dünyada, bilhassa Türk zengin uygar bölgelerinde bu ilkel ve cahiliyet devrinin simgesi olan ilkeye dayanarak yapmadıkları tahrifat kalmamıştır."*[409]

Kur'an'a "ilkel ve cahilî safsatalar" diyen Atatürk'ün[410], "Gökten indiği sanılan kitaplar" derken Kur'an'ı kastetmediğini kim söyleyebilir?

Şunun çok iyi kavranması gerekir; Atatürk gaybı, ilhamı, rüyayı ya da vahyi bilgi kaynağı olarak görmediğinden[411] ona göre gökten, doğaüstü bir güçten ya da gaipten veya vahiyle gelen hiçbir şey yoktur, buna Kur'an, Tevrat ve İncil de dâhildir. Özellikle 1930'lu yıllardan vefatına kadar ki konuşmalarında Atatürk'ün Kur'an'ı hayat rehberi olarak gördüğüne dair hiçbir ize rastlayamıyoruz.[412]

---

alan Ernest Haeckel'in Kâinatın Muammaları isimli eserinde (Tercüme: Ali Haydar Taner, İstanbul Devlet Basımevi, 1936 Basım) vahiy için şu ifadeler kullanılır: "... En zararlı hata..." s. 26. Vahiy karşıtlığının bir kez daha okul kitaplarına taşındığına tanıklık ediyoruz. Bu kitap tamamen bu yapıdadır.

408 Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -12.

409 Atilla Oral, Atatürk'ün Sansürlenen Mektubu, (80 Yıl sonra ilk kez, kendi el yazısıyla, sansürsüz!..), s. 74-75.

410 Sinan Meydan, Atatürk'ün Kur'an'a safsata dediğini kabul ederek, bu sözleri bilerek ve seçerek kullandığını ifade etmiş, açıklamasını yapmaya çalışmıştır. Sinan Meydan, Panzehir Gerçeğe Çağrı, İnkılap Kitapevi Yayınları, 6. Basım, s. 76.

411 Sadi Irmak, Atatürk Etki ve Yankılarıyla, Pamukbank Yayını, 1981 Basım, s. 94.

412 Aslında Türkiye'deki laiklik ve dincilik tartışmalarının temelinde Ata-

Daha ilginç bir detay da şudur; Ali Sarıkoyuncu'nun Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından çıkan "Atatürk Din ve Din Adamları" isimli kitabında "İçinde Kur'an-ı Kerim Sözcüğü Geçen Konuşmalarından Örnekler" başlığı altında bu konuşmaya da yer verilir. Yani Diyanet İşleri Vakfı'na göre de Atatürk "Gökten indiği sanılan kitaplar" derken Kur'an'ı kastetmiştir.[413]

Mustafa Kemal paşaya göre ilerlemenin, kalkınmanın ve milli yükselişin temelinde insan zekâsı ve bilim vardır, vahyi ya da ilhamı rehber edinmek sapkınlıktır. Şu sözler kendisine aittir:

Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için muvaffakiyetler için en hakiki mürşit (yol gösterici) ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir, sapkınlıktır."[414]

"Ben, manevî miras olarak hiçbir nassı kat'ı[415] hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım, bilim ve akıldır..."[416]

"İlham ve kuvvetin menbaı milletin kendisidir."[417]

Atatürk'ün bu tür sözleri çoktur, konuşmaları bütüncül olarak ele alındığında materyalist bir anlayışla dinlere baktığı ve Kur'an başta olmak üzere tüm kutsal kitapları eleştirel gözle değerlendirdiği kendiliğinden ortaya çıkar.

---

türk'ün dinler hakkındaki görüşleri yatmaktadır. Bkz. Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım, s. 213, 5. Dipnot. Atatürk'ün zihnindeki laiklik dini devletten ayırmanın da ötesinde dini hayattan ayırmaktır. Ona göre din insanlık gemisinin kaptanı olamaz, vahiy bu geminin pusulası kabul edilemez.

413 Ali Sarıkoyuncu, Atatürk Din ve Din Adamları, Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Basım, s. 35-37.

414 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 44.

415 Nassı kat'ı: Ayet.

416 İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeolojisi, s. 13.

417 Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, s. 316.

25- Arapoğlunun Saçmalıkları

Atatürk Kur'an'ın yave/saçmalık olduğunu düşünmektedir, tıpkı ilkel safsata olarak düşündüğü gibi. Kazım Karabekir Paşa, Atatürk'ün kendisine şunları söylediğini anlatır:

> *"Evet, Karabekir, Arapoğlunun yavelerini[418] Türkoğullarına öğretmek için Kuranı Türkçeye tercüme ettireceğim ve böylece de okutturacağım, ta ki budalalık edip de aldanmakta devam etmesinler."*[419]

Karabekir Paşa'nın anılarını yazdığı "İstiklal Harbimizin Esasları" isimli eseri daha baskıdayken toplatılıp yakılmış, paşanın Erenköy'deki köşküne baskın yapılarak kitaba kaynak teşkil eden belgelere el konulmuştur. Karabekir Paşa hayattayken anılarının rahatça okunmasına tanık olamamış, ölümünden yıllar sonra tekrar basılmıştır.[420] Son zamanların Kemalist yazar kadroları Karabekir paşanın yukarıdaki sözleri uydurduğunu iddia etmişler ve çeşitli tenkitler yöneltmişlerdir.

Karabekir Paşa'nın yaptığı nakilleri, Kemalist kadronun *"dini kaldıracağız, dinlerin işleri bitmiştir"* ifadeleri ile birlikte okumamız gerekir. Evet, anılar tartışmaya açık nakillerdir ancak resmî belgelere bakıldığında bu anlatılanları doğrulayacak daha kesin/keskin ifadeler vardır. Nitekim Amerikan büyükelçisinin yazdığı rapor da Karabekir Paşa'yı destekler niteliktedir.

1932-1933 yıllarında ABD büyükelçisi olarak görev yapan Charles H. Sherrill, Atatürk ile görüşmelerini ABD Dışişleri Bakanlığı'na yolladığı raporda Atatürk'ün Kur'an hakkında şunları söylediğini yazar:

> *"Türk halkının uzun zamandan beri ezberden okuduğu bazı Arapça duaların gerçek manasını anladığı zaman tiksineceğini*

---

418 Yave: Saçma sapan söz.

419 Kazım Karabekir, Paşaların Kavgası, Yayına Hazırlayan, İsmet Bozdağ, 1991 basım, Emre Yayınları, s. 159.

420 Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 2. Basım, s. 9.

söylüyor. Kur'an'dan alınan bir Arapça bölüm okudu. Bu duada Hz. Muhammed amcası ile amcakızının yaptıkları bir şeyden ötürü cehenneme gitmeleri için beddua eder.[421] *"Düşünen bir Türk'ün böylesi bir duayı okumaktan elde edeceği dinî ilhamı veya dine ilgi göstermesini tahayyül edebilir misin?" dedi. Bu fikrini geliştirdikçe ben de git gide Kur'an'ın Türkçe okunmasını teşvik etmesinin sebebinin Kur'an'ın Türkler arasında gözden düşmesi olduğu neticesine varıyorum."*

Yıllarca arşivlerde gizli tutulan bu satırlar 2006 yılında Rıfat N. Bali tarafından tercüme edilerek yayımlandı.[422] Büyükelçi'nin bu aktarımı Karabekir paşanın şu sözleri ile örtüşmektedir:

"Gazi, Kur'an-ı Kerim'i bazı İslâmlık aleyhtarı züppelere tercüme ettirmek arzusundadır. Sonra da Kur'an'ın Arapça okunmasını namazda dahi men ederek bu tercümeyi okutacak. O züppelerle de işi alaya boğarak aklınca Kur'ân'ı da İslâmlığı da kaldıracaktır..."[423]

Atatürk, Kur'an'ın tercüme edildiği takdirde gizeminin kaybolup gözden düşeceğini ve Kur'an'a rağbetin azalacağını düşünüyordu. Böylece halk Kur'an'ın asrın ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini anlayacaktı:

"Kendisi bir materyalist olmakla beraber halkın ruhi ihtiyacını takdir eden ve anlayan bir adamdı (...) Kur'an'ı tercüme ettirmekle bunu herkesin malı yapmıştır. Bu suretle bu kitabı okuyanlar, içindeki felsefi ahkâmın asri bir devletin yurttaşlarının ihtiyaçlarına kâfi gelmeyeceğini anlamışlardır."[424]

---

421 Tebbet Suresi.

422 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 26, s. 137-138 ve Rıfat N. Bali, "Amerikan Büyükelçisi Charles H. Sherrill'in Raporu: Atatürk'ün Dine Bakışı, Toplumsal Tarih, Eylül 2006, Sayı: 153, s. 14-19.

423 Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 2. Basım, s. 93.

424 Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962, s. 87 (Yorgi Pesmazoğlu'ndan naklen).

Her ne kadar **Hüseyin Atay** Atatürk'ün milletin dini şuurunu inciten bir sözüne rastlamadım dese de[425] belgeler dikkatlice incelendiğinde fark edilecektir ki; Kur'an'a *"Masal, Muhammed'in yıllarca düşünerek ortaya çıkardığı ilkel ve cahilî bir safsata"* diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün "Arapoğlunun yaveleri" ifadesini kullanması hiç de şaşırtıcı değildir zira bir sonraki başlıkta çok daha ağır ifadeler göreceğiz.

26- Muhammed ve Arapçılık ideolojisi

Atatürk, İslam'ın "Arap Milliyetçiliğine" hizmet eden bir ideoloji olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden Muhammed'i (as) ve İslam dinini sert bir şekilde[426] eleştirir.[427]

"Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler Arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arapların dinini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de sairenin Türklerle birleşip hür millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilâkis, Türk milletinin millî bağlarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabiî idi. Çünkü Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin üzerinde, kapsayıcı bir Arap milliyeti siyasetine indirgeniyordu. Bu Arap fikri, Ümmet kelimesi ile ifade olundu. Muhammedin dinini kabul edenler, kendilerini unutmağa, hayatlarını allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasretmeğe mecburdurlar. Bununla beraber, allaha kendi milli dilinde değil, Allahın arap kavmine, gönderdiği arapça kitapla ibadet ve yakarmada bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, allahın ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyyet karşısında türk

425 Hüseyin Atay, Dinde Reform ve Atatürk'ten Kesitler, Atay ve Atay Yayıncılık, 1. Basım, s. 105

426 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım, s. 259.

427 Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -5.

milleti birçok asırlar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, adeta, bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kuran'ı ezberlemekten beyni sulanmış, hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan haris serdarlar, türk milletince, karışık, cahil hocalar ağzıyle, ateş ve azap ile müdhiş bir muamma halinde kalan, dini, hırs ve siyasetlerine alet ittihaz ettiler. Bir taraftan arapları zorla emirleri altına aldılar, bir taraftan avrupada, allah kelimesinin ilâsı (yüceltilmesi) parolası altında, hıristiyan milletlerini idareleri altına geçirdiler. Fakat onların dinlerine ve milliyetlerine ilişmeyi düşünmediler. Ne onları ümmet yaptılar, ne onlarla birleşerek bir kuvvetli millet yaptılar. Mısırda, belirsiz bir adamı halifedir diye yok ettiler, hırkasıdır diye bir palaspareyi (pasaklı-yırtık kıyafet), hilâfet alameti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular, halife oldular. Gâh şarka, gâh garba veya her tarafa birden saldıra saldıra Türk milletini allah için, peygamber için topraklarını, menfaatlerini, benliğini unutturacak, allaha mütevekkil kılacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular. Milli duyguyu boğan, fani dünyaya kıymet verdirmeyen, sefaletler, zaruretler, felaketler his olunmaya başlayınca, asıl hakiki saadete öldükten sonra ahirette kavuşacağını vaat ve temin eden dini akide ve dini his, millet uyandığı zaman onun şu acı hakikati görmesine mani olamadı. Bu feci manzara karşısında kalanlara, kendilerinden evvel ölenlerin, ahiretteki saadetlerini düşünerek veya bir an evvel ölüm niyaz ederek ahiret hayatına kavuşmak telkin eden din hissi; dünyanın acısı duyulan takatiyle derhal Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı, davetlileri, türk düşmanları olan arap çöllerine gitti. Türk vicdanı umumisi, derhal, yüzlerce asırlık kudret ve ferahlığıyla büyük heycanlarla çarpıyordu. Ne oldu? Türkün milli hissi, artık ocağında ateşlenmişti. Artık türk, cenneti değil, eski, hakiki büyük türk cedlerinin mukaddes miraslarının, son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu. İşte dinin, din hissinin türk milliyetinde bıraktığı hatıra. Türk milleti, milli hissi dini hisle değil, fakat insani hisle yan yana düşünmekten zevk alır"[428]

428 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 20-21 ve 84-90 ve Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk

Atatürk'ün tenkitlerini sıralayacak olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

• Atatürk, İslam'dan sürekli "Arapların Dini" diye bahseder, ona göre bu din Türklerin milli rabıtalarını gevşetmiş ve milli heyecanı uyuşturmuştur. Bu yüzden din birliği millet olma yolunda engeldir. "Muhammed'in kurduğu dinin gayesi" diyerek İslam'ın Muhammed (as) tarafından kurulduğunu ve bunun da amacının Arap milliyetçiliği olduğunu iddia etmektedir. Ümmet kelimesi de Arapçılık ideolojisinin kavramsal ifade şeklidir. Atatürk ümmetçilik dediğinde bütün yönleri ile İslam dinini ve bu dini kurduğunu öne sürdüğü Muhammed'i (as) kasteder.

• Muhammed'in (as) dinini kabul edenler ifadesi İslam'a dışarıdan baktığını gösterir. Allah adına savaşmayı tenkit ettikten sonra bu savaşa giren Türklerin Kur'an'ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüklerini söyler. Allah adına yapılan fetih hareketlerinin ümmet ya da millet oluşturamadığına dikkat çeken Atatürk hilafeti de ayrıca tenkit eder. Uyuşturucu etki eden dini hislerden kurtulan Türkler artık cenneti değil geçmiş atalarının mirasını düşünür hale gelmişlerdir.

• Atatürk İslam'ı kullanıp kendi siyasi hedeflerine ulaşmaya çalışan yöneticileri ve manasını bilmeden Kur'an'ı sır kitabı gibi algılayan zihniyeti tenkit etmiştir.[429] Yine "Arapçayı kutsal kabul edip ille de bu dil ile Allah'a yakarılması gerekir" anlayışını ve dini duygularla sağa sola saldırmayı, işgaller yapmayı da eleştirmektedir. Sadece din adına yapılan yanlışları değil dinin kendisini de eleştirmektedir.

Tarih Kurumu Basımevi, 3. Basım, s. 364 vd. ve Afet İnan, Yurt Bilgisi Notlarından Vatandaş İçin Medeni Bilgiler -1, Milliyet Matbaası, 1930, s. 24-25. Afet İnan aynı kitabın bir yıl sonraki baskısından "hissi dini hisle değil, fakat" kısmını çıkarmıştır. Bkz. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler -1, Maarif Vekaleti, Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 7.9.1931 tarih ve 2197 sayılı kararı, İstanbul Devlet Matbaası, 1931, s. 13.

429 Bu metnin şerhi için bkz. Gürbüz D. Tüfekçi, Din Birliği ve Milliyetçilik, Saçak Dergisi, Mart 1986, Sayı: 26, s. 15-17 ve Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap, 3. Basım, s. 256-257.

• Ona göre Muhammed (as), ümmet kelimesi ile ifade edilen ve bütün milliyetçilik anlayışlarının üzerinde bir "Arapçılık" icat etmiştir. Ümmet olmak ya da ümmet fikrine hizmet etmek gerçekte Arap milliyetçiliği için kendini feda etmektir. Ümmetçilik anlayışını benimseyen Türkler asırlar boyu millet olamamış, cennet vaadleri ile bu ideolojiye hizmet etmiştir. Dini hislerin Türklerin tarih sayfalarında bıraktığı acı hatıranın asıl sorumlusu Arap milliyetçiliğinin bir başka ifadesi olan "ümmetçilik" anlayışıdır. Bununla paralel olarak son cümlede milli duyguların dini hislerden arındırılması mevcuttur.

Atatürk ve çalışma arkadaşları milliyetçiliği İslam'ın yerine kutsal bir din gibi algılamışlardır. Atatürk, Ruşeni Barkın'a ait aşağıdaki satırlara "Aferin, Alkışlar" diyerek beğenisini ifade etmiştir:

> *"Bizim Kutsal kitabımız, bilgiyi esirgeyen, varlığı taşıyan mutluluğu kucaklayan, Türklüğü yükselten ve bütün Türkleri birleştiren 'ulusalcılığımız'dır. O halde felsefemiz de 'din' sözcüğünün tam karşılığı 'ulusalcılık'tır. Ulusunu seven, ulusunu yükselten ve ulusuna dayanan insan, her zaman güçlü, her zaman namuslu ve her zaman onurlu bir insandır. Yüksek bir ulusun ulusalcı bireyleri ak günde mutlu, kara günde dayanıklı ve kanlı günde ezicidir."*[430]
>
> *"Hangi ulusun yüceliği. Türklüğün ululuğu kadar tarihin bilinmeyen enginlerine uzanmıştır? Ve en nihayet hangi ulus ölürken Azraili tepeleyerek dirilmiştir? Dünyada Türk olmak kadar onur mu var? Ve Türk olmak kadar din mi var?"*[431]

Atatürk bu satırlara şunu ilave etmiştir: *"Milliyetin yalnız dünya için faydalı bir din olduğunu ve· ahrete yaramadığını..."*[432]

---

430 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 465. Ruşeni Barkın "Din Yok Milliyet Var".

431 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 467. Ruşeni Barkın "Din Yok Milliyet Var".

432 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, c. 8, s. 467. Ruşeni Barkın "Din Yok Milliyet Var"

Kemalizm'in İslam'daki ümmet anlayışına karşı olduğu yerli yabancı tüm araştırmacılar tarafından bilinmektedir:

"Atatürk, 1930'lu yıllarda, ulus devleti kuvvetlendirmek için İslam'la beslenen "ümmet" fikrini zayıflatıp ulusalcılığı/milliyetçiliği güçlendirmeye çalışmıştır. Bu çalışmaları sırasında doğal olarak geleneksel İslam'la karşı karşıya gelmiştir."[433]

"Gazi, Afet'e yazdırdığı bir Yurttaşlık Bilgisi el kitabında temel noktaları belirtti. "Dünya yüzünde Türk milletinden daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanların tarihinde görülmemiştir," diye başlıyordu yazı. 'Türk dili, dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir." İslam dini de belirli bir yere yerleştirilmişti. 'Türkler İslam dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi... Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde [üstünde), şamil [genel) bir ümmet siyaseti idi." Artık İslam'ın yerini Türk milliyetçiliği alıyordu..."[434]

"Gazi'nin istediği, Türkleri İslamiyet'in aşıladığı "millet üstü ümmet" düşüncesinden kurtarıp onlarda asıl yurtlarına karşı bir bağlılık duygusu uyandırmaktı..."[435]

Eğitim ve öğretim de bu doğrultuda yapılmıştır. Atatürk'ün el yazılarındaki İslam'a eleştirileri, Maarif Vekâleti, Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 7.9.1931 tarih ve 2197 sayılı kararıyla ortaokul ve liselerde ders okutulan "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler -1"[436] isimli kitapta çok yakın ifadelerle yer almıştır:

433 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım, s. 289.

434 Andrew Mango, Atatürk - Modern Türkiye'nin Kurucusu, (Tercüme: Füsun Doruker), 17. Basım, s. 538.

435 Lord Kinross, Atatürk – Bir Milletin Yeniden Doğuşu, (Tercüme: Necdet Sander), 33. Basım, s. 540.

436 Bu kitap Atatürk tarafından yazılıp/yazdırılıp okullarda okutulması için tavsiye edilmiştir. Detaylar için bkz. Fatma Gürses, "Kemalizm'in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" isimli makale, Gazi Akademik Bakış Dergisi, 2010, c. 4, sayı: 7.

"Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz. Türkler İslam dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Bu dini kabul ettikten sonra, bu din; ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de sairenin Türklerle birleşip hür millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilâkis, Türk milletinin millî bağlarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde şamil bir ümmet siyaseti idi."[437]

Fark edileceği üzere "Arapların dini" cümlesi değiştirilerek doğrudan "İslam dini" ifadesi kullanılmıştır, İslam'ın "Muhammed'in kurduğu din" olduğu iddiası ise olduğu gibi aktarılmıştır. Ders kitaplarında yer alan bu bölümlere göre İslam dini, Hz. Muhammed tarafından tesis edilen ve Türklük duygularını uyuşturup gevşeten bir ümmet siyasetidir.

Atatürk'ün bazı İslam coğrafyalarını kurtarmayı -Filistin gibi- ya da işgalini önlediğini iddia edilse de durum tam aksidir. Atatürk'ün, hiçbir zaman halkı Müslüman olan devletleri bir araya getirip "İslam kahramanı" olmak gibi bir hayali olmamıştır. Türkiye'nin liderliğinde Müslümanları birleştirme amacı olmadığı gibi ona göre Müslümanları tek bir lider etrafında kenetlemek de mantıksız, zararlı ve boş bir görüştür:

"Millete anlattım ki, bütün Müslümanları kapsayan bir devlet tesis etmek vazifesiyle mükellef tahayyül edilen bir halifenin vazifesini yapabilmesi için, Türkiye devleti ve onun bir avuç nüfusu, halifenin emrine tabi tutulamaz. Millet, buna razı olamaz! Türkiye halkı bu kadar büyük bir mesuliyeti, bu kadar mantıksız bir vazifeyi üstlenemez. Milletimiz, asırlarca, bu boş görüşten hareket ettirildi. (...) Halifeye, dünyaya meydan okutmak

437 Vatandaş İçin Medeni Bilgiler -1, Maarif Vekaleti, Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 7.9.1931 tarih ve 2197 sayılı kararı, İstanbul Devlet Matbaası, 1931.

ve onu bütün İslam işlerinde söz sahibi kılmak fikrinde olanlar, bu vazifeyi yalnız Anadolu halkından değil, onun sekiz on misli nüfustan meydana gelen büyük İslam kütlelerinden talep etmelidir! Yeni Türkiye'nin ve yeni Türkiye halkının, artık, kendi hayat ve saadetinden başka düşünecek bir şeyi yoktur... Başkalarına verebilecek bir zerresi kalmamıştır! dedim."[438]

Tüm parçaları birleştirdiğimizde görüyoruz ki *"Ne mutlu Türk'üm diyene"* ifadesi de özellikle ümmetçiliğe tepki olarak söylenmiştir. Atatürk'e göre ümmetçiliğin yerini Türk Milliyetçiliği almalıdır:

"Milletin, varlığını devam ettirmek için efradı arasında düşündüğü müşterek bağ, yüzyıllardan beri gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yani ulus, din ve mezhep bağı yerine, Türk milliyeti bağı ile fertlerini toplamıştır."[439]

27- Bir Türk'ün Son Sözü Ne Olmalı?

Atatürk bu bağın son nefese kadar korunmasını ister, ona göre bir Türk'ün son sözleri bile milliyetçiliğin korunması olmalıdır:

"Türk Cumhuriyeti devletine karşı yapmaya mecbur olduğumuz ödevler bitmemiştir ve bitmeyecektir. Bu dünyadan göçerek Türk milletine veda edeceklerin, çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara son sözü bu olmalıdır: "Benim, Türk milletine, Türk Cumhuriyeti'ne, Türklüğün geleceğine ait ödevlerim bitmemiştir; siz onları tamamlayacaksınız. Siz de, sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz." Bu sözler bir ferdin değil, bir Türk ulusu duygusunun ifadesidir. Bunu, her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere devamlı olarak tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferdinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin

438 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 230.

439 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul Maarif Basımevi, 1960 Basım, c. II, s. 237, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. I / Temmuz 1985 / Sayı: 3, s. 865.

sönmeyeceğini, onun ebedi olduğunu göstermelidir. Yüksel Türk, senin için yüksekliğin sınırı yoktur. İşte parola budur."[440]

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından hazırlanıp 1933 yılında uygulamaya konulan ve okullarda yıllarca okutulan hepimizin ezbere bildiği "Andımız" da yukarıdaki anlamı pekiştirir niteliktedir:

"Türküm, doğruyum, çalışkanım. Yasam, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, milletimi özümden çok sevmektir. Ülküm yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ey bu günümüzü sağlayan, Ulu Atatürk: açtığın yolda, kurduğun ülküde, gösterdiğin amaçta hiç durmadan yürüyeceğime ant içerim. Ne mutlu Türküm diyene."[441]

Kemalist Milliyetçilik anlayışına göre bütün yurttaşlar varlıklarını Türk varlığına armağan edip tek vücut hale gelmeli ve son sözleri de yine Türk ülküsünün yüceltilmesi olmalıdır.

Peki, Atatürk'ün son sözleri ne olmuştur? Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından basılan "Atatürk Urduca Yayınlarda" isimli eserin 101. Sayfasında şöyle bir iddiaya yer verilir:

"Büyük Atatürk'ün dünyamızdan ayrılacağı an yaklaşmıştı. Kelime-i şehadet getirdi hafif bir sesle Türkiye'nin kalkınma ve refah yoluna koyulmasından ve başladığı işin başarıyla sonuçlanmasından memnun olduğunu belirterek ikinci kez şehadet getirdi ve son nefesini verdi."[442]

Bu iddianın hiçbir güvenilir kaynakta yerinin olmadığını sonradan uydurulduğunu konu üzerine araştırma yapan herkes bilir. Halkımızı yanlış bilgilerle aldatan kişilerin üniversite yayınlarında

440 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 28, s. 141.

441 Haber Türk, Andımız Nedir? (23.10.2018) (https://bit.ly/2QJN7Lq)

442 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Atatürk Urduca Yayınlarda, Nedim Senbai, Tercüme Eden: Hanif Fauk, s. 101, 1979 Basım.

yer bulması gerçekten üzücü, işin daha tuhafı zamanın rektörünü bu kitabı bilimsel değeri olan kaynak kitap olarak takdim etmesidir. Atatürk'ün son sözleri mevzusuna ileride tekrar temas edeceğiz.

28- Atatürk ve Öldükten Sonra Yaşam

"Ahirete iman" İslam ve diğer dinlerin en temel inanç esaslarındandır. Ahiret, dünya hayatında yapılan tercihlerin sonuçları ile karşılaşılacak yerdir. Allah'a iman ile ahirete iman birbiri ile doğru orantılıdır, biri yoksa diğerinin varlığının bir anlamı kalmamaktadır. Vahyi bilgi kaynağı olarak kabul etmeyen ideolojiler ya da doktrinler ahireti dikkate almazlar ve ölüm sonrası yaşamı için vaatlerde bulunmazlar.

Bütün varlık âleminin madde ve onun farklı tezahürleri olarak gören Kemalist anlayışta öldükten sonra ikinci bir hayata yer yoktur. Daha önce gördüğümüz üzere lise ders kitaplarında evrenin başlangıcı ve sonu olmayıp sonsuzdan gelip sonsuza gittiği anlatılır. Bu durumda kıyametin kopup ahiretin başlaması, ölülerin dirilmesi, cennet ve cehennemin fonksiyonları ve varlığı otomatik olarak reddedilir.[443]

Ahiret inancının oluşumuna tarihi ve toplumsal açıdan bakan Atatürk, ahiret inancının kadim Mısır kültüründe ortaya çıkışını lise tarih kitaplarına da olduğu gibi aktarılan[444] el yazılarında şöyle açıklar:

> *Mısırlılar, zamanla, ruhun ebediyeti hakkında şu fikre saptılar. Her ölenin ruhu, Allah Osiris riyasetinde bir mahkeme huzurunda, muhakeme edilir; ruh tartılır; eğer fena ameller yüklü ise mahvedilir; mahiv edilecek kadar günahları çok değilse, hayatında yaptığını itirafa mecburdur. Ruh irtikap etmediği*

443 Türk Tarihinin Ana Hatları, Tük Tarih Matbaası, 1930, s. 6-7, 9-10. Sadeleştirme için bkz. Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 28-30. Tarih I, Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, 1932, s. 2.

444 Tarih I, Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, 1932, s. 123-124.

fena işleri sayacaktı. Mesela, evvela diyecekti ki (öldürmedim, mabutlara karşı vazifelerinde kusur etmedim...v.s.) sonra da iyi işlere geçerek:(açlara ekmek verdim, susuzlara su verdim, çıplaklara elbise verdim..v.s.) diyecekti. Temiz olduğu sabit olan ruh, ebediyete kabul edilir ve serin, kokulu bir havada yaşar ve allahın sofrasında yemek yerdi. Ahiret yahut hesap günü, mizan, sırat köprüsü, cehennem, cennet telakilerinin Mısır'da uyanması böyle olmuştur."[445]

Atatürk, Mısır örneği üzerinden genel olarak ahiret inancının nasıl gelişip şekillendiğini ve insanlığın gündemine girdiğini açıklamak istemiştir. Kendisi, ölümle birlikte hayatın sıfırlanacağı inancını taşır:

"Vaktiyle kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların ne dediklerini anlamak istedim. Bir kısmı her şeyi kara görüyordu. "Mademki hiçiz ve sıfıra varacağız, dünyadaki geçici ömür esnasında neşe ve saadete yer bulunamaz" diyorlardı. Başka kitaplar okudum. Bunları daha akıllı adamlar yazmışlardı. Diyorlardı ki, "Mademki sonu nasıl olsa sıfırdır, bari yaşadığımız müddetçe şen ve şatır olalım". Ben, kendi karakterim itibariyle ikinci hayat anlayışını tercih ediyorum. ..."[446]

Ahiret inancını yok sayan eğitim anlayışı meyvelerini verecek ve cumhuriyet çocuğu şu satırları yazacaktır:

"Ulu Şefimizin gösterdiği yollardan yürüyelim. Onun yolu bizi yalancı ahret cennetine değil, hayata kavuşturacaktır."[447]

Yine Atatürk 3 Temmuz 1915 günü Madam Corinne'e yazdığı mektupta, cennet ve huriler konusunda şunları söyler:

"... Çok şükür, askerlerim pek cesur ve düşmandan daha mukavemetlidirler. Bundan başka hususi inançları, çok defa ölüme

445 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 24, s. 44.

446 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 29, s. 166

447 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 24.

sevk eden emirlerimi yerine getirmelerini çok kolaylaştırıyor. Filhakika onlara göre iki semavi netice mümkün, Ya gazi veya şehit olmak. Bu sonuncusu nedir bilir misiniz? Dosdoğru cennete gitmek. Orada Allah'ın en güzel kadınları, hurileri onları karşılayacak ve ebediyen onların arzusuna tabi olacaklar."

Mektubun sansürlenen ama daha sonra ortaya çıkan devamında şunlar yazmaktadır:

"Görüyorsunuz ya Madam, benim insanlarım şehit olmayı ararken de budalaca davranmıyorlar. Peygamberimiz ne kadar bilgeymiş, insanların gerçek arzularını ne kadar iyi biliyormuş. Bana gelince, çok yazık ki, bu inanmış insanların, Allah vergisi nitelikleri bende yok, ama bu nitelikleri desteklemeyi de hiç ihmal etmiyorum. Çok garip bulduğum bir şey var. Erkeklere huriler ve başka güzel eğlenceler vaat eden Hazreti Muhammed, kadınlar için hiçbir taahhüde girmiyor. Bu duruma göre ölümden sonra erkekler, cennetteki kadınlara sahip olarak hoş vakit geçirirlerken, kadınların dayanılmaz bir hale düşecekleri anlaşılıyor. Öyle değil mi? Gördüğünüz gibi Madam, dağdağalı ve kanlı bir yaşama alıştıktan sonra da insan, cennet ve cehennemden söz etmek ve hatta yüce Tanrı'yı bile eleştirmek için zaman bulabiliyor. Madam, eğer Tanrımızı eleştirerek günaha girmemi önlemek isterseniz, çarpışmalar dışında kalan zamanımı, hangi meşgaleyle geçirebileceğim konusunda lütfen bana yol gösteriniz."[448]

448 Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları, Kaynak Yayınları, 4. Basım, s. 65. Mektup ilk olarak Peyami Safa tarafından 30.11.1954 tarihinde Milliyet Gazetesinin 3. sayfasına yayımlanmıştır. Ancak Peyami Safa nedendir bilinmez Atatürk'ün ahiret ve Muhammed (as) hakkında yazdığı bazı paragrafları sansürlemiştir. 1998 yılında Corinne'nin yeğeni olan Melda Özverim "Mustafa Kemal ve Corinne Lütfü Bir Dostluğun Öyküsü" isimli eserinde Fransızca asılları ile mektupları toplu olarak yayımlamış, bu esere önsöz yazan Erdal İnönü yapılan sansürü fark edip "Anılar ve Düşünceler -3" (2001) isimli eserinin 333-334 sayfalarında yukarıda kendi tercümesinden okuduğunuz sansürlü metni de ilave ederek mektubun tamamını okuyucunun dikkatline sunmuştur. Konu ile ilgili olarak ayrıca

Sinan Meydan bu satırlardan şu neticeye ulaşır:

"Peki, buradan ne çıkar? Buradan şu sonuçlar ortaya çıkar:

- *İslam dinindeki "cennet ve huri" kavramlarını eleştirdiği,*
- *İslam dinin Hz. Muhammed'in kurduğunu düşündüğü,*
- *Kendisinin bunlara inanmadığı,*
- *Askerlerin inançlarına saygı duyduğu."*[449]

Atatürk'ün düşüncesine göre peygamber erkeklerin ihtiraslarını da kullanıp zekice hareket ederek, cennet ve huriler vaatleriyle onları şehadete ikna etmiştir. Ancak Atatürk bunlara inanmamaktadır. Bu durumda cennet ve huri inancı Muhammed (as)'ın kendi kurgusu olmaktadır.

Mektuplar ve özel konuşmalar en samimi ifadeleri içinde taşır. Atatürk 6 Mayıs 1916 yılında Madam Corinne'e hitap ettiği satırlarda öldükten sonra rahat etmenin "hayal", olduğunu ve Allah'ın cennetine girmek istemediğini ifade eder, kendi mekânının cennet olmasına razı değildir:

"Aziz Madam, Bu defa size hakiki dostluğumuzu hatırlatmak için kalemi ilk ele alan benim. Batıdan doğuya kadar devam eden uzun ve yorucu bir yolda iki ay kadar seyahat ettikten sonra bir istirahat ânı bulunabileceğine inanılır, değil mi? Fakat heyhat! Görülüyor ki, bu ancak ölümden sonra mümkün olacak. Fakat bu hayali rahata kavuşmak için sizin iyi Tanrınızın cennetine gitmeye kolay kolay razı olacak değilim."[450]

---

bkz. Mevlüt Çelebi, "Peyami Safa'nın Tercümesiyle Atatürk'ün Corinne Lütfi'ye Mektupları", Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür: 75. Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan, Editör: Musa Şamil Yüksel, TKAE Yayını, Ankara 2017, s. 275-290.

449 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım, s. 321.

450 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 2, s. 44. Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları, Kaynak Yayınları, 4. Basım, s. 66-67. Sayfalarında "Sizin iyi Tanrınız cennetine" yerine hatalı olarak "Allah'ımızın cennetine" şeklinde çeviri yapmıştır. Hangi çeviriyi esas alırsak alalım iki durumda da Atatürk'ün cenneti bir hayal olarak gördüğü ve oraya girmeye razı olmadığı kesindir.

Atatürk, Madam Corinne'e yazdığı bir başka mektupta cennet beklentisini mizahi bir dille eleştirir:

"Bu umumi savaşlar sırasında zavallı Faik Paşa alnından bir kurşun yiyerek şeref meydanında can verdi. Eski dostunun kahramanlık misalini takip etmek isteyen Nuri Bey'in coşkunluğu görülecek şey. Allah'tan, cennette kendisi için yapılan, fakat henüz inşâ halinde bulunan köşk tamamıyla bitinceye kadar sabretmesi için verdiğim nasihatlere kulak astı."[451]

Ruşeni Barkın, Atatürk'ün takdirle karşıladığı ve kenarına "aferin alkışlar" şeklinde notlar düştüğü "Din Yok Milliyet Var" eserinde ahiret diye bir yerin hayal olduğunu, ahiret oyunlarının yalan ve merdut olduğunu açıkça yazar.[452] Atatürk'ten tam not alan "Din Yok Milliyet Var" isimli kitaptan ahiretle ilgili bazı bölümler:

"Cennet ve cehennem bütün dinlerin güçlü silahlarıdır. Bu iki silah, Muhammet'in çok işine yaramıştır. Her gün kızgın güneşten ensesi yanan Arap'ın, cehennemden korkması doğal olduğu gibi çölde su ve ağaçlık görmekten yoksun kalan Arap'ın, nehirlerle ve bahçelerle dolu bir cennette zevk sürmesi de, pek uygun bir ödüldü. Hele şehvetine pek düşkün ahlaksız Arap'a hesapsız huri ve parlak oğlanlar vaat etmek, pek cazip bir etki yapmıştır. Korkunç bir geçitte, kıldan ince ve kılıçtan keskin, gülünç bir "Sırat Köprüsü" kurmak ve onu koyun, keçi, öküz ve deve ile geçmeye kalkmak, cinas olsa bile Muhammet'in pek gülünç bir iddiasıdır. Kıyamet, ba's, haşr ve mizan meseleleri de bütün peygamberlerin son derece huzur içinde oynadıkları oyunlardır..." [453]

---

451 Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları, Kaynak Yayınları, 4. Basım, s. 67.

452 Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 388-389.

453 Bilim ve Ütopya Dergisi, Ruşeni'nin Atatürk'e Sunduğu Kitap: "Din Yok Milliyet Var", Şubat 2000, 68. Sayı, s. 12.

Atatürk'ün onayı ile "Akl-ı Selim" adıyla Türkçeye çevrilen ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan "Le Bon Sens" isimli eserinde Jean Meslier, ahiretin uyutma aracı olarak uydurulan gereksiz bir inanış olduğunu bölümler halinde uzun uzun anlatır.[454]

Yakup Kadri Atatürk'e şöyle seslenir: " *Sen bize cenneti bu dünyada vadettin, ahirette değil...* "[455]

Atatürk din ve tanrı kavramını insanların ürettiğini düşündüğünden ahiret, cennet ve cehennem inancının da bunlara bağlı olarak ortaya çıktığı kanaatindedir. Atatürk'ün sansürlenen veya halktan gizlenen diğer çalışmaları arşivlerden çıkarıldığında dinlere ve vahye yönelik eleştirileri daha rahat görülecektir. Ve yine görülecektir ki; Atatürk devrimleri ahiret inancını dikkate almaz[456], ondan bağımsız bir karaktere sahiptir.[457]

29- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Son Mesaj Uydurması

Atatürk'ün, ölümüne 15 gün kala İslam dünyası için şöyle bir mesaj yayımladığı aktarılır:

> *"Bütün dünyanın Müslümanları, Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.s) gösterdiği yolu takip etmeli ve verdiği talimatları tam olarak tatbik etmeli. Tüm Müslümanlar, Hz. Muhammed'i örnek almalı ve kendisi gibi hareket etmeli, İslamiyetin hükümlerini olduğu gibi yerine getirmeli; zira ancak bu şekilde insanlar kurtulabilir ve kalkınabilirler."*[458]

---

454 Bkz. Kaynak yayınları, Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", 16. Basım.

455 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, Birikim Yayınları, 1981, s. 125.

456 Aydın Keleşoğlu, Atatürk'ün Öngörüleri, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, s. 377.

457 Türk Dil Kurumu Yayınları, Atatürk'e Saygı, 1969 Basımı, Melehat Özgü, "Atatürk Devrimleri, Sanat Alanında Bir Renaisance'dir" isimli makalesinden, s. 154.

458 Seyfeddin Erşahin, Atatürk'ün Hz. Muhammed Tasavvuru, "Din, Bilim, Uygarlık ve Atatürk", Diyanet İşleri Başkanlığı süreli yayınları, Basım Yılı: Nisan 2007, s. 92.

Atatürk'ün bütün yazışmaları ve meclis konuşmaları taranmasına rağmen böyle bir söze rastlanamamış, bu söz hakkında açılan bir tespit davası ile Atatürk adına sonradan uydurulduğu ve uydurulma serüveni kanıtlanmıştır.[459] Buna rağmen **Diyanet İşleri Başkanlığı** bu asılsız uydurmayı kullanarak yayımladığı kitaplarda Atatürk'ü İslam'ın sadık bir hizmetkârı olarak tanıtmaktır.[460] Aslı astarı olmayan bu yalan öylesine yaygındır ki Atatürk ve din üzerine yazılan pek çok kitapta görebilirsiniz.[461] İşte bazı örnekler:

Diyanet İşleri Başkanlığı takdirnamesi bulunan ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlarından olan eğitim uzmanı **Fahri Kayadibi**, "Atatürk ve Eğitim" isimli eserinde uydurma mesajı naklettikten sonra şunları söyler:

> *"Atatürk'ün bu mesajı, kendisinin ne kadar dindar ve gerçek Müslüman olduğunu açıkça gösteriyor. Onun için Büyük Önder'e olan sevgimiz, saygımız ve bağlılığımızı ispatlayabilmek ve tazeleyebilmek için bu mesajı hatırlamalıyız. Atatürk'ün ruhunu şad etmek istiyorsak son sözlerine göre hareket etmeliyiz. Müslümanlara Atatürk'ün sözlerine uyarak hem dünyada hem ahirette yüksek mertebeye erebilirler."*[462]

Bir yalan bu kadar mı methedilir, bu kadar mı ballandırılarak anlatılır diye içimizden geçirmiyor değiliz. İnsanları yalanlarla

---

459 Hayri Balta, Atatürk'ün Son Mesajı, 2015.

460 "Din, Bilim, Uygarlık ve Atatürk", Diyanet İşleri Başkanlığı süreli yayınları, Basım Yılı: Nisan 2007, Aynı uydurmaya Haydar Baş'ın "Hoş Geldin Atatürk" kitabının 767. sayfasında da rastlıyoruz.

461 Bu iddianın ilk çıkış yeri: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Atatürk Urduca Yayınlarda, Nedim Senbai, Tercüme Eden: Haif Faruk, s. 102, 1979 Basım.

462 Fahri Kayadibi, 'Atatürk'ün Dinî Yönü ve Din Eğitimine Bakışı', Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2000, c. 16, sayı: 48, s. 682. Fahri Kayadibi bu dergideki makalesini 'Atatürk ve Eğitim' isimli kitabına içindeki uydurmayla birlikte aktarmıştır. Bkz. Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul, 2002, s. 54-55.

eğitmenin İslam ile bağdaşır bir tarafı var mı, böyle bir eğitim kime ne faydası var diye biz soralım, okuyucumuz cevaplasın.

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi **Abdurrahman Kasapoğlu** "Atatürk'ün Kur'an Kültürü" adını taşıyan kitabında söz konusu uydurmayı desteklemek için şu satırları yazmıştır:

"Kur'an'ın, insanlığa model şahsiyet olarak sunduğu Hz. Muhammed, Atatürk tarafından bir örnek olarak gösterilmiştir. Atatürk, toplumun kalkınabilmesi ve sorunlarını aşabilmesi noktasında Hz. Muhammed'in yol göstericiliğine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir."[463]

Daha sonra da aynı uydurmayı tekrar ederek yalanın yayılmasına katkı sağlamıştır.

Kelam araştırmacısı **Selim Özarslan** Diyanet'in aylık dergisinde "Atatürk'ün Peygamber Anlayışı" adını taşıyan makalesinin giriş paragrafında:

"Atatürk'ün dinle ve dinin olmazsa olmazlarından olan (nübüvvet) peygamberlik) kurumuyla alakalı değerlendirmeleri onun dini sahadaki vukufiyetini gözler önüne sermektedir." dedikten sonra nakletmiş[464] ve bu uydurmanın ömrünün uzamasına etki etmiştir.

Diyanet'in ya da ilahiyat camiamızın tenkit ettiğimiz son mesaj uydurmasına herkesten fazla sahip çıkmasını hayretle izliyoruz. Kur'an'ın doğru konuşmayı, doğruyu yaşamayı teşvik eden emirleri ilahiyat camiası tarafından ayaklar altına alınmıştır.

Bitmedi...

Ahmet Kabaklı "Temellerin Duruşması -2" isimli eserinde son mesaj uydurmasına yer vererek dikkat almayanlara tuhaf bir şekilde sitem etmektedir.[465] **Alaeddin Usta** "Atatürk Din

---

463 Abdurrahman Kasapoğlu, Atatürk'ün Kur'an Kültürü, İlgi Yayınları, 1. Basım, s. 283.

464 Selim Özarslan, Atatürk'ün Peygamber Anlayışı, Diyanet Aylık Dergi'si, Kasım, 2009, sayı: 227, s. 48.

465 Ahmet Kabaklı, Temellerin Duruşması 2 - Gazi ve Atatürkçüler, Türk

Düşmanı mıydı?" ismini taşıya kitabında bu mesaja sanki tarihi bir hakikatmiş gibi yer vererek okuyucularını bilinçli bir şekilde yanıltmıştır.[466]

Harika Yamak, "Atatürk'ün Din Anlayışı" adını verdiği kitabında aynı uydurmayı sanki gerçekmiş gibi yeniden piyasaya sürmüş inandırıcılığı artsın diye kitabının başında, ortasında ve sonunda üç kez tekrar etmiştir, kitabın ilk paragrafı bu uyduma mesajdır.[467] Harika Yamak Atatürk'ün rüyasında Muhammed (as) ile Hacı Bayram Veli ile konuşurken onları dinlediğini de kitabında aktarır. Bu anlatıma göre Muhammed (as) Hacı Bayram Veli'ye şöyle demiştir: "Mustafa'ya söyle korkmasın sonunda zafer onların olacaktır."[468] 'Mustafa'nın kazanacağı bir zafer varsa bunun neden direk kendisine değil de savaşla hiç alakası olmayan bir başkasına söylüyor? Daha mantıksızlık burada başlıyor. Atatürk'ü din anlayışını hiçbir zaman gerçekliği ispat edilemeyen rüyalardan ya da uydurma olduğu kesin olan mesajlardan mı öğreneceğiz? Rüyalar ve uydurmalar üzerine tarihçilik kurulur mu?[469] Devam edelim...

İbrahim Yılmaz, "Atatürk'ün İslam İnancı" isimli kitabında şu satırlar gözümüze çarpıyor: *"Gerek Atatürk'ü yakından tanıyan kişilerin aktardığı bilgiler, gerekse Atatürk'ün hayatını anlatan güvenilir kaynaklar incelendiğinde, Atatürk'ün din karşıtı olmak*

Edebiyat Vakfı Yayınları, 3. Basım, s. 208.

466 Alaeddin Usta, Atatürk Din Düşmanı mıydı?, Dorlion Yayınları, 2019 Basım. Alaeddin Usta'nın bilinçli olarak okuyucularını yanılttığında ısrarcıyız çünkü alıntı yaptığı Ahmet Gürtaş'a ait Atatürk ve Din Eğitimi isimli kitabın 70-71. sayfalarında bu mesaja yer verilmiş, (o da gerçekmiş gibi anlatıyor) devamında kaynaklarda olmadığı da aktarılmıştır ancak Alaeddin bey bu bilgiyi gizlemiştir.

467 Harika Yamak, Atatürk'ün Din Anlayışı, Yılmaz Kitabevi, 2015 Basım, s. 6, 109 ve 170.

468 Harika Yamak, Atatürk'ün Din Anlayışı, Yılmaz Kitabevi, 2015 Basım, s. 165.

469 Özetini verdiğimiz bu rüya hikâyesinin altından yine tanıdık bir isim çıkıyor: Ahmet Gürtaş, Atatürk ve Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, s. 160-161.

bir yana, Allah inancına sahip bir Müslüman olduğu ortaya çıkıyordu."[470] Kitabının içinde artık okumaktan yorulduğumuz aynı uydurmaya o da yer verir.[471] Burada İbrahim Yılmaz'a şu soruyu soruyoruz; Atatürk'ün son mesajı hangi güvenilir kaynaklar incelendiğinde ortaya çıktı?

Turhan Bozkurt da son mesaj masalını tekrar edenler arasındaki yerini almıştır. "Atatürk'ün İslam'a Hizmetleri" kitabında bu yalanı birkaç kez tekrar etmiş ve başka hurafeler de eklemiştir.[472] **Ali Rıza Özdemir** uydurma olduğunu bildiği halde, Türkiye Cumhuriyeti devlet arşivinde olmadığını itiraf ettiği halde yine de kitabına son mesaj uydurmasını koymuş ve iki kez tekrar etmiştir.[473] Yalan ve asılsız olduğunu bile bile bu mesajı kitabına dâhil eden bir başka yazarımız **Ali Güler** de kitabında şöyle der: *"Gerçekliği tartışılıyor olsa da bu mesaj içerisindeki sözler Atatürk'ün Hz. Muhammed sevgisini de göstermektedir."*[474]

Bu hurafeyi yayanlar listesine **Gazi Özdemir**'i de yerleştirmemiz gerekecek. Özdemir hiçbir kaynak zikretmeden aynı hurafeyi nakleder ve hayali tespitleri yapar:

> *Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed'i bütün Müslümanlar örnek almalı ve İslâm'ın hükümlerine uymalıdırlar. İnsanlık ancak bu şekilde kurtulup kalkınabilir". Dikkat edilirse Atatürk, Hz. Muhammed ile ilgili örnek alınacak özelliğin, Kur'an tebliğleri ve bunları pekiştirmek üzere söyledikleri, insan olarak yaşama şekli, yeme, oturma ve giyinişi olmadığını vurgulamıştır."*[475]

---

470 İbrahim Yılmaz, Atatürk'ün İslam İnancı, Karakutu Yayınları, 3. Basım, arka kapak yazısı.

471 İbrahim Yılmaz, Atatürk'ün İslam İnancı, Karakutu Yayınları, 3. Basım, s. 104.

472 Turhan Bozkurt, Atatürk'ün İslam'a Hizmetleri, Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım, 2011 Basım, s. 40.

473 Ali Rıza Özdemir, Atatürk ve İslam, Kripto Basım Yayım, 6. Basım, s. 101, 132.

474 Ali Güler, Atatürk ve İslam, Halk Kitapevi, 2016 Basım, s. 104-106.

475 Gazi Özdemir, 19 Kasım 2020 tarihli Atatürk ve Kur'an -2 isimli maka-

Ortada söylenen bir söz yok ki bir şey göstersin, olmayan bir mesaj üzerinde çıkarım yapılır mı? Canınızın istediği masalı uyduracaksınız sonra da bundan delil getirip bir şeyler kanıtlamaya çalışacaksınız. İlim ehlinin görevi uydurmalarla mücadele etmektir. Asılsız düzmece belgelerin arkasına saklanmak ilmi namusla bağdaşmaz, bilimsellik değildir, aldatmadır, kandırmadır.

Son mesaj hurafesini yayanlar içinde Galibi tarikatının lideri **Galip Hasan Kuşçuoğlu**'nun ayrı bir yeri vardır. Çıtayı biraz daha yukarı çıkaran Kuşçuoğlu, Atatürk'ün zamanının âlimlerinin ittifakıyla *mehdi ve resul* olduğunu da iddia eder.[476]

Bütün uydurmalara rağmen **Ali Sarıkoyuncu**'nun Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından çıkan "Atatürk Din ve Din Adamları" isimli eserinde Atatürk'ün ne kadar samimi bir dindar olduğu uzunca anlatılır:

> *"Atatürk'ün içtenlikle gerçek bir inanan kişi olduğunu kanıtlayan pek çok anı, olay vardır. (...) Ondan İslam aleyhinde herhangi bir söz nakledilmemiştir. Aksine İslam ve Peygamberi öven, Müslümanlığından ötürü iftihar ettiğini dile getiren pek çok sözü vardır."*[477]

Diyanet İşleri Başkanlığı Atatürk hakkında gerçeği yansıtmayan asılsız nakilleri kullanmaktan vazgeçmeli ve Atatürk'ün İslam/Muhammed (as) hakkındaki el yazılarını halka duyurmalıdır.

30- Laiklik ve Diyanet İşleri Başkanlığının İşlevi

Diyanet İşleri Başkanlığının varlık amacı Müslüman vatandaşları İslam dinin gerçekleri ile buluşturmak; dini, hurafelerin tesirinde kalmadan saf haliyle vatandaşlara aktarmak ve yasadışı dini yapılanmaların oluşmasını engellemek olarak bilinir. Ancak

---

lesi: https://bit.ly/382rv5q

476 H. Galip Hasan Kuşçuoğlu, Hz. Kur'an'da Tesettür Hicap ve Edep, Varan Matbaacılık, 2006 Basım, s. 143-147.

477 Ali Sarıkoyuncu, Atatürk Din ve Din Adamları, Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Basım, s. 216.

yasalardaki tanımı tam olarak bu değildir. Diyanet'in asıl varlık amacı Atatürkçü düşünce sisteminin olmazsa olmaz şartı sayılan laiklik ilkesini korumaktır. Bir başka ifadeyle İslam'ın sosyal hayatı düzenleyen emir ve yasaklarının toplumda egemen olmasını önlemektir.

Diyanet İşleri Başkanlığının varlığı laikliğin korunması ve yaşatılması açısından son derece önemlidir. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin "Diyanet İşleri Başkanlığı" maddesinde şunlar yazılıdır:

"Diyanet İşleri Başkanlığı, 1924 yılından itibaren fiilen, 1961 (md. 154) ve 1982 (md. 136) anayasaları ile de anayasa gereği olarak genel idare içinde yer alan bir kuruluştur. Bu kuruluşa genel idare içinde yer verilmesi, bir taraftan devletin dine müdahale ettiği, diğer taraftan devlet bütçesinden din hizmetleri için harcama yapılmasının laiklik ilkesiyle bağdaşmadığı ileri sürülerek eleştirilmiştir. Nitekim 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 36. maddesindeki din hizmetleri sınıfıyla ilgili hükümlerin ve 633 sayılı kanunun, anayasanın laiklik ilkesine aykırı olduğu iddiası ile iptali için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmış, bu iddia yüksek mahkeme tarafından, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dinî bir teşkilât değil genel idare içinde yer almış idarî bir teşkilât olduğu, başkanlığın anayasada yer almasının ve mensuplarının memur sayılarak maaşlarının bütçeden karşılanmasının devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmediği, dinin devletçe denetiminin yürütülmesinin, din işlerinde çalışacak kişilerin yetenekli şekilde yetiştirilerek dinî taassubun önlenmesi ve dinin toplum için mânevî bir disiplin olmasının sağlanması gibi ülke koşullarının zorunlu kıldığı ihtiyaçlara uygun bir çözüm yolu bulmak amacını taşıdığı" gerekçeleriyle reddedilmiştir (15 Haziran 1972 tarih ve 14.216 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan E: 1970/53 - K: 1971/76 sayılı karar)."

Bu açıklamanın hemen ardında eleştirisi yapılır:

"Gerekçedeki, "başkanlık mensuplarının memur sayılarak maaşlarının bütçeden karşılanması devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmediği" ile "dinin devletçe denetiminin yürütülmesi" ifadeleri arasındaki çelişki açıktır ve bu son ifadeyle, devletin din işlerine müdahale etmek ve dini denetim altında bulundurmak istediği ortaya konmaktadır."[478] denilerek devletin diyanetten beklentisinin dini, laiklik esasına göre denetim altına almak olduğu Diyanetin kendi mensuplarınca da ifade edilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın varlığı ve işlevi konusunda en yetkili isimlerden İştar Gözaydın Diyanet'in kuruluş amacını çok daha net şekilde ortaya koymuştur:

"Uygulama sürecinde Diyanet İşleri Başkanlığı Kurumu'nun daha çok laikliği korumayı sağlamak için bir araç olarak kullanıldığı; bunun çeşitli gerekçelerle meşru kılınmaya çalışıldığı gözlemlenebilmektedir. Turhan Feyzioğlu'na göre, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İdare içinde tutulması salt dini hizmetleri sağlamak için değil, devletin laik yapısını korumak, dinin devlet işlerine ve siyasete karışmasını önlemek için de gereklidir."[479] *(...)*

Gözaydın, Mümtaz Soysal'dan şu alıntıyı yapar: "Devlet kasasından din görevlileri için harcanan paralar, devlet işlerine din karışsın diye değil, tam tersine din devlet işlerine karışmasın diye harcanır. Daha doğrusu öyle harcanması gerekir. Devlet, din görevlerinin yürütülmesini üzerine alacaktır ama bu yürüyüşün lâikliğe uygun olarak yapılmasını sağlamak üzere olacaktır. Dinin bir vicdan, bir iç inanç konusu olarak kalması lâik devlet gücünün sağlayacağı böyle bir denetim yoluyla gerçekleşecektir"[480]

---

478 Diyanet İslam Ansiklopedisi, "Diyanet İşleri Başkanlığı" mad. c. 9, s. 455-460.

479 İştar Gözaydın, Diyanet, Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi, 1. Basım, s. 275.

480 İştar Gözaydın, Diyanet, Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi, 1. Basım, s. 275.

Mümtaz Soysal bir başka yerde şunları söyler: "Laik bir devlette 'Diyanet işleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer alması, Türk devriminin özelliklerine uygun bir laikliğin, yani dini toplum işlerinden kişisel vicdanlara itebilme işinin daha sağlam ve emin yollardan gerçekleştirilmesi dışında herhangi bir anlam taşıyamaz."[481]

Mehmet Pamak, Diyanet'in asli işlevi hakkında şu değerlendirmeleri yapar:

"1982 Darbe Anayasasının, Danışma Meclisi genel kurulunda kabul edilen metninde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili 190. madde şu şekildedir:

"Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam dininin gerçek kural ve ilkeleri doğrultusunda, ..özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir..."

Bu madde bilahare Milli Güvenlik Konseyi'nde görüşülürken değiştirildi ve bugünkü anayasada "Madde:136" olarak yer verilen bu hüküm şöyledir:

"Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda... özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."

"O halde Diyanet İşleri Başkanlığı gayri islami bir kuruluştur. Laik devletin güdümünde, laik devlete destekçi laik bir kuruluştur. 1982 Anayasası Diyanet'in laik devletin genel idare hizmetleri içerisinde yer alan ve laiklik ilkesi doğrultusunda hizmet veren bir kuruluş olduğun hükme bağlayarak, aslında Diyanet teşkilatının laik devlete destekçi olma fonksiyonu ifa etmek üzere kurulduğunu da ortaya koymuştur. Bakınız, Diyanet Dergisinin Eylül 1994 dönemine ait sayısında, Diyanet İşleri Başkanlığının bizzat kendisinin (hukuk müşavirinin kaleminden ve anayasa mahkemesi kararına da atıf yaparak) kendi konumunu nasıl da isabetle tespit ettiğini görmekteyiz;

481 İştar Gözaydın, Diyanet, Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi, 1. Basım, s. 275.

"Diyanet işleri başkanlığı, dini bir teşkilat değil, anayasanın 154. maddesinde belirtildiği üzere genel idare içinde yer almış idari bir teşkilat durumundadır..."

"Diyanet işleri başkanlığının Anayasa'da yer alması şu zorunluluk ve nedenlere dayanmaktadır."

"Dinin devletçe denetiminin yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla dini taassubun önlenmesi ve dinin toplum için manevi bir disiplin olmasının sağlanması ve böylece Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi, yücelmesi ana hedefinin gerçekleştirilmesi gibi nedenlere dayandığı..."

Görüldüğü gibi, tasvip ederek yayınladıkları bu ifadelerle kendileri dahi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini bir teşkilat olmadığını itiraf etmektedirler. Dinin, laik devletin denetimi altına girmesi ve laik devletin işini kolaylaştıracak yetenekte din görevlilerinin yetiştirilmesi ve "dini taassub" adı altında laik devletin istemediği İslami düşünce ve yönelişlerin önlenmesi, resmî ideoloji taassubunun ise topluma hâkim kılınması ve resmî bir din anlayışının geliştirilmesi ve böylece toplumun Mustafa Kemal'in hedef olarak gösterdiği "çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi"ni sağlayacak katkılarda bulunması nedenleriyle böyle bir teşkilatın kurulduğu anlaşılmaktadır"[482]

Bütün görüş ve yorumların toplamından çıkan neticeye göre; Diyanet'in en temel vazifesi laikliği korumak ve dini devlet denetiminde resmî ideolojinin müsaade ettiği biçim ve tarzda açıklamaktır. Bu sonucu Kemalist kadroların kabullenmesinde sorun olmayabilir ancak, İslam'ın böyle bir denetlemeyi kabul etmeyeceği tartışmayı gerektirmeyecek kadar açıktır.

482 Mehmet Pamak, Kemalizm - Laiklik - Şehitlik, Ma'ruf Yayınları, 2. Basım, s. 416-418.

31- Tekkeler/Medreseler ve Atatürk'ün Öfkesi

Her ne kadar gençlik yıllarında üvey babasının dergâhında kan ter içinde kalana kadar döne döne "hu" çekip evinde mevlitler okusa da[483] yıllar içinde fikirleri değiştikçe Atatürk, tekkeler ve medreselerin işlevini ciddi bir şekilde eleştirmiş asla onaylamadığını her fırsatta dile getirmiştir. Onun yaşadığı dönemde medreseler/tekkeler hurafe ve cehalet bataklığı idi. Hoca/şeyh diye anılan kimselerin halkın sorunlarını çözmeye yetecek bilgi birikimleri yoktu. Bu dönem yeteri kadar bilinmezse Atatürk'ün din ve dindarlara olan tavrı net olarak anlaşılamaz.

Batılı devletler bilim ve teknolojide mesafe kat ederken Osmanlı devletinin gerileme devri uleması şu konularla meşgul idiler:

- *"Müspet bilim ve matematik öğrenmek haram mıdır?*
- *Hızır peygamber yaşamış mıdır? Sigara ve kahve haram mıdır?*
- *Ezan, mevlit vb. güzel sesle, makamla mı okunmalıdır?*
- *Firavun iman ile ölmüş müdür?*
- *Tarikat erbabı dönerek zikretmeli midir?*
- *Hz. Muhammed'in ana ve babasının iman derecesi nedir?*
- *Yezid'e lanet edilir mi?*
- *Büyüklerin eli, eteği öpülür mü?"*[484]

Anlaşılan o ki kısır döngüde süren, pratikte topluma yarar sağlamayan ve asıl gündemden geri kalınmasına sebep olan bu tartışmalar, ölülerden medet umanlar, büyücü-muskacılar, olağan üstü güçlü evliya inançları vs. Atatürk hayattayken de tüm canlılığı ile sürüyordu. Atatürk bu durumdan şikâyet eder:[485]

---

483 Falih Rıfkı Atay, Çankaya Atatürk Devri Hatıraları, c. 1, s. 269.

484 Abdullah Manaz, Atatürk Reformları ve İslam, IQ Kültür Yayıncılık, 2. Basım, s. 170.

485 Günümüzde de durum pek farklı değildir, acaba Atatürk şu satırları okusaydı ne tepki verirdi?
"- Ben kadınların dükkân açmasını asla helal görmüyorum.
- Kadından memur olmaz. Kadınlar mektebe gitmez. Duymadık demeyin.

Birçok gördüğüm misallerle anladım ki, bugün medreselerde muhtaç olduğumuz ilimler ve fenler vesaire verilemiyor. Yani yanlış bir program üzerinde çok meşgul olunuyor (...) Bir gün bir camide tesadüf ettim. Ulema kisvesi giymiş bir zat vaaz ediyordu. Ve bu vaazı içinde birtakımı ejderhalardan bahsediyordu. Yeraltı ejderhalarından bahsediyordu ve denizlerdeki ejderhalardan bahsediyordu ki, bugünkü ilim ve fennin kabul edemeyeceği bir şekilde."[486]

Benzer sayısız hurafe örneği[487] Atatürk'ün dine ve din adamlarına tavır almasında önemli bir etkiye sahiptir. Yine Atatürk'e göre hutbeler zamanın gerisinde ve bilimsel değildir:

"Hutbeler hakkında sorulan sorudan anlıyorum ki, bugünkü hutbelerin tarzı milletimizin fikri hissiyatı ve lisanıyla ve medeni ihtiyaçlar ile uyumlu görülmemekledir (...) Halkı genel ahvalden haberdar etmek, son derecede ehemmiyetlidir. Çünkü her şey açık söylendiği zaman halkın dimağı faaliyet halinde bulunacak, iyi şeyleri yapacak ve milletin zararına olan şeyleri reddederek şunun veya bunun arkasından gitmeyecektir. Ancak millete ait olan işleri milletten gizli ettiler. Hutbelerin halkın anlayamayacağı bir lisanda olması ve onların da bugünkü icaplarınıza ve ihtiyaçlarımıza temas etmemesi, halife ve padişah namını taşıyan müstebitlerin arkasından köle gibi gitmeye mecbur etmek içindi. Hutbeden maksat, ahalinin aydınlatılması ve uyarılmasıdır, başka şey değildir. Yüz, iki yüz, hatta bin sene evvelki

- Kadın sokakta gezecek bir şey değildir, erkeğe gözükecek bir şey değildir.
- Kadın en dayanılmaz şeydir, onu görmeyeceksin.
- Kız çocuğun orta mektepte, lisede işi yoktur.
- Alışveriş, hemşirelik, subaylık karı işi değildir.
- Bu karıları kendi başına bırakırsan, uçurumdan aşağıya her gün uçarlar."

Kaynak: Mahmud Efendi Hazretleri'nden Duyulan Hikmetli Sözler, Ahıska Yayınevi, 1. Basım, s. 257-260.

486 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 96.

487 Özer Ozankaya, Atatürk ve Laiklik Atatürkçü Düşüncenin Temel Niteliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, s. 221-225.

hutbeleri okumak insanları cehalet ve gaflet içinde bırakmak demektir. Hatiplerin her halde insanların kullandığı lisanla görüşmesi elzemdir. Geçen sene Millet Meclisi'nde irat ettiğim bir nutukta demiştim ki: "Minberler halkın dimağları, vicdanları için bir feyiz kaynağı, bir nur kaynağı olmuştur." Böyle olabilmek için minberlerden aksedecek sözlerin bilinmesi ve anlaşılması ve fenni ve ilmi hakikatlere uygun olması lazımdır. Değerli hatiplerin siyasi ahvali, toplumsal ve medeni ahvali her gün takip etmeleri zaruridir. Bunlar bilinmediği takdirde halka yanlış telkinler verilmiş olur. Dolayısıyla hutbeler tamamen Türkçe ve zamanın icaplarına uygun olmalıdır ve olacaktır."[488]

Hurafeyle kaplanmış zihinleri temizlemek nerdeyse imkânsızıdır:

Arkadaşlar, asırlardan beri miras alınagelen zihniyetleri, adetleri ve ananeleri kökünden çıkarıp atabilmek için, itiraf etmelidir ki, kolay bir şey değildir: müşkül bir meseldir. Mesela, ben kendimden bahsedeyim. Benim merhum anam beni terbiye ederken bana derdi ki. Padişahta ve halifede yedi evliya kuvveti var. Ben zaten evliyanın ne olduğunu, büyük ve üzeri yeşil örtülü birtakım mezarlara bakaraktan çıkarmak istiyordum. Her halde büyük bir şey, manevi, semavi bir şey gibi hatırıma gelirdi. Ve bunun yedi tanesinin kuvvetine sahip olan insan ne olacaktı? Müthiş bir şey! Ve böyle bir büyüklük korkusunun ve büyüklük timsalinin hakkında söz söylemek de günahtır. Annemin de bana vermiş olduğu terbiye bu idi. Ve hiç şüphe etmem ki çoğumuzun aldığı terbiye budur. Annemin de kabahati yoktur. Çünkü ona da annesi aynı terbiyeyi vermiş. Onun da kabahati yoktur; ona da annesi aynı terbiyeyi vermiştir..."[489]

Atatürk medreselerin sürekli kapalı kalmasını ister:

"Reisicumhur Hazretleri Rize'den ayrılırken bir hoca heyeti halk karşısında bir dilekçe ile Paşa Hazretleri'ne müracaat ederek

488 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 117.

489 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 67.

kapatılan medreselerin tekrar açılmasını rica ettiler. Gazi Paşa Hazretleri memleketin, milletin felaketi sebeplerinin ne olduğunu kısaca hatırlattılar. Ve bu arada şu sözleri söylediler: 'Mektep istemiyorsunuz. Hâlbuki millet onu istiyor. Bırakınız artık bu zavallı millet, bu memleketin evlatları yetişsin! Medreseler açılmayacaktır. Millete mektep lazımdır!' Gazi Hazretleri'nin yüksek sesle verdikleri bu kat'i cevap bütün halk ve mektep talebesi tarafından bravo sesleri ve heyecanlı alkışlarla karşılandı. Mahmut Esat Bozkurt, Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerini şöyle aktarıyor: "Para istiyorsanız, size millet yetecek kadar verecektir. Açsanız, karnınızı doyuracaktır. Medreseler bir daha açılmayacaktır, anladınız mı?"[490]

Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz:

Türbelerden, ölülerden yardım istemek medeni bir toplum için lekedir, ayıptır, (...) Mevcut tarikatların gayesi, kendilerine tabi olan kimseleri dünyevi ve manevi olan hayatta saadete mazhar kılmaktan başka ne olabilir? Bugün ilmin, fennin bütün kapsamıyla medeniyetin yaydığı ışık karşısında filan ve falan şeyhin yol göstericiliğiyle maddi ve manevi saadet arayacak kadar ilkel insanların Türkiye medeni camiasında mevcudiyetini asla kabul etmiyorum. (Şiddetli alkışlar.) Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak, insan olmak için kâfidir."[491]

Atatürk içinde bulunduğu hurafeci kafadan halk tabiriyle "İllallah etmiştir", insanları aptal yerine koyan tekkeci kafaya en sivri eleştirileri yapar:

490 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 83.

491 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 294.

Tekkeler mutlaka kapatılmalıdır Türkiye Cumhuriyeti, her şubede yol gösterecek kudrete sahiptir. Hiçbirimiz tekkelerin yol göstermesine muhtaç değiliz. Biz medeniyetten, ilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz. Başka bir şey tanımayız. Tekkelerin gayesi halkı meczup ve abdal yapmaktır. Hâlbuki halkımız abdal[492] ve meczup olmamaya karar vermiştir."[493]

Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde bütün tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla kapatılmışlardır. Tarikatlar lağvolunmuştur.[494] Şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbedarlık vs. yasaktır. Çünkü bunlar irtica kaynağı ve cehalet damgalarıdır. Türk milleti böyle müesseselere ve onların mensuplarına tahammül edemezdi ve etmedi."[495]

Dervişlerin, falcıların, şeyhlerin vs... peşinden gitmek ilkelliktir:

"Efendiler; tekke ve zaviyelerle, türbelerin kapanması ve genel olarak tarikatlarla şeyhlik, dervişlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyücülük ve türbedarlık vb. birtakım unvanların yasaklanması ve kaldırılması da, Takriri Sükun Kanunu devrinde yapılmıştır. Bu konuda yapılan işler ve uygulama, toplumumuzun, hurafe meraklısı ilkel bir kavim olmadığını göstermek bakımından ne kadar gerekli idi; bu takdir olunur. Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyidlerin, çelebilerin, babaların, dervişlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, nüshacılara, talih ve hayatlarını emniyet eden insanlardan oluşan bir kitleye, uygar bir millet gözüyle bakılabilir mi? Milletimizin hakikî niteliğini yanlış anlamda gösterebilen ve yüzyıllarca göstermiş olan bu gibi unsurlar ve kurumlar, yeni Türkiye devletinde, Türk

492 "Abdal" kelimesi dilimizde "aptal" şekline dönerek "aklı kıt, idrâki zayıf" anlamına gelmeye başlamıştır. Bkz. Kubbe Altı Sözlük.

493 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 298-299.

494 Lağvedilmek: Faaliyetlerine son vermek, hükümsüz kılıp feshetmek (TDK).

495 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 23, s. 49.

Cumhuriyeti'nde devam ettirilmeli miydi? Buna ehemmiyet vermemek, ilerleme ve yenileşme namına, en büyük ve telafi edilemez hata olmaz mıydı?"[496]

Maneviyata musallat olan cahiller:

Balıkesir'de tarikatları temsil etmiş kimselerin birtakım cahiller olduğunu, tekkeler kapandıktan sonra bunların da izi kalmadığını, aydın ve aklı başında hiçbir ferdin bunların arkasından gitmediği..." Atatürk'e söylenince "Gazi Hazretleri özetle cevap vermişler ve demişlerdir ki: Halkın saflığından istifade ederek milletin maneviyatına tasallut eden kimseler ve onların takipçi ve müritleri elbette ki birtakım cahillerden ibarettir. Bunlar Türk milleti için bir leke teşkil edecek vaziyetlerin ortaya çıkmasında daima etken olmuşlardır. Milletimizin önünde açılan kurtuluş ufuklarında aralıksız yol almasına mani olmaya çalışanlar hep bu müesseseler ve bu müesseselerin mensupları olmuştur. Millete anlatmalıdır ki, bunların millet bünyesinde yaptıkları tahribatı hissetmek lazımdır. Bunların mevcudiyetini müsamaha ile kabul edenler, Menemen'de Kubilay'ın başı kesilirken kayıtsızca seyretmeye tahammül ve hatta alkışlamaya cesaret edenlerle birdir."[497]

Konuşmalar bütüncül olarak değerlendirildiğinde fark edilecektir ki; Gazi'nin hurafeleri eleştirmekle birlikte "Kur'an'a uyma ya da hurafelere karşı Kur'an'ı rehber edinme" vurgusu hiç yoktur, sürekli çağın/aklın/bilimin gereklerinden bahseder. Gazi'nin dini kurumları tenkidi Kur'an'a uymadıklarından değil akla, bilime ve çağdaş yaşama aykırı olmasından ötürüdür. Bu durumda Atatürk'ün hurafeci cahilleri eleştirisi birilerinin zannettiği gibi onu Kur'an mü'mini yapmıyor.

496 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 353.

497 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 83-84.

32- Din ve Namus Anlayışı Kaldırılmalı

Atatürk ile arasında geçen bir tartışmayı Kazım Karabekir Paşa'dan dinliyoruz:

"10 Temmuz 1923'de Ankara İstasyonundaki Kalem-i mahsus binasında fırka nizamnamesini müzakereden sonra Gazi ile yalnız kalarak hasbihallere başlamıştık. 'Dini ve ahlâkı olanlar aç kalmaya mahkûmdurlar..' dediler.

Kendisini hilâfet ve saltanat makamına lâyık gören ve bu hususlarda teşebbüslerde de bulunan din ve namus lehinde türlü sözler söyleyen ve hatta hutbe okuyan, benim kapalı yerlerde baş açıklığımla lâtife eden, fes ve kalpak yerine kumaş başlık teklifimi hoş görmeyen M. Kemal Paşa, benim hayretle baktığımı görünce şu izahatı verdi:

Dini ve namusu olanlar kazanamazlar, fakir kalmaya mahkûmdurlar. Böyle kimselerle memleketi zenginleştirmek mümkün değildir. Onun için önce din ve namus telâkkisini kaldırmalıyız. Partiyi, bunu kabul edenlerle kuvvetlendirmeli ve bunları çabuk zengin etmeliyiz. Bu suretle kalkınma kolay ve çabuk olur."[498]

"Dini ve ahlâkı olanlar aç kalmaya mahkûmdurlar" sözü Kemalist ahlak felsefesine uygun olarak anlaşılmalıdır. Atatürk'ün toplumu ahlaksız ve namussuz yapmak gibi gayreti yoktur. Atatürk'ü ülke çapında bir namussuzluk hareketi başlatmış gibi göstermek gerçekleri çarpıtmaktır. Burada dini bir algıdan laik düşünce yapısına geçilirken, dinsel kökenli olan ahlak anlayışı dinle birlikte eleştirilip reddedilmektedir. "Din anlayışını kaldırma" fikrinin bu anıda yer alması okuyucuya tuhaf gelebilir ya da kuşkulu bir anı gibi gelebilir ama Atatürk mevcut bütün dinlerden vazgeçme ve insanlığa daha anlaşılır "insanlık dini" kurma teklifini Nutuk'ta açıkça ifade etmiştir, bazıları anlamakta zorlansa da Atatürk'ün görüşü budur.[499]

498 Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 2. Basım, s. 83-84.

499 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 234.

Mustafa Kemal'e göre manevi terbiye ve ahlak esaretten kurtulmaya engeldir ya da yeterli değildir dolayısı ile ahlak dini değil milli olmalıdır:

"Efendiler, terbiye kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendince kast olunan bir manaya intikal eder. Tafsilata girişilirse terbiyenin hedefleri, maksatları çeşitlilik gösterir. Mesela dini terbiye, milli terbiye, milletlerarası terbiye... Bütün terbiyelerin hedef ve gayeleri başka başkadır. Ben burada yalnız yeni Türk Cumhuriyeti'nin yeni nesle vereceği terbiyenin milli terbiye olduğunu katiyetle ifade ettikten sonra diğerleri üzerinde durmayacağım. Yalnız işaret etmek istediğim manayı kısa bir misal ile izah edeceğim. Efendiler, yeryüzünde üç yüz milyonu aşkın İslam vardır. Bunlar ana baba, hoca terbiyesiyle, terbiye ve ahlak almaktadırlar. Fakat maalesef hadisenin hakikati şudur ki bütün bu milyonlarca insan kitleleri şunun veya bunun esaret ve zillet zincirleri altındadır. Aldıkları manevi terbiye ve ahlak onlara bu esaret zincirlerini kırabilecek insani meziyeti verememiştir, veremiyor. Çünkü terbiye hedefleri milli değildir. Efendiler milli terbiyenin ne demek olduğunu bilmekle artık herhangi bir karışıklık kalmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da milli yapmak zarureti münakaşa kabul etmez. Milli terbiye ile geliştirmek ve yükseltilmek istenilen genç beyinleri bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayali, lüzumsuz şeylerle doldurmaktan dikkatle kaçınmak lazımdır."[500]

"Milli ahlakımız, medeni esaslarla ve hür fikirlerle geliştirilmeli ve takviye olunmalıdır. Bu çok mühimdir; bilhassa nazarı dikkatinizi çekerim. Tehdit esasına dayalı ahlak, bir fazilet olmadıktan başka, itimada da değer değildir."[501]

"Efendiler, artık bugün hayat ve insaniyet icapları bütün hakikatiyle tecelli etmiştir. Bunlara aykırı olan rivayetler ahlak ve

500 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 47.

501 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 278.

imana esas olamaz. Hakikat tecelli edince yalan ortadan kalkar. Safsatalar, hurafeler kafalardan çıkmalıdır."[502]

Mademki dinsel ahlak esaretten kurtarmıyor öyleyse bu ahlak anlayışından vazgeçilmelidir, dolayısıyla cumhuriyet devrimleri ile yeni Türkiye'nin alt yapısı kuruluyorken Atatürk'ün böyle bir eleştiri yapması beklenilen bir durumdur.

Benzer bir teklif de İsmet İnönü'den gelir:

"Karabekir, o günlerde, Ankara'nın Keçiören semtinde "Kubbeli Köşk" diye bilinen bir küçük köşkte kira ile oturmaktadır. 19 Ağustos 1923 günü M. Kemal, Lâtife Hanım ve İsmet Paşa bu köşke yemeğe gelirler. Yemekte tartışma çıkar. Tartışma Karabekir ve İsmet Paşa arasındadır. M. Kemal, tartışmayı sessizce izler.

...İsmet Paşa müthiş bir inkılâp hamlesi teklif etti: Hocaları toptan kaldırmadıkça hiçbir iş yapamayız. Bugünkü kudret ve prestijimizle bugün bu inkılâbı yapmazsak hiçbir zaman yapamayız.. İlk Fethi Bey grubundan işittiğim bu yeni inkılâp zihniyetini İsmet Paşa da bir çırpıda tamamlıyordu. Aradaki zaman fasılaları kendiliğinden ortadan kalkarak bu üç şahsiyetin üç maddelik programı kulaklarımda tekrarlandı:

- *İslâmlık terakkiye manidir.*
- *Arap oğlunun yavelerini Türklere öğretmeli.*
- *Hocaları toptan kaldırmalı."*[503]

Atatürk'ün şu sözleri anıyı doğrular, İsmet paşanın teklifi ile de örtüşür niteliktedir:

"... Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak, insan olmak için kâfidir."[504]

---

502 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 288.

503 Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 2. Basım, s. 97-98.

504 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 294.

Türkiye din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar. Mazinin gafletleri, paslı ataletleri, Türkiye halkının beyninden silinmiş olduğundan şüphe ve tereddüde mahal yoktur."[505]

"Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilmezsiniz ne kadar yenilik taraftarıdır. İcraatımızda hiçbir zaman engeller bu yoğun tabakadan gelmeyecektir. Halk müreffeh, bağımsız, zengin olmak istiyor; komşularının refahını gördüğü halde fakir olmak pek ağırdır. İrticakâr fikirler besleyenler belli bir sınıfa dayanabileceklerini zannediyorlar. Bu, katiyen bir vehimdir, bir zandır. İlerleme yolumuzun önüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz..."[506]

"Biz tam bağımsızlık ve kayıtsız şartsız hâkimiyet umdelerine dayanan bir program takip edeceğiz. Ve bu programla memleketi mümkün süratle mamur etmek ve milleti mümkün süratle mesut etmek, zengin etmek için ne yapmak lazım gelirse, tereddütsüz, şuna buna bakmaksızın, şu veya bu teoriye bakmaksınız, maddi olarak, hakiki olarak yürümek istiyoruz. Bu noktada ufak bir itiraf yapmak lazımdır. Bütün bunlara ve hatta esaslara karşı olanların mevcut olmadıklarını kabul edemeyiz. Hâlbuki bu karşı olanlar, milletin tamamını bir vasat yapıp da onun üzerinde yürüyemez. Kurtulmak için, bu karşı olanların hepsinin kafasını koparmak lazımdır. Ancak bu millet bu sayede kurtulabilir. Bir şey vardır; mademki bu istikamette yürümeye takati olmayan insanlar vardır onları tepelemek ve yürümek lazımdır..."[507]

Atatürk'ün Kemalist devrim karşıtı hiçbir hamleye ya da dini devlet işlerine karıştırmaya veya inkılaplara olumsuz tavır alan hiçbir dini ya da siyasi dirence tahammül ve müsamahası yoktur. Tarih boyunca dini kullanarak tahakküm kuran iktidarları ve akıl hocalarının feci akıbetlerine uzun uzun değinir ve ekler:

---

505 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 110.

506 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 173.

507 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 99.

"Dini kendi ihtiraslarına alet yapan hükümdarlar ve onlara yol gösteren hoca namlı hainler hep bu akıbete uğramışlardır. Böyle yapan halifelerin ve ulemanın arzularına muvaffak olamadıklarını tarih bize sonsuz misallerle izah ve ispat etmektedir. Artık bu milletin ne öyle hükümdarlar, ne öyle âlimler görmeye tahammülü ve imkânı yoktur. Artık kimse öyle hoca kıyafetli sahte âlimlerin yalan dolanına ehemmiyet verecek değildir. En cahil olanlar bile o gibi adamların mahiyetini pekâlâ anlamaktadır. Fakat bu hususta tam bir emniyet sahibi olmaklığımız için bu uyanışı, bu uyanıklığı, onlara karşı, bu nefreti, hakiki kurtuluş anına kadar bütün kuvvetiyle, hatta artan bir azimle muhafaza ve idame etmeliyiz. Eğer onlara karşı benim şahsımdan bir şey anlamak isterseniz, derim ki, ben şahsen onların düşmanıyım. Onların olumsuz istikamette atacakları bir adım, yalnız benim şahsi imanıma değil, yalnız benim gayeme değil, o adım benim milletimin hayatıyla alakadar, o adım milletimin hayatına karşı bir kasıt, o adım milletimin kalbine havale edilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle hemfikir arkadaşlarımın yapacağı şey, mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir. Şüphe yok ki arkadaşlar, millet birçok fedakârlık birçok kan pahasına, en nihayet elde ettiği hayati umdesine kimseyi tecavüz ettirmeyecektir. Bugünkü hükümetin, Meclis'in, kanunların, Teşkilat-ı Esasiye'nin mahiyet ve hikmeti her bundan ibarettir. Sizlere bunun da üzerinde bir söz söyleyeyim. Farzımuhal eğer bunu temin edecek kanunlar olmasa, bunu temin edecek meclis olmasa, öyle olumsuz adım alanlar karşısında herkes çekilse ve ben kendi başıma yalnız kalsam, yine tepeler ve yine öldürürüm."[508]

Sadece belli bir anıyı dayanak edinerek hüküm vermek isabetsiz olacaktır ancak ilgili anıyı teyit eden resmî belgeler ve icraatlar dikkate alınınca burada nakledilen hatıranın özü itibarı ile gerçeği yansıttığı sonucuna ulaşıyoruz. Cumhuriyetin kurucu kadrosu dini ahlak anlayışı yerine milli ahlak ve şuur hâkim kılarak iktisadi ve kültürel kalkınmayı amaç edinmiştir. Bu noktada

508 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 242.

devrimlere karşı olanlara, yapılması planlanan inkılaplara direnç gösterenlere veya dine karşı keskin eleştiriler bizi hiç şaşırtmıyor.

33- Atatürk ve İmamlar

"Reisicumhur Hazretleri hastanenin kapısındaki kırmızı beyaz kurdeleleri keserek açılış töreni yapmak için uzatılan makası eline aldıkları sırada hazır bulunanlardan biri Zeynelabidin namında bir zatın türbedarını işaret ederek: "Efendim, müsaade buyurursanız bir dua yapsın" dedi. Reisicumhur Hazretleri "Hoca Efendi'nin dua yapmasına hacet yoktur. Cenabı alem benim lisanımı da bilir, duayı ben yaparım" buyurdular"[509]

Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk'ün imamlar ve medreselerle ilgili bazı hatıraların nakletmektedir:

"Meclis'te müezzin beş vakit ezan okur, imam cemaatle namaz kıldırırdı. Dikkate değer ki, Kurtuluş Savaşları zaferle taçlandıktan sonra Atatürk Ankara'ya döndü. Meclis kapısı önünde resmî üniformasıyla bekleyen imam efendi Atatürk'ü durdurdu, ellerini kaldırdı. Fakat duaya başlar başlamaz Atatürk hiddetle, 'Burada böyle şeylere lüzum yoktur, bunları camide yapabilirsiniz. Biz savaşı dua ile değil, Mehmetçiğin kanı ile kazandık!' dedi ve imamı kovdu."[510]

Sadi Borak, Atatürk ile bir hoca arasında tartışmayı şöyle aktarır:

"Atatürk'ün bir hoca ile din konusunda tartışması 1924 tarihinde yaptığı sonbahar Karadeniz gezisinde vuku bulmuştur. Buna ait tespit ettiğimiz metinde hocanın ismi her ne kadar açıklanıyorsa da bunun bir başka yazımızda adı geçen Mustafa Behçet Efendi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Mustafa Kemal Paşa elli gün süren bu sonbahar gezisinde rastladığı "ulum- diniye" hocasına soruyor:

509 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 17, s. 93.

510 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 105.

Rakı haram mıdır, helal midir? Hoca, bu hususta bildiği ve duyduğu bütün dini kaideleri ortaya koyuyor, sayıp döküyor. Ve bütün bunlar ispat ediyor ki rakı haramdır. Ata, hocayı dikkatle dinliyor ve sonra soruyor:

- Peki, haram ile meluf[511] olan imama tabi olmak caiz midir, değil midir?

Hoca cevap veriyor: Değildir.

Gazi, gülümseyerek cevap veriyor:

- Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım, ben rakı içerim; rakı ile yani haram ile melufum, hem de cumhurreisiyim, yani ümmetin imamıyım. Senin bu hükmüne göre bana tabi olmak caiz değildir. Hocada ses seda yok.

- Öyle mi?

Sarıklıda şafak atıyor, söylediklerini tevil ediyor, "öyle demek istemedim" diyor, bir türlü işin içinden çıkamıyor. Fakat Ata yakasını bırakmıyor:

- Hoca mevzuu dağıtma, Şayet rakının haram olduğu hakkındaki fetva sahih ise, milletin bana tabi olmaması da sahihtir. Şimdi kanaatini açıkça söyle!

Hoca ağlayacak hale geliyor, kanaatimi açıkça söylüyorum diyor fakat bir türlü mecliste hazır bulunanlara kanaat vermiyor..."[512]

34- Atatürk ve Mevlana

Atatürk'ün Mevlana Celaleddin Rumi'ye özel bir ilgisi vardır. Mevlevihane'deki bir akşam yemeğinin ardından Atatürk, Mevlana hakkında İsmail Habip Sevük'e şunları söyler:

"Ben onun ne liberal kafalı bir şair olduğunu bildiğim için 'huzuruna kupkuru girilmez' dedim, birkaç kadeh çekip de girdim." "Ama efendimiz sofrada hiç içki yoktu." Gözbebekleri bütün ze-

511 Meluf: Alışık. Huy edinmiş. (TDK).

512 Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962, s. 62-63.

bercetliğiyle parlayarak cevap veriyor: "Siz farkında değilsiniz be çocuğum!. Hani ara sıra yandaki odaya girip çıkıyordum ya, işte o zaman..." Ve neden sonra, zihninde geçen düşünce silsilesinin bize son halkasını gösterir gibi söyleniyor: "Mevlâna büyük adamdı, büyük adamdı..."[513]

Bir mecliste Atatürk'e *"Efendim Mevlevilik ibadete çalgı sokarak dini gülünç eden ve Müslümanlığı dejenere eden teşebbüslerden birisidir."* deyince Mustafa Kemal şu cevabı vermiştir:

"Ahmak, dedi aklının ermediği konular hakkında konuşma, Mevlana bilakis Müslümanlığı Türk ruhuna uygun hale getiren büyük bir reformisttir. Müslümanlık aslında hoşgörülü ve modern bir dindir. Araplar onu kendi bünyelerine göre almışlar ve uygulamışlardır. Sıcak bir iklimde oturan, suyu nadiren bulan ve kullanan genel bir hareketsizlik içinde ömür süren Araplar için, günde beş defa abdest alıp, beş defa namaz kılmak, çok ileri bir hareket adımıdır. Hazreti Muhammed'in dini, insanları harekete geçirmek esasına dayanır. Bu uygulama Türkler için çok hareketsiz sayılabilir. Sarp dağlarda at oynatan, erimiş kar sularıyla yıkanan Türk için, abdest ve namazla sınırlı ibadet tarzı çok hareketsiz kalmıştır. Şaman dininde iken dans eden, şarkılar söyleyen, kopuzlar çalan, şiir okuyan Türk, namazı az ve hareketsiz bir ibadet saymıştı. Türk hayat tarzı, bu hareketsizliğe karşı harekete geçilmesinden doğmuştur. Mevleviliğe gelince, o tamamıyla Türk geleneklerinin Müslümanlığa nüfuz örneğidir. Mevlana büyük bir reformisttir. Ayakta dönerek ve hareketli Allah'a yaklaşma fikri, Türk dehasının en doğal ifadesidir. Bir tarafta müzik çalıyor, diğer tarafta insanlar ilahiler söylüyor ve ayağa kalkmış diğerleri, hayali bir dönüşle ellerini göklere kaldırıyorlar. Bunun estetiği fevkaladedir."[514]

---

513 İsmail Habip Sevük, Atatürk'le Beraber, 6. Basım, s. 38-39, Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962, s. 56-57.

514 Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962, s. 58.

35- Atatürk ve Dini Bayram Tebrikleri

Murat Bardakçı'nın köşe yazısına taşıdığı dikkat çekici bir belgeden anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Paşa dini bayramları kutlama konusunda isteksizdir ve bayram tebriklerine cevap vermek istemez. M. Bardakçı şunları yazıyor[515]:

"Bugün, bayram münasebeti ile şimdiye kadar meçhul kalmış ve son derece ilginç bir belge yayınlıyorum: Atatürk'ün dinî bayramlar ile alâkalı düşünceleri ile kendine gönderilen bayram tebrikleri hakkındaki kararını bildiren 19 Şubat 1931 tarihli bir arşiv belgesini...

1931'in Ramazan Bayramı'nın gelmesinden birkaç gün önce yazılan ve şimdi Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde 04016646-51 numarada muhafaza edilen belge, Mustafa Kemal Paşa'nın uzun seneler "Kalem-i Mahsus", yani "Özel Kalem" Müdürlüğü'nü yapan Hasan Rıza Bey'in Konya'dan Ankara'ya, Cumhurbaşkanlığı'ndaki ofisine gönderdiği şifreli bir telgraf... O sırada yurt gezisine çıkmış olan Paşa ile Konya'da bulunan Hasan Rıza Bey, telgrafında Çankaya'ya "Reisicumhur Hazretler dini bayramlara fazla bir mevki vermemek için vâkî olan tebrikata cevap vermemeyi tercih buyurmuşlardır. Kemâl-i t'âzimle arz ederim"; yani günümüzün Türkçesi ile "Cumhurbaşkanı Hazretler dini bayramlara fazla bir yer vermemeyi arzu ettiklerinden gönderilen tebriklere cevap vermeyeceklerdir; üstün saygılarla arz ederim" diyor."

M. Bardakçı'ya göre bunun iki nedeni olabilir:

"O senelerde henüz "Atatürk" soyadını almamış olan Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın böyle bir karar vermiş olmasının sebebini bugün artık bilmiyoruz ve bu konuda sadece farklı tahminlerde bulunabiliyoruz: Çankaya'daki maiyetine her bayramda

515 Murat Bardakçı'nın "Atatürk'ün 1931'deki bilinmeyen bir kararı: "Gönderilen bayram tebriklerine artık cevap vermeyeceğim!" isimli makalesi. Habertürk, 19.08.2019 https://bit.ly/39HTRBv.

önceden bizzat hazırladığı listelere göre bahşişler dağıttığı yine arşiv belgelerinden açıkça görülen Paşa bayramlarda gelen binlerce, hatta on binlerce tebrik mesajını ayrı ayrı cevaplandırmanın Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemi'ne büyük bir yük olduğunu düşünmüş olabilir yahut telgrafta geçen "dini bayramlara bir mevki vermemek" ibaresi "dinî bayramların toplum hayatındaki konumlarının güçlenmesini engellemek" şeklinde yorumlandığı takdirde, kararın "o senelerde art arda yapılan inkılaplar doğrultusunda alınmış olduğu" neticesine varılabilir..."

Bugün, bu ihtimallerden hangisinin doğru olduğunu bilenlerin artık hiçbiri hayatta değil, hepsi uzun seneler önce başka âleme göçtüler..."

M. Bardakçı iş yoğunluğu ihtimali üzerinde duruyorsa da belgeden anlaşıldığına göre bayram tebriklerini geri çevirmenin ana nedeni *"dini bayramlara fazla bir mevki vermemek"*tir. Mümkündür ki Kemalist yönetim dini bayram tebriklerini laiklikle bağdaşır bulmamıştır.

36- Atatürk Kimleri Tekfir Etti?

Atatürk'e göre bilimsel ve çağdaş olmayı inkâr etmek küfürdür:

"Bazı kimseler asri olmayı küfür olmak sanıyorlar. Asıl küfür onların bu zannıdır. Bu yanlış yorumu yapanların maksadı, İslamların kâfirlere esir olmasını istemek değil de nedir? Her sarıklıyı hoca sanmayın, hoca olmak sarıkla değil, beyinledir."[516]

Ona göre gelişme yolunda böylelerinin ezilip geçilmesi gerekir:

"Halk ile çok temasım vardır. O saf kitle, bilmezsiniz ne kadar yenilik taraftarıdır. İcraatımızda hiçbir zaman engeller bu yoğun tabakadan gelmeyecektir. Halk müreffeh, bağımsız, zengin olmak istiyor; komşularının refahını gördüğü halde fakir olmak

516 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 218.

pek ağırdır. İrticakâr fikirler besleyenler belli bir sınıfa dayanabileceklerini zannediyorlar. Bu, katiyen bir vehimdir, bir zandır. İlerleme yolumuzun önüne dikilmek isteyenleri ezip geçeceğiz. Yenilik vadisinde duracak değiliz. Dünya müthiş bir cereyanla ilerliyor. Biz bu ahengin haricinde kalabilir miyiz?[517]

Gazi'ye göre yapılan devrimler gerekirse kan dökülerek kalıcı hale getirilecektir:

"....Hakikaten, asırlardan beri tabi olmaya alıştığımız bir idare şeklinin haricine çıkarak dünyada benzeri bulunmayan bir devlet kurduk. Fakat bu yeniliğin mutlaka karşı bir hareketi icap ettireceğini hatırımızdan çıkarmamak lâzımdır. Bu harekete özel tabiriyle "irtica" derler. Yaptığımız işlere ve aldığımız neticelere göre, bu gibi irticalar her vakit beklenebilir. Kan ile yapılan inkılâplar daha sağlam olur; kansız inkılâp ebedîleştirilemez. Fakat biz bu inkılâba ulaşmak için lüzumu kadar kan döktük. Bu kanlarımız, yalnız muharebe meydanlarında değil, aynı zamanda memleketin dâhilinde de döküldü. (...) Temenni edilir ki, bu dökülen kanlar kâfi gelsin ve bundan sonra kan dökülmesin...."[518]

37- Kemalizm'in Kaldırdığı Ayetler

Atatürk'ün de katıldığı bir toplantıda İslam'ın ilerlemeye engel olduğu ve Türklerin Müslüman olarak kaldıkları sürece de geri kalacakları ifade edilmiştir:

"Mevcut azadan Tevfik Rüştü Bey; "Ben kanaatımı Meclis kürsüsünden de haykırırım, kimseden korkmam", dedi. Ben ne konuştuklarını bilmediğim için sordum:

"Nedir o kanaat?"

---

517 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 173. Burada nakledilen görüşlerin/anıların meclis kürsüsünden defalarca ifade edilerek resmiyet kazandığını da ilave edelim.

518 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 14, s. 367.

Tevfik Rüştü Beyin solunda ve benim hemen karşımda bulunan Mahmud Esat Bey (Bozkurt) sert bir cevap verdi: "İslamlığın terakkiye mani olduğu kanaati!.. İslam kaldıkça yüzümüze kimsenin bakmayacağı kanaati" (...) Bu sefer de Fethi Bey (Okyar) söze karışarak gayet mütehakkim bir eda ile dedi ki:

-"Evet Karabekir, Türkler İslamlığı kabul ettiklerinden böyle geri kaldılar ve İslam kaldıkça da, bu halde kalmaya mahkumdurlar!"

Konuşma daha da hararetlenince Mustafa Kemal Paşa müzakereye son verir.[519] Beki de bu yüzdendir ki dinde reform önerileri sürekli tartışma konusu olmaktadır. Atatürk'e yakınlığından ve Kemalizm'e sadakatinden kimsenin şüphe edemeyeceği Falih Rıfkı Atay meşhur "Çankaya" isimli eserinde Kemalizm ve din hakkında şu çarpıcı tespitleri yapar:

"Kemalizm, aslında, büyük ve esaslı bir din reformudur. Tanrı, bir peygambere verdiği şeriatı, ikinci bir peygamberde değiştirmekle, hattâ Kur'an'ın bir âyetindeki bir emri başka bir âyette kaldırmakla, hükümlerin toplum evrimini izlemesi gerektiğini göstermiştir. Fıkıhta buna nesih diyoruz. Muhammet son peygamber olduğuna göre, O'ndan sonra nesih hakkı insan aklına kalmıştır. Onun için İslâm bilginleri, "zamanla hükümlerin değişeceği" içtihadında bulunmuşlardır.

Mustafa Kemal'in yaptığı işte bu nesih hakkını kullanmaktı. İslâmda bütün şer'i (dini) meseleler iki büyük bölüme ayrılmıştır: Birinci bölüm, ahreti ilgilendirir ki ibadetlerdir: Oruç, namaz, hac, zekât! İkinci bölüm, dünyayı ilgilendirir ki, bunlar da nikâh ve aileye ait hükümlerle muamelât denen mal, borç, dava ilişkileri ve ukubat denen ceza hükümleridir.

Kemalizm, ibadetler dışındaki bütün âyet ve hükümleri kaldırmıştır. Kaldı ki, insan aklı nesih hakkını farzlar üzerine de götü-

519 Kazım Karabekir, Paşaların Kavgası, Yayına Hazırlayan, İsmet Bozdağ, 1991 Basım, Emre Yayınları, s. 145-147.

rebilir; zekât, kazanış ve gelir vergilerinin bulunmadığı bir devrin mirasıdır.

Hac, Kâbe'den faydalanan Mekkelilerin Müslümanlığını sağlamak için konmuştur ve bu döviz çağında Hicaz dışında hiçbir yabancı Müslüman ülkenin halkı buna zorlanamaz.

Namaz şekli de iskemle olmayan entarili bir halkın yaşayışına uygundur. Pantolon, etek ve hele başkasının ayağı değen yere yüz değdirmeyi yasak eden hijyen devrinde yürüyemez. Cenaze namazını neden ayakta kılıyoruz? Camiin dışında olduğu için! Bugünkü hijyen anlayışına göre, camiin içi ile dışı arasında fark yoktur.

Atatürk ibadet devrimine ezan ve namazı Türkçeleştirmekle başlamıştı. Gerçekte verdiği ilk emir ezan ve namazın Türkçeleşmesi idi.

Muhafazakârların sözcülüğünü yapan İnönü, Atatürk'e yalvarmış, önce ezanı Türkçeleştirelim, sonra namaza sıra gelir demişti. Arkadan dil ve Kur'an meseleleri çıkıp namazın Türkçeleşmesi gecikti idi. Atatürk sağ kalsaydı ibadet reformu olacağında da şüphe yoktu."[520]

Mecliste yapılan konuşmalarda "Din yok, dinlerin işleri bitmiştir" gibi ifadelerin kullanımı ve benzeri pek çok icraat Karabekir paşanın anılarını onaylar niteliktedir. Netice olarak Kemalist anlayışa göre İslam mevcut hali ile ilerlemeye engeldir, sosyal hayatı düzenleyen pek çok ayetin yürürlükten kaldırılması gerekir.

38- Kur'an Mü'mini Kemalistlerin Atatürk'ü

Türk halkına öylesine dindar bir Atatürk anlatılıyor ki, bahsedilen Atatürk mü yoksa Hz. Ebubekir mi kafanız karışıyor. Yalan ve efsanelerle süslenmiş, duygusallığın zirveye tırmandığı anlatımlar arasında Atatürk'ün gerçek kanaatleri buharlaşıp

520 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 393-394.

ortadan kayboluyor. Bu buharlaşmanın önüne geçebilmek için, Atatürk'ü *İslam kahramanı, Kur'an'ı en iyi bilen ve yaşayan, dinin müceddidi İslam âleminin kurtarıcısı vs.* diye resmeden zihniyetin eleştirisinin yapılması zaruridir.[521]

'Cübbeli Atatürk' üretimine cömertçe katkıda bulunan pek çok isim vardır. Örneğin siyaset dünyasının çok yakından tanıdığı **Namık Kemal Zeybek**'in Atatürk'ü içki içen evliya diye tanıtması bizi hayretlere düşürüyor:

> *"Atatürk, evet akşamları sık sık içki içiyordu ve evliya idi. Gerçekte Atatürk'ün evliyalığı benim aklıma gelmezdi. Ama birçok kimse gibi benim de evliyadan olduğuna inandığım Hacı Ahmet Kayhan Dede bu sözü söylemişti. Demişti ki: "Atatürk Evliyadır ama Atatürk'ü iyi tanı, Nutuk'u bir daha oku ve evliyalığın ne olduğunu da iyi anla." Evliyaları sadece, sünnet sandıkları kocaman sakal ve sarıkta arayanlar elbette Atatürk'ün evliyalığını anlayamazlar."*[522]

Namık Kemal Zeybek'in benimsediği ifadelere göre evliyalığın ne olduğunu anlamak için Nutuk okunmalıymış. Oysa nutuk bir tasavvuf ya da fıkıh kitabı olmadığı gibi akaid kitabı veya İslam ilmihali de değildir. Nutuk'un konuları arasında velinin tanımı da yoktur. Atatürk'te geleneğin tanrılaştırdığı adım başı keramet gösteren veli değildir. Namık Kemal Zeybek fazlasıyla hayalci konuşmuş.[523]

---

521 Bir eseri eleştirmek eser sahibine saygısızlık değildir, tersine çalışmasını dikkate alındığının göstergesidir. Elinizdeki çalışmanın da eleştirilmeye müsait yerleri olabilir. Öyleyse duygusallığa kapılmadan ve yıpratıcı bir dil kullanmadan eleştirilerimizi ifade edebilmeliyiz. Topluma, okura ve yazara en büyük saygısızlık hatalara, çarpıtmalara göz yummak, gerçekleri halktan gizlemektir. Eleştiri felsefesi bu kitabın konusu değildir ancak şunun bilinmesinde yarar var; eleştirel kültürün gelişmediği tahammülsüz toplumlarda intihallerin, çarpıtmaların, yalanların sonu hiçbir zaman gelmez.

522 Namık Kemal Zeybek, Atatürk Evliya mı?, Anayurt Gazetesi, 29 Kasım 2014.

523 Benzeri ifadeler için bkz. Namık Kemal Zeybek, Atatürk'ün İzi, Altaylı

Yaşar Nuri Öztürk'e göre Atatürk Kur'an'ın isteğini yerine getirmiştir:

> *"Atatürk, Kur'an dışı dinciliği ve hurafe tasallutunu yıktı. Onun yıkılmasını bizzat Kur'an istiyordu. Atatürk, Kur'an'ın istediğini yaptı. Dini Kur'an'ın dışına çekip örflere boğduranların bu yapılandan rahatsız olması son derece doğaldır. Başka bir ifadeyle verelim: Atatürk'ün yıktığını, bizzat bu dinin ilahi kaynağı zaten yıkmak istiyordu. Kur'an'ı okuyanlar bunu görürler."*[524]

Yaşar Nuri Öztürk'ün neredeyse her konuşmasında Atatürk'ten İslam âleminin kurtarıcısı gibi bahsetmesi, Allah'ın kıyamet günü onu alnından öpeceğini ve Muhammed'in (as) M. Kemal'e elini öptürdüğünü iddia etmesi aşırı ve kaynaksız yorumlardır. Bunlara ilaveten Atatürk'ün Allah'ı ve elçisini reddetmeyen kendisine özgü deist (!) bir anlayışı olduğunu da söylemektedir.[525] Bu çelişkilerin değerlendirmesini okuyucumuza bırakıyoruz. Şu kadarı var ki, Yaşar Nuri Öztürk'ün yıllarca mücadele ettiği hurafecilerle aynı noktaya gelmesi, onlarınkini hiç de aratmayan uydurmaları yayması gerçekten çok üzücü.

Yaşar Nuri Öztürk ve onun gibi düşünen bazıları, Atatürk'ün hurafeleri karşı Kur'an İslam'ını ya da uydurulan dine karşı indirilmiş dini savunduğunu iddia etse de gerçek bu değildir. Günümüz "Kur'an Mü'minleri"nin şirk ve hurafe saydığı, uydurulmuş din kabul ettiği anlayışlar Atatürk'te de aynen mevcuttur. Atatürk de ölülerin ruhlarına Kur'an okuyan, şehitlerin/velilerin ruhlarının ülkeyi koruduğuna inanan ve Allah'ın elçisinden şefaat isteyen birsiydi, kendisinden dinleyelim:

Yayınları, 1. Basım, 2016, s. 117-18.

524 Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an Verileri Açısından Laiklik, Yeni Boyut Yayınları, s. 82.

525 Yaşar Nuri Öztürk, Tanrı, Akıl ve Ahlaktan Başka Kutsal Tanımayan İnanç Deizm Teofilozofik Bir Tahlil, Yeni Boyut Yayınlar, 4. Basım, s. 119.

"Efendiler! İstanbul, Cenab-ı Peygamber'in bizzat alaka gösterdiği Ebâ Eyyûb Ensarî Halid Hazretlerinin on dört asırdan beri meşhedinin[526] temas ve nezaret-i maneviyesi altında tuttuğu bir şehirdir..."[527]

"...Bu semada uçan şehit ruhları devlet ve Cumhuriyet'imizin ebedi muhafızlarıdır."[528]

"...Vatanımız ve hepimiz için selamet ve saadetler niyaz ederken mukaddes davanın aşkı ile rahmeti rahmana kavuşmuş olan aziz şehitlerimizin ruhlarına fatihalar hediye ediyorum."[529]

Şehadet şerbetini içmiş olanların ruhlarına fatihalar ithaf edelim."[530]

"...Peygamberi Zişanımızın ruhu pür fütuhundan feyiz ve şefaat niyazıyla vatan ve milletimize ve sonsuza kadar yaşayacak devletimize mesut akıbetler temenni ederim."[531]

"Cenabı Hakk'ın yardım ve inayeti ve Peygamberi zişanımızın feyiz ve şefaati ile bütün milletimizin bir noktada birlik olduğunu ve haklarını muhafaza ve müdafaaya kadir bulunduğunu cihana göstereceğiz."[532]

Kur'an mü'minleri (!) geleneksel din anlayışına yaptıkları ağır eleştirileri Atatürk'ün bu sözleri için de yapabiliyorlar mı?[533]

---

526 Meşhed: Bir kişinin şehit olduğu yer. (TDK)

527 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 12, s. 288. Atatürk'ün bu coşku dolu konuşması tartışmaya açıktır. Eyüp El-Ensari'nin kabri şimdi bilinen yerde olmadığı gibi onu ya da evliya diye anılan başka kimseleri şehirlerin koruyucusu kabul etmek İslam inancı açısından şirktir.

528 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 287. Şehit ruhlarının semada uçuştuğu ve cumhuriyeti ebediyyen koruyacakları iddiasının akli ve dini bir dayanağı yoktur. Esasen ruhlardan medet ummak tevhid inancı ile çelişen bir durumdur.

529 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 15, s. 293.

530 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 16, s. 80.

531 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 21, s. 48.

532 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 21, s. 57.

533 Her ne kadar Atatürk bu sözleri cumhuriyet kurulup Kemalist devrimler

Tabi ki bu sözler o günkü savaş koşullarında mütedeyyin halkı bir arada tutabilmek ve onların güvenini kazanabilmek için söylenmiştir. Savaş ortamı bitip inkılaplar başlayınca artık ne şehitlere Fâtiha okunacak ne de peygamberden şefaat istenecektir. Atatürk'ün hiçbir zaman hurafelere Kur'an ile cevap vermek ya da Kur'an'daki İslam'ı egemen kılmak gibi bir gündemi olmamıştır.

"Hoş Geldin Atatürk" isimli eserinde **Haydar Baş**, Atatürk'e Çanakkale savaşında yeşil sarıklıların yardım ettiğini ve Şeyh Ahmet Senusi'nin gördüğü bir rüyada Muhammed'in (as) sağ elini Mustafa Kemal'e öptürdüğünü tenkitsiz anlatıp naklettiği gibi Atatürk'ün ne kadar büyük bir evliya olduğunu sayfalarca kanıtlamaya çalışmıştır. Atatürk'ün son sözlerinden hareketle onun cennetlik olduğunu ima etmeyi de unutmamıştır.[534] Yine Atatürk tarafından yazdırılan Orta zamanlar Tarih -II kitabından nakil yapan Haydar Baş, "*Kur'an'ın hükümlerini Muhammed'in koyduğu*" iddiası karşısında sessiz kalmıştır.[535]

Haydar Baş, Mustafa Kemal'e yeşil sarıklıların yardım ettiğini iddia ediyorsa da Atatürk tam aksini söylemektedir:

> *"Yurt toprağını karış karış, kanını akıtarak ve canını vererek savaşan Mehmetçiğin hakkını ben evliyalara kaptırmam. Kimileri benim bu davranışıma, halkın inancını inciten yersiz bir davranış gözüyle bakmış olabilirler; ama ben, hele yurt savunmasında güvenilecek gücün evliyaların, yatırların maneviyatı olamayacağını hatırlatmayı artık zorunlu bulmuştum."*[536]

İnsanın sorası geliyor Balkan Savaşları kaybedilirken, Osmanlı devleti adım adım çökertilirken bu yeşil sarıklılar nere-

---

yerleştikten sonra bir daha kullanmasa da bir zamanlar pragmatist bir anlayışla hurafeleri savunduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

534 Haydar Baş, Hoş Geldin Atatürk, İcmal Yayınları, 2. Basım, s. 131-140, 197, 503.

535 Haydar Baş, Hoş Geldin Atatürk, İcmal Yayınları, 2. Basım, s. 771.

536 Atatürk, Din ve Laiklik Üzerine, Derleyen: Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, 3. Basım, s. 38, 57.

deydi? Bugün İslam âlemi kan revan içindeyken neden ortalıkta yoklar?

Atatürk'ün seçilmiş bir insan olduğunu iddia eden ve 19 sayısı ile gizemli bir alakasının olduğunu sanan **Edip Yüksel**'i[537] de bu zihniyetin bir diğer önemli temsilcisi olarak görebiliriz. Uydurma/asılsız inançlara, tarikatların hurafeci din anlayışına karşı olan ve sürekli akılcı düşünceye vurgu yapan Edip Yüksel'in Atatürk hakkında hurafeler üretmesi açık bir savrulma örneğidir.

"Atatürk'ün Kehanetleri" isimli kitabı yazan **Ali Bektan** Gazi'nin, Allah tarafından özel sırlar ve bilgilerle donatıldığını söylemekten geri kalmamıştır. Bu eseri okuduğunuzda karşınıza ikide bir gaipten haber veren, Nostradamus'tan fazla kehaneti olan falcı-cinci bir Atatürk çıkıyor. Ali Bektan'ın kitabında geçen pek çok uydurmadan en fazla göze batanı Edip Yüksel'in ürettiği "19" hurafesine benzer olarak Ali Bektan'ın Atatürk hakkında uydurduğu "9" hurafesi olmuştur. Edip Yüksel'in "Atatürk ve 19" için iddia ettiği ne varsa Ali Bektan da bir benzerini "Atatürk ve 9" rakamı için söylemiştir.[538]

Atatürk'ün İslam'a bağlılığını kanıtlayabilmek için yedi makale kaleme alan[539] **Cenk Koray** Atatürk'ün Türk toplumu için Allah tarafından görevlendirildiğini iddia etmiş, 19 gizemini de kanıt olarak göstermeye çalışmıştır:

> *"Mustafa Kemal bizim gibi rastlantıyla Türkiye'de doğup yaşamış bir insan değildir. O, Allah katından görevli olarak Türkiye'ye yollanmış, belli bir misyonu yerine getirdikten sonra Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Görevli olduğuna nereden hükmediyoruz? Ata'nın hayatında 19'lar egemendir."*[540]

---

537 Edip Yüksel, İlginç Sorular, İnkılap Yayınları, 1987 Basım, s. 162-163.

538 Ali Bektan, Atatürk'ün Kehanetleri, Doğu Kitapevi, 2. Basım, s. 366-369.

539 Cenk Koray, Atatürk ve Din, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, s. 11-34.

540 Cenk Koray, Kur'an - İslamiyet, Atatürk ve 19 Mucizesi, Altın Kitaplar, 11. Basım, s. 45-46.

Mustafa İslamoğlu, Atatürk'ün hayatında 19 gizemi aranmasına yönelik, Edip Yüksel, Ali Bektan ve Cenk Koray'ın iddiaları için bizim de katıldığımız şu haklı eleştiriyi yapar:

> *Bu sapık dine göre, Mustafa Kemal, Kur'an'ın kodu olan kutsal 19 rakamıyla geleceği haber verilen "mucizevî" bir müceddiddir... M. Kemal'in hayatını kuşattığı söylenen 19 sistemi için yukarda verilen örnekler, 19'culuğun modern bir üfürükçülük ve sahtekârlık olduğunun en çarpıcı belgesidir. Yapılacak üstünkörü bir araştırma bu sahtekârlığı hemen açığa çıkaracaktır."*[541]

Kur'an çevirisi yapan **Ali Rıza Safa**'ya göre Allah'ın Atatürk'ten razı olduğu kesindir, onun devrimlerini benimsemek Allah'ın rızasına götüren yoldur. Ali Rıza Safa, yaptığı çeviriye şu satırları Allah'tan korkmadan yazabilmiştir:

> *"Allah'ın hoşnutluğunu kazanmış olduğundan kuşku duymadığımız Mustafa Kemal Atatürk'ün tüm devrimlerini benimsemek, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya yönelik bir sorumluluktur."*[542]

Kur'an'da Ahkaf suresinin 9. ayetine baktığımızda Allah'ın elçisi bile kendisi hakkında bu derece kesin ve emin bir şekilde konuşamazken, Ali Rıza Safa'nın bir başkası hakkında böylesine iddialı konuşması, çevirisini yaptığı Kur'an'ı hiç okumadığını, okumuşsa da anlamadığını gösterir.

Ali Güler çıtayı yükseltip Kur'an ayetlerini de çarpıtarak, Atatürk'ün ölüm meleklerinin "Selamun aleyküm" demelerine karşılık kendisinin "Aleykümselam" diye cevap verdiğini iddia etmiştir.[543]

---

541 Atatürk ve 19 iddialarının eleştirisi için bkz. Mustafa İslamoğlu, Yahudileşme Temayülü, 86. Basım, s. 254, 256 ve Cemil Koçak, Tarih Büyük Harflerle Yazılmaz, Timaş Yayımları, 1. Basım, s. 39-44.

542 Ali Rıza Safa, Kuran-ı Kerim Gerçek, İleri Yayınları, 1. Basım, s. 46.

543 Ali Güler, Atatürk'ün Son Sözü Aleykümselam, Yeditepe Yayınevi, 2. Basım, s. 67

Hemen ifade edelim ki Atatürk'ün son sözü Falih Rıfkı Atay'ın beyanına göre *"Saat kaç?"* olmuştur.[544] Şevket Süreyya Aydemir, Atatürk'ün son anlarını şöyle aktarır: "*Son komaya girmezden biraz önce Atatürk'ün son suali: "- Saat kaç?" demek olur...*"[545] Enver Behnan Şapolyo da aynı şeyi söyler: *"Atatürk koma halinde birdenbire gözleri açıldı. Ve daha sonra yavaşça sordu: "Saat kaç?" O'nun son sözdür..."*[546]

Atatürk'ün vefat anını aktaran bütün hatıratlarda o esnada vücudu kadar zihninin de bitkin olduğu, kendinde olmadığı nakledilmektedir. Sekerat halinde, ölüme en yakın durumda bilinç kaybına uğrayanların birbiri ile ilgisiz ve karmaşık cümleler kurması gayet doğaldır, son iki-üç gününde Atatürk'ün de yaşadığı budur, detayları **Bedi Şehsuvaroğlu**'dan dinleyelim:

"8.XI.1938, Gece fena geçti, derin confusion mentale (düşüncede, aklî çalışmalarda karışıklık) var. Bu sabah daha açıktır. Saat 18.00'de iki defa kay etti (kustu). Akşama doğru yine dimağî teşevvüşler (akılda karışıklık) oldu ve geceye doğru fazlalaştı. Observation (müşahede, gözlem) kâğıdından aldığım satırlar:

Saat 24'e kadar sakin. Saat 24'te etrafındakileri tanımıyor (ördek idrar kabı olacak meselesi!) sonra yine 2'ye kadar uyuyor, sakin. 2.10'da uyanıyor. Bay Rıdvan'ı çağırıyor, uyuyamadığından şikâyet ediyor.

-Hayret Monşer! diyor. Bir sigara istiyor, içiyor. Bu daha bitmeden ikinci bir sigara daha istiyor. Onun da yarısını içiyor. Evvela:

-Beni gezdir, diyor, sonra

-Beni sağ tarafıma yatır, diyor. Ört Ört diye emrediyor. Bay Rıdvan çıkmak istiyor.

---

544 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 491.

545 Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 17. Basım, c. 3, s. 529-530.

546 Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Rafet Zaimler Yayınevi, 1958, s. 547.

-Nereye gidiyorsun? Of beni kaldır, belki bir şey olur, diyor. Yatırılıyor, uykuya dalıyor, 4. 40'da tekrar sesleniyor;

-Bir şey yiyeyim, diyor. Lakin yiyecek getirilinceye kadar tekrar uykuya dalıyor. 6. 00'da uyanıyor. Süt veriliyor.

-Denizde bir motor sesi var. Bu nedir? diye soruyor ve tekrar uyuyor. 7. 40'da:

-Rıdvan! diye çağırıyor. Bir şey ister gibi bir jest yapıyor. Lakin istediğini ifade edemiyor. Nihayet çay istiyor. Ördek getiriliyor. İdrar ediyor. O esnada:

-Beni kaldır diye ısrar ediyor.

-Ördek var, deniyor.

-Of! of! (Diyor). Bir şey söylemek istiyor. Lakin kelimeleri bulamıyor. Gözleri açık. Ama dalgın. Derece alınıyor. 36.5 deniyor. Bir şey söylemiyor. 8.20'de Bay Rıdvan giriyor. Sütlü çay getiriyor. İstemediğini anlatmak istiyor. Sözlerini bulamıyor. Başka bir şey istiyor. Adını bulamıyor. Birçok maddelerin ismi söyleniyor. Nihayet Poriç te duruyor. Saat 10.00 da verileceği söyleniyor. 9.XI:1938, Gece zavallı Atatürk tekrar komaya girdi."[547] Ve bir daha uyanamadı.

Her ne kadar Atatürk'ün hastalığının hafızasını hiç etkilemediği iddia edilse de Falih Rıfkı vefatına yakın asabileştiğini ve "*en kuvvetli, en sağlam, en sarsılmaz melekelerinden biri olan hafızasının çöktüğünü*" çok çarpıcı bir örneği ile anlatır.[548] Durum böyle olunca son sözünün ne olduğu hususu önemini yitirmektedir, Atatürk hakkında mitolojiler üretmenin hiçbir anlamı ve gereği yoktur.

Hüseyin Bahar işi biraz daha abartarak Atatürk ve silah arkadaşlarını cennetle müjdeleyen yüz elli ayet olduğunu iddia etmiştir. Kur'an'ı keyfine göre çarpıtıp tahrif eden Hüseyin Bahar

547 Bedi Şehsuvaroğlu, Atatürk'ün Sağlık Hayatı, Hür Yayınları, 1981, s. 36-37.

548 Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım, s. 584.

Atatürk'ü cennete sokabilmek için olağan üstü çaba gösterir ve ekler:

> *"Buraya dercettiğimiz (aldığımız) her üç mübarek ayetteki açık anlam doğrudan doğruya bütün hayatı Allah yolunda malı ve canı ile savaşan büyük Atatürk ve O'nun değerli ordusuna aittir. Bu mübarek insanların tümü başta büyük komutanları Atatürk olmak üzere hepsi Adn cennetleri ile müjdelenmiştir."*[549]

İslâm mezhepleri tarihçisi **Ethem Ruhi Fığlalı**'nın şu sözleri bizi çok şaşırtıyor:

> *"Atatürk'ün din kültürünün seviyesini görmek ve göstermek için, onun bu saha ile ilgili olarak tedkik ettiği Caetani'nin İslam Tarihi, Corci Zeydan'ın Medeniyet-i İslamiye Tarihi gibi bugün ancak bu sahanın mütehassıslarınca takib olunabilen eserleri söylemek bile kâfidir. Onun bu sahadaki vukufu öylesine sağlamdır ki, daha sonra liseler için yazdırdığı tarih kitaplarının "İslam Tarihi" bölümünü, bizzat kendisi kaleme almıştır."*[550]

Hocanın bahsettiği liseler için hazırlanan dört ciltlik tarih kitabının ikinci cildinde Muhammed'in (as) kendi tefekkürünün neticesinde Kur'an'ı ortaya çıkardığı yani Kur'an'ın Allah'tan gelmediği iddiası vardır. Benzeri başka ifadeler de mevcuttur.[551] Çok sayıda makalesi, çevirisi ve kitabı olan Ethem Ruhi Fığlalı hocanın Resulullah'ın nübüvvetini kabul etmeyip materyalist bir gözle yazılan kitaba atıfta bulunması anormal bir durumdur. Anlaşılan Fığlalı hoca liseler için yazılan tarih kitabını inceleme fırsatı bulamamış ya da bu kitapla hiç karşılamamış.

---

549 Hüseyin Bahar Atatürk'ün İnanç Dünyası, Biltek Yayınları, 1999 Basım, s. 275, 301. Bahsettiği ayetler Saff suresi, 10-12. Ayetlerdir.

550 Ethem Ruhi Fığlalı, Atatürk ve Din isimli makalesinden, Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008 Basım, s. 224.

551 Kitabımızın 20-26. başlıklarına müracaat ediniz.

Atatürk'ün *'her davranışında ve sözünde, ihlasla inandığı İslam dinine ve değerlerine kuvvetle sahip çıktığını ve üzerine titrediğini'*[552] düşünen Ethem Ruhi Fığlalı duygusal hareket edip tarihi belgeleri ve gerçekleri yok saymıştır.

Ancak Fığlalı hoca yalnız değildir, "Atatürk ve İslam", "Atatürk ve Din" vs. birbirine benzer başlıklarla yazılan kitapların kahir ekseriyeti Atatürk'ü tarikat şeyhi gibi anlatan, resmî belgelere hiç temas etmeyen çarpıtmalarla dolu kitaplardır. Bu kitapların yazarları Atatürk'ün din eleştirilerine asla yer vermezler, onun gerçek fikirlerinin bilinmesine kesinlikle tahammül edemezler.

Atatürk'ün İslam ve diğer dinler hakkındaki ifadelerini bile bile gizleyen bir diğer ilahiyatçımız da **İsmail Yakıt** hocadır. İsmail Yakıt, neredeyse tamamen anılardan oluşan "Atatürk ve Din" isimli eserinde şu ifadeleri kullanır:

> *"O, İslam dinine samimiyetle inanmış ve bu dinin değerlerine kuvvetli bir şekilde sahip çıkmış bir kişidir... Atatürk saf, temiz ve sade bir din anlayışına sahiptir... Atatürk Allah'a ve İslam dinine samimi bir kalple bağlı bulunmaktadır... "*[553]

İsmail Yakıt hoca Atatürk'ün kalbinden nasıl bu kadar emin olabiliyor şaşılacak şey doğrusu. Atatürk'ün kalbinde ne var ne yok bu konuda tahminler yürütmek yerine, Atatürk'ün okuduğu kitapları, el yazılarını ve tarih kitaplarında İslam ve Muhammed (as)'a ayrılan bölümleri inceleseydi. O zaman bu kadar iddialı konuşmaz ve gerçek dışı beyanlarda bulunmazdı.

---

552 Ethem Ruhi Fığlalı, Atatürk ve Din isimli makalesinden, Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008 Basım, s. 225-226.

553 İsmail Yakıt, Atatürk ve Din, Ötüken Yayınları, 10. Basım, s. 15-16 ve 68. İsmail Yakıt'ın bu kitabını incelerken bir şey dikkatimizi çekti. Yakıt, Ahmet Gürtaş'ın Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılan "Atatürk ve Din Eğitimi" isimli eserinden kaynak göstermeden harfi harfine aynı olacak şekilde alıntılar yapmıştır. Kaynak verdiği yerlerde ise kendi yazısı mı yoksa Gürtaş'tan nakil mi yapılmış belirsiz haldedir.

Süleyman Ateş çarpıtmalarla dolu bu kitabı üzerinde araştırma yapmadan ve eleştiri süzgecinden geçirmeden tavsiye etmiş, Atatürk'ün dini kanaatleri hakkında yapılan çarpıtmalara dolaylı destek vermiştir: *"S.D.Ü. İlâhiyat Fakültesi eski dekanı Prof. Dr. İsmail Yakıt'ın yazdığı, "Atatürk ve Din" adlı kitabı yayınlamıştır (...) Kitapta: "Atatürk'ün Din Anlayışı, Hz. Muhammed'e Kur'ân-ı Kerim'e, gerçek din bilginlerine bakışı, azgelişmişliğin nedenleri ve din eğitimi konusundaki düşünceleri özlü biçimde yansıtılmaya çalışılmıştır." "... Atatürk'ün din hakkındaki görüş ve düşünceleri için "Atatürk ve Din" kitabının okunmasını tavsiye ederim."*[554]

Yıllarca Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapan **Hasan Elik, Murat Sülün**'ün kitaplaştırdığı kaset çözümlemelerinden oluşan eserinde şu ifadeleri kullanır:

> *"Mustafa Kemal'in ilk yaptığı işlerden biri, bu millet dinini doğru anlasın; hurafeden, safsatadan, taassuptan uzak kalsın diye kutsal kitabımızı Elmalılı Hamdi gibi uzman bir âlime tercüme ve tefsir ettirmek olmuştur."*[555]

Anlaşılan Atatürk'ün Kur'an'a "safsata ya da Arap oğlunun yaveleri" dediğinden Hasan Elik ve Murat Sülün'ün haberi yok gibi. Tek parti döneminde okul kitaplarında Allah'ın elçisi Muhammed'e (as) Kur'an'ı kendi tefekkürü sonucu ortaya çıkaran Arap devrimcisi gözüyle bakılıyordu. Biraz inceleseydiler bu gerçeği görebilirlerdi. Böylece Atatürk'ü muvahhid-müttaki gösteren yalanların bir parçası olmazlardı.

Mustafa Sağ'da "Atatürk Dini Nasıl Anlıyordu" isimli kitabında Atatürk'ün dinle ilişkisini tarihi verilerden uzak, gerçek kaygısı olmadan gelişi güzel keyfince izah etmiş ve zaten önceden

554 Süleyman Ateş, Vatan Gazetesi, 26.07.2003 tarihli "Dolmabahçe'de Kur'an dinlerdi" isimli makalesi ve aynı gazete 29.07.2003 tarihli "Atatürk ve din(4) Ramazan'da Kur'an-ı Kerim okuturdu" isimli makalesi.

555 Hasan Elik, Mabetten Hayata Cilt: 10, Kuruluş ve Kurtuluşumuzda İslam, Dr.(h.c) İbrahim Bodur Kaleseramik Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayınlar, 2009, Kitaplaştıran: Murat Sülün, s. 21.

planladığı sonuca ulaşmıştır. Mustafa Sağ'a göre *"dini en iyi anlayan Atatürk"*[556] *"...Kur'an'ın evrensel ilkelerini bilimsel olarak, tüm kapsam ve bütünsel bağlamı içinde ortaya koymuş..."*[557]

Gerçeklerin kıyısına bile uğramayan bu kitaba göre sanki Atatürk, Kemalist devrimi Kur'an okuyunca yapmaya karar vermiş ya da Kemalist devrimin amacı Kur'an'ı sosyal hayata taşımakmış.

On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi eski dekanlarından **Osman Zümrüt** ilk basımını Kültür Bakanlığı'nın yaptığı "Atatürk'ün İslam Dini Anlayışı" isimli çalışmasında Atatürk'ün Allah tarafından Türk milletine kurtarıcı olarak takdir edildiğini iddia etmiştir:

> *"Allah, yüzyıllarca genellikle mazlumların yanında olmuş Türk ulusunun kurtulması için komutan olarak Atatürk'ü taktir etti mi? Evet. Allah, Atatürk'ü taktir etti. O halde Müslümanların Allah'ın bu taktirine karşı çıkmaları isyan sayılmaz mı? Oysa, Müslüman Allah'ın Atatürk'ü takdir ediş nedenlerini düşünmesi gerekir."*[558]

Ona göre "Atatürk'e itiraz eşittir Allah'a itiraz" Atatürk'ü Allah ile neredeyse eşitleyen bu anlayışın hakikatle hiçbir ilgisi yoktur, olamaz. Osman Zümrüt'e cevabı Atatürk çoktan vermiştir. İlahi takdiri reddeden Atatürk, kendisi ile yapılan bir röportajda "kader ve kaza" kavramları için bu iki kelimenin Arapça olduğunu ve Türkleri alakadar etmediğini söylemiştir.[559]

Osman Zümrüt kitabının 196. sayfasında Atatürk'ü yargı-

---

556 Mustafa Sağ, Atatürk Dini Nasıl Anlıyordu – İslam'ı Doğru Anlayabilmek, Kişisel Yayınlar, 2004, s. 265.

557 Mustafa Sağ, Atatürk Dini Nasıl Anlıyordu – İslam'ı Doğru Anlayabilmek, Kişisel Yayınlar, 2004, s. 310.

558 Osman Zümrüt, Atatürk'ün İslam Dini Anlayışı, Anka Yayınları, 3. Basım, s. 201.

559 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c. 3, 2. Basım, s. 86, (Derleyen: Nimet Arslan).

lamanın ya da sorgulamanın İslam'ın yetki vermediği ve yasakladığı bir durum olduğunu belirttikten sonra, onu yalnızca Allah değerlendirecektir diyerek derin bir çelişkiye düşmüştür. Madem Atatürk'ü değerlendirmek sadece Allah'ın elinde, *"Allah, Atatürk'ü kurtarıcı olarak taktir etti."* değerlendirmesi nasıl yapılabiliyor? Bu konu hakkında Osman Zümrüt'e Allah'tan özel bir bilgi mi geldi?

"Kemalist Mü'minler" halkın taleplerine ve kendi hayallerine uygun ama belgelerle karşılaştırıldığında sınıfta kalan, gerçeklerle uzaktan yakından alakası olmayan 'Evliya Atatürk' modeli icat etmişlerdir. Bu üretime bir katkı da **Halit Bülbül**'den gelmiştir. "Atatürk Devrimlerinde İslam İnkılabı" isimli kitabında adından da anlaşılacağı üzere Kemalist devrimin aslında İslam'ın özü olduğunu iddia etmektedir. İddialarını Atatürk'ün kendi cebinden parasını vererek tefsir yazdırdığı, Paris ve Tokyo'ya yapılan camilere maddi destek verdiği gibi uydurma söylentilere dayandırmaktadır.[560]

Halit Bülbül kitabının bir başka bölümünde şöyle der:

> *"Atatürk'ün, Allah'a, peygambere, Kur'an'ı Kerim'e, samimiyetle, inanan bir iman ehli olduğunu, hem yazdıklarından, hem söylediklerinden, hem de devrimlerinden rahatça zaten anlaşılmaktadır."*[561]

Biz de diyoruz ki; bu satırlara bakarak Halit Bülbül'ün yazdıklarından Atatürk'ü hiç tanımadığı ya da el yazılarını hiç okumadığı rahatça anlaşılmaktadır. İlgili kaynaklara müracaat etseydi, Atatürk'ün yazdıklarını araştırsaydı bu kadar iddialı konuşmayacaktı. Ayrıca Atatürk'ün samimiyetini nasıl test etti, bu da ayrı bir muamma. Halit Bülbül'ün kitabı "Kutsal Atatürk" imajına hizmet eden diğer kitaplarla birlikte raflardaki yerini aldı ve asılsız iddialarla okuyanları yanıltmaya devam ediyor.

560 Halit Bülbül, Atatürk Devrimlerinde İslam İnkılabı, Ulak Yayıncılık, 1. Basım, s. 91, 133.

561 Halit Bülbül, Atatürk Devrimlerinde İslam İnkılabı, Ulak Yayıncılık, 1. Basım, s. 155.

Şahin Filiz, "Atatürk, Din ve Laiklik" üzerine düzenlenen bir açık oturumda konuşması boyunca Atatürkçü dindarlığa vurgu yapmış ve şu sözleri söylemiştir:

"... İnsanların da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Atatürk'ün mirasına yakışır şekilde bir dindarlık tarzını geliştireceklerine ben inanıyorum"[562]

İfade edelim ki dindarlık devlet kanunları ile belirlenmez, devletin böyle bir görevi yoktur. Hangi dine inanıyorsanız o dinin gereklerini yerine getirerek dindar olabilirsiniz. Ayrıca Atatürk'ün önerdiği bir dindarlık modeli de yoktur. Peki, nedir Atatürk'ün mirası? Gelin kendisinden dinleyelim:

"Ben, manevî miras olarak hiçbir nassı kat'i[563] *hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım, bilim ve akıldır."*[564]

Atatürk'ün mirasında değişmeyen ayetlere yer yoktur. Dindarlığın Kur'an'ın onayladığı şekilde icra edilmesi gerektiğini unutan Şahin Filiz, Atatürk mirasına uygun, ayetlerden kopuk, bilim ve akıl ışığında bir dindarlık önerdiğinin farkında mı değil yoksa düşünmeden mi konuşuyor, çözemedik.

Sedat Şenermen'in de genel havaya uygun şekilde Atatürk'ü samimi bir dindar göstermek için çok fazla gayret sarf ettiğine tanık oluyoruz. Ancak bu gayretleri bazen tuhaf çelişkilere de neden olabiliyor. Şöyle ki; "Atatürk, İslam ve Laiklik - Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi ve Eğitimi" isimli eserinde şu ifadeleri okuyoruz:

"Atatürk, Hz. Peygamber'i büyük bir dinin kurucusu[565] *hem de büyük bir komutan olarak severdi. Peygamberimizden söz*

562 Şahin Filiz'in konuşması, Atatürk, Din ve Laiklik, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Nisan 2008, s. 56.

563 Nassı kat'ı: Ayet.

564 İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980 Basım, s. 13.

565 Şu gerçeği de ifade edelim ki İslam inancına göre Muhammed (as) dinin kurucusu değil tebliğ edicisidir. Kur'an'a göre tüm elçilerin tebliğ ettiği İslam dini, Muhammed (as)'dan önce de zaten vardır.

ederken, yalın bir şekilde 'Muhammed' değil, 'Hz. Muhammed' demeye özen göstermiştir."

Ancak kitabının 55. sayfasında Atatürk'ten yaptığı alıntıyı unutmuş olmalı. Burada Atatürk'ün *"Muhammed'in yaşamına ait bir kitabın..."* dediğini naklediyor. Görüldüğü gibi durum tam aksidir, 'Hz.' ifadesi kullanmadan yalın olarak 'Muhammed' demiştir.[566] Dönemin lise tarih kitaplarında da sadece 'Muhammed' olarak ifade edilir. Bize göre ana problem bu değil. Sorun Atatürk'ün Sedat Şenermen'in kitaplarında -vakıanın aksine- hararetli bir Kur'an mü'mini olarak tanıtılmasıdır.

Ahmet Faruk Kılıç Atatürk'ün Kur'an'ı huşu içinde dinlediğini hatta gözlerinin yaşardığını kitabında yazar,[567] ama anılarla desteklemeye çalıştığı iddialarını resmî belgelerle karşılaştırma gereği duymaz. Eğer karşılaştırsaydı Atatürk'ün yazdığı/yazdırdığı Lise Tarih II kitabında Kur'an'a "uydurulmuş masallar" dendiğini görebilirdi.[568] Ahmet Faruk Kılıç Atatürk'ü "dini bütün samimi bir lider" olarak gösterme hurafesinin bir parçası olmuş, Atatürk'ün gerçek düşüncelerini ifade ettiği el yazılarını ve resmî belgeleri görmezden gelmiştir.

"Bizim Atatürk" kitabının yazarı **Ahmet Akgül'**de Atatürk'ün samimi dindar oluşunu İstiklal Marşı ile kanıtlamaya çalışmaktadır.[569] Atatürk'ü 'Milli Görüşçü Mü'min' çizgiye getirebilmek için bir hayli çaba sarf eden, pek çok belgeyi görmezden gelerek kendi Atatürk'ünü oluşturma yoluna giden Ahmet Akgül, farkında olmadan şehir efsanelerini de kitabının içine taşımıştır. Bunlardan bir tanesi de Atatürk'ün sözde Filistin mesajıdır.

---

566 Sedat Şenermen, Atatürk, İslam ve Laiklik – Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi ve Eğitimi, Elmadağı Yayınları, 1. Basım, s. 63 ve 55.

567 Ahmet Faruk Kılıç, Sosyo-Kültürel Faktörler Açısından Atatürk ve Din, Dem Yayınları, 1. Basım, s. 166-170.

568 Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 85. (Bkz. Bakara, 127, Âl-i İmran, 96-97 ve Hac, 26-28).

569 Ahmet Akgül, Bizim Atatürk, Bilge Karınca Yayınları, 2006, s. 112-119.

Bu şehir efsanesine göre İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 20 Ağustos 1937'de Başbakanlığa gönderdiği resmî bir yazıya göre Hindistan'da Bombay Chronicle gazetesi 27 Temmuz 1937 tarihli nüshasında "Filistin'e el sürülemez, Kemal Paşa Avrupa'ya ihtar ediyor" başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıda Atatürk Avrupa'yı Filistin konusunda ikaz etmiştir. Ahmet Akgül gerçek sandığı bu açıklamayı şöyle aktarır:

> *"Mustafa Kemal: Filistin için kanımızı dökmeye hazırız! O günkü Hâkimiyeti Milliye gazetesinde yayımlanan 1937'deki bir nutkunda; Filistin'e dışarıdan müdahale edilemeyeceğini ve el sürülemeyeceğini söyleyen Mustafa Kemal, "Mukaddes toprakların İslâm hâkimiyetinde kalması için bugün kanımızı dökmeğe hazırız" demiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 27 Temmuz 1937 tarihinde Hakimiyet'i Milliye gazetesinde yer alan nutkunda: "Filistin'e el sürülemez! Türkler mukaddes topraklarda yabancı hâkimiyetine tahammül edemeyeceklerdir" dediği kesinleşmiştir."*[570]

Bu anlatıya göre Atatürk mukaddes topraklar için kanını dökmeye hazır, Kudüs ve çevresinin gayri müslim unsurlara teslim edilemeyeceği sert bir dille ifade edilmiş. Mustafa Kemal'in bu mesajı onun ne kadar sağlam duruşlu bir mü'min olduğunu ispat etmekteymiş.

Ancak gelin görün ki Türkiye Cumhuriyeti devleti arşivlerinde böyle bir mesajın verildiğini ifade eden en küçük belge, yazışma ya da kayıt bulunmamaktadır. Her şeyden önce haberin Ortadoğu'da değil de Hindistan'da verilmiş olması bunu da İngiliz basınının yayınlaması pek mantıklı görünmüyor. Neden bu kadar keskin ve kesin meydan okumayı Türk ya da Arap medyası değil de dünyanın bir ucundaki olaylarla ve coğrafyayla hiç alakası olmayan bir başka devlette olan İngiliz gazetesi yayımlıyor? Ayrıca 1937 yılında Hâkimiyet-i Milliye isimli bir gazete de

570 Ahmet Akgül, Bizim Atatürk, Bilge Karınca Yayınları, 2006, s. 546.

yoktu bu isim 1934 yılında "Ulus" olarak değiştirildi. Anlaşılan bu metni uyduranın tarih bilgisi çok zayıf, Atatürk daha 1927 yılında Nutuk'ta Türkiye sınırları dışında bir yerleri kurtarmak gibi bir amacının olmadığını açıkça ifade etmiştir:

> *"Yeni Türkiye'nin ve yeni Türkiye halkının, artık, kendi hayat ve saadetinden başka düşünecek bir şeyi yoktur... Başkalarına verebilecek bir zerresi kalmamıştır!"*[571]

Tarih bilgisi zayıf olanların sahte belgeye bu kadar kolay kanması çokta anormal değil ancak **Attila İlhan**[572] ve **Mehmet Çelik** gibi tarih bilincine sahip önemli isimlerin de bu uydurmaya eserlerine almış olmaları fazlasıyla tuhaf. Mehmet Çelik hocamız hayretimizi kat kat arttıran şu ifadelere kitabında yer vermiştir:

> *"Bu belgeden yaklaşık 20 yıldır Ortadoğu üzerinde verdiğim konferanslarımda bahsettim. Ancak Davos'taki gelişmeler üzerine tam da gündeme uygun düştüğünü gördüm ve bu yazıda aktarmanın iyi olacağını düşündüm. İşte gördüğünüz gibi, her şey açık seçik ortada. Üstelik kimse kalkıp 'Efendim, o Atatürk'ün ilk dönemlerde, konjonktür gereği söylediği sözlerdir.' de diyemez Tarih, 1937'dir."*[573]

Mehmet Çelik, aynı yerde Atatürk'ün 27 Temmuz 1937 tarihinde mecliste konuşma yaptığı iddia ediliyor ancak bu tarihlerde meclisin tatilde olduğunu gözden kaçırmış olmalı. Meclis zabıtlarında böyle bir konuşma yok. Düzmece olduğu defalarca kanıtlanmış güya resmî bir mesajı 20 yıl ciddi bir belge sanıp kullanmayı bu satırların yazarı olarak benim hafızam almıyor.[574]

---

571 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 20, s. 230.

572 Attila İlhan, Cumhuriyet Gazetesi, 26.08.2005 tarihli, "...Gâzi: Filistin'e El Sürülemez!.." isimli makalesi.

573 Mehmet Çelik, Tarihin Hafızası, Hayat Yayınları, 8. Basım, s. 224-225.

574 Atatürk'ün sözde Filistin mesajının eleştirisi için bkz. Mustafa Bıyıklı, Tarih Yazımı ve Yorumlanmasında Belgelerin Yanıltması: Bir Belge Örneği, Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu 22-24 Ekim 2008,

Atatürk'ün mecliste Filistin mesajı verdiğini iddia edenlere bir üzücü haberimiz daha var... "Atatürk'ün Nöbet Defteri"nden öğreniyoruz ki paşa o tarihler de bırakın meclisi Ankara'da bile değil İstanbul/Florya sahilinde denize giriyor.[575]

Yusuf Ziya Eraslan Atatürk'ün ne kadar dindar bir şahsiyet olduğunu ispatlama gayreti ile bu uydurmayı asılsız belgeler (!) de ekleyerek "Atatürk'ün İslam İnancı ve Hizmetleri/Özel Araştırma" adı altında Genel Yayın Yönetmeni olduğu Kamu-Sen Kamutürk dergisine taşımıştır.[576] İlave edelim; Atatürk'ün sözde Filistin mesajını yayanlar arasında **Lütfü Özşahin**'de dâhildir[577], **Sinan Meydan** ise yıllarca yaydıktan sonra[578] merhamete gelip Filistin mesajı yalanını kitabının sonraki baskılarından çıkarmıştır.

Gerçekleri çarpıtan ve okuyucuyu yanıltan kitaplara **Ahmet Gürtaş**'ın Atatürk ve Din Eğitimi adını taşıyan kitabından da bir örnek vermezsek bu bahis yarım kalır. Ahmet Gürtaş doğru olmadığını bildiği halde kitabında şöyle der:

> *"... Atatürk, her vesile ile İslam'a mensup olmaktan iftiharla bahsetmiş; her fırsatta Allah'ın varlığını ve birliğini dile getirmiş; Kur'an-ı Kerim'i, İslam'ı ve onun Yüce Peygamberini daima hürmet ve takdirle anmıştır."*[579]

Ancak, Atatürk, dine kalpten inanmak bir yana, İslam'dan tamamen vazgeçmeyi ve Kur'an'ın safsata olduğunu düşünmektedir. Kur'an'ı gökten indiği sanılan dogmalar diye eleştirmiştir.

Süleyman Demirel Üniversitesi, 1. Basım, s. 749-754.

575 Özel Şahingiray, Atatürk'ün Nöbet Defteri, 1931-1938, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2019 Basım, s. 633, 642 ve 645.

576 Yusuf Ziya Eraslan, "Atatürk'ün İslam İnancı ve İslam'a Hizmetleri... Kamutürk Dergisi, Ocak 2019, Sayı: 20, s. 72-77.

577 Lütfü Özşahin, Siyasal Aklı Karışıklar İçin Ona Minute "Davos Hadisesinin Analizi", Rağbet Yayınları, 2009 Basım, s. 79

578 Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 4. Basım, s. 834-836.

579 Ahmet Gürtaş, Atatürk ve Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, s. 164.

Onun el yazıları doğrultusunda okullarda yıllarca İslam'ın Arap ideolojisi olduğu, Türklere zarar verdiği anlatılmış ve Kur'an'dan 'Muhammed'in kendi ürettiği kitap' diye bahsedilmiştir.

Atatürk hakkında reddedilmesi gereken bir iddia da hafız olduğu uydurmasıdır. Bazı çevreler (özellikle Haydar Baş) Atatürk'ün hafız olduğu konusunda son derece ısrarcıdır, oysa durum tam tersidir. Atatürk'ün hafız olduğuna dair en küçük somut bir delil yoktur, kendisinin bu yönde beyanı da olmamıştır. Atatürk, Saadettin Kaynak'a ordu müfettişleri için Kur'an ayetlerinden oluşan bir konuşma/hitabet hazırlatmış bu hitabeyi dikkatle dinleyip alkışladıktan sonra tepkisi şu olmuştur:

> *"Kur'an'da neler varmış! Bunlardan bizim hiç haberimiz yoktu!"*[580]

Listeyi daha da uzatabiliriz çevrenizde Atatürk'ü sahabe gibi anlatan -geneli birbirinin kopyası- çok sayıda benzeri kitap çalışması görebilirsiniz.[581] Bu çalışmaların en büyük özelliği asılsız/kaynaksız bilgileri gelişi güzel yaymaktır.

Kemalist mü'minler Atatürk'ü tarikat şeyhi gibi anlatma gafletinden ne zaman uyanacak merak ediyoruz. Atatürk'ü "velilerin piri, seyyid, kutup, en büyük evliya, kalpten inanan, İslam'ın hizmetkârı" vs. diye tanıtan hocalar (!) hakkındaki yorumu okurlarımızın vicdanına havale ettik.

Mustafa İslamoğlu hocayı Atatürk için 'samimi bir mü'mindi, cennetliktir, hafızdır kutuptur' diyenlerle aynı kefeye koymak, ona "Kemalist Mü'min" nitelemesi yapmak elbette ki insafsızlık olur. Ancak bir gerçeği de hatırlatmak ve bazı sorular sormak istiyoruz. Seksen altı kez basımı yapılan ve hala piyasada olan kitabında Atatürk'ün ateist olduğunu söyleyen,[582] resmî ideolojiye

580 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1. Basım, c. 25, s. 297.

581 Adını verdiğimiz yazarların kitaplarında eleştirilmeye çok müsait başka konularda vardır, bu kitabın hacmi buna müsait olmadığından karşılaştırmalı tahlili okuyucularımıza bırakıyoruz.

582 Mustafa İslamoğlu, Yahudileşme Temayülü, 86. Basım, s. 254, 256.

eleştirileri sebebiyle hapis yatan hocamız yıllar sonra bu ideolojinin kurucusuna neden rahmet okudu? Atatürk, *'Tanrınızın cennetine girmeye razı değilim'* dediği halde nasıl oluyor da rahmetle yâd edilebiliyor, yıllar içinde ne değişti?[583]

Mehmet Said Hatiboğlu hocayı burada bir istisna olarak zikredebiliriz. Hocamız muğlak ifadelerle Atatürk'ün düşüncelerine katılmanın bir Müslüman için mümkün olmadığını ifade eder:

> *"Atatürk'ün İslamiyet yahud İslami hayat hakkındaki düşüncelerinin bazı taraflarını biliyoruz. Bunlara katılmak bugün pek çok Müslüman için mümkün değildir."*[584]

39- "Sofu Atatürk" Karakteri Nasıl Üretildi?

Okurlarımız, *'Peki, belgeler bu kadar ortadayken 'Sofu Atatürk nasıl ortaya çıktı?'* diye sorabilir. Kemalistler de geçiş dönemi yaşamışlardır ancak bu daha önce bahsettiğimiz Atatürk'ün geçiş döneminden farklıdır. Hayattayken Atatürk'ün yazdıklarına ve yazdırdıklarına müdahale edemeyen, Atatürk'ün yanında görünen karşıtları ölümünden sonra asıl yüzlerini göstermişlerdir.

---

583 Mustafa İslamoğlu'nun, 19 Mayıs 2020 tarihli tweet'i şöyledir: "Bu toprakların işgalden kurtuluşunda emeği geçen başta Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları olmak üzere, emeği geçen herkesi rahmet ve minnetle yâd ediyorum..." 20 Mayıs 2020 tarihli tweet'i ise şudur: Birinin akıbet ve ahireti hakkında son söz Allah'a aittir. Her kim olursa olsun. Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır". Bu her şeye Atatürk ve siyasi muhalifleri de, onu benimseyen ve benimsemeyenler de dâhildir..." Biz de soruyoruz, Allah'ın rahmeti bu rahmeti istemeyenleri de kuşatır mı?

584 Mehmed Said Hatiboğlu, Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti, Otto Yayınları, 4. Basım, s. 137. 2015 yılında Hatiboğlu Hoca ile röportaj yapmak için Ankara'ya ziyarete gitmiştim. Her ne kadar açıkça dile getirmese de, çalışma odasında bana kitabında bahsettiği "bazı kısımları" gösterdi. Söz konusu kısımlar şunlardır: "Muhammed, Mekke'de müşriklik muhitinde ve etkisinde büyümüş olmasına rağmen dinî meseleler ve dinî düşünceler pek derin bir surette zihnini işgal ediyordu. Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilan ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı." Bkz. Tarih II, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, s. 89.

Bu dönüşüm bir anda olmamıştır ve tek bir nedeni yoktur. Atatürk'ün fikirleri "Türk halkının komünizme kayması veya Sovyet tehdidi" ideolojik kaygısıyla unutturulmuş ya da çarpıtılmıştır. Bu unutturma işlemi Atatürk'ün vefatından 80'li yılların ikinci yarısına kadar yaklaşık kırk-kırk beş yıla yayılıp Kenan Evren darbesi ile ortaya çıkan 12 Eylül Atatürkçülüğü ile zirveye çıkmaktadır.[585]

İsmet İnönü'nün iktidara gelmesiyle eş zamanlı olarak ikinci dünya savaşı da insanlığın gündemini işgal etmeye başlamıştı. Almanya'nın Avrupa'da yayılmacılığına karşı olan ABD, o zamanki Sovyetler'e bir müddet yakınlaşıp yardım etse de Hitler'in mağlup olması Sovyetler ile ABD arasında siyasi menfaatlerden ötürü tekrar zıtlaşma meydana gelmiştir. Tabi ki ABD bu yardımı karşılıksız yapmamış, "Din Afyondur" parolasını benimseyen Komünist Stalin yönetimine kiliseleri açma ve din aleyhtarlığından vazgeçme şartı koymuştu.

Tüm bunlar yaşanırken Stalin'in 1945 yılında Türkiye'den toprak ve üs talep etmesi üzerine İsmet İnönü yönetimi -biraz da mecbur kaldığından- Amerika'yı yardıma çağırmış, ABD yönetimi Türkiye'ye karşı da din kartını oynamıştır. Dünyada yayılan ve Sovyetlerin başını çektiği Komünist anlayışa tepki olarak Amerika ile Türkiye arasında ciddi bir yakınlık oluşmuş buna mukabil ABD'nin talebi doğrultusunda adına, "Kemalist İslam" ya da "Türk İslam Sentezi[586]" dediğimiz anlayışı icat edilmiş ve bu tarihten sonra siyasal yapı/eğitim müfredatı bu anlayışa uygun olarak şekillenmiştir.

Cengiz Özakıncı çok önemli şu tespiti yapar:

"Sovyetler Birliği'nin Aralık 1979'da Afganistan'a ordu birlikleri göndererek yönetimdeki yandaşlarını korumaya davranması, ABD ile SSCB arasındaki Soğuk Savaş'ı doruğa tırmandıran

585 İkibin'e Doğru Dergisi, 25-31 Ocak 1987, Sayı: 4, s. 8-13.

586 Türk İslam Sentezinin omurgasını oluşturan maddelerin tam metni için bkz. Saçak Dergisi, Eylül 1987, Sayı: 44, s. 29-45.

bir olaydı. İki dev güç, son kozlarını var güçleriyle oynarken Amerikan yandaşı Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül 1980 vurgunu, özünde, Türkiye Cumhuriyeti devletini Atatürkçü görünerek Atatürk çizgisinden koparıp, ABD Ortadoğu uzmanlarının 1945'lerde ortaya attığı Türk-İslam Sentezi çizgisine oturtmak amacıyla girişilmiş, ABD onaylı bir karşı devrim, bir Panislamist Siyasal-İslamcılık eylemiydi."[587]

Amerika'nın Sovyet karşıtı politikaları Türkiye'de sonraki yıllarda oluşacak "dindar Atatürk portresi"nin temellerini atmış görünüyor. Komünist tehlikeye cephe alan Amerikancı kadronun en büyük icraatı Atatürk'ü "sofu" yapmak olmuştur. Atatürk'ü dindar, İslam fedaisi, en samimi mü'min gibi göstermek için sonradan üretilen bütün Kemalist hurafelerin altında bu kadro ya da onlardan etkilenenler bulunmaktadır.[588]

Bize göre ana gerekçe budur ancak tek neden bu değildir. Ezici çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede Atatürk'ün gerçek düşüncelerini yayımlamak sakıncalı görülmüştür. Çünkü onlara göre dinci çevreler Atatürk'ün dinler hakkındaki görüş ve düşüncelerini Kemalist ideoloji aleyhinde kullanıp halkı yanlarına çekebilirlerdi.

Bahsettiğimiz kırk-kırk beş yıllık dönem içinde evrim teorisi ders kitaplarından çıkarılmış[589] ve Tarih kitaplarındaki İslam

---

587 Cengiz Özakıncı, İblisin Kıblesi, Otopsi Yayınları, 8. Basım, s. 226. Türk İslam Sentezinin yaratılması, Atatürkçü eğitimden nasıl ve neyin karşılığında vazgeçildiği Cengiz Özakıncı'nın bu eserinde tüm detayları ve aşamaları ile (s. 159-236) ortaya konulmuştur.

588 Atatürk'ün kendi sözlerini/yazdıklarını nakletmeyen veya Kemalist tarih tezlerin esas almadan Kemalizm'i anlamaya ya da anlatmaya çalışan herkesi eleştirip birilerine yandaşlıkla suçluyor değiliz. Tenkitlerimizin hedefinde Atatürk'ün yaratılış ve dinler hakkındaki görüşlerini bildikleri halde saklayanlar vardır. Bilmeyen ya da aşırı duygusallıkla ilgili belgeleri göremeyenler kendilerine gerçek tebliğ olununcaya kadar elbette ki eleştirilerimiz dışındadır.

589 Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap, 1. Basım, s. 371.

tarihi ile ilgili kısımlar zamanla eritilip kaldırılmıştır. Kemalist dönüşüm adım adım gerçekleşmiştir.[590] İlerleyen yıllarda eğitim müfredatı değiştirilerek, Diyanetin yayımladığı kitaplar yoluyla ve bazı hocaların Kemalizm'i İslam ile uzlaştırma çabalarının sonucu olarak hem devlet eliyle hem de bireysel olarak Atatürk'e İslamcı imajı kazandırılmıştır.

"Dindar Atatürk" imajı daha sonra basın yayın yoluyla ezber haline getirilip inkâr edilemez bir hakikat gibi halka sunulmuş, tartışamaya açanlar ya korkutulmuş ya da mahkemelik olmuşlardır. Resmî belgeler ve raporlara inilmediğinden, cumhuriyet dönemi eğitim müfredatı ve meclis tutanakları incelenmediğinden ya da halktan çekinildiği için Atatürk'ün asıl görüşleri gündeme getirilmemektedir. Ortada gizli bir durum ya da sadece birilerinin bildiği bir konu yoktur. Çoğu tarihçinin bildiği ama bahsetmek istemediği yığınla belge vardır.

Bu konuda çok şey söylenebilir ve başka nedenler de eklenebilir, biz bu kadarı ile iktifa ediyor ve diyoruz ki; toplumsal çekinceler, iç ve dış siyasi gerekçelerden ötürü "İslamcı Atatürk" anlayışı zamanla güç kazanmış ve taşa kazınmış yazı gibi hafızalarımıza nakşedilmiştir.

40- Hala İkna Olmadıysanız

Araştırmalarımızın sonucu bizi memnun etse de etmese de gerçeği görmek zorundayız. Ortada belgeler varken "*Ben buna katılmıyorum*" demekle konu kapanmış ya da çözülmüş olmuyor. Buraya kadar anlattıklarımız ikna edici gelmediyse ve hala kafanızda soru işaretleri kaldıysa şu hususları tekrar hatırlatarak dikkatinize arz ediyoruz:

- Muhammed (as) ve Tanrı kavramı hakkında Atatürk'ün el yazıları bulunmakta ve devlet arşivlerinde saklanmaktadır.

590 "Türk-İslam Sentezi"nin oluşumu ve Kemalist değişimin detayları için bkz. Sinan Meydan, Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi, İnkılap Kitapevi, 3. Basım, s. 351-387.

Atatürk, Muhammed (as) ve Kur'an hakkındaki görüşlerini gizlememiş okullarda ders kitaplarında okutmuştur. Okutulan ders kitaplarının dinler ve yaratılış hakkındaki kısımlarını kendisi yazmış/yazdırmıştır. Bunlar bütün tarihçiler tarafından bilinmektedir.

- Atatürk'ün dinler ve Tanrı üzerine yazdığı yazıların varlığı mahkeme kararları ile sabittir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı tarafından bu gerçek ifade edilmiştir.[591] Atatürk ve çalışma arkadaşlarının dinler hakkındaki düşünceleri TBMM konuşmalarına yansımış ve zabıtlara geçmiştir. Bugün halka açık olan bu tutanaklar incelendiğinde ifade edilen kanaatler net olarak görülecektir.

- Atatürk'ün okuduğu ve sayfalarını çizdiği kitaplar gizli saklı değildir. İsteyen herkes bu konuda araştırma yapıp Mustafa Kemal'in hangi kitap ve düşünürlerden etkilendiğini rahatlıkla görebilir. Özellikle Türk Tarihinin Ana Hatları, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, Nutuk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1930'lu yıllarda hazırlanan okul kitaplarının ilgili kısımları ve Atatürk'ün Mektupları dikkatlice incelendiğinde Atatürk'ün dinler ve yaratılış konusundaki fikirleri net olarak ortaya çıkar.

- Atatürk hayattayken Devlet Matbaası tarafından onun emri ve onayıyla Türkçeye çevrilen yabancı ya da yerli eserler ayrıca incelenmelidir. Yapılan tercüme çalışmaları Kemalist ideolojinin hayata ve tarihe bakışını yansıtmaktadır. Atatürk'ün İslam ve diğer dinlere eleştirileri, tarih, yaratılış, evrim ve Tanrı kavramı hakkında yazıp söyledikleri sadece geçmişte değil günümüz Kemalist araştırmacıları tarafından da kabul edilmektedir. Bunların örneklerini kitap içerisinde verdik.

- Atatürk okullarda "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli çalışmayı sadece yönetmemiş, bazı kısımları bizzat kendisi yazmış hangi kelimenin nereye geleceği ile titiz bir şekilde ilgilenmiştir. Atatürk'ün hazırladığı daktilo taslakları bugün elimizde mevcut-

591 Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -1.

tur. İlgili eserden faydalanılarak okullarda ders kitapları hazırlanmıştır.[592] Atatürk'e ait olduğu kanıtlanmış tüm yazılar/yazışmalar Kaynak Yayınları tarafından, "Atatürk'ün Bütün Eserleri" adıyla 30 cilt olarak yayımlanmaktadır. Gösterdiğimiz belgelerden kuşku duyanlar bu çalışmanın özellikle 23, 24 ve 25. ciltlerine bakabilirler.

- Atatürk'ün evrim, vahiy, din gibi kavramlar hakkında yaptığı açıklamaları ilk yayımlayan bizler değiliz, sizlerle gizli bir sırrı paylaşmadık. Pek çok tarihçi ve akademisyen bunları bildiği halde ya gizlemekte ya dil ucu ile geçiştirmekte ya da bu konuları hiç açmamaktadır. Yine Cumhuriyet dönemi İslam tarihi araştırmaları ve bu araştırmaların ortaokul ve liselerin eğitim müfredatına nasıl ilave edildiği konusunda kısa bir araştırma yapmak zihinlerdeki soru işaretlerini ortadan kaldıracaktır.[593]

Kısacası Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri aslı belli olmayan anılardan, birilerinin Atatürk adına uydurduğu asılsız iftiralardan değil onun kendi el yazılarından, cumhuriyetin kurucu kadrosunun çalışmalarından, ilgili çalışmaların milli eğitim müfredatına yansımalarından ve bir kısmı açılmış devlet arşivlerinden öğrenilir. Aksi halde herkes kendi imajına uygun bir Atatürk üretebilir.

592 Bkz. Bu kitaptaki Ek Belge: -2.

593 Tercan Yıldırım-Ahmet Şimşek, Erken Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında Din Anlatısı, Eğitim ve Bilim dergisi, c. 40, s. 323-340.

3. BÖLÜM

1- Kemalizm'in Yeni Tanrısı

Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ü insanüstü gösterme çabası son derece yaygındı. Eğitimden, sanata, siyasetten sokaktaki vatandaşa kadar inanılmaz bir ilahlaştırma çılgınlığı mevcuttu. Atatürk hakkında ancak birisi size söylediğinde aklınıza gelebilecek çok tuhaf yüceltme örnekleri, zihinleri bulandıracak niteliktedir.

Atatürk, en yakın çevresi tarafından putlaştırılmış, hatasız, kusursuz, tanrı gibi hatta daha yüce görülmüştür. Allah inancının insanlar tarafından üretildiğini savunan ve dinleri eleştiren Atatürk'ün, Kemalist düşünürler tarafından kendisinin Tanrı ilan edilmesi çok tuhaf bir çelişkidir ama bu çelişki yaşanmıştır.

Atatürk'ü Tanrı ya da peygamber görme eğilimleri veya Kemalizm'in kutsal kitap üretimi problemi aslında ciltler dolusu kitap konusudur. Bu bölümü okuyucuya az da olsa fikir verebilmek için ayırdık, kısaca değinmeyi uygun gördük, yoksa bir kitabın sadece bir bölümüne sığdırılabilecek mevzu değildir.

Öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay'ın Menemen'de askerliği yaptığı sırada vahşice öldürülmesi üzerine 1 Ocak 1931 tarihinde mecliste konu ile alakalı konuşma yapan milletvekili Ahmet Ağaoğlu Cumhuriyetin yeni dinini ilan ediyordu:

"Efendiler, Cumhuriyet, inkılâp baştanbaşa bir dindir, bir imandır. (Ona şüphe yok sesleri). Bu dinin, bu imanın bir kitabı ola-

caktı, bir ibadeti olacaktı, dâhileri olacaktı, müminleri olacaktı, Cumhuriyetin faziletlerini, fikirlerini cemaat arasında geceli gündüzlü çalışarak neşrü tamim edecek, bu cahil cemaati yürütecek adamlar olacaktı."[594]

Bugün hala meclis zabıtlarında bulunan bu konuşma metnine göre yeni din "İnkılapçılık Dini"dir. Atatürk'e inkılapları konusunda danışmanlık yapan[595] Ahmet Ağaoğlu'nun sözlerini, "Ona şüphe yok!" diyerek destekleyenlerin milletvekilleri olduklarını unutmayalım.

Ağaoğlu'na göre bu dinin bir peygamberi de elbette Atatürk olmalıdır:

"Aramızdan sarı saçlı, mert yüzlü, aslan bakışlı birisi çıktı. Meğerki elini sakınan, yurdunu esirgeyen Tanrı'nın resulü imiş! Sözler söyledi ki donmuş kalplere sıcaklık, ölmüş damarlara can verdi. İşler yaptı ki bütün dünya hayret etti. Yadelleri yurttan kovdu, hakanı başı aşağı etti ve bugün milletini hürriyet etrafında toplamakla meşguldür. (...) Tanrı'nın resulünün sesini ben de işittim."[596] *Ağaoğlu bununla yetinmez ve altın vuruşu yapar: "Ülkemiz bu kahramana tapar."*[597]

Aynı yıl gerçekleşen bir başka olay:

"1931'de Bursa'da dikilen Gazi heykelinde: 'Bu aziz heykelin önünde duran Türk, hürmetle eğil', aynı yıl Edirne' de dikilen Gazi heykelinin üzerindeki levhada ise 'Mustafa Kemal adı iman kaynağıdır' yazar"[598]

---

594 TBMM Zabıt Cenderesi, 3. Dönem, 4. Yasama Yılı, c. 24, 17. İn'ikat, s. 8.

595 Fahri Sakal, Ağaoğlu Ahmet Bey'in Demokrasi Anlayışı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 12, 1996, sayı: 34, s. 195.

596 Ağaoğlu Ahmet, Serbest İnsanlar Ülkesinde, Sanayii Nefise Matbaası, 1930, s. 6.

597 Ağaoğlu Ahmet, Serbest İnsanlar Ülkesinde, Sanayii Nefise Matbaası, 1930, s. 25.

598 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 249.

Şeref Aykut ise 1936 yılında yayımladığı "Kamâlizm"(CHP Programının İzahı) isimli eserinde Kemalizm'den sürekli "Kamâlizm Dini" diye bahseder:

"Kamâlizm, bir dindir ki, onun en büyük ve ana sıfatlarından birisi de devrimci olmasıdır."[599]

Peki ya Amentü? "Amentüsüz" din olur mu? Cumhuriyet döneminin tuhaf olaylarından bir tanesi de Tekin Alp'in (Moiz Kohen) Türkler için yazdığı "Yeni Amentüdür" "Türk'ün yeni Amentüsü" şu şekildedir:

"Kahramanlığın örneği olan ve vatanın istiklâlini yoktan vâreden Mustafa Kemal'e, onun cengâver ordusuna, yüce kanunlarına, mücâhid analarına ve Türkiye için âhiret günü olmadığına iman ederim. İyilikle fenalığın insanlardan geldiğine, büyük milletimin medenî cihanda en büyük mevkiyi kazanacağına, hamâset destanlarıyla tarihi dolduran kudretli Türk Ordusu'nun birliğine ve 'Gazi'nin Allah'ın en sevgili kulu olduğuna kalbimin bütün hulûsuyla şehâdet eylerim."[600]

Amentüde (!) Atatürk, Allah'ın en sevgili kulu diye tanıtılıyor ancak Yakup Kadri buna razı değildir, ona göre Atatürk, Allah'ın kulu değil "Kâinatın İkinci Yaratıcısıdır" Tevrat'ın Tekvin bölümüne göndermeler yapan Yakup Kadri, Gazi'nin inkılapçı hareketini şöyle tanımlar:

"Bu bir dünyanın ikinci yaratılışı idi. Bundan dört yıl evvel yüzünü gördüğü ve sesini işittiği yaratıcı aydınlığa 'ol' demişti; aydınlık oluyordu. Suya 'ol' demişti; su oluyordu ve suların arasında 'levh olsun' demişti; levh meydana gelmişti ve 'tohum veren nebatı ve yeryüzünde tohumu kendisinden olarak cinsine göre yemiş veren ağaçlar husule gelsin' demişti ve tohum cinsinden türlü ağaçlar bitmişti."[601]

---

599 Şeref Aykut, Kamâlizm (CHP Programının İzahı), Kaynak Yayınları, 2. Basım, s. 25, 27, 46 ve 106.

600 Murat Bardakçı, "Yalakalık edebiyatımızın daniskası Behçet Kemal'in 'Atatürk Mevlidi'dir" isimli makalesi. Haber Türk/ 07.02.2010.

601 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, İstanbul Remzi Kitabevi, 4. Basım, s. 137.

Atatürk'ü önce İsrailoğullarının Tanrısı Yehova'ya benzeten Yakup Kadri, Hıristiyan üçlemesinin/teslisinin ikinci unsuru olan "Oğul Tanrı İsa" benzetmesini de yapar. Ona göre Atatürk İsa, sofrasındakiler onun havarileri gibidir içilmekte olsan içkilerde ekmek-şarap ayininin benzeri bir tekrarıdır.[602]

Nurullah Ataç da Atatürk'ü bir Yunan tanrısına benzetmiştir, şimdiki Yunanistan'ın başkentine adını veren; Athena:

"O'nda ilahe Athena'nın gözleri vardı ve bütün işlerinde kendisine o zeka ilahesini rehber olarak seçmişti."[603]

Hasan Cemil (Çambel) ise 1929 yılında yazdığı *"Jüpiter" (Atatürk'ün bir portresi)*[604], isimli kısa kitapçıkta Gazi'yi adından da anlaşılacağı üzere Roma Mitolojisinin en büyük tanrısı olan Jüpiter'e benzetiyordu. Yusuf Akçura'nın ölümü üzerine 1935 yılında Atatürk tarafından Türk Tarih Kurumu'nun başkanlığına getirilen Hasan Cemil, tapınma noktasına ulaşan bu samimi bağlılığının mükâfatını da fazlasıyla almıştır.

Atatürk'ü tanrılaştırma akımına kapılanların listesini yapacak olsaydık bu kitabın hacmini ve amacını zorlamamız gerekirdi, örnekleri son bir amentü metniyle noktalıyoruz:

Onuncu Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonluğuna bağlı Konferans ve İrtibat Komitesinin hazırladığı "Türk Devletçiliği", "Kanun Menbaaları ve Laiklik", "İstiklâl ve Milletin Bekası", "İnkılâpçılığımız", "Büyük Değişikliğin İnanç Kaynağı (İnkılabın İlmihali)" adlı konferansların hazırlandığı belirtilmiştir. Bu konferansların içinde en dikkat çekenin Altı İnanç Kaynağı (İnkılabın İlmihali) olduğu söylenebilir. Çünkü bu konferans hem isminde hem de içeriğinde İslam Dinindeki "İmanın Şartları"ndan esinlenmiştir denebilir. Şöyle ki; bu konferans met-

602 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, Birikim Yayınları, 1981, s. 116.

603 C.H.P. Fatih Halkevi, Onun İçin Yazılanlar Söylenenler, 1939, s. 66.

604 Hasan Cemil (Çambel) "Jüpiter" (Atatürk'ün bir portresi), Hamit Matbaası, 1929.

ninin sonundaki "inanışlarımızı bir defa daha sıralayalım, dil ile ikrar ve kalp ile tasdik edelim;

1) Cumhuriyete inanıyoruz. Kayıtsız ve şartsız hâkimiyet milletindir.

2) Milliyete inanıyoruz: En geniş ve kucaklayıcı camia şuuru milliyet şuurudur.

3) Halka inanıyoruz: ayırt etmeksizin, halk içinde herkes lazımdır.

4) Devlete inanıyoruz: Devlet hepimizden üstün ve hepimizin bütünüdür.

5) Laikiz, görüşte bilgiye, gidişte ülküye inanıyoruz.

6) İnkılâba inanıyoruz: Büyük değişikliğin izleyicileri bizleriz" şeklindeki ifadeler, özellikle halkın dini hususlardaki gösterdiği hassasiyeti Atatürkçülüğün temellerine de gösterilmesi gerekliliğini "imanın şartları" gibi güçlü bir yaklaşımla tavsiye edildiği düşünülebilir."[605]

Burada göz önünde bulundurulması gereken husus şudur; okuduğumuz bu "İnkılabın İlmihali" devlet tarafından kurulan resmî bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Atatürkçülüğün din, Atatürk'ün de tanrı gibi algılanması bizzat devlet eli ile sağlanmıştır. 29 Ekim 1933 tarihinde cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılını kutlamak için haftalar öncesinden devlet desteği ile ülke çapında faaliyetler başlamış; gazeteler, radyolar, okullar, sanatçılar o güne kendilerini hazırlamışlardır. Bu güne özel kanunlar çıkarılmış Atatürk'ün tanrı gibi olduğu ve bütün dünyanın ona tapındığı iddiaları gazetelerde yer almıştır.[606]

---

605 Bengül Salman Bolat, Milli bayram olgusu ve Türkiye'de yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, 2012, s. 104-105. Cumhuriyetin onuncu yılına özel yapılan yayınların listesi için bkz. Selim Nüzhet, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümünde Yapılan Neşriyat, Ülkü Halkevleri Mecmuası, Sayı: 12, 1934, c. 2, s. 442-455.

606 Bkz. 7 Ekim 1933 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

Sayılamayacak kadar fazla örnekten bazılarını naklettik. Kemalist kadro İslam'ı resmî din olmaktan kaldırınca yerine yeni bir din kurmakta/tanrı bulmakta hiç gecikmemiştir.[607]

2- Kemalizm'in Kutsal Metinleri

Kemalist kadrolar ilahi kitapları eleştirmelerine rağmen kendilerine yeni kutsal kitaplar üretme çelişkisine düşmüşlerdir. Atatürk'ün yazdıklarını/söylediklerini tanrısal mesaj olarak algılayan Kemalistler özellikle de Nutuk'a ilahi kitap muamelesi yapmışlardır. Tekrar etmemiz gerekir ki insan kutsalsız olamaz, reddettiği inançların yerine mutlaka kendine yeni bir mukaddes inanç sistemi üretir ve onun uğrunda yaşar. Örneğin Atatürk dönemi Milli Eğitim Bakanı **Hasan Âli Yücel** Nutuk'un kutsal kitap ve Türk'ün kuvvet kaynağı olduğunu ifade eder:

> *"Her içtimai inanma sisteminin (dinin) bir kitabı vardır. Bu kitap ona inananlarca kutsal tanınır. Kemalizmin kitabı Nutuk budur, onu biz Türkler mukaddes tanırız. (...) Nutuk, Mes'ud olmanın ve mesud etmenin esaslarını ve şartlarını gösteren yüksek bir ahlak ve felsefe kitabıdır. (...) Bizim kutsal kitabımız olan Nutuk'u kim bilir kaçıncı defa elime alıp bütün ruhumla onu okurken dimağıma gelen düşünceleri yalnız kendime saklamamak, onları size de söylemek istedim. Unutmamalıdır ki, her Türk için bitmez tükenmez bir kudret kaynağı olan bu kitabın özünde, bugünkü milli varlığımızın kökü yaşamaktadır. (...) Nutuk bizim kitabımızdır; onun büyük sahibine inananların kitabıdır."*[608]

Ancak Yücel yalnız değildir, **İzzet Mete**'de aynı düşüncededir:

> *"Nutuk, Türk milletinin satır satır ezberleyeceği bir felsefe kitabıdır. Bu kitap, bize başka milletlerden intikal etmiş birtakım*

607 Esasen bu, insandaki inanma duygusunun dışa yansımasıdır. "Tanrı" kavramı ile mücadele edenlerin bile gönüllerinde tanrılaştırdıkları birileri vardır, bizce insan tamamen tanrısız ya da dinsiz olamaz.

608 Hasan Ali Yücel, Pazartesi Konuşmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998 Basım, s. 1-4.

hurafatı batılayı ver birtakım medlülsüz, mücerret telakkileri alt etmemiz için bırakılmıştır. Ben, ilelebet önde gitmek isteyenlere bu mukaddes kitabı ezberlemelerini tavsiye ederim."[609]

Onur Atalay'ın, **Agâh Sırrı Levend**'in konuşmasından yaptığı nakil de çok farklı değildir:

"Din, bize mukaddes kitap olarak Tevrat'dan, Zebur'dan İncil'den ve Kur'an'dan bahseder. Ben size beşincisini haber vereceğim... İşte bu Türkün mukaddes kitabı olan Gazi'nin Büyük Nutkudur. Bu eseri meydana getiren, bizzat o hadiseleri yaratandır..."[610]

Sinan Meydan da **İsmail Habib Sevük**'ün şu kanaatlerine katılır: *"Nutuk Her faniye ömrünün sonuna kadar yetecek derslerle doludur, "Ata Kitap"tır."*[611]

1998 yılında devlet sanatçısı seçilen **Gülriz Sururi** bir röportajında kendisine sorulan *"Atatürk bugün gelse 1920'lerdeki politikalarını aynen izler miydi, yoksa döneme göre değişikliğe gider miydi sizce?"* sorusuna *"Ben bu soruyu almamış olayım. Çünkü benim için Atatürk'ün "Nutuk"u dünyaya inmiş son kitaptır."* cevabını vermekte bir sakınca görmemiştir.[612]

Burada hayret verici olan, Atatürkçü kimliği ile ön planda bulunan en ünlü isimlerin de bu yanılgıya düşmüş olmalarıdır. Konuşanlar sokaktan geçen birileri değildir. Mesela **Şevket Süreyya Aydemir**'de aynı akıntıya kapılarak benzer iddialarda bulunmuştur. Ona göre Atatürk'ün sesine kulak verdiğiniz zaman Tanrı'yı dinlemiş gibi olursunuz:

"Bu hitap tanrısal bir müjde gibi, bütün mazlum ülkelerin semalarında uğuldamış, dalgalanmış olmalıdır. Çünkü o devirde

609 C.H.P. Fatih Halkevi, Onun İçin Yazılanlar Söylenenler, 1939, s. 242.

610 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 268. Agâh Sırrı Levend, (1893 - 28 Ekim 1978), Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçisi ve siyasetçisidir.

611 Sinan Meydan Nutkun Deşifresi, 3. Basım, s. 40.

612 Hazal Özvarış'ın Gülriz Sururi ile Söyleşisi, T24 Haber, 19 Şubat 2013, https://bit.ly/2RXiq67.

bu ülkelerin halkları tanrının melekûtundan da ancak böyle bir seslenme bekleyebilirlerdi."[613]

Atatürk'ün sözleri "Tanrı'nın Sesi ve Müjdesi" olunca doğal olarak onun tüm yazıp konuştukları da tanrısal karakter kazanır. Şevket Süreyya Aydemir yıllar sonra yaptığı bu aşırılığı fark edip şu gerçeği itiraf edecektir:

"İnkılâbımızı oturtmaya ve Atatürk'ü putlaştırmaya mecburduk... Ama şimdi size şunu ifade edeyim: Kahraman putlaştığı zaman ölür."[614]

Kemalizmin en hararetli savunucularından olan eski milletvekili **Osman Nuri Çerman**'a göre Türklerin dini Kemalizm'dir ve Türklerin kıblesi Anıtkabir olmalıdır[615]. Çerman'ın "Dinde Reform" isimli kitabında benzeri yığınla ifade vardır. Çerman, hazırladığı dinde reform tasarısını kitapçık haline getirip diğer milletvekillerine dağıtmıştır. Bu çalışmaya göre yeni Kur'an yazılmalıdır, yeni kutsal kitabın içinde nelerin olması gerektiğini de belirtmiştir. TBMM zabıtlarına yansıyan ifadeler şöyledir:

"Yeni bir Türkçe Kur'an düzenlenecek, Kur'an'a (!) Medenî Kanunla hükümden kalkmış olan şeriat hükümleri konmayacak, onun yerini tutan Medenî Kanun ve Atatürk demeçlerinden parçalar konacak, bundaki dil, Dil Kurumu tarafından öz Türkçeye çevrilecektir."[616]

Kitabının her yerinde Atatürk'ün sözlerini, yazdıklarını ve Nutuk'u, Allah'ın ışık saçan yol gösterici kelamı sayan Çerman, işi

613 Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 17. Basım, c. 3, s. 187. Aydemir bu sözleri Atatürk'ün şu beyanı üzerine söylemiştir: "Efendiler! Milli hâkimiyet öyle bir nurdur ki onun karşısında zincirler erir. Taçlar ve tahtlar yanar mahvolur. Milletin esareti üstünde kurulmuş müesseseler her taraf ta yıkılmaya mahkûmdur."

614 Milliyet Gazetesi, s. 3, 10.11.1975 tarihli röportajından.

615 Osman Nuri Çerman, Modern Türkiye İçin Dinde Reform, 1956, s. 129.

616 TC. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Altmış Dokuzuncu Birleşim, Birinci Oturum, 5.cilt, 17 Mayıs 1961 tarihli nüshasından.

çığırından çıkarıp Atatürk'ün ismi Besmeleye ve Fatiha Suresine ekleyerek yeni bir Fatiha meali (!) ortaya çıkarmıştır:

"Atatürk'e inanmak, O'nun yolunda yürümek bir ibadetten başka bir şey değildir. Artık her türlü işimize başlarken, her türlü müşkülatla karşılaşırken Atatürk'ün manevi, kutsal ruhundan da kuvvet alabiliriz. Besmelemiz şu da olabilir: 'Atatürk'ü yaratan Tanrı'nın adı ile başlarım.' Bu da fatihamız olabilir: 'Bütün Alemler'in Rabbi olan, esirgeyen, yargılayan ve Atatürk'ü yaratan Tanrı'ya şükürler olsun. Tanrım, Seni severiz, Senin yarattıklarını severiz, Sen'de Nutuk, mesud olmanın ve mesud etmenin esaslarını ve şan yardım dileriz. Bizi, Atatürk'ün gösterdiği dosdoğru yola ilet, nimetine erenlerin, gazabına uğramayanların, Atatürk yolundan sapmayanların dosdoğru yoluna..."[617]

Atatürk'ün uşağı **Cemal Granda**'nın yorumu ise "yok artık" dedirtecek boyutta:

"İçkiyi içtikten sonra sanki vahiy geliyordu. İçmediği zamanlar sakin, saygılı, çekingen, kibar bir salon adamıydı. İltifat etmesini de çok iyi biliyordu. Yalana ve riyaya katlanamıyordu. Özel yaşamında da çok sakin olan Atatürk'e, üç kadeh içtikten sonra vahiy geliyordu. Peygamberler gibi. Bütün kararları o zaman veriyordu. Hepsi de isabetli şeylerdi. Devrimlerin çoğunu ayık kafayla yapmaya kalksaydı, belki de başaramazdı."[618]

Ağaoğlu Ahmet da abartılı yorumlarla Atatürk'ü peygamber üstü varlık konumuna yükseltir:

"Gazi Paşa'nın icra etmiş olduğu tahavvüller sürat ve vüs'at itibariyle âdeta mucizevî ve efsanevîdir. Bir millet yalnız bila kayt

617 Osman Nuri Çerman, Modern Türkiye İçin Dinde Reform, 1956, s. 87, 99.

618 Atatürk'ün Uşağı İdim, Cemal Granda, 1973 Basım, s. 255. Cemal Granda bu yorumuyla vahiy geleneğine iman edenlerin inançları ile çatışan bir müstehzi bir dil kullanarak bütün Müslümanları rencide etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün hiçbir zaman böyle bir iddiası olmamıştır. Ancak çevresindekilerin Gazi'ye bakışının ibret verici boyutlarını ortaya koyması açısından düşündüren önemli bir örnektir.

ve şart ettiği, kalbinin ve ruhunun bütün samimiyeti ile takdis ettiği bir Rehber'e ancak bu kadar derin ve şümullü bir inkılâbı bu kadar süratle ve bu kadar suhuletle kan dökmeksizin ve cebri vasıtalara müracaat eylemeksizin icra etmemiştir ve edemez. Bu mucize yalnız Türk dehasına müyesser olmuştur."[619]

Atatürk'ün şahsını ve sözlerini kutsamak o boyuta tırmandı ki, onun ruhlar âleminden bu dünyaya talimatlar yolladığına inananlar dahi çıktı. Bunlardan en bilineni **Necla Çarpan** bakın ne diyor:

"... Atatürk'ümüzü de ölümsüz âlemden dualarımla davet ettim. Ve kendi simlerini bahşettiler. Ben hiçbir şekilde ilgilenmezken, yani aklımın ucunda bile yokken, dünya siyasetinden, milletlerin halinden, ruhaniyet âleminden kanaatlerini bildirmeye başladılar."[620]

Atatürk'ümüz ölümsüz âleminde mesajlarla bildiriyor. Ve bana da talimatlar veriyordu. Git söyle. De. Şuna de buna de. Kanaatleri olayların nasılları üzerindeki, gelişmeleri, kompoloları, kimlerin nasıl ne düşündükleri. Ne yapmak istedikleri. Çatışmaları.. Ve ne dediyse, günlerce, yıllarca evvel aynıyle, o uçak kazası gibi, hepsi mutlak olan olaylar."[621]

"Atatürk'ümüzün ölümsüz âlemden bana yazdırarak ilettiği tebliğlerini vatandaşlarıma emanet etmek mecburiyetinde olduğumu görmekteyim."[622]

Necla Çarpan kendisinin Atatürk'ün elçisi olduğundan gayet emin. Atatürk'ün ruhuyla uzun uzun görüşmeler yapıyor, Türkiye'nin o günkü sosyal, siyasal meseleleri hakkında Gazi'nin kanaatlerini dinleyip kitaba çeviriyor. İşin daha tuhaf tarafı bu

619 Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi ve İş Bankası A.Ş. 1973 Basımı, c. 2 s. 494.

620 Necla Çarpan, Öte Alemden Atatürk Sesleniyor, 1972 Basım, s. 4.

621 Necla Çarpan, Öte Alemden Atatürk Sesleniyor, 1972 Basım, s. 5.

622 Necla Çarpan, Öte Alemden Atatürk Sesleniyor, 1972 Basım, s. 6.

kitap liseli gençlere tavsiye edilmiştir.[623] Necla Çarpan yıllar içinde Mevlana ile de görüşmüş ve yeni bir mesnevi kaleme almıştır(!). Bu "Yeni Mesnevi" Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 1967 yılında tavsiye edilmiş, 1970 yılında da Genelkurmay Başkanlığı bulundurulması için salık vermiştir.

Atatürk'ün ruhuyla temas kurduğunu iddia eden bir diğer kişi de **Kadir Mısıroğlu**'dur, Mısıroğlu bir cinciye Atatürk'ün ruhunu çağırtıp ona sorular sorduğunu ve Atatürk'ün kendisine hak verdiğini iddia etmiştir:

> *"... Sonra sordum; Sen yaptığın her şeyi İslamiyet'i yok etmek niyetiyle mi yaptın? Zırt, Evet'e gitti. Evet. Peki, senin İslamiyet'i yok etmek niyetiyle yaptığın bu işler ehemmiyetleri itibariyle sıralansa bir numara hangisidir dedim. Harf İnkılâbı dedi Benim kanaatimi teyit etti."*[624]

Anlaşılan uydurmaların, hurafelerin, kendini haklı çıkarmak için masallar üretmenin hiçbir zaman sonu gelmeyecektir. Atatürk'ün ruhu ile konuştuklarını iddia edenleri okuyucularımızın aklıselimine, mantığına ve vicdanına havale ediyoruz.

3- Kemalist Şairlerin Dilinde Atatürk

Etkileyici sözlerle sevdiğimiz ve bizim için önemli olan kişileri ve olayları anlatmayı, anılarımızı güzel sözlerle süslemeyi severiz, esasen bu tabi bir durumdur. Şiir duygusal etkisi en fazla olan, muhteşem bir edebi sanattır. Şiir yoluyla dini ya da siyasi liderle hitap etmek veya onların faziletlerini anlatmak her toplumda yaygın bir anlayıştır.

---

623 Cemil Koçak Tarihin Buğulu Aynası – Efsaneler Çökerken, 2. Basım, s. 35-43.

624 Kadir Mısıroğlu'nun Ruh Çağırma Seansı (https://bit.ly/3n0tpK4) Atatürk'ün ruhuyla konuştuğunu iddia eden, İslam'a muhalif pek çok hurafe ve uydurma inanca sahip. Kadir Mısıroğlu, Atatürk ve Kemalizm eleştirisinde tek ve yeterli kaynak olamaz. Bir din ya da ideoloji onun kendi kaynaklarından öğrenilir, cincilerin çağırdığı ruh masallarından değil.

Atatürk için yazılan şiirlere bakılınca, en ünlü şairlerimizin Atatürk'ü tüm insani vasıflarından sıyırarak tanrı makamına yücelttiklerini ibretle görüyoruz. Cumhuriyet dönemi şairlerimiz Allah'a hamd eder gibi Atatürk'e derin bir huşu ve bağlılıkla methiyeler dizmişlerdir.

Kimisine göre Atatürk Allah'tan bile heybetlidir, kimisine göre Allah onu kıskanmıştır, bir başkasına göre o Türklerin hem Allah'ı hem de peygamberidir... İşte ilginç ve tabi ki şirk dolu ifadeler:

Aka Gündüz:

Atatürk'ün tapkınıyız. Her şey (O)'dur. Her yerde O var.
Her gökte O eser. Her enginde O çağlar.
Biz O'yuz. O, biz. Her şeyde Atatürk!
Yerde O! Gökte O! Denizde O!.. Varda O!.. Yokta O!
Her şey (O)'dur;(O) her şeydir. Her şeyde Atatürk!
Yerdedir, göktedir, sudadır.
Görünmezi görür! Bilinmezi bilir. Duyulmazı duyar!
Sezilmezi sezer, ezilmezi ezer!
Hep, her O'dur!Her şeyde Atatürk!
Elimizi yüzümüze;
Gönlümüzü özümüze kapıyoruz.
Biz sana tapıyoruz!
Her yerde; her şeyde; her işte, her gidişte; hep (O)!
Hep (O)! Hep (O)! Hep Atatürk!
Ah! Atatürk! En büyüksün en büyük!
Varsın! Teksin! Yaratansın!
Beni benden yarattın, kendini bana kattın Atam,
Atam, Atatürk!
En büyüksün, en büyük![625]

625 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 61.

Edip Ayel:

Bir gün olacaktır anıtın Türklüğe Kâbe.
Zindan kesilen ruhlara bir nur gibi doldun,
Türk ırkının, en son, ulu peygamberi oldun.
Tutsak seni lâyık, yüce Tanrı'yla müsâvi,
Toprak olamaz kalp doğabilmişse semâvî
Ölmez bize cennetlerin ufkundan inen ses,
İnsanlar ölür, Türklüğe Allah olan ölmez![626]

Faruk Nafiz Çamlıbel:

Tanrı gibi görünüyor her yerde,
Topraklarda, denizlerde, göklerde.
Gönül tapar kendisinden geçer de
Hangi yana göz dalarsa: Atatürk.[627]
Tanrı, peygamber diye nedir, kimdir bilmeden
Taptığımız ne varsa, hepsi onda şekil aldı.[628]
Ey ilahın yüce davetlisi, göklerden eğil,
Göreceksin duruyor kalbimiz üstünde putun.[629]

Nurettin Artam:

Her zaman ırkıma büyük baş Atam.
Tanrılaş gönlümde Tanrılaş Atam.[630]

---

626 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 56.

627 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 14.

628 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 41.

629 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 61.

630 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 163.

Şukufe Nihal:
Gönüller başındaki alevler gibi yandı
Toprağa en muhteşem Kâbe oldu durağın.[631]

Galip Mustafa:
Her can tapar gibi ardını tuttu
(...) Yurdumda her açan senin gülündü
Tam on yedi milyon senin kulundu.[632]

Ömer Bedrettin Uşaklı:
Bir güneş gibi yalnız
Sensin ülkü Tanrımız
Ey Türklüğün büyüğü!...[633]

M. Nuri Gençosman:
Şimdi göklerde mukaddes ateş oldun
Göklerde zafer tanrısına eş oldun.[634]

Cemal Oğuz Öcal:
Sen Tanrıya en yakın, en sevgili eştin.
Varlığında cihanı ısıtan bir güneştin.[635]

Ali Ulvi Elöve:
(...) Durmadan dökülür şimdi gözyaşı...
Ah Tanrım kıskanıp o yüksek başı...
Devirdi aldı sanki ne buldu!
Yazık ki bizlere olanlar oldu...[636]

---

631 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 64.

632 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 70.

633 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 66.

634 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 74.

635 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 75.

636 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 78.

Faruk Şükrü Yersel:

İstemem söndürünüz gökteki mağrur güneşi!..
Koparıp kalbimi mihrabına avize yapın.
Bırakın gökleri, topraktaki mabuda tapın.[637]

Şükrü Kurgan:

En büyük gücü sendin Tanrının yeryüzünde
Tanrı kıskandı seni kendisinden ışık diye.[638]

Hamit Macit Selekler:

Sarmıştı sevgisiyle bütün bir cihan onu,
Sevdikti Tanrılaştırarak her zaman onu;
Her şey feda uğruna... Kalbimde kan onun
Can ve canan onun.[639]

Fazıl Hüsnü Dağlarca:

Sana çıkar bu yurdun ararsak son yolu da
Kutlu bir Tanrı oldun güzel Anadolu'da...[640]

A. Muhtar Kumral:

Cihan arıyor seni Atatürk Sen neredesin?
Yattığın yer kıbledir vatan için her dize.[641]
(...) Ey karanlıkları nura çeviren ilah,
(...) Ey yanında güneşler hasta renklerle solan.[642]

637 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 80.

638 Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, s. 79.

639 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 78.

640 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 59.

641 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 91

642 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 62.

Behçet Kemal Çağlar:

(...) Ey ulların ulusu
Türk'ün göğe değen eli
Ey güzellerin güzeli
Ey heybeti Haktan güzel
Ey gözleri gökten güzel
Ey saçları sırma sırma...[643]

Rifat Necdet Evrimer:

Bir şafaktır saçların vatan ufuklarında
Bir millet Tanrısısın sen bugün de, yarın da.[644]

Nazır Saraçoğlu:

Bu bükülmez kılıcı Tanrı sana kuşattı.
Seni bir ilah gibi aramızda yaşattı.[645]

Yusuf Ziya Ortaç:

Topladı avucunda yıldırımı şimşeği
Yoktan var ediyordu Tanrı gibi her şeyi.[646]

İlhami Bekir Tez:

Toprağın Haritasını çizdi bayrağa.
Allah değil o yazdı alın yazımızı.[647]

---

643 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 179.

644 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 159.

645 Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, s. 201.

646 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 29.

647 Atatürk Şiirleri, Doğumunun100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, s. 22.

Atatürk'ün ilahlaştırılıp mitolojik bir varlık haline getirilmesi ve Atatürk kutsayıcılığı bizzat Kemalistlerin eliyle gerçekleşmiştir. Bu şiirler ve daha fazlası bunun kanıtı olmaktadır.

4- Cumhuriyet Çocuğuna Anlatılan Atatürk

Yeryüzünde çocukların/gençlerin eğitim-öğretimini dikkate almayan, başıboş bırakan hiçbir ideoloji ve din yoktur. Her düşünce yapısı gelecek nesilleri kendi gerçeğine uygun olarak şekillendirmek ister. Bunun için en uygun ortam şüphesiz okul yıllarıdır, özellikle de ilkokul-lise yılları. Zihinlerin daha körpe olduğu, yönlendirilmeye daha müsait bu dönem ağacın yaş iken eğildiği yıllardır.

Kemalist sistem de bu gerçeklere uygun olarak cumhuriyet çocuklarına "insanüstü tanrısal karaktere sahip Atatürk ve Kemalizm'in din olduğu" fikrini benimsetmek istemiştir. Örneğin 1944 yılında Türk Dil Kurumu Lugat Kolu çalışmaları ile gelecek nesiller ve çocuklar için hazırlanan ve Cumhuriyet Basımevi'nde basılan Türkçe sözlükte "din" sözcüğü şöyle açıklanır:

> *İnanılıp çok bağlanılan fikir veya ülkü, Kemalizm Türk'ün dinidir."*[648]

"Kemalizm Türk'ün dinidir" ifadesi önemlidir. Elbette bu ifadenin sözlüklere girinceye kadar geçirdiği serüven vardır. Kemalizm'in Türkün dini olduğu iddiası 1930'lu yıllarda iyice zirveye tırmanan Kemalist rejimi ve kurucu kadrosunu kutsamanın bir sonucudur.

Cumhuriyetin kuruluşunu ve devrimleri anlatan Kemalist yazarların şiirleri, romanları, piyesleri, yapılan heykelleri ve cumhuriyeti yüceltmeye yönelik diğer sanatsal faaliyetleri incelendiğinde bu durum fark edilecektir. Okullarda oynanmak üzere kaleme alınan bazı piyeslerden alıntılar yapacağız. Ancak daha öncesinde Onur Atalay'a kulak verelim:

---

648 T.D.K. Türkçe Sözlük, Cumhuriyet Basımevi, İstanbul, 1944, s. 153.

"Onuncu yıl için yazılan piyeslere geçmeden önce, özellikle rejimle alakalı oyunların, gösterilerin, rejim açısından ifade ettiği manayı bilmek gerekir. Mehmet Saffet'in yazdığı gibi, o zamanki kanıya göre "İnkılap terbiyesinde piyesler ve toplu faaliyetler en iyi vasıtadır."[649]

"Aka Gündüz'ün okullarda sahnelenmesi için yazdığı ve beş basit oyundan oluşan piyesi Gazi Çocukları için III'te tohum dile gelir ve Gazi'yi "Yuğu yeniden yaratan" diye niteler. Pulluk da geri kalmaz ve "Beni de Ulu Gazi yaratti" der. Yine 1934'te yazdığı şiirinde ise "Biz sana tapıyoruz! Biz sana tapıyoruz! (...) Varsın! Teksin! Yaratansın! Sana bağlanmayanlar utansın!" yazar. Bu dönemde Salahaddin Güngör, "Bütün olsun inanın, sevgisine bağlan onun / Bunalınca adını, Tanrı adıyla an onun" diye yazar. Kazım Nami Duru Tanrı'nın ağzından ona "Sen olacaksın Türklere son yalvaç" diye seslenir ve başka bir şiirinde de "Ona tapınıyorum desem yanlış olur mu?" diye sorar. Fazıl Hüsnü Dağlarca, Gazi'den "Kutlu bir Tanrı oldun güzel Anadolu'da" diye bahsederken, Vasfi Mahir Kocatürk onu "Tanrısal Bozkurt" olarak tanımlar. Behçet Kemal Çağlar 1937 tarihli bir şiirinde Atatürk'ten "Arslan, insan ve tanrı bir arada bu başta..." diye bahseder. Gazi mistiklerinin piyesleri, tüm yurtta yoğun bir biçimde oynanmaya devam etmektedir. Sözgelimi 1935 yılı Halkevleri repertuvarını oluşturan 28 eserin önemli bir kısmı, önceki sayfalarda incelediğimiz Gazi mistiklerinin kaleminden çıkmıştır: Behçet Kemal Çağlar (Çoban, Attila), Faruk Nafiz Çamlıbel (Akın, Özyurt, Kahraman), Aka Gündüz (Beyaz Kahraman, ikizler, Köy Muallimi, Mavi Yıldırım, Yarım Osman) , Yaşar Nabi Nayır (Mete, inkılap Çocuklan), Halit Fahri Ozansoy (10 Yılın Destanı), Kazım Nami Duru (Uyanış) (...) Kısacası onuncu yılda yaşanan Gazi kutsaması, sahnelerde sürekli bir biçimde tekrarlanmaktadır."[650]

---

649 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 258. Cumhuriyet dönemi Atatürk kutsamaları için bu eseri okumanızı öneririz.

650 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 286.

Şimdi piyeslerin içeriğine göz atabiliriz. Yaşar Nabi Nayır yazdığı "İnkılap Çocukları" isimli piyese Atatürk ve devrimleri için şu ifadeleri kullanır:

Turgut, gönüllerimiz birleşti aynı kapta
Sevgiyi heceledik çünkü aynı kitapta.
Bu kitap, biliyorsun NUTUK adlı eserdi,
Yeni din imanını bize bu eser verdi.
(...)
Asırlar, ah asırlar dirilse de anlatsa,
Bu maskenin altında gösterse anayurdu.
Bunu anlatacak dil dehşetinden kururdu.
Nasıl eli donmadan Tarih bunları yazdı
Tanrı, Tanrı olsaydı buna dayanamazdı.
Göklerinde kasırga olur, inerdi yere...
(...)
Gözleri pırıl pırıl yanarken heyecandan
İnkılap çocukları gülecek buna candan.
Vücudu böyle yandı çölde peygamberlerin,
Nabzı böyle vurmuştu bütün muzafferlerin.
Başımız önümüzde, birer günahkâr gibi,
Çıkacağız yoluna Tanrıya çıkar gibi,
Kıbleye varır gibi önüne varacağız,
Bizi affetsin diye HALKa yalvaracağız...[651]

Muallim Galip Naşit çocuklar için hazırladığı "Destan" isimli piyesinde Atatürk'ün ilah olduğunu ısrarla vurgular:

Göklerin sonsuzluğu, enginliği denizin,
Dağların yüksekliği... Dışıdır Gazimizin.
Asıl görünmiyen iç ne kudretler taşıyor,
Hangi Tanrının ruhu bu varlıkta yaşıyor.
(...)

651 Yaşar Nabi Nayır, İnkılap Çocukları, Ülkü'nün Küçük Kitapları –I, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1933, s. 9, 12-13 ve 18.

Hepimizin yüreği bir tek duyguyla çarpar,
Hepimizin kafası bir tek varlığa tapar.
Gazi Mustafa Kemal bu tek varlığın adı.[652]

Halit Fahri'nin kaleme aldığı "On Yılın Destanı" isimli piyeste de yoğun bir mistisizm ve kutsama hâkimdir:

Gönül: Evet onun eseri, o en büyük insanın.
Turgut: Ölüye can verişi bir iş mi ki İsa'nın?
En büyük peygamberdir bir milleti dirilten.
Borcum yalnız onadır, Onundur bu can, bu ten!
(...)
Gökte yıldızlar Onun sevgisiyle yanmışlar,
Onu tavaf ederler heykeline yüz sürüp...
Ve ay böyle atının ayağında köpürüp
Bir nur dalgası olur.
(...)
Düşün, Gönül, dehası ne dehadır bu başın!
Gazi heykellerinin bu kudreti ne taşın,
Ne tuncun, ne sanatkâr elinin eseridir,
O ele kudret veren Gazinin elleridir:
O eller der ki yürü, o eller der ki yarat,
En şerefli eseri yaratmak zevkini tat![653]

"Cumhuriyet Çocuğu" adını taşıyan romanında cumhuriyetin ilk yıllarını anlatan ve yaşayan Nihal Yeğinobalı halkın Atatürk'e Mesih olarak baktığını yazar:

"Çoktandır kulaktan kulağa, Tanrı'nın yakın zamanda bir Mesih-Kurtarıcı yollayacağı söylentisi dolaşmaya başlamıştı. Tıpkı halk türküleri gibi, nereden kaynaklandığı, nerelerden, nasıl geldiği bilinmeyen bu söylentiye göre yakın bir zamanda 'sarı saçlı,

652 Muallim Galip Naşit, Destan, Mektep Temsilleri –II, İstanbul Devlet Matbaası, 1933, s. 18-19 ve 23.

653 Halit Fahri, On Yılın Destanı, Kanaat Kütüphanesi, 1933, s. 23, 44, 46.

mavi gözlü' bir 'Mesih' çıkarak İslam'ın çiğnenen gururunu kurtaracaktı. (...) Daha çok din çevresinde konuşuluyordu bu. Hocalar Kuran'dan bölümler okuyup bunları sarı saçlı, mavi gözlü Mesih'in müjdesi olarak yorumluyorlardı ama bu kurtarıcının insan kılığında görünüp görünmeyeceği konusunda bir şey söyleyemiyorlardı. Gene de, İzmir'in işgalinden sonra, artık Mustafa Kemal Paşa'nın bu beklediğimiz Mesih olduğuna inanmaya başladık."[654]

Anlaşılan İzmir'in işgali öncesinde ortaya çıkan bu Mesih inancı, İzmir'in kurtuluşu cumhuriyetin kurulmasının ardından örneklerde görüldüğü gibi Atatürk'ün Tanrı olduğu inancına evirilmiş ve sürekli vurgu yapılmıştır. Atatürk mitolojisinin üretilmesi kendisi hayattayken, partisi iktidardayken başlamış ve zirveye tırmanmıştır.

Piyesler ve Kemalist eğitimin etkisi kendisini göstermiş, artık gençlik Atatürk'e Tanrı gözüyle bakmaya başlamıştır. Yüzlerce genç öğrencinin 1938 yılında Atatürk hakkında düşüncelerini ifade ettiği şiir ve yazılardan en fazla beğenilenleri CHP'nin hazırladığı Şeref Kitabı'nda yerini almıştır. Şeref Kitabı incelendiğinde mistik Atatürk'e iman eden bir gençlikle karşılaşıyoruz, Atatürk hakkında bazı ifadeler şöyledir:

"Ey Türkün yaratıcısı, Cumhuriyetin yapıcısı, kurucu ve koruyucusu! Ey Büyük Ata! Ey Tanrının oğlu..."[655]

"Ufukta sonsuzluğu çizen kudretli bir el,

"Göklere yükseliyor ilâh gibi bir heykel,

"Bu varlığın önünde bir dakika dize gel,

"Bu taş daha kutsîdir o kâbenin taşından.."[656]

"Tanrı sözüne benzer bir sihir var sözünde;

654 Nihal Yeğinobalı, Cumhuriyet Çocuğu, Can Yayınları, 6. Basım, s. 81.

655 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 17.

656 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 25.

Onları dinledik te işte kurtulduk Atam!"[657]

"Ey Büyük Türk, isterdimki yüz yıllarca yaşayayım ve tarihin biricik şahidi olarak, senin büyüklüğünü, hakikat yıldızı ve kurtuluş ilâhı olduğunu bütün âleme haykırayım, anlatayım."[658]

"Yolumuzu açan odur, o her benliğin üstünde olan bizi ölümlerden kurtaran, uçurumlardan alan, kalbimize ışıklar dolduran, erkinlik ve devrim Tanrısıdır."[659]

"Sade sevilmez ona tapılır. Biz de Atamıza öyle bağlıyız ve tapıyoruz. Onun adını andıkça kuvvetleniyoruz."[660]

"Selânikten yüceldi ilâhların bir eşi;

Doğuşuyla karartti gökte sanki güneşi..

Cümhuriyeti kurdu Türkün kutsal elinde;

Yaratmak, işte budur, Allahların dilinde."[661]

Tüm bunlardan anlaşılıyor ki, okullarda Atatürk'ün tanrı diye tanıtılması, o devrin şairlerinin, roman yazarlarının ve milletvekillerinin henüz hayattayken Atatürk'e tanrısal karaktere sahip kurtarıcı gibi bakması, Kemalist sistemin onu tanrı olarak görmekten memnun olduğunu ortaya koyar. Mete Tunçay'a göre bu durum, maneviyatı boşaltılmış Türk toplumunda zorunlu bir netice olarak ortaya çıkmıştır.[662] İnançlarından uzaklaştırılmaya çalışılan toplumlar dinlerinden tamamen kopmazlar kendilerine dayatılan inanç sistemleri ile eski itikatlarını sentezleyip yeni kutsallar üretirler. Cumhuriyet döneminde yaşanan da tam olarak budur.

---

657 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 28.

658 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 31.

659 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 39.

660 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 40.

661 Cümhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, 1938, s. 49.

662 Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım s. 325. İnançlarından uzaklaştırılmaya çalışılan toplumlar dinlerinden tamamen kopmazlar kendilerine dayatılan inanç sistemleri ile eski itikatlarını sentezleyip yeni kutsallar üretirler. Cumhuriyet döneminde yaşanan da tam olarak budur.

Atatürk'ün mitolojisi üretildiği zaman dilimine sıkışıp kalmamış günümüze kadar devam etmiştir. Nerin Yayın hanımın *"Türk Mitolojisi Bağlamında Atatürk İle İlgili Anlatmalar"* isimli çalışmasında üniversite öğrencilerinin Atatürk hakkındaki mitolojik inanışları derlenmiş ve Türkiye haritası üzerinde illere göre sınıflandırılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar hayli ilginçtir.

Bazı öğrenciler Atatürk'ün annesinin karnındayken büyük bir adam olacağının belli olduğuna inanmaktadır. Bazıları ölümsüz olduğuna, bakışlarında mucizeler bulunduğuna inanmakta ve onun şefaatine kavuşmak için Allah'a yalvarmaktadır. Ayrıca Atatürk'ün pek çok keramet gösterdiği de iddia edilmektedir. Atatürk'ün, gökte Allah ile beraber bulunduğu, gökten uzanan eli çocukları esir düşmekten, ellerinden su akıtarak askerleri susuzluktan kurtardığına inanılmaktadır. Atatürk'ün olağanüstü zamanlarda ortaya çıkan insanüstü tanrısal güçlere sahip olduğu neredeyse öğrencilerin zihnine kazınmıştır. Netice olarak Atatürk kültü canlı olarak aramızda yaşamaktadır. Çok daha değişik anlatım ve tanımlamalar için bu eser incelenmelidir.[663]

5- Atatürk Kutsanmaktan Rahatsız mıydı?

Cavit Orhan Tütengi yıllar önce şöyle demiştir: *"Tabuların her türlüsüne karşı çıkmış olan Mustafa Kemal Atatürk'ü 'Tabu' haline getirmek kadar ağır bir çelişki 1970'in uygarlık düzeyinde yeri yoktur, olmamalıdır"*[664]

Tütengil çelişkinin tespitinde haklıdır ancak Atatürk'ün her türlü tabuya karşı olduğu savı tartışmaya açıktır, elimizdeki belgeler bu izahı geçersiz kılmaktadır. Şöyle ki; Atatürk "diktatör" diye anılmaktan rahatsızdır, ancak kendisine tanrı diye iltifat edilmesini hiç sorun etmemiş, iktidarı döneminde bu kitabın

663 Nerin Yayın, Türk Mitolojisi Bağlamında Atatürk İle İlgili Anlatmalar, Üniversiteliler Ofset, İzmir, 2011 Basım.

664 Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık Yayınları, 1975 Basım, s. 48.

üçüncü bölümünde gördüğünüz gibi ona tanrılık yakıştıranlar, peygamberlik rütbesi verenler Kemalist kadrolar içerisinde saygınlıklarını/mevkilerini -bu kutsamanın bir ödülü olarak- hiç kaybetmemişlerdir. Bir başka ifade ile Atatürk'ün tanrısal karakterli olduğuna huşu içinde iman edenler ve imanlarını satırlara dökenler hep iltifat görmüşlerdir.

Onur Atalay bizim de ismini zikrettiğimiz Atatürk kutsayıcılarının hangi makamları işgal ettiğini şöyle aktarır:

"1930'larda Behçet Kemal Çağlar, Aka Gündüz, Hasan Âli Yücel, Celal Bayar ve diğer onlarca ismin kişi kültüne katkıları ile kariyer basamaklarını tırmanmaları arasındaki açık paralelliği bir kenara bırakarak, sadece 1920'lerde kültün oluşumuna katkı yapan isimlerin bazısını bu açıdan değerlendirelim. İsmail Hakkı Kılıçoğlu 3. dönemi müteakip, 4, 5, 6, 7. dönemlerde de milletvekilliği yapar. Yusuf Akçura ölümüne kadar (1935) milletvekilliğini sürdürür. Ahmet Ağaoğlu bahsi geçen mektubu yazdığında milletvekilidir, sonraki dönem de gene vekil seçilir. Hamdullah Suphi 1920'ler boyunca milletvekilidir, Türk Ocakları kapanınca büyükelçiliğe atanacak, sonrasında da milletvekilliğine geri dönecektir. Mehmet Emin Yurdakul da bu dönemin haricinde 4, 5, 6 ve 7. dönemlerde milletvekilliğini devam ettirir. Diğerleri gibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu da bu dönemde milletvekilidir ve vekilliğini 1931 seçimlerinden sonra da (4. dönem) sürdürecek, 1934'den itibaren de farklı şehirlerde büyükelçilik yapacaktır. Gene bahsi geçtiği gibi Hasan Cemil 1950'ye kadar milletvekilliğini sürdürmekle kalmaz T.T.K. başkanlığı da yapar, Celal Nuri'de 1935 yılına kadar tüm Meclislerde vekil olarak bulunur."[665]

Atatürk'ün şu sözleri bizzat onun tanrılaştırılmasına fazlası ile ilham kaynağı olmuştur:

665 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 324, 87. Dipnot.

"Kumandan, yaratan demektir. Türkün bir büyüğüne, kumandanına bağlılığı dünya yüzünde emsalsizdir. "[666]

"Kutsanmaya layık olan ancak insan toplumunun başkanı olan kimsedir."[667]

Türk toplumunun zirvesinde bulunan Atatürk bu sözlerine sadık kalınarak Kemalistlerce sürekli kutsanmış ve tanrısal karaktere sahip olduğuna inanılmıştır. Örneğin Uluğ İğdemir 1935 yılında yazdığı "Atatürk Sevgisi" isimli makalesinde, Atatürk'ün sönmeyen güneş ve ölümsüz bir ilah olduğu iddia etmektedir:

"Atatürk, ilahlaşmış bir insandır. Sevgisi tarih boyunca asil Türk milletinin kanını tutuşturacak bir güneştir. Hiç ilah öldürülebilir mi? Hiç güneş söndürülebilir mi?"[668]

Uluğ İğdemir bırakın bu ifadelerden ötürü eleştirilmeyi 1931-1982 yılları arası 51 sene Türk Tarih Kurumu Genel Sekreterliği yapmıştır. Atatürk'ün ilah olduğuna iman etmesi ve itikadını hiç bozmaması makamının, saygınlığının ve unvanının yarım asırlık garantisi olmuş, eserleri defalarca basılıp tavsiye edilmiştir. Şimdi bundan daha muhteşem bir mükâfat olur mu?

Yakup Kadri'nin Atatürk'ü İsrailoğullarının tanrısı Yehova ve İsa Mesih'e benzettiğini bu bölümde söylemiştik ancak bunlarla da tatmin olmayan yazarımız hayal gücünün ötesine geçip hiç kimsenin aklına gelmeyecek daha büyük bir çılgınlık yaparak Atatürk'ü bu sefer de Yunan mitolojisinin en büyük tanrısı Zeus'a benzetir. Ona göre Atatürk'ün sofrasının kurulduğu Çankaya köşkü, Yunan tanrılarının yaşadığına inanılan Olimpos dağı gibidir. Orada yüce ruhlar tarafından mistik ayinler icra edilir, katılanlar kutsal şarabın tesiriyle coşku içinde Nirvana'ya

666 Atatürkçülük, c. 1, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, Genel Kurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, 3. Basım, s. 240.

667 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Basım, c. 3, s. 86.

668 Uluğ İğdemir, Yılları İçinden, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976 Basım, s. 16.

ulaşan Budistler gibi kendilerinden geçerler. İşte Zeus'u bile hayrete düşürecek satırlar:

"Atatürk'ün sefahatlarında, Atatürk'ün kötü iptilâlarında bile Homerik bir destan rüzgârı vardı. İçki sofrasında elini her kadehine uzatışı, Tanrılar Tanrısı Zeus'un altın kupalar içinde kevser şarabı dağıtışını andırırdı ve riyaset (başkanlık) ettiği cümbüşler, gerek Çankaya köşkünün samimî havası, gerek Dolmabahçe sarayının ihtişamlı dekoru içinde ve gerekse herhangi bir dost evinin mütevazı çatısı altında olsun: daima Olempus tepesindeki "bezm'ler (içki meclisleri) gibi zaman ve mekân mikyasının(ölçüsünün) dışına taşardı. Bilmiyoruz. Mevlânâ'yı kendinden geçiren şarkılar ve rakslar ne cinstendi? Fakat. Atatürk'ün her biri bir mistik tarikatın 'âyin'inden farksız muhabbet meclislerinden ruhlarımız "cuşiş"(coşarak kendinden geçme) denilen halin en yüksek mertebesine ermiş olarak çıkardık..."[669]

Bütün tanrıların karışımından yeni bir ilah icat eden Yakup Kadri, rejimin ısmarladığı "Tanrı Atatürk" düşüncesine şonsuz bağlılığından ötürü Kemalist yazarlar arasında her zaman müstesna bir yere sahiptir.

Atatürk, ölçüsüz övgülere özel meclislerde zaman zaman tepki gösterse de bunlar mahalli ve sınırlıdır, resmî olarak kendisine tanrılık yakıştırılmasından sürekli memnun kalmış, yurdun her köşesine yayılarak günümüze kadar da gelen "Atatürk Kültü"nün yaratılmasına mani olmamış aksine destek vermiştir.

Onur Atalay'a şu tespitlerine de katılmamak mümkün mü?:

"Bu piyesler, inkılabın, Nutuk'un ve Gazi'nin halka nasıl anlatılmak istendiğini birinci elden gösteren eserlerdir, çünkü devletin arzusu ile yazılmış, onun tarafından seçilmiş ve bastırılıp dağıtılmıştır."[670]

---

669 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, Birikim Yayınları, 1981, s. 121-122.

670 Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, s. 264.

Kemalist yönetim özellikle çocuklara piyesler, romanlar ve çeşitli kültürel etkinlikler yoluyla Atatürk'ün tanrısal güçlere sahip olduğunu anlatmıştır. Kemalist kadrolar Atatürk hayattayken ona ciddi ciddi tanrı diye inanmış ve halkı da inandırmaya çalışmıştır. Şu soruları sormamız gerekir; Atatürk, tanrılaştırılmaktan gerçek anlamda rahatsız ise neden onun ilah gibi ya da daha yüce bir varlık olduğu yıllarca okullarda çocukların zihnine kazınmaya çalışıldı? Liselerde tanrı fikrinin çürütülmeye çalışılması, öte yandan ilk ve ortaokul çocuklarına Atatürk'ün *mucizeler yaratan bir ilah*[671] gibi tanıtılması hangi mantıkla izah edilir?

Tekrar edelim Cumhuriyet dönemi şairleri/yazarları/tarihçileri/siyasileri denilince akla ilk gelen Falih Rıfkı, Şevket Süreyya, Behçet Kemal, Ağaoğlu Ahmet ve sayılamayacak kadar çok kişi Atatürk'e tanrısallık vermiş olmalarına rağmen o gün olduğu kadar bugün de saygınlıklarını Kemalist çevrelerce korumaktadır.

"Atatürk ilahlaştırılmaktan rahatsızdı, her zaman karşı olmuştur ya da onun haberi olmadan, ona rağmen böyle iddialar orta atıldı." demek tarih gerçeklerle çelişmektir.

Cumhuriyet döneminde özellikle milli bayramlarda resim, heykel, şiir vs. sanatsal faaliyetlerde Mustafa Kemal'in ilah ya da peygamber olduğu teması işlenirken Atatürk'ten bu duruma hiç bir kınama, yasaklama ya da en küçük tenkit gelmemiştir (oysa kendisi hakkında gerçek dışı beyanlarından ötürü Bozkurt isimli esere cevap vermiş ve bu kitap bakanlar kurulu kararınca yasaklanmıştır).[672]

Kısacası Atatürk kutsayıcılarının eserleri eğitim müfredatına dâhil edilmiş tanrılaştırma faaliyetleri devlet eli ile yürütülmüştür. Ona tapınma eylemi sıradan üç-beş kişin gizil yeraltı ayini olmayıp Kemalist devletin kurucu kadrosunun ve Atatürk'ün halktan dolaylı talebi olmuştur.

671 Refik Ahmet, Ortamektepler ve Muallim Mektepleri İçin Kıraat, 3. Sınıf, 2. Basım, Kanaat Kütüphanesi, s. 56

672 Detaylar için bkz. Bozkurt Mustafa Kemal ve Atatürk'ün Cevabı, Harold C. Armstrong, Kaynak Yayınları, 2017.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Kitabımızda Atatürk'ün ve Kemalist ideolojinin dine, Allah'a ve yaratılış konusuna bakışını ve topluma etkilerini ele aldık. Çalışmamızın ortaya çıkardığı sonuçları maddeler halinde özetlemeyi uygun buluyoruz:

- Tarihe adını yazdıran tüm liderler özel yaşamlarıyla, din anlayışlarıyla, askerî ve siyasi icraatları ile sürekli ilgi konusu olmuşlardır. Şu tespiti yapmak aşırı olmaz; liderlerin özel yaşamı yoktur. Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri meclisten lise ders kitaplarına kadar devletin bütün kurumlarında kendisini hissettirmiş, zamanın sanat ve siyasetine etki etmiş ve hâlâ da etmektedir. Kemalist devrimin dinler tarihine bakışının temelinde bu ideolojinin kurucusu olan Atatürk vardır. Durum böyle olunca "Atatürk'ün neye inandığına karışmayın, sizi ilgilendirmez" denilemez. Kemalizm'i, Atatürkçülüğü benimseyen ya da tanımak isteyen herkesin bilmesi gereken bir mevzudur.

- Atatürk anlaşılmak isteniyorsa, özellikle de din ve Allah anlayışının nasıl olduğu merak ediliyorsa ilk yapılması gereken onun okuduğu kitapları, etkilendiği filozofları ve içinde bulunduğu siyasi/kültürel ortamı incelemek olmalıdır. Atatürk gelişigüzel adım atan, hesap yapmadan duygusal çıkışlarla kendini ifade eden birisi değildir. Zihnindeki konuları şartlar oluştuğunda ve sırası geldiğinde etrafındakilerle paylaşan bir liderdir. Din konusunda da aynı tavrı göstererek fikirlerini vakti geldiğinde beyan etmiştir.

- Atatürk İslam, yaratılış, Allah ve diğer dinler hakkında kendi el yazıları ile notlar tutmuş, neye inandığını ve neyi reddettiğini açıkça ortaya koymuştur. O, ilham ya da vahyi bilgi kaynağı kabul etmez, ona göre hayatta en hakiki yol gösterici bilim ve akıldır. Mustafa Kemal Atatürk'e göre din ve Allah kavramları insanlar tarafından zaman içerisinde ortaya çıkarılmış şeylerdir. Buna bağlı olarak vahiy ve ahiret gibi inanç esasları sonradan icat edilmiştir. Onun düşüncesine göre vahiy yoktur, çünkü vahyeden yoktur. Atatürk, Osmanlı devletinin son zamanlarında, Osmanlı ateizmi ve çağdaş akımlardan pozitivizm, rasyonalizm ve materyalizmin etkisi ile evrimci ve dinleri sorgulayan bir yapıya sahip olmuştur. Tabi bunda hurafecilerin ve aşırılıklar yapan din adamlarının etkisi de az değildir.

- Atatürk'e göre dinler sosyal kurumlardır, zamanla büyür ve gelişirler; daha sonra çağın ihtiyaçlarına yenik düşerek tarih sahnesinden çekilirler. Bütün ibadetler, dinî inançlar ve ibadet yerleri toplumlar tarafından zamanla oluşturulmuştur. O, dinleri materyalist bir anlayışla yorumlayarak kökeninin vahiy olmadığında ısrar eder. Ona göre "Tanrı" kavramı insanlar tarafından üretildiğinden gerçekte bir tanrı yoktur, İslam Arap milliyetçiliğini ifade eden Muhammed'in kurup geliştirdiği bir ideolojidir. Yine ona göre Muhammed, Allah'ın elçisi olmayıp Kur'an kendi yazdığı bir kitaptır. Muhammed (as) bir devrimcidir, zeki birisidir ancak vahiy almamıştır. Çok ince bir detaya dikkat çekelim; Atatürk din düşmanı değildir, dindar birisi de değildir. Dinleri, insanların ürettiği ve zamanla etkilerini kaybeden toplumsal kurumlar olarak gören Atatürk, dinlere nefret duymaz, onları inceler ve eleştirir. Onu, "bütün dinleri yeryüzünden silmeye adamış" birisi olarak görmek gereksiz bir nefretin yansımasıdır. Dinlerin denizin dibine batmasını istemesi, dine eleştirinin sınırlarını zorlayan ve sosyal hayatta bir karşılığı olmayan duygusal bir yaklaşımdır.

- Atatürk'ün İslam ve Muhammed (as) hakkındaki görüşleri 1900'lü yılların başından 1930'lu yılların ortalarına kadar

sürekli evrilir, değişime uğrar. Özellikle 1924 yılından sonra dini sorgulayıcı ifadeleri gün yüzüne çıkar ve sürekli artar. Atatürk din hakkındaki görüşlerini el yazısı ile açıkça yazmış, meclis konuşmalarında bahsetmiş, ilgili kanaatleri tutanaklara ve resmî belgelere geçmiştir. Hatta eğitim müfredatında yer bulup lise ders kitaplarına bile konu olmuştur. O, görüşlerinin bilinmesinden ve tartışılmasından rahatsız değildir. Öyleyse Atatürk'ün fikirlerini ve yazılarını sansürlemek en başta ona saygısızlıktır.

- Atatürk'ün dinler ve tanrı inancı hakkındaki görüşleri her ne kadar "yalan sisi" içinde kalsa da kitabımızda atıf yaptığımız belgelere müracaat ederek gerçekleri rahatlıkla öğrenebilirsiniz. Resmî belgeler, duygulardan arınmış akıl süzgecinden geçirilerek incelenmelidir. Kontrolden çıkan duygular gerçeği görmeye engel bir perde gibi aklın üzerini örter. Mevcut bilgi birikimimize aykırı da olsa gerçekleri, tıpkı bir ilacı acı olduğu halde kabul ettiğimiz gibi kabul etmeliyiz. Halkın erişimine açık olan bu belgeler başka kitap okumaya gerek bıraktırmayacak kadar net ve doyurucudur. Çizgilerini net olarak çeken Mustafa Kemal, Kur'an'ı rehber olarak görmez.

- Evrim teorisi üzerinden yaratıcı ile hesaplaşmak, bilimsellik adına vahyi reddetmek ya da Allah'ın elçilerini yalancılıkla itham etmek İslam ile bağdaşmaz. Bir Müslümanın, Muhammed (as)'ı Allah'ın elçisi olarak kabul etmeyen, Allah inancının insanlar tarafından sonradan uydurulduğunu iddia eden ve yaratılışı reddeden görüşleri kabul etmesi mümkün değildir.

- Kemalist laikliğe göre hukukun kaynağı vahiy değil, toplumsal akıl ve bilimdir. Laiklik din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasından öte, toplumun dinî yönlendirmelerden arındırılmasıdır. Laiklikte din hürriyeti yoktur, dinin denetlenmesi/sınırlandırılması vardır. Din ya da dindar sadece kendisine çizilen sınırlar içerisinde özgür olabilir. Laiklikte indirilmiş din uydurulmuş din ayrımı yoktur. Laik anlayış hurafe olan ya da dinin özünde olan diye bir ayrıma gitmez. Laiklik hiçbir dinin yöne-

timini kabul etmez, din laik devlete karışamaz ama laik devlet dine sınır çizebilir. Kemalist düşünürler şu gerçeğin farkındadır; İslam şeriatı ile Kemalist laiklik birbirine zıt kutuplar oluştururlar. Birini kabul etmek ister istemez diğerini reddetmeyi de beraberinde getirecektir.

Her insan yaşam tercihlerinde hürdür, dileyen dilediği fikir akımına tabi olur, istediği inanca sahip olabilir. Kimseye inancından ötürü hesap soramayız. Atatürk'e ve onu sevenlere hakaret etme ya da Atatürkçü olduğu için dışlamak gibi bir hakkımız yoktur. Atatürk'e hakaret edilmesini ve asılsız iftiralarla saldırılmasını -Atatürk'ü koruma kanunundan korktuğumuzdan değil-[673] inancımıza aykırı olduğu için doğru bulmuyoruz. Dinimiz yalan, iftira ve dedikoduyu yasaklamıştır. Ancak izinden gitmemiz istenilen Atatürk'ü tanımak, dine, tarihe ve hayata bakışını öğrenmek hakkımızdır. Müslümanlar olarak bizim hayat rehberimiz Kur'an, örnek aldığımız kişi Muhammed (as) ve hayat düzenimiz de İslam'dır. Biz, bütün fikir akımlarına -İslam dini esasları ile çatışmadığı sürece- olumlu bakabiliriz.

- Tanrı ve vahiy kavramını reddeden Kemalist ideoloji, oluşan inanç boşluğunun yerini Atatürk'ü tanrılaştırıp eserlerini kutsayarak doldurmaya çalışmıştır. Cumhuriyetin özellikle onuncu yılına gelindiğinde çeşitli edebiyat ve sanat alanında yapılan pek çok çalışmada Atatürk'ün topluma tanrı olarak anlatıldığına tanıklık ediyoruz. Devrin Kemalist siyasetçi ve yazarları bu tanrılaştırma akımına dâhildirler hatta bizzat Atatürk kendisinin kutsanmasını onaylamıştır. Eğitim müfredatına direkt ya da dolaylı yoldan Atatürk'ün Allah olduğunu ifade eden okuma parçaları, piyesler, romanlar vs. dahil edilmiştir.

Son olarak şunları da ekleyelim; Atatürk'ü eleştirilemez/dokunulmaz sayıp bütün düşüncelerini çağları aşan doğrular olarak görmek ne kadar büyük bir yanılgı ise, onu "şer tanrısı" gibi

673 Kanunun asıl adı: "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun".

görmek, çeşitli iftira ve yalanlarla itibar suikastinde bulunmak asla kabul edilemeyecek bir başka yanlıştır.

Bir Müslümanın asla vazgeçemeyeceği iki şey Allah'ın elçisinin yaşadığı "Kur'an" ve Allah'ın en büyük nimetlerinden olan "akıl"dır. Öyleyse iki uç tutumdan da uzak durup tercihlerimizi vahyin rehberliğinde ve aklımızın yönlendirmesi ile yapmalıyız.

4. BÖLÜM

EK BELGELER

Ek Belge -1

İlk göreceğiniz "Atatürk'ün El Yazıları Hakkında Mahkeme Kararı" isimli belge Atatürk'ün el yazılarının mahkeme kararı ile kendisine ait olduğunu kanıtlamaktadır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na gönderdiği 20/09/1987 tarihli raporda, Allah, İslamiyet ve Muhammed (as) hakkındaki el yazılarının Atatürk'e ait olduğunu belirtmektedir.

SAÇAK

İLHAN KIRIT

Sol İçinde Şiddetin Geçmişi

MEHMET GÜNDÜZ

Kürkçü'nün Dev-Genç Söyleşisi Üzerine

Belge

Atatürk'ün El Yazıları Doğrulandı

Sovyetler Birliği'nde Gelişmeleri İnceleyen Üç Yazı

Özel Okullar, Seçkinlerin Çocuklarına Hizmet Ediyor

"SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Meseleleri" Kitabı Üzerine

Gorbaçov'un Asya-Pasifik Politikasına Bir Bakış

Ayrıca

Fatmagül Berktay, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Yıldırım Koç, Kerim Korcan

SAYI: 47 **ARALIK 1987** **700 LİRA** (KDV DAHİL)

Belge
Atatürk'ün Elyazıları Doğrulandı

*Atatürk'ün İslamiyet, Allah ve Hz. Muhammet konusundaki elyazılarının gerçek olduğu resmen saptandı. **TC Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**'na bağlı **Atatürk Araştırma Merkezi**, İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinin soruşturması üzerine yolladığı çevapta, elyazılarının Atatürk'e ait olduğunu doğruladı. Bilindiği gibi, Atatürk'ün Hz. Muhammet ve İslamiyet konusundaki elyazıları, Saçak dergisinin 26. sayısında yayınlanmıştı. Atatürk'ün Allah'ın doğuşu konusundaki elyazıları ise, **2000'e Doğru**'nun 8. sayısında yer almıştı. **2000'e Doğru**'nun yayını üzerine İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davada, Derginin Sorumlu Müdürü Fatma Yazıcı ve Başyazarı Doğu Perinçek'in Atatürk'ü dinine bağlı bir halk önünde küçük düşürdükleri iddiasıyla cezalandırılmaları isteniyordu. Yazıcı ve Perinçek'in talebi üzerine belgelerin gerçekliği **Atatürk Araştırma Merkezi**'nden sorulmuştu. Gelen cevabı bu sayımıza aynen alıyoruz.*

*Cevapta (Ek 1) diye anılan belgeler, Atatürk ve Allah konusunda **2000'e Doğru**'nun yayınladıklarıdır. (Ek 2) diye anılanlar ise, **Saçak**'ın 26. sayısında çıkan Hz. Muhammet ve İslamiyet konusundaki belgelerdir. **Atatürk Araştırma Merkezi**'nin verdiği bilgiler, **Saçak** ve **2000'e Doğru**'da yayın sırasında yapılan açıklamaları aynen ve eksiksiz doğrulamaktadır.*

SAÇAK

T.C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

SAYI : AFK.Şb.314.02-87/193
KONU : T.C. İstanbul Cumhuriyet Savcılığının yazısı.

ANKARA
21.9.1987

T.C. İSTANBUL CUMHURİYET SAVCILIĞINA

İLGİ : 17.7.1987 tarih ve 1987/75095 sayılı yazınız ve ekindeki dosya muhteviyatı.

İlgi yazınız ekindeki dosya Merkezimiz tarafından incelenmiş ve dosya içindeki İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 1987/176 sayılı yazılarında cevaplanması istenilen hususların cevaplarını kapsayan Yürütme Kurulu kararımız ekte sunulmuştur. Bilgilerinize arzederim.

Prof.Dr.Utkan KOCATÜRK
Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı

Eki : Soru cevaplarını kapsayan 20.9.1987 tarih ve 94/2 sayılı Atatürk Araştırma Merkezi Yürütme Kurulu kararı.

T.C. İSTANBUL C. SAVCILIĞI

31

T. C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

Atatürk Araştırma Merkezi
20.9.1987 tarih ve 94/2 sayılı
Yürütme Kurulu kararı :

T.C. İstanbul Cumhuriyet Savcılığından 1987/75095 sayı ile gelen dosya içinde İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinin 1987/176 sayılı yazısı ve yazıya ek olarak gönderilen 49 sayfa fotokopi halinde belgeler tarafımızdan incelendi. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinin cevaplanmasını istediği hususlarla ilgili, yazıdaki sıralamaya uygun olarak aşağıdaki cevapların mahkemeye bildirilmesine oybirliği ile karar verildi.

1. a) Ek 1'i oluşturan Ek 1/1, Ek 1/2, Ek 1/3, Ek 1/4 olarak işaretlenen sayfalardaki elyazıları Atatürk'e aittir.

   b) Söz konusu yazılar, "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" isimli eserin ilk daktilo taslağına Atatürk tarafından ilâveler olarak yazılmışlardır.

   c) Atatürk'ün elyazısı ile yapılmış söz konusu Ek/1, Ek/2, Ek/3, Ek/4 sayılı ekler esere yapılan ilâvelerin bütününü değil bir bölümünü oluşturmaktadır.

   d) Ek 4/7 ve Ek 4/8'de yer alan kitap sayfaları, yukarıda Atatürk'ün elyazısı olduğu belirtilen ilâvelere göre basılmıştır. Ek 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 4/5, 4/6'da yer alan sayfaların karşılaştırılabileceği elyazısı veya daktilo asılları hakkında bir bilgi yoktur.

2000'e Doğru'nun yayınladığı belgeler

ANKARA

e) Atatürk tarafından kendi elyazısı ile yapılan bu ek ve ilâveler "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" adlı eserin "Eski Mısır Tarihi"ni konu alan bölümü içinde yer almaktadır. Milâttan önceki Mısır medeniyetinde din durumu incelenmektedir. İlâve'de söz konusu olan, o zamanki Mısır'da din durumu, onun bir değerlendirilmesidir.

2. a) Ek 2/1,2,3,4,5,6,7,8,9 ve 10'un ilk 2 satırı Atatürk'ün elyazısı ile yazılmıştır. Ek 2/11,12,13,14,15,16 başka bir kişinin elyazısı ile yazılmıştır. Ek 2/17,18,19,20,21,22,23 Prof.Dr. Afet İnan'ın elyazısı ile yazılmıştır. Ek 2/24 deki elyazısı muhtemelen diğer bir kimseye aittir.

b) Atatürk'ün emir ve direktifi ile Caetano'dan Prof.Dr. Afet İnan tarafından çevirtilen ekler, Ek 2/17,18,19,20,21,22,23 dür.

c) Bu yazılar, "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" tarafından liseler için hazırlanan "Tarih II" adlı kitabın bir heyet tarafından hazırlanışı sırasında faydalanma amacıyla yazılmış veya çevirtilmiştir. Atatürk'ün elyazısı ile olan metin de bu amaçla bir bölümü Caetano'nun eserinden faydalanılarak kaleme alınmıştır.

d) Bu yazılardan, "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" tarafından liseler için hazırlanan ve 1931 yılında yayımlanan "Tarih II" adlı eserde gerektiğinde ve bir ölçüde yararlanılmış; söz konusu yazılardan bazı kısımlar aynen, bazı kısımlar mealen veya ifade değiştirilerek bu kitaba aktarılmış, bazı kısımlar ise kitaba alınmamıştır.

33

Saçak'ın yayınladığı belgeler

e) Atatürk'ün elyazısı ile kaleme alınmış söz konusu yazı ile diğer yazı ve çeviriler, "Tarih II" adlı eserin taslağı üzerinde yapılan düzeltme niteliğinde yazılar değildir. Bu metinler söz konusu kitabın yazılışı esnasında yararlanılmak üzere hazırlanmış yazı ve çeviriler olup "Tarih II" adlı kitapta bu materyelden bazı kısımlar, yer yer iktibas etme veya mealen aktarma suretiyle kullanılmıştır.

f) Bu yazılar, "Tarih II" adlı kitabı hazırlayan heyette okunarak üzerinde tartışma yapılmak üzere kaleme alınmış ve Caetano'dan çevirtilmiş veya mealen özetlenmiş metinlerdir. Esasen bu yazılarda dini tahkir edici, küçültücü bir ifade ve görüş de bulunmamaktadır. Nitekim gerek elyazısı metinde gerekse bu yazılardan kısmen de olsa faydalanılarak kaleme alınan basılı bölümde (Tarih II, sayfa 91) yer alan "(Muhammet) aralarında yaşadığı insanların manevî menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücadeleye atıldı; sonunda cihânşümûl bir dinin müessisi oldu. Muhammed'in neşrettiği din, insanların kalbinde derin bir ihtizâz uyandırdı. O ölüp gittikten ondört asır sonra bile İslâmiyet, hâlâ kalplerde ihtizâz husule getirmektedir." ifadesi bu hususu teyid etmektedir.

3. a,b,c,) Atatürk'ün İslâm dinine, Allah ile Hazret-i Muhammed'e dair düşüncelerini açıklayan konuşmalardan örnekler, Prof.Dr.Enver Ziya Karal tarafından hazırlanan "Atatürk'ten Düşünceler" adlı eserin "Türk İnkılâbı ve Din" bölümünde içeriği ve tarihleri ile yer almıştır. Ancak bu alıntılara ait konuşmaların tam metinleri "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (I-IV)"adlı eserde tarihleriyle ve yapıldıkları yer de belirtilerek gösterilmiştir.

Saçak'ın yayınladığı belgelerin devamı

ANKARA

d) Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığının kanaatince Atatürk'ün herhangi bir konudaki, bu arada din, İslâm dini, Allah, Hazreti Muhammed veya lâiklik konusundaki tutum ve anlayışı, sadece şu veya bu tarihte söylediği veya yazdığı bir kaç cümle tek başına ele alınarak, altında ve üstünde söylenen ve yazılanlardan ayrılarak veya hayatı boyunca ortaya koyduğu düşüncelerden ve icraatının bütününden koparılarak anlaşılamaz ve değerlendirilemez.

Atatürk'ün sözlerinin, yazılarının ve icraatının toplu olarak ilmî ve objektif şekilde değerlendirilmesinden ortaya çıkan gerçek şudur : Atatürk din düşmanı değildir; ancak lâiklik ilkesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olarak yerleştirmiş olan önderdir. Lâikliği daha Millî Mücadele yıllarından başlayarak büyük bir dikkatle ve sabırla ve adım adım gerçekleştirmiştir.

Atatürk'ün benimsediği lâiklik anlayışı çok açık ve belirgindir. Atatürk'ün din hakkındaki görüşleri, devletin siyasî, sosyal, hukukî ve ekonomik düzenini, kısmen dahi olsa, dine dayandırmayı amaçlayan, lâikliği reddeden görüşlerle asla bağdaştırılamayacağı veya o yöne doğru çekiştirilemeyeceği gibi; vatandaşların din ve vicdan özgürlüğünü devlet zoruyla kaldırmayı bir devlet politikası haline getiren, ateizm'i ve dinsizlik propagandasını şiar edinen materyalist ve din düşmanı görüşlerle de bağdaştırılamaz veya o yöne çekilemez.

Özetle, Atatürk'ün bütün konuşmaları, demeçleri, yazıları

35

ve icraatı toplu olarak ve bir bütün olarak göz önünde tutulduğunda varılacak sonuç şudur : Atatürk, yurttaşların din ve vicdan özgürlüğüne saygılı olduğu kadar; devlet yapısını, hukuku, eğitimi akılcı ve çağdaş temellere dayandırmayı da kesin bir zorunluluk olarak gören lâik devlet anlayışının kararlı ve inançlı savunucusudur.

Prof.Dr.Utkan KOCATÜRK

Başkan

(İmza)

Prof.Dr.Turhan FEYZİOĞLU

Üye

(İmza)

Prof.Dr.Mehmet GÖNLÜBOL

Üye

(İmza)

Prof.Dr.Ergun ÖZBUDUN

Üye

(İmza)

Bekir TÜNAY

Üye

(İmza)

Aslının Aynıdır.

"ATATÜRK VE ALLAH" DAVASI

Atatürk'ün elyazıları doğrulandı

ADTYK Atatürk Araştırma Merkezi'nin 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderdiği yazıda, 2000'e Doğru'nun 8. sayısında yer alan belgelerin aslına uygun olduğu belirtildi. Ancak Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi'nde bulunan, Atatürk'ün kenar notlarını içeren metin gönderilmedi.

2000'e Doğru dergisinin 8. sayısında yayımlanan Atatürk'ün Allah ve din konusundaki görüşleri doğrulandı. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi'nce, 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderilen 21.9.1987 tarihli yazıda, Doğu Perinçek tarafından mahkemeye sunulan belgelerin aslına uygunluğu belirtildi. Atatürk Araştırma Merkezi'nin yazısında Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Prof. Dr. Mehmet Gönlübol, Prof. Dr. Ergun Özbudun ve Bekir Tünay'ın imzaları bulunuyor.

Ancak Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi'nde No: 2'de kayıtlı bulunan Rüşeni'ye ait "Din Yok, Milliyet Var" başlıklı belge mahkeme kararına rağmen gönderilmedi. Sözkonusu yazı, Atatürk'ün din konusundaki görüşlerini belgeleyen kenar notlarını içeriyordu.

Bilindiği gibi **2000'e Doğru** Atatürk'ün gizlenen el yazılarını ve diğer belgeleri açıklamıştı. 8. sayının kapak haberinde, "Masum ve cahil insanları, yüzlerce Allah'a taptırmak veya allahları muayyen gruplarda toplamak ve en nihayet, bir allah kabul ettirmek siyasetin doğurduğu neticelerdir" şeklindeki Atatürk'ün elyazısı yer alıyordu.

Atatürk Araştırma Merkezi'nin yazısında, Mahkeme'ye sunulan belgelerdeki "elyazılarının Atatürk'e ait" olduğu belirtildikten sonra, "Sözkonusu yazılar, 'Türk Tarihi'nin Ana Hatları' isimli eserin ilk daktilo taslağına Atatürk tarafından ilaveler olarak yazılmıştır" deniyor.

Atatürk Araştırma Merkezi'nin yazısı, Perinçek'in mahkemeye sunduğu belgelerden bazılarının, "Atatürk'ün emir ve direktifi ile Caetano'dan Prof. Dr. Afet İnan tarafından çevirtilen ekler" olduğunu belirttikten sonra şöyle devam ediyor: "Bu yazılar, 'Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti' tarafından liseler için hazırlanan 'Tarih 2' adlı kitabın bir heyet tarafından hazırlanışı sırasında faydalanma amacıyla yazılmış veya çevirtilmiştir. Atatürk'ün elyazısı ile olan metin de bu amaçla bir bölümü Caetano'nun eserinden faydalanılarak kaleme alınmıştır. Bu yazılardan... 'Tarih 2' adlı eserde gerektiğinde ve bir ölçüde yararlanılmış, söz konusu yazılardan bazı kısımlar aynen, bazı kısımlar mealen veya ifade değiştirilerek bu kitaba aktarılmış, bazı kısımlar ise kitaba alınmamıştır."

15 Ekim 1987 günlü duruşmada **2000'e Doğru** Sorumlu Müdürü Fatma Yazıcı, belgelerin doğrulanması üzerine şunları söyledi: "Atatürk'ün düşüncelerinin toplum tarafından öğrenilmesi için bizlere karşı dava açılması gerekiyormuş. Keşke bu dava açılana kadar, arşiv kasaları açılsa ve kamuoyu bunları öğrenseydi." □

2000'e Doğru'nun dava konusu 8. sayısının kapağı.

Atatürk Araştırma Merkezi'nin, 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ne gönderdiği, altında Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Prof. Dr. Mehmet Gönlübol, Prof. Dr. Ergun Özbudun ve Bekir Tünay'ın imzaları bulunan yazı.

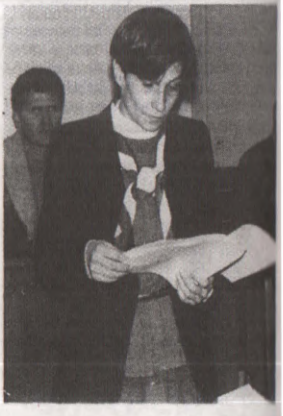
T.C.
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ
BAŞKANLIĞI

ANKARA

1. a) Ek 1'i oluşturan Ek 1/1, Ek 1/2, Ek 1/3, Ek 1/4 olarak işaretlenen sayfalardaki elyazıları Atatürk'e aittir.

b) Söz konusu yazılar, "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" isimli eserin ilk daktilo taslağına Atatürk tarafından ilâveler olarak yazılmışlardır.

2000'e Doğru dergisi Sorumlu Müdürü Fatma Yazıcı.

Ek Belge -2

İkinci olarak "Atatürk'ün Türk Tarihinin Ana Hatların'a Yaptığı Düzeltmeler" adını taşıyan belgemizde ismini Atatürk'ün koyduğu "Belleten" dergisinin 1 Nisan 1939 tarihli 10. Sayısını göreceksiniz.

Burada Prof. Dr. Muzaffer Göker'in "Atatürk'ün Huzurunda" makalesi mevcuttur. Bu makalede Atatürk'ün "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli daha sonra kitaba dönüştürülecek olan projeyle ne kadar alakadar olduğu anlatılıyor. Bununla birlikte Atatürk'ün bizzat el yazıları ile yaptığı düzeltmeleri de görüyoruz.

TÜRK TARİH KURUMU

BELLETEN

Cilt: III 1 Nisan 1939 Sayı: 10

TÜRK TARİH KURUMU BELLETEN'İN BU FEVKALÂDE NÜSHASINI TARİHİN BÜYÜK YAPICISI ATATÜRK'ÜN AZİZ HÂTIRASINA İTHAF ETMİŞTİR

ANKARA
1939

ATATÜRK'ÜN HUZURUNDA

Prof. Muzaffer Göker
Türk Tarih Kurumu Genel Sekreteri

Yalnız Türk âleminin değil, bütün dünyanın yüksek hatırası önünde saygı ve sevgi ile eğildiği Büyük Adamın hayatına dair birkaç satır yazmak ve bu satırlarda onun hususiyetlerinden bir kısmını tebarüz ettirmek nekadar zevkli, heyecanlı, fakat nekadar güç bir şey! Böyle bir çalışma onun hatırası ile başbaşa kalmak imkânını verdiği için çok zevkli ve heyecanlı oluyor, fakat onun mutat ölçülere sığmıyan şahsiyetini olduğu gibi tebarüz ettirebilmek nekadar güç ve mes'uliyetli bir şey.

Bundan dolayıdır ki, hayatını mümkün olduğu kadar herkese açık ve herkesin içinde geçiren, en çok bundan, halk ile başbaşa ve onun arasında yaşamaktan daima büyük bir zevk duymuş olan Atatürk hakkında yalnız kendi intibalarımdan ve görüşlerimden bir kısmını nakletmekle iktifa ediyorum.

Atatürk realist bir Şefti. Harbiye mektebi dershanelerinden Millî mücadele günlerine ve büyük zaferden Türkiye Cümhuriyeti Reisi ve Millî Kahraman olarak hayata gözlerini kapadığı âna kadar fırsat buldukça halka karışmış, milleti yakından tanımış, onun fazileti ve yüksek kabiliyeti hakkındaki sonsuz imanını Türkün kendisinden ve tarihinden almış, realiteyi daima göz önünde bulundurmuştur; halka ait düşüncelerinde, tekliflerinde ve kararlarında bu iman ona rehberlik etmiş, imkânı yok, yapılamaz sanılan birçok şeylerin birer inkilâp hamlesi halinde tahakkukunu temin etmiştir. Meselâ İstiklâl mücadelesinde Türkün istiklâlsiz geçmiş bir günü olmadığını hatırlamak ve istiklâlini muhafaza etmek bahis mevzuu olunca, onun yapacağı fedakârlıkların ve göstereceği kahramanlıkların hududsuz olacağına inanmak Atatürk'e en karanlık günlerde daima büyük bir kuvvet ve teselli membaı olmuştur.

Halkın sözden ziyade esere inandığına kanidi. Küçük bir misal: Dört sene evvel Atatürk, İstanbulda ciddî bir rahatsızlık geçirdi, pinomoniden korkuluyordu. Hastalığın iyiliğe yüz çevirdiği günlerde

Belleten C. III F. 25

uzun bir zamandanberi sokağa çıkmadığını görenlerin duyduğu endişeyi yatıştırmak, dedikoduya son vermek için sıhhî vaziyetleri hakkında matbuata bir tebliğ verilmesi muvafık olacağını söylediler. Cevapları şu oldu: Bu yolda bir tebliğ sizin arzu ettiğiniz maksadı temin edemez; hattâ birçokları bizim ağır hasta olduğumuzu zenneder. İki gün daha bekleyin. Otomobil ile bir gezinti yaparız, herkes bizi görür; en iyi tebliğ budur.

İki üç gün sonra da Park Otele kadar kısa bir gezinti yaptılar, matbuatta resimler ile bundan bahsedildi. Ayrıca bir muamele ifasına hacet kalmadı. Bu havadisi okuyan veya duyanların içi rahat etti, dedikodu bitti.

Atatürk millî tarih çalışmalarile yakından alâkadar olurlardı. Türk tarihine ait malûmatın eksikliği, yanlışlığı onun milliyetçi ruhunda isyanlar uyandırmıştı. Tarih araştırmalarına hız vermek lüzumuna kanaat getirdi. Eldeki bilgilerin eksikliğinden ve hakikatin tam olarak ifade edilmediğinden, Türke tarihteki hakikî mevkiinin verilmediğinden şikâyet etmek kâfi değildi. Hakikati aramak lâzımdı. Atatürk karar verdi ve Türk Tarih Kurumunu bu maksatla teşkil etti. Yedi seneden fazla bir zaman bu çalışmalara iştirak etmiş bir fert olarak söylemeye mecburum ki; bu işte Atatürk herkesten fazla çalışmıştır.

Kurumun çalışma programına göre muhtelif mevzular üzerinde vazife almış olanlar tetkiklerini bitirdikçe bunlar müsvedde olarak basılır ve umumî heyet önünde okunarak münakaşa edilir. Bu suretle hazırlanmakta olan Türk Tarihinin Ana Hatları eserinin birinci kısım müsveddelerinin müzakere ve münakaşası tam bir ay sürdü. Atatürk bir işe başladığı zaman bitirmeden rahat edemezdi. Bu çalışmalar onu pek ziyade alâkadar ederdi; çok kere zaman mefhumu unutulurdu, millî mücadelenin her safhasında da böyle olmadı mı? Bizler onun çalışma tarzına ayak uydurmak isterdik. Fakat onun şevki, heyecanı ve iradesi bizi sarmış olmasına ve bütün gayretimize rağmen yine daima geri kalırdık. Bir gün öğleden sonra saat ikide yüksek huzurlarile başlıyan bir toplantı ertesi sabah saat on bire kadar devam etti. Ruznameye dahil yazılardan henüz okunmayan otuz sahife kadar bir kısım kalmıştı. Atatürk, «Bunu bitirelim, öğle yemeğini beraber yeriz, ondan sonra ayrılırız.» diyordu. Fakat bunu söylerken dinleyenlerin yüzüne baktı. Fazla yorgun olanları gördü, ısrar etmedi ve yarın devam ederiz diyerek toplanmaya son verdi.

Atatürk'ün üzerimde unutulmaz iz bırakmış hususiyetlerinden birisi de onun toplayıcılık ve birleştiricilik vasıflarıdır. Millî mücadele

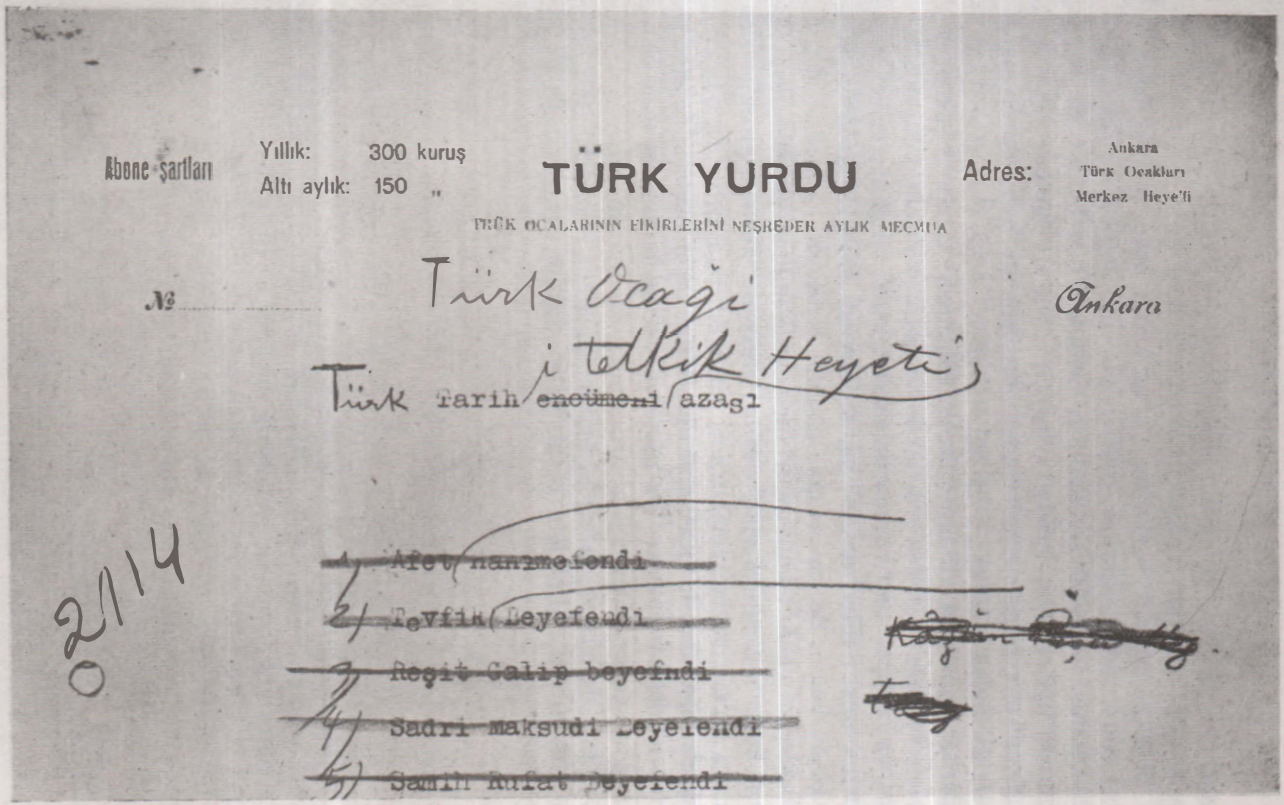
senelerinde olduğu gibi muhtelif inkılâplarında ve ilmî sahada bu vasıflar pek bariz olarak görülür. Millî mücadele kahramanlıklar destanıdır. Her safhası bir gün ayrı ayrı incelenmek lâzım gelen bu mefahir zincirinde büyük, küçük bir çoklarının iftihar hissesi vardır.

Atatürk kendisinin de başta olarak dahil bulunduğu bu şeref halkasına umumî bir isim olarak milletinin adını vermeyi yerinde buldu ve yapılan şeylerin hepsini millete maletti, nutuklarında, hususî konuşmalarında daima bu noktaya herkesin dikkatini çekmeye hususî bir ehemmiyet verdi. Şahsî muvaffakıyetlerini millete maledenlerin hakikatte birşey kaybetmediklerine ve Türk milletinin kendisine iyilik edenleri unutmadığına daima işaret ederdi; aynı zamanda şahsî ihtiras ve rekabetler bir tarafa bırakılarak toplu olarak çalışılırsa mahsulün hem daha çabuk, hem daha iyi olacağını ve bir çok bakımsızlık ve fena idare senelerinden sonra, bir taraftan mevcudiyetimizi muhafaza, diğer taraftan medeniyet aleminde lâyık bulunduğumuz yüksek mevkii kazanmak için buna behemehal ihtiyacımız bulunduğunu sık, sık söylerdi. Tarih çalışmalarından bu mevzua ait küçük bir hatıram vardır. İhtimal ki arkadaşlardan bir çokları da hatırlayacaktır.

Bir gün Ankara Halkevindeki tarih kurumu dairesinde müsveddeleri okumak için toplanmıştık. Müzakereler hararetli oldu. Bilhassa iki arkadaş arasında müzakere münakaşa şeklini aldı. O akşam Atatürk lütfen cemiyet azalarını sofralarına davet buyurdular. Günlük mesai hakkında malûmat aldıktan ve her zaman olduğu gibi çalışanları ilfifatlarile teşvik ettikten sonra söz sırası günün münakaşa mevzuu olan meseleye geldi. Münakaşadan son derecede zevk alan Atatürk gayet neşeli bir halde günün hâdisesini hulâsa ettikten sonra münakaşanın huzurlarında devamını, kendilerine has nezaketle, rica ettiler. Arkadaşlar mevzuu anlatmağa başladı. Onları dinledikten sonra kâğıt ve kalem getirilmesini emrettiler; zaten kâğıt, kalem yemek odasının demirbaş eşyası sırasına girmişti. Salonun bir ucunda kara tahta, kenarda etajerlerin üzerinde lûgatlar, ansiklopediler yemek odasına bir mektep dersanesi halini vermişti; ve orası hakikaten bir mektepti. İstenilen şeyler geldikten sonra Atatürk her iki arkadaştan iddialarını yazı ile tespit etmelerini istedi, münakaşalarda başlangıçtaki iddiaların unutulması sık sık görülen bir şey olduğu için, buna lüzum gördüğünü ilâve etti. Sonra arkadaşlardan sözlerini teyit için ne gibi ilmî vesikalara ve mehezlere müracaat edeceklerini sordu. Bunlar da kâğıtlara yazıldı. Kütüpaneden istenilen kitaplar geldikten sonra okuma ve tercüme başladı. Neticede bir taraf hak kazandı. O zaman Atatürk davayı kaybeden arkadaşımıza dönerek bu neticenin

kendisinin yüksek kıymetini küçültecek bir hâdise olmadığını ifade ederek gönlünü aldı. Yalnız ilâve ederek dedi ki:

Size her zaman söylerim, yalnız kendi başınıza ve kendiniz için çalıştığınız zaman herkes gibi böyle bir netice ile karşılaşmanız mümkündür, hatta sık sık olabilir. Cemiyeti ben bunun için kurdum; buradaki üyeler yurt içinde ve dışında tarihe ait yapılan çalışmalardan ve kendi tetkikleri neticelerinden birbirlerini haberdar ederek, birbirlerini tamamlayarak çalışırlarsa netice daha müsbet olur. Bunu yaparken şahsınıza ait bir buluşun başkaları tarafından kullanılmasından ve mes'ut neticelerin isminize değil, mensup olduğunuz cemiyete ve millete mal edilmesinden endişeniz olmasın; millet bunun kadrini bilir. Millet sevgisi kadar büyük mükâfat yoktur. İstiklâl harbinde benim de milletime ettiğim birtakım hizmetler olmuştur, zannederim. Fakat bunlardan hiçbirini kendime maletmedim. Yapılanın hepsi milletin eseridir dedim; aranacak olursa doğrusu da budur. Mazide sayısız medeniyet kurmuş bir ırkın ve milletin çocukları olduğumuzu ispat etmek için yapmamız lâzım gelen şeylerin hepsini yaptığımızı ileri süremeyiz; bu güne ve yarına bırakılmış daha bir çok büyük işlerimiz vardır. İlmî çalışmalar da bunlar arasındadır. Beni seven arkadaşlarıma tavsiyem budur: şahsımız için değil, fakat mensup olduğumuz millet için el birliğile çalışalım; çalışmaların en yükseği budur.

Abone şartları
Yıllık: 300 kuruş
Altı aylık: 150 „

TÜRK YURDU

TÜRK OCAKLARININ FİKİRLERİNİ NEŞREDER AYLIK MECMUA

Adres: Ankara Türk Ocakları Merkez Heye'ti

№

Türk Ocağı
İ tetkik Heyeti

Ankara

Türk Tarih ~~encümeni~~ azaşı

2114

~~1) Afet hanımefendi~~

~~2) Refik beyefendi~~

~~3) Reşit Galip beyefendi~~

~~4) Sadri maksudi beyefendi~~

~~5) Samih Rıfat beyefendi~~

Tarih Kurumunun ilk adı üzerinde Atatürkün bizzat yaptıkları tashihler

TARİH

B.

TARİH ~~Bu izahattan sonra tarihi tarif edelim:~~ *Tarih insan cemiyetlerinin, zaman ve mekân kaydile, sahih olarak, hayatını, harsını tetkik ve nakleden bir ilimdir.*

Tarihin, insanlar için ne kadar mühim bir vazifeyi üzerine aldığı meydandadır.

Tarih, bu mühim vazifeyi ifa ederken, yalnız, bugünün insanlarını, tenvir ve irşat etmekle kalmıyor, bundan sonra gelecek insanlara da faideli bir mürebbi oluyor.

Filhakika, yarının kurucusu olan bizler, bizden evvelki kavimlerin, milletlerin, devlet işlerinde fikrî ve iktısadî sahalarda, yaptıklarını ve bunların mükemmel ve noksan cihetlerini, iyi ve fena taraflarını ve bunların sebeplerini, amil ve müessirlerini, tabiî veya arızî manileri anladıkça, fikrimizde, filimizde, küşayiş olur. Gelecek nesillerin nefretle yadedeceği bir insan, bir millet olarak tarihe geçmekten hazer edeceğiz. Fertçe ve miletçe, medeniyete en yüksek işler görmeğe, insanlığın yükselmesine çok çalışmağa, gelecek nesillerin istifade edebileceği, kıymetli, ölmez, ilmî ve san'atkârane eserler bırakmış bir varlık olarak, tarihte ~~en muhterem, en~~ şerefli bir yer ~~sahibi olmağa~~ çalışacağız. Çocuklarımıza da aynı fikir ve terbiyeyi vereceğiz.

Tarih, vazifesini ~~ifasında~~ muhtaç olduğu ~~malumat~~ bilgileri temin için hemen her ilim ve fenden istifade etmek mecburiyetindedir. Bilhassa, ~~içtimaiyat, tabiiyat ilimlerine muhtaç olduğu gibi,~~ coğrafya ile daima yanyana yürümeğe mecburdur.

Atatürkün « Türk Tarihinin Ana Hatları » eseri üzerinde bizzat yaptıkları tashihler
Belleten : C. III. S. 10

BEŞER TARİHİNE METHAL

Tarihinden bahsettiğimiz insan cemiyetinin dünya yüzünde, hangi mevkii işgal ettiği, bu mevkiin vaziyeti, avarızı, iklimi, denize yakın veya uzak olması, toprağı, nehirleri; nebat ve hayvan yetiştirme kabiliyeti ile o cemiyetin tarihi arasında sıkı bir münasebet vardır. Kezalik, bir milletin, hangi milletlerle iktısadî, içtimaî, siyasî münasebetlerde bulunduğunu bilmek lâzımdır. Bütün bunları, coğrafî vaziyetten anlıyabiliriz.

Tarih, vakalarını, zaman sırasile, tertip etmek için bir mebde kabul etmek ve vekayii, o mebdee göre sıralamak lâzımdır. Bu mebde bütün milletlerde bir değildir.

Araplar, *Muhammed*in, Mekkeden Medineye hicretini tarihlerine mebde olarak kabul etmişlerdir. Hicret mebde olmak üzere senelerin sayılmasına *senei hiriye*, vekayi senei kameriye ile hesaplanırsa senei hicriyei kameriye, senei şemsiye ile hesaplanırsa senei hicriyei şemsiye ismini alır. Bütün dünya milletleri, *İsa* nın doğduğu günü mebde kabul etmişlerdir, bu senelere *senei mîlâdiye* denir. Ve yalnız şemsî sene ile hesaplanır.

Türkler, bütün medenî milletlerle beraber, Türk cümhuriyetinin teessüsünden beri mebde olarak milâdî ve olçü olarak şemsî seneyi kabul etmişlerdir.

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

Tarih, *yazı* ile başlar. İlk insanların, dünya yüzünde, yaşamağa başladıklarından itibaren, tarihin iptidasına kadar geçen çok uzun bir mazi biliyoruz. Bu mazi, tarihten evvele ait kalıyor. Demek ki insan cemiyetlerinin hayatları, bir mebdee nisbetle iki zamana ayrılır:

Belleten : C. III. S. 10

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

1) Tarihten evvel zamanlar;
2) Tarih zamanları.

Tarihten evvelki zamanlarda yaşamış olan insanların hayatları hakkında, bize bir fikir veren, onların bıraktıkları eserler olduğunu biliyoruz. Bu zamanlar dört devreye ayrılır:

1) Yontma taş devri;
2) Cilâlı taş devri;
3) ~~Tunç devri;~~ Maden devri: Bakır, tunç, demir
4) ~~Demir devri.~~ zamanları.

Bu devirlerin atları insanların hayatlarını müdafaa ve ihtiyaçlarını temin için kullandıkları maddeye ve maddeyi işleyişlerine göre verilmiştir.

Bu devirler, insanların, medenî hayat ve san'ata doğru terakki merhalelerini gösterir. Filhakika, devirden devire daimî terakki vuku bulmuştur. Fakat zannolunmasın ki, dünyanın her mıntakasında, ayni zamanda yaşamış olan bütün insan kütleleri, bu terakki merhalelerini, ayni zamanda kat'etmişler ve ayni zamanda müştereken, tarihî devirleri yaşamağa başlamışlardır.

Böyle olmamıştır. Bazı insan cemiyetleri ya daha müstait olduklarından ve yahut muhit ve ahvalin, kendilerine muvafık şerait bahşetmesinden dolayı, diğer insan cemiyetlerinden, daha çabuk terakki etmişlerdir.

Medenileşmiş kavmlerin, tarihten evvelki zamanlarının, ne kadar devam ettiğini kat'î olarak bilmek mümkün değildir. Her halde, hepsinin, vahşilik halinden çıkmak için geçirdikleri zamanlar, pek uzundur.

Bütün insanlar için, yontma taş devri (Kaba taş devrini takip eden) ~~kaba taş devrini geçirerek~~ en uzun sürmüş bir devirdir.

— 23 —

Belleten: C. III. S. 10

BEŞER TARİHİNE METHAL

Diğer devirler, daha fazla süratle biribirini takip etmiştir.

Yontma taş devrini, Şarklılar milâttan 12,000 sene evvel atlıyabildikleri halde, Avrupalılar bu tarihten 5,000 sene sonraya kadar bu devri yaşamağa devam etmişlerdir; yani Avrupada milâttan ancak 7,000 sene evvel bu devirden çıkılabilmiştir.

Tunç devri en eski medeni ülkelerde, Summerde milâttan 6:7,000 sene evvel, Mısırda ise bundan sonra başlamıştır. Bu kitalarda demir devri iptidalarında yazı icat edilmiş ve tarih devri açılmıştır. Avrupada yazı bilinmeksizin, dört muayyen devir geçirilmiştir.

I- Yontma Taş devri

1) *Yontma taş devrinde* insanlar, taşları taşla yontarak muhtaç oldukları her nevi aletleri yaparlardı.

Bu devirde insanlar, iptidaî ve sefilâne bir hayat geçiriyorlardı.

Evvelâ, açık havada yaşadılar, sonra, nehirler yakınlarında ağaç kovuklarına, kaya oyuklarına, mağaralara iltica ettiler. Bunun için bu devre *mağara devri* de denir. Fakat, daha çok balığı olan su, daha çok avı olan orman aramak üzere sık sık yerlerini değiştiriyorlardı. Çünkü ziraat bilmiyorlardı. Avladıkları balıkları, hayvanları ve tedarik ettikleri nebat köklerini ve yabani yemişleri yiyorlardı. Bu insanlar elbise yapmasını bilmiyorlardı. Hayvan derilerine sarınıyorlardı.

2) Bugünkü mevcut hayvanlar, daha o devirde yaşamağa başlamışlardı. Büyük geyikler, öküzler, atlar, boz ayılar, aslanlar, sırtlanlar, gergedanlar, filler, şimdi ancak kutuplarda bulunan Ren geyikleri gibi hayvan cinsleri vardı. Bu devirde Ren

Benutzen: C. I.I. S. 10

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

geyikleri okadar çoğalmıştı ki, bu devre Avrupada Ren devri namı verilmiştir.

Fakat o zamanın insanları bunların hiçbirini ehlileştirmemişlerdir. At, onlar için bir avdı. Bundan başka bugün nesilleri kaybolmuş, mamut gibi büyük hayvanlar da vardı.

3) İnsanlar, o devirde ya öldürüp yemek için veya kendilerini muhafaza için hayvanlarla mücadele ederlerdi. İnsanlar biribirlerile de kavga ediyorlardı. Av hayvanı, balık, bir mağarada bir yer, kavgaya sebep oluyordu.

Biribirlerini öldürüp etini yiyenler olduğu gibi keyif için diğerlerini öldürenler de vardı. Bu insanlar biribirlerinden, hayvanlardan, herşeyden, şimşekten, gökgürültüsünden, fırtınadan, gecenin karanlığından korkuyorlardı. *Korku* insanların ilk ve en kuvvetli hisleri oldu.

4) Bununla beraber bu insanlar, çok korkacak bir şey olmadığı ve çok aç olmadıkları zamanlarda hayvan dişlerinden gerdanlık yapıyorlardı. İçlerinden bazıları bayağı artist olmuşlardı. Bu devrin metrukâtı meyanında, üzerlerine, asıllarına pek benzeyen hayvan resimleri yapılmış taşlar ve kemikler bulundu.

Bazı mağaralarda boyalı hayvan resimleri de bulundu. Bu insanlar hayvan resimlerini oldukça mahirane yaptıkları halde insan resimlerini pek kaba bir surette yapmışlardı. Anlaşılıyor ki uzak ecdadımız tabiatı müşahede ve tasvir etmesini biliyorlardı.

5) Yontma taş devri insanları, *ateş* yakmağı öğrendiler. Ateşte ısınıyorlar ve gıdalarını pişiriyorlardı.

Ateşin kuvvetli parlaklığı geceleri vahşi hay-

Belleten: C. III. S. 10

BEŞER TARİHİNE METHAL

vanları korkutarak uzaklaştırıyordu. Ateş ayni zamanda insanları, karanlığın verdiği korkulardan da kurtardı.

II- Cilalı Taş devri

6) *Cilâlı taş devrinde* insanlar, taşları cilâlıyarak her neviden ve daha çok güzel aletler yaptılar. Bu devirde Avrupada yeni insanlar görülmeğe başladı. ~~*Menşeleri Asya olan bu insanlar*~~ Avrupanın vahşi vaziyetini değiştirdiler. Bu insanlar ~~menşup oldukları kavimler Asyada ve Akdeniz havzasında, vâsi mıntakalarda yaşıyan~~ *Türk kavimleri idi.* Türkler ziraati ve hayvanları ehlileştirmeği çoktan biliyorlardı. Hububat ve bilhassa buğday ziraatini öğrenmişlerdi.

Keten ziraati yapıyorlar ve onun liflerini dokuyarak kumaş ve ondan elbise yapmasını öğrenmişlerdi. Atı ve köpeği ehlileştiren bunlardır. Artık bu devirde koyun, öküz sürüleri yetiştiriliyordu.

Bu devrin adamları çiftçi ve çoban idiler. Bununla beraber cilâlanmış taşlardan ve kemiklerden muhtelif aletler ve zinet eşyası ve silâhlar yaptılar. Bunları yapmak için adeta imalâthaneler vardı. Başka san'atlar da inkişaf etmişti. Meselâ kile şekil vermeği biliyorlar ve onu pişirerek muhtelif şekillerde ve muhtelif süslerle çömlekler, kaplar yapıyorlardı. Bu muhtelif san'atlar gittikçe daha faal bir hale gelen bir ticaret doğurdu. Ziraat ve her türlü yeni san'atlardaki terakkiler ile *cilâlı taş devrini, ilk idrak eden Türklerdir.*

7) Bu devrin insanları abideler diktiler. Bu abideler yere dikilmiş 4-5 metre irtifaında kaba taşlardan, *manhirlerden* ibaret idi. Bunlar ya bir hat

Belleten : C. III. S. 10

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

üzerinde veya bir daire üzerinde yan yana dikilirdi. Manhirlerin neye delâlet ettiklerini bilmiyoruz. Bundan başka *dolmen* denilen binalar yaptılar.

Dolmenler yere dikilmiş taşların üstünü ufkî taşlar koyarak kapatmakla yapılan bir nevi odalardı. Bu tarzda yapılmış kapalı yollar da vardı. Dolmen odalarında insan kemikleri bulunmuştur. Bunlar şüphesiz mezardı. Bir üçüncü nevi binalar da vardı. Bunlar Avrupalıların *tümülüs* dedikleri tumbalardır. Tumbalar (Kurganlar) dolmen gibi taşlardan yapılmış, fakat üstü toprak yığınile örtülmüştür. Bunlar da tepeciklere benzer mezarlardı. Bu dolmen ve tumbalarda, tunç ve demir şeyler de bulunmuştur. Fakat, en eskilerinde yalnız taştan baltalar, kaba kaplar ve kemikten, fil dişinden, hayvan kabuklarından resimsiz olarak yapılmış zinet eşyaları bulunmuştur. Bu tezyinat bilâhara göl evlerinde bulunmuş olanlara benzerdi.

8) Cilâlı taş devrinde insanlar kısmen göçebe hayatı terkederler, şurada burada yerleşirler. Bu mühim bir hâdisedir. İnsanlar yalnız münferit aileler halinde değil, biribirine yakın ailelerden mürekkep gruplar, yani *kabileler* halinde sakin oldular. Sabit hayat, küçük küçük milletler demek olan bu gruplar da tesanüdü takviye etti.

Beraber yaşamak için müşterek kaideler bulmak icap etti. Biz onlara bugün *kanunlar* diyoruz. O eski insanların buldukları kanunların neler olduğunu bilmiyoruz. Yalnız muhakkaktır ki insanların grup halinde birleşmeleri bir terakki oldu; ve insanlar arasında şiddet ve huşuneti azalttı.

9) Bu insan gruplarından bazıları göller üzerinde inşa ettikleri *beldelerde* ikamet etmeğe başladılar.

Belleten : C. III. S. 10

BEŞER TARİHİNE METHAL

Göl beldeleri şöyle inşa olunurdu: bir gölün içinde, fakat kıyıya yakın olmak üzere kazıklar çakılır; kazıkların üzerine ağaç kütüklerinden bir döşeme yapılırdı. Döşemenin üstünde kulübeler inşa olunurdu. Kulübelerden müteharrik ahşap köprülerle sahile çıkılır ve gelinirdi. Bu köprüler akşamları kaldırılır, sabahları tekrar konulurdu.

40,000 kazık üzerine kurulmuş beldeler bulundu. Kazıkları, ağaç kütüklerini kaba taş baltalarla kesmek ve düzeltmek için ne kadar uzun ve sabırlı çalışmak lâzım geldiği düşünülsün. Bu beldelerde insanlar kendilerini emniyet içinde hissediyorlardı. Emniyetli hayat, müşterek sarfolunan gayretin mükâfatı oldu. ~~Beşeriyetin büyük kısmı cilâlı taş devrine, milâdî *İsa* dan on iki bin sene evvel varmıştır.~~

III- Maden devri.

Hakikî *maden devri* tunç istimalinden sonra başlar. Fakat tunç yapmak için lâzım olan kalay tabiaatte nadir bulunduğudan, tunçtan silâh ve aletler imalâtı mahdut idi. Bu sebeple daha uzun zamanlar yontma ve cilâlı taştan yapılmış şeylerin istimaline devam edildi. Bulunmuş olan tunç kaplar üzerinde birtakım sahneler arzeden, karışık resimlerin mahkûk olduğu görülür.

Madenleri keşfeden insanlarca, *demir maden*i de malûm oldu. Demir istimali tunç istimalinden daha çok taammüm etti. Demirden yapılan şeyler tunçtan ve taştan yapılmış şeylerin tamamen yerine kaim oldu. Gerçi demiri eritmek ve onun üzerinde işlemek daha güçtür. Fakat zamanla bu müşkül yenildi. Demir keskin kılıç, balta ve sair

SELÇUKLAR

sonra Kara Hanlılardan Kaşgarı aldı. Fakat bu devleti devir çok sürmedi. Cengiz hanın kahramanlarından kumandanlarından *Cebenoyan* Balasagunu istilâ etti ve *Küçlük*ü öldürerek Kara Hıtay Devletine nihayet verdi (1218)

8. SELÇUKLAR

Şarkî ve Garbî Göktürk Devletinin inkırazından sonra *Oğuz*lar İrtiş nehri boylarından Seyhun nehrinin şimaline kadar uzanan geniş sahada yaşıyorlardı. X uncu asır nihayetlerinde Oğuzların, Kınık şübesi Reisi Selçuk idi. Selçuk, umum Oğuzların başbugu *Bigo Han*la geçinemediğinden mensup olduğu Kınık boylarını ve ordunun güzide aksamını alarak Seyhun nehrinin aşağı taraflarında *Cent* şehri civarında yerleşti ve Samanîlerin tesirile kabilesile birlikte müslüman oldu. Selçuk ve kabilesi Samanî Devletinin şimal hudu-nu gayri müslim Türklere karşı müdafaa etmek üzere *Cent* havalisinde yerleştirilmişti.

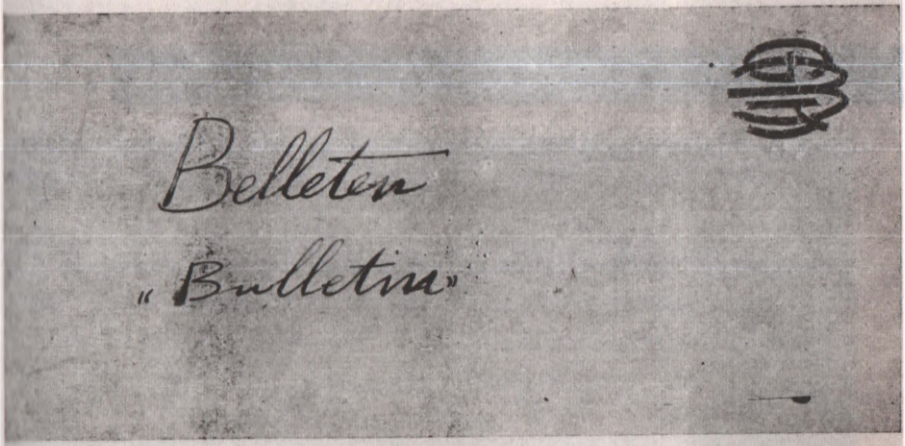
Selçuk, Maveraünnehri istilâ etmek istiyen Karahanlılardan *Bugra Han*a karşı Samanîlere hizmet ettikten sonra 107 yaşında öldü. Selçuk öldüğü zaman üç oğlu ile birçok torunları vardı. Selçuklular, Selçukun torunları *Tuğrul* ve *Çağır* Beylerin riyasetlerinde toplandıktan sonra Gaznelilerden Horasanı zaptettiler. Bu suretle Selçuk Devleti, Selçukun iki torunu tarafından kurulda (1040). *Tuğrul*, az zaman zarfında Harzemi ve bütün İranı zaptetti ve (Isfahan)ı merkez yaptı. *Büyük Selçukîler* veya *Horasan Selçukileri* denilen *Türk Devleti* bu suretle kuruldu. Bu sıralarda Bağdat halifesinin ülkesi büyük bir anarşi

ORTA ASYA

içinde yüzüyordu. Mısırda hükümran olan Fatimî sülâlesi, Bağdat Abbasîlerini yıkmak için bütün gayretile çalışıyordu. Herkes, islâm ülkesi içinde asayişi temin edecek kuvvetin Selçuklüler olabileceğine kanaat getirmişti. *Tuğrul*un şöhreti bütün müslümanlar arasında yayılmıştı. Bu sıralarda, Halife Kaimbiemrillâh Tuğrul Beye mektup yazarak Irakı fethetmesini ve kendisini Fatimîlerden ve (Âli-Buveyh) in boyunduruğundan kurtarmasını rica etti. *Tuğrul*, kuvvetli bir ordu ile (1055) te Bağdada girerek Âli-Buveyh hükûmetine nihayet verdi ve Halife, Tuğrul Beyi hususî merasimle kabul etti. Halife bir ferman okudu ve *Tuğrul*un başına iki taç giydirdi. Bu alâmet iki iklim sultanı olduğuna işaretti. Fermanda Tuğrul Beye, bütün müslümanların yüksek hükümdarı deniyordu. Tuğrul halifenin kızile evlendi. Halifenin *Tuğrul*a bu unvanı vermesi, islâm âleminin idaresi vazifesinin resmen halife tarafından Türklere verilmesi demekti. Daha evvel şehinşah lâkabını kullanan Selçuk padişahları bundan sonra *Sultanı islâm* oldular. Bütün müslüman dünyası bir kül addolunuyor, ve halife dinî reis tanınıyordu. *Sultanı islâm*, dünyevî saltanatı halifeden telâkki eder kabul olunurdu. Tuğrul, dinî riyaseti kabul etmiyerek lâik bir devlet reisi kaldı.

Bağdadı, Diyarbekir ve Musulu aldıktan sonra vefat eden Tuğrulun yerine geçen biraderzadesi *Alp Arslan* hemen (1063) Anadolunun fethine başladı. Az zaman zarfında Gürcistanı, Kürdistanı, Suriyeyi, Kudüsü zaptetti. Türklerin bu istilâsını büyük bir ordu ile durdurmak istiyen Bizans İmparatoru *Romanos Diyojen*i (Malazgirt) civarında müthiş bir mağlûbiyete uğrattı (1071 ağustos 26).

Lev. XCIX

Atatürk'ün "Bulletin„ mukabili "Belleten„ ismini buldukları zaman bizzat yazdıkları not

Belleten : C. III. S. 10

Ek Belge -3

Bu belgemiz "Atatürk'ün El Yazılarında Tanrı İnancının Doğuşu" adını taşımaktadır. Burada Atatürk tanrı ve ahiret inancının nasıl ortaya çıktığını kendi el yazıları ile anlatmaktadır. Bu belgenin aslı Atatürk'ün orijinal el yazıları Anıtkabir Kütüphanesi'nde, Fotokopisi Türk Tarih Kurumu'nda, Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı'nda ve Aydınlık Gazetesi Arşivinde'dir.

Mısır'da dinî inanışlar

Mısırlılar yüzlerce ve yüzlerce allahlara taparlardı: Güneşe, aya, Nile'a, hayvanlara (x). Mısırlılar mabutlarının bazılarını, bir insan vücudu ve bir hayvan başı, veyahut insan başlı bir hayvan vücudu şeklinde, temsil ederlerdi. Hayvanlardan, bilhassa, Apis öküzüne, taparlardı. Papazlar, bir mabedin içine, seçilmiş bir öküz koyarlardı; bu öküzü beslerler ve ona hizmet ederlerdi. Halk gelip, bu öküze tapardı. Bu hayvan ölünce, onu mumyalarlardı. ondan sonra

(x) Mısır ilahları içinde, en çok tanınmışları, hayvan ilahlar idi. Her şehrin, kedi, timsah, kurbağa, veya, arslan, kirpi, çakal, leylek, akbaba gibi bir hayvan ilahı vardı. Böyle hususi ilahlardan başka, umumun taptığı allahlar da vardı; Güneş.. Kendisine tapılan hayvanın cinsinden bütün hayvanlar, o mıntıkada mukaddes idi. Onları öldürenler idama mahkum olurdu. Milattan bir asır evvel'ine kadar, Mısırlıların, aşikâr niyetle böyle işledikleri bir cinayet, bir mukaddes kedi öldürdüğü için ehemmiyetsiz bir hadise sebebiyle derhal katil edildi.

17

-18-

Öküz, mükellef Yübüç

bir mezara gömülürdü. Bu

şeyler[illegible] sebebi şudur:

iptidai insan-

lar, tabiatın kuvvetlerinden kor-

karlar[illegible] dü.

Mısırlıların güneşe ve Nile birin-

ci vekilimet olarak tapmaları [illegible]

layık isek olunur.) Birlik, iptidai insanlar, adeta

hayvanlarla birlikte yaşarlardı. Konuşmıyan

fakat birçok şeyler anlayan bu

mahluklar, onlarca esrarengiz ve

mukaddes oldu. Taptıkları mabutlar

ve hayvanlar arasında hayırhah ve

bethah olanları vardı. Hayırhahlara

tapmak [illegible] onlardan

yeni nimetler istemek idi.

Ötekilere ise fenalıklarından

korunmak için tapınılırdı.

Müslümanların, ölümden sonraki hayat hakkındaki itikatlarının menşe ve safhaları tetkik olunursa şu neticelere varılır; Sami-Hami Müslümanlar, Müslümanlıktan evvel medeniyet kuran Türk ürünlerinin, adeta, bayrak gibi, Türk birliği alameti olan, doğan, Kurt gibi hayvan timsallerini, şüphesiz türklerce mukaddes idi. Hususi ilahlar mertebesine çıkardılar.

Bir taraftan da Türklerin, en büyük [redacted] görüşleri kâinatın bütün kuvvetlerine [redacted] taptılar. Bilhassa güneş onların, [redacted] allahı oldu. Eski

[redacted] Ruhun ebediyeti, Tahnit

Mısırlılar, insan ölünce ruhunun ağzından kaçtığını ve günün birinde vücuduna tekrar gireceğini zan ederlerdi. Bunun için ceseti sağlam muhafaza etmek lâzımdı. ~~İhtimal göstermişti.~~ Ceset mumyalanırdı; sora ~~olunurdu. Birçok Mısır eserleri,~~ bu işle muvazzaftı. ~~Müteahhitler~~, cesedi sargılarla bağlanırdı. Bu suretle ceset, bir mumya haline konur, ve ölüm içtimai mevkiine göre ~~mütenasip~~ bir mezara konurdu. ~~Bu~~ ~~ilerde hakiki~~ Ehramlar, kıralların mumyaları için, büyük mezarlardan ibarettir.

Fakat, Güneş (Osiris) battıktan sora karanlık basıyor, ona allah olmak lazım (Seth).. bu karanlık allahının, karanlıklarını aydınlatan (Ay), onunda ilahe yapmışlar (Isis)..

Ertesi gün, doğuştan, çıkan güneşi (Osiris)in oğlu, kabul etmişler, güneş (Horus)

karanlık allahının, fenaliği, Ay'in ışığile bertaraf olunca, Arada itibara sayan, Güneş (Horus) ve Ay (Isis) fakat; Horusun babası (Osiris) kayıplardadır onunda unutmamak lazımdır.

İşte, Hayvanlardan ve tabiatın hareketlerinden yüzlerce, allahlara, insanları, taptırmak, maskaralığını anlıyor papazlar, belli başlı allahları, üçe indirmişlerdir. Baba (Osiris), Oğul (Horus), Ana (Isis) Trinis denilen itikadın esası budur. (Kilise)

Mason ve cahil (KKK)

İnsanları, yüzlerce allaha tapıtmak, rıfa, allahları, muayyen gruplarda toplamak ve en nihayet, bir allah kabul ettirmek, siyasetin doğurduğu neticelerdir.

Hangi mabedin hükümdarı, dolayısile papaslarının, kuvetlerinin ve diğer mabetlere hakim olursa, o mabedin papasları kendi allahlarının büyüklüğünü tanıtmaya, diğer allahları ehemiyetten düşürmeye çalışırlardı. Meselâ, Tinis hanedânından, I inci Peripin yaptırdığı Menfis (Memphis), payitahat olunca, burası için yeni ve en büyük bir allah lazımdı. Tinis papasları bunun caresini bulduılar. Tinisin (Helyopolis) mahalli allahı, insan şeklinde temsil edilen (Atom Amon) idi. Fakat, bu ilah, bütün mısırlıların gözünü doldurmamaktaydı. Ulumiyetle, Mısırda, Güneşe mensup bir allaha tapınmağa alışılmıştı.

Bundan evel Tapılan, Osiris, yahut Horüs'ü de almak, [illegible] istemiyorlardi. Bunların yerine [illegible] Güneşin timsali olan Ra yi aldilar.

Mahalli mabüd ile güneşi bir yapıtılar (Ataum - Ra - Amon-Ra) allahini icat ettiler, ve papaslar, [illegible] Ra herkese anlattilar, öğrettiler ve tedris ettiler ki, (Amon-Ra) en büyük allahtır; diger allahlarü, insanları ve herşeyi yaradan Odur. IInci Ramses zamanında, artık, mütlak kadir olan allah, bir insan timsali ile bir güneş mefhümünün, papasların akil ve tedbiriyle - birleştirilmesinden [illegible] den olan (Amon-Ra) dir.

[illegible]

korunmak için tapınılırdı.

Müsirlilarin, ilâhiyat hakkındaki itikatlarına mensup ve safkalarını tetkik olunursa şu neticelere varılır; Sami-Hami Müsirlilar, Müsirda ilk medeniyet kuran türk ürüklerinin, adeta, bayrak gibi, ürük birliği alameti olan, doğan, kürt gibi hayvan timsallerini ki şüphesiz türklerce mukaddes idi- Hususi ilahlar mertebesine çıkardılar.

Bir taraftan da Türklerin, en büyük [redacted] göreleri kâinatın bütün kuvvetlerine [redacted] taptılar. Bilhassa güneş onların, [redacted] allahı oldu.

Ruhun ebediyeti, Tahnit

Mısırlılar, insan ölünce ruhunun ağzından kaçtığını ve günün birinde vücuduna tekrar gireceğini zan ederlerdi. Bunun için ceseti saglam muhafaza etmek lazımdı. İhtimam gösterilirdi. Ceset mumyalanırdı; sara olunurdu. Birçok ümur amelesi,

bu işle muvazzaftı. Mütaakiben, simsiki sargılarla bağlanırdı. Bu suretle ceset, bir mumya haline konur, ve ölenin ictimai mevkiine göre bir mezara konurdu.

Ehramlar, kıralların mumyaları için, büyük mezarlardan ibarettir.

21

Ruhların muhakeme edilmesi

Mısırlılar, zamanla, ruhun ebediyeti hakkında şu fikri kabul ettiler. Ne güzel bir fikir yapıldı. Her ölünün ruhu, Allah Osiris riyasetinde bir mahkeme huzurunda, muhakeme edilir; Ruh tartılır, Eğer fena amellerle yüklü ise mahvedilir, hayatında yaptığını itiraf a mecbur kılınır. Ruh irtikâp etmediği fena işleri sayacaktır. Meselâ, diyecektir ki: (öldürmedim, mabutlara karşı vazifelerimde kusur etmedim ...) sora/eyi işlere geçer: (Açlara ekmek verdim, susuzlara su verdim, çıplaklara elbise verdim ... diyecektir.

(x) Kadar günahları çok değilse

Temiz olduğu sabit olan, ruh, ebediyete kabul edilir, ve serin, kokulu bir havada yaşar ve [illegible] Allahın sofrasında yemek [illegible]n nasıl verdi.

Ahiret günü, şahitler, hesap günü, mizan, sırat Köprüsü, cehennem, cennet tekkilerinin mişkda inşa-masi böyle olmuş tur.

~~İç Yüksek mabut.- Mısır rahipleri, halkın diğer kısmına nazaran daha okumuş ve batıl itikatlara daha az inanırlardı. Rahipler beşeriyeti, mevcudiyetinden beri, işgal eden meseleler hakkında düşünürlerdi. Evvela bir çok mabutları aynı seviyeye koymuşlardı. Daha sora mabut Osiris karısı Isis ve çocukları Horus'tan ibaret üç şahsiyeti ön safa koydular. En nihayet, bütün mabutların Amona benzeyen yaratan kadir~~

Mısır papazları ve dini oyunlar

283

kül bir mükemmel mahlûku ko-

Mısır papazları, şüphesiz, saf ve cahil halktan çok bilgili, çok [illegible] idiler. Ve politikacı idiler. Bir sebeble idi ki firavunların, mesnedi olacaklar, müşavirleri olabiliyorlardı.

Papazların, hükümeti idare ettikleri görülmüştür. Papazlar, istedikleri kadar, allahlar yaparlar veya onları bir kaç yüzyıl zarfında toplarlar; Eğer kuvvetli olmalarına ve yardım edecekse, bütün dünyayı yalnız bir allah etrafında, kendilerine bağlı kılmağa çalışırlardı.

San'atlar

mimarlığı ve

lular, büyük binalar idiler. Bil

kadiot konserlerinden kayıklı

teoler, yapı taşı veriyordu.

menfaatlarına

lulbasso,

Mısırlılar,

, mabutlarına mabetler, ölülerine mezarlar yap

mış

23/a

X

Papazların, insanlar üzerine tesiri, bilhassa, mabetlerde ayinler vasıtasıyle oluyordu.

Allahla tanımak, bir çok ayinleri ve bir çokta papazları icap ettiriyordu.

Mabedin ortasını işgal eden, dar ve karanlık bir odada, Mahallin allahı, hergün, hediye kabul ederdi: Kokü, yiyecek, kumaş v.s.

Bayram günleri, allahın heykeli, debdebeli alaylarla, şehrin içinde dolaştırılırdı.

Mabetlere kurbanlar da verilirdi, en makbulü inekti. Ayinler, basma kalıp dualarla yapılırdı.

~~Mabetlerde~~

~~Allahlar bütün bir~~

~~Bu dalalet müesseselerin, mevcudiyeti~~

Ek Belge -4

"Atatürk'ün El Yazılarında Muhammed (as)" Bu belgemizde Atatürk, Muhammed (as)'ın Kur'an'ı kendi düşünsel gayretleri sonucu ortaya çıkardığını kendi el yazısı ile yazmaktadır.

Ayrıca Atatürk'ün yazdırdığı ve Leone Caetani'den tercüme ettirdiği kısımlar da mevcuttur. Belgenin aslı bir önceki belgeyle aynı yerde olup biz ilk defa yayımlanan Saçak Dergisi'nin ilgili sayısını sizlerle paylaşıyoruz.

SAÇAK

DOĞU PERİNÇEK
Türk Anayasaları
27 Mayıs ve DP - AP Çizgisi

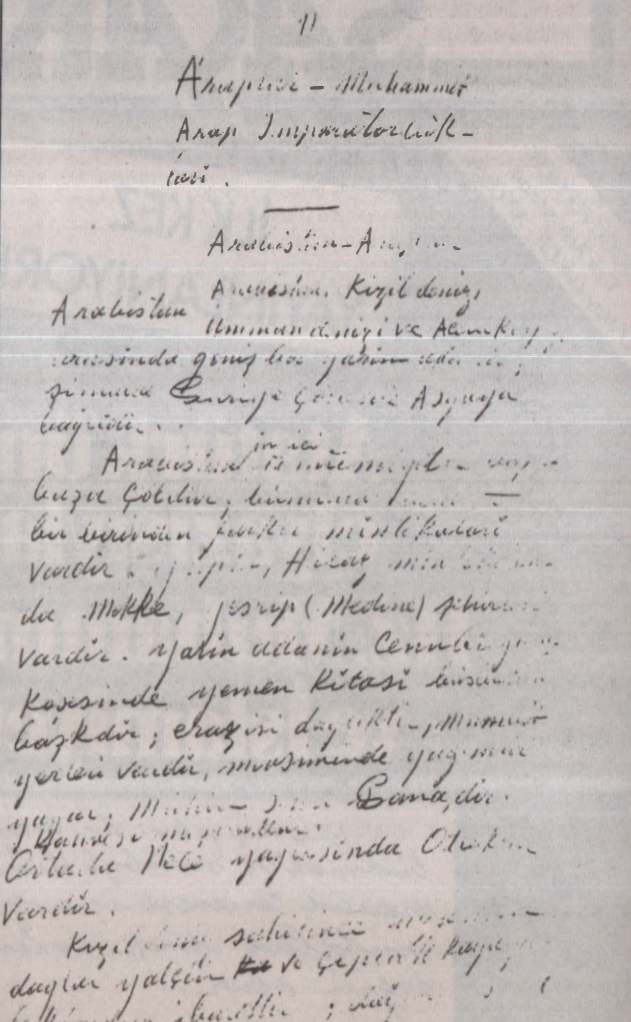
İLK KEZ YAYINLANIYOR!

Atatürk'ün elyazısıyla Hz. Muhammet ve İslamiyet

Bu Faziyeleri bir tüccar broşmak ve meseleyi ilim ve mantik cercevesi içinde mütalaa etmek daha doğru olur.

SAYI: 26 MART 1986 400 TL. KDV DAHİL

Atatürk'ün Elyazıları (s.1-9)

(1)

Araplar-Muhammet Arap İmparatorlukları

Arabistan

Arabistan, Arap Yarım Adası'nın, Kızıl Deniz, Umman Denizi ve Acem Körfezi arasında geniş bir yarım adadır; şimalde Suriye Çöller ile Asya'ya bağlıdır.

Arabistan'ın içi umumiyetle baştan başa çöldür; bununla beraber birbirinden farklı mıntıkaları vardır. Garpta Hicaz mıntıkasında Mekke, Yesrib (Medine) şehirleri vardır. Yarım adanın cenubî garbî köşesinde Yemen Kıtası büsbütün başkadır; erazisi dağlıktır, mümbit yerleri vardır, mevsiminde yağmur yağar; mühim şehri Sana'dır. Kahvesi meşhurdur. Ortada Necef yaylasında otlaklar vardır.

Kızıl deniz sahilinde uzanan dağlar yalçın ve çıplak kayalıklardan ibarettir; dağlarla sahil arasında alçak ve sıcak ovalar vardır. Buralara Tihame derler

(2)

Bu dağlara Hicaz dağları denir, yüksek noktası (2750) metredir. Yemende (3000) metre irtifaında dağ vardır. Umman Denizi sahilince uzanan Umman dağları vardır.

Çöller kızgın sıcak ve kuraktır. Arabistan'da nehir yoktur, bir kuyuya tesadüf etmek saadettir. Çölde müthiş sıcak rüzgârlar eser, kumlarını havaya karıştırır.

Araplar

Araplar, yahudiler gibi Samî denilen ırktandırlar; bedevîdirler. Hayal ve şiir istidatları çoktur. Muhammetten evel edebiyatları ve şairleri arasında müsabakalar vardı. İçtimaî ve siyasî hayatları anarşi içinde idi.

Mekke ve Medine ahalisi tüccar idiler, idareleri de bir nevi halk idaresiydi. Yemende küçük küçük kabile krallıkları vardı.

(3)

Arapların iptidaî dinleri

Arabistanın şimalinde Hıristiyanlar ve hemen her tarafında mühim yahudi kolonileri vardı. Fakat arapların umumiyeti putlara taparlardı.

Bedeviler çölde taşlara, vahalarda ağaçlara taparlardı; onlar da gözle görülmiyen cinler, periler tahayyül ederlerdi. Bedeviler, Mekkeyi mukaddes tanırlar ve oraya hacca gelirlerdi. Orada Kâbe vardı. Kâbede arap kabilelerin mabûdlarını temsil eden yere dik konulmuş 360 taş ve gökten düşmüş tanrıları meşhûr Karataş (Şeceri esvet) bulunurdu. Gelecek hayat hakkındaki inanışlar çok karanlıktı.

Yemende bir eski medeniyet vardı (Himeyrilerin). Bu medeniyeti şüphesiz, Acem Körfezi sahillerine Sümerler getirmiştir.

3

Araplarin Arabistanin şimalinde iptidaî dinleri Hıristiyanlar ve hemen Her tarafında mühim yahudi Kolonileri vardı. Fakat arapların umumiyeti Putlara tapardı.

Bedeviler çölde taşlara vahalarda ağaçlara tapardı; onlarda gözle görülmiyen cinler, periler tehayyül ederlerdi. Bedeviler, Mekkeyi mukaddes tanırlar ve oraya hacca gelirlerdi. Orada Kabe vardı. Kabede arap kabilelerin mabûdlarini temsil eden yere dik konulmuş 360 taş ve gökten düşmüş tanrıları meşhûr Karataş (Şeceri esvet) bulunurdu. Gelecek Hayat Hakkindaki inanişlar Çok karanlik-ti.

Yemende bir eski medeniyet Vardi (Himeyrilerin). Bu medeniyeti şuphesiz, acem körfezi sahillerince Sumerler Getirmiştir.

4

Muhammedin menşei ve atalarına ait bütün malûmat tarihî olmaktan ziyade efsanevîdir. Peygamber zamanında bir malûmat yoktu; bunlar sonradan icat olunmuştur.

Arapların aile şecerelerinin tutulması usûlü Halife Ömer zamanında başlamıştır. Bu usûl bir takım düzme şecerelerin uydurulmasına yol açtı. Hakikatta, Muhammedin menşei hakkında pek az şey bilinmiştir, okadar ki onun asıl ismi dahi malûm olmamıştır; Muhammet, Peygamberin ismi değil, lakabıydı.

Peygamberin cetleri hakkındaki malûmat dahî tarihî vesikalara uymaz. Araplar, Peygamberin İbrahim neslinden geldiğini ispata çalıştılar; Araplar bu sûretle bütün

(4)

Muhammedin menşei

Muhammedin aile ve atalarına ait bütün malûmat tarihî olmaktan ziyade efsanevîdir. Peygamber zamanında bir malûmat yoktu; bunlar sonradan icat olunmuştur.

Arapların aile şecerelerinin tutulması usûlü Halife Ömer zamanında başlamıştır. Bu usûl bir takım düzme şecerelerin uydurulmasına yol açtı. Hakikatta, Muhammedin menşei hakkında pek az şey bilinmiştir, okadar ki onun asıl ismi dahi malûm olmamıştır; Muhammet, Peygamberin ismi değil, lakabıydı.

Peygamberin cetleri hakkındaki malûmat dahî tarihî vesikalara uymaz. Araplar, Peygamberin İbrahim neslinden geldiğini ispata çalıştılar; Araplar bu sûretle bütün

(5)

Arap ırkının yüksek necabet sahibi olduğunu ispat etmek hevesinde idiler.

Mühammet kendisi hiçbir zaman asalet şerefi iddiasına kalkışmamıştır; O, boş teferruata ehemiyet vermezdi; gayesine doğru tereddütsüz yürür ameli bir adamdı.

Mühammet, hiçbir zaman, bir esalet hücceti istemedi; damarlarında İbranî nebilerinin canı dolaştığını iddia etmedi; bilakis, kerek kendisinin, kerek ana ve babasının fakir hallerile iftihar etti.

Bütün mehazlar, bize, Muhammedin babası olmak üzere Abdülmüttalibin oğlu Abdulla namında bir zatı gösterir; Anasının da adını Emine olarak tespit ederler.

Muhammet dünyaya gelmeden evel, babası ölmüştür. Emine de, çocuğunu altı

- 5 -

Arap ırkının yüksek necabet sahibi olduğunu ispat etmek hevesinde idiler.

Mühammet kendisi, hiçbir zaman asalet şerefi iddiasına ~~ile bile...~~ kalkışmamıştır. O, boş teferruata ehemiyet vermezdi; gayesine doğru tereddütsüz yürür ameli bir adamdı.

Mühammet, hiçbir zaman, bir esalet hüccetı istemedi; damarlarında, İbranî nebilerinin canı dolaştığını iddia etmedi; bilâkis, kerek kendisinin, kerek anasıbabasının fakir hallerile iftihar etti.

Bütün mehazlar, bize, Mühammedin babası olmak üzere Abdülmüttalibin oğlu Abdulla namında bir zatı gösterir; Anasının da adını Emine olarak tespit ederler.

Mühammet ~~dünyaya~~ dünyaya gelmeden evel, babası ölmüştü. Emine de, çocuğunu altı

6

yaşında yetim bırakmıştır. Muhammet dedesi Abdülmuttalip yanında kaldı. Dedesi öldükten sonra da amcası Ebûtalibin himayesine girdi. Ebûtalip çok fakir ve ailesi de kalabalıktı. Muhammet, maişetini temin için gençliğinde çobanlık etti.

Muhammet 25 yaşında iken Hatice isminde 40 yaşında zengin bir dul kadınla evlendi; daha evel onun hizmetine girmiş develerine ve ticaret işlerine bakıyordu.

Bu verdiğimiz malûmat, öteden beri verilegelmekte olan malûmattır. Ancak, bu hususta bilgimizi, tarih çerçevesini sokabilmek için şu noktalara dikkati celp etmek lazımdır:

Muhammedin Abdûlla ismini taşıdığına dair söylenen sözler katî değildir.

(6)

yaşında yetim bırakmıştır. Muhammet dedesi Abdülmuttalip yanında kaldı. Dedesi öldükten sonra da amcası Ebûtalibin himayesine girdi. Ebûtalip çok fakir ve ailesi de kalabalıktı. Mûhammet, maişetini temin için gençliğinde çobanlık etti.

Mûhammet 25 yaşında iken Hatice isminde 40 yaşında zengin bir dul kadınla evlendi; daha evel onun hizmetine girmiş develerine ve ticaret işlerine bakıyordu.

Bu verdiğimiz malûmat, ôteden beri verilegelmekte olan malûmattır. Ancak, bu hususta bilgimizi, tarih çerçevesine sokabilmek için şu noktalara dikkat celp etmek lazımdır:

Muhammedin Abdûlla ismini taşıdığına dair söylenen sözler katî değildir.

(7)

Abdûlla ismi, Mühametten evel adeta meçhuldü. İslamiyetten evel herhangi bir mabûda nispetle Abdüllat, zeydüllat gibi isimler vardı; bu isimler islamiyet devrinde Abdûllah, Zeydûllah yapıldı.

Anananın bize Mûhammedin dedesi olmak üzere gösterdiği Abdülmûttalibin dahi, hakiki dedesi olduğu hakkında tarihî vesika yoktur.

Bu mülahazalardan sora Muhammedin menşei hakkında söylenebilecek şudur:

Muhammet, fakir bir menşeden gelmiştir; pek güçük yaşında anasız, babasız kalmıştır; Abdülmûttalip ailesi ve bilhassa Ebûtalip tarafından bir şefkat hisile kabul ve

7

Abdülla ismi, Muhammedden evel adeta meçhuldü. İslamiyetten evel herhangi bir mabûda nispetle Abdüllat, zeydüllat gibi isimler vardı; bu isimler islamiyet devrinde Abdüllah, Zeydüllah yapıldı.

Anananın bize Muhammedin dedesi olmak üzere gösterdiği Abdülmüttalibin dahi, Hakiki dedesi olduğu hakkında tarihi vesika yoktur.

Bu mülahazalardan sora Muhammedin menşei hakkında şöylenebilecek şudur:

Muhammet, fakir bir menşeden gelmiştir; pek güçük yaşında anasız, babasız, kalmıştır; Abdülmüttalip ailesi ve bilhassa Ebûtalip tarafından bir şefkat hissile kabul ve

Himaye edilmiştir. Peygam-
bere verilmiş olan Muham-
met laikabı, ölmüş baba-
sının ismini kullanmı-
ya lüzum bırakmıyordu.

Muhammedin Peygamberliği

Muhammedin Peygamberlik vazi-
fesinin nasıl
başladığını izah etmek en
nazik ve en müşkül mesele-
dir.

Muhammedin bir melek
ile ve allah ile Hakikaten
konuşmuş olduğu kanaatin-
da bulunanlar olduğu gibi,
Muhammedin, isteyerek
böyle söylediğini de
ileri sürenler olmuştur.

Bu faziyeleri bir tarafa
bırakmak ve meseleyi ilim ve
mantik çerçevesi içinde
mütalaa etmek daha
doğru olur.

himaye edilmiştir. Peygambere verilmiş olan Muhammet lakabı, ölmüş babasının ismini kullanmaya lüzum bırakmıyordu.

Muhammedin Peygamberliği

Mûhammedin peygamberlik vazifesinin nasıl başladığını izah etmek en nazik ve en müşkül meseledir.

Mûhammedin bir melek ile ve allah ile hakikaten konuşmuş olduğu kanaatinde bulunanlar olduğu gibi, Mûhammedin, isteyerek böyle söylediğini de ileri sürenler olmuştur.

Bu faraziyeleri bir tarafa bırakmak ve meseleyi ilim ve mantık çerçevesi içinde mütalaa etmek daha doğru olur.

(9)

Kûranda öğrendiğimize göre, Muhammet hiç değişmeden yaşamış bir insan değildi; o da hayat ve hadiselerin zaruri icapları karşısında adeta hergün değişmiştir.

Muhammet, iptida allahın resulüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır; bunu düşünmemiştir. Bu düşünce, senelerce mücadele ettikten ve fikirlerini neşreyledikten sora kendisinde hasıl olmuştur.

Asıl meselenin hal noktası şurdadır:

Bütün iptidaî kavimlerde olduğu gibi Araplarda da şairlerin akıl erdirme dikleri kuvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvetler Araplar için Cinler idi. Cinler, güya kâhinlere de kâyıptan haber vermek

Atatürk'ün Yazdırdığı Sayfalar (s.10-16)

10

kûdretini ilham ederlerdi.
Bu nevi itikatlar Arabistanda
her zaman o kadar canlı ve
derin olmuştur ki Mühammet
dahi cinlerin vücûduna sami-
mi olarak inanmıştır.
Hakikaten cinlerin şairlere
şiir ilham ettiğine kani
idi. Mühammedin İsa
ve Mûsa dinlerine dair
öğrendikleri de bu itikadını
kuvvetlendirmiştir. İsaya
atfolunan mucizelerin çoğu
cinleri tardetmekten ibarettir.
Mühammet dahi bütün
cinleri habis ruhlar gibi
telakki etti. Ve onları
şeytanlarla bir tuttu.

(10)

kûdretini ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda her zaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Mûhammet dahi cinlerin vücûduna samimî olarak inanmıştır.

Hakikaten cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kani idi. Mûhammedin İsa ve Mûsa dinlerine dair öğrendikleri de bu itikadını kuvvetlendirmiştir. İsaya atfolunan mucizelerin çoğu cinleri tardetmekten ibarettir. Mûhammet dahi bütün cinleri habis ruhlar gibi telakki etti. Ve onları şeytanlarla bir tuttu.

11

Fakat Muhammed diğer taraftan tabiat fevkinde bir kuvvetin ilhamlarına maruz kaldığına inandı. Muhammet ilhamlarını cinlerden almadığını ve fakat cinlerden yüksek olan Allahtan aldığını söyler. Bu sebeple Kuran ayetlerinin manzum değil mensur olduğunu delil gösterir.

Muhammed başlangıçta her halde şedid bir heyecana maruz oldu. Bir takım dinî endişeler ve vicdanî mülahazalarla

(11)

Fakat Muhammet diğer taraftan tabiat fevkinde bir kuvvetin ilhamlarına marûz kaldığına inandı. Mûhammet ilhamlarını cinlerden almadığını ve fakat cinlerden yüksek olan Allahtan aldığını söyler. Bu sebeple Kuran ayetlerinin manzum değil mensûr olduğunu delil gösterir.

Muhammet başlangıçta her halde şedid bir heyecana marûz oldu. Bir takım dinî endişeler ve vicdanî mülahazalarla

12

samimî sûrette üzüldü. Muhammet namuskâr, samimî, ve menfaat fikrinden ârî olarak ortaya atıldı. Onun gayesi ırkdaşlarının ahlak ve dinini ıslah etmekti.

İlk vahi | Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair bir çok eski rivayetler vardır. Bunlar artık efsanelere karışmıştır. Hakikatta peygamberin ilk söylediği Kuran ayetinin ne olduğu malûm ve belki de mazbût değildir. Kuran süreleri

(12)

samimî sûrette üzüldü. Muhammet namuskâr, samimî ve menfaat fikrinden arî olarak ortaya atıldı. Onun gayesi ırktaşlarının ahlak ve dinini ıslah etmekti.

İlk vahi

Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair bir çok eski rivayetler vardır. Bunlar artık efsanelere karışmıştır. Hakikatta peygamberin ilk söylediği Kûran ayetinin ne olduğu malûm ve belki de mazbût değildir. Kûran sûreleri

13

Mühammede ~~[illegible]~~ açık semada peyda olmuş bir şimşek gibi günün birinde, birdenbire bir taraftan inmiş değillerdir. Mühammedin beyan ettiği sûreler uzun bir devirde dinî tefekkürlerinin mahsûlü olmuştur. Mühammet bu sûrelere birçok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebî bir şekil vermiştir. Mamafi kendisini tahrik eden batınî amilin yukarda söylediğimiz gibi tabiatin üstünde bir vücût olduğuna

(13)

Mûhammede açık semada peyda olmuş bir şimşek gibi günün birinde, birdenbire bir taraftan inmiş değillerdir. Mûhammedin beyan ettiği sûreler uzun bir devirde dinî tefekkürlerinin mahsûlü olmuştur. Mûhammet bu sûrelere birçok çalıştıktan ve tedkikler yaptıktan sonra edebî bir şekil vermiştir. Mamafi kendisini tahrik eden batınî amilin yukarda söylediğimiz gibi tabiatin üstünde bir vücût olduğuna

14

kani idi.

Muhammedi hareketi geçiren ilk amil samimî heycanlar olmuştur. Muhammet daha sonra irticalen dinî ~~[illegible]~~ hitabede bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten nebiliğe, nebilikte de nihayet allahın Resûlü haline geçti.

İçinde yaşadığı insanların manevî menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücahedeye atılmış olan Muham-

(14)

kani idi.

Mûhammedi harekete geçiren bir amil samimî heycanlar olmuştur Mûhammet daha sonra irticalen dinî hitabede bulunan bir vaiz oldu. Vaizlikten nebiliğe, nebilikten de nihayet allahın Resûlü haline geçti.

İçinde yaşadığı insanların manevî menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücahedeye atılmış olan Mûham-

met sonunda dinî bir İmparatorluğun mutlak reisi ve bütün dünyaya hakim olmak iddiasını besliyen muharip, bir dinin müessisi sıfatı ile ömrünü bitirdi. Bu iki netice münhasıran Muhammedin kendi manevî ve fikrî kuvvetinin mahsulü idi

Muhammedin neşrettiği din, insanların kalplerinde derin bir ihtizaz uyandırdı. O ölüp gittiği halde on üç asır

(15)

met, sonunda dinî bir imparatorluğun mutlak reisi ve bütün dünyaya hakim olmak iddiasını besliyen muharip bir dinin müessisi sıfatı ile ömrünü bitirdi. Bu iki netice münhasıran Mühammedin kendi manevî ve fikrî kuvvetinin mahsulü idi.

Mühammedin neşrettiği din, insanların kalplerinde derin bir ihtizaz uyandırdı. O ölüp gittiği halde on üç asır

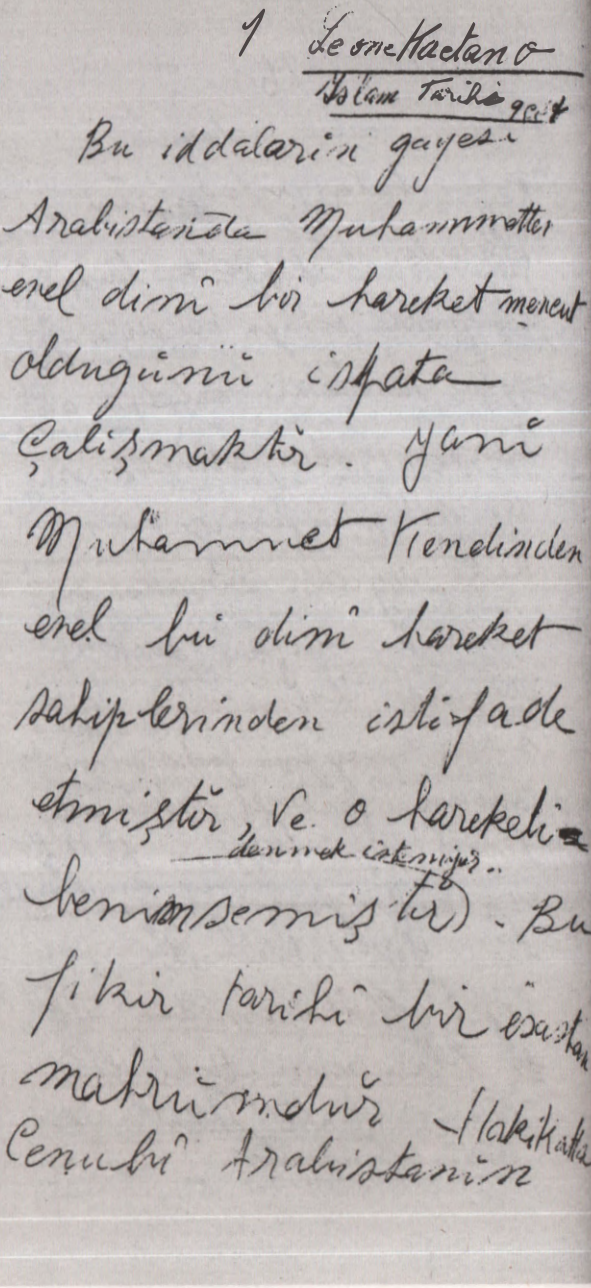
16

Sonra hala islamiyetin
kalplerde ihtizaz ~~ile~~ hissile
getirmekte olduğu his olunuyor
~~Ey~~ Bu harikanın sebebini araş-
tırırken yalnız Muhammed-
din şahsı üzerinde durmak
kâfi değildir. Başka un-
surları da nazarı dikkate
almak lazımdır. O un-
surlar, mevzuu bahs olan
adamın faaliyet sahasını
teşkil eden kavmin halleri
~~ve içinde yaşadığı muhiti~~
dir. Her halde içtimaî
heyet Muhammedin ilk
telkinlerini katî bir
tekamül ile tadil ve
tevsi etmiştir.

(16)

sonra hala islamiyetin kalplerde ihtizaz hissile getirmekte olduğu his olunuyor. Bu harikanın sebebini araştırırken yalnız Mûhammedin şahsı üzerinde durmak kâfi değildir. Başka unsurları da nazarı dikkate almak lazımdır. O unsurlar, mevzuu bahs olan adamın faaliyet sahasını teşkil eden kavmin halleridir. Her halde içtimaî heyet Mûhammedin ilk telkinlerini katî bir tekamül ile tadil ve tevsi etmiştir.

Atatürk'ün İsteğiyle Afetinan'ın Leone Caetano'nun «İslam Tarihi»nden Çevirdiği Bölüm (s.1-7)

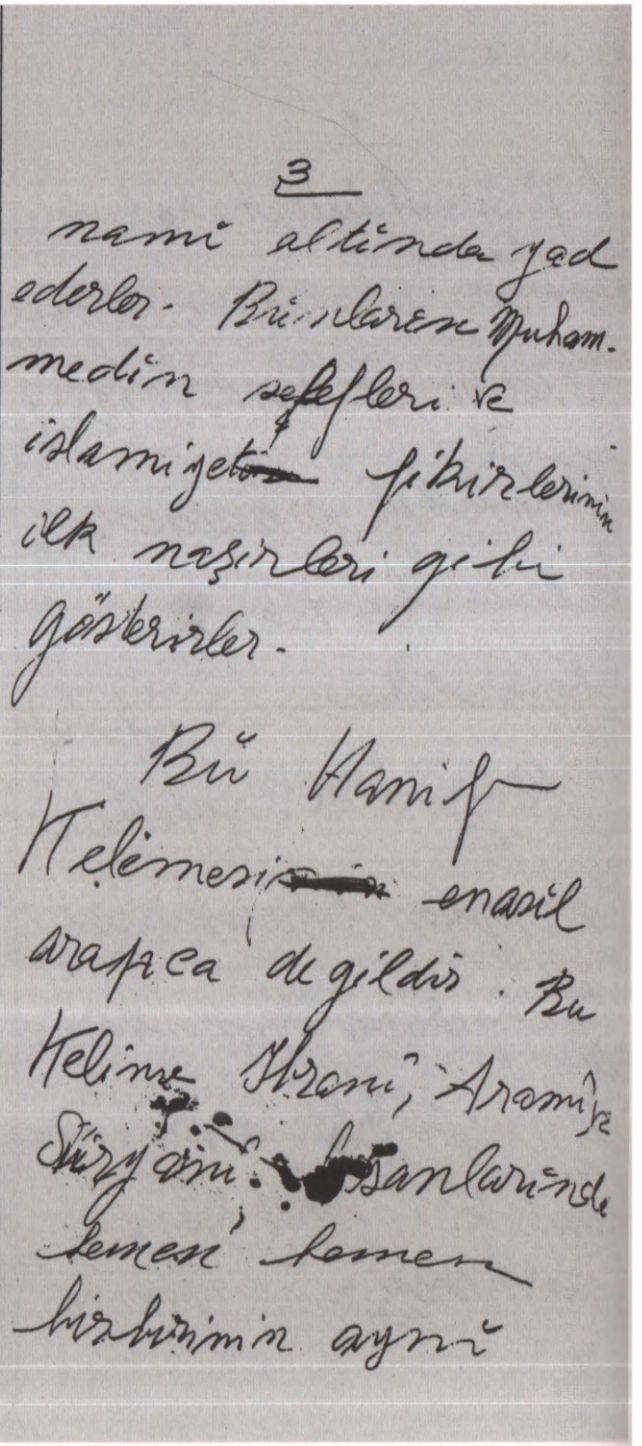

1 Leone Caetano
İslam Tarihi
Bu iddaların gayesi Arabistanda Muhammetten evel dinî bir hareket mevcut olduğunu ispata çalişmaktır. Yani Muhammet kendisinden evel bir dinî hareket sahiplerinden istifade etmiştir, ve o hareketi benimsemiştir denmek istiyor. Bu fikir tarihî bir esastan mahrumdur. Hakikatte Cenubî Arabistanın

(1)

Bu iddiaların gayesi Arabistan'da Muhammetten evel dinî bir hareket mevcut olduğunu ispata çalışmaktır. Yani Muhammet kendinden evel bir dinî hareket sahiplerinden istifade etmiştir, ve o hareketi benimsemiştir denmek isteniyor. Bu fikir tarihî bir esastan mahrumdur. Hakikatte cenubî Arabistanın

(2)

bazı mahdut havalisi hariç olmak üzere orta ve şimali Arabistan kabileleri arasında dinî bir tekâmül hareketinin ufak izleri bile yoktur. Peygamberden evel putperestliğin haricinde bir Allah tanıyan din ve mezhep saliklerini Hanif

3

nami altında yad
ederler. Bunlarla Muham-
medin selefleri ve
islamiyet fikirlerinin
ilk naşirleri gibi
gösterirler.

Bu Hanif
kelimesi enasıl
arapça değildir. Bu
kelime İbrani, Aramî ve
Süryani lisanlarında
hemen hemen
birbirinin aynı

(3)

namı altında yad ederler Bunları Muhammedin selefleri ve islamiyet fikirlerinin ilk naşirleri gibi gösterirler.

Bu Hanif kelimesi enasıl arapça değildir. Bu kelime İbranî, Aramîve Süryanî lisanlarında hemen hemen birbirinin aynı

4

manada olmak üzere
mevcuttur. İbrani ve
arami lisanlarında
Hanif kelimesinin
manası "Ahlaksız,
dinsiz", Süryanideki
mana ise "Murdar"
dır. Bu manalar
sonraları "Yalancı,
mürai" ve nihayet
"müşrik" manasına
tahavvül etmiştir.

(4)

manda da olmak üzere mevcuttur. İbranî ve aramî lisanlarında Hanif kelimesinin manası «Ahlaksız, dinsiz», Süryani'deki mana ise «Murdar» dır. Bu manalar sonraları «Yalancı, mürai» ve nihayet «müşrik» manasına tahavvül etmiştir.

6

Muhammet tarafından
bu tabire verilen
esaslı mana «bir ve
hakikî Allaha tapan
kimse gibi görünüyor.
Muhammet Kuranda
Hanif kelemesini
12 defa yani altı
defa Mekkî surelerde
ve 6 defada medenî
surelerde kullanmıştı
Bunların sekizinde

(5)

Muhammet tarafından bu tabire verilen esaslı mana «bir ve hakikî Allaha tapan kimse» gibi görünüyor. Muhammet Kuranda Hanif kelimesini 12 defa yanı altı defa Mekkî surelerde ve 6 defa da Medenî surelerde kullanmıştır. Bunların sekizinde

6

Hanif tabirini İbrahim milletini yahut İbrahim dinini tasvir ve tarif için kullanılmıştır.

Hakikatte Muhammedin ilham aldığı ihtimali olan, bu uydurma selefler değildir. Bu ilham vericiler Arabistanın hıristiyanlığı kabul eden sekenesi arasında da değildi.

(7)

Bunları yahudiliğe meyleden kımseler arasında aramak lazımdır.

Muhammedin dinî hususatta bilhassa haham edebiyatile İbranî edebiyatından istifade ettiği bu gün ispat olunmaktadır.

Ek Belge -5

Sıradaki belgemiz "Atatürk'ün El Yazılarında İslam" dır. Burada Atatürk'ün İslam'a ve Muhammed (as)'a yaptığı eleştirileri "Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün EL Yazıları" kitabının ilgili sayfalarda kendi el yazılarından okuyabilirsiniz.

Afet İnan'ın hazırladığı bu kitapta Atatürk'ün el yazılarını mevcuttur. Türk Tarih Kurumu tarafından 1998 yılında yapılan 3. Basımını esas aldık.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. DİZİ – Sa. 92

MEDENÎ BİLGİLER
VE
M. KEMAL ATATÜRK'ÜN EL YAZILARI

Prof. Dr. A. ÂFETİNAN

3. Baskı

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ – ANKARA
1998

9. Din birliğinin de bir (14
millet teşkilinde müessir
olduğunu söyleyenler vardır
fakat biz, bizim gözümüz
~~bir bir dir~~ önündeki
türk milleti tablosunda bunun
aksini görmekteyiz.
türkler araplarin dinini kabul
etmeden evvel de böyük bir
millet idi. arap dinini kabul
ettikten sonra, bu din
~~beraber~~, ne araplarin, ne
aynı dinde bulunan acemlerin,
ve nede misirlilarin ve sairenin
türklerle birleşip bir millet
teşkil etmelerine hiç bir
tesir etmedi. bilakis, türk
milletinin milli rabitalarini
gevşetti; milli hislerini, milli
heyecanini ~~öldürdü~~. bu pek
tabii idi. Çünkü, Muhammedin
kurduğu dinin gayesi, bütün

milliyetlerin faaliyetinde (16 şamil) bir arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Bu arap fikri, ~~Hilafet~~ Ümmet kelimesi ile ifade olunuyordu. Muhammedin dinini kabul edenler, kendilerini unutmaya, hayatlarını allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasr etmeğe mecburdular. Bununla beraber, allaha kendi milli lisanında değil, allahın arap kavmine, ~~arapça~~ gönderdiği arapça kitapla ibadet ve münacatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, allaha ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyet karşısında türk miletini ~~çok~~ bir çok asırlar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, adeta, bir kelimenin

(16

manasını bilmediği halde
Kuranı ezberlemekten
beyni bulanmış, hafızla-
ra döndüler. başlarına
geçe bilmiş olan haris ser-
darlar, türk milletince, karışık
[redacted] cahil Hocalar
ağzıyle, [redacted] ateş ve azap ile
[redacted] müdhiş bir muamma
halinde kalan, dini, hırs
ve siyasetlerine alet
ittihaz ettiler. bir taraftan
araplari zorla [redacted] emirleri
altına aldılar, bir taraftan
avrupada, allah kelimesinin
ilasi parulasi altında,
hıristiyan milletlerinin [redacted] idarelerini
altına geçirdiler, fakat onların
dinlerine ve milliyetlerine
ilişmeği düşünmediler.
ne onları ümmet yaptılar

ve onlarla birleşerek (17
bir kuvvetli millet yaptılar
Mısırda, belirsiz bir adamı
halifedir diye yok ettiler,
bir kasidir diye bir palas
parçası, hilafet alameti ve imtiyazı olarak
altın sandıklara koydular
halife oldular. Ve gâh şarka (cenuba
gâh garba veya her tarafa
birden saldıra saldıra, Türk milletini
Allah için, peygamber için
toprakların, menfaatlerini,
benliğini unutturacak
Allah'a müteveккil kılacak derin
bir gaflet ve yorgunluk
beşiğinde uyuttular.
Milli duygunun boğan, dünya fani
ya kıymet verdirmeyen, sefaletler,
zaruretler, felaketler hiç
olunamaya başlayıncaya,
asıl Hakiki saadetin oldukten
sonra ahirette kavuşacağını
vaat ve temin eden dinî akide

Ve dinî his, millet uyandığı 18/
zaman onun bu hakikati görmesine
mani olamadı. Bu acı manzara
karşısında kalanlara, kendilerin-
den evvel ölenlerin, ahirette ki
saadetlerini düşünerek veya
bir an evvel ölüm niyaz edercek
ahiret hayatına karışmak tekin
eden din hissi; dünyanın, acı
dünyalara tokatiyle, derhal,
türk milletinin vicdanın-
daki çadırını yıktı, davetli-
leri, türk düşmanları olan
arap çöllerine gitti.
türk vicdanı sinsimisi,
derhal, yüzlerce asırlık kudret
ve kuvvetiyle, büyük
heyecanlarla çarpıyordu.
ne oldu? türkün milli
hissi, artık ocağında ateş-
lenmişti; artık türk, cenneti,
değil, bu yüksek türk cedlerinin
mukaddes miraslarının

Son türk ellerinin (19
müdafaa ve muhafaza-
sini düşünüyorda.
işte, dinin, türk milliyetin
[redacted] [redacted] dini hissin
de bıraktığı hatıra.

19/ türk milleti, millî hissi;
dini hisle değil, fakat
insanî hisle yan yana
düşünmekten vazgeçmek
alır. vicdanında, milli hissin
yanında, insanî hissin serefli
yerini daimâ muhafaza etmekle
mufteharidir. Çünkü, türk
milleti bilir ki, bugün
medeniyetin Sahrasında
müstakil ve fakat, kendile-
rine muvazi yürüdüğü
medenî milletlerle, [redacted]
[redacted] devirlerinde, keşifleri
il

Ek Belge -6

Resmi Türk milli tarih tezini yansıtan ve başkanlığını Atatürk'ün yaptığı bir komisyon tarafından hazırlanan "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserin ilk 45 sayfasını "Türk Tarihinin Ana Hatları (İnsanlığın Evrimi)" adıyla sizlere sunuyoruz.

Burada insanlık ve dinlerin evrimini nasıl anlatıldığını, yaratılışın ve yaratıcının reddini, dillerin ve ırkların oluşumunu ve insanlığı geçirdiği evreleri göreceksiniz. Bu eser 1930 yılında kontrol nüshası olarak basılmış daha sonra okul kitaplarına kaynaklık etmiştir.

METHAL

TÜRK TARİHİNİN ANA HATLARI

Türk Ocağı "Türk Tarihi Heyeti„ azalarından Afet Hf. ile Mehmet Tevfik, Samih Rifat, Akçura Yusuf, Dr. Reşit Galip, Hasan Cemil, Sadri Maksudi, Şemsettin, Vasıf ve Yusuf Ziya Beyler tarafından iktitaf, tercüme ve telif yollarile yapılmış bir teşebbüstür.

"Türk Tarihi Heyetinin„ başka azalarının ve mevzu ile alâkalı zatlerin mütalea ve tenkit nazarlarına arzolunmak üzere yalnız yüz nüsha basılmıştır.

1930
İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

BU KİTAP NİÇİN YAZILDI ?

Bu kitap, muayen bir maksat gözetilerek yazılmıştır.

Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehaz olan fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin, ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması, Türklüğün kendini tanımasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabiî mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milliyetimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır, aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır. Bununla, milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve seciyesinin esrarını meydana çıkarmak, Türkün hususiyet ve kuvvetini kendine göstermek, ve millî inkişafımızın derin ırkî köklere bağlı olduğunu anlatmak istiyoruz. Bu tecrübe ile muhtaç olduğumuz o büyük millî tarihi yazdığımızı

iddia etmiyoruz, yalnız bu hususta çalışacaklara umumî bir istikamet ve hedef gösteriyoruz.

İkinci bir maksadımız da kâinatın teşekkülüne, beşerin zuhuruna ve beşer hayatının tarihî devirlerden evvelki mazisine dair, yakın zamanlara kadar itibarda bulunan yanlış telekkilerin önüne geçmektir. Yahudilerin mukaddes saydıkları efsanelerden çıkan bu telekkiler membaların tenkidi ile, ve son zamanların ilmî keşiflerile artık tamamen kıymetini kaybetmiştir. Tenkidi tarihe ve tabiî ilimlere dayanılarak kurulan faraziyeler elbette Sifrittekvin'*in haberlerinden daha ilmîdir. İşte bunun içindir ki, kitabımızda beşerin tarihine girmeden önce kâinat, dünya ve insan hakkında zamanımızın ilme müstenit nazariyelerini nakil ve izah ettik; ve bunu yaparken, batıl fikirlerden sıyrılarak, tarihî şeniyeti kavramaya çalıştık,*

Bu kitap, halkımız ve bilhassa gençliğimiz için yazıldı; ve buna binaen Türklerin dünya tarihindeki rolleri ve hilkat nazariyatile iktifa olunmadı; okuyanlara umumî bir levha halinde beşer tarihinin ırkımızla yakından alâkalı bazı kısımları da muhtasar olarak gösterildi; fakat, Türk aleminden uzak kalan kavmlerin tarihlerinden bahsa lüzum görülmedi.

Gaye ve plân böyle olunca, asıl maksadımızı teşkil eden Türklerin beşer tarihindeki, hususile bu tarihin en eski ve eski devirlerindeki rollerin-

den gayri mevzularda ayrıca tedkiklere girişilmedi. Yalnız levhayı itmama yarayan bu kısımların vuzuh ile ihtisar edilebilmiş kitaplardan iktibas olunmasında bir beis görülmedi. Keza hilkat ve insan bahisleri de yeni nazariyeleri en kolay anlaşılabilir bir tarzda hulâsa eden zamanımız müelliflerinden alındı.

Türklerin cihan tarihinde rolleri mevzuuna gelince, cihan tarihine dair en son zamanlarda garpta yazılıp neşrolunmuş sentetik (terkibî) kitaplarınverdikleri mu'talarla bazı lisanî tetkikler karşılaştırılıp muhakeme olunarak vâsıl olunan neticeler tesbit olundu. Mehaz olarak bilhassa fransızca kitaplar alınmıştır. Zira memleketimizde münteşir tarihî nazariyelerin hemen cümlesi fransızca mehazlerden muktebes olduğu cihetle bu yanlış telâkkilerin yine Fransız alimlerinin bize verdikleri ilmî mu'talar ve delillerle tashihi tercih olundu.

Bu kitapla, doğru görmeye, eyi düşünmeye alıştırmak istediğimiz insanlar Türklerdir. Türklerin yanlış görüşlerden, hatalı düşünüşlerden bir an evvel kurtulması başlıca emelimizdir. Bunun içindirki, esas fikirlerimizi bir an evvel yaymak istedik. Muhtelif lisanlarda yazılmış mütenevvi vesikaların ve başka türlü membaların araştırılmasını âtideki mesaiye bıraktık.

— 3 —

I. BEŞER TARİHİNE METHAL

Uzak mazinin, bugünkü hayatlarımızda, müesseselerimizde hâlâ yaşamakta olduğu görülüyor. Bunun sebebi ve insanların birleşip müşterek bir cemiyet halinde yaşayışlarının ilk safhaları, az çok, anlaşılmadıkça, bugünün geniş siyasî, içtimaî, iktisadî meselelerini anlamak güçtür. Bu müşkülü yenmek için, insanın, nereden ve nasıl geldiği hakkında ilmî idrak sahibi olmak lâzımdır.

Filhakika, düşünülünce, insan, bugünü anlamak için dünü bilmeğe; dünkü işleri kavramak için, daha evvel geçmiş günlerin, nihayet uzak zamanların, vakalarını hatırlamağa mecbur oluyor. Bu suretle, insan, içinde bulunduğu vaziyetin, işlerin, hakikî başlangıcını anlamak istedikçe geriye doğru çekildiğini duyar. Mısıra, Mesopotamyaya, Akdeniz havzasına, Asyanın merkez yaylâlarına ve oralarda eski zamanlarda yaşamış insanlara kadar gider. Fakat bu da kâfi gelmez; daha geriye, ilk insanlara ve nihayet ilk hayata ve bunun ilk belirdiği yere kadar iner.

Geriye doğru olan bu fikrî seyahat, muhtelif şubeden birçok âlimlerin, mütehassısların son 100 sene zarfında keşfedebildikleri şeniyet sahasında vuku bulur. Bu keşifler, mazi hakkındaki bilgilerimizin hududunu teşkil eder.

Bundan 100 sene sonra, 2030 da yapılacak seyahattan, ihtimalki, bugüne nisbeten, akla hayret

verici görüşler ve bilgilerle dönülecektir. Bu suretle hergünkü keşiflerile bilgilerimizin hududu gittikçe genişliyecektir.

A.

KÂİNAT İptidaî insanlar, arzı düz bir yer, semayı da onun kubbesi gibi gördüler. Güneş ile ayı, bu kubbe üzerinde veya arzın altından dolaşmak suretile mütemadiyen gelip geçer sandılar.

Arzın yuvarlak olduğu fikrini ilk evvel kavrayanlar, eski Yunanlılar oldu. Fakat, kâinatın vüs'atini onlar da, lâyıkile anlayamadılar; Kürei arzı, kâinatın merkezinde sandılar. Güneşin, ayın bütün seyyar ve sabit yıldızların, arzın etrafında döndüklerini farzettiler. İnsanların dünya hakkında fikri 400 sene evvelsine kadar bu merkezde idi.

Ondan sonradır ki, *Kopernik* tarafından merkez de, arzın değil, güneşin bulunması lâzım geldiği tahmini, ortaya atıldı. Fakat, bu hakikat, ancak 300 sene evvel XVII inci asırda, teleskopun *Galile* tarafından ilerletilmesi sayesinde kabul olundu.

Teleskopun terakkisi, insanların düşüncelerinde yeni bir safha açtı; hayata yeni bir görüş bahşetti, insanların fikir ve hayalini, her türlü kayıtlardan kurtardı.

Teleskopla mukayese edilebilecek bir âlet te *İspektroskop* tur. Bu âlet her hangi bir ziya membaının, bizden milyonlarca kilometre uzaklardaki yıldızların terkiplerinin ve sıcaklıklarının derecesini gösterir.

KÂİNAT

Anlaşılıyor ki kâinatın zaman içindeki nihayetsiz imtidadını idrakimiz, yakın zamanlarda mümkün olabilmiştir. Ondan evvel insanların zamanın uzunluğu hakkındaki fikirlerine göre bu uzunluk, şaşılacak derecede kısadır.

200 sene evvelki telâkkiye göre dünya 5-6 bin sene evvel yaratılmıştır ve hilkatin şaheseri olan insan Basradan tamam iki günlük yolda ve Fırat nehri üzerinde bulunan cennette zuhur etmiştir.

Bu kanaatlar, hep dinî kitaplarda hikâye olunan vakaların harfi harfine tefsirinden doğuyordu. Artık bugün, az çok tenevvür etmiş bir insanın bu gibi masalları hakikî kanaat şeklinde telâkki ve kabul etmesi mümkün değildir.

Önümüzdeki bu kısa zaman duvarını yıkan, *jeoloji* ve bilhassa *paleontoloji* ilimleri oldu. Bu ilimler sayesinde, insanların ömrünün 6000 senelik değil, ondan pekçok fazla, milyonlarca senelik olduğu anlaşıldı.

Gerçi, çok evvel, iki mühim hâdise, insanların nazarı dikkatlerini celbediyordu; bunlardan biri arzda birçok yerlerde, kalın rüsubî kaya tabakaları görülüyordu; bu tabakalar, ancak pek uzun zamanlar zarfında yığılmış, toplanmış olabilirdi. Bu kayalar birçok noktalarda, eğilmiş, bükülmüş, öyle şekillere girmiş ki, bu şekiller ancak uzun devirlerde tesirini icra eden bir takım azîm kuvvetlerle vücut bulmuş olabilirdi. Diğeri, bugün, arz üzerinde yaşıyan mahlukların kemik, kafatası ve saire gibi sert kısımlrını andıran fakat onlara tamamen benzemiyen bir takım bakiyelerin bu kayaların muhtelif tabakalarında bulunması idi. Bunlar, insanlarda bir düşünce, bir merak uyandırı-

yordu. Fakat, ancak, 100 senedenberidir ki, bu kaya tabakaları ve aralarındaki *fosiller* usul dairesinde tetkik edilmeğe başladı ve hakikî kıymet ve mikyasları bulundu. Kayalar, beşeriyetin hakikî ve tabiî sicilli oldu. Bu siciller sayesinde insanların gözleri açıldı. Artık bugün milyonlarca seneler uzak, nihayetsiz bir maziye kemali cesaretle bakabiliyoruz.

∴

Feza, nihayetsiz bir boşluktur. Bu boşluk içinde eterin mevcudiyeti tasavvur olunur.

Yıldızlar feza içinde biribirlerinden, pek çok geniş aralıklarla ayrılmış, hararet ve ziya saçan bir takım merkezlerdir. Fezada bir takım, karanlık cisimler de vardır.

Güneş, arza en yakın olan bir yıldızdır [1].

Arz, güneşin etrafında ve aynı zamanda, kendi mihveri üzerinde döner.

Güneşin etrafında dönen yalnız, arz değildir; güneşe uzaklıkları muhtelif, arza benzer, başka âlemler de vardır: Seyyareler.

Arzdan güneşe daha yakın, Utarit, Zühre vardır; arz onlardan sora gelir.

Arzdan sora, uzaklıkları nisbetinde, sıra ile Merih, Müşteri, Zuhal, Uranüs ve Neptün gelir. Bunların arasında dolaşan, isimsiz, daha başka parçalar da vardır.

Güneş ve onun etrafında dönen ve onun zıyasile gündüzlenen bu seyyarelerin hepsi birden,

[1] Bu yakınlık 149 Milyon kilometredir. Güneş ateş halinde bir takım madenlerden mürekkeptir; kendi etrafında döner, arzdan bir buçuk milyon kadar (1 ½ milyon) büyüktür. Arzın kutru (13) bin kilometredir.

güneş âlemini vücude getirir. Kuyruklu yıldızlar, arasıra fezanın payansız derinliklerinden, birdenbire çıkar gelir ve bu âlemin içine girer ve sora çıkar gider.

Görebildiğimiz yıldızlar, Güneş âleminden, yüzlerce milyon kilometre daha ötelerde kalır. Arada ve yıldızların arasında hayatsız, soğuk, karanlık, boş bir saha..

Nihayetsiz boşluk, bunun içinde deveran eden yıldızlar, güneş âlemi, bütün bunların hepsi düşünüldüğü zaman, zihnimizde hasıl olan mefhum *kâinat* kelimesile ifade olunur.

Kâinatın varlığı, bu payansız büyüklük, bir hayal veya bir düşünüş değildir; hakikî, şe'nî varlıkların birliğidir. Bu varlıkları, birbirine ve herbirini ayrı ayrı hepsinin birden yaptığı birliğe bağlıyan, aralarındaki ahengi uyduran zarurî daimî, umumî kanunlar vardır.

Kâinatın varlığından anlaşılan kuvvet, kudret, hareket; kâınatın kanunlarına tâbidir.

İşte, *tabiat,* hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem aynı zamanda, kâinatın kanunlarına tabi, hareket ve kudrettir. O halde, tabiat, hem kanunların sahibi, vazıı, hâkimidir; hem de aynı kanuuların tâbiidir. Nasıl ki millet devlettir; bu itibarla kanunların sahibidir; onları infaz eden kuvvettir; fakat, aynı zamanda bu kanunlara tâbidir.

Bütün varlıklar, tabiatta dahil ve onun kanunlarına tâbi olunca, zihayat mahluklar, insanlar dahi şüphesiz bundan hariç ve müstesna olamazlar.

Filhakika, insan, tabiatın mahlukudur. Hayatın buyük kaidesi de tabiata tâbi olmaktır.

Tabiatta, hiçbir şey eksilmez ve hiçbir şey

artmaz. Yalnız tabiatı vücude getiren varlıklar, tabiatın kanunları icabı olarak şekillerini değiştirir. Arzı ve hayatı mütalea ve tetkik ederken, bu hakikati müşahede edeceğiz. Fakat ondan evvel şunu söyliyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekâsı eseridir. Zekâ tabii olan *dimağdan* çıkar. Bundan, tabiatı anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi, tabiatın fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için saniadan başka bir şey olmıyacağı meydana çıkar.

∴

DÜNYA Dünya denildiği zaman, artık bizim dünyamız; yani toprak, su, hava ve hayat anlaşılmalıdır.

Hâlâ hararet ve ziya saçan güneşin etrafında, pek uzak bir mazide, henüz o zaman tekâsüf etmemiş maddelerden mürekkep bir kütle, güneşle beraber dönerdi. Bu kütleden kopup ayrılan parçalar bildiğimiz güneş âlemini meydana getirdi.

Bunlardan, dünyamıza vücut veren ateş parçası mütemadiyen, kendi etrafında dönerek ikiye ayrıldı. Büyük parça dünyayı, küçük parça ayı teşkil etti. Dünyanın, fezanın soğuğu içinde, bilinemez ne kadar uzun zamanlar zarfında, yavaş yavaş, soğuğa temas eden dış yüzü söndü, katılaştı, kabuk bağladı. O zamandan bugüne kadar geçen zamanların uzunluğu hakkında bir fikir edinmiş olmak için, bu müddetin, *2 milyar seneye* yakın olduğu söylenebilir. Dünyanın esası olan, ateş parçası, kabuk bağladıktan ve daha bir takım tekallüpler geçirdikten sonra aldığı şekil ve mahiyet şöyle oldu: Yüzü buruşuk; bu buru-

şukluğun çıkıntılı yerleri dağlar; çukurlarda zar gibi ince denizler; etrafında ince bir hava tabakası.

Hayat, dünyanın karalarında, denizlerinde ve havasındadır. Kâinatın bizim dünyamız haricindeki yerlerinde, şimdiki halde, hayatın mevcudiyetini kat'î olarak bilmiyoruz.

Dünyanın, tabiatın içinde bir varlıktan, güneşten geldiğini, zamanla şeklini, manzarasını değiştirdiğini ve bu suretle en nihayet, bugünkü hali aldığını hatırlattıktan sonra, şimdi, dünyada hayatın tetkinine geçilebilir.

∴

Hayata ait, bugüne kadar, edinebildiğimiz bütün bilgilerin kitabı *"Kayalar sicilli"* dir.

Bu sicille nazaran, tesbit edilmiş en eski kayalar, hiç bir hayat eseri göstermiyor. Dünya üzerinde, kara ile deniz, ilk ayırt edilebildiğindenberi, geçmiş olan uzun devrenin yarısı dahi, hiçbir hayat eseri bırakmamıştır. Bundan soradır ki, kayalarda, geçmiş hayatın izleri görülmeğe ve çoğalmağa başlıyor. İlk hayat emareleri, pek basit şeylere aittir: küçük hayvan kabukları, deniz otlarının sapları ve çiçeğe benzer başları, deniz kurtlarının izleri ve bakiyeleridir.

Daha sora *1-2 milyon sene* zarfında daha kuvvetli birtakım deniz akrepleri hasıl oluyor. Fakat denizde balık ve karada nebatî ve hayvanî hiçbir hayat henüz yoktur. Deniz akrepleri, uzun asırlar, hayatın, yegâne sahibi kaldılar. Sonra göz, diş ve çok kuvvetli yüzme kabiliyetine malik, yeni çeşit bir mahlûk meydana geldi : ilk balıklar.

Bu devirde, karada ise henüz toprak dahi yoktu. Bundan sonradır ki, karada, birden, pek

mütenevvi, kalın bataklık nebatları görülür. Bu nebatların çoğu, büyük ağaçlar halinde yosunlar, ağaç kadar otlar gibi şeylerdir.

Bununlaberaber asırdan asıra birçok şekilde hayvanlar, denizden karaya çıkmağa başladı. 100 ve 1,000 ayaklı hayvanlar vardı. Belkemikli hayvanlar, büyük böcekler, büyük sinekler, hava teneffüsüne kabiliyetli hayvanlar vardı. Bu devirdeki hayvanların yumurtaları, yalnız, su altında inkişaf edebilirdi. Bu sebeple, bataklık içinde veya yakininde yaşamak mecburiyetinde idiler. Bunlar hem kara, hem deniz hayvanları idi.

Bundan sonra dünyanın iklimi değişti. Bir kuraklık ve soğuk devresi başladı. Bu devirde büyük bataklık ormanları kurudu, bugünkü başlıca kömür yataklarını vücuda getirdi.

Bunu müteakıp, dünya iklimi tekrar değişti; hararet ve rutubet devresi avdet etti. Yeni bir hayvan silsilesi başladı. Bunlar, bataklıkta değil, kayalar arasında yumurtlarlardı, yerde sürünürlerdi. Bu devirde tohumlu ağaçlar da başladı. Böceklerin nevileri de artıyordu. Sert kanatlı böcekler meydana gelmişti. Şimdi dünya yüzünde görülmiyen çok garip mahlûklar da vardı. Bu büyük hayvanlar, sık ormanların, daimî yeşil ağaçları arasında koşuşurlar ve atlarlarken ön ayaklarını kanat gibi kaldırırlar ve zıpladıktan sonra ayaklarını açarak yavaş yavaş inerler ve bazan da ormanların ağaçları arasında uçarlardı.

Bu (*kanat ayaklı*) hayvanlar, ilk uçan belkemikli hayvanlardı. Fakat tüyleri yoktu. Bunlar ne kuş idiler ve ne de kuşların ecdadı oldular.

Kuşlar, başka asıldan geldiler. İlk kuşlar, sıçrarlar ve tırmanırlardı. Bilâhara uçtular. Vücutları

evvelâ pullu idi. Pullar uzadı, diken haline geldi; bu dikenler, yayvanlaşarak ve çatlayarak tüy haline geldi. Kuşların tüylü ön ayakları, evvelâ koşarken çırpınarak sürat temin ediyordu ; nihayet doğrudan doğruya uçmak için kullanıldı.

İlk memeli hayvanlar, ayni devirde geldi. Fakat, bunlar, küçük mahlûklardı.

Bundan sonra, yine dünyanın iklimi değişiyor. Hayat duruyor. Birkaç milyon seneler hayatsız, boş geçiyor.

Bundan sonra bir yaz ve büyük bir yeni hayat devresi başlıyor. Bu devrenin başlangıcında, vâsi volkan faaliyeti oldu. O zaman dünyanın haritası, bugünkü dünya haritasına, müphem bir tarzda benzemeye başladı.

Bu yeni devrin, başlangıcından, bugüne kadar geçen zaman, *40 veya 80 milyon* sene tahmin edilmektedir. Bu yeni devrin başlamasile, ilk defa dünyada, mer'a vücut buldu. Mer'alarda, ot yiyen hayvanlar meydana geldi.

Bu hayvanlar meyanında birtakım hayvanlar vardır ki, bunlar, sürülerle bir arada bulunuyorlar, birbirlerine bakıyorlar, birbirlerini taklit ediyorlar, birbirlerinin hareketlerinden ve seslerinden anlıyorlardı.

İçtimaî bir hayatın başlangıcını gösteren bu hayvanlar, dünya yüzünde ilk defa görülüyordu.

Bu devir inkişaf ettikçe nebatların ve hayvanların bugün dünyada görülenlere benzeyişleri de arttı. Yavaş yavaş, çirkin ve kaba nesiller, bugünün mütekâmil memeli hayvanlarına inkılâp ettiler.

Bu hayvan zümrelerinin başında : sıra ile, maymunlar, kuyruksuz maymunlar ve nihayet *insanlar* bulunmaktadır.

— 13 —

BEŞER TARİHİNE METHAL

Bu bahiste tesbit ettiğimiz bilgilerin, gözümüz önünde canlandırdığı hayat zincirlerinin iki ucu, başlangıcı ve nihayeti, henüz aydınlatılmak ihtiyacındadır.

Hayatın, dünya üzerinde nasıl başladığını henüz bilmiyoruz; hayatın ince, sulu, çamur şeklinde ve yarı hayat halinde, tabiî şerait altında başlamış ve sonra, hissolunmaz surette, yavaş yavaş tamamen hayata mahsus evsafı almış olması muhtemeldir. Halihazırda, dünyanın hiçbir tarafında, dünyada hayatın teşekkül ettiği milyonlarca sene evvel mevcut olmuş bulunan kimyevî ve tabiî şeraite tesadüf edilemez. Bu sebeple şüphesiz yeniden başlıyan bir hayat yoktur. Fakat gayri uzvî maddelerden uzviyeti andıran, bazı zarlar, lifler yapmak ilim adamlarınca mümkün olmuştur.

Her halde, hayatın, her hangi bir tabiat harici âmilin müdahelesi olmaksızın, dünya üzerinde tabiî ve zarurî, bir kimya ve fizik seyri neticesi olduğunu kabul etmek lâzımdır. Aksi takdirde, meselâ bir mantarı, bir sineği ve bunların mevcudiyetlerindeki seyri, bir billûr parçasında, pek zarif bir şekilde sıra sıra dizilmiş olan unsurlardan, veya ruzgârla dalgalanan bir kum deryasından daha esrarengiz bir mahiyette sanmak ve bu iki nevi varlık arasındaki gayri tabiî farkın sebeplerini araştırmak gibi gülünç bir mevkie düşülür.

Yaptığımız hayat zincirinin ilk halkasını denizde bulduk. Fakat hayatın, ilmen ifade olunan menşei şudur: Hayat, sıcak, güneşli, sığ, bataklık suda, çamur veya kum üzerinde başladı. Oradan, sahillere ve açık sulara, denizlere yayıldı. Bu menşe, ilk teşekkül eden denizlerin sahilleri boyunca uzanan göller ve bataklıklar olabilir.

Şimdi, hayat zincirinin ilk mühim halkalarından başlayarak son halkasına gelelim. Gördük ki, gözü, dişi, kemikleri olan ilk hayvan balıktır. Ondan sonra mühim kemikli hayvan, karada *yerde sürünenler* dir. Bunların inkişaf ve tekemmülleri ilk memeli hayvanlara ve onlar da daha mütekâmil memeli hayvanlara müntehi oluyordu ki, bunların hayatı, içtimaî hayatın başlangıcını andırıyordu. Ondan sonra maymun, kuyruksuz maymun ve insan devrine girildi.

Bu silsileyi, berakis yaparsak, insanın sair memeli hayvanlar gibi, daha basit bir sınıfa ait cetlerden geldiği kanaatine varılır.

Filhakika, umumiyetle iddia olunuyor ki insanın ve büyük maymunların müşterek bir cetleri vardır. Bu çet dahi, daha basit şekilleri haiz bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılıyor. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvanların birinden ve en nihayet bu da balıklardan geliyor. İnsanın bu şeceresi, insanın teşrihile sair kemikli hayvanların teşrihi arasındaki mukayeselere müştenittir.

Doğmazdan evvel insan vücudünün geçirdiği pek garip safhalar vardır ki, onlar bilinecek olursa, bu iddianın sihhatini kabul etmemek mümkün olmaz. Filhakika, insan, evvelâ bir balık olacakmış gibi başlar; yerde sürünen hayvanları hatırlatan bir takım şekillerden geçer; basit memeli hayvanların bünyelerini tekrarlar, hatta bir müddet için kuyruğu da vardır.

İnsan doğduktan sonra dahi, şahsî inkişafında, insan olarak başlamaz. İnsanlığa doğru atılmak için, adeta ilk hayvanların yaptıkları gibi şiddetle çırpınır durur.

— 15 —

BEŞER TARİHİNE METHAL

Hulâsa, insanlar, sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan, bugünkü şekline geldi.

İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti, milyonlarca ve milyarlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık o, bugün, tabiatın, nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde, kendi nev'inin mukadderatına, gittikçe büyüyen bir irade ve şuur ile bakıyor.

∴

İNSAN İnsanların bugünkü nesillerinin ilk cetlerinden itibaren ne gibi şekillerden geçtiğini takip etmek imkânından bahsolunmaktadır.

Fakat ilk insanların fosil halinde kalan bakiyeleri pek azdır. Bu sebeple insanın bulunabilen ilk ceddi ile bugünkü insan nesilleri arasında düşünülen irtibat ve münasebet zincirinin birçok boşluklarını doldurmak lâzımdır. Dünyada henüz el sürülmemiş ve herbiri insana ve insanın cetlerine dair, birçok vesikalar ve izler ihtiva eden topraklar altında daha kim bilir ne kadar hazineler vardır. Bahusus Asyada bütün bu muammaların anahtarları saklı kalmış olabilir. Halbuki yakın zamana kadar tetkik edilen yegâne saha hemen hemen Garbî Avrupadan ibarettir. Daha bir çok sene evvel bulunan bir *kafatası* bugüne kadar mevcut malûmat yekûnu üzerinde mühim tesir yapmıştır. Herhalde insanlar hakkında bugün mevcut olan malûmat yakında bileceklerimize nazaran hiç gibidir. İnsanların ceddi olark tavsif olunan mahlûk, kayalar arasında saklanan koşucu bir mahlûk idi. Bu mahlûk kolayca ağaçlara da tırmanabiliyordu. Ayaklarının baş parmaklariyle

ikinci parmakları adasında bir maddeyi tutabiliyordu.

Bu insan ceddinin dünya yüzünde yaşadığı devir pek eskidir. Memeli hayvan devri olan bu devir, bizden 40 veya 4 milyon sene uzaktır. Fakat bu da, tabiî bir cedden iniyordu. Bu ikinci cet bizden 140 veya 14 milyon sene uzak bir zamanda yerde sürünen hayvanlar devrinde yaşamıştır. Bu hayvan, ağaçlar arasında yaşardı.

İnsanların cetleri olan, bu mahlûklara ait olmak üzere ilk izler arasında en mühimleri bazı taşlar ve çakmak taşlarıdır. Bunlar pek kaba tarzda elde tutulmak için yontulmuşlardır. Balta gibi kullanılmış olmalı idi. Bu ilk aletler arasında en eskileri milattan *yarım milyon seneden fazla* evvelki zamanlara aittir. Fakat, bu ilk aletleri yapan mahlûklara ait ne kemik ne buna benzer sair izlere bugüne kadar tesadüf edilmemiştir. Binaenaleyh bu mahlûklara, yalnız eser olarak bıraktıkları bu ilk aletlerin mevcudiyetile intikal ediyoruz. İlk aletlerin delâlet ettiği zamandan başlamak üzre bugünden 50,000 sene evveline kadar geçen yarım milyon seneden fazla uzun devre içinde yaşamış olan insan cetlelerine aidiyeti kat'î bir fosil bulunmamıştır. Ancak birçok asırlar zarfında, gittikçe daha ziyade tekemmül eden çakmak taşından yapılmış birtakım aletler bulunmuştur. Bu aletleri yontmuş, meydana getirmiş olan mahlûkların kemiklerinden veya sairesinden bir nişane kalmamış, çürümüş mahvolmuş, lâkin zamanımızdan 50,000 sene evveline yakın olan devre ait olmak üzere kıymetli eserler bulunmuştur. Taştan yapılmış kazmalar, burgular, bıçaklar, kargılar ve nihayet insana ait olduğuna şüphe

olmıyan kafatasları ve sair kemikler bulundu. İlk insanlar, daha evvel değilse bile herhalde 50,000 sene kadar evvel zuhûr etmiş idiler. Şüphesiz 50,000 sene evvel yaşamış olan bu insanlar bugünkü nesillerine nazaran pek kaba yapılı idiler. Fakat 100,000 sene evvelki ecdadından daha az kaba idiler. 500,000 sene evelisindenberi dünya yüzünde yaşadıklarını, ne kadar basit olursa olsun, mevcut bir takım taş aletlerden bildiğimiz eski cetlerinden ise çok ince ve mükemmel olduklarına şüphe yoktur.

50,000 sene evvel yaşamış olan bu insanlar devirlerinde soğuklar pek ziyade şiddet peyda edince mağaralarda yaşamağa başladılar. Ateşi çoktan öğrenmiş görünüyorlardı. Bundan sonradır ki, arkalarında çok izler bıraktılar. Bu insanlar, o zamana kadar açık havalarda, su membalarının yakınlarında, yaktıkları ateş etrafında toplu bulunurlardı. Fakat, bu insanlar, yeni ve şiddetli soğuğun şeraitine kendilerini uydurabilecek kadar zeki idiler. Halbuki, insana yakın ve ona benziyen mahlûklar, soğukların şiddetine mukavemet göstermediler, tamamile mahvoldular. Hakikaten *eski taş devri* aletlerinin en kaba tipleri, bir müddet sonra ortadan kalkmış bulunuyordu.

Bu insanların, büyük hayvanlara karşı kullandıkları silâhlar, mızraklı kargılar, tahta topuzlar, büyük çakmak taşları gibi aletlerdir.

Hayvan eti ve hayvan kemiklerindeki iliklerle beslenirlerdi. Kemikelri mağaralarda saklarlar ve canları istediği zaman kırıp iliklerini içerlerdi. Bu adamlar derilere bürünüyorlardı. Bu derileri kadınlar hazırlıyorlardı. Bu ilk insanlar bizim gibi, hep sağ ellerini kullanıyorlardı. Vücudun sağ

tarafını idare eden, beynin sol cihetidir. Onun için bunlarda da beynin sol ciheti sağ cihetinden daha ziyade büyümüştü. Basıra ve lâmise hislerini ve bütün vücudun kuvvetini idare eden arka kısımlar iyi neşvünema bulmuştu. Fakat fikir ve lisan ile münasebettar olan ön tarafları nisbeten küçük kalmıştı. Bunların beyinleri, bizim beynimiz kadar büyüktü. Fakat biçimi başka idi.

Herhalde, bunların düşünüş tarzları bizimkinden çok farklı idi; çok kaba, bize nazaran fikirleri pek az açılmış idi. Hisleri, melekeleri, bizimkilere benzemiyordu. İhtimal hiç konuşmıyorlar veya pek nadiren, bir iki kelime kullanıyorlardı. Herhalde lisan denecek bir şeyleri yoktu.

***

Anladık ki, dünya yüzünde yaşamakta olan insan cemiyetlerinin, bugünkü hallerini iyice anlayabilmek için geçmiş bütün insanların ve cemiyetlerin hallerini, birbirlerine nispetlerini bilmek lâzımdır. Bunun için, dünyanın, hayatın ve insanların menşe ve mebdelerine kadar geriye gitmeğe mecbur olduk. Tabiatin, kâinat ve kuvvet olduğunu anladık.

Dünyanın menşeini ve hayatın tabiî ve ayni zamanda, kâinatın kanunlarına tâbi şartlar içinde, sayılmayacak kadar çok, milyonlarca sene evvel dünyada belirdiğini gördük.

Balık ve yerde sürünen dört ayaklı memeli hayvanlarla beraber birçok cinsten hayvanların, milyonlarca seneler zarfında zuhûrlarını ve geçirdikleri tebeddülleri, gözden geçirdik. Nihayet insanların, tabiî mahlûk olarak dünyada, zuhûr

ettiklerini anladık. Fakat ondan sonra ilk insan ceddini, tesbit etmekte müşkülâta uğradık.

Çünkü, onun, sahih olduğunda şüphe edilmiyecek iskeletini bulmak çok güç ve geç oldu. Bundan evvel, onun vücuduna, hayatına, ancak bıraktıkları kabasaba, bir takım taş aletlerle, intikal edebildik. Vakıâ bundan sonra o kaba iptidaî taş aletlerin inceldiği, tenevvü ettiği görülecektir. Dada sonra, yeni yeni insan bakiyeleri, taş aletler meyanında onlardan sonra icat edilmiş birbirinden mükemmel tunçtan, demirden aletlere tesadüf edeceğiz. Fakat bütün bu eserler bugünkü beşeriyeti tatmin edemez. Zira bütün bunlar takribî, tahminî hesaplarla nihayet insan cemiyetlerinin dünya üzerindeki mevcudiyetlerinin, yaşayışlarının ancak muğlak, müphem bir tablosunu yapabilir.

Halbuki, biz insan cemiyetlerinin, nerede, ne halde, ne vakit, yaşadıklarını bilmek isteriz. Onların bugünkü, hayatımız, fikirlerimiz, terakkilerimiz, hulâsa harslarımız üzerinde, hâlâ müspet veya menfi olarak müessir görünen harsları derecelerini sahih olarak bilmek isteriz.

Hars dediğimiz zaman, bir insan cemiyetinin, devlet hayatında, fikir hayatında (yani: ilim ve san'atta) iktısat hayatında yapabildikleri şeylerin muhassalasını kastediyoruz ki *medeniyet* te bundan başka birşey değildir.

Bu malûmat, ancak elde vazıh vesikalar olduğu zaman hâsıl olabilir. Vazıh vesika ise okuyabileceğimiz yazılı vesikalardır. Üzerinde *yazı* olan kâğıt, deri, taş, tuğla, ağaç, maden ve saire gibi muhtelif şekilde, kitap ve kitabelerdir ki insan cemiyetlerinin hakikî, medenî varlıklarının kudretli şahidi, canlı eserleridir.

TARİH

B.

TARİH Bu izahattan sonra tarihi tarif edelim: *Tarih, insan cemiyetlerinin, zaman ve mekân kaydile, sahih olarak, hayatını, harsını tetkik ve nakleden bir ilimdir.*

Tarihin, insanlar için ne kadar mühim bir vazifeyi üzerine aldığı meydandadır.

Tarih, bu mühim vazifeyi ifa ederken, yalnız, bugünün insanlarını, tenvir ve irşat etmekle kalmıyor, bundan sonra gelecek insanlara da faideli bir mürebbi oluyor.

Filhakika, yarının kurucusu olan bizler, bizden evvelki kavmlerin, milletlerin, devlet işlerinde fikrî ve iktısadî sahalarda, yaptıklarını ve bunların mükemmel ve noksan cihetlerini, iyi ve fena taraflarını ve bunların sebeplerini, amil ve müessirlerini, tabiî veya arızî manileri anladıkça, fikrimizde, filimizde, küşayiş olur. Gelecek nesillerin nefretle yadedeceği bir insan, bir millet olarak tarihe geçmekten hazer edeceğiz. Fertçe ve milletçe, medeniyete en yüksek işler görmüş, insanlığın yükselmesine çok çalışmış, gelecek nesillerin istifade edebileceği, kıymetli, ölmez, ilmî ve san'atkârane eserler bırakmış bir varlık olarak, tarihte en muhterem, en şerefli bir yer sahibi olmağa çalışacağız. Çocuklarımıza da ayni fikir ve terbiyeyi vereceğiz.

Tarih, vazifesinin ifasında muhtaç olduğu malûmatı temin için hemen her ilim ve fenden istifade etmek mecburiyetindedir. Bilhassa, jeoloji, antropoloji, paleontoloji, arkeoloji, filoloji, etnoloji, içtimaiyat, tabiiyat ilimlerine muhtaç olduğu gibi, coğrafya ile daima yanyana yürümeğe mecburdur.

BEŞER TARİHİNE METHAL

Tarihinden bahsettiğimiz insan cemiyetinin dünya yüzünde, hangi mevkii işgal ettiği, bu mevkiin vaziyeti, avarızı, iklimi, denize yakın veya uzak olması, toprağı, nehirleri; nebat ve hayvan yetiştirme kabiliyeti ile o cemiyetin tarihi arasında sıkı bir münasebet vardır. Kezalik, bir milletin, hangi millètlerle iktısadî, içtimaî, siyasî münasebetlerde bulunduğunu bilmek lâzımdır. Bütün bunları, coğrafî vaziyetten anlıyabiliriz.

Tarih, vak'alarını, zaman sırasile, tertip etmek için bir mebde kabul etmek ve vekayii, o mebdee göre sıralamak lâzımdır. Bu mebde bütün millètlerde bir değildir.

Araplar, *Muhammed*in, Mekkeden Medineye hicretini tarihlerine mebde olarak kabul etmişlerdir. Hicret mebde olmak üzere senelerin sayılmasına *seneihicriye*, vekayi senei kameriye ile hesaplanırsa senei hicriyei kameriye, senei şemsiye ile hesaplanırsa senei hicriyei şemsiye ismini alır. Bütün dünya milletleri, *İsa*nın doğduğu günü mebde kabul etmişlerdir, bu senelere *senei mîlâdiye* denir. Ve yalnız şemsî sene ile hesaplanır.

Türkler, bütün medenî milletlerle beraber, Türk cümhuriyetinin teessüsündenberi mebde olarak mîlâdı ve ölçü olarak şemsî seneyi kabul etmişlerdir.

∴

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

Tarih, *yazı* ile başlar. İlk insanların, dünya yüzünde, yaşamağa başladıklarından itibaren, tarihin iptidasına kadar geçen çok uzun bir mazi biliyoruz. Bu mazi, tarihten evvele ait kalıyor. Demek ki insan cemiyetlerinin hayatları, bir mebdee nisbetle iki zamana ayrılır:

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

1) Tarihten evvel zamanlar;
2) Tarih zamanları.

Tarihten evvelki zamanlarda yaşamış olan insanların hayatları hakkında, bize bir fikir veren, onların bıraktıkları eserler olduğunu biliyoruz. Bu zamanlar dört devreye ayrılır:

1) Yontma taş devri:
2) Cilâlı taş devri;
3) Tunç devri;
4) Demir devri.

Bu devirlerin atları insanların hayatlarını müdafaa ve ihtiyaçlarını temin için kullandıkları maddeye ve maddeyi işleyişlerine göre verilmiştir.

Bu devirler, insanların, medenî hayat ve san'ata doğru terakki merhalelerini gösterir. Filhakika, devirden devire daimî terakki vuku bulmuştur. Fakat zannolunmasın ki, dünyanın her mıntakasında, ayni zamanda yaşamış olan bütün insan kütleleri, bu terakki merhalelerini, ayni zamanda kat'etmişler ve ayni zamanda müştereken, tarihî devirleri yaşamağa başlamışlardır.

Böyle olmamıştır. Bazı insan cemiyetleri, ya daha müstait olduklarından ve yahut muhit ve ahvalin, kendilerine muvafık şerait bahşetmesinden dolayı, diğer insan cemiyetlerinden, daha çabuk terakki etmişlerdir.

Medenileşmiş kavmlerin, tarihten evvelki zamanlarının, ne kadar devam ettiğini kat'î olarak bilmek mümkün değildir. Her halde, hepsinin, vahşilik halinden çıkmak için geçirdikleri zamanlar, pek uzundur.

Bütün insanlar için, yontma taş devri, kaba taş devrini geçirerek en uzun sürmüş bir devirdir.

— 23 —

Diğer devirler, daha fazla süratle birbirini takip etmiştir.

Yontma taş devrini, Şarklılar milâttan 12,000 sene evvel atlıyabildikleri halde, avrupalılar bu tarihten 5.000 sene sonraya kadar bu devri yaşamağa devam etmişlerdir; yani Avrupada milâttan ancak 7,000 sene evvel bu devirden çıkılabilmiştir.

Tunç devri en eski medenî ülkelerde, Summerde milâttan 6:7,000 sene evvel, Mısırda ise bundan sonra başlamıştır. Bu kıt'alarda demir devri iptidalarında yazı icat edilmiş ve tarih devri açılmıştır. Avrupada yazı bilinmeksizin, dört muayyen devir geçirilmiştir.

***

Yontma taş devrinde insanlar, taşları taşla yontarak muhtaç oldukları her nevi aletleri yaparlardı.

Bu devirde insanlar, iptidaî ve sefilâne bir hayat geçiriyorlardı.

Evvelâ, açık havada yaşadılar, sonra, nehirler yakınlarında ağaç kovuklarına, kaya oyuklarına, mağaralara iltica ettiler. Bunun için bu devre *mağara devri* de denir. Fakat, daha çok balığı olan su, daha çok avı olan orman aramak üzere sık sık yerlerini değiştiriyorlardı. Çünkü ziraat bilmiyorlardı. Avladıkları balıkları, hayvanları ve tedarik ettikleri nebat köklerini ve yabani yemişleri yiyorlardı. Bu insanlar elbise yapmasını bilmiyorlardı. Hayvan derilerine sarınıyorlardı.

Bugünkü mevcut hayvanlar, daha o devirde yaşamağa başlamışlardı. Büyük geyikler, öküzler, atlar, boz ayılar, aslanlar, sırtlanlar, gergedanlar, filler, şimdi ancak kutuplarda bulunan Ren geyikleri gibi hayvan cinsleri vardı. Bu devirde Ren

geyikleri okadar çoğalmıştı ki, bu devre Avrupada Ren devri namı verilmiştir.

Fakat o zamanın insanları bunların hiçbirini ehlileştirmemişlerdir. At, onlar için bir avdı. Bundan başka bugün nesilleri kaybolmuş, mamut gibi büyük hayvanlar da vardı.

İnsarlar, o devirde ya öldürüp yemek için veya kendilerini muhafaza için hayvanlarla mücadele ederlerdi. İnsanlar birbirlerile de kavga ediyorlardı. Av hayvanı, balık, bir mağarada bir yer, kavgaya sebep oluyordu.

Birbirlerini öldürüp etini yiyenler olduğu gibi keyif için diğerlerini öldürenler de vardı. Bu insanlar birbirlerinden, hayvanlardan, herşeyden, şimşekten, gökgürültüsünden, fırtınadan, gecenin karanlığından korkuyorlardı. *Korku* insanların ilk ve en kuvvetli hisleri oldu.

Bununla beraber bu insanlar, çok korkacak bir şey olmadığı ve çok aç olmadıkları zamanlarda hayvan dişlerinden gerdanlık yapıyorlardı. İçlerinden bazıları bayağı artist olmuşlardı. Bu devrin metrukâtı meyanında, üzerlerine, asıllarına pek benzeyen hayvan resimleri yapılmış taşlar ve kemikler bulundu.

Bazı mağaralarda boyalı hayvan resimleri de bulundu. Bu insanlar hayvan resimlerini oldukça mahirane yaptıkları halde insan resimlerini pek kaba bir surette yapmışlardı. Anlaşılıyor ki uzak ecdadımız tabiati müşahede ve tasvir etmesini biliyorlardı.

Yontma taş devri insanları, *ateş* yakmağı öğrendiler. Ateşte ısınıyorlar ve gıdalarını pişiriyorlardı.

Ateşin kuvvetli parlaklığı geceleri vahşi hay-

vanları korkutarak uzaklaştırıyordu. Ateş ayni zamanda insanları, karanlığın verdiği korkulardan da kurtardı.

∴

Cilâlı taş devrinde insanlar, taşları cilâlıyarak her neviden ve daha çok güzel aletler yaptılar. Bu devirde Avrupada yeni insanlar görülmeğe başladı. *Menşeleri Asya olan bu insanlar* Avrupanın vahşi vaziyetini değiştirdiler. Bu insanların mensup oldukları kavmler Asyada ve Akdeniz havzasında, vâsi mıntakalarda yaşayan *Türk kavmleri idi.* Türkler ziraati ve hayvanları ehlileştirmeği çoktan biliyorlardı. Hububat ve bilhassa buğday ziraatini öğrenmişlerdi.

Keten ziraati yapıyorlar ve onun liflerini dokuyarak kumaş ve ondan elbise yapmasını öğrenmişlerdi. Atı ve köpeği ehlileştiren bunlardır. Artık bu devirde koyun, öküz sürüleri yetiştiriliyordu.

Bu devrin adamları çiftçi ve çoban idiler. Bununla beraber cilâlanmış taşlardan ve kemiklerden muhtelif aletler ve zinet eşyası ve silâhlar yaptılar. Bunları yapmak için adeta imalâthaneler vardı. Başka san'atlar da inkişaf etmişti. Meselâ kile şekil vermeği biliyorlar ve onu pişirerek muhtelif şekillerde ve muhtelif süslerle çömlekler, kaplar yapıyorlardı. Bu muhtelif san'atlar gittikçe daha faal bir hale gelen bir ticaret doğurdu. Ziraat ve her türlü yeni san'atlardaki terakkiler ile *cilâlı taş devrini, ilk idrak eden Türklerdir.*

Bu devrin insanları abideler diktiler. Bu abideler yere dikilmiş 4-5 metre irtifaında kaba taşlardan, *manhirlerden* ibaret idi. Bunlar ya bir hat

üzerinde veya bir daire üzerinde yan yana dikilirdi. Manhirlerin neye delâlet ettiklerini bilmiyoruz. Bundan başka *dolmen* denilen binalar yaptılar.

Dolmenler yere dikilmiş taşların üstünü ufkî taşlar koyarak kapatmakla yapılan bir nevi odalardı. Bu tarzda yapılmış kapalı yollar da vardı. Dolmen odalarında insan kemikleri bulunmuştur. Bunlar şüphesiz mezardı. Bir üçüncü nevi binalar da vardı. Bunlar Avrupalıların *tümülüs* dedikleri tumbalardır. Tumbalar (Kurganlar) dolmen gibi taşlardan yapılmış, fakat üstü toprak yığınile örtülmüştür Bunlar da tepeciklere benzer mezarlardı. Bu dolmen ve tumbalarda, tunç ve demir şeyler de bulunmuştur. Fakat, en eskilerinde yalnız taştan baltalar, kaba kaplar ve kemikten, fil dişinden, hayvan kabuklarından resimsiz olarak yapılmış zinet eşyaları bulunmuştur. Bu tezyinat bilâhara göl evlerinde bulunmuş olanlara benzerdi.

Cilâlı taş devrinde insanlar kısmen göçebe hayatı terkederler, şurada burada yerleşirler. Bu mühim bir hâdisedir. İnsanlar yalnız münferit aileler halinde değil, biribirine yakın ailelerden mürekkep gruplar, yani *kabileler* halinde sakin oldular. Sabit hayat, küçük küçük milletler demek olan bu gruplar da tesanüdü takviye etti.

Beraber yaşamak için müşterek kaideler bulmak icap etti. Biz onlara bugün *kanunlar* diyoruz. O eski insanların buldukları kanunların neler olduğunu bilmiyoruz. Yalnız muhakkaktır ki insanların grup halinde birleşmeleri bir terakki oldu; ve insanlar arasında şiddet ve huşuneti azalttı.

Bu insan gruplarından bazıları göller üzerinde inşa ettikleri *beldelerde* ikamet etmeğe başladılar.

— 27 —

Göl beldeleri şöyle inşa olunurdu: bir gölün içinde, fakat kıyıya yakın olmak üzere kazıklar çakılır; kazıkların üzerine ağaç kütüklerinden bir döşeme yapılırdı. Döşemenin üstünde kulübeler inşa olunurdu. Kulübelerden müteharrik ahşap köprülerle sahile çıkılır ve gelinirdi. Bu köprüler akşamları kaldırılır, sabahları tekrar konulurdu.

40,000 kazık üzerine kurulmuş beldeler bulundu. Kazıkları, ağaç kütüklerini kaba taş baltalarla kesmek ve düzeltmek için ne kadar uzun ve sabırlı çalışmak lâzım geldiği düşünülsün. Bu beldelerde insanlar kendilerini emniyet içinde hissediyorlardı. Emniyetli hayat, müşterek sarfolunan gayretin mükâfatı oldu. Beşeriyetin büyük kısmı cilâlı taş devrine, milâdı *İsa*dan on iki bin sene evvel varmıştır.

***

Hakikî *maden devri* tunç istimalinden sonra başlar. Fakat tunç yapmak için lâzım olan kalay tabiatte nadir bulunduğundan, tunçtan silâh ve aletler imalâtı mahdut idi. Bu sebeple daha uzun zamanlar yontma ve cilâlı taştan yapılmış şeylerin istimaline devam edildi. Bulunmuş olan tunç kaplar üzerinde bir takım sahneler arzeden, karışık resimlerin mahkûk olduğu görülür.

Madenleri keşfeden insanlarca, *demir madeni* de malûm oldu. Demir istimali tunç istimalinden daha çok taammüm etti. Demirden yapılan şeyler tunçtan ve taştan yapılmış şeylerin tamamen yerine kaim oldu. Gerçi demiri eritmek ve onun üzerinde işlemek daha güçtür. Fakat zamanla bu müşkül yenildi. Demir, keskin kılıç, balta ve sair

silâhlar yapmak için daha müsaittir. Maamafi demir devrinde ve bugün dahi bazı eşya için tunç, bakır ve kalay kullanılmaktadır.

Maden devri üç müteakip safhaya ayrılıyor: Bakır devri, Tunç devri, Demir devri. Demir devrinin medeniyeti, her devirden yüksekti.

Demir san'ati *Türkler tarafından* Orta Asyada keşfedildi. Oradan Tuna yalılarına ve oradan Tuna boyunca Avrupaya yayıldı.

Avrupadaki insanlar henüz göl kasabaları ve dolmenler inşa ededurdukları zamanlarda, Şarkta Türkler en mühim san'atları doğuran bir keşifte bulunmuşlardı. Orta Asya yaylâlarında, dağlarında, ormanlarında yaşayan Türkler tabiatta saf olarak altın ve bakır madenlerine tesadüf ettiler. Bu madenleri ateşte eriterek onlara istenilen şekli verebilmek mümkün olduğunu anladılar. Bu keşif milâttan en az 7,000 sene kadar evvel vuku buldu. Bundan sonra madenleri beraber bulundukları taşlardan ayırıp çıkarmak san'atını öğrendiler. Altın, süs eşyası imalinde kullanıldı.

Bakırdan da silâhlar yaptılar. Lâkin bakır o kadar mukavemetli olmadığından, taş silâhların kullanılmasına da devam olundu. Nihayet terakki yolunda bir adım daha atıldı. Keşfolundu ki bakır ile kalay bir arada eritilince daha kuvvetli bir maden, yani *tunç* oluyor.

∴

İnsanların, muhtelif keşif ve icatları bir memleket ahalisinin diğer taraflara *muhacereti* suretile veya ticaret vasıtasile dünya yüzünde yayılmıştır. Tarihten evvelki en eski zamanlardanberi, dünyanın muhtelif kıt'alarında birçok insan muhaceret-

leri vuku bulmuştur. Bunun başlıca sebeplerini şu suretle izah edebiliriz.

Yontma taş devri insanları, yalnız balıkçı ve avcı idiler. Bunlar daha iyi avlanacak ve balık tutacak yer bulabilmek için oturdukları yerleri değiştiriyorlardı.

Daha sonraları cilâlı taş devri insanları, çiftçi ve çoban olduklarından oturdukları yerlerden daha mümbit topraklar ve daha güzel mer'alar aramağa koyuldular. *Fakat büyük muhaceretlerin asıl sebebi Orta Asyada vuku bulan mühim coğrafî ve iklimî büyük tahavvüllerdir.* Bu mıntakanın birçok büyük parçalarında bu tahavvüller yüzünden cemiyetle yaşamak imkânının kaybolması birçok insanların kütle halinde birbiri ardınca göçmelerini mucip olmuştur. Muhaceret sebebile, insanlar yekdiğerinin yerlerini almak istediğinden aralarında şiddetli kavgalar oldu. Tamamile imha edilen, veya esaret altına alınan kavmler oldu. Birçok yerlerde de galiplerle mağlûplar karışarak bir tek kavm teşkil ettiler. Ve ayni lisanda konuşmağa başladılar. Bundan anlaşılıyor ki tarih, muhtelif kavmlerin karışmasını mucip olan vak'aların mabadidir. Kavmlerin tarihten evvel başlayan bu muhaceretleri, tarihî zamanlarda dahi devam etti. Akınlar, muharebeler, istilâlar neticesinde birbirlerine karışan insan kütlelerinden mütemadiyen yeni kavmler zuhûr etti. Hücum eden, istilâ eden kavmler, mevcut bazı devletleri tahrip ettiler. Bazan geri püskürtüldüler. Bazan aralarına girdikleri yerli ahaliyi temsil edip kendileri gibi yapıyorlar, bazan da kendileri onlar tarafından temsil olunuyorlardı. Bu suretle yeni yeni bir takım devletler teşekkül

ediyordu. Bu insan halitalarının terkiplerini lâyıkile tanımak güçtür; maamafi mütaleaları kolay olmak için umumiyetle bu insan cemiyetlerini, bünyevî benzeyişleri noktai nazarından *ırklara* ayırırlar.

C.

IRK İnsanlar, dünya yüzünde iklimleri birbirinden az veya çok farklı muhtelif kıt'alara yayılmışlardır. Hayat ve tagaddi tarzları da başka başka olmuştur. Bu muhtelif mıntakalara yayılmış olan insan kütleleri, büyük denizler, aşılması müşkül dağlar, zamanımızda dolmuş oldukları görülen göller ve denizler gibi tabiî manialardan dolayı asırlarca müddet birbirlerile temasta ve tesalüpte bulunmaksızın münferit bir halde yaşamışlardır. Bir mıntakanın maddî ve içtimaî ayni şartları, o mıntakalarda yaşamış olan insanlarda bir takım müşterek ve müşabih vasıflar, benzeyişler vücude getirir. Bu suretle birbirinden ayrı teşekkül etmiş olan insan cemiyetleri veya grupları arasında bir takım farklar hâsıl olur. İşte insan cemiyetleri arasında mevcut olduğu görülen bu farklar, insan kütlelerini, bu noktai nazardan, bir takım *zümrelere ayırmak* temayülünü uyandırmıştır.

Muhaceret meselesinde gördüğümüz gibi, iptidaî ırklar zamanla birbirlerile çok karışmış, yeni yeni bir takım mürekkep ırklar vücude gelmiştir. Bununla beraber, bütün uzviyet âleminde olduğu gibi insan zümreleri arasındaki ihtilât ve tesalüpler ne kadar kuvvetli olursa olsun, ayni iklimin daima ayni evsafı meydana çıkarmaktaki

tesiri, bellibaşlı bazı ırkî grupların ve gruplar arasında mutavassıt bazı küçük zümrelerin seçilmesini icap ettirmiştir.

a) Baykal gölü havalisinden başlıyarak Altaylar ve Orta Asyadan itibaren Hazar denizi ve Karadeniz havzalarile Adalar denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş sahalar, binlerce ve binlerce senelerdenberi alelûmum beyaz renkli olan *Türklerle* meskûndu.

Şimalî Asya ve Avrupa kıt'alarında da beyaz insanlar sakindir. Fakat bu beyazlık derecesinin kutpa yaklaştıkça ve Asyanın şarkına ve cenubuna indikçe beyaz ve esmere doğru değiştiği yerler vardır; binaenaleyh beyaz ırk ikinci derecede iki veya üç ırka daha inkısam edebilir. Sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu insanlar, ekseriyetle bu ırkta görülür.

b) Şarkî Asyada başka bir grup hâkim görülmektedir. Bu grupu teşkil eden insanların ekseriya derisi sarı, saçları siyah ve sert, boyları kısadır; bu grupa Avrupalılar *Mongol* ve *Mongoloit* ırkı diyorlar. Bugünkü Mogolistan, Çin, Hindi Çinî ve onun cenubundaki Adalar, Japonya sekenesi bu ırktan addolunuyor. Mongoloit ırktan insanlar Amerikaya da geçmişlerdir.

c) Afrikada *siyah* ırk hâkimdir. Hindin otokton ahalisi de siyah renkli idi.

d) Amerikada *kırmızı* renkli insanlar vardır.

Beşeriyeti bu veçhile, mahza renk esası üzerine ırklara ayırmak doğru değildir. Çünkü insanlarda renk ancak hali hayatta bulunmuş olmasile müşahede olunur; halbuki insan ırklarının mazisini ve ırkların tahavvülât ve tekemmülâtını meydana çıkarabilmek için yaşayanlardan ziyade,

arzın tabakaları altında bulduğumuz insan fosilleri üzerinde tetkikat yapmak lâzımdır. İnsanın tabiî tarihinin tetkikine mevzu olan bu bakiyeler ise, bittabi renkten mahrumdur.

Irkların dünya yüzünde her mıntakada, karmakarışık bir halde yerleşmiş oldukları görülmektedir.

Binaenaleyh ırkî hakikatler beşer grupları arasındaki *iskeletlerden* çıkarılan fizikî farklarla meydana çıkar. Bu farklar şunlarda aranır:

1 — Kafatasının ve çehrenin şekli;

2 — Boy.

Mühim olan ırkî farika, kafatasının şekli, hassaten uzunluğu ile genişliği arasındaki nispettir. Ayni asıldan gelmiş olmaktan doğan bu irsî farika her türlü tesire en çok mukavemet eder ve yalnız ırkların ihtilâtı neticesinde, gine irsî olarak, tadile uğrar. Bu farikadır ki dünya üzerinde birbirini takiben gelmiş ve tarihi yapmış olan insanlar arasında esaslı bir fark tesis etmiştir.

Burada bir nokta hatıra gelir: Aralarında bugün esaslı farklar bulunan muhtelif ırklardan herbiri ayrı ayrı menşelerden mi gelmiştir, yoksa hepsinin menşei ayni bir ırk mıdır? Bu farklar sonra mı hâsıl oldu?

Gerçi bu mesele henüz hallolunmamıştır. Ancak, şunu beyan etmeliyiz ki, ırklar arasında bugün görülen farkların, tarih noktai nazarından ehemmiyeti pek azdır. Filhakika, kafatasının şekli ırkların tasnifi için, tamamen esasî bir farika olduğu halde içtimaî hiçbir manası yoktur. Bunun sebebi şudur: kafatası değişmiyor, yahut güç ve geç değişebiliyor. Fakat, onun içindeki en asıl uzuv, *dimağ* değişiyor. Kafatasları başlıca iki esaslı şekil arzeder: ***brakisefal ve dolikosefal.***

Türk ırkının kafatasları şekli ekseriyetle brakisefal'dir.

Kafatasının, yanında, yüz, burun, ve çehrenin şekilleri de nazarı dikkate alınır.

Bazı insanların, yüzleri uzun, bazıları kısa olur. Bu iki tip yüz hem brakisefal ve hem de dolikosefalde bulunabilir.

İnsan yüzleri: kısa-geniş ve dar-uzun olabilir.

Uzun bir yüz geniş bir kafatasile birleşmiş olursa, veyahut kısa bir yüz uzun bir kafatasile birleşirse biçimsiz olur; ahenksizlik göze çarpar.

Çehrenin, daha iki hususiyeti dikkati caliptir: burnun ve çenenin şekilleri.

Burnun sivri, uzun, yassı, büyük, küçük, doğru, kıvrık bir takım şekilleri vardır.

Çenenin şekli de dişlerle beraber çehrenin cephesine nazaran düz veya ileri doğru çıkık olabilir: düzgün çene ve çıkık çene.

İnsanlar, boylarının uzunluklarına, kısalıklarına göre de ırklarına, nispetlerini ifade ederler: yüksek boylu, orta boylu ve kısa boylu ırklar vardır.

İnsanlarda ve iskeletlerinde, görülebilen ve ölçülebilen daha birçok şeyler vardır ki, bunların kâffesi insanın tabil tarihini tetkik eden âlimler tarafından nazarı dikkate alınır. Meselâ, gözlerin şekli, yüzdeki vaziyeti, muhtelif ırklar arasında mühim farika teşkil eder.

Bu son esaslara göre ırkın tarifi şöyle olabilir:

Irk ayni kandan gelen ve cismen birbirine benzeyen insanların gösterdiği birliktir.

∴

LİSAN İnsanların ilk kullandıkları lisanların çok basit olduklarına şüphe yoktur. Bilhassa fikirlerini evza ile anlatmış olma-

ları ve kullandıkları kelimelerin bir takım telâş, hırs, ıstırap gibi heyecan ve infialleri ifade eden gayri iradî nidalardan, yahut tabiattaki sesleri yarı şuurlu surette taklit eden kelimelerden ibaret olması ve bir takım eşyaya tekabül etmesi muhtemeldir. İnsanın aklı, uzun zamanlarda yavaş yavaş hareketleri ve hareketlerin eşya ile arasındaki münasebetleri ifadeye muktedir olabilmiştir. İptidaî lisanlar her halde, çok az kelime ihtiva ediyordu. Bugün lisanlar çok zenginleşmiş bulunuyorlar.

Bazı geniş mıntakalar üzerinde dağılmış bir halde bulunan insan kütlelerinin kullandıkları lisanlarda müşabih cezirlere ve ayni fikri ifade için müşabih tarzlara malik lisan gurupları vardır; fakat buna mukabil diğer mıntakalarda bu lisan guruplarından esaslı bir surette farklı başka lisan gurupları da vardır.

Dünya yüzünde yaşayan kavmlerin kullanmakta oldukları lisanlar hakkında bir fikir hâsıl etmek için bazı büyük lisan guruplarını sayalım:

a) *Türkçe.* Bu dil esasî (orijinal), başlıbaşına müstakil bir dildir. Türk dili bu gün Tuna havzasından Şarkta Lena nehri ve Kingan dağlarına kadar ve Şimal Buzdenizinden Umman denizine kadar uzanan geniş sahadaki insanlar tarafından konuşulan, bunlar arasında anlaşma vasıtası olarak kullanılan umumî bir dildir. Türk dilinin esaslı farikaları, doğrudan doğruya Türk adını taşıyan kavmler tarafından kullanılan lehçe de mütebariz ve mütekâmildir. Macar ve Finlerin kullandıklar lisanlar Türk dilinin esasî unsurlarını ihtiva etmekle beraber başka tarzda istihale ve inkişaf etmişlerdir.

— 35 —

Avrupalılar Türk lisanını *Ural - Altay* namı altında Mongolca ile bir sayarlar, bu telâkki tamamen yanlıştır. Hakikat şudur: Mogolca, Türkçeden, Çinceden, Tibetçeden alınmış bir takım kelimelerin Mogollara has bir tarzda birleştirilmesinden teşekkül etmiştir. Bugün *yanlış olarak tatar denilen* meselâ Kırım, Kazan, Azerbaycan Türklerile, Kırgız - Kazaklar ve Başkurtlar gibi Türk kabilelerinin kullandıkları lisan da, az veya çok bir takım lehçe farklarile Türkçedir.

b) Hemen bütün Avrupa milletlerinin ve Asyada Rusların ve bir kısım İran ve Hint halkının konuştukları lisanlar bugün *Hint - Avrupa* lisanlar grupu olarak tanıttırılmaktadır. Bu grupta Lâtin, Cermen, Islav lisanları büyük lisan ailelerini teşkil eder.

c) Asyanın cenubu garbisinde, Arabistanda Arapların, Yahudilerin ve Afrikada Mısırlılarla Habeşlerin ve sair bazı kavmlerin konuşmuş oldukları lisanları *Hamî* ve *Samî* diye müstakil bir lisan grupu olarak gösterirler.

Mısırın Kıpti lisanile Berberi lisanları ve sureti umumiyede Şarkî Afrika lisanlarına şamil olan Hamî lisanları ayrı bir zümre halinde gösterenler de vardır. Samî lisanlar zümresi, iptida, Hamî grup şeklinde zuhûr etmiş olabilir.

d) Asyanın şark ve şarkı cenubisinde Mongol ve Mongloit kavmlerin lisanları da bir lisan grupu telâkki olunabilir.

Bu saydığımız bellibaşlı lisan gruplarından başka her kıt'ada bazı mahallî münferit lisanlar da vardır.

Beşer ırklarını tasnifte renk esasına saplananlar olduğu gibi, elyevm insanların kullandıkları lisanlara göre de ırk tasnifi yapanlar görülmektedir.

∴

TÜRK IRKI Dünyada insan cemiyetlerinin tahavvüllerini, terakkilerini, milletlerin sureti teşekküllerini tetkik ederken coğrafî muhitin ehemmiyetinin yanında ırk meselesi de bazı noktalardan oldukça ehemmiyetli bir surette dikkati celbeder.

Irk mefhum ve tarifi bugüne kadar birçok münakaşalara ve birbirine zıt mütalealara mevzu olmuştur.

Bazı müellifler ırkları lisanlara veyahut renklere göre tasnif etmişlerdir. Halbuki muhtelif ırkların tesalübünden hâsıl olan bazı kavmlerin müşterek lisanları olduğu gibi ayni ırka mensup olan bazı kavmler de başka başka lisanlarla konuşmaktadırlar.

Renk taksiminę gelince bunun zamanla ve muhit değiştikçe nasıl ehemmiyetini kaybettiğini ırklar bahsinde izah etmiştik. Avrupa âlimlerinin beşeriyet ve beşer ırkları hakkında verdikleri malûmat hep kendi noktai nazarlarındandır. Bunlar çok defa ırkları takibettikleri gayelere nazaran tasnif ediyorlar. Filhakika bugünkü Avrupanın büyük millet kütleleri doğrudan doğruya bir ırka mensup olmadıkları gibi, bu cemiyetlerin ekserisinde bariz vasıflarını muhafaza etmiş hâkim bir ırk ta mevcut değildir. Bu milletler birbirlerile ayni kemiyet ve keyfiyet te tesalüp etmemiş muhtelif ırkların husule getirdiği yepyeni birer heyettirler.

Umumî olarak denilebilir ki inkişaf ve itilâ ile beşeriyetin mukadderatına hâkim olan *dimağ*dır. Dimağdan murat onun uzvî mahiyeti değil, her nevi tecellileridir. Dimağ üzerinde coğrafî muhitin, bu coğrafî muhitteki içtimaî şartların ve

irsî vasıfların hiç şüphesiz büyük ve ehemmiyetli tesirleri vardır.

Bu noktai nazardan ayni asıldan gelen ve bünyevî vasıflarile birbirine benzeyen insanlar kütlesidir diye tarif edilen ırkların ehemmiyeti bir derece tebarüz eder.

Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan *Türk ırkı* en çok benliğini muhafaza etmiş bir ırktır. Tarihten evvel ve tarihî devirlerde bu ırk ta, işgal ettiği vâsi mıntakalardaki ve yurtlarının hudutlarındaki komşu ırklarla tesalüp etmiştir. Bu tesalüplerin ekserisinde Türk ırkının bariz ve uzvî dimağ eseri olan harsî vasıfları hâkim kaldığından bu karışmalar Türk ırkına kendi hususiyetini kaybettirmemiştir. Ancak uzun devirlerde ve büyük ekseriyetler içinde ihtilâtlara maruz kalanları temessül edip isimlerini ve dillerini muhafaza edememişlerdir.

Dimağın en kıymetli mahsulü olan lisan bilhassa Türk ırkının büyük ekseriyetinde tarihî devirlerin husule getirdiği tekâmül silsilesi dahilinde daima ana hatlarını muhafaza etmiştir. Tarihten evvelki zamanlarda ve tarihî devirlerde ayrı ayrı cemiyetler, medeniyetler, devletler vücude getirmiş olan bu büyük ırk mensupları, kuvvetli dimağlarının muhtelif muhitlerde yarattıkları müşterek lisan ve harslarla ve irsî vasıfları ile uzun veya kısa müddetler zarfında yekdiğerinden daima müteeesir olmuşlardır.

Görüyoruz ki tarihte daima göze çarpar bir birlik arzeden *Türk ırkı* daima hâkim kalan bariz uzvî vasıflarile dimağın en kuvvetli mahsulü olan müşterek lisanlarile ve bu lisanla nakledilmiş olan harsları ile, tarihî müşterek hatıratı ile ayni za-

manda *bugünkü millet tarifine de uyan* büyük bir cemiyettir.

Bütün tarihte böyle büyük bir ırkı, bir millet halinde görmek bilhassa zamanımızdaki insan heyetlerinin pek çoğuna nasip olmıyan büyük bir kuvvet ve büyük bir şereftir.

D.

FİKİR İnsan cemiyetlerinin tarih devirlerine girmeden evel, insanların, 500,000 sene süren neşvünema devirlerinde dimağları içinde neler cereyan etmiş olabileceğinden bir nebze bahsetmek faydalı olur.

Bu uzak zamanlarda, insan kendisi ve muhiti hakkında ne düşünüyordu?

İnsan, evvelâ ancak havassına doğrudan doğruya temas eden şeyler ile alâkadar oluyordu.

Lisan bir derece tekâmüle vâsıl oluncaya kadar insanın fikri bu daire haricine çıkamadı.

Fikri tesbit eden ve gittikçe daha mürekkep fikirlere doğru yükselmeği kolaylaştıran lisandır. İptidaî insan, nereden geldiğini, niçin yaşadığını, hiç düşünmek ihtiyacını hissetmiyordu.

İptidaî insanlar, hemen adeta her şeyden *korkuyordu*; şüphesiz bu korktuğu şeyleri ruyasında da görüyordu. Bunlarda bir takım kudretler tahayyül ediyor ve bu kudretleri tatmine gayret ediyordu. Canlı ve cansız şeyler arasında sarih bir tefrik yapamıyordu. Meselâ, cansız bile olsa her hangi bir şey kendisini cerihadar etse ona ayağiyle vuruyordu. Bir nehir fazlalaşır veya taşarsa kendisine hasım olduğuna zahip oluyordu. Bir fikirden, diğer bir fikre intikali anlaşılmaz ve

mantıksız bir halde idi. Eski taş devri nihayetindeki insanların bıraktığı resimler, bu insanların güneşe, aya, yıldızlara veyahut ağaçlara dikkat atfeylediklerini gösteriyor. Bu insanlarda henüz dinî fikir ve kanaattan eser yoktu. Onlar kendi ruyalariyle teheyyüce geliyorlardı. Hakikatın kendilerinde uyandırdığı suretlerle bu ruyalar karışarak garip bir vüzohsuzluk husule getiriyordu. Faraza, ölülerini gömmelerinden ve yanlarına erzak ve silâh bırakmalarından bu insanların müstakbel bir hayata inandıkları neticesi çıkarılacağı gibi, ölenlerin hakikatte ölmediklerini zannettiklerine de hükmetmek mümkündür. Ölüleri ruyada görmeleri bu son fikri takviye ediyordu. Bu fikir, ölüleri bir nevi cadı haline sokuyor ve onlarla uzlaşmak, gazaplarını tahrik etmemek çarelerine tevessülü mucip oluyordu.

İptidaî insanların, babalardan, büyük babalardan, korktukları anlaşılıyor. Çocuklar bu, *cet* korkusu içinde büyürlerdi. Cdde ait eşyaya, meselâ onun mızrağına dokunmak, oturduğu yere oturmak memnu idi. Cet, bütün aile efradının efendisi, hâkimi idi. Aile gençlerinin bu cet korkusunu, cedde hürmet ve itibar göstermek lüzumunu analar mütemadiyen telkin ederlerdi.

Binaenaleyh denilebilir ki, kendisine el veya nazar uzatılmıyan mukaddes bir mevcudiyet mefhumu pek eski zamanlarda insanların dimağına hâk olunmuştur. Aile veya kabile efradının ceddin gazabından masun bulundurulması, bilhassa o öldükten sonra bile onu hoşnut etmeğe çalışılması fikri bu suretle hâsıl olmuştur. Zaten ceddin, yani reisin öldüğünden kat'î bir surette emin olunamıyordu. Cet öldükten sonra dahi kadınlar çocuk-

larına cetlerinin ne kadar müthiş ve harikulâde bir mahlûk olduğunu mütemadiyen tekrar ederlerdi. İnsanlar, düşmanlarını korkutmak için de kendileri için korkunç bir hüviyet teşkil eden cetten istifade etmeyi ümit ederlerdi. Kendi aralarında iken huşunetli olmakla beraber onları muhafaza eden ceddin toprak altında iken de onları muhafaza ve müdafaaya devam etmekte olduğunu zannederlerdi. Cet korkusu, idrak edilmiyecek derecede bati bir seyrile "Kabile Allahı korkusuna„ intikal etti. Dimağları, bu düşünceyi geçmiyen insanlar, kâinatı da aile çerçevesi içinde gördü. İnsanlarda cet korkusu tehlikeli hayvanlara karşı olan korku ile karıştı. Bu suretle Allah mefhumunun başlangıç hali olan, ulvileştirilmiş cedde hayvanî bir şekil verilmesi, bir merhale teşkil etti.

***

Bazı sari hastalıklar, o insanlarda esrarengiz bir fikir uyandırdı; bazı mahallerden ve bazı eşhastan uzaklaşmak.. o mahallere ve eşyaya ve eşhasa korkunç bir mahiyet atfolundn. İnsanlarda lisan tekâmül etmeye başlar başlamaz fikir bu iptidaî düşünceler üzerine teksif edildi. Onlara daimî bir kıymet izafe edilmeğe çalışıldı. İnsanlar, yekdiğerleril konuşaraktan, yekdiğerlerinin korkularını teyit ve tekit eylediler. Müşterek mukaddesat an'anaları icat eylediler. Bu mukaddesat içinde, *memnu* (haram) ve *gayrı tâhir* (mekruh) mefhumlarına ait fikirler mühim yer tuttu. Gayrisaf olmak korkusu tasfiye olunmak endişesini doğurdu. Bu tasfiye ameliyesi nispeten akıllı ve dirayetli insanların himaye ve muavenetile yapılıyordu. İlk

dinlerin ve *sihirbazlığın* tohumlarını, hep burada aramak lâzımdır.

Fikri beşerde iki zıt meyil vardır. Birincisi, ki daha eskisidir, her şeyi gizli tutmak, meylidir. Daha yeni olan ikincisi de sözlerimizle hemcinslerimizi mütehayyir etmek ve onlar üzerinde tesir ika etmek arzusudur. Bundan başka ve fazla olarak insanlarda esasen diğerlerini talim ve terbiye etmek hissi mevcuttur. Ekseri insanlar, hemcinslerine yapmamaları icap eden şeyleri bildirmekten zevkalırlar. İşte bu suretle tarihin mebdeinde sırf indî ve keyfî olmak üzere tatbik olunan bir sürü memnuat meydana çıkmıştır.

Bir de insanlara hasım olan kuvvetlerin mevcudiyeti fikri o kuvvetlerin insan lehine imale olunabilmeleri ihtimalini doğurdu. İnsanları tehdit eden kudretlere hususî merasim ve teşriatla kurbanlar kesmek ve bazı takdimeler vermek âdetine geçildi. Âyin heybetli bir iş olduğu için yapılırdı.

∴

İnsanların hayatına hâkim olan ilk telâkkiler, izah ettiğimiz gibi bir yığın düşüncelerden neş'et etmiştir. Lisan tekemmül ettikçe kudsiyet an'anası, memnuiyet ve merasim eşkâli arttı ve genişledi. İlk çobanların zuhuriyle başka birçok şeyler insanlar için derin bir mana ihtiva eder göründü. İnsanlar, sürüsünü otlatmağa götürdüğü sahaların ötelerinde neler olduğunu bilmeğe mecbur oldu. Gece ve gündüz hayvanlarına nezaret ederken ve muhtelif yer değiştirmeler esnasında gündüzleri *güneşin*, geceleri *ayın* ve *yıldızların* rehberliğinden istifadeye başladılar. Birçok uzun

asırlardan sonra yıldızların aydan ve güneşten daha emin bir rehber olduğunu anlamağa muvaffak oldular. Bundan sonra, yıldızların tetkikine ehemiyet verdiler. Her şeye ferdiyet ve şahsiyet izafe itiyadında olan insanlar, yıldızları, gökyüzünden kendilerini tetkik ve himaye eden şayanı itimat bir takım necabetli mahlûklar addetmeye başladılar.

İlk ziraat teşebbüsleri de mevsimler hakkındaki fikri tespit etti. Nihayet, kamerin, güneşin, yıldızların, muhtelif zamanlarda muhtelif fasılalarla görünüşünden, sayıya, adede, ölçüye intikal ettiler. Hulâsa, tabiatin, müşahede ve tetkiki insanlarda yeni yeni düşünceler ve meraklar uyandırdı.

∴

Lisanın lûgatçası çoğaldıkça, insanın *hikâye* ve nakil kabiliyeti de tezayüt etti. Kendilerine, kabilelerine, mukaddesata, dünyaya ve her şeyin sebeplerine ait bir takım hikâyeler nakletmeye başladılar. Bu suretle bir kabile zihniyeti ve bir an'ana inkişaf etti. Bu hal, insanları istediği gibi serbest bir fikir ve düşünceye malik olabilmek imkânından mahrum ve bazı fikirleri, bazı telkinleri olduğu gibi kabul etmeye mecbur ediyordu. Görülüyor ki, insanlar bu bahsettiğimiz tarihlerden itibaren şahsiyetlerinden bir kısmını feda etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Beşeriyet, bugün dahi hâlâ, ayni yolu takip etmektedir.

∴

Ziraat ile beraber insanların fikrine yeni bir takım muhakeme silsileleri hâkim oldu. Hasat mevsimlerinde bir sınıf efradın *kurban* olarak

feda edilmesi lüzumu, umumî telâkki mahiyetini aldı. Bu kurbanları zephedecek diğer pak tanınmış bir sınıf meydana çıktı: *İlk rahipler sınıfı.* Bir de kurban edilen efradın etinden birer parça yemek merasimi teessüs etti. Gûya bu suretle fedakârlığın nimetlerinden hepsi hissement oluyorlardı. Elyevm, bazı dinlerde mevcut olan kurban kesmek âdetlerinin menşei budur.

Ecdada hürmet ve ondan korku hisleri, erkek ile kadın arasındaki rabıta, sari hastalıklardan halâs arzusu, sihir vasıtasile kudret ve muvaffakiyet temini, hasat zamanlarında kurban kesilmesi gibi amiller birçok itikatlar ve tevehhümlele karışarak girift bir kül teşkil ediyordu. Bu hâdise, insanların hayatında bir mevkii mahsus tuttu ve aralarında zihnî ve hissî bir takım rabıtalar doğurdu ve insanlarda, müşterek düşünce ve müşterek harekete saik oldu. İşte bu hâdiseye, biz bugün *Din* namını veriyoruz. İnsanlar, bu hâdise karşısında basit ve mantıkî bir telâkki ile temasa gelmiş bulunmiyorlardı; bilâkis, bir takım ruhlara, ilhamlara, emirlere, ve nehiylere taallûk eden karmakarışık düşüncelerle hali temasa geliyorlardı.

İnsanların hayatına taallûk eden her şeyde olduğu gibi dinî meselelerde de bir *tekâmül* hâdisesi görülür. İptidaî insanda Allah, ve din hakkında hiçbir fikir, kanaat yoktur. Bu kadar umumî ve şümullü telâkkilere, insanın dimağı ancak yavaş yavaş alıştırıldı. Din fikri, insanlar cemiyet hayatına sarahaten atıldıkça genişlenmeye başlar, *Vahdet* mefhumuna yaklaşır ve nihayet, tabiatın kudret ve azemetile daha ziyade kabili tefehhüm, hakikî bir mahiyet alır. Görülüyor ki insanlar cemaat

halinde yaşamağa başladıktan sonra, diğer içtimaî müesseseler gibi din müessesesini de vücuda getirmiştir.

Ülûhiyet mefhumunu bulan ve o mefhumun sırlarını keşfeden ve bugün dahi keşfetmeye devam eden insan zekâsıdır.

İnsanların faaliyetleri ve inkişafları üzerinde birçok amiller ve unsurlar tesir ve yardım etmiştir. Din de bu müessirlerin başlıcalarındandır. Bu sebeple, beşerin tarihinden bahsederken, din fikirlerinin menşeinden ve insan cemiyetlerinin faaliyetleri üzerindeki tesirinden bahsetmemek bir noksan teşkil edebilir. Din fikri, insanları kendilerini gayrisaf unsurlardan ve her türlü fenalık ve zarardan kurtaracak, sevk ve himaye eyliyecek bir kuvvete itaat etmeğe müheyya bir hale getirir.

İnsanların bu derunî ve müphem temayülleri mağrur, zeki, mahir yahut hilekâr bir takım insanların, *sihirbaz, rahip, hükümdar* vaziyetlerini almalarına meydan açtı.

İnsanların, bugünkü medeniyet tarihine kadar hayatlarının geçtiği yol işte böyle bir yoldur. İnsanların korku ve zaaf hisleri, dimağın son ve çok yeni ilmî keşiflerlerle nurlanması sayesinde zail oldu ve insanlar hakikati bundan sonra daha bariz görmeğe başladı. Benliğindeki kuvveti ve ferdi olduğu cemaatin içtimaî kudretini takdire muvaffak olmaya başladı. Artık onun için her türlü tekâmül, huzur ve emniyet membaı, *cemiyettir.*

Ek Belge -7

Bu kısma "Türk Tarihinin Ana Hatları (Tanrı ve Ahiret)" başlığını verdik. Tanrı inancının doğuşu ve ahiret inancının ortaya çıkışının Atatürk tarafından anlatıldığı bu bölüm "Türk Tarihinin Ana Hatları"nın 219-22. sayfalarından oluşmaktadır.

muntazam bir idare vasıtası idi. *Esirlere*, hayvanlar gibi muamele edilirdi. Bu esirlerin sahipleri, esirler üzerinde hayat ve memat hakkına malik idiler. İzah ettiğimiz, böyle bir idareye, şüphesiz, medenî ve insanî bir idare denmez.

MISIRDA DİNÎ İNANIŞLAR

Mısırlılar, yüzlerce ve yüzlerce Allahlara taparlardı: *Güneş*e, *Ay*a, *Nil*e, hayvanlara...

Mısır ilâhları içinde, en çok tanınmışları, hayvan ilâhlar idi. Her şehrin, kedi, timsah, kurbağa veya aslan, kurt, çakal, leylek, akrep gibi bir hayvan ilâhı vardı.

Büyle hususî ilâhlardan başka, umumun taptığı allahlar da vardı; msselâ *Güneş*...

Kendisine tapılan hayvanın cinsinden bütün hayvanlar o mıntakada mukaddes idi. Bunları öldürenler idama mahkûm olurlardı.

Milâttan bir asır evveline kadar, Mısırlıların zihniyeti böyle idi. Bu asırda, İskenderiyede bir Romalı, bir kedi öldürdüğü için, ahali tarafından derhal katledildi.

Mısırlılar, mabutlarının bazılarını bir insan vücudu ve hayvan başı, veyahut insan başlı hayvan vücudu şeklinde temsil ederlerdi. Hayvanlardan, bilhassa *Apis* öküzüne, taparlardı. Papazlar, bir mabedin içine, seçilmiş bir öküz korlardı. Bu öküzü beslerler ve ona hizmet ederlerdi. Halk, gelir bu öküze tapardı. Bu hayvan ölünce onu mumyalarlardı. Ondan sonra, öküz mükellef bir mezara gömülürdü. Bu gülünç şeylerin sebebi şudur:

İptidaî insanlar, tabiatin kuvvetlerinden korkarlardı. Bir de, iptidaî insanlar, adeta hayvanlarla

birlikte yaşarlardı. Konuşmayan, fakat birçok şeyler anlıyan bu mahlûklar, onlarca esrarengiz ve mukaddes oldu. Taptıkları mabutlar ve hayvanlar arasında, hayırhah ve bethah olanları vardı. Hayırhahlara tapmaktan maksat, onlardan yeni nimetler istemek idi. Ötekilere ise fenalıklarından korunmak için tapınılırdı.

Mısırlıların, ülûhiyet hakkındaki itikatlarının menşe ve safhaları, tetkik olunursa şu neticelere varılır: samî, hamî Mısırlılar, Mısırda ilk medeniyet kuran Türk kabilelerinin, adeta bayrak gibi, kabile birliği alâmeti olan, doğan, kurt gibi hayvan timsallerini — ki şüphesiz Türklerce de mukaddes idi — hususî ilâhlar mertebesine çıkardılar.

Bir taraftan da Türklerin, en büyük gördükleri kâinatın kuvetlerine taptılar. Bilhassa *Güneş*, onların allahı oldu. Fakat, Güneş, *Osiris* battıktan sonra, korkunç bir karanlık basıyor. O da Allah olmak lazım: *Set*... Bu karanlık allahın karanlıklarını aydınlatan *Ay*; onu da İlâh zannetmişler: *İsis*..

Ertesi gün, ufuktan çıkan güneşi (Osiris) in oğlu kabul etmişler, Güneş (Horus)..

Karanlık allahının, fenalığı Ayın ışığile bertaraf olunca, ortada itibara şayan, Güneş *Horus* ve Ay *İsis* kalıyor. Fakat, *Horus*un babası Osiris, ki kayıplardadır, onu da unutmamak lazımdı.

İşte, hayvanlardan ve tabiatın kuvetlerinden yüzlerce allahlara insanları taptırmanın maskaralık olduğunu anlayan papazlar, bellibaşlı allahları, üçe indirmişlerdir: Baba (Osiris), Oğul (Horus), Ana (İsis). *Testis* denilen itikadın esası budur. Masum ve cahil insanları, yüzlerce allaha taptırmak veya allahları, muayyen gruplarda topla-

mak ve en nihayet bir allah kabul ettirmek, siyasetin doğurduğu neticelerdir.

Hangi mabedin hükümdarı, dolayısiyle papazları kuvetlenir ve diğer mabetlere hâkim olursa o mabedin papazları, kendi allahlarının büyüklüğünü tanıtmağa diğer allahları ehemmiyetten düşürmeğe çalışırlardı. Nitekim, *Tinis* Hanedanından Birinci *Pepi* nin yaptığı Menfis (Memphis), payitaht olunca burası için yeni ve en büyük bir allah lâzımdı. *Tinis Papazları* bunun çaresini buldular. *Tinis* in (Helyopolis) mahallî allahı, insan şeklinde temsil edilen *Atom* = *Ataum* = *Ammon* idi. Fakat, bu ilâh, bütün Mısırlıların gözünü doldurmazdı. Umumiyetle, Mısırda Güneşe mensup bir allaha tapınmağa alışılmıştı. Bundan evel tapılan, *Osiris* yahut *Horus* u da almak istemiyorlardı. Bunların yerine onların üstünde olmak üzere, yine Güneşin timsali olan *Ra* yı aldılar.

Mahallî mabut ile Güneşi bir yaptılar. *Ataum-Ra* = *Ammon-Ra* allahını icat ettiler; ve papazlar herkese anlattılar, öğrettiler ve tedris ettiler ki *Ammon-Ra* en büyük allahtır; diğer allahları, insanları ve her şeyi yaratan odur. *İkinci Ramses* zamanında, artık, mutlak kadir olan allah, bir insan timsali ile bir güneş mefhumunun — papazların akıl ve tedbirlerile — birleştirilmesinden olan *Ammon Ra* dır.

Mısırlılar, insan ölünce, *ruhunun* ağzından kaçtığını ve günün birinde vücuduna tekrar gireceğini zannederlerdi. Bunun için, cesedi, sağlam muhafaza etmek lazımdı.

Ceset mumyalanırdı; sonra, sargılarla sımsıkı bağlanırdı. Bu suretle ceset, bir *mumya* haline konur ve ölenin içtimaî mevkiine göre bir mezara

konurdu. *Ehramlar*, kıralların mumyaları için, büyük mezarlardan ibarettir.

Mısırlılar, zamanla, ruhun ebediyeti hakkında şu fikre saptılar: her ölünün ruhu, Allah Osiris riyasetinde bir *mahkeme* huzurunda, muhakeme edilir; ruh tartılır; eğer fena amellerle yüklü ise mahvedilir; mahvedilecek kadar günahları çok değilse hayatında yaptığını itirafa mecburdu. Ruh, irtikâp etmediği fena işleri sayacaktı. Meselâ, evvelâ diyecekti ki "öldürmedim, mabutlara karşı vazifelerimde kusur etmedim.. v. s.„ Sonra da iyi işlere geçerek, "açlara ekmek verdim, susuzlara su verdim, çıplaklara elbise verdim... v. s.„ diyecekti. Temiz olduğu sabit olan ruh, *ebediyete* kabul edilir ve serin, kokulu pir havada yaşar ve allahın sofrasında yemek yerdi.

Ahiret, yahut hesap günü, mizan, sırat köprüsü, cehennem, cennet telâkkilerinin Mısırda uyanması böyle olmuştu.

MISIRIN PAPAZLARI VE DİNÎ AYİNLER

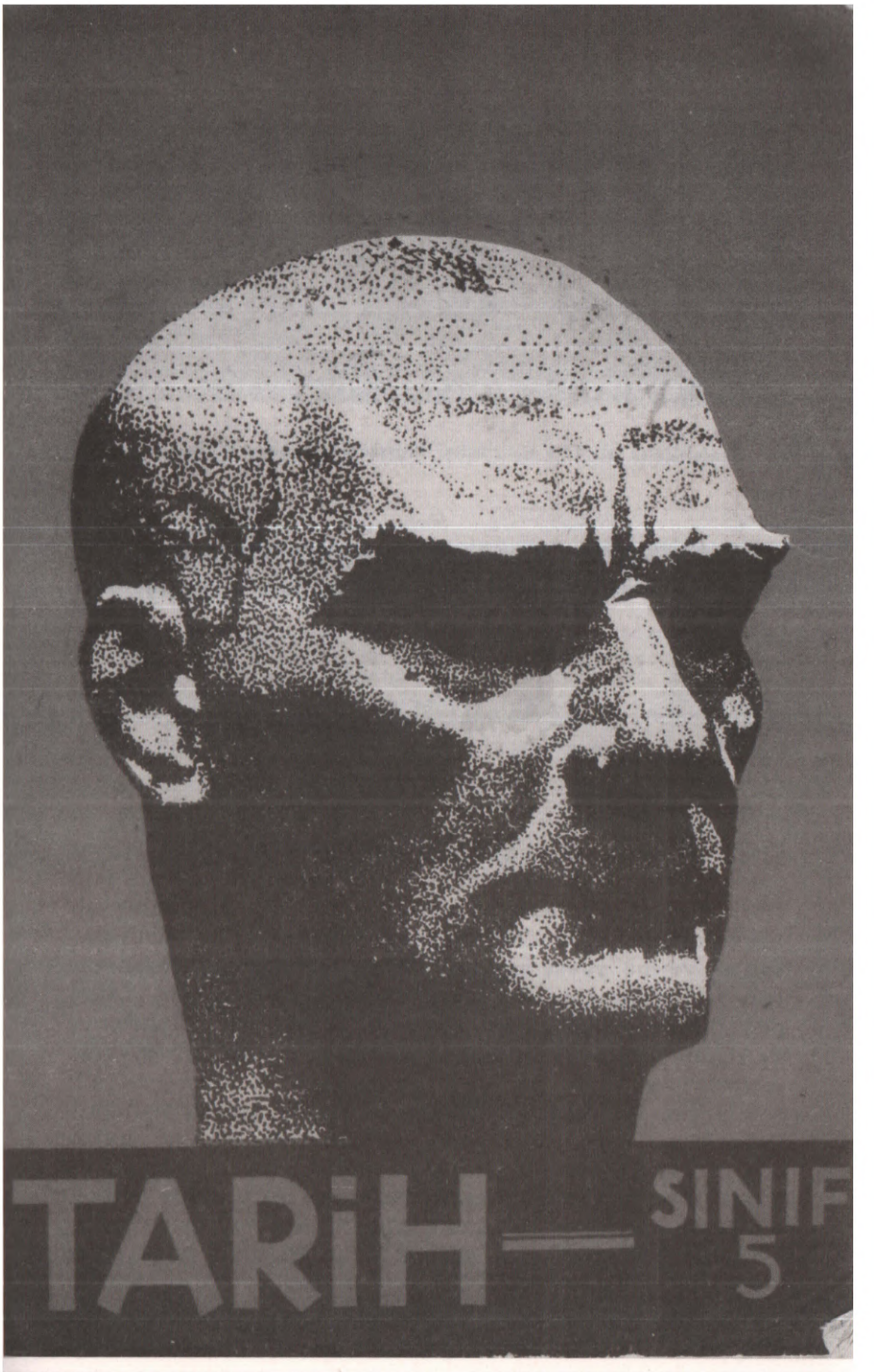
Mısır *papazları*, şüphesiz, saf ve cahil halktan çok bilgili, çok zengin ve politikacı idiler. Bu sebeple idi ki, Fir'avunların mesnedi oluyorlar, müşavirleri olabiliyorlardı.

Papazların, bizzat hükûmeti idare ettikleri görülmüştür. Papazlar, istedikleri kadar, allahlar yaparlar veya onları birkaç zümre halinde toplarlardı; eğer kuvvetli olmalarına ve menfaatlarına yardım edecekse bütün dünyayı yalnız bir allah etrafında, kendilerine hadim kılmağa çalışırlardı.

Papazların insanlar üzerine tesiri, bilhassa mabetlerde ayinler vastıasile olurdu.

Ek Belge -8

"İlkokul Kitaplarında Darwinist Öğretiler" 1945 yılında okutulan İlkokul 5. Sınıf kitabında insanın maymundan türediği ifade edilmektedir. Burada ilgili ifadelerin orijinal halini bulacaksınız.

TARİH
SINIF
5

Anadolu'da en eski Türk eserlerinden: Bogazköyde Yazılıkaya Eti kabartmaları

I

ESKİ MEDENİYETLER, İLERLEYİŞ VE YAYILIŞLARI

İNSANLARIN İLERLEYİŞİ

Geçen yıl okunan tarih derslerinde dünyanın ve üzerindeki ot, hayvan ve insanların bir halde kalmadıkları görülmüştü. Buniar yavaş yavaş değişiyor, aradan uzun zamanlar geçince büsbütün başka biçimlere giriyorlar. Çok, çok uzun zamanlar içinde dünyanın karaları, denizleri değişmiş; eski otlar, hayvanlar yerine yavaş yavaş yeni cinsleri geçmiş, insanımsı maymunlardan sonra da insanlar meydana çıkmıştır. Lâkin değişiklikler asıl bundan sonra büyümüş ve çabuklaşmış tır. Çünkü insan, hayvanlardan farklı olarak, *düşünebiliyor; denemeler yapabiliyor;* her şeyi *karşılaştırarak* kendisi için güzel, çirkin, iyi, fena, büyük, küçük, faydalı zararlı olan şeyleri *ayırt edebiliyor;* işine gelen şeyleri alıyor, saklıyor, kullanıyor, çoğaltabiliyor; düşünüşüne göre gittikçe daha iyi ve güzel yiyecek, giyecek, yatacak ve barınacak yer elde ediyor. Kendisini koruyacak, avutacak, eğlendirecek, anlatacak şeyler ve yollar bulabiliyor; bu suretle daha iyi, daha rahat, daha

Ek Belge -9

"Ortaokul Kitaplarında Tanrı'nın Reddi ve Darwinizm" Bu bölümde "Türk Tarihinin Ana Hatları"nın 1934 yılında ortaokul kitaplarına uyarlanmış hali mevcuttur. Yine yaratılışın reddi, evrim, dinlerin ve tanrı sonradan uydurulduğu iddialarına yer verilmiştir.

ORTAMEKTEP İÇİN

TARİH

I

DEVLET MATBAASI, İSTANBUL, 1934

İlk zamanlarda bir aile

I

BEŞER TARİHİNE GİRİŞ

İLK İNSANLAR KÂİNAT HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORDU, BUGÜNKÜLER NELER BİLİYOR

İlk insanlar arzı (yer yuvarlağı) düz bir yer, gökyüzünü de onun kubbesi sanıyorlardı. Güneş ile ayın yerin altından dolaşarak bu kubbenin üstüne çıktığına ve arzın etrafında dolaştığına inanıyorlardı. Arzın yuvarlak olduğu anlaşıldıktan sora da uzun zaman onu kâinatın merkezinde sandılar. Güneşin, ayın ve bütün yıldızların onun etrafında döndüğünü farzettiler. Ancak, XVII. asırda, zamanımızdan 400 yıl önce, merkezde yer yuvarlağının değil, güneşin olduğu ve yer yuvarlağının güneşin etrafında döndüğü hakikati ortaya kondu. Görülüyor ki insanların *kâinat* ve onun sonsuz genişliği, yani feza hakkındaki fikirleri yenidir.

DÜNYA VE HAYAT HAKKINDA YANLIŞ FİKİRLER

Bundan 200 sene eveline gelinceye kadar insanlar, Yahudilerin din kitabı olan Tevratın hikâyelerinde olduğu gibi inanarak dünyanın ancak 5-6 bin sene önce yaratılmış olduğunu ve insanın cennette yaratıldığını sanıyorlardı.

Artık, yer yuvarlağının kabuğunu teşkil eden kaya tabakaları üzerinde yapılan tetkikler ve bu tetkikler sırasında

elde edilen kayalar içinde kalmış eski devirler hayvan ve nebatlarının taşkesilmiş veya bunların taşlar içinde şekli kalmış *fosil* denilen bakıyelerinden anlaşılmıştır ki hayat 6 bin değil, milyonlarca yıl önce başlamıştır. Gene milyonlarca yıl evel güneşten kopan ve pek çok şekiller değiştirerek en son bugünkü halini almış olan yer yuvarlağının yaşı ise bundan çok daha eskidir.

Yer yuvarlağının karalarında, denizlerinde ve havasında hayat vardır. Fakat kâinatın bizim dünyamızın dışında olan yerlerinde, hayat olup olmadığını şimdilik kat'î olarak bilmiyoruz.

HAYAT ZİNCİRİ

İlk hayat izleri. — İlk hayata ait, bugüne kadar, edinebildiğimiz bütün bilgileri *"kayalar sicilli"* nden öğreniyoruz. En eski kayalarda hiçbir hayat eserinin izi yoktur. Daha soraki devirlere ait kayalarda raslanılan ilk hayat izleri de küçük hayvan kabukları, deniz otlarının sapları gibi pek basit şeylerdir. *(İlk hayatın başlangıcından bugüne kadar 60 milyon sene geçtiği tahmin olunmaktadır.)*

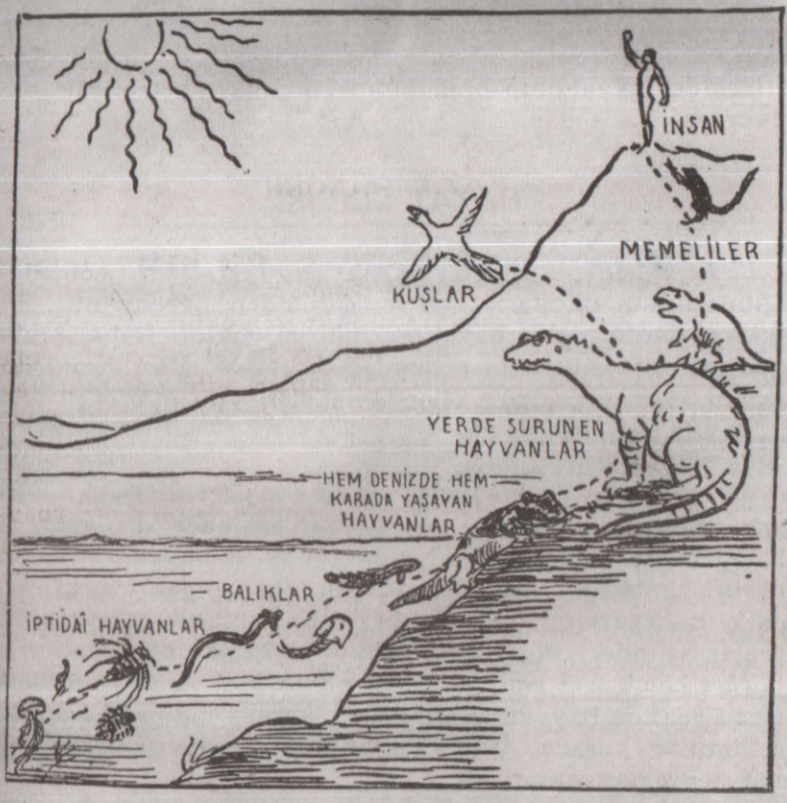
İlk balıklar. — Yine kayalar sicillinden öğreniyoruzki daha soraları denizde yaşayan ilk hayvanlar, balıklar meydana geldi. Bu devirde karada henüz toprak ve hayat yoktu. Bu devrin sonlarına doğru karada birdenbire pek çeşitli bataklık nebatları görünmeğe başladı. Bunların çoğu büyük ağaçlar halinde yosunlar, ağaç büyüklüğünde otlardı.

Hem karada hem denizde yaşayan hayvanlar. — Asırlar geçtikçe birçok şekilde hayvanlar denizden karaya çıkmağa başladılar, bunlar karada bataklık yerlerde yaşayan hem kara, hem deniz hayvanları idi.

Yerde sürünen hayvanlar, kuşlar, ilk memeli hayvanlar. — Bundan sora dünyada biribiri ardınca soğuk ve sıcak olmak üzere iklim değişiklikleri oldu. Bu devirlerde kayalar arasında yaşayan, yerlerde sürünen yeni birtakım hayvanlar türedi. Bunlardan başka garip şekillerde gayet iri birtakım hayvanlar da çoğaldı. Bunlar sık ormanların arasında koşuşurlar ve zıpladıktan sora ayaklarını açarak yere yavaş yavaş inerlerdi. Artık kuşlar da görülmeğe başlamıştı. Ayni

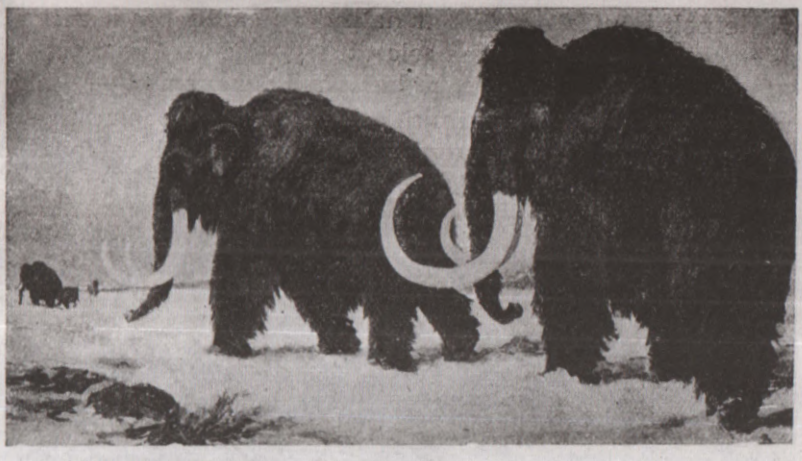
devirde pek küçük mahlûklar halinde memeli hayvanlara da ilk defa tesadüf olunmağa başlandı.

Bugünkü hayvanlara ve nebatlara benzeyenler. — Yeryüzünün haritası az çok bugünkü şeklini almağa başladığı sıralarda iklim sıcaklaştı ve yeni bir hayat devresi başladı. Bu devirde dünyada ilk defa olarak otlaklar ve ot yiyen hayvanlar

Hayat zinciri

görüldü. Bunlar arasında birtakımları sürüler halinde bir arada yaşıyorlar, biribirlerine bakıyorlar, biribirlerini taklit ediyorlar, biribirlerinin seslerinden ve hareketlerinden anlıyorlardı. Yeryüzünde cemiyetle yaşanmağa başlanmıştı. Devir ilerledikçe nebatlar ve hayvanlar bugünkü nesillerine daha çok benzemeğe başladılar, yavaş yavaş çirkin ve kaba nesil-

Mamutlar

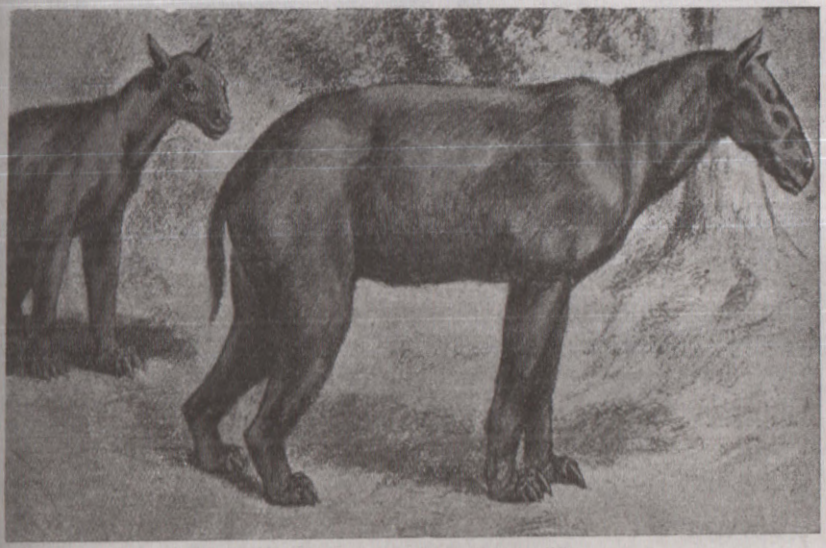

Kayalar arasında bulunmuş eski zamanlara ait iri bir hayvan fosili

ler bugünkü tekâmül etmiş memeli hayvanlar halini aldılar. Bu hayvanların başında, sıra ile, maymunlar. kuyruksuz maymunlar ve nihayet insanlar gelir.

HAYAT NASIL BAŞLADI ?

Yukarda çizdiğimiz hayat zincirinin başlangıcı ve sonu henüz iyice aydınlanmış değildir. Bu işlerle uğraşan bilginler bunları hergün biraz daha aydınlatmak için durmadan çalışıyorlar. Bu zincirin ilk hayat halkasını sularda bulduk. Hayat, sıcak, güneşli, sığ bataklık suda çamur veya kum üzerinde başlamış,

At neslinin ilk devirleri

Bugünkü güzel ve ince yapılı at uzun bir tekâmül devri geçirerek bu haline gelmiştir.

oradan açık sulara, denizlere yayılmıştır. Hayatın ilk başladığı yer, denizlerin sahilleri boyunca ilk teşekkül eden göller ve bataklıklar olabilir.

İNSANIN CEDDİ

Hayat zincirinin son halkası insandır. Öteki memeli hayvanlar gibi insanın da daha basit bir hayvan cinsinden çıkmış olması lâzımgelir. İnsanların ve büyük maymunların müşterek bir cetleri vardır. Bu cet dahi, daha basit şekilli bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılır. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvandan ve nihayet bu da balıklar-

dan geliyor ve bunların hepsi, geriye doğru gittikçe, ilk hayat şekli olan *iptidaî hücre* ye dayanıyor.

İNSANLARIN İLK CETLERİNDEN BUGÜNE KADAR GEÇEN NESİLLERİN VARLIK İZLERİ

İNSANLARIN İLK CEDDİ

İnsanların ilk ceddi, kayaların arasında saklanan koşucu bir mahlûktu. Bu, kolayca ağaçlara tırmanabiliyor, ayaklarının başparmaklarile ikinci parmakları arasında bir maddeyi tutabiliyordu.

Bu ilk ceddin yaşadığı devir zamanımızdan pek uzaktır *(en az 4 milyon yıl önce)*. Bu mahlûkların da daha çok eski bir zamanda *(en az 14 milyon yıl önce)* yerde sürünen hayvanlar devrinde yaşamış bir ceddi vardır. Bu hayvan, ağaçlar arasında yaşardı.

İlk insanlardan kalan aletlerin en eskileri Milâttan 50000 yıl evelki bir devreye aittir. Yalnız bu devrede yaşayan mahlûkların kemikleri veya buna benzer başka izleri bugüne kadar henüz bulunamamıştır. Milâttan 50000 yıl evel yaşamış olan insanların bıraktıkları taştan yapılmış baltalar, kazmalar, burgular, bıçaklar, kargılar ve insana ait olduğu şüphesiz bulunan kafatasları ve diğer kemikler meydana çıkmıştır. Bu insanlar bugünkü insanlara göre pek kaba yapılı idiler.

50 BİN SENE EVELKİ İNSANLAR NASIL YAŞARLAR VE GEÇİNİRLERDİ?

Bu devre gelinceye kadar insanlar açık havada, pınarların, kaynakların yakınlarında yaktıkları ateşin çevresinde toplu olarak yaşarlardı. Ateşi bundan daha çok evel bulmuş oldukları anlaşılıyor. O sıralarda yeryüzünde iklim şartları değişti. Pek çok şiddetli soğuklar hüküm sürmeğe başladı. İnsanların şiddetli soğuklar devrinin şartlarına kendilerini uydurabilecek kadar zekâları açılmıştı, mağaralarda yaşamağa ve arkalarında birçok izler bırakmağa başladılar. Halbuki insana yakın ve ona benziyen mahlûklar, soğukların şiddetine dayanamıyarak tamamile mahvoldular.

Bu devrin insanları avladıkları hayvanların eti ve kemiklerindeki iliklerle beslenirlerdi. Kemikleri mağaralarda saklarlar ve canları istediği zaman kırıp iliklerini içerlerdi.

Kadınların hazırladığı hayvan derilerine bürünüyorlardı. Bizim gibi hep sağ ellerini kullanırlardı.

Bunların düşünüş tarzları da bizimkinden çok farklı, kaba idi. Fikirleri pek az açılmıştı. Hisleri, bizimkilere benzemiyordu. Belki hiç konuşmuyorlar, yahut pek seyrek olarak bir iki lâkırdı kullanıyorlardı. Herhalde aralarında bir dil yoktu.

İNSAN CEMİYETLERİ HAKKINDA NE BİLMEK İSTERİZ? BU NASIL KABİL OLUR?

İnsan ceddinin, bundan evelki hayatını ancak bıraktığı kabasaba birtakım taş aletlerden anlıyabiliyoruz. Bundan sora, o kaba iptidaî taş aletlerin inceldiği, nevilerinin çoğaldığı görülüyor. Daha soraki zamanlara ait olarak yeni yeni insan bakıyelerine, taş aletler arasında ve onlardan sora icat edilmiş biribirinden mükemmel tunçtan, demirden aletlere tesadüf olunuyor. Fakat bütün bunlar bugünkü insanlara kendi cetleri hakkında pek az bilgi veriyor.

İlk insanlar hakkında en doğru bilgiyi ancak elimize geçecek açık ve doğru vesikalarla elde edebiliriz. Bunlar ise okuyabileceğimiz yazılı vesikalar olmak lâzımgelir. İnsan cemiyetlerinin hakikî, medenî varlıklarının en kudretli şahitleri, canlı eserleri ise üzerinde yazı olan kâğıt, deri, taş, tuğla, ağaç, maden ve buna benzer türlü türlü kitap ve kitabelerdir.

TARİH

TARİHİN TARİFİ

Tarih, insan cemiyetlerinin, zaman ve mekân gösterilerek ve sahih olarak, hayatını, harsını tetkik ve nakleden bir bilgidir.

Demek ki tarih, geçmiş insan cemiyetlerinin hayat ve harsını tetkik eder. Ve bundan sora gelecek insanlara faideli olacak şeyleri öğretir.

Her nesil evelki nesillerin devlet, fikir ve iktisat işlerinde yaptıklarını öğrendikçe, yapılanların mükemmel veya eksik, iyi veya fena taraflarını araştırdıkça, neden ve nasıl olduklarını anladıkça, bunların tabiî veya geçici engellerini kavradıkça tecrübesini, görgüsünü artırmış olur. Bu suretle gelecek nesillerin nefretle anacağı bir insan, bir millet olarak

tarihe geçmekten kaçınır. Fertçe ve milletçe medeniyetin ilerlemesine insanlığın yükselmesine çalışır.

Bunun içindir ki:

Gelecek nesillerin istifade edebileceği kıymetli, ölmez ilim ve sanat eserleri bırakmış bir varlık olarak tarihte şerefli bir yer kazanmak Türk Milletinin en yüksek ülküsüdür.

TARİHİN KAYNAKLARI

Tarih, insanlığın geçmişteki hayatını aydınlatabilmek için hemen her bilgiden istifade eder. Bunların arasında ise en başta coğrafya gelir.

Bir insan cemiyetinin yaşadığı yerin vaziyeti, arızaları, iklimi, denize uzaklık ve yakınlığı, toprağı, suları, nebat ve hayvan yetiştirme kabiliyeti ile o cemiyetin tarihi arasında sıkı bir münasebet vardır. Bunu da ancak coğrafya öğretir.

TARİHTE TAKVİME BAŞLANGIÇ

Tarihte olup bitenleri zamanlarına göre sıralamak için bir takvim kullanmak ve buna bir başlangıç kabul etmek lâzımdır. Bu başlangıç her millette bir değildir.

Araplar, Muhammedin, Mekkeden Medineye hicretini tarih vak'alarının zamanını tayin için başlangıç kabul etmişlerdir. Bu esasa göre kullanılan tarihe " hicrî yıl „ denir, hicrî tarih ay veya güneş senesine göre olmak üzere iki türlüdür. Bugün hemen bütün dünya milletleri İsanın doğduğu günü takvim başlangıcı kabul etmişler ve buna göre sayılan senelere " milâdî yıl „ adını vermişlerdir. Bu yıl yalnız güneş senesine göre hesaplanır.

Bugün, Türkler de Cümhuriyet kurduktan sora tarihe başlangıç olarak *milâdı* ve zaman ölçüsü olarak *güneş yılı*nı kabul etmişlerdir.

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

Tarih, insanların yazıyı icat etmeierile yazılmaya başlar. Halbuki ilk insanların yeryüzünde yaşamıya başladıkları zamandan yazının icadına kadar uzun bir devir geçmiştir. Bunun için insan cemiyetlerinin hayatını bu başlangıca göre ikiye ayırırlar:

1) *Tarihtenevelki zamanlar.* **2)** *Tarih zamanları.*

Bu iki zaman da ayrıca birtakım devirlere bölünür.

TARİHTENEVELKİ ZAMANLAR

Tarihtenevelki zamanlarda yaşamış olan insanların kendilerini korumak, ihtiyaçlarını elde etmek için kullandıkları maddeye ve bu maddeyi işleyişlerine göre bu zaman *Yontmataş*, *Cilâlıtaş* ve *Maden Devirlerine* ayrılmıştır. Bu devirler, insanların medenî hayat ve san'ate doğru yükselirken basıp geçtikleri basamaklardır. Her devirde evelkinden daha üstün bir ilerleme vardır. Fakat yeryüzünün her yerindeki insan cemiyetleri bu ilerleme yolundaki basamaklara hep beraber çıkmamışlar, bu devirleri ayni zamanda geçirmemişler ve tarih devrine hep birden girmemişlerdir. Bazı insan cemiyetleri ötekilerinden daha kabiliyetli oldukları veya yaşadıkları yerler medeniyetin ilerlemesine daha çok uygun olduğu için onlar başkalarından daha çabuk terakki göstermişlerdir.

İnsanların medenileşinceye kadar geçirdikleri uzun devrin kat'î olarak nekadar sürdüğünü bilmiyoruz. Her halde bütün insanlar vahşilikten çıkıncıya kadar pek uzun bir devir geçirmişlerdir. *Kabataş Devri* adı alan medeniyetçe daha geri bir devirden sora gelen *Yontmataş Devri* tarihtenevelki zamanların en uzun sürenidir. Soraki devirler daha çabuk geçmiştir.

Ortaasyada yaşayan Türkler Yontmataş Devrini Milâttan 12000 yıl önce atladıkları halde Avrupalılar Milâttan ancak 7000 yıl evel *Cilâlıtaş Devri*ne girebilmişlerdir.

Maden Devri adı altında topladığımız Bakır, Tunç ve Demir Devirleri de Türklerin medeniyet kurdukları sahalarda başka yerlere, meselâ Avrupaya göre çok önce başlamıştır.

Yontmataş Devri.— Bu devirde insanlar taşları taşla yontarak kullandıkları aletleri ve silâhları yapıyorlar ve pek iptidaî, sefil bir hayat sürüyorlardı. Önce açık havada yaşadılar, soraları ırmak boylarında, deniz kıyılarında, ağaç kovuklarına, kaya oyuklarına, mağaralara sığındılar. Bunun için bu devre *Mağara Devri* de denir. Avcılıktan başka bir iş bilmiyorlar, yeni ve bol av bulabilmek için yerlerini sık sık değiştiriyorlardı. Bazı nebat köklerile yabani meyvaları da yerlerdi. Elbise yapmasını da bilmiyorlar ve hayvan derilerine sarınıyorlardı.

Bugün yaşamakta olan hayvan cinsleri o devirde de var-

dı. Şimdi ancak kutup yakınlarında görülen Rengeyikleri o devirde pek çoğalmışlardı. Bunun için bu devreye Avrupada *Ren Devri* derler. O devirde yaşamış ve bugün nesilleri kalmamış mamut gibi birtakım büyük hayvanlar da vardı. Bu devirde insanlar hiçbir hayvanı ehlileştirememiş (alıştıramamış)lardı. At, bu devirde onlar için bir av hayvanından başka bir şey değildi.

Yontmataş Devrinde insanlar, yiyeceklerini bulmak, kendilerini korumak, kendilerine iyi bir yer elde etmek için bütün hayvanlarla ve bütün insanlarla sonsuz bir çarpışma içinde idiler. Biribirlerinden, hayvanlardan, şimşekten, gök gürültüsünden, karanlıktan, her şeyden korkuyorlardı. *Korku* ilk ve en kuvvetli hisleri olmuştu.

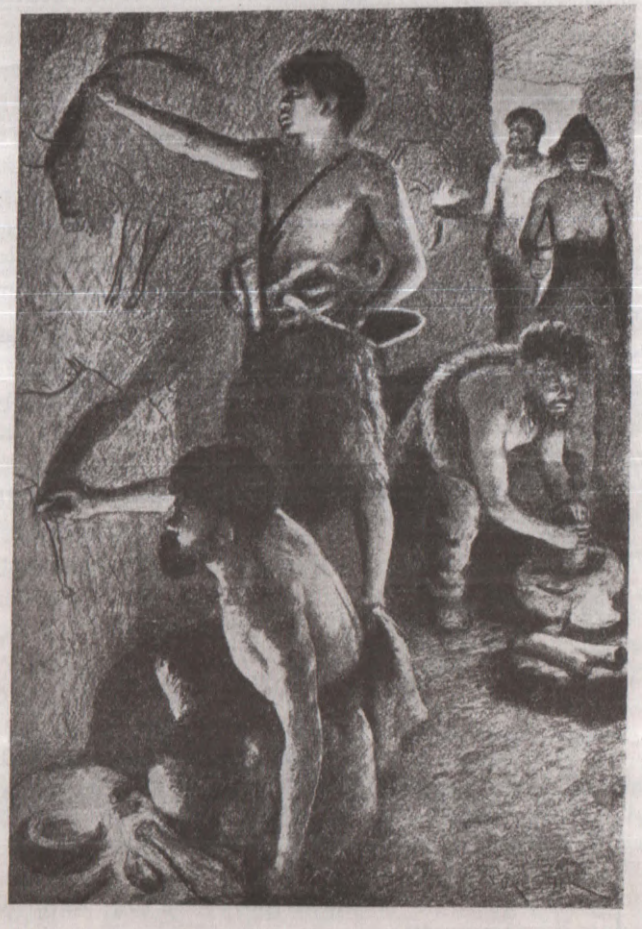
Yontmataş Devri aletleri

Bu insanlar bir taraftan da korkacak bir şey olmadığı ve karınları tok bulunduğu vakitlerde san'atle de uğraşmıya başlamışlardı. Hayvan dişlerinden gerdanlık yapıyorlar, taş ve kemikten alet ve silâhlarının üstüne de asıllarına pek benziyen hayvan resimleri işliyorlardı. İçlerinden bazıları yaşadıkları mağaraların duvarlarına örnekleri tabiatten alınmış boyalı hayvan ve insan resimleri de çizmişlerdi. Ateş yakmasını öğrenmişlerdi; bu ateşte ısınıyorlar ve yemeklerini pişiriyorlardı.

Ortalığı aydınlatan ateş, parlak ışığı ile geceleri vahşi hayvanları korkutarak uzaklaştırıyor, insanlığı karanlık korkusundan kurtarıyordu.

Cilâlıtaş Devri.— Bu devirde insanlar taşları biribirine sürtmek suretile cilâlıyarak daha çok ve daha çeşitli aletler yaptılar. Avrupada bu devir, Ortaasyadan Türklerin buralara göçmesile başlamıştır. Gelenler Avrupanın vahşi vaziyetini

değiştirdiler. Daha çok evel anayurtlarında ekip biçmeyi öğrenmişler ve hayvanları ehlileştirmişlerdi. Buğday ziraatini biliyorlar, keten ekiyorlar ve liflerini dokuyarak kumaş ve

Mağara Devri insanları meskenlerini süsliyorlar

elbise yapıyorlardı. Atı ve köpeği, koyunları ve öküzleri ehlileştirmişlerdi. Koyunları, öküzleri sürüler halinde besliyorlardı.

Cilâlıtaş Devrine ait aletler

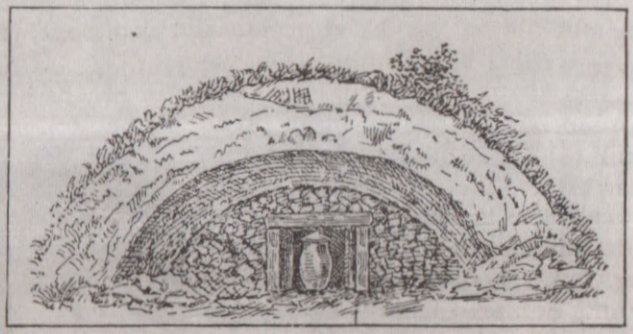
Mağara Devri insanlarının yaptığı ilk san'at eserleri

Bu devirde insanlar artık çiftçi ve çoban olmuşlardı. Bununla beraber cilâlanmış taşlardan ve kemiklerden türlü türlü aletler, süs eşyası ve silâhlar yapıyorlar, kilden çeşit çeşit biçimde kaplar yaparak pişiriyorlar ve onları türlü türlü

Bir dolmen

süslerle beziyorlardı. Bu san'atleri yapmak için adeta birtakım imalâthaneler vardı. Bu san'atler gittikçe ilerledi ve insanlar arasında bir alışveriş işi doğdu. Dünyada ziraat, san'at, ve ticaret yoluna ilk giren ve bunları ilerleten insanlar Türklerdir.

Küçük bir hüyüğün yarması

Cilâlıtaş Devrinde insanların bir kısmı göçebe hayatı bırakarak kendilerine barınacak evler kurmağa başladılar ve ayrı ayrı aileler halinde değil biribirine yakın ailelerden ibaret

Göl evleri

kabileler halinde toplandılar, ekip biçmeğe ve hayvan sürülerini otlatmağa en elverişli olduğu için bilhassa büyük ırmak boylarına yerleştiler. Bu yerli hayat ve topluluk gün geçtikçe insanlar arasında kuvvetli bir bağlılık yaptı. Beraber yaşayıştan herkesin boyun eğeceği umumî kaideler, türeler doğdu. Bugün kanun dediğimiz bu eski kaidelerin ne olduğunu bilmiyoruz. Bu birleşme büyük bir ilerlemeye sebep olmuş, insanlar arasındaki kabalık ve geçimsizlik eksilmeğe, medenî insan cemiyetleri vücut bulmağa başlamıştır.

Hayvan sürülerinin, ekip biçme işlerinin göçebe hayattan çıkarıp toprağa bağladığı insan kendisine evler yaptıkça, yapıcılık san'ati de ilerlemeğe başladı. İnsanlar artık ölüleri için taştan yapılmış fakat üstleri toprakla örtülmüş birtakım tepecikler halinde mezarlar da yaptılar. Bunlara *kurgan, tumba* veya *hüyük* denir. Bunların içinde o devirlerden kalmış birçok aletler, silâhlar ve kaplar bulunmuştur. Daha soraları taştan büyük abideler diktiler. Bunlar ya bir sıraya veya bir daire üzerinde dikilmiş 4, 5 metre boyunda kaba taşlardan ibaret *menhir*ler, yahut yere

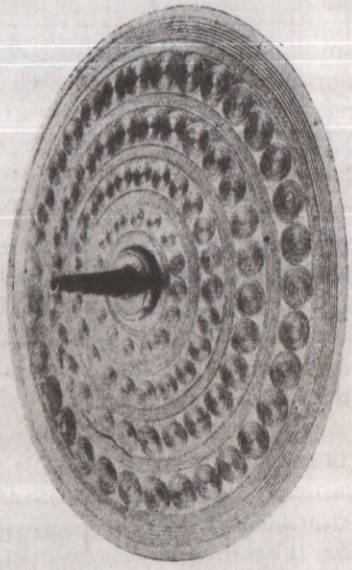
Cilâlıtaş Devrine ait bir toprak kap

dikilmiş taşların üstüne ufkî taşlar konularak yapılmış *dolmen*lerdir.

Cilâlıtaş Devrinde birtakım insanlar da, bir gölün içine, kıyıya yakın bir yere kazıklar çakarak, bu kazıklar üzerine ağaç kütüklerinden yaptıkları döşeme üstüne kulübeler kurmağa ve oralarda yaşamağa başladılar. *Göl beldeleri* teşkil ettiler. Göl beldeleri inip kalkan köprülerle kıyıya bağlı idi. İnsanları karadaki yırtıcı hayvanlardan başka düşmanlarından da korumak için bu köprüler geceleri kaldırılır ve sabahları yerine bırakılırdı.

Bu devirde insanlar arasında emniyetli ve müşterek bir hayat başlamış oldu.

Maden Devri. — Avrupadaki insanların göl kasabaları kurmak ve dolmenler yapmakla uğraştıkları Cilâlıtaş Devrinde Asyada Türkler en mühim san'atleri doğuran bir keşifte bulundular, tabiatte saf olarak ellerine geçen altın ve bakır madenlerini ateşte eriterek karışık olduğu yabancı maddelerden ayırdıktan sora ona istedikleri biçimi verebildiklerini gördüler. Milâttan en az 7000 yıl önce yapılan bu keşifle Türkler arasında *madencilik* başladı. Altın süs eşyası, bakır da silâh yapılmak için kullanılıyordu. Bakır çok dayanıklı olmadığından taştan silâhları da gene kullanıyorlardı.

Tunç Devrine ait bir kemer tokası

Madencilikte ilerledikçe, bakır ile kalayı bir arada eriterek dayanıklı bir maden elde ettiler. Tuncu buldular. Asıl Maden Devri tuncun kullanıldığı zamandan başlar. Yalnız kalay az bulunduğu için her şeyi tunçtan yapmıyorlar, bir taraftan da cilâlıtaştan yapılmış alet ve silâhları kullanıyorlardı.

Günün birinde Ortaasyada yaşayan Türkler demiri de buldular. Demir san'ati anayurttan göçler yoluyla dünyaya

yayıldı. Her tarafta, demirden yapılan eşyalar, tunçtan ve taştan yapılanların yerini tuttu. Demiri eritmek ve işlemek güç olduğu halde zamanla demirden keskin kılıçlar, baltalar, ve başka silâhlar yapılabildi. Bununla beraber bugün olduğu gibi bazı eşyalar için gene bakır, kalay ve tunç kullanılıyordu.

TARİH ZAMANLARI Tarih zamanları da o devirlerde yaşayan milletlerin ve onların kurdukları medeniyetlerin ve bu milletlerin başlarından geçen büyük siyasî vak'aların ve değişmelerin biribirinden farklı oluşuna göre dört büyük devreye ayrılır: *Eskikurun* (Eskizamanlar), *Ortakurun* (Ortazamanlar), *Yenizamanlar*, *Yakınzamanlar*.

Eskikurun.— Anayurtta ve göçlerden sora anayurdun dışında Türklerin kurdukları devletlerin, medeniyetlerin yaşadığı, kökü Ortaasyada olan birtakım yeni milletlerin ve medeniyetlerin vücuda geldiği devirdir. Milâttan sora IV. asırda Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesi tarihine (M.S.395) kadar sürdüğü kabul olunur.

Ortakurun. — Anayurttan yeni göçlerle Asyada ve Avrupada büyük Türk İmparatorluklarının kurulduğu, Avrupada hıristiyanlığın yayılarak yeni bir hayat ve medeniyetin doğduğu, Türklerin müslümanlığı kabul ederek şarkta yüksek ve parlak yeni bir Türk medeniyeti vücuda getirdikleri, Asya, Avrupa ve Afrikada büyük ve kuvvetli Türk müslüman devletlerin yaşadığı devirdir. İstanbulun Osmanlı Türkleri tarafından zaptolunduğu (1453) tarihine kadar sürdüğü kabul olunur.

Yenizamanlar.— Büyük deniz seyahat ve keşiflerinin yapıldığı, Avrupada matbaanın kullanılmağa başlandığı, san'atte ve edebiyatta yeni bir devrin doğduğu XV. asırdan başlar. Milletlerin kendi idarelerini, hürriyet ve istiklâllerini ellerine almağa başladıkları XVIII. asır sonlarına kadar sürer.

Yakınzamanlar. — Milletlerin hakimiyetlerini elde ederek millî devletler kurmağa muvaffak oldukları, yeni ve sık sık yapılan icat ve ihtiralarla medeniyetin yükseldiği, büyük san'atlerin ilerlediği XIX. asırdan zamanımıza kadar olan devirdir.

GÖÇLERİN SEBEPLERİ VE YAPTIKLARI TESİRLER

İnsanların keşif ve icatları, bir memleket ahalisinin bir yerden başka yere göç etmelerinden veya aralarında alışveriş işleri dolayısile biribirlerile münasebette bulunmalarından yeryüzüne yayılmıştır. Tarihtenevelki zamanlardanberi dünyada birçok göçler olmuştur. Bu göçlerin sebepleri şunlardır:

Yontmataş Devrinde insanlar yalnız avcı ve balıkçı idiler. Daha iyi avı ve daha çok balığı olan bir yer bulabilmek için yerlerini değiştirirlerdi.

Cilâltaş Devrinde çoban ve çiftçi olan insanlar hayvanlarını otlatacak daha zengin otlaklar ve ekip biçmeğe daha elverişli bereketli topraklar aramağa başladılar. Fakat büyük göçlerin asıl sebebi Ortaasyada olan mühim coğrafya ve iklim değişiklikleridir. Buranın birçok yerlerinde bu değişmeler yüzünden toplu yaşamanın imkânı kayboldu. Ve büyük göçler başladı.

Göç eden insanlar, gittikleri yerlere evvelce yerleşmiş olan insanların elinden buralarını almak istediler. Aralarında şiddetli kavgalar oldu. Bu kavgaların sonunda tamamen yok olanlar bulunduğu gibi gelenlerin esirliğini kabul edenler de oldu. Birçok yerlerde galiplerle mağlûplar karışarak yeni bir kavim halini aldılar ve ayni dille konuşmağa başladılar. Kavimler arasında tarihtenevelki devirlerde başlıyan bu karışma, tarih zamanlarında da devam etti. Akınlar, muharebeler ve istilâlarla biribirine karışan insanlar yeni yeni kavimler vücuda getirdiler. Hücum edenler gittikleri yerde kurulmuş devletleri yokediyorlar veya ora halkını başka yerlere püskürtüyorlardı. İstilâcılar ya aralarına karıştıkları insanları kendilerine benzetiyorlar, yahut onlar gibi oluyorlardı. Bu suretle yeni yeni kavimler meydana geliyordu. Bu insan cemiyetlerini asıllarına göre ayırmak ve tanımak için vücut yapılışları arasındaki benzerlik bakımından ırklara ayırmak lâzımdır.

IRK

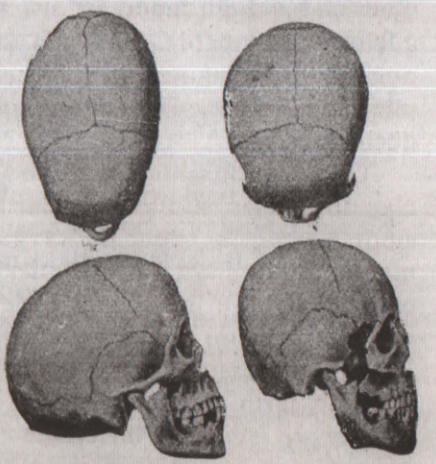
IRK

Göçler ve akınlar neticesinde iptidaî ırklar zaman geçtikçe biribirine çok karışarak yeni yeni birtakım ırklar türemiştir. Fakat bu karışmalar

nekadar çok olursa olsun, ayni iklimin daima ayni vasıfları meydana çıkarmaktaki tesiri, ancak bellibaşlı birkaç ırkın vücuda gelmesini icap ettirmiştir.

a) Baykal gölü yanlarından başlıyarak Altaylar ve Orta-asyadan itibaren Hazar Denizi ve Karadeniz çevrelerile, Ege Denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş yerlerde binlerce yıllardanberi beyaz renkli olan Türkler otururlar.

Şimalî Asya ve Avrupa beyaz insanların yurdudur. Fakat bu beyazlık her tarafta bir değildir. Asyanın şarkına ve cenubuna indikçe koyulaşarak esmere yaklaştığı yerler vardır. Bunun için bu ırk beyazlık derecesine göre ikinci derecede iki veya üç ırka ayrılabilir. Sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu insanlar en çok bu ırkta görülür.

Dolikosefal ve Brakisefal kafalar

b) Şarkî Asyada derileri ekseriya sarı, saçları siyah ve sert, boyları kısa başka bir insan grupu yaşar. Bu grupa Moğol ırkı denir. Bugünkü Moğolistan, Çin, Çin Hindi ve adaları ile Japonya ahalisi bu ırktan sayılırlar. Bir kısım sarılar Amerikaya da geçmişlerdir.

c) Afrikada siyah derili ırk yaşar. Hindin ilk ahalisi de bu ırktan idi.

d) Amerikada kırmızı derili insanlar vardır.

İnsanları bu suretle derilerinin rengine göre ırklara ayırmak doğru değildir. İnsanların derilerinin rengi ancak yaşadıkları sırada görülür. Halbuki insan ırklarının geçmişteki değişme ve tekemmüllerini anlıyabilmek için yaşıyanlardan daha ziyade ölenlerin arzın tabakaları arasında kalmış olan iskeletleri üzerinde araştırmalar yapmak lâzımdır. Bu iskeletlerde ise deriden ve renkten şüphesiz bir iz kalmamıştır.

Yeryüzünde her tarafa karmakarışık bir surette yayılmış olan ırklar ancak iskeletler arasındaki farklardan belli olur. Bu farklar şunlarda aranır:

1 — Kafatasının ve yüzün şekli,

2 — Boy.

Irkları biribirinden ayıran en mühim nokta kafatasının şekli ve bilhassa uzunluğu ile genişliği arasındaki nispettir. Ayni asıldan gelmiş olmayı gösteren bu fark her türlü tesire en çok karşı koyar ve yalnız ırkların karışmasile değişebilir. Kafataslarının şekli arasındaki bu benzemeyiştir ki yeryüzünde biribiri arkasından gelmiş ve tarihi yapmış olan insanlar arasında esaslı bir fark ortaya koymuştur. Bununla beraber ırklar arasında bugün görülen farkların tarih bakımından ehemmiyeti pek azdır. Bu fark ırkları ayırmak için kuvvetli bir esas olduğu halde, içtimaî hiçbir kıymeti yoktur. Irkların üstünlük ve geriliğini göstermez.

Çünkü kafatası değişmez, yahut güç ve geç değişebilir. İnsanlar kafataslarının şekline göre ikiye ayrılırlar:

1) Genişkafalı *brakisefal*, **2)** uzunkafalı *dolikosefal*. Türk ırkında kafatasının şekli ekseriyetle brakisefaldir.

İnsanlar, boylarının uzunluklarına, kısalıklarına göre de yüksek boylu, orta boylu, kısa boylu ırklara ayrılırlar.

Muhtelif ırklar arasındaki mühim farkları gösteren gözlerin şekli, yüzdeki vaziyeti gibi daha birçok ölçülebilen kısımlar da vardır. Bu esaslara göre ırk şöyle anlatılabilir:

Irk, ayni kandan gelen ve yapılışları biribirine benziyen insanların meydana getirdiği birliktir.

DİL

İnsanlar ilk devirlerde pek basit bir dil kullanıyorlardı. Fikirlerini daha çok, birtakım hareketlerle anlatıyorlar, ancak telâş, hırs, sevinç, acı gibi hislerini birtakım sesler çıkararak belli ediyorlar, yahut tabiatteki sesleri taklit ederek bazı eşyaya ve hadiselere isim veriyorlardı.

İnsanın aklı, uzun zamanlardan sora yavaş yavaş hareketleri ve hareketlerin eşya ile münasebetlerini anlatmağa muktedir olabilmiştir. İlk zamanlardaki sayılı ve çok az kelimeden ibaret iptidaî dillere karşılık bugün yeryüzünde geniş mıntakalar üzerinde yayılmış birçok zengin diller vardır.

Diller, içlerinde biribirine benziyen köklerin bulunması ve fikirleri anlatmak için yine biribirine benziyen usullerin kullanılması bakımından birtakım gruplara ayrılırlar. Bugün yeryüzünde kullanılan bellibaşlı dil grupları şunlardır:

a) Türkçe. — Bu dil kendi aslından çıkma, başlıbaşına bir dildir. Bugün Tuna yalılarından Lena ırmağı kıyılarına, Kadırgan dağlarına, Şimal Buz Denizinden Umman Denizine kadar olan geniş yerlerdeki insanlar arasında biricik anlaşma vasıtasıdır. Yalnız Macarların ve Finlerin kullandıkları diller, Türk dilinin esas unsurlarını taşımakla beraber başka yolda değişmiş ve esastan uzaklaşmışlardır. Bugün türkçe az veya çok bazı farklarla Anadolu, Kırım, Kazan, Azerbaycan; Türkeli, Kırgız-Kazak, Yakut ve Başkurt lehçelerine ayrılır.

b) Hint Avrupa dilleri. — Hemen bütün Avrupa milletlerile Asyada Rusların, bir kısım Hint ve İran halkının konuştukları diller bu grupa girer. Lâtin, Germen, İslav dil kollarına ayrılır.

c) Sami ve Hami diller. — Asyanının cenubugarbisinde kullanılan arapça ve ibranice, Mısır yerlilerinin ve Şimalî Afrikada yaşıyan berberlerin dilleri bu gruptandır. Bu grupun ayrı iki dil grupu olduğunu ve Sami dillerin Hami dillerden çıktığını söyliyenler de vardır.

d) Moğol dilleri. — Asyanın şark ve şarkıcenubisinde Moğol ve Moğola benzer kavimlerin dilleri de bir grup teşkil eder.

Bu gruplardan başka her kıt'ada bazı tek başına diller de vardır. İnsan ırklarını derilerinin rengine göre ayırmak istiyenler bulunduğu gibi dil gruplarına göre ırklara ayırmak isteyenler de görülmüştür. Halbuki başka başka ırkların karışmasından çıkmış bazı kavimlerin müşterek dilleri olduğu gibi ayni ırka mensup bazı kavimler de başka başka dillerle konuşurlar.

TÜRK IRKI VE TÜRK DİLİ

Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı, benliğini en çok korumuş bir ırktır. Bununla beraber gerek tarih zamanlarında gerek tarihtenevelki zamanlarda yayıldığı geniş ülkelerde ve sınırlarında yaşayan komşu ırklarla da karışmıştır. Yalnız bu karışmaların ekserisinde Türk ırkının vasıfları olduğu gibi kaldığından Türk ırkı kendi hususiyetini kaybetmemiştir.

Türk dili de Türk ırkının büyük ekseriyetinde, daima ana hatlarını saklamıştır. Tarihtenevelki zamanlarda ve tarih zamanlarında ayrı ayrı cemiyetler, medeniyetler, devletler

kurmuş olan bu büyük ırkın çocukları başka başka yerlerde de müşterek dil ve kültürlerile daima biribirinin tesiri altında kalmışlardır.

Tarihte her vakit göze çarpar bir birlik gösteren Türk ırkı, daima üstün kalan bariz uzvî vasıflarile, müşterek dillerile ve bu dille nakledilmiş kültürlerile, müşterek tarihî hatıralarile bugün olduğu gibi dün de *millet* (Budun) denecek büyük bir insan topluluğudur.

DÜŞÜNMENİN DOĞUŞU

İLK DÜŞUNCELER İlk insanlar, ancak hislerile ve doğrudan doğruya dokunabildikleri şeylerle alâkalanıyorlardı. Nereden geldiklerini, niçin yaşadıklarını düşünmek ihtiyacını hiç duymuyorlardı. Hemen her şeyden korkuyorlardı.

Rüyalarında da gördükleri bu kendilerini korkutan şeylerde birtakım kudretler var olduğunu zannediyorlar ve onları memnun etmiye çalışıyorlardı. Canlı ve cansız şeyleri de biribirinden ayırt edemiyorlardı.

İlk insanlar kendilerini yaralıyan herhangi bir şeye veya bir ırmağın taşma haline veya akışına bakarak onun kendilerine düşman olduğunu zannediyorlardı. Henüz güneşe, aya, yıldızlara ehemmiyet vermeğe başlamamışlardı. Hiçbir dinî fikir ve kanaatleri de yoktu.

Uyanık iken gördükleri şeylerle rüyalarında gördükleri şekilleri biribirile karıştırıyorlar, ölenlerin hakikatte ölmediğini sanıyorlardı. Ölenleri memnun etmek, kızdırmamak çarelerini aramıya başlamışlardı.

DİNDE KORKU VE UMUDUN YERİ Bulaşıcı, salgın hastalıklar insanlarda birtakım yerlerden ve birtakım kimselerden uzaklaşmak ve onlara korkunç gözü ile bakmak, onlara kıymet vermek gibi bir fikir uyandırdı. Dil ilerlemiş ve insanlar konuşacak ve düşündüklerini, inandıklarını biribirine söyliyecek bir hale gelmişlerdi. Bu konuşmalarla biribirlerinin korkularını pekleştiriyorlardı. Aralarında *müşterek mukaddesat an'anesi* doğdu. Bunların içinde yasak (haram) ve pis (mekruh) düşünceleri ehemmiyetli bir yer tuttu.

Pislenmek korkusu, temizlenmek ihtiyacını doğurdu. Buna birtakım çareler aranmıya başlandı. Temizlenme, saflaşma işi için birtakım yollar, usuller kondu. Bu usullere göre bu işi yapacak insanlar ortaya çıktı. Böylece ilk din fikirlerile bu ilk din adamlarına yol açıldı. Bunlar kendi düşüncelerine göre birtakım yasaklar ortaya koydular. İnsanlara düşman kuvvetleri memnun etmek için onlara hususî merasimle kurbanlar kesmek, adaklar vermek âdet oldu.

YILDIZLAR VE MEVSİMLER

Dil ilerledikçe kutsileştirilen şeyler, yasaklar ve yapılan merasim çoğalmıya ve genişlemiye başladı. İlk çobanlarla beraber, birçok şeyler insanlar için manalı olmıya başladı. İnsan, sürüsünü otlattığı yerlerin ötesinde neler olduğunu anlamak merakına düştü. Sürüsünü gezdirirken gündüzleri güneşin, geceleri ayın ve yıldızların kılavuzluğundan istifadeye başlamıştı. Birçok asırlardan sora insanlar, yıldızların güneşten ve aydan daha emniyetli bir yol gösterici olduğunu anladılar. Herşeyde bir benlik düşünen bu insanlar yıldızları da kendilerini koruyan ve gökyüzünden yaptıklarını gözliyen yüksek yaradılışlı varlıklar saymıya başladılar.

İlk ekip biçmeye başladıkları sırada güneşin, ayın ve yıldızların başka başka fakat değişmiyen aralıklarla görünüşlerinden mevsimleri anladılar. Bu hareketlerden ve mevsimlerden sayı ve ölçü fikrine vardılar. Tabiatin gözönünde tutulması ve araştırılması insanlarda yeni yeni düşünceler ve meraklar uyandırdı.

UYDURMA HİKÂYELER, HURAFELER. DİN NASIL DOĞDU?

Dil zenginleştikçe insanın olanı biteni anlatmak kabiliyeti de arttı. Kendilerine, kabilelerine, mukaddes tanıdıklarına, yeryüzüne ve olup bitenlerin sebeplerine ait birtakım masallar söylemeğe başladılar. Bu suretle kabilede *müşterek an'ane* ve düşünce doğdu. Bu hal insanları bazı düşünceleri kendi istedikleri gibi değil kendilerine anlatılanlar gibi kabul etmeğe mecbur ediyordu.

Çiftçilik yapmağa başlıyan insanların kafalarında yeni yeni düşünceler ve muhakemeler yer tutmağa başladı. Harman mevsimlerinde bir kısım insanların kurban edilmesi umumî âdet oldu. Bu kurbanları kesecek temiz bir sınıf, ilk

İlk ziraat teşebbüsleri de mevsimler hakkındaki fikri tesbit etti. Nihayet Ayın, Güneşin, yıldızların muhtelif zamanlarda, muhtelif fasılalarla görünüşünden, sayıya, ölçüye intikal ettiler. Hulâsa, tabiatin müşahede ve tetkiki insanlarda yeni yeni düşünceler ve meraklar uyandırdı.

HİKÂYE VE HURAFELER

Dilin lûgatçesi çoğaldıkça insanın hikâye ve nakil kabiliyeti de ziyadeleşti. Kendilerine, kabilelerine, mukaddesata, dünyaya ve her şeyin sebeplerine ait birtakım hikâyeler nakletmeğe başladılar. Bu suretle bir kabile zihniyeti ve bir an'ane inkişaf etti. Bu hal, insanları istediği gibi serbest bir fikir ve düşünceye malik olabilmek imkânından mahrum ve bazı fikirleri, bazı telkinleri olduğu gibi kabul etmeğe mecbur ediyordu. Görülüyor ki, insanlar bu bahsettiğimiz tarihlerden itibaren şahsiyetlerinden bir kısmını feda etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Beşeriyet bugün dahi hâlâ ayni yolu takip etmektedir.

DİN MENŞELERİNİN KARIŞIK MAHİYETİ

Ziraat ile beraber insanların fikrine yeni birtakım muhakeme silsileleri hâkim oldu. Hasat mevsimlerinde bir sınıf efradın kurban olarak feda edilmesi lüzumu, umumî telâkki mahiyetini aldı. Bu kurbanları kesecek diğer pak tanınmış bir sınıf meydana çıktı: ilk *rahipler* sınıfı. Bir de kurban edilen efradın etinden birer parça yemek merasimi yertuttu. Gûya bu suretle fedakârlığın nimetlerinden hepsi hisselenmiş oluyorlardı. Bugün hâlâ bazı dinlerde mevcut olan kurban kesmek âdetlerinin menşei budur.

Bütün bu müşterek âdetler ve inanışlar insanların aralarında zihnî ve hissî birtakım bağlar kurdu ve insanlarda müşterek düşünce ve müşterek harekete saik oldu. İşte bu hâdiseye biz bugün *din* namını veriyoruz. İnsanlar bu hâdise karşısında basit ve mantıkî bir telâkki ile temasa gelmiş bulunmuyorlardı; bilâkis, birtakım ruhlara, ilhamlara, emirlere ve nehiylere taallûk eden karmakarışık düşüncelerle temasa gelmiş oluyorlardı.

İnsanların hayatına taallûk eden her şeyde olduğu gibi dinî meselelerde de bir tekâmül hâdisesi görünür. İptidaî insanda Allah ve din hakkında hiçbir fikir ve kanaat yoktu. Bu kadar umumî ve şümullü telâkkilere, insanın dimağı an-

rahipler ortaya çıktı. Kurbanın etinden yiyerek yapılan fedakârlıktan hisselenmek âdet oldu. Bugün hâlâ bazı dinlerde yaşayan kurban kesmek âdetinin başlangıcı budur.

Bütün bu müşterek inanışlar ve âdetler insanların arasında bugün *din* dediğimiz birtakım düşünce ve his bağları doğurdu.

İnsanın din inanışlarında da bir tekâmül (olgunlaşma) görülür. İlk insanda *Tanrı* ve din hakkında hiçbir düşünce ve inanış yoktu. Bu geniş inanmalara insanın dimağı ancak yavaş yavaş alıştırıldı. İnsanlar topluluk halinde yaşamağa başladıktan sora bu hayatın ilerleyişi nispetinde ·insanlarda din fikri genişlemeğe başladı. *Tanrı birliği* düşüncesine yaklaşıldı ve en son tabiatin kudreti ve büyüklüğü öğrenilerek daha ziyade anlaşılması kolay hakikî bir inanışa varıldı. *Tanrıyı bulan, bunun sırlarını açan ve bugün hâlâ açmağa çalışılmakta olan insan zekâsıdır.*

Din de insanların hayat ve medeniyetleri üzerinde tesir yapan amillerden birisidir. Bu sebeple beşerin tarihini öğrenirken din fikirlerinin nereden çıktığını ve insan topluluklarına ne gibi tesirler yaptığını da bilmek lâzımdır.

İnsanların korku ve zâf hisleri, dimağların son ve çok yeni ilmî keşiflerle nurlanması sayesinde gittikçe azaldı. İnsanlar doğruyu daha açık görmeğe başladılar. İnsan, benliğindeki kuvveti ve bağlı olduğu cemiyetin topluluk kudretini anladı.

Ek Belge -10

"Lise Tarih Kitaplarında Tanrı'nın Reddi ve Darwinizm" 1932 yılında lisede insanların maymunla aynı atadan türedikleri, dinlerin insanlar tarafından uydurulduğu ve tanrının olmadığı anlatılmaktaydı.

TARİH

I

TARİHTENEVELKİ ZAMANLAR
VE
ESKİ ZAMANLAR

T. T. T. CEMİYETİ TARAFINDAN YAZILMIŞTIR

7 renkli tablo — 22 harita — 137 resim

1932
İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

I. Cümudiye Devrinde İnsanların mağaralarda yaşayışları.

I

BEŞER TARİHİNE GİRİŞ

HALİN MAZİ İLE ALÂKASI

İnsan, bugünü anlamak için dünü bilmeğe; dünkü işleri kavramak için, daha evel geçmiş günlerin, nihayet uzak zamanların, vak'alarını hatırlamağa mecbur oluyor. Bu suretle, insan, içinde bulunduğu vaziyetin, işlerin, hakikî başlangıcını anlamak istedikçe geriye doğru çekildiğini duyar; Asyanın merkez yaylâlarına ve oralarda eski zamanlarda yaşamış insanlara kadar gider. Fakat bu da kâfi gelmez; daha geriye, ilk insanlara ve nihayet ilk hayata ve bunun ilk belirdiği yere kadar gider.

MAZİ HAKKINDA BİLGİLERİMİZİN HUDUDU

Fakat bu hususdaki bütün bilgilerimizin hududu, nihayet son asırlarda yapılabilmiş olan keşiflerin ötesine geçemez. Ancak hergünkü yeni keşiflerle bilgilerimizin hududu genişlemektedir.

A. KÂİNAT — TABİAT

İLK İNSANLARIN İPTİDAÎ TELÂKKİLERİ VE BUGÜNKÜ HAKİKATLER

İptidaî insanlar, arzı düz bir yer, semayı da onun kubbesi gibi, gördüler. Güneş ile Ayı, bu kubbe üzerinde ve arzın altından dolaşmak suretile mütemadiyen gelip geçer sandılar.

Arzın yuvarlak olduğu anlaşıldıktan sora da onu kâinatın merkezinde sandılar. Güneşin, Ayın, bütün seyyar ve sabit

yıldızların, arzın etrafında döndüğünü farzettiler. İnsanların dünya hakkında fikri 400 sene eveline kadar bu merkezde idi.

Ondan soradır ki, merkezde, arzın değil, Güneşin bulunması lâzımgeldiği ortaya atıldı. Bu hakikat, ancak XVII inci asırda kabul olundu.

Anlaşılıyor ki, kâinat ve onun sonsuz genişliği, yani feza, hakkındaki fikrimiz yenidir.

KÂİNAT

Bugün kâinat dediğimiz zaman, nihayetsiz genişlik ile bunun içinde dönen yıldızları, güneş âlemini ve bütün bunların hepsi birden düşünülünce zihnimizde hasıl olan mefhumu, ifade etmiş oluruz.

Kâinatın varlığı, bu uçsuz bucaksız büyüklük, hakikî, şe'nî varlıkların birliğidir. Bu varlıkları, biribirine bağlayan, aralarındaki ahengi uyduran zarurî, daimî, umumî kanunlar vardır.

Kâinatın varlığından anlaşılan kuvvet, hareket, kâinatın kanunlarına tâbidir.

TABİAT

İşte, tabiat, hem kâinatın varlıklarının birliğidir ve hem ayni zamanda, kâinatın kanunlarına tâbi hareket ve kuvvettir. O halde tabiat hem kanunların sahibidir, hem de ayni kanunların tâbiidir. Nasıl ki, millet devlettir; bu itibarla kanunların sahibidir ve onları infaz eden kuvvettir; fakat ayni zamanda kendi de bu kanunlara tâbidir.

Bütün varlıklar, tabiatte dahil ve onun kanunlarına tâbi olunca, hayat sahibi olan her nevi mahlûklar, insanlar dahi şüphesiz bundan hariç ve müstesna olmazlar.

TABİATİN BÜYÜK KANUNU

Filhakika, insan, tabiatin mahlûkudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiate tâbi olmaktır. Tabiatte hiçbir şey yokolmaz ve hiçbir şey yoktan varolmaz. Yalnız tabiati vücude getiren varlıklar, tabiatin kanunları icabı olarak şekillerini değiştirirler. Arzın ve hayatın mütalea ve tetkikinde bu hakikat pek açık görülür.

ZEKA

Fakat şunu söyliyelim ki, insanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekâsı eseridir. Zekâ tabiî olan dimağdan çıkar. Bundan, tabiati anlamakta zekânın, en büyük cevher ve müessir olduğu anlaşıldığı gibi tabiatin fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için kendi tarafından uydurma şeylerden başka bir şey olmıyacağı meydana çıkar.

DÜNYA VE HAYAT

DÜNYA VE HAYAT HAKKINDA YANLIŞ FİKİRLER

Bundan 200 sene eveline kadar dünyanın 5-6 bin sene önce yaratıldığı ve insanın Basraya iki günlük yolda, Fırat nehri üzerinde bulunan "*cennet*„te yaratıldığı zannolunmakta idi.

Bu kanaatler hep din kitaplarındaki hikâyelerin, olduğu gibi hakikat sanılmasından doğuyordu.

Artık, hayatın 6 bin senelik değil, milyonlarca senelik olduğu anlaşılmıştır.

Bu anlayış, arzdaki kaya tabakaları ile onların arasındaki fosillerin, [1] 100 senedenberi, usul dairesinde tetkiki sayesinde olmuştur.

Hayat dünyanın karalarında, denizlerinde ve havasındadır. Kâinatın bizim dünyamız haricindeki yerlerinde, şimdiki halde, hayatın mevcudiyetini kat'î olarak bilmiyoruz.

Dünyanın, Güneşten geldiğini, zamanla şeklini, manzarasını değiştirdiğini ve bu suretle en nihayet, bugünkü hali aldığını hatırlattıktan sora, şimdi, dünyada hayatın tetkikine geçilebilir.

HAYAT ZİNCİRİ

İLK HAYAT İZLERİ

İlk Hayata ait, bugüne kadar, edinebildiğimiz bütün bilgilerin kitabı "*kayalar sicilli*„ dir *(Levha. I)*. Bu sicille göre en eski kayalar, hiçbir hayat eseri göstermiyor. Çok soraları da kayalarda görülen ilk hayat izleri pek basit şeylerdir. Küçük hayvan kabukları, deniz otlarının sapları gibi.

İLK BALIKLAR

Daha sora *(1-2 milyon yıl süren devrede)* denizde ilk balıklar meydana geldi.

Bu devirde, karada henüz toprak dahi yoktu. Bundan soradır ki, karada, birden, pek mütenevvi, kalın bataklık nebatları görülür. Bu nebatların çoğu, büyük ağaçlar halinde yosunlar, ağaç büyüklüğünde otlar gibi şeylerdir.

[1] Kayalar içinde gömülü kalmış eski devirler hayvan ve nebatlarının taşkesilmiş bakıyelerine veya bunların taşlar içinde şekli kalmış kalıplarına fosil denir.

HEM KARA HEM DENİZ HAYVANLARI

Asırdan asra birçok şekilde hayvanlar, denizden karaya çıkmağa başladı. Bunlar *hem kara, hem deniz hayvanları* idi. Karada bataklıkta yaşarlardı.

YERDE SÜRÜNEN HAYVANLAR, KUŞLAR, İLK MEMELİ HAYVANLAR

Bundan sora dünyanın ikliminde soğuk ve sıcak olmak üzere biribiri ardınca değişiklikler oldu. Bu devirlerde yeni bir hayvan silsilesi türedi. Bunlar, bataklıkta değil, kayalar arasında yaşarlar, yerde sürünürlerdi. Bunlardan başka çok garip büyük hayvanlar da vardı. Bunlar sık ormanların arasında koşuşurlar ve zıpladıktan sora ayaklarını açarak yavaş yavaş inerlerdi.

Bunlar kuş değildiler. Kuşlar, başka bir asıldan geldiler. İlk memeli hayvanlar da ayni devirde geldi. Fakat bunlar, küçük mahlûklardı.

BUGÜNKÜ HAYVANLARA VE NEBATLARA BENZİYEN HAYVANLARIN VE NEBATLARIN GÖRÜLMESİ

Bu devirden sora bir yaz ve büyük bir yeni hayat devresi başladı. Dünyanın haritası, bugünkü dünya haritasına, müphem bir surette benzedi. *(İlk hayatın başlangıcından, bugüne kadar geçen zaman, 60 veya 600 milyon sene tahmin edilmektedir).*

Bu yeni devrin başlaması ile, ilk defa dünyada, mer'alar vücut buldu. Mer'alarda ot yiyen hayvanlar meydana geldi.

Bu hayvanlar arasında birtakımları vardı ki, bunlar, sürüler halinde bir arada bulunuyorlar, biribirlerine bakıyorlar, biribirlerini taklit ediyorlar, biribirlerinin hareketlerinden ve seslerinden anlıyorlardı.

İçtimaî bir hayatın başlangıcını gösteren bu hayvanlar, dünya yüzünde ilk defa görülüyordu.

Bu devir inkişaf ettikçe, nebatlarının ve hayvanlarının bugün dünyada görülenlere benzeyişleri de arttı. Yavaş yavaş çirkin ve kaba nesiller, bugünün mütekâmil memeli hayvanlarına inkılâp etti.

Bu hayvan zümresinin başında: sıra ile maymunlar, kuyruksuz maymunlar ve nihayet insanlar bulunmaktadır.

Tesbit ettiğimiz hayat zincirinin başlangıcı ve nihayeti daha aydınlatılmak ihtiyacındadır.

HAYATIN MENŞEİ Çizdiğimiz hayat zincirinin ilk halkasını sularda bulduk. Hayat, sıcak, güneşli, sığ bataklık suda çamur veya kum üzerinde başladı. Oradan açık sulara, denizlere yayıldı. Bu menşe, ilk teşekkül eden denizlerin sahilleri boyunca uzanan göller ve bataklıklar olabilir.

HAYAT NASIL BAŞLADI? Fakat hayatın, dünya üzerinde nasıl başladığını henüz kat'î surette bilmiyoruz. Hayatın ince, sulu çamur şeklinde ve *yarı hayat* halinde, tabiî şerait altında başlamış ve sora, hissolunmaz surette, yavaş yavaş tamamile hayata mahsus vasıflar almış olması muhtemeldir. Hali hazırda, dünyanın hiçbir tarafında dünyada hayatın teşekkül ettiği milyonlarca sene evel mevcut olmuş bulunan kimyevî ve fizikî şartlar kalmamıştır. Bu sebeple şüphesiz yeniden başlıyan bir hayat yoktur.

Her halde şunu kabul etmek lâzımdır ki hayat tabiatin haricinden gelmiş değildir, ve tabiatin fevkinde bir amilin eseri de değildir. Hayat tıpkı suyun buhar olması; bazı cisimlerin billûr haline geçmesi, hararet tesirile toprağın ısınması kabilinden zarurî bir tabiat hadisesidir, ve husulü için lâzım olan tabiî sebepler mevcut olduğu zaman kendiliğinden hasıl olmuştur.

İNSANIN CEDDİ Gördük ki, hayat zincirinin son halkası insandır. Bu zincire nazaran insanın sair memeli hayvanlar gibi, daha basit bir sınıfa ait cetlerden geldiği kanaatine varılır.

Filhakika umumiyetle iddia olunuyor ki, insanın ve büyük maymunların *(Res. 1,2)* müşterek bir cetleri vardır. Bu cet dahi, daha basit şekilleri haiz bir nesilden, ilk memeli hayvan cinslerinin birinden ayrılıyor. Bu memeli hayvan da bir nevi yerde sürünen hayvandan ve nihayet bu da balıklardan geliyor. Bunların hepsi de ilk hayat şekli olan *iptidaî hücre*ye dayanıyor.

İnsanın bu şeceresi, insanın teşrihile sair kemikli hayvanların teşrihi arasındaki mukayeselere müstenittir.

İnsan, doğmadan evel, vücudunun geçirdiği pek garip safhalar vardır ki, onlar bilinecek olursa, bu iddianın sıhhatini kabul etmemek mümkün olmaz. Filhakika rüşeymî hayat ile cenin hayatı devirlerinde insan, evvelâ bir balık olacakmış gibi başlar; yerde sürünen hayvanları hatırlatan birtakım

şekillerden geçer; basit memeli hayvanların bünyelerini tekrarlar; hatta bir müddet için kuyruğu da vardır.

İnsan doğduktan sora dahi, şahsî inkişafında insan olarak başlamaz. İnsanlığa doğru atılmak için, adeta ilk hayvanların yaptıkları gibi, çırpınır durur.

Hulâsa insanlar, sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan, çok yavaş yürüyen bir tekâmülle, bugünkü şekle geldiler.

İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti, milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık o, bugün, tabiatin, nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde, kendi nev'inin, mukadderatına, gittikçe büyüyen bir irade ve şuur ile bakıyor.

İNSANLARIN İLK CETLERİNDEN BUGÜNE KADAR GEÇEN NESİLLERİN VARLIK İZLERİ

İNSANLARIN İLK CEDDİ

İnsanların ceddi olarak tavsif olunan mahlûk kayalar arasında saklanan koşucu bir mahlûk idi. Bu mahlûk kolayca ağaçlara tırmanabiliyor, ayaklarının başparmaklarile ikinci parmakları arasında bir maddeyi tutabiliyordu.

Bu insan ceddinin dünya yüzünde yaşadığı devir; İlk Memeli Hayvan Devri pek eskidir. *(Bizden 4-40 milyon sene uzak).* Fakat bu mahlûk ta tabiî, bir cetten iniyordu. Bu cet daha eski bir zamanda *(bizden 14-140 milyon sene uzak)* yerde sürünen hayvanlar devrinde yaşamıştır. Bu hayvan, ağaçlar arasında yaşardı.

İnsanların cetleri olan bu mahlûklara ait olmak üzere bulunan ilk izler arasında en mühimleri bazı taşlar ve bilhassa çakmak taşlarıdır. Bunlar pek kaba tarzda ve elde tutulmak için yontulmuşlardır.

Bu ilk aletler arasında en eskileri milâttan 50,000 seneden daha evelki zamanlara aittir. Fakat bu ilk aletleri yapan mahlûklara ait ne kemiklere ne buna benzer sair izlere bugüne kadar tesadüf edilmemiştir. Binaenaleyh, bu mahlûklara, yalnız eser olarak bıraktıkları bu ilk aletlerin mevcudiyetile intikal ediyoruz.

İLK MÜHİM İZLER İlk kıymetli eserler zamanımızdan 50,000 sene eveline yakın bir devre ait olmak üzere bulunmuştur. Bunlar, taştan yapılmış baltalar, kazmalar, burgular, bıçaklar, kargılar ve nihayet insana ait olduğuna şüphe olmayan kafatasları ve sair kemiklerdir. Şüphesiz bu insanlar bugünkü nesillere nazaran pek kaba yapılı idiler. Fakat kendilerinden evelki cetlerinden daha az kaba idiler.

50 BİN SENE EVELKİ İNSANLARIN HAYAT VE MAİŞETLERİ 50,000 sene evel yaşamış olan bu insanlar devirlerinde soğuklar pek ziyade şiddet peyda edince mağaralarda yaşamağa başladılar *(Renkli Res. 1)*. Ateşi çok daha evel öğrenmiş görünüyorlar. Bundan soradır ki, arkalarında çok izler bıraktılar. Bu insanlar o zamana kadar açık havada, su membalarının yakınlarında, yaktıkları ateş etrafında toplu bulunurlardı. Bu insanlar, yeni ve şiddetli soğuklar devrinin şartlarına kendilerini uydurabilecek kadar zeki idiler. Halbuki, insana yakın ve ona benziyen mahlûklar, soğukların şiddetine mukavemet gösteremiyerek tamamile mahvoldular. Bunun için *Eskitaş Devri* aletlerinin en kaba tipleri bir müddet sora ortadan kalkmış bulunuyor.

Bu devir insanları hayvan eti ve hayvan kemiklerindeki iliklerle beslenirlerdi. Kemikleri mağaralarda saklarlar ve canları istediği zaman kırıp iliklerini içerlerdi. Bu adamlar derilere bürünüyorlardı. Bu derileri kadınlar hazırlıyorlardı. Bu insanlar bizim gibi hep sağ ellerini kullanıyorlardı.

Her halde, bunların düşünüş tarzları bizimkinden çok farklı, kaba idi; bize nazaran fikirleri pek az açılmıştı. Hisleri, melekeleri, bizimkilere benzemiyordu. İhtimal hiç konuşmuyorlar veya pek nadiren bir iki kelime kullanıyorlardı. Her halde dil denebilecek bir şeyleri yoktu.

BURAYA KADAR OLAN BİLGİLERİN MAHİYETİ Anladık ki dünya yüzünde yaşamakta olan insan cemiyetlerinin, bugünkü hallerini eyice anlayabilmek için geçmiş bütün insanların ve cemiyetlerin hallerini, biribirlerine nispetlerini bulmak lâzımdır. Bunun için insanların menşe ve mebdelerine kadar geriye gitmeye mecbur olduk.

İnsanların, tabiî mahlûk olarak dünyada zuhûr ettiklerini gördük. Fakat, insan ceddinin, sahih olduğunda şüphe edilmiyecek iskeletini bulmak çok güç ve geç oldu. Bundan

evel onun hayatına, ancak bıraktığı kabasaba birtakım taş aletlerle intikal edebildik. Vakıâ bundan sora o kaba, iptidaî taş aletlerin inceldiği, tenevvü ettiği görülecektir. Daha sora, yeni yeni insan bakıyelerine, taş aletler arasında ve onlardan sora icat edilmiş biribirinden mükemmel tunçtan, demirden aletlere tesadüf edeceğiz. Fakat bütün bu eserler bugünkü beşeriyeti tatmin edemez. Zira bütün bunlar; takribî, tahminî hesaplarla, nihayet insan cemiyetlerinin dünya üzerindeki mevcudiyetlerini, yaşayışlarının ancak karışık bir tablosunu yapabilir.

İNSAN CEMİYETLERİ HAKKINDA NE BİLMEK İSTERİZ, BU NASIL MÜMKÜN OLUR?

Halbuki, biz insan cemiyetlerinin, nerede, ne halde, ne vakit yaşadıklarını bilmek isteriz. Onların bugünkü, hayatımız, fikirlerimiz, terakkilerimiz, hulâsa harslarımız üzerinde hâlâ müspet veya menfi olarak müessir görünen harsları derecelerini sahih olarak bilmek isteriz.

Hars dediğimiz zaman bir insan cemiyetinin, devlet hayatında, fikir hayatında, iktisat hayatında yapabilecekleri şeylerin muhassalasını kastediyoruz, ki medeniyet te bundan başka bir şey değildir.

Bu malûmat, ancak elde vazıh vesikalar olduğu zaman hasıl olabilir. Vazıh vesika ise okuyabileceğimiz yazılı vesikalardır. Üzerinde yazı olan kâğıt, deri, taş, tuğla, ağaç maden ve saire gibi muhtelif şekilde, kitap ve kitabelerdir ki, insan cemiyetlerinin hakikî, medenî varlıklarının kudretli şahidi, canlı eserleridir.

Bu izahlardan sora tarihin tarifine geçebiliriz.

B. TARİH

TARİH

Tarih, insan cemiyetlerinin, zaman ve mekân gösterilerek ve sahih olarak, hayatını, harsını tetkik ve nakleden bir ilimdir.

Tarihin, insanlar için nekadar mühim bir vazifeyi üzerine aldığı meydandadır.

Tarih, bu mühim vazifeyi ifa ederken, yalnız, bugünün insanlarını tenvir ve irşat etmekle kalmıyor, bundan sora gelecek insanlara da faideli bir mürebbi oluyor.

Filhakika, yarının kurucusu olan bizler, bizden evelki nesillerin devlet işlerinde, fikrî ve iktisadî sahalarda, yaptıklarını öğrendikçe, bunların mükemmel ve noksan cihetlerini eyi ve fena taraflarını tetkik ettikçe ve bunların sebeplerini amil ve müessirlerini, tabiî veya arızî mânilerini anladıkça fikrimizde, filimizde küşayiş olur. Bu sayede gelecek nesillerin nefretle yadedeceği bir insan, bir millet olarak tarihe geçmekten hazer ederiz; fertçe ve milletçe, medeniyetin ilerlemesine çalışarak, insanlığın yükselmesine hizmet eyleriz. *Gelecek nesillerin istifade edebileceği kıymetli, ölmez, ilim ve san'at eserleri bırakmış bir varlık olarak tarihte şerefli bir yer kazanmak idealimiz olacaktır. Çocuklarımıza da ayni fikir ve terbiyeyi vereceğiz.*

TARİHİN KAYNAKLARI

Tarih, insan cemiyeti hayatının geçmiş safhalarını aydınlatabilmek için hemen her ilim ve fenden istifade etmek mecburiyetindedir. Bilhassa, coğrafya ile daima yanyana yürür.

Bir insan cemiyetinin dünya yüzünde, hangi mevkii işgal ettiği, bu mevkiin vaziyeti, arızaları, iklimi, denize yakın veya uzak olması, toprağı, suları, nebat ve hayvan yetiştirme kabiliyeti ile o cemiyetin tarihi arasında sıkı bir münasebet vardır. Kezalik bir milletin, hangi milletlerle iktisadî, içtimaî, siyasî münasebetlerde bulunduğunu bilmek lâzımdır. Bütün bunları coğrafya öğretir.

TARİHTE TAKVİME BAŞLANGIÇ

Tarih, vak'alarını zaman sırasile tertip etmek için bir başlangıç kabul etmek ve vak'aları o başlangıca göre sıralamak lâzımdır. Bu, başlangıç bütün milletlerde bir değildir.

Araplar, Muhammedin, Mekkeden Medineye hicretini tarih vak'alarının zamanını tayinde başlangıç olarak kabul etmişlerdir. Hicret başlangıç olmak üzere senelerin sayılmasına *hicrî sene* denir. Vak'alar ay senesi ile hesaplanırsa *ay hicrî senesi* güneş senesi ile hesaplanırsa *güneş hicrî senesi* ismini alır. Bugün hemen bütün dünya milletleri İsanın doğduğu günü takvim başlangıcı kabul etmişlerdir. Bu senelere *milâdî sene* denir ve yalnız güneş senesile hesaplanır.

Türkler bütün medenî milletler gibi Türk Cümhuriyetinin teessüsündenberi tarihe başlangıç olarak milâdî seneyi ve zaman ölçüsü olarak güneş senesini kabul etmişlerdir.

İNSANLARIN GEÇİRDİĞİ DEVİRLER

Tarih yazı ile başlar. İlk insanların dünya yüzünde yaşamağa başladıklarından itibaren, tarihin iptidasına kadar geçen çok uzun bir mazi vardır. Demek ki insan cemiyetlerinin hayatları bir başlangıca nispetle iki zamana ayrılır:

1. *Tarihtenevelki zamanlar.*
2. *Tarih zamanları.*

Tarihtenevelki zamanlarda yaşamış olan insanların hayatları hakkında bize fikir veren onların bıraktıkları eserler olduğunu biliyoruz. Bu zamanlar üç devreye ayrılır:

I. Yontmataş Devri.
II. Cilâlıtaş Devri.
III. Maden Devri: Bakır; tunç, demir san'atleri.

Bu devirlerin adları insanların hayatlarını müdafaa ve ihtiyaçlarını temin için kullandıkları maddeye ve maddeyi işleyişlerine göre verilmiştir.

Bu devirler insanların medenî hayat ve san'ate doğru terakki merhalelerini gösterir. Filhakika, devirden devre daimî terakki vukubulmuştur. Fakat zannolunmasın ki dünyanın her mıntakasında yaşamış olan bütün insan kütleleri, bu terakki merhalelerini, ayni zamanda kat'etmişler ve ayni zamanda müştereken tarihî devirleri yaşamaya başlamışlardır.

Böyle olmamıştır. Bazı insan cemiyetleri ya daha müstait olduklarından veyahut muhit ve ahvalin kendilerine muvafık şerait bahşetmesinden dolayı, diğer insan cemiyetlerinden daha çabuk terakki etmişlerdir.

Medenileşmiş kavimlerin, tarihtenevelki zamanlarının nekadar devam ettiğini kat'î olarak bilmek mümkün değildir. Her halde, hepsinin vahşilik halinden çıkmak için geçirdikleri zamanlar pek uzundur.

Bütün insanlar için, *Kabataş Devri*ni takip eden *Yontmataş Devri*, en uzun sürmüş bir devirdir. Diğer devirler, daha fazla süratle biribirini takip etmiştir.

Yontmataş Devrini, Ortaasyada Türkler, milâttan 12,000 sene evel atlıyabildikleri halde Avrupalılar bu tarihten 5,000 sene soraya kadar bu devri yaşamaya devam etmişlerdir; yani Avrupada milâttan ancak 7,000 sene evel bu devirden çıkılabilmiştir.

Bakır, Tunç ve Demir Devirleri dahi Türklerin medeniyet kurdukları sahalarda diğer yerlere, meselâ Avrupaya nazaran çok evel başlamıştır.

1. Yontmataş Devri:

a) Yontmataş Devrinde insanlar, taşları taşla yontarak muhtaç oldukları her nevi aletleri yaparlardı *(Res. 3)*.

Bu devirde insanlar, iptidaî ve sefilâne bir hayat geçiriyorlardı.

Evvelâ açık havada yaşadılar; sora, ırmak yakınlarında ve deniz kıyılarında ağaç kovuklarına, kaya oyuklarına, mağaralara iltica ettiler. Bunun için bu devre *Mağara Devri* de denir. Fakat, daha çok balığı olan su, daha çok avı olan orman aramak üzere sık sık yerlerini değiştiriyorlardı. Çünkü ziraat bilmiyorlardı. Avladıkları ve tedarik ettikleri nebat köklerini ve yabani yemişleri yiyorlardı. Bu insanlar elbise yapmasını bilmiyorlardı; hayvan derilerîne sarınıyorlardı.

b) Bugün mevcut hayvanlar daha o devirde yaşamaya başlamışlardı. Büyük geyikler, öküzler, atlar, bozayılar, aslanlar, sırtlanlar, gergedanlar, filler, şimdi ancak kutuplarda bulunan rengeyikleri gibi hayvan cinsleri vardı. Bu devirde rengeyikleri o kadar çoğalmıştı ki, bu devre Avrupada *Ren Devri* namı verilmiştir.

Fakat o zamanın insanları bunların hiçbirini ehlileştirmemişlerdir. At, onlar için bir avdı. Bundan başka bugün nesilleri kaybolmuş, mamut *(Renkli Res. II)* gibi büyük hayvanlar da vardı.

c) İnsanlar o devirde ya öldürüp yemek için veya kendilerini muhafaza için hayvanlarla mücadele ederlerdi. İnsanlar biribirlerile de kavga ediyorlardı. Av hayvanı, balık, bir mağarada bir yer, kavgaya sebep oluyordu.

Biribirlerini öldürüp etini yiyenler olduğu gibi, keyif için diğerlerini öldürenler de vardı. Bu insanlar biribirinden, hayvanlardan, şimşekten, gökgürültüsünden, fırtınadan, gecenin karanlığından, her şeyden korkuyorlardı. Korku insanların ilk ve en kuvvetli hisleri oldu.

d) Bununla beraber bu insanlar, çok korkacak bir şey olmadığı ve çok aç olmadıkları zamanlarda hayvan dişlerinden gerdanlık yapıyorlardı.

İçlerinden bazıları epeyce artist olmuşlardı. Bu devrin metrukâtı meyanında, üzerlerinde, asıllarına pek benziyen hayvan resimleri yapılmış taşlar ve kemikler bulundu.

Bazı mağaralarda boyalı hayvan resimleri de bulundu *(Renkli Res. III)*. Bu insanlar hayvan resimlerini oldukça ma-

hirane yaptıkları halde insan resimlerini pek kaba bir surette yapmışlardı Anlaşılıyor ki, uzak ecdadımız tabiati müşahede ve tasvir etmesini biliyorlardı.

c) Yontmataş Devri insanları, ateş yakmayı öğrendiler; ateşte ısınıyorlar ve gıdalarını pişiriyorlardı.

Ateşin kuvvetli parlaklığı geceleri vahşi hayvanları korkutarak uzaklaştırıyordu. Ateş aynı zamanda insanları, karanlığın verdiği korkulardan da kurtardı.

II. Cilâlıtaş Devri:

a) Cilâlıtaş Devrinde insanlar, taşları cilâlıyarak her neviden ve daha çok aletler yaptılar *(Res. 4,5)*. Bu devirde Avrupada yeni insanlar görülmiye başladı. Bunlar Avrupanın vahşi vaziyetini değiştirdiler. Bu insanlar *Ortaasyadan yayılan Türkler* idi. Türkler ziraati ve hayvanları ehlileştirmeyi çoktan biliyorlardı. Hububat ve bilhassa buğday ziraatini öğrenmişlerdi.

Keten ziraati yapıyorlardı ve onun liflerini dokuyarak kumaş ve ondan elbise yapmasını biliyorlardı. Atı ve köpeği ehlileştiren bunlardı. Artık bu devirde koyun, öküz sürüleri yetiştiriyorlardı.

Bu devrin adamları, çiftçi ve çoban idiler. Bununla beraber cilâlanmış taşlardan ve kemiklerden muhtelif aletler, ziynet eşyası ve silâhlar yaptılar, Bunları yapmak için adeta imalâthaneler vardı. Başka san'atler de inkişaf etmişti. Meselâ kile şekil vermeyi biliyorlar ve onu pişirerek muhtelif şekillerde ve muhtelif süslerle çömlekler, kaplar yapıyorlardı. Bu muhtelif san'atler gittikçe inkişaf eden bir ticaret doğurdu. Ziraat ve her türlü yeni san'atlerdeki terakkiler ile Cilâlıtaş Devrini, ilk idrak edenler Türklerdir.

b) Bu devrin insanları abideler diktiler. Bu abideler, yere dikilmiş 4-5 metre irtifaında kaba taşlardan, *menhir* lerden ibaretti. Bunlar, ya bir hat üzerinde veya bir daire üzerinde yanyana dikilirdi. Menhirlerin neye delâlet ettiklerini bilmiyoruz. Bundan başka *dolmen* denilen binalar yaptılar.

Dolmenler, yere dikilmiş taşların üstünü ufkî taşlar koyarak kapatmakla yapılan bir nevi odalardı. Dolmen odalarında insan kemikleri bulunmuştur. Bunlar şüphesiz mezardı. Bir üçüncü nevi binalar da vardı. Bunlar Avrupalıların *tümülüs* dedikleri *tumba (Höyük = kurgan)* lardır. Tumbalar

dolmen gibi, taşlardan yapılmış, fakat üstleri toprak yığınile örtülmüştür. Bunlar da tepeciklere benzer mezarlardı. Bu dolmen ve tumbalarda, tunç ve demir şeyler de bulunmuştur. Fakat, en eskilerinde yalnız taştan baltalar, kaba kaplar, ve kemikten, fil dişinden hayvan kabuklarından resimsiz olarak yapılmış ziynet eşyaları çıkmıştır. Bu tezyinatın, soradan göl evlerinde bulunmuş olanlara benzediği görülmüştür.

c) Cilâlıtaş Devrinde insanlar kısmen göçebe hayatı terkederek, şurada burada yerleştiler. Bu mühim bir hâdisedir. İnsanlar yalnız münferit aileler halinde değil, biribirine yakın ailelerden mürekkep gruplar, yani kabileler halinde sakin oldular. Sabit hayat, küçük küçük milletler demek olan bu gruplarda tesanüdü kuvvetlendirdi.

Beraber yaşamak için müşterek kaideler bulmak icap etti. Biz onlara bugün kanunlar diyoruz. O eski insanların buldukları kanunların neler olduğunu bilmiyoruz; yalnız muhakkaktır ki, insanların grup halinde birleşmeleri bir terakki oldu ve insanlar arasında şiddet ve huşuneti azalttı.

d) Bu insan gruplarından bazıları göller üzerinde inşa ettikleri beldelerde ikamet etmeye başladılar.

Göl beldeleri şöyle inşa olunurdu: Bir gölün içine, fakat kıyıya yakın olmak üzere, kazıklar çakılır; üzerine ağaç kütüklerinden bir döşeme yapılırdı. Döşemenin üstünde kulübeler inşa olunurdu. Kulübelerden müteharrik ahşap köprülerle sahile çıkılır ve gelinirdi. Bu köprüler akşamları kaldırılır, sabahları tekrar konulurdu.

40,000 kazık üzerine kurulmuş beldeler bulundu. Kazıkları, ağaç kütüklerini kabataş baltalarla kesmek ve düzeltmek için nekadar uzun ve sabırlı çalışmak lâzımgeldiği düşünülsün. Bu beldelerde insanlar kendilerini emniyet içinde hissediyorlardı. Emniyetli hayat, müşterek sarfolunan gayretin mükâfatı oldu.

III. Maden Devri:

Avrupadaki insanlar henüz göl kasabaları ve dolmenler inşa ededurdukları zamanlarda, şarkta Türkler en mühim san'atleri doğuran bir keşifte bulunmuşlardı. Ortaasya yaylâlarında, dağlarında, ormanlarında yaşıyan Türkler tabiatte sâf olarak altın ve bakır madenlerine tesadüf ettiler. Bu madenleri ateşte eriterek onlara istenilen şekli verebilmek müm-

kün olduğunu anladılar. Bu keşif, milâttan en az 7000 sene kadar evel vukubuldu. Bundan sora madenleri, beraber bulundukları unsurlardan ayırıp çıkarmak san'atini öğrendiler. Altın, süs eşyası imalinde kullanıldı.

Bakırdan da silâhlar yapıldı. Lâkin bakır, o kadar mukavemetli olmadığından taş silâhların kullanılmasına da devam olundu. Nihayet terakki yolunda bir adım daha atıldı; keşfolundu ki, bakır ile kalay bir arada eritilince daha kuvvetli bir maden, yani tunç oluyor.

Hakikî Maden Devri tunç istimalinden sora başlar. Fakat tunç yapmak için lâzım olan kalay tabiatte nadir buluduğundan, tunçtan silâh ve aletler imali mahdut idi. Bu sebeple daha uzun zamanlar yontma ve cilâlıtaşlardan yapılmış şeylerin istimaline devam edildi. Bulunmuş olan tunç kaplar üzerinde bazı resimlerin de mahkûk olduğu görülür.

Demir san'ati de Türkler tarafından Ortaasyada keşfedildi. Oradan dünyaya yayıldı. Demir istimali daha çok taammüm etti. Demirden yapılan şeyler tunçtan ve taştan yapılmış şeylerin yerine kaim oldu. Gerçi demiri eritmek ve onu işlemek daha güçtü. Fakat zamanla bu müşkül yenildi. Demir keskin kılıç, balta ve sair silâhlar yapmak için daha müsaitti. Bununla beraber demir devrinde bugün dahi yapıldığı gibi bazı eşya için tunç, bakır ve kalay kullanıldı. *(Renkli Res. IV)*

Maden devri bu suretle üç safhaya ayrılır: *Bakır Devri*, *Tunç Devri*, *Demir Devri*. Demir Devrinin medeniyeti her devirden yüksekti.

MUHACERET VE TESİRLERİ

MUHACERETİN SEBEPLERİ

İnsanların, muhtelif keşif ve icatları bir memleket ahalisinin diğer taraflara muhacereti suretile veya ticaret vasıtasile dünya yüzüne yayılmıştır. Tarihtenevelki en eski zamanlardanberi dünyanın muhtelif kıt'alarında birçok insan muhaceretleri vukubulmuştur. Bunun başlıca sebeplerini şu suretle izah edebiliriz.

Yontmataş Devri insanları, yalnız balıkçı ve avcı idiler. Bunlar daha eyi avlanacak ve balık tutacak yer bulabilmek için oturdukları yerleri değiştiriyorlardı.

Daha soraları, Cilâlıtaş Devri insanları, çiftçi ve çoban olduklarından oturdukları yerlerden daha mümbit topraklar ve daha güzel mer'alar aramağa koyuldular. Fakat büyük muhaceretlerin asıl sebebi Ortaasyada vukubulan mühim coğrafî ve iklimî büyük değişikliklerdir. Bu mıntakanın birçok büyük parçalarında bu değişmeler yüzünden cemiyetle yaşamak imkânının kaybolması birçok insanların kütle halinde biribiri ardınca göçmelerini mucip olmuştur.

MUHACERETİN TESİRLERİ

Muhaceret sebebile, insanlar biribirinin yerlerini almak istediğinden aralarında şiddetli kavgalar oldu. Tamamile imha edilen veya esaret altına alınan kavimler oldu. Birçok yerlerde galiplerle mağlûplar karışarak birtek kavim teşkil ettiler ve ayni dille konuşmaya başladılar. Bundan anlaşılıyor ki, tarih, muhtelif kavimlerin karışmasını mucip olan vak'aların mabadidir. Kavimlerin tarihtenevel başlıyan bu muhaceretleri, tarihî zamanlarda dahi devam etti. Akınlar, muharebeler, istilâlar neticesinde biribirlerine karışan insan kütlelerinden mütemadiyen yeni kavimler zuhûr etti. Hücum eden, istilâ eden kavimler, mevcut bazı devletleri tahrip ettiler, veya geri püskürtüldüler. Bazan aralarına girdikleri yerli ahaliyi temsil edip kendileri gibi yapıyorlar, bazan da kendileri onlar tarafından temsil olunuyorlardı. Bu suretle yeni yeni birtakım kavimler teşekkül ediyordu. Bu insan halitalarının terkiplerini lâyıkile tanımak güçtür. Bununla beraber, mütaleaları kolay olmak için umumiyetle bu insan cemiyetlerini, teşrihî benzeyişleri noktai nazarından *ırk*lara ayırırlar.

C. IRK

IRK

Muhaceret meselesinde gördüğümüz gibi, iptidaî ırklar zamanla biribirile çok karışmış, yeni, yeni birtakım muhtelit ırklar vücuda gelmiştir. Bununla beraber, bütün uzviyet âleminde olduğu gibi insan zümreleri arasındaki ihtilât ve tesalüpler nekadar kuvvetli olursa olsun ayni iklimin daima ayni evsafı meydana çıkarmaktaki tesiri bellibaşlı bazı ırkî grupların ve gruplar arasında mütevassıt bazı küçük zümrelerin seçilmesini icap ettirmiştir:

a) Baykal gölü havalisinden başlıyarak Altaylar ve Orta-

asyadan itibaren Hazar Denizi ve Karadeniz havzalarile Ege Denizi ve Tuna boylarına kadar olan geniş sahalar binlerce ve binlerce senelerdenberi alelûmum, beyaz renkli olan Türklerle meskûndur.

Şimalî Asya ve Avrupa kıt'alarında da beyaz insanlar sakindir. Fakat bu beyazlık derecesinin kutpa yaklaştıkça ve Asyanın şarkına ve cenubuna indikçe koyulaşarak esmere doğru değiştiği yerler vardır; binaenaleyh beyaz ırk ikinci derecede iki veya üç ırka daha inkısam edebilir. Sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu insanlar ekseriyetle bu ırkta görülür.

b) Şarkî Asyada başka bir grup hâkim görünmektedir. Bu grupu teşkil eden insanların ekseriya derisi sarı, saçları siyah ve sert, boyları kısadır. Bu grupa Avrupalılar Moğol ve Mongoloit ırkı diyorlar. Bugünkü Moğolistan, Çin, Çin Hindi ve onun cenubundaki adalar, Japonya sekenesi bu ırktan addolunuyor. Mongoloit ırkından insanlar Amerikaya da geçmişlerdir.

c) Afrikada siyah ırk hâkimdir. Hindin yerli (otokton) ahalisi de siyah renkli idi.

d) Amerikada kırmızı renkli insanlar vardır.

Beşeriyeti bu veçhile mahza renk esası üzerine ırklara ayırmak doğru değildir. Çünkü insanların rengi ancak hali hayatta bulundukları zaman müşahede olunur; halbuki insan ırklarının mazisini ve ırkların tahavvüllerini ve tekemmüllerini çıkarabilmek için, yaşıyanlardan ziyade arzın tabakaları altında bulduğumuz insan iskeletleri üzerinde tetkikat yapmak lâzımdır. İnsanın tabiî tarihinin tetkikine mevzu olan bu bakıyeler ise, bittabi deriden ve renkten mahrumdur.

Irkların dünya yüzünde her mıntakada, karmakarışık bir halde yerleşmiş oldukları görülmektedir.

Binaenaleyh ırkî hakikatler, beşer gruplarına ait iskeletler arasındaki fizikî farklarla meydana çıkar. Bu farklar şunlarda aranır:

1. *Kafatasının ve çehrenin şekli.*
2. *Boy.*

Mühim olan ırkî farika kafatasının şekli, hassaten uzunluğu ile genişliği arasındaki nispettir. Ayni asıldan gelmiş olmaktan doğan bu irsî farika her türlü tesire en çok mukavemet eder ve yalnız ırkların ihtilâtı neticesinde gene irsî olarak tadile uğrar. Bu farikadır ki dünya üzerinde biribirini

takiben gelmiş ve tarihi yapmış olan insanlar arasında esaslı bir fark tesis etmiştir.

Burada bir nokta hatıra gelir: Aralarında bugün esaslı farklar bulunan muhtelif ırklardan herbiri ayrı ayrı menşeden mi gelmiştir, yoksa hepsinin menşei ayni bir ırk mıdır ve bu farklar soradan mı hasıl oldu?

Gerçi bu mesele henüz hallolunmamıştır. Ancak, şunu söylemeliyiz ki, ırklar arasında bugün görülen farkların, tarih noktai nazarından ehemmiyeti pek azdır. Filhakika, kafatasının şekli ırkların tasnifi için, tamamen esaslı bir farika olduğu halde, içtimaî hiçbir manası yoktur. Bunun sebebi şudur: Kafatası değişmiyor; yahut güç ve geç değişebiliyor. Fakat, onun içindeki en asil uzuv, dimağ değişiyor.

Kafatasları başlıca iki esaslı şekil arzeder:

Genişkafalı *(brakisefal)* ve uzunkafalı *(dolikosefal) (Res. 6,7).*

Türk ırkının kafatası şekli ekseriyetle brakisefaldir.

Kafatasının yanında yüz, burun ve çehrenin şekilleri de nazarı dikkate alınır.

Bazı insanların yüzleri uzun, bazılarının kısa olur. Bu iki tip yüz hem brakisefal ve hem de dolikoşefalde bulunabilir.

İnsan yüzleri *geniş - kısa* ve *dar - uzun* olabilir.

Uzun bir yüz, geniş bir kafatasile birleşmiş olursa veyahut kısa bir yüz uzun bir kafatasile birleşirse, biçimsiz olur; ahenksizlik göze çarpar.

Çehrenin daha iki hususiyeti dikkati caliptir: burun ve çenenin şekilleri.

Burun sivri, uzun, yassı, büyük, küçük, doğru, kıvrık, birtakım şekillerde olabilir.

Çenenin şekli de dişlerle beraber çehrenin cephesine nazaran düz veya ileri doğru çıkık olabilir: *düzgün çene* ve *çıkık çene.*

İnsanlar, boylarının uzunluklarına, kısalıklarına göre de ırklarına nispetlerini ifade ederler: *yüksek boylu, orta boylu* ve *kısa boylu* ırklar vardır.

İnsanlarda ve iskeletlerinde görülebilen ve ölçülebilen daha birçok vasıflar vardır ki, bunların kâffesi insanın tabiî tarihini tetkik eden âlimler tarafından nazarı dikkate alınır. Meselâ, gözlerin şekli, yüzdeki vaziyeti, muhtelif ırklar arasında mühim farika teşkil eder.

Bu esaslara göre ırkın tarifi şöyle olabilir:

Irk, ayni kandan gelen ve cismen biribirine benziyen insanların gösterdiği birliktir.

DİL

İnsanların ilk kullandıkları dillerin çok basit olduğuna şüphe yoktur. Bilhassa fikirlerini hareketler ile anlatmış olmaları ve kullandıkları kelimelerin birtakım telâş, hırs, sevinç, ıstırap gibi heyecan veya infialleri ifade eden gayriiradî seslerden, yahut tabiatteki sesleri yarı şuurlu surette taklit eden kelimelerden ibaret olması ve birtakım eşyaya tekabül etmesi muhtemeldir. İnsanın aklı, uzun zamanlarda yavaş yavaş hareketleri ve hareketlerin eşya ile münasebetlerini ifadeye muktedir olabilmiştir. İptidaî diller her halde çok az kelime ihtiva ediyordu. Bugün diller çok zenginleşmiş bulunuyorlar.

Bazı geniş mıntakalar üzerinde dağılmış bir halde bulunan insan kütlelerinin kullandıkları dillerde müşabih cezirlere ve ayni fikri ifade için müşabih tarzlara malik dil grupları vardır; fakat buna mukabil diğer mıntakalarda bu dil gruplarından esaslı bir surette farklı başka dil grupları da mevcuttur.

Dünya yüzünde yaşayan kavimlerin kullanmakta oldukları diller hakkında bir fikir hasıl etmek için bazı büyük dil gruplarını sayalım:

a) *Türkçe.* Bu dil aslî (orijinal), başlı başına müstakil bir dildir. Türk dili bugün Tuna havzasından şarkta Lena havzasına ve Kingan (Kadırgan) dağlarına kadar ve Şimal Buz Denizinden Umman Denizine kadar geniş sahadaki insanlar tarafından konuşulan, bunlar arasında anlaşma vasıtası olarak kullanılan umumî bir dildir. Türk dilinin esaslı farikaları, doğrudan doğruya *Türk* adını taşıyan kavimler tarafından kullanılan lehçede mütebariz ve mütekâmildir. Macar ve Finlerin kullandıkları diller Türk dilinin esasî unsurlarını ihtiva etmekle beraber başka tarzda istihale ve inkişaf etmişlerdir.

Bugün yanlış olarak Tatar denilen meselâ Kırım, Kazan, Azerbaycan, Türkistan Türklerile, Kırgız-Kazak, Yakut ve Başkırtlar gibi Türk kabilelerinin kullandıkları dil, az veya çok birtakım lehçe farkları ile türkçedir.

b) Hemen bütün Avrupa milletlerinin ve Asyada Rusların ve bir kısım İran ve Hint halkının konuştukları dil bugün *Hint-Avrupa* dilleri grupu olarak tanıttırılmaktadır.

Bu grupta lâtin, germen, islâv dilleri, büyük dil ailelerini teşkil eder.

c) Asyanın cenubugarbisinde, Arabistanda Araplarla İbranilerin ve Afrikada Mısırlılarla Habeşlerin ve sair bazı kavimlerin konuşmuş oldukları dilleri *samî* ve *hamî* diye müstakil bir dil grupu olarak gösterirler.

Mısırın, kıpti dilile berberî dilleri ve umumî surette Şarkî Afrika dillerine şamil olan hamî dilleri ayrı bir zümre halinde gösterenler de vardır. Samî diller zümresi iptida, hamî grup şeklinde zuhûr etmiş olabilir.

d) Asyanın şark ve şarkıcenubisinde Moğol ve Moğola benzer (Mongoloit) kavimlerin dilleri de bir dil grupu telâkki olunabilir.

Bu saydığımız bellibaşlı dil gruplarından başka her kıt'ada bazı mahallî münferit diller de vardır.

Beşer ırklarını tasnifte renk esasına saplananlar olduğu gibi, bugün insanların kullandıkları dillere göre de ırk tasnifi yapmak isteyenler görülmektedir.

TÜRK IRKI VE TÜRK DİLİ

Irk mefhum ve tarifi bugüne kadar birçok münakaşalara ve biribirine zıt mütalealara mevzu olmuştur. Bazı müellifler ırkları dillere veyahut renklere göre tasnif etmişlerdir. Halbuki muhtelif ırkların tesalübünden hasıl olan bazı kavimlerin müşterek dilleri olduğu gibi ayni ırka mensup olan bazı kavimler de başka başka dillerle konuşmaktadırlar.

Renk vasfına gelince bu da zamanla ve muhit değiştikçe ehemmiyetini kaybeder.

Avrupa âlimlerinin beşeriyet ve beşer ırkları hakkında verdikleri malûmat hep kendi noktai nazarlarındandır. Bunlar, çok defa ırkları, takip ettikleri gayelere nazaran tasnif ediyorlar. Filhakika, bugünkü Avrupanın büyük millet kütleleri doğrudan doğruya bir ırka mensup olmadıkları gibi, bu cemiyetlerin ekserisinde bariz vasıflarını muhafaza etmiş hâkim bir ırk ta mevcut değildir. Bu milletler muhtelif ırkların muhtelif nispetteki tesalüplerinden husule gelmiş yeni birer heyettirler.

Umumî olarak denilebilir ki inkişaf ve itilâ ile beşeriyetin mukadderatına hâkim olan *dimağ* dır. Dimağdan murat, onun uzvî mahiyeti değil, her nevi tecellileridir. Dimağ üze-

rinde coğrafî muhitin, bu coğrafî mul itte'ci içtimaî şartların ve irsî vasıfların hiç şüphesiz büyük ve ehemmiyetli tesirleri vardır.

Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı benliğini en çok muhafaza etmiş bir ırktır. Tarihtenevel ve tarihî devirlerde bu ırk ta işgal ettiği vâsi mıntakalardaki ve yurtlarının hudutlarındaki komşu ırklarla tesalüp etmiştir. Bu tesalüplerin ekserisinde Türk ırkının bariz ve uzvî vasıfları hâkim kaldığından bu karışmalar Türk ırkına kendi hususiyetini kaybettirmemiştir. Ancak uzun devirlerde ve büyük ekseriyetler içinde ihtilâtlara maruz kalanları temessül edip isimlerini ve dillerini muhafaza edememişlerdir.

Dimağın en kıymetli mahsulü olan dil bilhassa Türk ırkının büyük ekseriyetinde tarihî devirlerin husule getirdiği tekâmül silsilesi içinde daima ana hatlarını muhafaza etmiştir. Tarihtenevelki zamanlarda ve tarihî devirlerde ayrı ayrı cemiyetler, medeniyetler, devletler vücuda getirmiş olan bu büyük ırk mensupları, kuvvetli dimağlarının muhtelif muhitlerde yarattığı müşterek dil ve harslarla ve irsî vasıflarile uzun veya kısa müddetler zarfında biribirinden daima müteessir olmuşlardır.

Görüyoruz ki tarihte daima göze çarpar bir birlik arzeden Türk ırkı daima hâkim kalan bariz uzvî vasıflarile, dimağın en kuvvetli mahsulü olan müşterek dillerile ve bu dilde nakledilmiş olan harslarile, tarihî müşterek hatıralarile ayni zamanda bugünkü millet tarifine de en uygun büyük bir cemiyettir.

Bütün tarihte böyle büyük bir ırkı, bir millet halinde görmek bilhassa zamanımızdaki insan heyetlerinin pek çoğuna nasip olmıyan büyük bir kuvvet ve büyük bir şereftir.

D. FİKRİN DOĞUŞU

İPTİDAÎ FELSEFE İnsan cemiyetlerinin tarih devirlerine girmeden evel, uzun yetişme devirlerinde dimağları içinde neler cereyan etmiş olabileceğinden bir nebze bahsetmek faydalı olur.

Bu uzak zamanlarda, insan kendisi ve muhiti hakkında ne düşünüyordu.

İnsan, evvelâ ancak havassına doğrudan doğruya temas eden şeylerle alâkadar oluyordu.

İptidaî insan, nereden geldiğini, niçin yaşadığını hiç düşünmek ihtiyacını hissetmiyordu.

İptidaî insan, hemen adeta her şeyden korkuyordu; şüphesiz bu korktuğu şeyleri rüyasında da görüyordu. Bunlarda birtakım kudretler tasavvur ediyor ve bu kudretleri tatmine gayret eyliyordu. Canlı ve cansız şeyler arasında sarih bir tefrik yapamıyordu. Meselâ, cansız bile olsa herhangi bir şey kendisini yaralayınca, ona ayağile vuruyordu. Bir nehir fazlalaşır veya taşarsa, kendisine hasım olduğuna zahip oluyordu. Bu insanlar henüz Güneşe, Aya, yıldızlara veyahut ağaçlara ehemmiyet vermiye ve dikkatle bakmağa başlamamışlardı. Bu insanlarda henüz dinî fikir ve kanaatten eser yoktu. Onlar kendi rüyalarile teheyyüce geliyorlardı. Uyanık iken gördükleri hakikî şekillerle rüyalarda gördükleri şekillerin karışmasından garip bir vuzuhsuzluk husule geliyordu. Faraza ölülerini gömmelerinden ve yanlarına erzak ve silâh bırakmalarından, bu insanların müstakbel bir hayata inandıkları neticesi çıkarılacağı gibi, ölenlerin hakikatte ölmediklerini zannettiklerine de hükmetmek mümkündür. Ölüleri rüyada görmeleri bu son fikri takviye ediyordu. Bu fikir, ölüleri bir nevi cadı haline sokuyor ve onları uzaklaştırmak, gazaplarını tahrik etmemek çarelerine tevessülü mucip oluyordu.

DİNDE ATANIN MEVKİİ VE TESİRİ

İptidaî insanların *ata*dan korktukları anlaşılıyor. Çocuklar bu ata korkusu içinde büyüyordu. Öldükten sora bile onu hoşnut etmeğe çalışıyorlardı. Zaten atanın, yani reisin öldüğünden kat'î bir surette emin olunamıyordu.

Ata korkusu yavaş yavaş anlaşılmaz bir surette *"kabile allahı"* korkusuna intikal etti. Dimağları bu düşünceyi geçmiyen insanlar, kâinatı da aile çerçevesi içinde gördü. İnsanlarda ata korkusu tehlikeli hayvanlara karşı olan korku ile karıştı. Bu suretle Allah mefhumunun başlangıç hali olan *"ulvileştirilmiş ata"* ya temsilî olarak, muhtelif hayvanlara ait şekiller verildi.

DİNDE KORKU VE ÜMİT

Bulaşıcı, salgın ve öldürücü hastalıklar, insanlarda bazı mahallerden ve bazı eşhastan uzaklaşmak, o mahallere ve eşyaya ve eşhasa korkunç bir mahiyet atfetmek gibi bir fikir uyandırdı. İnsanlarda dil tekâmül etmiye başlar başlamaz, fikir bu iptidaî düşünceler üzerine teksif edildi. Onlara daimî bir kıymet izafe edilmiye çalışıldı. İnsanlar, biribirile konuşarak ta biribirinin korkularını teyit ve tekit eylediler; müşterek mukaddesat an'aneleri icat ettiler. Bu mukaddesat içinde memnu *(haram)* ve gayritahir *(mekruh)* mefhumlarına ait fikirler mühim yer tuttu; gayrisâf olmak korkusu tasfiye olunmak endişesini doğurdu. Bu tasfiye olunmak ihtiyaç ve endişesi birtakım tasfiye çareleri aranmasına ve tasfiye yolları ve merasimi teessüsüne saik oldu. Bu da bu merasimi tatbik edecek insanlar çıkmasını istilzam etti. Böylece ilk din esasları ve merasimi ile din adamları ve sihirbazlar sınıfına yol açılmış oldu.

Ekseri insanlar hemcinslerine yapmamaları icap eden şeyleri bildirmekten zevkalırlar. İşte bu suretle tarihin mebdeinde sırf indî ve keyfî olmak üzere tatbik olunan bir sürü memnuat meydana çıkmıştır.

Bir de insanlara hasım olan kuvvetlerin mevcudiyeti fikri o kuvvetlerin insan lehine çevrilebilmeleri ihtimalini doğurdu. İnsanları tehdit eden kudretlere hususî merasim ve teşrifatla kurbanlar kesmek ve bazı takdimeler vermek âdetine geçildi.

YILDIZLAR VE MEVSİMLER

Dil tekemmül ettikçe kutsiyet an'anesi, memnuiyet ve merasim eşkâli arttı ve genişledi. İlk çobanların zuhûrile başka birçok şeyler, insanlar için derin bir mana ihtiva eder göründü. İnsan, sürüsünü otlatmağa götürdüğü sahaların ötelerinde neler olduğunu bilmek merakına düştü. Gece ve gündüz hayvanlarına nezaret ederken ve muhtelif yer değiştirmeler esnasında gündüzleri Güneşin, geceleri Ayın ve yıldızların rehberliğinden istifadeye başladılar. Birçok uzun asırlardan sora yıldızların Aydan ve Güneşten daha emin bir rehber olduğunu anlamağa muvaffak oldular. Bundan sora yıldızların tetkikine ehemmiyet verdiler. Her şeye ferdiyet ve şahsiyet izafe itiyadında olan insanlar, yıldızları gökyüzünden kendilerini tetkik ve himaye eden şayanı itimat birtakım yüksek yaratılışlı mahlûklar saymağa başladılar.

cak yavaş yavaş alıştırıldı. Din fikri, insanlar cemiyet hayatına sarahaten atıldığı nispette genişlemiye başlar, vahdet mefhumuna yaklaşır ve nihayet, tabiatin kudret ve azametile daha ziyade anlaşılması kabil, hakikî bir mahiyet alır. Görülüyor ki insanlar cemaat halinde yaşamıya başladıktan sora, diğer içtimaî müesseseler gibi din müessesesini de vücuda getirmişlerdir.

Ülûhiyet mefhumunu bulan, bu mefhumun sırlarını keşfeden ve bugün dahi keşfetmiye devam eden, insan zekâsıdır.

İnsanların faaliyetleri ve inkişafları üzerinde birçok amiller ve unsurların tesiri ve yardımı olmuştur. Din de bu müessirlerin başlıcalarındandır. Bu sebeple, beşerin tarihinden bahsederken, din fikirlerinin menşeinden ve insan cemiyetlerinin faaliyetleri üzerindeki tesirinden bahsetmemek bir noksan teşkil edebilir.

İnsanların, bu derunî ve müphem temayülleri haris, zeki, mahir yahut hilekâr birtakım insanların sihirbaz, rahip, hükümdar vaziyetlerini almalarına meydan açtı.

İnsanların, bugünkü medeniyet tarihine kadar hayatlarının geçtiği yol işte böyle bir yoldur. İnsanların korku ve zâf hisleri, dimağın son ve çok yeni ilmî keşiflerle nurlanması sayesinde gittikçe azaldı. Ve insanlar hakikati bundan sora daha bariz görmiye başladılar. İnsan, benliğindeki kuvveti ve ferdi olduğu cemaatin içtimaî hudretini takdire muvaffak olmıya başladı. *Artık onun için her türlü tekâmül, huzur ve emniyet membaı, cemiyettir.*

Ek Belge -11

"Lise Tarih Kitaplarında Muhammed (as)" 1933 yılında yayımlanan lise kitabında Kur'an'ı Muhammed (as)'ın yıllarca düşündükten sonra kendisinin yazdığı, vahiy ürünü olmadığı anlatılmaktadır.

TARİH

II

ORTAZAMANLAR

T. T. T. CEMİYETİ TARAFINDAN YAZILMIŞTIR

8 renkli tablo — 49 harita — 119 resim

1933
İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

dilik Yemende hâkim bir din olmuştu. Irak vasıtasile Araplar Zerdüşt dinini de öğrenmişlerdi.

KÂBE VE SAİR MABETLER VE KÂHİNLER

Arabistanın muhtelif yerlerinde insan heykellerinden ve nebat resim ve suretlerinden ibaret ağaçtan ve taştan putların muhafazasına mahsus yerler vardı. Muhammedin neş'et etmiş olduğu Mekkedeki *Kâbe* denilen mabet bu yerlerin en büyüklerinden idi. Her mabet kâhinler tarafından idare olunurdu. Kâhinler nezirleri, sadakaları kabul ve ayinler icra ederlerdi; Gûya kayıptan haber verirler, rüyaları tabir ederlerdi.

Kâbe, mikâp yani tavla zarı şeklinde demektir. Filhakika, kâbe zar şeklinde, insan boyunda dört duvardan ibaretti; duvarlar harçsız, adi taştan yapılmıştı. Binanın çatısı da yoktu; dört köşesinde dört taş vardı; bunların en meşhuru *Haceri-esvet* denilen bir Karataştı. Kâbe çok eskidir. Ne vakit ve kimler tarafından yapıldığı bilinmiyor. Arap an'anesi kâbenin inşasını İbrahim Peygambere atfetmektedir.

Bu mukaddes karataş an'anesi aynen Friklerde de vardı. Friklerin mukaddes sayarak ihtiram ve ibadet ettikleri Karataş bugünkü Afyon Karahisar şimalinde kadîm *Pessinüs* şehrinde bulunuyordu. Bunun kutsiyeti an'anesi bu şehrin Romalılar tarafından zaptına kadar devam etmişti. Demek ki Kâbenin bir köşesindeki Karataşın kutsiyet almasından, ziyaret ve tavaf edilmesinden çok evel Friklerde karataşın mabet ve ziyaretgâh esası olması âdeti teessüs eylemiş bulunuyordu. Kâbe bidayette mahallî bir mabet iken Mekke ahalisi burasını bir millî mabet derecesine yükseltmişlerdi. Mekkeliler Arapları kendi mabetlerine celbedebilmek için Arap Yarımadasının muhtelif yerlerinde mabut tanılan 360 putu Kâbede yerleştirmişlerdi. Kâbenin kutsiyetini Yahudi an'anelerine de raptetmişlerdi. Arapların aralarında yayılan bu an'aneye göre İbrahim, karısı *Hacer* ile oğlu *İsmail* i buraya getirmişti; *Zemzem* de onlar için fışkırmıştı; İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbeyi bina etmişlerdi. *Cebrail* kendilerine o zaman beyaz ve mücellâ olan Haceriesvedi getirmişti; bu taş soradan günahkârların ellerini sürmelerinden dolayı kararmıştı. Bunların hepsi, bittabi, soradan uydurulmuş masallardır.

Mısırda mezhep ihtilâfları ve kavgaları çoktu. Kavmî ve mezhebî bir camia altında toplanmamış ve ağır vergilerden usanmış olan Mısırlılar islâm fatihlerini halâskârlar gibi karşılayacaklardı.

MUHAMMET VE HAYATI

Muhammet, 570 tarihinde dünyaya gelmiştir. Bu devirde, İranda Husrev Nuşirevan ve Bizans İmparatorluğunda Jüstin II. (565-578) hâkim bulunuyordu. Muhammedin babası *Abdullah* Muhammet doğmadan evel ölmüştür. Muhammet altı yaşına geldiği zaman annesi *Âmine* de öldü. Bu suretle babasından ve anasından yetim kaldı. Anasının ölümünden sora bu yetim çocuğu Abdülmuttalip ve bu da öldükten sora *Ebutalip* himayesine aldı.

Muhammet büyüdükten sora Kureyşlilerin medarı hayatı olan kervan ticaretine başlamıştır. *Hatice* isminde dul ve zengin bir kadının Suriyeye göndereceği bir kervanın idaresini almakla işe başlamıştı. Muhammedin idaresinden memnun kalan Hatice nihayet onunla evlenmiştir (594).

Muhammedin çocukluğuna ve gençliğine ait malûmata soradan katılmış çok uydurma şeyler vardır; onun vatandaşlarını dine davete başladıktan soraki hayatı daha çok malûmdur.

MUHAMMEDİN DAVETİ

Muhammet, Mekkede müşriklik muhitinde ve tesirinde büyümüş olmasına rağmen dinî meseleler ve dinî düşünceler pek derin bir surette, zihnini işgal ediyordu. Kırk yaşına geldiği zaman peygamberliğini ilân ve vatandaşlarını, kendinin bulduğu ve doğru olduğuna inandığı yeni bir dine davete başladı. Muhammedin davet ettiği bu dine o zamanın haniflerine imtisalen "*İbrahim dini*„ yahut inkıyat manasını ifade eden "*islâm*„ denilmiştir.

Muhammet, Mekkelileri on iki yıl mütemadiyen bu dine davet etmiş ise de, bu müddet içinde ancak 150 kadar adama islâmiyeti kabul ettirebilmiştir. Mekke ahalisi tarafından tahkir ve istihza olunduktan başka Kureyşlilerin reisleri tarafından da tazyik edildi. Kureyşlilerin islâm dinini kabul etmemelerindeki iktisadî ve malî sebepler mühimdi. Kureyşlilerin hayatı Kâbe ve Mekke etrafındaki panayırla kaim idi. Eski din terkedildiği takdirde, Mekkelilerin iktisadî menfaatleri bozulacaktı.

Muhammedin davetine ilk defa icabet edenler ailesi efradından bazıları ve yakın dostlarıdır. Karısı Hatice, eşraftan ve tüccardan *Ebubekir*, Ebutalibin oğlu *Ali*, ilk iman edenler meyanında idiler. Muhammedin müdafaa ettiği içtimaî umdelerden biri içtimaî ve hukukî müsavat olduğundan iman edenler arasında kölelerin, azatlıların ve fakirlerin çokça bulunması tabiî idi. Ebutalip bu dini kabul etmediği halde hayatının son günlerine kadar Muhammedi himaye etmiş ve onu birçok felâketlerden kurtarmıştır. Davetinin beşinci yılında *Ömer*in islâmiyeti kabul eylemesi islâm tarihi noktai nazarından mühim bir vak'a teşkil eder. Ebubekir kuvvetli bir muhakeme sahibi idi. Ömer de pek faal ve cür'etlidi.

Muhammet Mekkelilerin hakaret ve istihzalarını sabırla karşılamış ve bütün muvaffakıyetsizliklere göğüs germiştir. Haticenin ve Ebutalibin vefatile iki büyük hamisini kaybetmiştir. Bunların vefatından sora Mekkeyi terkederek yabancı ellere hicret etmek mecburiyetini hissetmiştir. Muhammet Mekkeye gelen Arap kabilelerini ve bu meyanda Medinelileri de islâmiyete davet etmişti. Medinelilerin bir kısmı islâmiyeti kabul etti. Medineliler iktisadî cihetten Yahudi tesirinde idiler. Yahudiler ve Hanifler vasıtasile vahdaniyet dininin esaslarını biliyorlardı. Muhammet te bunları vahdaniyete davet ediyordu. Medine Arapları azlık idiler. Bundan başka aralarında bir bağlılık ta yoktu. Kendilerini bir araya toplayacak bir reise muhtaç olduklarını takdir ediyorlardı. Medinelilerle Mekkeliler arasında derin bir düşmanlık ta vardı. Medinelileri, Muhammedin davetine icabet etmiye sevkeden başlıca sebepler işte bunlardır. Şüphesiz en müessir sebep Muhammedin şahsiyetidir. Medineliler Muhammedi ve müslümanları himaye edeceklerine söz verdiler. Muhammet te Mekkeden kalkıp Medineye kaçtı (16 Temmuz 622); buna *Hicret* denildi ve bu Hicret islâm tarihine soradan başlangıç oldu.

KURAN VE VAHİY Muhammedin koyduğu esasların toplu olduğu kitaba *Kuran* denir. Bu esasları ihtiva eden cümlelere *Ayet*, Ayetlerden mürekkep parçalara da *Sure* derler. İslâm an'anesinde bu ayetlerin Muhammede *Cebrail* adında bir melek vasıtasile Allah tarafından *vahiy*, yani ilham edildiği kabul olunur.

Tarihî noktai nazardan da mütalean edildiği zaman gö-

rülüyor ki: Muhammet birdenbire Allahın Resulüyüm diyerek ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek fena ve pek iptidaî ve ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için tenha yerlere çekilerek senelerce düşünmüş ve yıllarca tefekkürden sora kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuştur. Vahiy, ilham fikri Muhammetten evel de Araplarca meçhul değildi. Bütün iptidaî kavimler gibi, Araplar da, şairlerin, akıl erdiremedikleri kuvvetlerden ilham aldıklarına inanırlardı. Bu kuvvetler Araplar için cinlerdi. Cinler, gûya, kâhinlere kayıptan haber vermek kudretini ilham ederlerdi. Bu nevi itikatlar Arabistanda herzaman o kadar canlı ve derin olmuştur ki Muhammet dahi cinlerin vücuduna samimî olarak inanmıştır. O, hakikaten cinlerin şairlere şiir ilham ettiğine kani idi. Araplar şairleri, bir kâhin gibi telâkki ederlerdi. Muhammedin Musa, İsa dinlerine dair öğrendikleri de kendisinde bu telâkkiyi kuvvetlendirmiştir. Bu peygamberler melekler vasıtasile ilham aldıklarını söylemişlerdi. O dinlerde de cin ve melek telâkkisi vardı. Dinler nazarında cinler, kötü ruhlar olduğundan peygamberler onlardan mülhem olamazlardı. Muhammet te diğer peygamberler gibi kendisine ilham eden kuvvetin insanları iğfal eden bir kuvvet olmayıp, onları hayır ve saadete irşat eden ilâhî bir kuvvet olduğuna samimî olarak inandı.

Muhammet başlangıçta her halde şedit bir heyecana maruz oldu. Birtakım dinî endişeler ve vicdanî mülâhazalarla samimî surette üzüldü. Muhammet namuskâr ve menfaat fikrinden ari olarak ortaya atıldı. Onun gayesi, muhitinin ahlâkını, dinini ve içtimaî hayatını ıslah etmekti.

İLK VAHİY Muhammedin peygamberliğinin başlangıcına dair birçok rivayetler vardır. Bunlar pek çok efsanelerle karışmıştır. Hakikatte Peygamberin ilk söylediği Kuran ayetlerinin ne olduğu kat'î surette malûm değildir. Muhammet uzun bir devirdeki tefekkürlerin mahsulü olan ayetleri lüzum ve ihtiyaçlara göre takrir ediyordu. Bununla beraber kendisini tahrik eden kuvvetin tabiat fevkinde bir mevcudiyet olduğuna samimî surette kani idi, Muhammedi harekete getiren ilk amil bu samimî heyecanlar olmuştur. Muhammet bidayette irticalen dinî hitabette bulunan bir *vaiz* oldu. Vaizlikten *Nebi*liğe Nebilikten nihayet *Allahın Resulü*

haline geçti. Aralarında yaşadığı insanların manevî menfaati için ve büyük bir hakikat namına mücadeleye atıldı. Sonunda cihanşümul bir dinin müessisi oldu. Muhammedin neşrettiği din, insanların kalbinde derin bir ihtizaz uyandırdı. O ölüp gittikten on dört asır sora bile islâmiyet, hâlâ kalplerde ihtizaz husule getirmektedir. Bununla beraber içtimaî hayat, Muhammedin ilk telkinlerini bati bir tekâmül ile tadil ve tevsi etmektedir.

Kuranın içindekiler başlıca üç bahiste mütalea olunabilir.

Birincisi ve en mühimmi Allahın bir olduğuna ve ondan başka Allah olmadığına ve Muhammedin onun Resulü bulunduğuna inanmak;

İkincisi, hukukî hükümler ve ibadetler;

Üçüncüsü, tarihe ait malûmattır.

Hukukî hükümler zaman ve mekân içinde içtimaî heyetlerin uğradıkları değişikliklere göre değişegeldiğinden on dört asır evelki zaman ve mekânın ihtiyacına göre lüzumlu ve kâfi görülmüş olan esaslar yerine bugün birçok mütenevvi kanunlar ve usuller konulmak zarureti görülmüştür. Bunlar dahi ebedî olmayıp zamanla değişmeğe mahkûmdurlar.

Tarihe ait malûmata gelince: yeni fenler sayesinde meydana çıkarılan hakikatler en yakın tarih bilgilerini bile temellerinden sarsmaktadır.

İmana ait olan birinci esas, sadeliği itibarile hakikaten pek mühimdir. Bu esasın, her muhatabın kabiliyetine göre izahında güçlük çekilmez.

Muhammet sağ iken Kuranın ayetleri arkadaşlarından bazıları tarafından derilere, kemiklere, çömlek parçalarına, hurma dallarına yazılmış ise de bir arada toplanmamış, ayrı ayrı parçalar halinde kalmış idi. Birinci defa Ebubekirin hilâfeti esnasında ve son defa olarak Halife *Osman* devrinde toplanmıştır. Kuranın bizim elimize vâsıl olanı Halife Osman (644-656) tarafından cemedilmiş nüshasıdır. Kuranın tertibinde yalnız surelerin uzunluğu ve kısalığı gözde tutularak uzun sureler baş tarafa, kısaları en nihayetine konulmuştur. Başlangıç olduğundan yalnız Fatiha Suresi bundan istisna edilmiştir. Kuran sureleri Mekkede ve Medinede söylenmiş olmak itibarile başlıca ikiye ayrılır. Birinci devreye ait ayetler hissî ve edebîdir. Medinede söylenen ayetler ise muhte-

viyat itibarile daha ciddî olmakla beraber edebiyat noktai nazarından Mekke devri ayetlerinden dundur.

Muhammet davet ettiği dinin, kendinden evel, Musa, İsa ve sair peygamberler tarafından davet edilen, İbrahim ve Tevhit dini olduğunu söylemiştir.

MUHAMMET MEDİNEDE

Medine denilen yerin adı *Yesrip* tir. Muhammet oraya hicret ettikten sora onun oturduğu yer olmak itibarile Medine dendi.

Muhammet, islâm teşkilâtına başladı, orada islâm cemaatinin siyasî ve askerî reisi oldu; Mekke müşriklerine karşı harp ilân etti.

Muhammet Medinede müslümanların ibadet etmeleri için bir *cami* (islâm cemaatinin toplanacağı yer) yaptı. Bu ilk cami damsız, kerpiçten yapılmış dört duvardan ibaret idi. Caminin bir duvarına bitişik olmak üzere Muhammet ile karıları için kerpiçten yatacak odalar yapıldı. Soraları avlunun bir köşesinin üstü de hurma dallarile örtüldü. Caminin kıblesi *Kudüs* idi. Soraları Mekkeye döndürüldü.

Mekkeden gelen muhacirlere, *Muhacirin*, Medinelilere *Ensar* (yardımcı) denmiştir. Medinelilerden müslüman olanlar pek çabuk çoğaldı. Yalnız Us kabilesi kolaylıkla islâmiyeti kabul etmedi.

Muhammedin Yahudilerden gördüğü muhalefet daha şedit olmuştur.

Muhammet Arapları tatmin ve Yahudileri bertaraf etmek suretile adım adım muvaffak oldu. Fakat, islâmiyet ancak Arap Yarımadasının hudutlarını aştıktan ve Arap olmıyan kavimler, bilhassa Türkler tarafından kabul edildikten soradır ki, büyük bir din haline geldi.

Arap olmıyan kavimler islâmiyeti hırsla benimsediler, halbuki asıl Araplardan olan sınıflar islâmiyeti, tahakküm etmek için bir siyaset vasıtası olarak kullandılar. Nihayet nüfuz ve iktidar Arap olmıyan müslüman kavimlerin ellerine geçti. Araplar adeta çöllerine döndüler.

Muhammedi ve onun nasıl bir din müessisi ve dinî bir devlet reisi olduğunu anlıyabilmek kendisinin bilhassa askerî faaliyetlerini tetkik etmek lâzımdır. Aksi takdirde Muhammedi, her şeyi bir melekten alan ve aynen muhitine tebliğ eden ümmî, cahil, hissiz hareketsiz bir put derekesine indirmek

hatasından kurtulmak mümkün olmaz. Halbuki Muhammet denilen büyük şahsiyet bizatihi mütehassis, mütefekkir, müteşebbis ve muasırlarının en yükseği olduğunu yaptığı işlerle ispat etmiş bir varlıktı.

C. MUHAMMEDİN BELLİBAŞLI SEFERLERİ

BEDİR MUHAREBESİ (624)

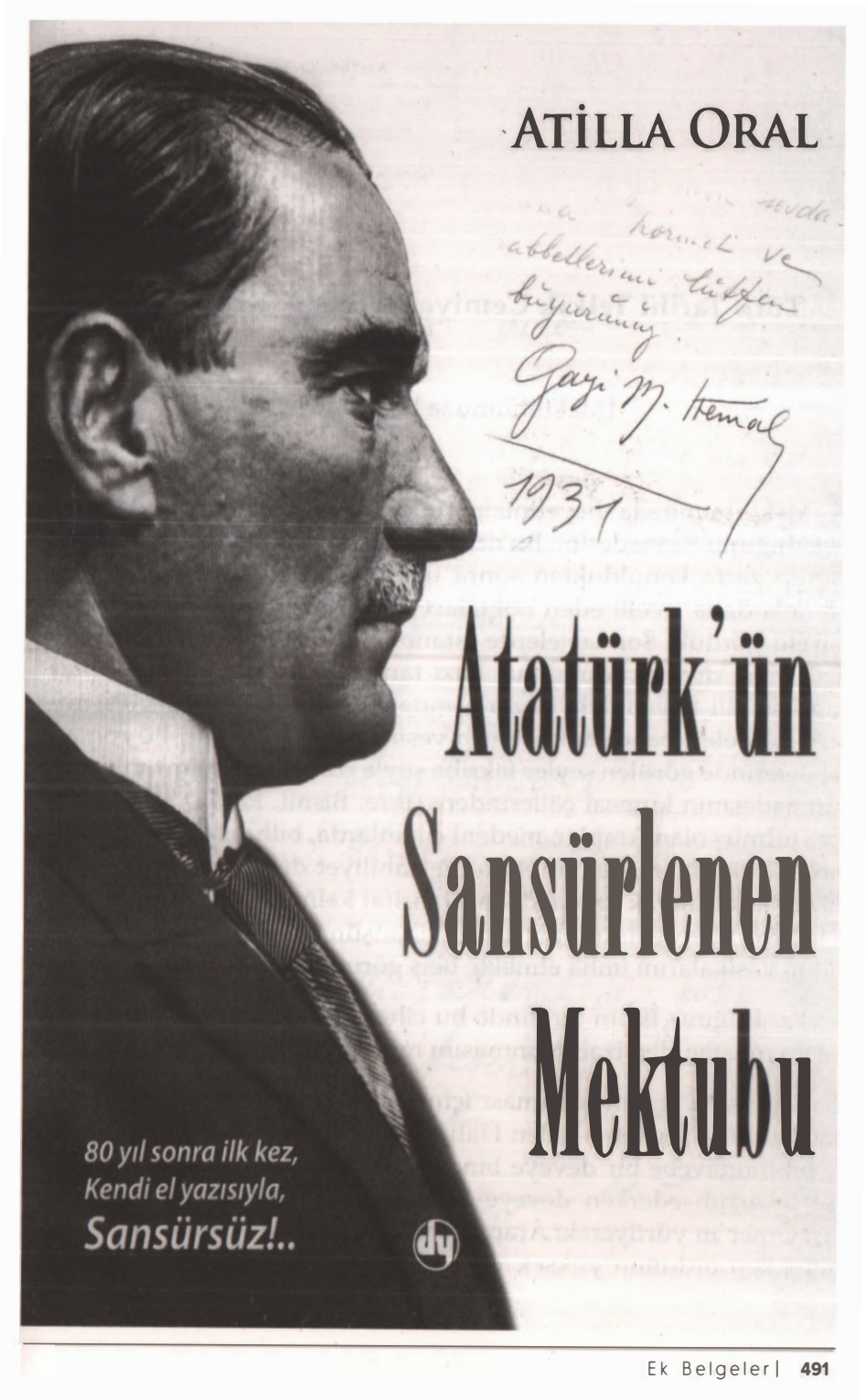
Bedir muharebesi islâm tarihinde çok mühim bir vak'a sayılır. Muhammet Medinede yerleştikten ve az çok teşkilât yaptıktan sora Mekke ile Suriye arasında gelip giden tüccar kervanlarına tecavüzlere başlamıştı. Suriyeye ticaret için gitmiş bir kervan, hepsi Kureyş kabilesine mensup 70 kadar süvari ile Mekkeye dönüyordu. Bunların başında *Ebusüfyan* vardı. Sahil yolu ile yürüyorlardı. Muhammet bunu haber aldı. Kervanın yanında nekadar servet olduğunu ve kuvvetlerinin azlığını da öğrenmişti.

Muhammet müslümanları topladı. Onlara vaziyeti anlattı ve bu kervanı vurmak üzere Medineden hareket olundu. Ebusüfyan Muhammedin kendi üzerine yürümekte olduğunu haber alınca Mekkeye Kureyşlilere adam saldırarak onları mallarını kurtarmağa davet etti. Bunun üzerine Mekke ahalisi silâha sarılarak bir sefer heyeti teşkil ettiler. Muhammet bundan vaktile haberdar olamadı. Ebusüfyan *Bedir* de pusuya uğramaktan korktuğu için Bedir mevkiinden uzaklaştı. Muhammet geldi. Bedir yakininde durdu *(Harita. 20)*. Yalnız ufak bir müfrezeyi Bedir kuyusuna yolladı. Bu sırada Kureyşliler tarafından bazı kimseler su almak için kuyuya geldiler. Muhammedin adamları bunlardan bir köleyi esir ederek Muhammede gönderdiler. Bu esirin Ebusüfyan kafilesine mensup olduğu zannediliyordu. Halbuki köle Mekkeden gelen sefer heyetine mensuptu. Köle Ebusüfyana dair bir şey bilmiyordu. Fakat kervanı himaye etmek için gelen Kureyşliler hakkında verdiği malûmattan sefer heyetinin 900 den fazla olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine Muhammet derhal hareket ederek Kureyşlilerden evel kuyuyu tuttu ve başka su kuyularını doldurttu. Ondan sora Kureyşliler göründüler. Yapılan musademede Muhammet muvaffak oldu. Muhammedin kuvveti 300 kişi kadar ve 70 deve idi.

Burada Muhammede muvaffakıyet temin eden, askerine

Ek Belge -12

Atatürk ve Kur'an -1. Bu belge Atatürk'ün Kur'an hakkında yaptığı "ilkel safsata" yorumunun kaynağını gösterir.

ATİLLA ORAL
Atatürk'ün
Sansürlenen
Mektubu
80 yıl sonra ilk kez,
Kendi el yazısıyla,
Sansürsüz!..

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Yüksek Riyaseti'ne

[Mektubumuza haşiyedir]

Mektubumuzda heyetinizin tetkiki nazarına çok şeyler arz olunduğunu zannederim. Bu nazar noktalarını ihtiva eden mektup yazılıp zarfa konulduktan sonra uzmâ ehemmiyeti nazarımızda bir defa daha tecelli eden noktaları dikkatinize vaz'etmeyi ehemmiyetli gördük. Son senelerde İstanbul'da intişar eden gazetelerde Roman diye okuduğumuz bazı tarihi eserler vardır ki, bunlar şüphesiz âli heyetinizin nazarlarından kaçmış değillerdir; Bu roman sahifeleri bence hakiki tarih vesikalarının izahıdır; bu roman sahifelerinde görülen şeyler takriba şöyle izah olunabilir. Arabistan yarımadasının kumsal çöllerinden; (Ikre, Bismi, Rabbi) safsatasını esas tutmuş olan Araplar, medeni cihanlarda, bilhassa Türk zengin medeni muhitlerinde bu iptidai ve cahiliyet devrinin timsali olan düstura dayanarak yapmadıkları tahrifat kalmamıştır. Bu zihniyetle hareket edenler İslam'dan evvel cihanşümul Türk medeniyetinin bütün vesikalarını imha etmekte beis görmediler.

Yazacağınız İslam tarihinde bu cihetin toplayabileceğiniz vesikalara müsteniden izah olunmasını mühim görürüm.

Kudüs'ün teslim olunması için Patrik'inin koyduğu şart üzerine Kudüs Pişigâhına gelen Halife Ömer'in kölesi ile müştereken ve bil-münavebe bir deveye binerek Kalirah eylediğini ve asıl kilise takarrub ederken deveye binmek sırası köleye geldiğinden naşi Ömer'in yürüyerek; Arap ırkından başka ve yüksek ırklardan mürekkep ordunun yüksek ve muhteşem huzurunda o ordunun

2 - 14 -

"gördük

Son senelerde Istanbulda
intişar eden gazetelerde
Roman diye okuduğumuz
bazı tarihi eserler vardır ki
bunlar şüphesiz ahlâk
ehemiyet nokta-i nazarlarından
kaçmış değillerdir; bu roman
sahifelerini bence hakikî tarih
vesikalarının izahıdır; bu
roman sahifelerinde gördüğümüz şeyler tekriba şöyle
izah olunabilir: Arabistan
Yarımadasının kurusal

- 15 -

Yollarından ; (Ikra bisemi rabbik) safatasını esas bilmiş olan arapların medeni cihanlarda, bilhassa Türk zengin medeni mühitlerinde bir ibtidai ve cahiliyet devrinin timsali olan dinlere dayanarak yapmadıkları tahrifat kalmamıştır. Bu zihniyetle hareket edenler, islamdan evvel cihanşümul Türk medeniyetinin bütün vesaik kalarını inkar etmekle

Ek Belge -13

Atatürk ve Kur'an -2 isimli son belgemizde Atatürk'ün, Leone Caetani'nin İslam tarihinden okuyup altını çizdiği ve okul kitaplarına taşıdığı kısımları da göreceksiniz.

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

«Özel İşaretleri, Uyarıları ve Düştüğü Notlar İle»

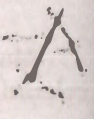
— ESKİ VE YENİ YAZILI TÜRKÇE KİTAPLAR —

Derleyen :
GÜRBÜZ D. TÜFEKÇİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

S. 74'ten

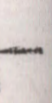
اولمادیغنه بر دلیلدر . موجود سوره‌لردن هیچ بری محمدك
نائل اولدیغی وحیلرك بهمه حال ایلکی عد ایدیلهمز . بو
سوره‌لر محمده اچیق سماده پیدا اولش بر شمشك کبی ،
کونك بردن بره ، کلدیلر . اوزون برتلقیح دوره‌سنك
وتفکرات دینیه‌نك محصولی اولمشلردر . محمد بونلره بر ـ وق
تدقیقات ومساعی نتیجه‌سنده بر شکل ادبی ویردی . مع‌مافیه

Eldeki surelerden hiçbiri Muhammet'in eriştiği vahiylerin herhalde ilki sayılamaz. Bu sureler Muhammet'e açık bir gökyüzünde belirmiş bir şimşek gibi, günün birinde birdenbire gelmediler. Uzun bir aşılama döneminin ve dinsel düşünmelerin ürünü olmuştur. Muhammet bunlara birçok inceleme ve çalışma sonucunda edebi bir biçim verdi.

S. 76'dan

جیقاجقدر . الله طرفندن خصوصی بروظیفه‌یی حائز اولمق ،
برسول الله اولمق مفهومی محمده ایلك زمانده یوقدی . بو ،
اوزون برتکامل معنویتك نتیجه نهایه‌سی اولدی . مسلمان

(.....)

چونکه بویله برشی رهیچ زمان واقع اولمامشدر . محمدك تألیفات
ادبیه‌سی ، جمل حکمیه‌سی ، مرور زمان ایله و آزار آزار

Tanrı tarafından verilmiş bir görev sahibi olmak, Tanrı'nın elçisi olmak kavramı Muhammet'te ilk zamanlarda yoktu. Bu, uzun bir manevi gelişmenin son aşamasında oldu. ((Müslüman geleneği, her haberi bozarak ve değiştirerek hiç olmamış şeyleri bile yeri gelince yaratıp uydurarak, Tanrı katından gönderilme düşüncesini ilk zamanlara dayamışlardır. Muhammet'in düşüncesindeki gelişmeyi anlamadıkları ya da kabul etmek istemedikleri için, dinsel çabalar içine girdiği sırada, peygamberliğin de başladığını ileri sürmüşlerdir. Ama gerçek böyle değil. Onun için bir «ilk vahiy» aramak zorunluğu kendiliğinden ortadan kalkıyor demektir.) **Çünkü böyle bir şey, hiçbir zaman olmamıştır.**

340

S. 89'dan

نوط ۱ — نبی کلمه‌سنك عن اصل عربجه‌اولمادیغنی اثبات ایجون بزم
زون تفصیلاته کیرمکلکمه حاجت یوقدر. چونکه شمدی یه قدر بك
چوق تدقیقاته موضوع تشکیل ایتمکدر. بناءً علیه قارئلرمزه Guidi نك
صحیفه ۱۳۶ Delle sede primitiva dei popoli semite
De vocabulis in antiquis Ar. Carm. et نك Fraenkel
Die Aramischen صحیفه ۲۰ عینی محرر نك in Corano pergrinie
صحیفه ۱۵۸ , ۲۳۲ Fremdwörter im Arabischem

«Nebi» sözcüğünün köken olarak Arapça olmadığını tanıtlamak için benim uzun ayrıntılı açıklamalara girmeme gerek yoktur. Çünkü, şimdiye dek pekçok incelemeye konu olmuştur.

S. 109'dan

قطعیاً امین تملردن محرومز . بر کون اولدی که محمد کندی
تفکراتی « وحی » شکلی آلتده اظهار ایتدی . احتمالکه محمدینك
مبین ایمك ایسته‌دکلری تاریخ بودر. فقط هیچ شبهه یوقدر که
بو تاریخی به اوزون بر حاضرلق قدم ایتمشدی . بودوزه‌یی
ایسه محمد نسیانك اك کثیف ظلمتلری آراسنه کومك ایجون
الدن کلنی یاپمشدر .

Birgün oldu ki, **Muhammet, kendi düşüncelerini «vahiy» biçiminde gösterdi.** Hadisçilerin saptamak istedikleri tarih bu. Ama hiç kuşku yok ki, bu tarihi andan önce uzun bir hazırlık dönemi geçmişti. Bu dönemi ise, Muhammet, unutturmanın yoğun karanlıkları arasına gömmek için, elinden geleni yapmıştır.

S. 135'ten

آقشام وصباح نمازلری توصیه‌اولونمشدر. هرکونکی نمازك اساسی،
طرزی و عددی حقنده قرآنده تعلیمات فقدان تطبیقی انسانی بك
دوشونمه‌یه‌جك درجه‌ده‌در. بو ماده اولدقجه ملاحظه‌دن باشلیه‌لرینی

(.....)

حالبوکه بونلر اسلامیتده بك مؤخر زمانلرك محصولیدر . خیلی شودرکه
اسلامیتك عبادته عائد طرز واحکامی محمدك اثنای حیاتنده صورت
صورتنده تثبیت ایدلمشدر . احادیث مجموعه‌لرینك نمازدن وابدستدن

KAYNAKÇA

- Abdullah Manaz, Atatürk Reformları ve İslam, IQ Kültür Yayıncılık, 2. Basım, (2010)
- Abdurrahman Kasapoğlu, Atatürk'ün Kur'an Kültürü, İlgi Yayınları, 1. Basım, (2006)
- Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, (1984)
- Afet İnan, Atatürk'ten Hatıralar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1950 Basım
- Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Basım, (1969)
- Afet İnan, Yurt Bilgisi Notlarından Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, Milliyet Matbaası, 1930 Basım
- Ahmet Akgül, Bizim Atatürk, Bilge Karınca Yayınları, (2006)
- Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk Kimdir? I, II, II, IV, V,VI, VII. Ciltler, 1. Basım, (2004)
- Ahmet Faruk Kılıç, Sosyo-Kültürel Faktörler Açısından Atatürk ve Din, Dem Yayınları, 1. Basım, (2009)
- Ahmet Gürtaş, Atatürk ve Din Eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, (1999)
- Ahmet Hamdi Başar, Atatürk'le Üç Ay, Tan Matbaası, 1945 Basım
- Ahmet İshak Demir, Cumhuriyet Dönemi Aydınlarının İslam'a Bakışı, Ensar Neşriyat, 1. Basım, (2004)
- Ahmet Kabaklı, Temellerin Duruşması 2 - Gazi ve Atatürkçüler, Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 3. Basım, (2005)
- Ahmet Taner Kışlalı, Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi, İmge Yayınları, 7. Basım, (2001)
- Alaeddin Usta, Atatürk Din Düşmanı mıydı?, Dorlion Yayınları, 2019 Basım
- Ali Bektan, Atatürk'ün Kehanetleri, Doğu Kitapevi, 2. Basım, (2014)
- Ali Birinci, Tarihin Kara Kitabı, Tarihçiliğimizde Usul ve Ahlak Meseleleri, Hitapevi Basım Dağıtım, 2014 Basım
- Ali Fuad Başgil, Din Ve Laiklik, Yağmur Yayınları, 9. Basım, (2004)
- Ali Güler, Atatürk'ün Son Sözü Aleykümselam, Yeditepe Yayınevi, 2. Basım, (2013)

- Ali Rıza Özdemir, Atatürk ve İslam, Kripto Basım Yayım, 6. Basım, (2019)
- Ali Rıza Safa, Kuran-ı Kerim Gerçek, İleri Yayınları, 1. Basım, (2014)
- Ali Sarıkoyuncu, Atatürk Din ve Din Adamları, Diyanet Vakfı Yayınları, 6. Basım, (2005)
- Anayasa Mahkemesi Yayınları, Atatürk ve Hukuk, Editör: Yekta Güngör Özden, 1982 Basım
- Anıl Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, "S" Yayınları, 2. Basım, (1991)
- Anıtkabir Dergisi yıl 15, sayı 57, Nisan 2015
- Ankara Barosu, Hukuk Gündemi, Atatürk Özel Sayısı, 2013 Basım
- Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Atatürk Urduca Yayınlarda, Nedim Senbai, Tercüme Eden Hanif Fauk, s. 101, 1979 Basım
- Anlayış Dergisi, 67. Sayı
- Asım Aslan, Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük, 44. Basım, (1999)
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 11, Sayı: 33, (1995)
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 6, Sayı: 17, Mart 1990
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. I, Sayı: 3, Temmuz 1985
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 12, sayı: 34, (1996)
- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 16, sayı: 48, (2000)
- Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden Altı Ok, Derleyen: Şaduman Halıcı-Murat Burgaç, Kaynak Yayınları, 1. Basım, (2016)
- Atatürk Devriminin Felsefesi, Bilim ve Ütopya dergisi (Mayıs 2009)
- Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008 Basım
- Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Semineri Tebliğleri, 1972 Basım
- Atatürk Şiirleri, Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Derleyen: Behçet Necatigil, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Basım, (1981)
- Atatürk ve Adalet Reformu, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, (1981)
- Atatürk, Din ve Laiklik Üzerine, Derleyen: Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, 3. Basım, (1999)
- Atatürk'ün İslam'a Bakışı Belgeler ve Görüşler, Editörler: Mehmet Saray – Ali Tuna, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, (2005)

- Atatürk'ün Kitaplığı, Cumhurbaşkanlığı, (2006)
- Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cumhuriyet Dönemine Ait 100 Belge, 1923-1938, I-II cilt, Kültür Bakanlığı, 1981 Basım.
- Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Anıtkabir Derneği Yayınları, 2001 Basım
- Atatürk'ün Uşağı İdim, Cemal Granda, 1973 Basım
- Atatürkçü Düşünce, Atatürk Araştırma Merkezi, 1992 Basım
- Atatürk-Mac Arthur Görüşmesinin İçyüzü Bir Soğuk Savaş Yalanı, Cüneyt Akalın, Kaynak Yayınları. 1. Basım, (2006)
- Atatürk'ün Not Defterleri I-XII Cilt, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2005 Basım
- Atilla Oral, Atatürk'ün Sansürlenen Mektubu, (80 Yıl sonra ilk kez, kendi el yazısıyla, sansürsüz!..), 3. Basım, (2018)
- Attila İlhan, Hangi Atatürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 21. Basım, (2020)
- Aydın Keleşoğlu, Atatürk'ün Öngörüleri, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, (2014)
- Bedi Şehsuvaroğlu, Atatürk'ün Sağlık Hayatı, Hür Yayınları, 1981 Basım
- Bekir Özen, Atatürkçü Düşünce ve Atatürkçülük, 3. Basım, (2002)

Bengül Salman Bolat, Milli bayram olgusu ve Türkiye'de yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, 2012 Basım

- Beytülhikme Felsefe Dergisi, 2011, c:1
- Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerine Atatürk, (1934-1939), Cilt: 8, 2006 Basım
- Bilim ve Ütopya Dergisi, Ruşenî'nin Atatürk'e Sunduğu Kitap: "Din Yok Milliyet Var", Şubat 2000, 68. Sayı
- Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar Münakaşalar, Maarif Vekâleti, 1932 Basım
- Biyoloji ve İnsan Hayatı -1, İstanbul Devlet Matbaası, 2. Basım, (1933)
- Burhan Oğuz, Tarihi Gelişimiyle Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, 2. Basım, (2006)
- Bütün Dünya Dergisi, Aralık 2014
- Bütün Dünya dergisinin 2002/Kasım Sayısı
- C.H.P. Fatih Halkevi, Onun İçin Yazılanlar Söylenenler, (1939)
- Cahit Orhan Tütengil, Dr. Rıza Nur Üzerine, Üçler Yayını, 1965 Basım
- Cavit Orhan Tütengil, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, Varlık Yayınları, 1975 Basım

- Cemil Koçak Tarihin Buğulu Aynası – Efsaneler Çökerken, 2. Basım, (2013)
- Cemil Koçak, Geçmişiniz İtinayla Temizlenir, İletişim Yayınları, 7. Basım, (2013)
- Cemil Koçak, Resmi Tarihe Meydan Okuyorum, Timaş Yayınları, 2. Basım, (2014)
- Cemil Koçak, Tarih Büyük Harflerle Yazılmaz, Timaş Yayımları, 1. Basım, (2018)
- Cengiz Özakıncı, Dolma kalem Savaşları, Otopsi Yayınlar, 3. Basım, (2003)
- Cengiz Özakıncı, İblisin Kıblesi, Otopsi Yayınları, 8. Basım, (2008)
- Cenk Koray, Atatürk ve Din, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, (1997)
- Cenk Koray, Kur'an - İslamiyet, Atatürk ve 19 Mucizesi, Altın Kitaplar, 11. Basım, (1994)
- Cumhuriyet Halk Partisi, Şeref Kitabı, XV, Ankara, (1938)
- Din, Bilim, Uygarlık ve Atatürk", Diyanet İşleri Başkanlığı süreli yayınları, (2007)
- Diyanet Aylık Dergi'si, Kasım, 2009, Sayı: 227
- Doğu Perinçek, Kemalist Devrim 2/Din ve Allah, Kaynak Yayınları, 7. Basım, (2014)
- Doğu Perinçek, Kemalist Devrim-5/Kemalizmin Felsefesi ve Kaynakları, Kaynak Yayınları, 1. Basım, (2006)
- Düşünce ve Davranışları İle Atatürk, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, (2009)
- Düşünce ve Davranışları İle Atatürk, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, (2009)
- Edip Yüksel, İlginç Sorular, İnkılap Yayınları, 1987 Basım

Emile Dermenghem, La Vie de Mahomet/Muhammed'in Hayatı, (Tercüme: Reşat Nuri Güntekin), İstanbul Devlet Matbaası, 1930 Basım

- Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, Rafet Zaimler Yayınevi, 1958 Basım
- Enver Ziya Karal, Atatürk'ten Düşünceler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, (1969)
- Erdal İnönü, Anılar ve Düşünceler, 3. Cilt, Doğan Kitap, 2. Basım, (2001)

- Ernest Haeckel, Kâinatın Muammaları, (Tercüme: Ali Haydar Taner), İstanbul Devlet Basımevi, 1936 Basım
- Ethem Ruhi Fığlalı, İslam Laiklik ve Türk Laikliğindeki Uygulamalar, 1. Basım, (2010)
- Etienne Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine, Tercüme: Ali Berktay, İletişim Yayınları, 3. Basım, (2016)
- Fahri Kayadibi , Atatürk ve Eğitim Lebib Yalkın Matbaası, (2002)
- Falih Rıfkı Atay, Çankaya Atatürk Devri Hatıraları, c: 1, 1958 Basım.
- Falih Rıfkı Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., 1984 Basım
- Felsefe Kurumu Seminerleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1977 Basım
- Ferit Ragıp Tuncor, Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri İnkılap ve Aka Kitap Evleri, 3. Basım, (1981)
- Galip Ata, Darvin (Charles Darwin), İstanbul Milli Eğitim Basımevi, 1931 Basım
- Gazi Akademik Bakış Dergisi, 2010, c. 4, sayı: 7
- Gazi Üniversitesi Yayınları No: 7 Atatürkçü Düşüncenin Bilimsel ve Felsefi Temelleri, Nazife Güngör (Derleyen), 2007 Basım
- Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, c: 6, sayı, 1
- Gürbüz D. Tüfekçi, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar - Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar, c. I-II Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, (1983)
- Gürbüz Tüfekçi, Atatürk'ün Düşünce Yapısı, 3. Basım, (1986)
- H. Galip Hasan Kuşçuoğlu, Hz. Kur'an'da Tesettür Hicap ve Edep, Varan Matbaacılık, 2006 Basım

Halil İnalcık, Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kırmızı Yayınları, 2. Basım, (2007)

- Halit Bülbül, Atatürk Devrimlerinde İslam İnkılabı, Ulak Yayıncılık, 1. Basım, (2016)
- Halit Fahri, On Yılın Destanı, Kanaat Kütüphanesi, 2. Basım, (1933)
- Harika Yamak, Atatürk'ün Din Anlayışı, Yılmaz Kitabevi, 2015 Basım
- Hasan Ali Yücel, Pazartesi Konuşmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998 Basım

Hasan Elik, Mabetten Hayata Cilt: 10, Kuruluş ve Kurtuluşumuzda İslam, Dr.(h.c) İbrahim Bodur Kaleseramik Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayınlar, 2009 Basım

- Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi ve İş Bankası A.Ş. I-II Cilt, (1973 Basım)
- Hava Kuvvetleri Dergisi, İstikbal Göklerdedir Atatürk Özel Sayısı, Sayı: 280, (1981)
- Hayri Balta, Atatürk'ün Son Mesajı, 2015 Basım

Hüseyin Atay, Dinde Reform ve Atatürk'ten Kesitler, Atay ve Atay Yayıncılık, 1. Basım, (2003)

- Hüseyin Aydın, Atatürk'ün Usul ve Felsefesinden Cumhuriyet'in Resmi İdeolojisine, Akdeniz Üniversitesi Matbaası, 2017 Basım
- Hüseyin Bahar Atatürk'ün İnanç Dünyası, Biltek Yayınları, 1999 Basım
- İbrahim Yılmaz, Atatürk'ün İslam İnancı, Karakutu Yayınları, 3. Basım, (2010)
- İkibin'e Doğru Dergisi, 25-31 Ocak 1987, Sayı: 4
- İkibin'e Doğru Dergisi, 18-24 Ekim 1987, Sayı: 43
- İlker Başbuğ, 20. Yüzyılın En Büyük Lideri Atatürk", Remzi Kitap Evi, 1. Basım, (2012)
- İsmail Habip Sevük, Atatürk'le Beraber, 6. Basım, (2020)
- İsmail Yakıt, Atatürk ve Din, Ötüken Yayınları, 10. Basım (2018)

İsmet Giritli, Kemalist Devrim ve İdeolojisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980 Basım

- İsmet Görgülü, Atatürk'ün Özel Yaşamı Uydurmalar-Saldırılar-Yanıtlar, Bilgi Yayınları, 2. Basım, (2006)
- İştar Gözaydın, Diyanet, Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi, 1. Basım, (2009)
- Jean Meslier, "Aklı Selim", Tercüme: Abdullah Cevdet, İstanbul Devlet Matbaası, 1. Basım (1929)

Jean Meslier, "Sağduyu Tanrısızlığın İlmihali", Tercüme: Abdullah Cevdet, Kaynak Yayınları, 11. Basım, (2016)

- Jean-Paul Sartre, Materyalizm ve Devrim, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998 Basım
- Kamutürk Dergisi, Ocak 2019, Sayı: 20
- Kemal Arıburnu, Atatürk'ten Anılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1969 Basım
- Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, Sel Yayınları, 1955 Basım
- Kuva-yı Medya Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 83, 10 Kasım 1997

- Lord Kinross, Atatürk – Bir Milletin Yeniden Doğuşu, (Tercüme: Necdet Sander), 33. Basım

Lütfü Özşahin, Siyasal Aklı Karışıklar İçin Ona Minute "Davos Hadisesinin Analizi", Rağbet Yayınları, 2009 Basım

- Macit Gökberk, Aydınlana Felsefesi, Devrimler ve Atatürk, Cumhuriyet Gazetesi, 1997 Basım.

Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, Kaynak Yayınları, 7. Basım, (2003)

- Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, (2009)

- Mehmet Bedri Gültekin, Laikliğin Neresindeyiz Kemalizm Laikliğinden Türk-İslam Sentezine, Kaynak Yayınları, 3. Basım, (1996)

- Mehmet Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, (1975)

- Mehmet Pamak, Kemalizm - Laiklik - Şehitlik, Ma'ruf Yayınları, 2. Basım, (2016)

- Mehmed Said Hatiboğlu, Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti, Otto Yayınları, 4. Basım (2015)

Melda Özverim, Mustafa Kemal ve Corinne Lütfü Bir Dostluğun Öyküsü, Milliyet Yayınları, (1998)

- Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Cem Yayınevi, 3. Basım, (1992)

- Muallim Abdulbaki (Gölpınarlı), Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri, 2. Basım, (2005)

- Muallim Galip Naşit, Destan, Mektep Temsilleri –II, İstanbul Devlet Matbaası, (1933)

Mustafa Bıyıklı, Mustafa Kemal Paşa'nın Dış Politika Konuşmaları, Hiperlink Yayınları, 1. Basım, (2011)

- Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk I, II, III. Ciltler, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul Maarif Basımevi, (1960)

- Mustafa Nihat, Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi / Lise Kitapları III. Sınıf, Devlet Matbaası, 2. Basım, (1934)

- Mustafa Sağ, Atatürk Dini Nasıl Anlıyordu – İslam'ı Doğru Anlayabilmek, Kişisel Yayınlar, 2004 Basım

- Mustafa Solak, Laikliği Doğru Anlamak, Kaynak Yayınları, 1. Basım, (2017)

- Muzaffer Taşyürek, Kemalist Laikliğin Temelleri, İhtar Yayıncılık, 1994 Basım
- Necla Çarpan, Öte Alemden Atatürk Sesleniyor, (1972)
- Necmettin Sadak, Sosyoloji, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937 Basım
- Nerin Yayın, Türk Mitolojisi Bağlamında Atatürk İle İlgili Anlatmalar, Üniversiteliler Ofset, İzmir, 2011 Basım
- Nevzat Köken, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Eğitimi, (1923-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, 2014 Basım
- Nihal Yeğinobalı, Cumhuriyet Çocuğu, Can Yayınları, 6. Basım, (2004)
- Niyazi Berkes, Teokrasi ve Laiklik, Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım, (2020)
- Nur Serter, Dinde Siyasal İslam Tekeli, Sarmal Yayınevi, 1. Basım (1997)
- Oktan Keleş, Atatürk'e Atılan İftiralar, İlgi Kültür Sanat Yayınları, 1. Basım, (2017)
- Oktay Erdağı, aldığı Hava'da Ahkâm 'Türk Sivil Havacılığına İçerden Bir Bakış -1, Cinius Yayınları, 2. Basım, (2018)
- Oliver Bloch, Materyalizm, Tercüme: Mine Küpçü, İletişim yayınları, 1. Basım, (1993)
- Onur Atalay, Türk'e Tapmak Seküler Din ve İki Savaş Arasına Kemalizm, 1. Basım, İletişim Yayınları, (2018)
- Orhan Çekiç, 1938 Son Yıl, Kaynak Yayınları, 3. Basım, (2014)
- Osman Nuri Çerman, Modern Türkiye İçin Dinde Reform, 1956 Basım
- Osman Zümrüt, Atatürk'ün İslam Dini Anlayışı, Anka Yayınları, 3. Basım, (2012)

Özel Şahingiray, Atatürk'ün Nöbet Defteri, 1931-1938, Ankara Üniversitesi Yayınları, (2019 Basım)

- Özer Ozankaya, Atatürk ve Laiklik Atatürkçü Düşüncenin Temel Niteliği, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, (1981)
- Refik Ahmet, Ortamektepler ve Muallim Mektepleri İçin Kıraat, 3. Sınıf, 2. Basım, Kanaat Kütüphanesi, (1933)
- Sabiha Gökçen, Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti, Anıları Kaleme Alan Oktay Verel, Türk Hava Kurumu Yayınları, 1982 Basım
- Saçak Dergisi, 4. Sayı, Aralık 1987
- Saçak Dergisi, 9. Sayı, Ekim 1984
- Saçak Dergisi, 26. Sayı, Mart 1986
- Saçak Dergisi, 44. Sayı, Eylül 1987

- Sadi Borak, Atatürk - Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, Kırmızı Beyaz Yayınları, 3. Basım, (2004)
- Sadi Borak, Atatürk ve Din, Anıl Yayınevi, 1962 Basım
- Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları, Kaynak Yayınları, 4. Basım, (1998)
- Sadi Irmak, Atatürk Etki ve Yankılarıyla, Pamukbank Yayını, (1981 Basım)
- Salih Akdemir, Kur'an ve Laiklik, Form Yayınları, 1. Basım, (2000)
- Sedat Şenermen, Atatürk, İslam ve Laiklik – Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi ve Eğitimi, Elmadağı Yayınları, 1. Basım, (2015)
- Selim Nüzhet, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümünde Yapılan Neşriyat, Ülkü Halkevleri Mecmuası, Sayı: 12, c: 2, (1934)
- Sinan Meydan Nutkun Deşifresi, 3. Basım, (2009)
- Sinan Meydan, Akl-ı Kemal, İnkılap Kitapevi, c: 4, 2012 Basım
- Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 10. Basım, (2016)
- Sinan Meydan, Atatürk İle Allah Arasında, İnkılap Kitapevi Yayınları, 4. Basım, (2009)
- Sinan Meydan, Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi, İnkılap Kitapevi, 3. Basım, (2010)
- Sinan Meydan, Panzehir Gerçeğe Çağrı, İnkılap Kitapevi Yayınları, 6. Basım, (2017)
- Şahin Filiz'in konuşması, Atatürk, Din ve Laiklik, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Nisan 2008
- Şerafettin Dönmez Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı, Ayışığı Kitapları, 1998 Basım

Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Basım, (2018)

- Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk Kendine Özgü Bir Yaşam Ve Kişilik, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, (2017)

Şerafettin Yamaner, Atatürk, Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim-Değişim Felsefesi ve Toplumsal Özü, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2. Basım, (1999)

- Şeref Aykut, Kamalizm (CHP Programının İzahı), Kaynak Yayınları, 2. Basım, (2008)

- Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam I, II, III Ciltler, Remzi Kitapevi, 17. Basım (1999)
- T.D.K. Türkçe Sözlük, Cumhuriyet Basımevi, 1944 Basım
- Taha Akyol, 'Atatürk Her Şeyden Önce Pragmatistti', Anlayış Dergisi, 67. Sayı, (2000)
- Taha Akyol, Ama Hangi Atatürk, Doğan Kitap, 3. Basım, (2008)
- Tarih - V. Sınıf, İstanbul, Maarif Matbaası, (1945)
- Tarih I, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri, (1931-1941), Kaynak Yayınları, 7. Basım, (2016)
- Tarih I, Tarihtenevvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, 3. Basım, (1932)
- Tarih II Ortazamanlar, İstanbul Devlet Matbaası, 3. Basım, (1932)
- Tarih I-II, Ortamektepler İçin, Devlet Matbaası, 1934 Basım
- Tarih IV Türkiye Cumhuriyeti Devlet Matbaası, 1931 Basım
- TC. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, Altmış Dokuzuncu Birleşim, Birinci Oturum, 5.cilt, 17 Mayıs 1961
- Timurlu Tarihine Adanmış Bir Ömür: 75. Doğum Yılında Prof. Dr. İsmail Aka'ya Armağan, Editör: Musa Şamil Yüksel, TKAE Yayını, 2017 Basım
- Toktamış Ateş, Dünyada ve Türkiye'de Laiklik, Ümit Yayıncılık, 4. Basım, (1994)
- Turgut Özakman, Dr. Rıza Nur Dosyası, Bilgi Yayınlar, 1. Basım, (1995)
- Türk Dil Kurumu Yayınları, Atatürk'e Saygı, (1969 Basımı)
- Türk Tarih Kurumu, Belleten Dergisi, III. Cilt, Sayı: 10, (1 Nisan 1939)
- Türk Tarihinin Ana Hatları, Kaynak Yayınları, 3. Basım, (1999)
- Türk Tarihinin Ana Hatları, Methal Kısım, İstanbul Devlet Matbaası, 1931 Basım
- Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Atatürk ve Din, Kadın Kolları Paneli, (1998)
- Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yayınevi, 2. Basım, (1990)
- Uğur Mumcu, Uyan Gazi Kemal, Um:ag Vakfı Yayınları, 5. Basım, (2009)
- Uluğ İğdemir, Cumhuriyetin 50.yılında Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Basım, (1976)

- Umut Azak, Türkiye'de Laiklik ve İslam, İletişim Yayınları, 1. Basım, (2019)
- Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 5. Basım, (2017)
- Varlık Dergisi, Sayı: 708, 1967
- Vatandaş İçin Medeni Bilgiler I-II, Maarif Vekâleti, Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 7.9.1931 tarih ve 2197 sayılı kararı, İstanbul Devlet Matbaası, (1931)

Vural Savaş, Refah Partisi İddianamesi ve Mütalaası, Fast Yayıncılık, 1. Basım, (1997)

Yabancı Gözüyle Atatürk, Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umu Müdürlüğü Neşriyatı, 1938 Basım

- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, İstanbul Remzi Kitapevi, 4. Basım (1972)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, Birikim Yayınları, 1981 Basım

Yaman Örs - Burcu Baytemir, Atatürk Felsefe ve Yaşam, Elif Yayınevi, 1. Basım (2010)

Yaşar Nabi Nayır, İnkılap Çocukları, Ülkü'nün Küçük Kitapları –I, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, (1933)

- Yaşar Nuri Öztürk, Tanrı, Akıl ve Ahlaktan Başka Kutsal Tanımayan İnanç Deizm Teofilozofik Bir Tahlil, Yeni Boyut Yayınlar, 4. Basım, (2015)

Yaşar Nuri Öztürk, Kur'an Verileri Açısından Laiklik, Yeni Boyut Yayınları, 2003 Basım

Yusuf Hakan Erdem, Tarih-Lenk Kusursuz Yazarlar, Kâğıttan Metinler, Doğan Kitap, 9. Basım, (2019)

Zafer Toprak, Atatürk Kurucu Felsefenin Evrimi, İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, (2020)

- Zafer Toprak, Darwin'den Dersime Cumhuriyet ve Antropoloji, Doğan Kitap, 1. Basım, (2012)
- Zehra Kardeş, Atatürk'ün Okudukları ve Yazdıkları, Omca Yayınları, 1. Basım, (2020)
- Zeki Hafızoğulları, Laiklik, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, (1998)
- Zeki Velidi Togan, Tarihte Usul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, (1969)

ATATÜRK'ÜN YARATILIŞ VE DİN KAVRAMI ÜZERİNE RESMİ BELGELERE VE EĞİTİM MÜFREDATINA YANSIYAN GÖRÜŞLERİ VE EL YAZILARI

ATATÜRK'ÜN KALEMİNDEN YARATILIŞ VE DİN

FEHMİ İLKAY ÇEÇEN

Atatürk'ün dinlere eleştirel bakışı en yakınları tarafından bile sansürlenip "sakıncalı alan" kabul edildi. Oysa Atatürk'ün düşünceleri bir zamanlar tarih kitaplarından özel mektuplara, meclis konuşmalarından gazetelere hatta yabancı yazarların kitaplarına kadar her yerde yazılıyor, konuşuluyor ve biliniyordu.

"Atatürk'ün Kaleminden Yaratılış ve Din" adını verdiğimiz çalışmamızda yaratılış, dinler, Allah, Muhammed (as) ve İslam hakkında Atatürk'ün el yazılarını, gerçek düşüncelerini bulacaksınız. Bu bağlamda laikliğin nasıl anlaşıldığı ve anlatıldığı konusunu, Atatürk'ün tanrısal bir karaktere kimler tarafından ve nasıl dönüştürüldüğü de dikkatinize sunacağız.

Ve göreceğiz ki, ülkemizde en zor şey Atatürk'ü Atatürk'ten öğrenmektir.

Kitabımızdan ilginizi çekebilecek bazı başlıklar şunlardır:

- *Atatürk'ün Doğal Hali ve Sansürcülük*
- *Atatürk'e Göre Bilimsellik ve Bilgiye Ulaşma Yolları*
- *Evrenin Oluşumu ve Yaratılışın Reddi*
- *Atatürk ve Tanrı Kavramının İcadı*
- *Atatürk'e Sabetayist/Yahudi Veya Hıristiyan Diyebilir miyiz?*
- *Arabistanlı Zalo İşimiz Bitti*
- *Atatürk Kimleri Tekfir Etti?*
- *Kur'an Mü'minü Kemalistlerin Atatürk'ü*

"Gerçeklerin bir gün ortaya çıkmak gibi kötü huyları yoktur, gerçekleri gizleyen kötü huylu insanlar vardır."

ISBN 978-625-7934-28-2

yuzlesmekitap.com
YuzlesmeKitap
yuzlesmeyayinlari

KDV'den muaftır.